HOROGRAPHIA
I V R I S;
SEV
DE LEGITIMIS HORARVM INTERVALLIS IVRIDICA DESCRIPTIO;

Auctore Don Didaco de Narbona; I. C. Toletano, Philippi IV. Potentissimi HH. Regis à Consilijs in Regia Pinciana Curia (vbi Senatoria Dignitate meritò decoratus olim) Officij-que S. Inquisitionis Consultationibus

ADDICTO:

OPVS POSTVMVM

ANTE DIV

DESIDERATVM:

Forensibus Disceptationibus Instruendis oppidò Necessarium; moralibus quæstionibus practicis quàm plurimis Enodandis Vtilissimum; Theologis, Canonistis, & Iurisperitis Expetendum; Philologis, & Amæniorum Litterarum Cultoribus æquè Gratum; Omnibus ad Legitimam Horarū intimam agnitionem omnino Proficuum:

CVRA & LABORE

Doctoris D. Ioann. de Narbona Fratris superstitis; in Donati Fratris Amantissim sui Postumam Laudem;

BONO PVBLICO LVCI DONATVM.

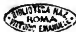

EXPENS. PETRI COELLO
BIBLIOPOLAE, MATRITI; ANNO M. DC. LII.

Superiorum Permissu.

DIDACVS DIAZ DE LA CARRERA,
Typographus Electus, Excudebat.

Salutaris
HORARVM
Appetenda Cura;
Procuranda Doctrina;
Nec hominibus quid vtilius quam
Horologio Solari Mentis *Eas assiduò*
Meditari labentes, & Vnamquamque
Vitæ Novissimam *Putare*:
Quò Nulla, perituris Aliqua,
Væsanis Erroribus,
Inutiliter
Intercidet.

Gilbert. Brenck, *Memorabil. & Elector. Iur:*
Lib. 1. Cap. 6. Num. 22.

EMINENT. PRINCIPI

D.D. BALTHASARI MOSCOSO

ET

SANDOVAL,

Almæ Romanæ Ecclesiæ Presbytero Cardinali Tit.

S. CRVCIS

IN HIERVSALEM;

Archiep. Toletano, Hispaniarũ Primati, Magno Castellæ Cancellario; Regis Catholici à Consilio Status, &c.

DOCT. D. IOANN. de NARBONA

Generalis Archiepiscopatus istius in Archiepiscop. Complutensi Curia Vicarius ipsius, Vtriusque Signaturæ Referendarius & Iudex Apostolicus, in Magistrali S S. Iusti & Pastoris Insigni Basilica Præfectus Aerarij, necnon S. Inquisitionis totius Regni, Ciuitatisque Toletanæ, Consultationibus Præpositus;

HOROGRAPHIAM

IVRIDICAM HANCCE

(Fratris Amantissimi sui Præmortui D. Didaci Narbona, Pinciani Senatoris, Extremum postumum opusculum) Oblatione Lubentissima, Animo & Cultu Reverenti.

D. D. C.

HOROLOGIVM ECCE (Præsul. Eminentiss.) *Nouo, sed Vtili Commento*, Reip. Saluti compositum, hodie *protectione sub tua* nunc vsuræ Lucis expositum, eòque fœliciter eminentiori loco positum. Ecquid *Nouo?* Ecquid *Vtili Commento?* Nomicum *Horologium hoc*; In ipso Sacratiori Themidis arcano larario recenter erudiendis hominibus inuentum; vt *Nouitate* delectare, simul & *Vtilitate* proficere, queat *Vniuersis*. Vtroque tibi gratum opus, & quia Narbonianum non ingratum fore, (Munificentia tua, *Tuorum in Publica*

Familia, Vicario Muneri principali tuo præpositus) ingenuè Suspicor. Horas in eo *Nomos*, solario stylo substituta, spectantibus indicat ab alto; quò facilius Omnes exertis eas oculis intueri latenter irrepentes, irremeabiliter abeuntes; & Se contra imminentia temporis iacturæ Sontica Damna præcauti tueri, sedulò discant. Vmbratili verùm Horarum indicationi Sole defæcato Gnomon indiget; ideò tui iubaris (Hispaniarum ò Primas) ardentem Sacram Purpuram inquirit, expetit, inhiat. Eminentissima namque propriâ, quâ fulges, *intima & extima*, claritate Gnomon & Auctor Illustrati *Solares Legales* Horas istas *Vmbra sua* fortunatè signabunt; ac *Nomo-Didascali* legitimo Iuris Horologio, splendore tamen tuo, cunctos eas edocebunt. Etsi Iuridicum illud (Eminentiss. Dom.) *Mutum* est Horologium vt *Sciothericum*. Inde non Sonitu, sed *Vmbra* vivit, & hoc erudito Silentio Narboniana Posthuma Fratris Amantissimi Mei Præmortui *Vera Gloria*. Tuam Æternùm Indeletilem (Augustæ Tolet. meæ Civitatis, *Vbi Primaria tua Sedes*, & Orbis, ò Insigne Propugnaculum) Annos æquè Diutinos, Vegetamque Salutem, Incolumi Fælicitate, Deus O. M. Votis annuendo Nostris, augeat, & perennet: *Ita Præcatur*

EMINENTISS. PRINCEPS,

Obsequiò tuo semper Addictus,

DOCT. D. IOANN. NARBONA.

ÆTATIS XLV.

D. Didacus Narbona I.C. Toletan.
In R. Pinciana Curia Senator.

Omnibus ista Lucet.

HORÆ FATALI

Pinciani Senatoris Optimi *D. Didaci de Narbona*, Florenti Nomini Tanti Viri *Florentibus Annis* Alto Novissimo Silentio Mortis *In Sarcophago* Dormientis;

EFFIGIE NOBILI

Vultus Humani Sui, *Bracteato Solatio Suorū*, Aere Cyprio mimicè Figurata (quidquid elingui) signanter Eloquentis;

IPSO SVB MARMORE

Vel Artubus, Eheu! Solutis *Vmbra Sua* Salubriora Docentis:

QVEM

Advenientem In Orbem HORA (Providentiæ Diva) Sedula *proprijs* excepit vlnis, *Horta & Stimula* Viventem Vberibus Aluit, Sinu Suo fovit, Avra Vitali pavit, Amplexu detinuit:

DIES

A Natali, Fumoso Suę Gentis Antiquo Stemmate Clarum, Oris innata dignitate Commendabilem, Moribus Conspicuum, Virtutibus Illustrem, & Mirabili Iuris Vtriusque Scientia Præclarum, Vsuræ Communi Lucis exposuit:

ÆTATES OMNES

Annalibus Aetatum Omnium, ad Critolai Libram & Cleantis Lucernam, *à Secundam Examussim Elucubratis*, Incessanter, Elogio Perenni, Plausu Legitimo, Prosecuentur:

NATVRALES HORÆ

(PARTES TEMPORIS VNIVERSI)

Legalibus Extremis *Horographia Iuridicæ* (Postuma Didaci Litteraria Proles) *Hodie* Fautrices, In Ardenti Solis Regia, cui Præsides Temporū Assiduò famulantur, Ipsius Operis Extrinseco Iubare

PERILLVSTRES;

ILLA DOLENTES *Æternùm*;

In Alumni Sui Charissimi *Migratione Postrema*, non Obeuntis Sed Abeuntis, è Perituris ad *Aeterna Gaudia*, Regionem Longinquam Procul ab Istius *Horis, & Oris* (ò Vana Studia Mortalium) Interciduis:

VT SOLLENNE MONVMENTVM,

Lapidem Hunc HAC INSCRIPTIONE PVBLICA Dicandum, & *In Foro* Rosis, è Gratiarum *Halanti Pleno Calatho* Collectis, Venustissimè Strato, *Viatoribus Alliciendis Inspecturis & Lecturis* Erigendum Vltrò Vovere.

MAERENS Amico Merenti

D. Petrus de la Escalera Guevara, I. C. Patricius Hispanus

PONENDVM CVRABAT.

M. ÆGIDIVS GVNDISALVVS DE AVILA;
Castellæ & Indiarum Regius Historigraphus
De Scripto & Scriptore.

SISTE GRADVM VIATOR
Qui ad Scientias fœliciter pervenire contendis,
Lege & Lauda

Librum de *Horis* Per multos menses pietate, & labore, conscriptum;
Ab erudito D. D. Didaco de Narbona in Vtroque Iure
peritissimo, Regio Consiliario:

VIRTVTE CLARO,
Maiorum Imaginibus egregiè Nobilitato,
Vt

Ildephonsus Pater, Didacus Avus, Ildephonsus Proavus, Rodericus Abavus, Ioannes Rodericus Atavus, illius incliti R. de Narbaez Antiquarensis Civitatis expugnatoris Frater, & M. Roderici de Narbona Tritavi, Ducisque Narbonensis Filij, (Vterque Regia progenies) Satis
Testatur:

CVI

CLAVDIANVM ILLVD DEBES

Claud. de laudib. Stilicon.

Quis venerabilior sanguis? Quæ maior origo
Quam Regalis erit? Non te privata dedere
Limina, Nec tantum poterat contingere Nomen
Angustis Laribus.

HOC TE SCIRE VOLVI; ABI,
ET DISCE.

D. HYACINTHI DE SEVILLA,

VTRIVSQVE IVRIS DOCTORIS

Sacrorum Canonum in Complutensi Licæo Primarij Antecessoris, Dudum Sanctæ Hispalensis Metropolitanæ Ecclesiæ Prouisoris, Inquisitoris Ordinarij, & in toto Archiepiscopatu Vicarij Generalis, Maximi D. Ildephonsi Alumni, Et in Sacro Inquisitionis Granatensi Sollo Fidei Patroni delecti;

DE AVCTORE

EIVSQVE

HOROGRAPHIA AVREA,

Ex Ordinarij Iudicis Præscripto Imperio Iudicium.

ELEGATAM mihi à Nobilissimo Præstantissimo que D. D. Alphonso Diaz de Chaues, S. Toletanæ Ecclesiæ Hispaniarum Primatis Canonico; Necnon in Amplissima Complutensi Archiepiscopali Curia Generali Vicario, HOROGRAPHIAM IVRIS, à D. Don Didaco de Narbona, in Toletana quondam Vniuersitate Iuris Vtriusque Primario Professore; nunc autem SENATORE PINCIANO; singulari Numinis beneficio elaboratam libenter suscepi, attentè perlegi, & sedulò euolui. Opus certè, vel ipsa Opificis appellatione, eximiè commendatum. In qua ea est in dicendo suauitas & verborum proprietas, in dissertatione subtilitas, in decissione grauitas, in inuestigatione sedulitas, in inuentione nouitas, in inuenti soliditate vetustas; tanta (inquam) in totius rei compositione fortuna, atque felicitas, tam magnus vniuersæ Iurisprudentiæ cumulus, & tam Diuinarum quam humanarum litterarum prætiosa suppellex, vt in eius ornamentis comparandis, & construendis, Musæ omnes, etiam seueriores, amicè conspirasse videantur: Sibique Musæum delitijs aptissimum præparasse. *Vt Musæum illud in cuius fastigio Horologium erat* ex singularis magnitudinis margaritis confectum, teste Plinio *lib.* 37. *Historia Naturalis*, *cap.* 2. (quod Pompeius Magnus tertio suo triumpho, quem die natali egit: inter alia diuitiarum portenta, & industriæ miracula, in Romæ totiusque Orbis stuporem, in Capitolio dedicauit) longè esse superatum agnoscimus.

Reor ideò non solum illæso pede, inoffensoque fidei morumque Sanctorum, vel minimo quidem capillo; quacunque decurrere posse, verùm facultatem ab eo petitam iure esse debitam, vt in litterarum, Iurisprudentiæ, Philosophiæ, Theologiæque moralis Professorum vtilitatem, & iucunditatem, prodeat in lucem. *In hoc Maximo D. Ildephonsi Athæneo Compluti*, die 7. Mensis Septembris, ANNI DOMINI 1646.

D. HYCINTVS DE SEVILLA

APROBACION
DEL
L. DON PEDRO
DE LA
ESCALERA GVEVARA,

Fiscal de su Mageſtad en la Real Iunta de Apoſento de Corte, ì ſu Montero de Camara, de la Nobiliſsima le al Villa de Epinoſa de los Monteros; Señor de la Antigua Caſa Solariega Infanzona del Apellido de

ESCALERA.

OR Eſpecial Comiſsion i Mandato del Real Conſejo Supremo de Iuſticia he viſto vn Libro de Leyes Intitulado *Horographia Iuris*; Cuyo Auctor es *El L. D. Diego de Narbona I. C. Toledano*; Bien conocido ì digno de toda eſtimacion por *Otro Eſcrito* * *Suyo*, que tambien ſe me cometio para cenſurarle, ì corre impreſſo (con ſingular credito) para beneficio comun del Reyno. I quando no lo fuera tanto por ſus obras impreſſas; *Eſta* (de cuia edicion ſe trata) baſtaba para hacerle eſtimable, ì merecedor de no vulgares aplauſos por al azierto del buen empleo en las *Horas*, que aqui con *Novedad Vtil* oy iluſtra. Fingio † *La Vana Mytologia* de los Etnicos Antiguos (para mayor aprecio de *las Horas*: O quanto debe hacerſe de qualquiera!) que preſidian à los tiempos, tenian el Imperio de las flores, eran domeſticas del Sol (aquien ſervian en los hermoſos tornos de ſus Lucidos afanes continuamente) ì *Deidades* à cuyas aras ſe debia culto. Pero lo que entonzes fue Fabula (miſterioſa en ſu moralidad docta) del error de ſu Religion; es aora Verdad en *Eſtas Horas Iuridicas*; pues en la calidad de tales acreditan lo Divino de ſu proprio ſer, el cargo de aquella Preſidencia, la Mageſtad deſte Imperio, ì que ſu luz es la miſma con que arde i alumbra El Planeta del Dia. No es poſsible faltarle al elegante *Diſcurſo Legal* dellas; *O Diurnas O Nocturnas*; quando en *Las Primeras* no ay niebla alguna de error baſtardo contra la ſerenidad del legitimo lucimiento Catolico; *I Las Vltimas* aun de noche alumbran; para que ningunas padezcan tinieblas, ì en todas halle luzes el entendimiento de aquel que prudente gaſtare ſus Horas en el Eſtudio admirable deſtas. Aſsi lo ſiento, i que debe darſe al Autor la Licencia que ſolicita para hacerlas Publicas: *Salvo* ſiempre en todo la Superior Cenſura del Conſejo. MADRID à 16. *De Octubre de* 1647.

* *Annales Tractat. Iur. de Aetate, &c.*

† Nat. Com. in *Mythulog. lib. 4 c. 16 de Horis*, G. Stuck. *de Sacrific. Gentil.* à f. 17. Barth. *lib. 34. Adverſ. cap. 24* & Salmut, *in Notis ad Pancirol. Memoral. lib. 2 cap. 10. de Horologijs.*

D. P. DE LA ESCALERA GVEVARA.

LECTORI CANDIDISSIMO

S. & B. M.

VRIS HORAS Subsecivis quibusdā elaboratas, & aliquandiū *Annalibus Nostris* expromissas (quas nec vllus hactenus obumbravit) etsi nullo iam onere mortali devincti, nexu vitæ soluti, C. L. Tibi persolvimus. Fœlici ne, an Infausta prodierint Hora, tuæ Sententiæ esto. Placeat ne, seu Displiceat, quid ad Nos à Curis Immunes? Hisce tantum Prodesse curavimus: ò Vtinam *Horographia Nostra* sit tibi Salutaris; *Id Vnum* (Vltra non aliud) huius opusculi Scopus & Meta. Extremam humani cursus Fato Communi tetigimus; quò tu tendis. *Horas* ideò Tuas in tuto colloca, vt Extrema (Longæva Vitæ via iam emensa) fausta tibi contingat. Omnibus te Deus O. M. abundè fortunet, & Scriptis nostris benevolum, ac gratum æque perennet: *Ita Tecum alloquitur* Qui iam non loquitur; *Pridie* Narbona, Toletanus, Nobilis, Senator; *Hodie* Funus, Cinis, Vmbra, Nihil: Cuncta pereunt, *Sola Virtus Æterna*; Quam Sequare, necnon Assequare precamur, æternamque Nobis apprecare Tu requiem. VALE, & Vltimum *Manibus* Didaci Tui dormientis Ore pio, Religioso more, placidè redde. A Sepulchto Scriptum, (vbi *Propriè* cuiusque sedes & ædes) expectamusque hic ad resurgendum *Novissimam Tubam.*

SVMARIO

DE LAS LICENCIAS

PRIVILEGIO;

I TASSA.

TIENE El Auctor las Licencias acostumbradas del Ordinario, i del Consejo, i *Priuilegio* por diez años para Imprimir este Libro. *Està tassado a quatro Marauedis el Pliego*, à cuia razon 69. à que se reduce (sin Principio, ni Tablas) monta 276. Marauedis; como parece por Certificacion de Don Diego de Cañizares Secretario de su Mageстad, i Escriuano de Camara mas antiguo del Consejo su fecha à 15. de Abril de 1652.

FEE DE ERRATAS.

Hic Liber Inscriptus: *Horopraphia Iuris, siue de Horis in Iure accuratu Descriptio, &c.* Suo Exemplari fideliter respondet. *Datum Matrit die* 12. *Aprilis* ANNI 1652.

LIC. D. CAROLVS MVRCIA DE LA LLANA.

HOROGRAPHIÆ IVRIS ANTELOGIVM.

Prælibationis Sylloge.

ORA, Græco-Latina dictio, unum. 1.
Horarum mentionem non ita Latinis, ac Græcis, frequentem putat Barthius 2.
D. D. Laurent. Ramirez de Prado laudatur, ibid. & n. 5. passimque.
Horarum usus Romanis, & Græcis diu latuit, 3.
In legibus XII. Tabularum nulla horarum, sed Ortus, & Occasus Solis tãtum fit mentio, 4.
Mane, Meridies, Occasus, & suprema tempestas, partes erant, quibus antiquitus dies diuidebatur, 5.
Patri, & Marito licebat deprehensum adulterum, testandæ eius rei causa viginti horis detinere, 6.
Horam à Sole, qui Græcis Horos dicitur, nuncupatã volunt nõnulli, 7.
Annus Horus dicebatur, ibid.
Horas cæli portis præesse, & temporum moderatrices esse credebatur, 8.
Horas ab inferis homines reuocare finxit antiquitas, ibid.
Horæ aurigæ Mineruæ, & Solis famulæ appellantur, 9.
Horæ equos Solis iungebant, 10.
Horas Præsides temporum, & florum, (quarum officium erat floribus ornare quem ... muneribus Dij cõdecorabant) esse scribunt aliqui, 11.
Horas virgines fuisse, textrinæque perpetuo vacasse finxerunt Poetæ, 12.
Pompa quotannis Soli, & Horis Athenis ducebatur, ibid.
Horam ab Oro, quæ Græce vrina dicitur nominatam volunt plerique, & quare, 13.
Cynocephalus duodecies in die vrinã reddit, 14.
Cynocephalus animal est ex genere simiarũ caninum habens caput, ibid.
Cynocephalum Hydrologijs sedentem Ægyptij pingebant, 15.
Onager rugitu horas diu, & noctu demonstrat, ibid.
Reprobatur opinio asserentium Horam ab Oro, verbo Latino deductam, 16.
Hora cum aspiratione; Oro verò absque ea scribitur, ibid.

 ram

ram libello adiecerit, illam probare debet, ibid.

Testis examinatus ad probationem delicti patrati nocturno tẽpore, non probat nisi delicti horã testetur, eaque lunam splendorem habuisse, quo potuit reum agnoscere, 105.

Testis examinatus ad exonerationẽ delicti nocte commissi fidem facit, etiã si de Hora, vel Lunæ splẽdore nihil adijciat, nisi de eo fuerit interrogatus, 106.

In noui operis nuntiatione hora necessario erit adscribenda, 107.

Cum actus vna hora permittitur, & alia prohibetur, nõ rectè fit nisi & horæ fiat expressa mentio, 108.

Vbi pestis grassatur, in chartis hora adijci debet, 109.

Appellationis libello hora inseri debet, quoniam decendium computatur de momento ad momentum, 110.

De stilo Curiæ Romanæ horæ adiectio in appellatione nõ desideratur, quia nõ de momento ad momentũ tempus ad appellandum computatur, ibid.

In dubio fauore appellationis non fuisse lapsum decẽdium præsumendum est, ibid.

Visitator Episcopi congruas visitationis horas singulis diebus designare debet, easque, quibus agricolæ, vel artifices ab operibus non retrahantur, 111.

Feriæ messium & vindemiarum, quare fuerint inductæ, 112.

Visitator non congruis horis visitans, peccat, & quomodo hoc accipiatur, 113.

Iudex, qui ex accidẽti vltra horas præscriptas Ius dicit, nullã culpã admittit 114.

Mulio, qui inchoatã tempore licito mercium transportationem, festo die prosequitur, non peccat, ibid.

Dardanarijs, nobis Regatones, *debet certa hora à Magistratibus præscribi, à cuius lapsu, & nõ antea, possint edulia comparare, 115.*

Pisces saliti ex nostris legibus nõ antea à propolis emi possunt, quam si per diem venales foro publicè extiterint, 116.

Propolis libera emẽdi facultas certi temporis adiectione est coarctanda, ne mercium suppressione annonam inducant, 117.

Custodes, siue ciuitatis nocturnas excubias agentes, si offensiua, vel defensiua aliqua instrumenta deprehenderint, intra diẽ superiori exhibebunt, cum assignatione horæ, qua fuerunt apprehensa, 118.

Vbi scientia requiritur dici & horæ, ubi si testis de die, & Hora *deponat, nil probat, 119.*

Varij dicuntur testes ex horæ varietate, 120.

Diuersitas temporis in testibus non viciat, quando dictũ vnius comprehẽditur sub dicto alterius, ibid.

Quoties tempus debet à momento in momentũ computari, horæ appositio desideratur, 121.

Vbicunq; negotio expedit temporis coarctatio, hora debet apponi, 122.

Factũ eodem die, censetur factum incõtinenti, nisi adiecta sit hora, 123.

Negatiua per coarctationem temporis probari debet testibus deponentibus de certa hora, 124.

D. Pet. Pantoja de Ayala Regius Consiliarius laudatur, 125.

Vt

Vt furtum iniuriaque aduersus Aleatorem commissa sit impunita ipsa ludi hora factam, probari debet, ibid.

Iudex, qui ex statuto certis horis iudicio adesse debet, id probare tenetur, 126.

Qui debet adesse certo tempore & loco, illud probare tenetur, ibid.

Vt superuenientiæ viginti dies in casu renuntiationis officij, computentur ab ipsa renuntiatione, debet illius instrumento hora adijci, 127.

D. Alfons. Per. de Lara, & D. Ioã. Per. de Lara ipsius filius Regij Senatores, laudantur, ibid.

Dies habito respectu ad vitam hominis, non à media nocte, sed à momento in momentum computatur, 128.

Si de hora renuntiationis non appareat viginti superuenientiæ dies, non ab ipso renuntiationis die, sed à sequenti erunt numerandi, 129.

Dictio, post, tempus præcedens excludit, maximè vbi terminus statuitur ante dictionem diem. 130.

Dictio, post, operatur vt dies, cui adijcitur, non computetur in termino, ibid.

Subhastatio tam fiscalium, quam priuatarum rerum certæ horæ adiectione, fieri debet, 131.

Subhastatio ea hora fiat oportet, qua homines in foro conueniunt, ibid.

Horæ assignatio in duelo requiritur, 132.

Certam horã ad aliquid obseruare, quãdo superstitiosum? 133.

Regulares possunt ab Episcopo prohiberi censuris, & pœnis, ne vltra debitas horas celebrent, 134.

VOcis *Hora*, etymon, siue Natalet varij varie, & prout sua cuique coniectatio suppetit, diuersè suspicantur; in idque fere omnes solummodò cõueniunt, *Horam*, scilicet, Græco-
1 Latinam, vel potius à Græcis acceptam, & tradditam Latinis esse Dictionem. Ita Lel. Bisciol. *horar. subcef. lib. 9. cap.* 19. Chrstian. Becman. *de origin. Latin. ling. lit. H. verb. Horas.* Adrian. Iun. *in Nomenclat. cap.* 73. *de tempore, verb. Hora*, & Ioann. Funger. *in etymo*
2 *log. eod. verb.* etsi Gaspar Barth. *aduersar. lib.* 58. *c.* 6. Horarum mentionem frequentissimam Græcorum Vatibus, rarissimam Latinorum affirmet. Cuius admonitionem ad veteres tantum illos vates cõtractam, qui velut nascenti Romæ quasi coætanei extiterunt, admittere non grauabor. Nã vt ex Plinio didicimus *lib.* 7. *c.* 60. Varron. *lib.* 5. *de ling. Lat.* & Censorino *de die natali, c.* 19. (ex quibus notat Henricus Salmuth *ad Guid. Pancirol.* 3
memorab. lib. 1. *tit. de Horis, & Clepsydris, pag. mihi* 748. Guill. Forner. *in l.* 2. *§.* 1. *de verb. sign.* Hispaniæque nostræ eximium decus D. D. Laur. Ramirez de Prado *Pentecontarc. c.* 23.) Horarum vsus nomenque diuturnis temporibus latuit apud Romanos, & id quidem CCC. & eo amplius annis, vti & apud antiquos Græcos si fides adhibenda Isaac. Casaub. *in animadu. ad Athen. lib.* 1. *c.* 1. vbi proposita illa quæstione Vlpiani: *An reperiatur in scriptis veterum Græcorũ Hora pro diei parte?* certum esse inquit, neque Platonis, Aristotelis, & æqualium sæculo, neque aliquãto post tempore has diei partes, quas Horas vocamus, fuisse in vsũ. Quare vocabulum *Hora*, in antiquorum illorum scriptis, illa notione

le-

legi non potuit, nec Pollux *lib.* 1. voces recesses, quibus Diei Noctisq; partes designantur, dictionis *horæ* meminit indeque ipsius vsum posterioribus tantùm Græcis adscribit.

4 Hinc est in legibus *XII.* tabularũ nullam horarum fieri mentionem, sed tantum Occasus & Ortus, vt *l.* 64. *Occasus Solis suprema tempestas esto*, idest, nouissimum tempus. Itaque & multo post in Plebiscito, quod M. Plectorius Tribunus tulit, legitur: *Prætor Vrbanus, qui nunc est, quique post hac fuerit, duos Lictores apud se habeto. Isque supremum ad Solis occasum ius inter cives dicito.* Expendit Alex. ab Alex. *dier. ge*

5 *nial. lib.* 4. *c.* 20. vbi & Tiraq. liter. C. Tunc enim dies cõtinua serie numerabatur, à nocte media præcedẽte ad mediã noctẽ subsequentem. Quas vtique partes (vt sentio cum Salmuth, & cũ eruditissimo D.D. Laurentio Ramir. locis proximo allatis) mane scilicet, occasum, supremam tempestatem, & meridiẽ, (qui post aliquot annos adiectus agnoscitur; veluti post Plinium, primus adnotauit Frãc. Baldum. *in d. l.* 64. *XII. tabullar.* & deinde Forner. *in l.* 2. *§.* 2. *de verbor. sign.* Lil. Giral. *de annis & mensib. paulò ante finem.*) Lex *XII.* tabularum nõ tam diei, quàm lucis fecisse videtur: hoc est, vt vsuram illius tantum, non vero noctem distingueret. Cõsentit Iacob. Cujat. *de diuersis & temporalib. præscript. c.* 2. *ad calcem*, subijciens, in legibus duodecim tabullarum horas non nominari, vt in alijs postea legibus, veluti lege

6 Iul. de adulterijs, qua præscribitur deprehensum adulterum, quem nollit, aut nõ liceat occidere Vir, aut Pater, testandæ eius rei gratia, horis *XX.* retinere possent *leauite, ad leg. Iul. de adult.* insinuat Guil. Forn. *in d. l.* 2. *§.* 2. *ff. de verbor. sign.* Lilius Girald. *d. tractatu, pag.* 604. quo nec illud reticeã, eandẽ formã computandi diem per ortum & Solis occasum, etiam nouioribus nostris legibus obseruari, ut in *l.* 2. *tit.* 11. *lib.* 7. *noua Recoll.* meminit superiorum Iul. Labor. *variar. elucubr. tit.* 1. *cap.* 6. *n.* 76.

Restituamur ergo initio, & ancipitem huius vocis originem perscrutemur. Quidam enim à Sole mutuãtur, qui AEgyptijs *Horos* est, auctore Macrobio *lib.* 1. *Saturnal. c.* 21. quandoque & eadem ratione Plutarcus *lib.* 5. *Symph. q.* 4. ex Antipatri sentẽtia, prisca Græcorum lingua annos tradit dictoš *Horos*. Horas equidem facit Sol, vel diẽ: quæ horis distinguitur, aduertit Lel. Bisciola. *Horar. subceß. lib.* 9. *c.* 19. *tom.* 1. latius Petrus Gregor. *in præludijs optimi Iuriscõsulti, lib.* 4. *cap.* 1. *n.* 3. Ioan. Fungerus. *d. verb. Hora*, 7

8 qui hac de causa fabulari Homerum subnectit, Horas cæli præesse portis, curamque habere, ut modò sit nubilũ modò serenum. Quare illas moderatrices temporũ ostendit verbis Homeri, Petr. Gregor. *loco vbi prope.* Lilius Girald. *d. tractatu pag.* 603. Mart. de Roa *lib.* 4. *singul.* 12. qui de hora, quã 9 suam Christus vocauit inter alia agẽs: *Hæc igitur hora, subnectit, vere custos est ianuæ cæli; quia per Christi cruciatus, & mortem nobis sunt cælorum ianuæ patefacta, & mortales ab inferis excitari; quamvim ab inferis reuocandi.* Horis etiam veterum superstitio attribuit, cum Adonidem ab inferis earum ope reuocatum iactitat. Ità Theocritus:

Qualem tibi Adonidem ex perenni Acheronte.
Mense duodecimo reduxerunt mollipedes Horæ.
Tardissimæ ex Dijs Horæ caræ tamẽ exoptatæ,
Veniunt omnibus hominibus semper aliquid ferentes.

Quod nec latuit eidẽ Martino de Roa *ibidem.* Cœli Ianitrices ex Ouidio, collocat Stephan. Pighi *libro quẽ Themidem Deã inscripsit.* Quod prius edixerat Lucian. *de Sacrificijs num.* 60. & iterum *in Ioue tragædo* ita: *Quo circa Horæ hostiariæ iam auferant à ianua pẽsulum, ac deductis nubibus Olimpij portas referent.* Vel ipsius cœli custodes, vt vocat Homerus *Iliad. c.* 2. vbi & aurigas Mineruæ facit. Adde Gaspar Barth. *aduers. lib.* 18. *c.* 6. itidemque & in de subinferens Horas Solis famulas edi-

edici, vt & iam iam *lib.34.c.14.* præmonuerat ex Valerio Flacco *lib.4.*

——— Sol auricomus cingentibus Horis
Loricam induitur ————

Statius de eodem, *Thebaid.3.*

——— rapidis accurrunt passibus Horæ,
Frenaque & aurata textum sublimi corona
Deripiunt.

10 Indeque finxere illas equos Solis iungere, vt apud Ouid. *lib.2. Methom.*

Iungere equos Titan velocibus imperat Horis.
Iussa Deæ celeres peragunt, ignemque vomentis
Ambrosiæ succo saturos præsepibus altis,
Quadrupedes ducunt, adduntque sonantia
frana.

11 Et quia annorum tempora, & vicissitudines ab illis moderari suspicabatur, ipsas anni Præsides appellabant, vt notat Martin. del Rio *in Senecæ Medeam vers.714.* necnó & florũ, Pindar. *Olimp. XIII.* quarũ officium eum ornare floribus, quem cæteri Dij alijs muneribus dotabant erat; vti cecinit Hesiodus de Pandora. Maxime in nuptijs, audi Apuleium *in lib.7. de cœna nuptiali* pulchrè: *Vulcanus cœnam coquebat. Horæ rosis, & cæteris floribus purpurabant, omnia Gratiæ spargebant balsamo.* Consentit Theocrit. Edill. 19. de Europa canens:

Et Iupiter rursus aliam assumebat formam
Soluitque ei zonam: & illi lectum parabãt
Horæ.

Obseruat Martin. de Roa *singular. lib.2. cap.11.* assueuerantque suis floribus inscribere nomina perpetuãdorum hominum, veluti ex Claudiano venuste satis decerpsit Gaspar. Barth. *d.lib. 34. cap. 14.* & iterùm *lib 58. cap.6.* ijs annectens Græcos Poetas fingere virgines esse Horas, easque perpetuo textrinæ vacare,
12 textrinam illam variorum minutorum omnis generis esse florum, in corollam ad extremum egregiam euadentem, siue & lanificij modo texere easdem stamina & subtegmina tandem in egregie textum opus procedere. Corollam illã siue texturam postmodum illam eximium esse, & perhiberi mortalibus annum ipsum illum solarem perpetuo suo se obitu redeuntem, & ita secula infinita concinnantem. Hinc moris fuisse Atheniis pompam quotãnis Soli, & Horis simul ducere, tradit Porphirius *lib. 1.* & ex illo Isaac. Casaub. *in Athen. lib. 14. cap. 20.*

Aliud vero etymon placuit Horo *in Hieroglipb. litera. 16.* M. Victor *in lib. Ciceron. de inuen. rerũ.* Polid. Virgil. *de inuent. rerum lib.2. cap.5.* Lel. Bisciol. *horar. subsesiuar. lib.9. c.19. ad mediũ,* Ioa. Funger. *in etymologiario, d. verb. Hora,* Petr. Bung. *de myster. numeror. num.12.* Hieron. Roman. *in Republicis tom. 2. lib.9. c. 2. ad finem,* Thesaur. ling. Hispan. *verb. Hora,* qui omnes ab vrina, quæ Græce, *To Oro,* Horam deductam volunt; propterea, quia Mercurius Trismegistus (vt 13
Ipsi cõminiscũtur), cũ in AEgypto ani- 14
mal quoddã Serapidi dicatũ, Cynocephalum nomine (quod ex genere est Simiarum, capite canino, testibus Plinio *lib. 8. cap.54.* Isidoro *lib. 12. etymolog. cap.2.* Bisciol *abbi proxime,* Petr. Greg. *in prælu lijs opt. Iurisconsf. lib.4. cap.1. num.7.* &
Gesnero *de quadrupedib. lib.1. de simijs di-* 15
uersis.) toto die duodecies vrinam reddere obseruasset, in hæc temporis interualla, seu horas diuidendum esse diem coniecit, exquo Hydrologijs sedentem Cynocephalum Ægypti effingere consueverant, qui veluti mingens aquam Hydrologij effundat, vt ex Apollo refert Girald. *supra,* qui testimonio Philelphi animaduersũm in AEgypto, quo tẽpore sacrificium faciendum esset, victimam immolandam quater, & vicies æqualibus inter se spatijs minxisse, & inde Horas nomen accepisse. Cõsentiũt Pier. Valer. *de sacris Ægyptior. lib. 6. c. 4.* Gesnerus *sup. vbi de Cynocephalo,* Caussin. *de simbol. Ægyptior. lib.7. c.28.* At eiusmodi Horarum originem respuit Petr. Gregor. *d. num.7.* itemque, & quasi ridiculam Gasp. Barth. *d. lib. 58. aduersar. cap.6.*

A quo nec illud discrepat, quod referunt Olaus Magnus *lib.1. c. 33.* & Berchor. *littera H. verb. Hora,* videlicet Onagrum in æquinoctio horas suo ruditu mensurato, duodecies de die, & duodecies de nocte demonstrare. Refert. Hieron. Rom. *d. tom, 2. Republicar. lib.9. c. 2.* his verbis: *Porque dize Olao Magno, que la inuencion de repartir el dia, fue hallada*

por

por el rebuzno de los asnos saluajes: los quales a quinze de Março rebuznã doze vezes al dia por su compás, y a la noche otras doze. Cui, & illud congruit eorum, qui eundē Cynocephalum non modo meiere, sed & in singulas horas, hoc est, duodecies latrare referunt, vt meminit Gregor. Girald. *d. loco*, vbi & aliorum commentum recenset existimantium Coeli quadraturam in partes duodecim pro ratione musicæ diuidi, & inde Horarum manasse rationem, & aquam quæ extenuissima cauerna difluebat, cum per totum diem excepissent, hanc in duodecim partes diuiserunt, ex quibus horis nomen impositum, atque inde etiam vasa ipsa, quibus horas dimetiebantur, Clepsydræ, & Hydrologia nuncupata de Onagro. Idem referunt Gesnerus *d. lib. 1. cap. de Onagro*, Daniel Heinsius *in opusculo Ioco-serio, de laudibus asini.* Hinc vt Simbolum sapientiæ ab Hebræis colebatur teste Pierio *de sacris Ægypt. lib. 12. de asino, mulo, & Camelo, c. 22.* vel eo solùm (vt cæteras præteream huius rei causas, quas enumerat Pierius) quia ruditu suo homines, temporis vsum & diuisionem edocuit; quo nil pretiosus, nilque ad sapientiam congruentius.

Verùm vt prædixi suspecta hæc omnia videntur, Etsi inficiari nequeam eiusmodi animalis duodenariam æquis interuallis euaquationem & ruditum posibilem & naturalem esse potuisse, veluti ex illo quod scribit Andr. Baccius *lib. 6. de Termis cap. 23.* nec difficulter coniectatur. Asserit in Cantabria tres fontes octonis distantes pedibus, singulis diebus duodecies exsiccari. Et luculentius exemplo Lupini cuiusdam herbæ suadetur, de qua Plinius *lib. 18. cap. 14.* ita recenset: *Nec vllius, quæ seruntur naturæ assensu terræ mirabilior est: primum omnium cum Sole quotidie circũagitur, horasque agricolis, etiam nubilo demonstrat.* Adducit Cæsar Ripa *in Iconologia pag. mihi 208.* & Ioan. Funger. *in Etymolog. verbo Lupinus.*

16 Cardinalis *in Clem. 1. quæst. 4. de celebrat. Missar.* & Albert. de Ferr. *in c. 1. q. 2. eod. tit.* Singulariter arbitrantur horas, ab *Oro*, verbo Latino dictas, quos errasse intrepidè affirmat Nauar. *de Horis canon. cap. 3. num. 26.* quia prima verbi *Oro*, non aspiratur, prima vero verbi *Hora*, sic, & si aliquando etiam sine aspiratione Hora legatur, vt in *cap. liquido 54. de consecrat. dist. 2.* ibi: *Quod nulla orarum diuersitate variatur*, & apud Poetam.

Viximus & iussas æui decurrimus oras

Qua scriptura oras lucis, & vitæ dixit Lucretius lib. 11.

——— indignos esse putandos
viuam progeniem qui in oras luminis edant,

Quod & Barthi. adnotauit *lib. 51. aduersarior. cap. 17.*

Denique Steph. Durant. in rationali diuinorum tres huius vocis deductiones recēset, quas ex Clauio (ipsius nomine suppresso) mutuasse carpit Theod. 17
Rubeus *in Horario vniuersali Eccles. cap. 15. num. 10.* qui nulli earum acquiescens, tandem *num. 11.* ipsi magis arridere inquit, vt *Hora* dicatur cum aspiratione ad differentiam *Oræ*, sine aspiratione, vt sicut hæc significat cuiusvis rei extremitatem, veluti Psalm. 132. *Quod descendit in oram vestimenti eius*; ita cum aspiratione significet non cuiuscumque rei, sed solius temporis extremitates signatas varijs numeris.

Cæterum siue hinc, siue illinc nomen 18
profluat, Horam plurifariam significare, diuersimodeque vsurpari, nec semel occurrit. Aliquando enim pro tempore opportuno ad aliquid agendum legitur; vnde illam Cicero occasionem vocat, habentem in se ordinem actionum, vtpote animaduertit è nostris doctisimus Petr. Gregor, *d. lib. 4. cap. 2.* 19
num. 1. nam & Hora punctus temporis est, ex Solis transitu rapido, quo sensu explicat eruditè Martin. de Roa *singular. lib. 4. cap. 12.* illud Ioannis 13. *Sciens Iesus, quia venit hora eius, &c.* Horā quippe, inquit, appellat tempus illud, in quo suæ virtutis, & magnitudinis animi inferendis doloribus, in cruciatibus sustinendis, tollerandisque opprobrijs, singularia dedit documenta. In idemque replicat & illud: *Hæc est hora ves-*

vestra, & potestas tenebrarum.

Auicena *lib.4. fen. 1. tractatu 1. cap. 3.* tempora quatuor a quouis morbo materiali, & salubri necessariò assumẽda, & transigenda, Horas appellat. Et sic titulum illius capitis scriptum inuenio: *de horis febrium*, & in explicatione anatomica cordis *lib.3. fen.11. tractatu 1. cap. ad finem capitis*, sic scriptum reliquit: *Et ex virtute vita cordis est, quoniã quando aufertur ab animali inuenitur pulsare vsque ad horam*; per horã vero in hoc vltimo loco non suscipit horam, vt determinatum tempus significat, seu vt solum includit vigesimam quartam partem diei, sed per horam tẽpus indifferens, latitudinemque admittẽs intelligit: mutuauit enim adductam doctrinam ex scriptis Galeni, qui *lib.3. de anathomicis administrationibus, c.7.* docuit, cor non esse verũ & proprie musculum, etsi perpetuo moueatur, quoniam etiam à corpore exemptum diu, inquit, moueri videtur: illam ergo durationem temporis, quam per aduerbium *Diu* Galenus exposuit, interpretatus fuit Auicena per horam, sicut in *cap.3.* tempora febrium diuersissimam latitudinem temporis includentia, Horas appellat.

A quibus nec multum discrepat idẽ Galen.2. *de alimentat. facul. cap.2.* cum asserit caniculam habere ortum in media hora. Vocabant autem Græci horam illud tempus æstivum, quo maturantur fructus illi, qui non perdurant, vt cerasa, pruna, ficus & similes alij, vnde dicti sunt *Hōrarij Fructus.* Tẽpus vero istud *Hora* dictum, incipiebat antiquis à dimidio Maij, & extendebatur vsque ad finem Augusti. Vnde constat quod si canicula oritur in hora media, vt Galenus dicebat, erit ortus eius à decimo septimo die Iulij ad decimũ nonum.

Et quod absolute Horã pro tempore vti soleat, nonnullis testimonijs adstruit Lelius Bisciol. *d. lib.9. cap.1 in principio*, probarique potest innumeris Sacræ Scripturæ, vt Iob. *cap. 10. Si peccaui & ad horã pepercisti mihi.* Pauli *ad*
20 *Rom.13.* Matth.11. *Dabitur vobis in illa hora quid loquamini.* Et Ioan.12. alijsq; ex quibus ita obseruat M.Cyprianus monachus Cisterciensis in Iob *d. cap. 10.* & probatur D. Augustini testimonio *in cap. quomodo 41. in fin. de consecratione, distin.4.* ibi: *Soluitur enim hesternus dies, & quidquid superest, soluitur etiam ipsa hora, momentoque ante baptismum, & in baptismo: deinceps antẽ reus esse continuo incipit, nõ solum consequentium, sed etiam præteritorum dierum, horarum, momentorum redeuntibus, omnibus quæ dimissa sunt peccata.* Sæpè, sæpiusque pro modico tempore accipitur, vt apud D.Paul.2. *ad Corint.6. Videns quod epistola illa & si ad horam, vos contristauit.*

Et quasi eodem sensu, vt cœptũ prosequar, etiam Hora pro felicitate exauditur, sicque faustam, nostram horam dicimus, Sili. Italic. *lib.12.* 21

Perge age fergressus dexter Deus, horaque nostra est.

Et Horat. lib.3. carm.8.

Dona præsentis cape lætus horæ, & linque seuera.

Hinc felicitatem hominibus horatim obuenire Veteribus persuasum. Sic iterum Horat. *lib.2. carm.16.*

Et mihi forsan tibi quid negabit
Porriget hora.

Et lib.1. epistol.

Grata superueniet, quæ nõ sperabitur hora

Rursusque:

Tu quamcunque Deus tibi fortunauerit horam, grata sume manu.

Putabant enim Deorum fortunæque 22
fauorem quauis hora mutari, inde *Horis cõsecratus*, prouerbialiter dictum, inquit Gilbert. Cognatus *in Syllog.*, de re valde venusta, & iucunda, quidquid enim venustum gratum, & tempestiuum veniret; id Horis consecratum ferebant. A quibus nec longe distat Sui
23 das, qui teste Giraldo, vbi proxime, horam accipit pro eo tempore, quo quid est in proprio vigore, & consistẽdi vi, vnde, & pulchritudinẽ interdum apud Græcos significare subiũgit; cui & adstipulatur Mart. de Roa *d. libr.4. c. 12.* vbi & pro pulchritudine horam accipi notat.

Vsur-

24 Vsurpatur etiam Horæ nomen ad diem significandum, ex quo à Prudentio aduersus Simmachum, *hora lucina*, dicta hora lucis & vitæ.

Et qui lucinas tribuũ nascentibus horas.

25 Quod & nostris commune profitetur Budæus *in l. si necessarius, in fin. ff. de pignoratition.* Vbi & è côuerso diecula ho rã significare obtestatur, est in eadé sententia Bisciol. *horar. subcesiu. d. lib. 9. c. 19.* ... *incipio.*

26 Itemque annus, & quælibet anni pars ex quatuor, quibus conficitur, Hora vocitatur, vt notat Scaligerus *de causis Latin. ling. c. 98.* & Girald. *vbi sup.* vnde suspicor Hornum vnius anni rẽ significare, ex quo vinum hornũ, apud

11 Horatium, pro nouo, & vnius anni, vt & frumentum hornum à Cicerone.

Horas etiam aliquando positas pro ipsa cœli inclinatione, & dispositione, quod dicitur, admonet idem Girald. *d. loco*, vt si dicamus Italiam vergere ad sextam horam, hoc est ad meridiẽ; & ad primam horam brumalem, hoc est ad hibernum orientem. Quomodo locutum Plinium videmus cum de Italia agens, ita ait *lib. 3. Incedit per maria, cœli regione ad meridiem quidẽ: sed si quis diligẽti subtilitate id exigat, inter sextam horam primamque brumalem*: quod item Claudij Ptolomei authoritate cõfirmat.

27 Tandemque Hora pro mortis articulo reponi solet, vt vel ex illo Saluatoris: *Quia nescitis diẽ, neque horã*, & saluationis Angelicæ: *& in hora mortis nostræ*, satis liquet. Audi Pacatũ in Panegyrico: *Cũ vltima supra caput steterit hora* Bohet. *lib. 2. pros. 3. Cũ ipsũ sæpe hominum velox hora dissoluat*, notat Barthi. *lib. 24. aduersar. c. 15.* Thesaur. ling. Hisp. *verb. Hora*, quo sensu *cogere secula in horam*, de moriente dici solebat, sic Lucan. lib. 1. *cum cõpage soluta secula tot mundi suprema coegerit hora*, sic ex Stobæo idem Barthi. *lib. 11. cap. 8.*

28 Nos equidé de Hora prout illa certã & determinatam diei partem significat disceptamus; quam ita eleganter definit glos. *in §. hinc nobis, verb. cura. Aut. de Hæred. & Falcid. coll. 1. Hora est pars tẽporis ex pluribus momentis cõstituta, qua dies & nox diuiditur.* Hinc Petr. Gregor. *in præludijs optim. Iurisconf. lib. 4. cap. 1. num. 2.* Horæ essentiã quasi vno perstringens verbo, esse congruum tempus, & certum statuit: & Anton. Cardos. *in praxi Iudic. & aduocat. verb. tẽpus, n. 3.* Horam, inquit, esse vigesimam quartã partem diei, quod ex antiquioribus prædixerant Lazarus Fœnus. *de mom. tempor. cap. 4. n. 6.* Petrus Rebuf. *in l. 2. verf. horar. de verbor. sig.* Et rectius Theodor. Rub. tã de Iurisprudentia, quam de Astronomia benemeritus, *in Horario vniuers. Eccles. cap. 15. n. 2.* rem dixerit, sic definiendo. *Hora nihil aliud est, quam vna ex viginti quatuor partibus, in quibus quilibet dies naturalis, qui est integra Solis reuolutio, distinguitur.* Quamuis Franc. Baroc. *cosmographiæ lib. 3. c. 2. pag. mihi* 165. hanc definitionem tantũ 29 respectu diei ciuilis, non verò naturalis, vt Theodorus profert, verã agnoscere videatur, ex quo diem ciuilem viginti quatuor horarum constituit, naturalem vero duodecim, & totidem noctem, cui & accedit Cæs. Ripa *in Iconologia pag. 203.* qui & vniuscuiusq; effigiẽ, & habitum mire proprijssimeque describit. Athan. Kircher. *de arte magnet. lib. 3. Magnetici mundi p. 3. n. 4. in problẽma*, vbi hanc horarum diuisionem hominum arbitrio factam aduertit, vt illam iaspidi naturaliter inesse abneget. Ex quo in proposito subinfert Baroc. Horas diei, ciuiles, eo quod quælibet earum est vigesima quarta pars diei ciuilis; & è cõnuerso, naturales appellari, quia duodecim partes diei naturalis sunt. Siquidem natura rerum magistra nos docuit per eas distinguere dominia Planetarum, in diebus naturalibus, atque in noctibus. Sed cum Theodorus habito respectu ad integram Solis reuolutionem, viginti-quatuor horis naturaliter euenientem, hoc spatium naturalem diem appellet: Nil obstat, & si respectu alterius inspe ctionis, non naturalis, sed ciuilis debeat cognominari; maxime vt inde falsi ipsius definitionem incusemus quo

quoad forensia attinet, in quibus dies non nisi viginti & quatuor horarũ agnoscitur, l. more 8. ff. de ferijs: *More Romano, inquit, dies à media nocte incipit & sequentis noctis media parte finitur. Itaq; quidquid in his XXIV. horis, idest, duabus dimidiatis noctibus, & luce media actũ est; perinde est, ac si quavis hora lucis actũ esset*, facit text. *in c. consuluit, de offic. delegat.* Præsertim cũ nec me lateat hũc viginti & quatuor horarũ cursum, quem Franc. Baroc. & passim iuris nostri Interpretes ciuilem vocitant, ab aliquibus etiam naturalem cognominari; vt vel solo testimonio Petr. Gregorij *d. lib. 4. cap. 2. num. 9. & 10.* Fótanel. *de pactis nup. claus. 1. n. 21.* qui communiter naturalẽ appellari docet; Vt vel solo testimonio versatissimi viri D.D. Laur. Ramirez de Prado *in Pentecont. d. cap. 23.* satis conuincitur; dicemusque fusius in *Diario Iuris*, cui insimul incumbimus,

30 Id tamen non prætereã, quod singulariter obseruat Berchorius *liter. H. verb. Hora* nẽpe singulis hisce horis singulos Angelos esse deputatos: Ipsũ audi: *Sicut enim Rasielin libro suo certi Angeli deputati sunt super Horas & singuli supra singulas, ad quod satis alludit illud Verbum Scripturæ Apocalyps. 9. vbi dicitur: Angeli parati erant in horam, & diem, mensem, & annum.*

31 Gæterum Hora, siue diei vigesimaquarta pars tam à nostris, quam à Planetariæ Scholæ Magistris in momenta puncta, & minuta passim subdiuiditur. Glossa verò *in l. cũ bisextũ, de verb. sign.* quatuor puncta vnam horam efficere; & decem momenta vnum punctũ. Cuius assertionem, vt verissimam amplexantur Ioã. Andr. *in c. 1. de caus. possess.*

32 *& propr.* & ibid. Abbas *n. 7.* ex sententia eiusdem Ioan. Andr. premittit, Momentũ esse quadragesimã partẽ vnius horæ, quoniã hora est Vigesimaquarta pars diei; Punctum quarta pars vnius horæ, Momentum decima pars puncti, & sic quadragesima horæ. Cõsentit Afflict. *in cõst. lib. 2. rubr. 16. n. 7.* summa Angel. *verb. Tempus*, Ioan. Monach. *in repertor. 4. p. §. 3. n. 12.* Laçar. Fœnut. *de momẽto tempor. d. cap. 4. n. 6.* *Cardos. d. verb. Tẽpus, n. 3.* Aloif. Ricc. *in prax. var. resol. resol. 103. n. 2.* Lil. Girald. *de annis, & mẽs. vbi proxime.* Sforc. Od. *de restit. p. 1. q. 2. num. 56.* Scipio Rouit. *pragm. 14. numero 2.* ex quo punctum maius temporis spatium, quam momentum significare, adducto Tertuliano, admonet Gasp. Barth. *aduers. lib. 42. cap. 8.*

Hancque Horæ diuisionem redolere videntur nonnulla iuris testimonia, 33 quibus momenti non simpliciter, sed habito respectu ad certum, & præscriptum momentorum numerum fit mentio, veluti *in l. si cui legatur, l. si quis ita legauerit 8.* ibi: *Quia non omne momentũ exigendũ sit, vt eũ liberis sit, ff. de eòd. & demõstr.* & in *l. si is à quo 3.* illis posterioribus verbis. *Neq; enim oportet per singula momẽta onerari eũ, à quo satis petitur; ff. vt in possess. legat. l. in vsucapionib. 6. In vsucapionibus nõ de momẽto ad momentũ, sed totum postremum diẽ cõputamus, ff. de vsucap.* facit *l. 3. §. minorẽ, ff. de minorib. l. qui bona fide 23. ff. de acquir. possess. l. pretia rerũ 63. in fin ad leg. Faleid. l. 3. § 1. ff. quod vi, aut clã, l. anniculus 134 de verb. sign.* & expressius *in l. in vsucapione 15. in princip. in vsucap. ita seruatur, vt etiã si minimo momẽto nouissimi diei possessa sit res; nihilominus repleatur vsucapio; ff. de diuersis, & tẽp. præscrip.* Nec aliud euincitur *ex l. cũ bisextũ 98. de verb. sign.* ea periodo: *Cato putat mensẽ intercalarẽ addititiũ esse, omnesque eius dies pro momento temporis obseruat, extremoque* (momento scilicet) *diei mensis Februarij attribuit Quintus Mutius* Et tandem, vnius momenti horę meminit, *l. fin. C. de contrahend. & commit. stip.* Eo versic. *Nemo enim ita stultus, inuenitur, vt tali animo faceret stipulationem, vt putaret posse tantũ ædificium in vno momento horæ extollere.* Ex quibus satis concinne suspicatur Laçar. Fœnut. *d. c. 4. n. 4.* adesse certum numerum momentorum, cũ ferè numerentur in dictis legibus. Etsi non ignorẽ momentũ, maxime apud iuris nostri professores, ita large vsurpari, vt ali- 34 quãdo pro integra hora accipiatur, si Goueano credimus *in l. moribus. paulò post princip. ff. de vulgari*; quo sẽsu, &

apud nostros occurrit *in l. 43. tit. 18. part. 3.*

35 Diuiditur item *Hora* in minuta, ita, vt sexaginta integram horam constituant, & eorũ quodlibet diuidatur an sexaginta secunda; & quodlibet secundum in sexaginta tertia; & quodlibet tertium in sexaginta quarta, & sic successiue vsque ad decem, vtpote ex Astrologis docent Franc. Baroc. *cosmographiæ, lib. 1. c. 2.* Theodor. Rob. *d. c. 10. n. 13. vers. Exemplum*, & è nostris Laçar. Fœn. *vbi proximo. n. 6.* D. D. Laurent. Ramir. de Prado *in Pentecont. d. c. 23.* & Riccius *in praxi variar. resolut. re-*

36 *sol. 103. num. 2.* cuius mẽsuræ Horam, *Solidam*, vtpote integram, & suis numeris absolutam appellitauit Iuuenal.

—— iam nunc in balnea salua
Fronte licet vadas: quamquam solida hora supersit.
Ad sextam. ——————

Vti & diem solidum Horat.

—— aut partem solido demere de die.

Integrum, atque vt per naturam suam est. Demit autem solido aliquid, subijcit Gasp. Barth. *lib. 42. c. 18.* qui dormit, nam vigilantibus dies factus est.

Nec tamẽ ideo asserimus Horas omnes æquales, aut eiusdem magnitudinis quolibet tempore fuisse: quoniã si artificialem diem, quam plerique natutalem vocant, vt obseruat D. D. Laur. Ramir. *vbi supr.* attẽdamus, cum in duodecim tantum partes, siue horas ipsius lux discernantur, & totidem nox: eiusmodi horarum quantitas hyberno, & æstiuo tempore eadem esse nequiuit. Cũ brumali hibernoque Sol supra nostrum emispheriũ elucescat minori spatio, quam solstitiali, & æstiuo. Ergo cũ à duratione lucis, artificiales diei ipsius duodecim horę debeant mẽsurari, minores necessario erunt hyberno tẽpore diurnæ, & lõgiores nocturnæ: æstiuali que è contra diurnæ maiores, nocturnæque contractiores, vt omniũ est cõmune placitũ. Testetur hoc Arnobius, lib. 1. *Nunquid lõgos habere dies bruma, & reuocare tardissimas luces nox cœpit æstatis?* Tardissimas luces inibi lõgissimæ sunt, adsit tantæ veritatis, assertor Virgil.

Anne nouũ tardis sidus te mẽsibus addas.

Consentit propositæ sententiæ D. August. *lib. de Vera Relig. Hora brumalis æstiuæ comparata minor est.* Cẽsor. cap. 16. *Æuum neq; annorum*, inquit, *neq; seculorum numero, nec denique vllo finiti tẽporis modulo metiri conabor, hæc enim ad ætatẽ infinitã nõ sunt brumalis instar horæ.* Quo respexisse videtur Ouid. *lib. 15. Metamorph.* ibi:

Vita cursus flumen est;
—— neque enim consistere flumen,
Nec leuis hora potest.

In cuius confirmationem, si quę ab obnigenæ litteraturę Scriptoribus testimonia suppetũt, recẽsere conarer, desperatus vtique labor, aut cruciatus foret. Plura concenturiarunt Ant. Aug. *emend. lib. 4. cap. 13.* Philipp. Broid. *in notis ad Frãcisci Polleti histor. lib. 1. c. 9. n. 6.* Petr. Gregor. Tholos. *in prælud. opt. Iurisconf. d. lib. 4. c. 2.* Franc. Baroc. *cosmographiæ, lib. 3. d. c. 2. pag. mihi* 164 Gal. Marc. *de doctr. promiscua, c. 14. ad med.* & Rursus, *c. 25.* Nauarr. *de Horis Can. c. 3. num. 36.* Lil. Girald. *de annis, & mẽs. pag.* 604. Dionys. Petau. *de doctr. tempor. lib. 7. c. 1.* Lel. Bisciol. *horar subces. lib. 9. c. 19. tom. 1. & lib. 11. c. 1. tom. 2.* Ioan. Funger. *in etymolog. verb. Hora*, Gasp. Barth. *aduersar. lib. 2. c. 19.* D. D. Laur. Ramir. de Prad. vir numquam satis laudatus *in Pentecont. d. c. 23.* Andr. Bacc. *de Historia naturali vini, lib. 4. in præfat. pag. mihi* 129. & *de Thermis, lib. 1. pag. 44. & lib. 7. pag.* 388. D. Anton. Cabrer. floridissimi ingenij adolescẽs *in vere sacro prophano, pag.* 9. Iul. Labor. *elucubrat. tit. 1. cap. 6. num.* 80.

Sane, quomodo respondeant horæ æquinoctiales ciuilibus ex dierum, vel noctium auctione, vel decretione, facile ratione mathematica colligitur, si credimus Lil. Gregor. Girald. *de annis, & mens. d. pag.* 604. ciuiles enim, idest, circę bruma, & hyberno solstitio tertia parte minores, quam æquinoctiales interdiu esse patet: æstiuo verò solstitio tertia parte maiores productioresque, & quod sequens est vincunt hybernas duabus quartis, siue quod idem est, dimidio. 37

Qui-

38 Quibus item consequenter subijcitur ciuilis diei horas viginti & quatuor, pares, & eiusdem quantitatis, ac æquinoctiales esse (de his enim loquitur Ovid. 2. *Metamorph.*

Seculaque, & posita spatijs æqualibus horæ.) Et quod lucis diurnis duodecim horis abfuerit, crepusculo; vel amplioris noctis parte subingeratur: Ita vt quod ex facto probetur, nõ aliter ac si media luce fieret iure cēseatur, *d. l. more 8. ff. de ferijs*, ibi: *Itaq; quidquid in his XXIV. horis, id est, duabus dimidiatis noctibus, & luce media actū est, perinde est, ac si quauis hora lucis actū esset*. Obseruat egregie Gasp. Barth. *d. lib. 2. c. 19.* vnde prosluit, quod si Notarius in instrumēto noctu cōfecto dixerit tali die scriptū, falsum non committit, quoniam ex proxime dictis, quod noctu fit dicitur factū etiã de die, ciuili nēpe. Vt Innoc. docet, & Abbas *in c. consuluit, de offic. deleg. at.* Bartol. & Angel. *in d. l. more*, Bald. *in l. nō minorē. C. de trāsact.* quibus subscribit Marc. Mant. *in gloss. iur. clas. 8. dialog. 21. n. 1.* vbi hoc verū intelligit quãdo dies artificialis non est de substãtia actus, vel instrumēti. Idē eadē restrictione multis probat Tiber. Decian. *consil. 65. n. 22. vol. 2.* Polydor. Rip. *de nocturn. temp. cap. 117. n. 2. & seqq.* iterūque, *cap. 161. n. 1.* vbi docet horam nocturnam non esse de substantia contractus, ideo apponi nõ debere; nam in his, quæ pariter die noctuque fieri possunt, in dubio intelligendus est dies viginti quatuor horarum, qui & noctem continet, quoniam his spatijs, totius cœli reuolutio absoluitur. Sequitur Cald. Pereir. *de empt. & vendit. c. 4. n. 15.* id itē subnectens, quod si cōtractus noctu fiat ante horam sextam, quæ nobis est duodecima, debet computatio fieri à die precedenti, ex *l. 4. ff. de testam.* vbi notat Roger. *num. 7.*

39 Cuius vtique ciuilis diei horæ, à media nocte in mediam noctem computã tur, vt *d. l. 8.* verba luculēter euincunt ipsius initio: *More*, inquit, *Romano dies à media nocte incipit; & sequentis noctis media parte finitur, l. 1. de manumiss.* Naturalis verò ab ipso primo solis exortu, ad occasum dinumerantur. Vnde Martialis horam lucernarum, quam vulgares nostri, *Al encender luces* vocant, postremam diei asignat, librum alloquens suum:

Seras tutior ibis ad lucernas, hæc hora est tua.

Seras dixit Poeta, subiūgit Fortunat. *Scach. Eleochrism. Myroth. 1. cap. 40* vt postremā cœnæ horā indicaret. Constat itē ex Casaubono *in Athen. lib. 11. cap. 8.* et si crepusculum, aut diluculum 40 matematice partes sint noctis, ex Caleoto Martio, *de doctr. promisc. d. c. 14.* & nonullis alijs ex prope recensitis, præsertim Petr. Gregor. *d. lib. 4. c. 2.* vbi postquã de initio diei, secundū mores diuersarum regionū prolixe nimis, & eleganter scripserat; cōmuniter autem nos in horarū obseruatione à media nocte primã incipere diei, inquit: & post meridiem primam duodecimæ noctis, non tantum ea ratione, quod in prima noctis Sol in emisphærium nostrum ascēdere incipiat, & post duodecimam meridiei ab illo descendere ab elatione videatur, quæ tamē verã sunt: sed quia Dominus noster Iesus Christus media nocte natus est, vt cōstat 2. Lucæ.

Vbi verò horarū simplex occurrit 41 mētio, aut illarum indistinctè humana dispositio meminit, non brumaliū, vel æstiualium, sed æquinoctialiū ciuilisque diei, necessariò erit subaudienda. Sic acutè satis admonet D. D. Laurēt. Ramir. *d. c. 23.* à quo merito decerpsit D. Ant. Cabrer. *d. loco*, illo Plinij suffultū *lib. 8. c. 25.* *Horæ nunc in omni accessione æquinoctiales, nō cuiusq; diei significantur.* Cuiusq; diei, id est brumalis, autūmalis, vel diei æstiui, quorum dierū horæ pro tēporis ratione crescunt, vel minuūtur: Ideò non cuiusque diei; sed æquales solùm in simplici appellatione continentur. Quod tantundē respectu naturalium dierum esse subintelligendum vterque notat, quoniam ciuiles dies, vt non longè adnotauimus easdem, & eiusdem longitudinis horas perpetuò sortiuntur. Ipsiusmet Plinij verba iterum id confirmant, *lib. 2. cap.*

97. qui de recessu, & accessu æstus ma-
42 ris hæc scribit: *Nec vnquã eodẽ tempore quo pridie restui, vt ancillante sidere trahenteq; secũ auido astu maria, & assidue aliunde, quam pridie exoriente: paribus tamen interuallis, reciproci, senisq; semper horis, non cuiusq; diei, aut noctis, aut loci, sed æquinoctialibus: ideoq; inæquales vulgariũ horarũ spatiũ, vtcumq; plures* (sic enim legẽdũ coiectatur D.D.Laur.Ramir.) *in eas, aut diei, aut noctis illarũ mẽsura cadunt, & æquinoctio tantũ pares vbiq;* Ostẽdit sex horarũ spatio æstũ maris accedere, & recedere, æquinoctialiũ vtiq; non inæqualiũ, & quæ cuiusque diei sint. Et si non semper æstus maris sex horis, nec semper ijsdem horis accessus, & recessus, sed pro dispositione luminarium in Zodiaco durare, certius affirmet Atanas. Kircher. *de arte magnetica, lib.3.par.4.c.2.propos.1.pag.* 689.

Hinc necessariò cũ D.D.Laur.Ram.
43 infero Consultũ *in l.2.§.cuiusque, ff.de verb.sign.* non de ciuili viginti quatuor horarum, sed de naturali, & artificioso die duodecim horarum fuisse locutum. Quod prius edixerat quãuis diuersa cõiectura Petr.Greg. *in prælud.opt. Iurisconsl.lib.4.c.2.* Steph.Forcatul. *in Sphera legali, n.93.* siquidẽ illa verba: *Cuiuscumq; diei,* quibus Cõsultus vtitur, iuxta proximè adnotata consecutiue id euincunt. Cuiuscũq; diei horas brumales, siue æstiuales fuisse nulli dubiũ esse poterit Plinij verbis inspectis. Cõtendit ergo Paulus Iurisconsultus in d. §. *cuiuscumq; diei,* siue naturalis, quod idẽ est, maiorem partem esse horarũ septẽ primarum diei, non supremarum. Cuius sẽtẽtia apud nostros adhuc dubia, & quasi in certo versatur. Nulli enim satis liquet, qua ratione diei naturalis duodecim horarum maior pars sint septem priores, & non posteriores, cum æquali longitudine omnes constent.

Nonnulli enim post Accursium *ibidem* matutino tempori id referunt, cũ (experientia docente practica) tũc longe nos ad agendũ prõptiores, sagaciores, & velociores adsimus. Vnde Hesiodus: *Aurora,* inquit, *operis tertiã sortitur partẽ,* & à pueris matutinas horas Scholis impẽdi solere indicat Marc. *lib.9. epigrãm.30.* ex eoq; Gasp.Barth. *aduers. lib.3.c.18.* qui & *lib.9.c.19.* mane adeò diei præcipuã partẽ notat, vt pro integro die matutina pars accipi soleat, quare Mart. Nauarr. *de horis Canonicis, c.3.n.55.* ex Ioan. Maior. *in 4.dist.* 44
12.col.1. infert non peccare Scholasticos, qui toto tẽpore ante prãdiũ studijs vacãt, & assũpto prãdio horas recitãt, eo quod studijs aptior sit Aurora, & orationi nõ inepta vespera, quod etiã placuit Thom.Sanc. *in opusc.tom.2.lib.7.c.2.dub.36.n.3.* & Ant.Dian. *p.4. tract.4. Misc. resol.9. in fin.* Etsi eo tẽpore, quo dies erũpit, hominũ precationes omnes exaudiri, Hebræorũ sapiẽtes sibi persuadeãt. ideoq; vigilãtiã cõmendãt, quin & iniungunt ijdẽ, dũ aiũt, cuiuslibet hominis esse diẽ ipsum expergiscifacere, nec sinere, vt ipse ab ipso expergefiat. Veluti recenset Aloys. Nouar. *Schediasm. Sacro-Prophan. lib.11.c.4. n.31.* Ex quo Honorius Augustodunensis in Gẽma animæ; *lib.1.c.144. Nõ sine causa,* inquit, *gallus super cãpanariũ ponitur: Gallus enim dormientes excitat, & per hoc admonetur Presbyter, gallus Dei, vt per cãpanã dormientes ad matutinas excitet.* Erat enim moris antiquis gallũ cãpanario imponere, cuius testis idẽ Nouarin. *d.tract.lib.12.c.16.n.69.* Hocq; sensu notat Benedict. Curt. *in explic. arestor. amoris, aresto 3 verb. Se vistiesse la camisa.* Mulieres se horis matutinalibus quotidie templo, vel alio loco adfuturas, nequaquam posse vouere. Interest enim maritorum, ne id faciãt ob lanificium, cæteraq; domestica, quæ aptius matutino tẽpore operantur. Argumento text *in c. manifestum 33. q.5.* Eoque suspicor primas hasce, & antemeridianas horas fuisse, quas bonas appellitauit Martial; *lib.1.epigramm.14.*

Male collocare si bonas voles horas.

Veluti studijs maximè sacratas. Idcirco nec inuenustiori suauitate D. D. Laur.Ram.de Prad. *in Schediasm. ep.n.1. Bonas male collocare horas,* inquit, *magnũ est studiosis dispendiũ, vt cõpendiũ maximũ eas bene impẽdere diligenti solertia,*

&

& laudabili sollicitudine. Quæ ad lenda velim tradita à Iacob. Cuj. *li. 5. Pauli ad d. l. 2. in explicatione d. l. 2.* Petro Rebuffo, & Guliel. Fornerio, *vbi supr.* Stephan. Forcatul. *in Sphera legali, n. 93.* Lil. Girald. *de annis, & mens. pag. 605.* Henriq. Salmuth. *in notis ad Guidonis Panciroli memorabilia, libr. 1. c. de Horis, & Clepsydris*, & alijs, qui huius interpretationis auctores extitere. A quibus dissentiens Anton. Faber in Ration. *ad l. more 8. ff. de ferijs*, lacerandū potius, quā explicandū nodum, vt asso-let arbitratur, & pro verbis illis: *Septem horarum*, leui tantum allucinatione *sex horarum* reponit. Rectius enim noster D. Laur. Ramir. ad Martialem, *lib. 4. epigramm. 8.* de Consulti sententia me

45 ditatur. At mihi plausibilius videtur Paulum *in d. l. 2.* non simpliciter, sed respectu Tribuni plebis, de quo illi erat ibi sermo, vt optime expendit Cuiac. *d. loco*, respondisse diei naturalis maiorem partem septem horarum primarum esse, non supremarum, quoniam

46 Tribuno plebis non licuerat, nec minimam partem noctis ab vrbe abesse, *l. vrbana familia 166. § pernoctare, ff. de verbor. sign.* quæ de hoc Magistratu est subaudienda; nec interdiu licuerat abesse maiorem partem diei, cæteram partem licuerat. Huius respectu ambigi nequit septem priores horas, nēpe matutinas maiorem diei naturalis, partē esse; qua ab vrbe impune recedere vix poterat; cum ex sui muneris præscripto, & forensi consuetudine, ferè integro illo spatio teneretur litium expeditioni, & iurgijs præesse.

47 Quibus tantum ad horam sextā operam dari consueuerat. Vnde apud Plutarchum *in Catone Vticensi* legitur, vt paradoxon, Marcum Catonem post prandium, & vinum causas cognouisse, quasi id extra ordinem foret. Veluti accurate nimis obseruat Franc. Pollet. *Histor. For. Roman. lib. 1. ad calcem.* Probaturque expresso iuris testimonio *in l. 2. § initium, vers. Et quia, ff. de orig. iuris*, vbi nimis ad rem Pomponius ita: *Et quia Magistratus vespertinis tēporibus in publicū esse inconueniens erat, quin que viri constituti sunt cis Tiberim, & vltra Tiberim, qui possent pro Magistratibus fungi.* Insinuat Andr. Sancta Maria *in Isoplonomia, seu in collatione armorum, & legum, pag. 62.* qui & *pag. 42.* opusculum *de singulis hominis ætatibus*, nostro, quod iam edidimus *De ætate ad omnes humanos actus*, simile pollicetur: cuius euulgationem; vt vel tanti viri scriptis nostra perficiantur, in totius Reipublicæ litterariæ commodum ardentissime exopto.

Nec inconcinnius idem euincitur apud nostros antiqua *l. 7. tit. 4. part. 3.* quæ de iudicibus agens, sic statuit: 48 *Logares señalados, è comunales deuē escoger à todos los juzgadores, en q puedan oir los pleytos, è delibrar paladinamente las contiendas de los omes q ante ellos vinieren, para alcançar derecho, è deuē hi estar assentados desde grant mañana fasta medio dia.* Et tantū vbi litiū qualitas, & numerus exegerit, Magistratibus necessitatem sedendi vespertino tēpore demū iniungit, ibi: *E aun desde nona fasta vísperas, seyendo los pleytos muchos.* Quæ, vtpote ex iuris communis penetralibus eruta, maximè conducit. Stabiliunt id ipsum nota tata à Polleto, *supr.* faciuntque eleganti ssima Varronis verba, *lib. 5. de lingua Latin.* quæ iuxta nostræ legis seriē sunt accipienda: *Hoc idem*, inquit: *Cosconius in Actionibus scribit, Prætorem accensum* (siue præconem, vt mox explicabimus) *solitum tum esse iubere, vbi ei videbatur horam esse tertiam, inclamare horam esse tertiam. Itemque meridiem, & horam nonā.* Iuuántque tradita à Giraldo, *sup. quasi ad calcem*, & inde suadetur, quod meri- 49 diano tempore, vel post, domum iudicis ingredi nemini fas erat, *l. ne quis 6. C. T. de offic. Rect. Prouinc. l. 1. C. T. de offic. iud ciuil.* Quod & in adeundo Imperatore similiter obseruabatur, ad quem nemini pomeridiano tempore, sed matutino tantum ingredi licebat; sic refert Georgius Codinus de offic. aulæ Constantinop. *cap. 5.* his verbis: *Indicat hoc etiam sonus talium instrumentorum*; tubarum scilicet, *qui est, vt siquis ex populo aliquid petat, vel iniuria afficiatur, audito hoc sono, accurrat, & ad*

Imperatorem libere referat. Fit autem hoc, si Imperator mane equitet: at, si post prandium equitet, id nullo modo obseruatur. Causa nescitur: at, si coniectura docus datur, dico, cum plebei mane quidem sobrij sint, & magis temerarij, meritò mane tubis canunt, eo, quo diximus modo: Post prandium verò, nequaquam; ne quis ebrius incompositè, & temere ad Imperatorem accedat. Notat etiam Aloif. Nouarin. *Schediasm. lib. 12. cap. 26. num.* 107. Et succinit Hebræorum iudicum ritus, vt sub distinctione indicat Maim. Nilch. Sanhedrin initio, *c.* 3. his verbis: *Quanto tempore sedent iudices in iudicio? Sinhedrium minus, & trium virorum collegium à precatione matutina, vsque ad sextam diei horam elapsam: quod tempus prà dij sapientibus in Gem. Sabb. cap. 1. Sed Sinhedrium summum à iugi matutino, ad vespertinum.* Hinc Bernard. Pand. *de præsent. instr. 4. part. declarat. 4. n. 43. & seq.* Finem regendi curiam, & Magistratus, meridiem appellat. Semper enim, & omni æuo ius dicêdi tempus, maximè in publico, quod nostris dicitur,
50 *Hazer Audiencia*, matutinum fuit, horæque ipsius certæ, & designatæ quandoque.

Nulla alia ratione, etiã hodie in citationibus horæ appositionẽ, qua citatus debet cõparere, minimè necessariã credidit Blarerius *in regulariter repet. Reg. diffamari, c. 6. n.* 132. & Marc. Mant. *in gloss. iur. clus.* 8. *dialog.* 71. *num.* 6. Andr. Gail, *lib.* 1. *obseru.* 53. *num.* 4. Petr. Caball. *resol. crim. cẽtur.* 3. *cas.* 540. *n.* 15 (qui & numeris præcedentibus, id etiã ad comparentem solutionis causa producit, vt scilicet, non quacumque hora diei comparens liberetur, sed illa duntaxàt, qua officialis, cui solutio est facienda, aut quiuis alius in officio, vel domo esse solet;) & nituntur hæc omnia ea singulari ratione, quia hora solita causarum debet citatus iudicio adesse. Quod similiter, & quam plurimis placuit, quibus accedit August. Barbos. *in collect. ad text. in d. cap. consuluit* 24. per illum textum, *num.* 3. *de offic. deleg.* docue rat Maranta, *tit. de. citat. num.* 66. Banc. *tit. de nullit. ex d efectu citat. num.* 72. Osualdi. *lib.* 23. Donell. *cap.* 2. *lit.* CC. qui & insuper adijciunt, quod si fortè hora in citatione apponatur, & alia negotium expediatur, claudicabit sententia; quamuis absolutè Lanfranc. velit *in cap. quoniam contra, de probat.* debere in citatione locum, diem, & horam inseri. Cuius sententiæ extitere Bocr. *quæst.* 235. Dec. *in cap. comparati, num.* 6. *de appellat.* Greg. Lop. *in l.* 11. *tit.* 6. *par.* 3. Foller. & alij apud Cald. Pereir. *de empt. & vendit. c.* 5. *n.* 18. Alfar. *de offic. Fiscal. glos.* 44. *n.* 3.

Et suadetur dilucidius nostra inter- 51 pretatio, ex *l.* 1. *§. dies* 6. *ff. quãdo appell. sit*, vbi suprema hora constat iudici licuisse se retrahere, & litigantibus sui ipsius copiam negare. Audi verba: *Quid igitur si conditio horæ effecit, vt se reciperet?* De iudice loquitur; *Si fortè dicta sit sententia, iam suprema hora? Vtique non videbitur se subtraxisse.* Supremam horam hic I.C. appellat proculdubio meridianam, siue diei sextam, qua vt præmisimus lites sopiri constat, & iudicibus à foro discedere impune permittebatur. Facit apud nostros, *l.* 3. *tit.* 4. *lib.* 2. *noua Recoll.* ibi: *Mãdamos, que los del nuestro Consejo, que en èl residieren por nuestro mandado, vayan cada dia por la mañana à la Camara è casa que fuere deputada para el Consejo, y desde principio de Octubre, hasta fin del mas de Marzo, comiencen à oir desde las ocho horas, hasta las onze, &c.* cõfert *l.* 1. *tit.* 1. *lib.* 9. & *l.* 9. *tit.* 2. *lib.* 3. *eiusdem Recoll.* Idque ex more, quoniam ante meridiem fiebant res feriæ. Testetur hoc antiqua hæc lex: *In comitio, aut in foro, ante meridiem causam conijcito, post meridiem fœdus ne ferito, ne auspicator, Senatus-Consultum ne facito;* & Plutarch. *in quæstionib. Roman.* vbi sic: *Meridies multi finis, & tractandis, quæ publica sunt, & feria.* Apud Sidon. *epist.* 2. *lib.* 1. Theodoricus Rex, mane administrandi Regni curam sibi deputat, & Senec. *de tranquill. cap.* 17. Ideoque Maiores nostri nouam relationem, post horam decimam in senatu fieri vetabant. Hoc ideo, vel vt corpora curarent, vel quia Senatus-Consultum, post occasum solẽ factũ, nec ratum

tum quidem erat. Agel. *lib.* 4. *Noctium Attic.cap.*7.

52 Nec coniectationi nostræ repugnat
non à prima lucis hora,quinimo à tertia ad meridiem conuenire solitos in forum Magistratus,Iudices, Litigatores, Aduocatos, & omnes,quorum erat actioni interesse, nisi ex aliqua graui causa extra ordinem res cognosceretur,si Martiali fidem debemus, qui *lib.* 4.*epigramm.*8. ita edixit.

Prima salutantes,atq; altera detinet hora,
Exercet raucos tertia causidicos.

53 Quo forte respexisse videntur Impera-
tores *in l.*1.*C.T.de offic.ciuil.iudic.* cum Honoratis,siue Curialibus litem habẽtibus interdicunt his horis,quibus causarum, vel merita, vel facta panduntur cum iudicibus assistere. Necnon, & Paulus(ni mea coniectura decipior) *in l.ius* 11.*ff.de iust.& iur.*ibi:*Alia significatione ius dicitur locus,in quo ius redditur,appellatione collata ab eo, quod fit, in eo vbi fit.* Id est horis, quibus ibi adest ius dicendi causa.Ex quo recte inferũt Castrens. *in l.non minorem* 20. *num.*3. *& ibidem* Rom. & Petr. Gilken.ille, *num.*5.iste,*num.*3.*C. de transact.* iudicẽ
54 ordinarium habere certum locum, &
tempus iudicandi, quoniam Pedanei omnibus horis ius dicere cogebantur; *Authentic.de iudic.*82.*collat.*6. *§.sedebunt.*3.vbi sic Iustin.*Sedebunt autem hi Pedanei iudices continue,& nunc in Regia Basilica,in quibus,& nunc domunculis iudicant, matutino mox, & meridie, & vespere audientes causas.* A qua iudi-
55 candi continua necessitate Græce Pe-
daneos dictos suspicor, à verbo *Pedei* compedes significante,aut à verbo *Pedero*, quod vinctum ducere importat, cum Pedanei hi Magistratus, quasi catenati,& vincti semper,& omnibus horis iudicio sederent. Veluti in *Elucidario nostro linguæ Hispanicæ*, qui prope diem typum ambit,verb.*Behetria*,inter alia obseruamus.

56 Hæc inquam nil refragantur, nam
etsi respectu aliorum Magistratuum, quibus ius dicendi potestas inerat,non nihil vrgeant;respectu tamen Tribuni plebis,nec quicquam obsistunt; cuius tanta in Romana Republica per singula momenta necessitas, vt per integrũ diem ab vrbe abesse prohibeactur: *Illud certe satis constat*,refert Alexand.ab Alexand.lib.1. cap.3. *Neque Tribunos plebis diem integrum ab vrbe abesse liceret,ne auxilij latio cum opus fuerit, ciuibus desit: sicut Hæduis in more fuit,vt qui summum gerit imperium finibus excedere non possit.* Quod prodiderant item Dionis.Alicarn.*lib.*8.Gell.*lib.*3.*cap.*2.Macrob.*lib.*1. *Saturnal.cap.*3. congruentissima hac verborum serie: *Præterea Tribuni plebis,quibus nullũ diem integrũ abesse Roma licet,cum post mediam noctẽ proficiscuntur,& post primam facem ante mediam noctem reuertuntur,non videntur abfuisse diem: quoniam ante horam noctis sextam regressi, partem aliquam illius in vrbe consumunt.* Consentiunt Nuarin. *Schediasm. lib.*11. *cap.*9. Et si in eo perperam argumentetur Macrobius, quod non videri Tribunum abfuisse diem arbitratur; qui ante horam noctis sextam reuertitur; quia dies quoad residentiam huius Magistratus attinet, non ciuiliter, & viginti quatuor horarum accipi debet; sed naturaliter, & prout lucis tantum duodecim horas continet. Alioqui frustra Tribuno imponeretur necessitas non discedendi ab vrbe per integrum diem, nec per minimam partem noctis, *d.l.vrbana familia* 166.*§ pernoctare*, *ff.de verb. sign.* Si enim præceptum non recedendi per diem integrum, de die ciuili ex luce, & nocte composito erat subaudiendum; insipidum; & redundans omnino videretur alterum vinculum non exeundi à continentibus ciuitatis, nec per minimam noctis partem, *vt in d.§. pernoctare*,præcipitur,cum & hoc satis primo comprehensum appareret? Confirmat hoc Seru. *in illud Virgilij* 5. *Æneidos*:

Et me sæuus equis oriens afflauit anhelis.

Vt d. loco Alexandr.notat Tiraquel. ergo nil mirum,si qui per integrum diẽ ab vrbe discedere non poterat, etiam vltra matutinas horas, quibus necessario foro adesse cum cæteris Magistratibus tenebatur,nonnullis alijs, ad septẽ vſ-

vsque assistendi onere gravaretur. Si tamen onus, & grauamen licet compellare, quod ipsius fauore est interpretatum. Nemo enim diffitebitur eximia indulgentia inductum, vt Tribunus plebis, cui per integrum diem recedendi facultas denegabatur, posset saltim minori diei parte ab vrbe abesse.

57 Profluit vtique ex superioribus misere obdormitasse doctissimum aliàs Petrum Rebuffum, vt quilibet aliquando bonus licet Homerus, dum *in d. l. 2. num.* 10. ipsius verba non præcisè de naturali tantum, sed & de ciuili die accipi debere arbitratur, cum neget extare in iure nostro differentiam naturalis, & ciuilis diei, quo ad horarum vtilitatem, & considerationem. Quod plane, vt iuri contrarium merito reprehêdit D D. Laur. Ramir. *d. cap. 23. pentecont.* Nam & si frequentiorem ciuilis diei vsum in libris nostris admittamus, vt *in d. l. more, ff. de ferijs, d. l. in vsucapione, & l. seq. ff. de vsucap. l. à qua ætate, ff. qui testam. l. 1. ff. de man.* & fere innumeris alijs locis (quorum operosa magis, quam proficua cumulatio) vbi tamen maximè de die ad hominis laborem destinato agere occurrit, non de ciuili viginti & quatuor horarum, quinimo de naturali die duodecim horis circumscripto ab ortu Solis ad ipsius occasum cogitatur, *l. 2. ff. de annuis legat.*

58 ibi: *Quemadmodũ si diurnas operas Stichi dare damnatus, nõ à mane, sed à sexta diei hora det: totius diei nomine tenetur.* Similis text. in l. 3. de operis libertor. *Itaq; nec ei liberto, qui sex horis dũtaxat ante meridianis præsto fuisset: liberatio eius diei cõtingit,* facit l. Medicus 26. ff. eod. *Respondit Ius esse dummodo liberales operas ab eis exigeret, hoc est, vt acquiescere eos meridiano tempore, & valetudinis, & honestatis suæ rationem habere sineret*: optimus text. *in l. Titius 25. §. Lucius, ff. de liber. & posth. Quæro,* inquit Paulus, *eã ipsa die qua Titius ordinaret testamentum in ciuitate hora diei sexta, eodem die albescente cœlo rure sit enixa Meuia masculum, an institutio hæredis valeat.* Similiterque, & noctium naturalium duo-

59 decim horarum frequens in iure fit mentio, vt *in l. 1. de manum. d. l. à qua ætate, qui testam. facere poss. l. ideoque, de vsucap.* quibus de sexta noctis hora agitur, quę nisi in nocte diei naturalis dari nequit, vtpote, quæ sola duodecim horis mensuratur ab occasu Solis ad eius ortum: non aliter ac ipsius claritas ab exortu ad occasum, cuius hora sexta meridies dicitur, & noctis, media nox, seu meridies noctis, vt Poetis vulgare notat Ant. Aug. *li. 4. emẽd. c. 13.* qui in huius computi rationem Matthæi locum adducit, *cap. 20.* vbi vineæ Dominus his, qui vndecima hora conducti fuerant, tantam mercedem soluit, quantam his qui à sexta, tertiaque hora opus fecerãt acceperunt. In cuius rei testimoniũ apud Euangelium, secundum Ioannem *cap. 11.* dicit Christus: *Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, non offendet.* 60 Vbi quamuis allegorice (admonet in proposito Petr. Bong. *de myster. numer. cap. 12.*) se Diem, discipulos verò, qui à se illustrandi fuerant, Horas appellauerit, solito tamen humanæ computationis ordine numerum definiuit horarum. Quod & idem Petr. Rebuff. agnoscere videtur cum de die artificiali agit, quem sic dictum vult, quasi artificio, & humanæ operationi sit designatus. Vnde si pater familias, scribit Cald. Perei. *de empt. & vendit. cap. 4. num. 16.* conduceret operarios pro aliquo certo salario singulis quibusque diebus, intelligenda erit cõductio de diebus artificialibus à summo mane vsque ad vesperam; & non viginti quatuor horarum, qui noctes continent, quoniam huiusmodi operæ non solent noctis tempore præstari, ex Azone *in summa, C. de oper. libert.* Alber. *in d. l. more,* & Tiraq. *de retract. §. 1. gloss. 11. num. 11.* 61

Iuxta quem horarum numerum antiquis solaria extitere, eo ordine, & artificio compacta, vt nec ciuilis tantum diei horas, aut æquinoctiales; sed naturales, etiam siue æstiuales, siue brumales vmbris denotarent. Alex. ab Alex. in id adducam, cuius verba omnia perstringunt: *Solaria enim antiqui eo libramento habuere distincta, vt sexta diei ho-*

hora meridies, noctis quoque sexta hora, media nox designaretur. Quum enim hęc naturæ radij solares alij hyberni, alij æstiui sint, ita vt vmbræ aliæ æquinoctiales, aliæ æstiuæ, aliæ hybernæ fuere. Erāt enim horologia figurata, & ea finitione descripta, vt æquinoctialis, brumalis, & solstitialis dies, in partes duodecim assidue diuisus foret, horasque pro qualitate temporum, & dierum, modo maiores, nunc minores, nonnunquam crescentes, aliquando breuiores ostenderent: quod commentum Anaximenes Milesius excogitasse, dicitur primus. Ita Plin. *lib.2.cap.76. Vmbrarum hanc rationem, & quam vocant Gnomonicem, inuenit Anaximenes Milesius. Anaximandri (de quo diximus) discipulus: primusque horologium, quod appellant Scioterticon, Lacedæmone ostendit.* Assentitur Iul. Labor. *elucubr. variar.tit.1.cap.6.num.8*1. cuius arcani horologij effigiem, & delineationem, ne vel hoc minimum cultioris ingenij desiderio latuisset, sedulitati, & indefesse indagationi D. D. Laur. Ramir. debemus, *d.c.13. Pentecont.*

62 Horologiorum verò eiusmodi vsum satis serò receperunt Romani, bello scilicet Punico secundo. Vnde illi Plauti versus *in Bæotia comædia, festiuitate mira.*

Vt illum Dij perdant, primus, qui horas reperijt,
Quique adeò primus statuit hic solarium,
Qui mihi comminuit misero articulatim diem,
Nam me puero venter erat solarium,
Multo horum istorum optimum, & verissimum,
Vbi ille monebat esse, nisi cum nihil erat,
Nunc etiam quod est nō est, nisi Soli lubet:
Itaque adeò tam oppletum est oppidum solarijs,
Maior pars populi aridi reptant fame.

Quæ verba sunt parasiti esurientis, exe crantisque solaria recens statuta, cum ante venter certis horas latraret:

63 Erat igitur in foro publico Solariū, vt recenset ex Cicerone pro Quintio Franc. Pollet. *Histor. For. Roman. lib.1. c.9.* & *ibidem* Broidæus, *n.7.* & aliud insigne in Campo Marcio, quod habebat septem gradus circum, & lineas distinctas metallo aurato: Solum etiam Campi eo loco, vbi horologium istud fuit, lapide amploquadrato stratū erat, & habuit lineas easdem: & in angulis quatuor ventos cum inscriptione: *Vt Boreas spirat*, cuius meminit Plin. *lib. 36.cap.10.* addens, ab Augusto Imperatore illud horologium factum fuisse. Sic refert ex Pomponio Lætô, Thom. Dempster. *de antiquit. Roman. lib.6.cap. 11.* in postrema editione studio Andr. Schoti euulgata. Syracusis, vt nec vel hoc silentio inuoluam, horologiū etiā illustre ac excelsum fuisse, opus quidē Dionysij Senioris, eius vrbis tyranni Thomas Facellus refert *Historia Siculæ Dec, prioris, lib.4.cap.1.* quam correctam, auctā, & anno M.DC.XXVIII. typis datam lego à Doctissimo mihique amicissimo viro Abbate Martino la Farina, Regis nostri Sacellano (*Nūc Archimandrita*) cuius egregijs studijs Sicilia maxime se debere fatetur. Qui & *lib.1.cap.7.* testimonio Plinij, *lib.7. cap.6.* recenset, horologiorum inuentores Siculos fuisse, atque ex inde è Catana illius nempe vrbe à M. Valerio Messala Cons. primo bello punico Siciliam turbante, horologij vsum Romam adductum, veluti ipsius, *lib.3.cap. 1.* Adnotatur. Alia eximij artificij horologia memorat Lilius Girald. *d. loco ad finem*, quæ lubenter missa facimus, id tantum adnotantes, publica eiusmodi Solaria, ad curam Pretoris pertinuisse, vt memorat Alex. ab Alexand. *dierum genial lib.3.cap.13.* qui & refert curam horologij inter opera censoria nō in postremis fuisse. Vti & si quis Senatus Consultum curasset fieri ante exortum, vel post occasum Solis, nā & hoc inter opera Censoria erat, si Plinio credimus, *lib.7.c.60.* & Gellio, *lib.14.c.7.* ex illisque afferenti Tiraquel. *in d. loco Alexandri, littera F.*

Quinimo nec in publico foro tantum, sed & in priuatis domibus horologium vsus irrepsit Hinc cōtra seruitutem ne luminibus officiatur eum facere cauetur, qui altius tollendo solem auertit à solario, quia vmbram facit 64

cit in loco, vbi Sol est necessarius, vt etiã heliocamino, *l. Arborem 17. ff. de seruit. præd. vrb.* Et apud Vlpianũ *in l. in instrumento 8. §. Papinianus el 1. ff. de instruct. & instrum. legat.* discussum inuenio, an supellectili, vel instrumento domus horologiũ adscribatur, vt legato cõtineretur? Et in horologio æneo illud singulare putat Papinianus, vt licet adfixum non sit, instrumento domus contineatur. Quod satis eleganter animaduertit Arnaldus Contadis Narbonensis *in epitome ad XXXIII. lib. Pãdectar. d. tit. de fund. instruct. & instrũ. legato*; dignum hercle munus viro,
63 ac Mecœnati D. D. Antonio à Narbona, Sisteronens. Episcopo, cuius nomini tutelæq; addixit. Non quidé ex prærogatiua materiæ, vt id obiter notem, quia æneũ fuerit horologium, sed ex magnitudine & grauitate, quæ ita motu difficile reddiderant, vt quasi immobile, & affixum posset cẽseri. Quo circa in ferreo, argẽteove, aut aureo eiusdé molis, idẽ sentiendũ puto, vt domus instrumẽto cõtineatur, secus in paruo, æneo licet, ferreo, aut plumbeo: erant, suntque Horologia plumbeis põderibus, de quibus nuperus quidam Poeta, sic cecinit:

Nola silet, stat q; Hora: graui en trahe pondera plumbo,
Id rota nexa rotis, tinnulaque æra sonãt.
Quis teneat lẽto fugientia tempora nodo,
Si dant & celeres, plũbea vincla, pedes?

Erantque & lapidea, maxime. Chaldęis & Hebręis, à quibus ideo Horologium, *lapis horarum* dicebatur. Vnde vbi noster legit Isaiæ 38. vers. 8. *Ecce ego reuerti faciã vmbrã linearum.* Chaldæus vertit: *Vmbram* lapidis horarũ, & *Regressus est Sol decẽ horis in figura lapidis horarum.* Idest, solari horologio, vt explicat eruditè Alois. Nouarin. *lib. 5. Schediasm. Sacro propban. lib. 5. c. 14. n. 62.* Pretiosus tamé, & excellentioris materiæ constat, quod ex Psalmorum quotidiana re citatione confinxit Sanctus Petrus Damianus *opusc. 13. c. 17.* cuius artem sequentia præferunt: *Commissæ tibi curæ intẽtus, semper prouidus, sæpe q; sollicitus, volubilis sphæræ necessitatem quiescere nescientẽ, syderum transitum, & elabẽtis tẽporis meditetur semper excursum. Porro psallendi sibi faciat cõsuetudinem, si discernendi horas quotidianã habere desiderat notionem, vt quãdocumq; Solis claritas, siue stellarum varietas nubium densitate non cernitur, illic in quãtitate psalmodiæ, quã tenuerit, quodã sibi velut Horologium metiatur.* Huius artificio qui vtatur, nec premet horã, nec reprimetur ab hora; hoc est, nec male tẽpus absumet, nec absumetur à tẽpore. Sic enim vulgatũ illud Rabinorũ: *Qui præmit horam, hora reprimet eum,* ex mente ipsorũ explicat idem Nouarin. *supr. num. 58.*

Sed nec domi tantum, imò & colo etiam horologia veteres appendisse, indicat Bato Comicus, illis verbis: *Tãta te diffidentia tenet, vt totum diem à mane summo circumferas ampullã diligenter cõsiderans, quod intus est oleum, vt iure aliquis putet, non ampullã te huc illuc gestare, sed horologium.* Inde subnectit Isac. Casaub. *in Athen. lib. 4. c. 17. Notabis antiquissimum morẽ circumferẽdi horologia, cuius nullum aliud testimonium puto in literis antiquis extare: nisi quod Vitrubius horum meminit, lib. 9. c. 9. appellat q; viatoria pensilia. Hodie multiplicis formæ horologia fiunt elegantissima, quæ iam nõ vtilitatis, sed ornamenti gratia, etiam proletarium mulieres sibi appendunt. Adeò publicorũ morum disciplina est corrupta, aut potius nulla.* Quod nostrorum consuetudini, & vsui nil cõgruentius adduci potuit. Adstipulatur Ioan. Sanc. Vallesius in Cronic. General. hominis, *lib. 3. cap. 8.* ibi: *Y publicamente se traen por las manos, y las casas reloxes de Sol.* Cuiusmodi fuit quod annulo digiti Caroli V. Imperatoris S. A. quidam artifex collocauit, habens campanulã & indicem, & cætera libramenta omnia; Teste Sim. Maiol. *dierum canicul. colloq. 23. pag. mihi 762.* Cęsio, *de minerali, lib. 3. cap. 10. sect. 9. num. 6.* Causin. *symbolo penult.* Brenck. *memorab. & elector. lib. 1. cap. 11. n. 18.* Funger. *in etymolog. verb. Horologium.* Torreblanc. *de Magia, lib. 2. c. 2. de Magia artificiosa, n. 4. & in tract. iuris spiritualis, lib. 11. c. 5. n. 21.*

21. singulariter Atanas. Kircherius, *de arte magnet.* Vbi & quam plurium miri artificij horologiorum item meminerunt.

Et, ne quidquam irreligioso silentio prætercam Ioanem Vvov Vveriū accipite *in die æstiua, siue de vmbra, c.22.* qui inter alia illud quoque solertiæ vmbræ deberi obseruat, quod ea pretium fugacissimæ rei ponere didicimus, & excitari ad singula momēta, correptique horrore cogitemus iā strictū fatale ferrum iugulo imminere. Nam vt tacito fluxu properantia tempora quodāmodo retinet, horis illa distinguere, certamque earum mensuram obseruare docuit. Partes enim diei, atque adeò horæ, magnitudine vmbrarum, incrementis, & decrementis illarum dimēbrantur. Eaque doctrina Gnomonice appellata, quod Gnomon horarū discrimina in plano ostendebat. Indeque excogitata omnis generis horologia Sciotherica, aliaque instrumenta, quibus umbras captamus, & ex earum ratione horarum spatia, similiaque multa indagamus: quale illud Scaphium, siue vt Vitrubius appellat, *de arcbit. lib. 9. c. 9.* Marc. Capell. *lib. 6.* hemisphærium, inuentum Aristarchi, quod hora rum ductus stili umbra in medio notabat, & in sacris celebratur Achæ Regis Iudæ.

Nec verebor affirmare, prosequitur Vvov Vver. in AEgypto obeliscos, & pyramidas immensæ molis huic vsui initio structas: deinde demū incitante prodiga æmulatione signa Regij fastus & potentiæ relicta.

Ex hac vero antiquorum consuetudine vmbris notandi diei horas, quod etiam hodie rusticis frequentissimum obseruat, Cæl. *lib. 12. c. 9.* & StucKius *antiquit. conuiuial. lib. 1. cap. 11.* ipsas horas, vmbras vocabant. Vt apud Virgil. in Bucolicis

Maioresque cadunt altis de montibus vmbræ.

Et Ierem. 6. 4. *Væ nobis, quia declinauit dies, quia longiores factæ sunt vmbræ vesperi.* Ex quo Aristophanes, inquit, illos, qui olim vocabāt ad cœnā designasse, ad quam vmbram solarij vellent cōuiuas adesse: & itidē illos, qui vocabantur, ne venirent ante tēpus rogasse ad quam lineam esset veniendum. Quo referendum illud Eubuli Comici apud Athen. *lib. 1. cap. 13.*

Elatus vt Phœbus pedes mensoribus
Viginti erit, eum prandio hunc accedere
Cœpisse mane Sole vix orto statim
Vmbram metiri, cum pedes maior foret
Etiam duos, tunc aduenire, postea
Dixisse paulò forte tardiusculus
Negotijs veni retentus cum die.

Metiebantur enim pedibus vmbras, vt horarum numerum comprehenderent; veluti multis ostēdit StucK. *suprà*, vbi ex Erasmo notat, vmbram decē pedalem, quasi cœnæ spem facientem, para sitis fuisse gratissimam.

Seriùs vero Romani receperunt horologia nostratibus similia (liceat nūc elegantia, & verbis diligētissimi Polleti *vbi proxime*, vti) quæ expressis, & solidis spheris, orbibusq; automatis, & ponderū iusta grauitate sese mouētibus, ad numerum circumdarent indī cem diametrum per orbem planū, in viginti quatuor interualla distinctum, qui reprǣsentaret nobis circulum illū æquinoctialē: & vbi attingeret interualla illa index, tum horæ indicatæ numerus nolæ impulsu significaretur. Quā quā, & tēpori Ciceronis spheras automatas habuerunt, quibus expressa erat orbiū cœlestium descriptio, & etiam planetarum, similemque ex argento solidam Posidonium habuisse, cōmemorat Cicer. *2. de natura Deorū*: Quorum artificium doctissimè prosequitur Angel Polit. *lib. 4. epist. 70.* & refertur in libris nostris ab Vlpiano, *l. cætera 41. §. itē hoc prohibetur 7. delegat.* 1. Vbi legari posse fistulas, castellos, vel automataria, siue automata, scribit quorum artificium explicans Andr. Al ciat. *lib. 1. parerg. cap. 20.* automata ea opera sunt, inquit, quæ sua sponte mouentur, qualia sunt horologia.

Cæterum licet horologia hæc automata, siue motu horas significantia, Romanis in usu fuissent, tamen ipsorum artificio tintinabula adiunxisse, quorū so-

sonitu etiam distantibus illas personarent, nullibi obseruaui: vt nec se legisse testatur idem Pollerus, *d. loco* eiusmodi verbis: *Cæterum cum vtrumque haberēt, ex quo compararent horologium nostro simile, nusquam legi ea coniunxisse, & in vsum horologiorum tintinabula, & spheras automatas conuertisse. Nam quod apud Valer. lib. 1. legitur, Coruum mortis Ciceronis prænuntium horologij ferrum loco excussisse, ad solarij pertinere potest Gnomonem.* Et si Hebræis sonantia hęc horologia vsitata, ex Flauio Iosepho, lib. de vita sua, inferat Petrus Halloix, *tom. 2. de Illustr. Oriental. Eccles. Script. in notat. ad cap. 7. vitæ S. Abertij*, ibi: *Ex quibus verbis videtur, etiam quadantenus colligi, datum esse ad singulas horas aliquod signum, seu tuba, seu quouis alio modo, vt quotæ essent colligeretur, & suis omnia temporibus fierent.* Itemque, & Græcis Luciano teste *in Hipia, seu balneo: Quin etiam*, inquit, *horarum geminis indicijs idem balneum exornauit, vno per aquam, & sonitum, altero per Solem.* Hebræi autem etiam in solarij vsu, & inuentione cæteris antiquiores fuere, extat enim in sacris literis Horologij Sciotherici, siue vmbratilis expressa mētio in ægrotatione Ezechiæ Regis, quod fuit annis fere ducentis ante Anaximenem, Anaximandri magistrum, quorum altero Diogenes Laertius, & Plinius, vt alibi adnotauimus, ipsius inuentionem tribuunt. Quod hac sola ratione reijcit Guilielm. StucK. *antiquit. conuiuial. lib. 1. c. 11.*

68 Et horologijs nostris sonitum edentibus illos minime vsos, vel eo satis cōuincitur, quod puerorum voce, & ministerio horas ciuibus euulgare consueuerant, vt constat ex Alexan. ab Alex. *dierum genial. lib. 4. c. 20. Quas quidem*, inquit de horis loquens, *enunciare Romanis puerorum munus erat.* Hucque respexisse Martialis videtur, *lib. 8. epigramm. 67.*

69 *Horas quinq; puer nondum tibi nuntiat, & tum*
Iam conuiua mihi Cæciliane venis.

Cuius simile, & Iuuen. *Satyr. 10. vers. 215.*

——clamore opus est, vt sentiat auris,
Quē dicat venisse puer, quot nūtiet horas.

Sueton. in Domit. cap. 16. *Tunc horas requirenti, pro quinta, quam metuebat, sexta ex industria nunciata est.* Affirmat S. August. Gentilium superstitiosam vanitatem irridens, *libr. 6. de ciuitate Dei, cap. 10.* illis verbis: *In Capitolium perueni: pudebit publicatæ dementiæ, quod sibi vanus furor attribuit officij. Alius numina Deo subijcit: alius Horas Ioui nūntiat: alius lictor est: alius vnctor, qui vano motu brachiorum imitatur vngentem, &c.* Quod & apud Turcas obseruatum sic memorat Augerius Busbequius, Epist. 1. *Neque*, inquit; *Horæ sunt Turcis, quibus temporum, neque milliaria, quibus locorum spatia distinguant. Tale munus habent hominum genus, Templorum ministerio dicatum: hi mensuris vtuntur ex aqua, quibus postquam aduentari auroram cognouerunt, clamorem tollunt excelsa turri in eum vsum constructa, quo homines ad venerandum Deum hortantur, & arcessunt. Idem faciunt medio tempore inter exortum Solis, & meridiem, & itē inter meridiem, & occasum: Postremo Sole occidente, voce vtuntur acutissima, eam non iniucunda modulatione vibrantes, quæ longius, quam credi possit, exauditur.* Meminit Aloif. Nouar. *Schediasm. Sacro-Prophan. lib. 5. c. 14. n. 59.* & prædixerat de Persarum Seruis Barnab. Bris. *de Regno Pers. libr. 1. pag. mihi 145. In domestico etiam Regum ministerio*, asserit, *fuisse quosdam, qui horas nunciarent.* Indicat Iosephus *lib. 11. antiquit. cap. 6.* Vocabanturque ij Accensi, à ciendo, vt inquit Petr. Gregor. *sintagm. lib. 47. cap. 40. num. 15.* quod cierent, vel vocarent, quos iuueret Consul, & horam iudicij, & comitiorum nuntiabant. Audi Varronem de ling. Lat. lib. 5. *Hoc item Cosconius in actionibus scribit, Prætorem accensum solitum, tum esse iuuere, vbi ei videbatur horam esse tertiam. Itemque meridiem, & horam nonam.* Extat priscæ huius consuetudinis nobile vestigium; apud Democritum: *Ego verò*, inquit, *qui non sum mercenatius horarum nunciator, vt ille apud Timonem, qui horas ante cœnam obseruat.*

Ex

Ex quo Isac Casaub. *in Athen. lib. 9. c.*
17. veteres subijcit, cũ horologiorum
vsum ignorarent, diei tẽpus ex vmbra
in foro, aut alio patente loco conijcie-
bant, quare illuc semper eundum erat,
vt horas sciret. Propterea in Beatorũ
ædibus vnius seruorũ propria, & pecu-
liaris cura fuit horas obseruare, & nũ-
ciare: quod ex Hesichij commentarijs
discere est. Horã vero cœnæ Parasiti,
vt plurimum nuntiabãt, curiosi talium
obseruatores. Notat item Heraldus *ad
Martialem, pag.* 166. ad quem morẽ re-
ferendus Seneca *de breuit. vitæ. cap.* 12
Nec illos, inquit, *inter otiosos numeraue-
ris, qui sella se se, & lectica huc, & illuc
ferunt, & ad gestationũ suarũ, quasi dese-
rere illas non liceat, horas occurrunt; quos
quãdo lauari debeant, quãdo pernoctare,
quãdo cœnare, alius admonet*, & Martial.
iterum *lib.* 10.
Nuntiat octauã Phariæ sua turba iuuẽcæ.
Congerit huiusce ritus nonnulla Bar-
70 nab. Bris. *de formul. pag. mihi* 535. Erãt-
que horarum isti vocitatores clientes
Horæ Deæ, ideò & iuuenilis ætatis,
quoniã iuuẽtutis numẽ ea vocabatur,
vt Ennij auctoritate obfirmat Nonius
Marcel. cui iuuenes vota facere con-
sueuerat. Sic Alex. ab Alexand. *lib.* 3.
cap. 22. & *ibidem* Andr. Tiraq. Lil. Gi-
rald. & Casaub. *supr.*

71 Hincque forsan scaturijt mos effi-
ciẽdi horologia eo ingenio, vt alterno
puerorum, siue homunculorũ ictu, aut
molæ percusione, instar vocis, horæ
spargãtur. De quibus Nicol. Caus. *Elo
quẽtiæ sacræ, & humanæ, lib. 3. c. 2. Quid
in horologijs, vt triũpharunt ingenia: alia
Solis, & Lunæ cursus definiũt, alia qua-
nis hora homines è somno excitant, & lu-
men accendunt, alia statuas accedẽtes, &
recedentes singulis ictibus referunt.* Cuius
artificij, vt alia prætereã, in Toletana
nostra Ecclesia nobile miratur exem-
plar. Sed adeò vbivis hæc vulgaria, vt
ad exprobrationem, & contẽptũ homi-
nũ, quasi parœmia obijciatur, Horolo-
gij homunculos illos videri. Sic apud
nostros: *Parece Hõbrecillo de Relox*: quò
forsan Senec. *lib. de Vita Beata, c.* 22.
collimavit hisce: *Non contemnet & se
Sapiens, etiam si fuerit minimæ staturæ.*
Nam etsi plures exiguo corpore con-
temnibiles apparere videantur; Inge-
nio tamen, Robore, consilio, Virtute-
que propria, præstantes, omnibus an-
tecedunt, & meritò laudibus afficiun-
tur.

Denique vt rem prosequamur, ad 72
Romanosque nostra redat oratio; quia
Solarij vsus perpetuus nõ erat, cũ im-
pedito Sole nubiũ obiectione, vmbra-
que deficiente, stylus horas designare
nequibat; Clepsydrà item vtebantur,
quod aqueum erat horologium, cuius
formam ita describit Guid. Pancir. *me
morab. lib. 1. c. de Horis, & clepsydris*, ca-
piebant vas quoddam vitreum, in cu-
ius fundo angustum foramen erat auro
circumdatum, ne ab aqua consumere-
tur. In altera vasis illius parte linea re
cta XII. horas inscriptas habens erat
ducta, postea vas aquà implebant, quæ
per exiguum foramen illud guttatim
emittebatur: ipsiq; etiam aquæ super
immittebant, cui hastula, seu virgula
erat infixa: quæ apice, & extremitate
sua primam; mox emissa sensim, & gut-
tatim aqua secundam, & tertiam, &
alias tangendo mõstrabat horas. Simi-
lem delineationẽ appinxit Franc. Pol-
let. *Hist. For. Rom. lib.* 1. *c.* 11. vbi post-
quam hoc inuentum Cresibij cuiusdã
Alexãdrini, ex Vitruuio, *lib.* 9 eiusque
vsum illatum primum in vrbem à P.
Scipione Nasica, anno Vrbis conditæ
D.XC.V. edixerat, quod itẽ memorat
D.D. Laur. Ram. *d. c.* 23. clepsydrarũq; 73
vsum in forensibus præsertim, & iudi-
cialibus fuisse receptũ obfirmat. Nam
& si Magistratus, & litigatores Solariũ
aduersum, oculisque oppositum habe-
rent, quoniam (vt præmisimus) cõstru-
ctum erat in publico, secũdum Rostra
in columna; at quia nõ semper subdio,
aut fulgente Sole causæ agebantur: vel
quod certius est, quia non ita facilè so-
lario, Patronis pro arbitrio ius dicẽtis
perorãdi tempus designatum mẽsurari
poterat, etiam clepsydris utebantur: de
quorum computatione, & usu in foro
ita exactè Polletus scripsit, vt nec addẽ-
dum habeamus, nec libeat ab ipso ele-

gantissime concinnata, nō sine iniuria infelicioris calami, ad nostra traducere. Tamen illud subijciam, quod egregie satis admonet ex Censorino, Petr. Faber, *semestr, lib.2.c.25.paulò post principium*, videlicet solarij nomen, etiā ad clepsydras, & illa horaria, quibus ad cōtinuam pulueris, aut arenæ, lapsum horarum interestitia dignoscimus, fuisse deductum, ex primo instrumento, quo Solis radio horæ distinguebantur, vt & in alijs rebus frequentissimum profert.

74 Horologiorū eiusmodi quippe vsus, maxime in iure necessarius fuit, quo certo numero horarū, res, aut fieri permittuntur, aut prohibentur. Hinc satis ad rē Petr. Gregor. *in prælud. opt. Iuris. consf. lib.4.c.3.* Maximè inquit, nos tēporum diuisione egere, & horarum numero certo in iure, quemadmodum in omnibus rerum negotijs, & artibus. Hucque forsitan respexit Ouid. *eleg.1. vers.17.* cum cecinit.

Iudicis officium est, vt res ita tēpora rerū
Quærere, quæsito tempore tutus erit.

Optimè Agellius, lib.3.c.2. *Isthæc autē omnia de dierū temporibus, & finibus, ad obseruationē, disciplināque; iuris antiqui pertinentia, cum in libris veterū inueniremus*, &c. Diuersitas enim horarū, actuum diuersitatem constituit, Lanfranc. *decis.* 493. Farinac. *de testib. quæst.64.num.80.* notauimusque infra, *num.120.*

75 Quod adeò quibusque probatur, vt non aliter instrumentis hi suā vim, & quasi vitam roburq; cōcedant, quā si in ipsis dies, & diei hora adscribatur. Satis enim hoc exemplo euincitur, *l. 21.tit.21.lib.4. nouissim. Recollect.* quæ nō aliter executionē vim habere disponitur, quam si tabellio actis horā initæ executionis inscripserit, vt ex tunc possit naturalis dies cōputari, post cuius lapsum si debitor non soluerit, decimæ item præstatione oneretur. Vt ipsius l. verbis cauetur, ibi: *Mandamos q̄ pagando el deudor dētro de vn dia natural la deuda porq̄ le huuierē hecho execuciō, no sea obligado à pagar decima, por razō de ella: Y el Escriuano ante quiē passare, assiēte la hora en q̄ assi se hiziere la dicha execuciō, para q̄ se vea, y entienda, quando se cūplē, y acaba el dicho dia natural, sò pena de pagar el daño à la parte; y q̄ la tal execucion sea en si ninguna. E declaramos, q̄ este dia natural corra, y se quēte desde la hora q̄ la dicha execuciō se notificare en persona del executado, si pudiere ser auido*, &c. obseruat Azeued. *in l.10.n.85.tit.7.lib.4. Recop. & l.18.tit.21.n.1. eodem lib.* Vbi contra Villalobos, defectū solius appositionis horæ executionem vitiare defendit, non obstante dispositione *l.10. tit.7.d.lib.4.Recop.* quæ omnē omnino nullitatem, ex solemnitatis omisione respuens; procedēdum rei veritate inspecta decernit. Quoniā generalis hæc dispositio iuribus in specie loquentibus, *vt d.l.21.* minime officit. Quod ita subaudiendum admoneo, si decimæ præstatio in executiuis vsu fuerit recepta: siquidem vbi non exigitur, vt Toleti, Compluti, & alijs in locis, omisio horæ cōtractæ executionis, processum non vitiabit, cū horæ inscriptio causa tantum dictæ decimæ fuerit inducta. Item admoneo, nec prætextu omissæ horæ executionem vitiari, vbi debitor intra diem præscriptum non soluit, deponit, aut quauis alia liberationis specie obligationem exuit; quoniam vt egregie aduertit Azeued. *in d.l.18.n. 6.* præfata *l.21.* qua ob neglectā horam executionis nullitas inducitur, eo tantum casu loquitur, quo debitor intra dictum diem naturalem soluere deside rat, vti initio indicat ibi: *Que pagando el deudor dentro de vn dia natural la deuda porque fue executado, &c.* Ergo eo solum locum sortietur præfata nullitas, non verò vbi debitor nullam offerens solutionem, aut liberationem intra diem passus fuit executionem fieri. De quo vidēdus Ioan Guttierr. *lib. 3.pract.q.22.* Baius *in praxi Eccles. & secul.lib.3.cap. . . . . num.37.pag.503.*

Hucq; spectat quod docet Cassan. *in cōsuetud. Burg. Rubric. Des Iustices, §. 8.glos. & Iour.col.2.* ex Felino *in capit. consuluit, col.2.de offic. delegat.* Videlicet appellationi renūtiare cupientē in Gallia, id intra octo dies à proposita appellatione facere debere, opposita ho-

hora in renuntiatione, quia terminus debet computari de momento ad momentũ. Etsi hoc displiceat Rebuffo *in d.l.2.de verb.sign.vers.& ex hoc,pag.21.*

76 At veriùs est horæ adiectionem regulariter non esse de instrumenti substantia, secundum Felinum *in cap.1.n.12.de fid.instrumen.* Marsill.*singul.*319. quos sequitur Carol.de Graf. *tract. de exceptionib.except.*19.*n.*20. Bertazol. *de claus. clauf.*1.*glos.*5.*num.*41. Parlador. *rerum quotid.lib.*2.*cap.*20.*num.*9. quibus cõsentit Fõtanell. *de pactis nuptial.clausul.*1.*n.*12. Petrus Rebuff. *in l.*2.*vers.horarum,ff.de verbor.sign.* Marc. Mant. *in Glossario iuris,clas.*8.*dialog.*21.*num.*2. Petr.Gregor. *Syntagm.lib.*31.*c.*7.*n.*7. Marc. Ant. Peregr. *de priuileg. Fisci,lib.*6.*tit.*6.*num.*35.

77 Consultiùs tamẽ erit horam instrumentis addijcere, nam etsi defectus ipsius nil substantiæ, aut validitati detrahat, in id tamen maxime proficiet, vt in concursu, alijs instrumẽtis hora destitutis hæc iure præferatur. Quoniã si duo adsint instrumẽta, aut chirographa eodẽ die scripta, dẽ quorũ prioritate dubitare cõtingat, illud proculdubio erit anteferẽdũ, in quo obligationis, vel cõtractus hora fuit designata, Glos. *in l. si ex pluribus, §. Lucius.verb. die obligauit,ff.de solut.& in c. duobus, verb.si nõ appareat,de rescript.in* 6. Bald. *in l.de rebus,C.de donat.ante nupt.* vbi as-

78 serit, quod probatio certi, & determinati tẽporis, obtinet cõtra illũ, qui probat tempus, quod potest se habere ad prius, vel posterius. Idẽ expressè probant *ibidem* Cinus, & Salicet. Ripa *in l.*1.*num.*7.*ff.solut.matrim.& in l.si debitori à num.*5.*ad* 11.*ff.de pign.* Afflict. *decis.*387.*num.*4. Marsil. *singul.* 319. Ofascus, *consil.*1.*n.*12. Brunor. à Sole *in compendio resolut. iuris.verb. Hora, & verb. instrumentũ.* Menoch. *de arbitrar.lib.*2.*centur.*1.*casu* 48.*n.*3. Carol. de Graf. *d.except.* 19.*n.* 21. Petr. Plaça *in epit.delictor.c.*34. *num.* 22. Mascard. *de probat.conclus.*1229.*n.*27. Neguf. *de pign.*2.*membr.*5.*part.n.* 46. pluribus cõgestis Laçar. Fœnut. *de momẽto tempor.cap.*18.*num.*3. vbi hanc communem opinionem, & ab omnibus receptam dicit. Idem multorum testimonijs concludit Fõtanell. *vbi supr.n.*12.*&* 13. antea Tiraq. *de primog.quæst.*17.*opin.*11.*num.*3. Mantua, *d.loco,n.*3. vbi speciale tantùm in dotis instrumẽto agnoscit, vt absque horæ adiectione alijs eiusdem diei præferatur. Fulu.Pacian. *de probat.lib.*2.*c.*25.*n.*97. Cald.Pereir. *de empt.& vend.c.*4.*n.*17. Doctissimus cõciuis, & amicus noster D. Alphõsus Perez de Lara *de anniuers.lib.*1.*c.*9.*n.*45. Quintil.Mandos. *cons.*16.*n.*15. vbi ideò concludit nemini antidatam, nec ipsi D.Datatio Apostolico cõcedẽdã. Hier. Gigas, *consil.*12.*n.*8. vbi etiã testibus probari horã rogationis instrumẽti, quo ad hũc effectum subijcit. Quod etiã notat Fab.Capit. Galeot. *cõtrou. lib.*1.*cõtrou.*49.*n.*3. ex Gloss. Afflict. & Peregr. *vbi supr.* Pancirol. *cons.*6.*n.*24. asserens id verum, etiã aduersus Fiscũ. Quamuis neget Raudẽs. *variar. c.*6.*n.*6. Vt recẽsent Alphar. *de offic. Fiscalis, glos.*44.*n.*3.*in fin.* Anton. Mornacius *in l.*15.*C.de rei vendic.* Literatissimus Augu. Barbos. *de potest. Episcop.alleg.*57. *part.*3.*n.*15. Hocque sensisse videtur Felinus *in c.ego N.in princip.de iure iurando*, cum asseruit quòd in publicis instrumentis debet apponi hora, si expedit scire horam, ex Gloss. *in d. l. si ex pluribus*: Licet alloqui diei adiectio sufficiat. 79 80

Cæterùm nõ defuerunt qui aduersæ opinioni plus deferentes, existimarent adiectionem horæ in instrumentis nil cõferre, quo debeat alteri, de cuius obligationis die tantũ cõstat præferri. Hi fuerũt Felinus *in c. Pastoralis, n.*5. *verb. Ratione vnius horæ, de rescript.* Bolog. *in l.*1.*n.*28.*vers. Ex quibus remanet, ff.solut.matr.* Socin. *cõs.*67.*vol.*3. & ipsius assecla doctissimus Andr. Alciat. *de præsũpt.regul.*3.*præsumpt.*43.*in fin.* Qui in hãc sentẽtiã adducũtur: Primò, quia probatio horæ celebrati contractus nõ est de substãtia instrumẽti, vt ostẽdimus, & probãt ex Gloss. *in Authent.vt præponãt nomẽ Imperat.& in c. interdilectos, de fide instrum.* Ergo ex eo solùm quod de ea constat, non satis con- 81

contra alia instrumenta eiusdem diei
probatum videtur. *Secundo*, quoniam
probatio horæ non infert necessario,
quod instrumentum sit prius altero
hora destituto; cum nil obstet quo-
minus ante illam horam possit inst-
rumentum celebrari, de cuius die
tantum constat: Igitur probatio hæc,
ut non concludens repelli debet, Argu-
mento text. *in c. in præsentia, de probat.*
82 *Tertio*, denique quia certo tempori in-
nitens, illius probatione adstringitur,
l. matrem. C. de probat. Ergo qui suũ in-
strumentum prius altero contendit, li-
quidiori probatione, quã adiectionis
horæ id ostendere tenebitur.
83 Porrò hæc tanti ponderis non sunt,
vt à communiori, & melioribus ratio-
nibus munita contraria sententia defle-
ctere cogant; cum *Primum Fundamen-
tum* eo facile corruat, quod licet horæ
appositio non sit ex substantialibus ins-
trumenti, at inde non rectè infertur mi-
nimè præferri debere instrumẽtum, de
cuius hora constat, alij eiusdem diei,
sed cuius hora ignoratur: nam & si non
sit de substantia, conducet tamen pro-
bata, vt in æqualitate communis diei,
alteri debeat anteponi, quod tantum
pro se diem habet. Siquidem probatio
magis certa, vt est illius in quo est ho-
ra, nõ debet interuerti probatione mi-
nus certa, vt est illius instrumẽti, de cu-
ius die tantùm constat; Vt optimè in
nostræ opinionis fulcimentum conside-
rauit Ripa, *d. loco.* Casador. *decis. 4. su-
per regula Cancellar. n. 7.* & fulcitur do-
ctrina Baldi, qui post Martin. Sal. Cinũ
& alios *in d. l. de rebus, C. de donat. ante
nupt.* tenet inter duas probationes illã
præualere, quæ certiùs, & magis deter-
minatè concludit; vt si vnus probat de
die, alius de hora, & quod magis est, de
puncto, & momento. Notat Catell.
Cott. *in memor. verb. Hora.* Fœnut. &
Fontanel. vterque, *vbi supr. iste n. 14.*
Secundum verò, quasi eodem ictu de-
primitur; quoniã licet fuerit possibile
cõfectionẽ illius instrumẽti, quod diẽ
tantũ habet, præcessisse alteri simul ho-
ram complectenti; cùm tamen id non
constet, certiori coniectura prioritatis
iuuatur vltra diem horam continens,
Tertium vtique minoris est obstacu-
li, maximè si quod ad prioris funda-
menti euersionem notauimus, iterum
consideremus. Ibi enim magis certam
probationem illius instrumenti ostẽdi-
mus, quod horam habet. Ergo qui tale
instrumentum primum dicit, respectu
alterius, de cuius die tantum constat,
quasi certa probatione id euincit.
Securè igitur tenendum erit ex duo- 85
bus instrumentis eodem die stipularis,
illud primum reputari, quod horã suæ
obligationis continet: etiam si alterũ
sit Rei, vel personæ habẽtis beneficiũ
prælationis. Ideòque licet instrumen-
tum dotale confectum eodem die, cum
alio instrumẽto priuati regulariter præ-
sumatur prius scriptum, dotis fauore;
hoc tamẽ deficit quoties in priuati in-
strumẽto adest horæ adiectio. Ita Ripa
& Bertazol. *vbi proximè.* Petr. Barbos.
in l. 1. n. 9. 2. part. ff. solut. matrim. Fon-
tan. *d. claus. 1. n. 15.* qui *n. sequenti* inde 86
infert, quod licet de iure inhibitio vi-
gore appellationis ab interlocutoria
interposita eodem die, quo sententia
prolata, præsumatur subsequuta, ex
Achil. de Grat. *decis. 263. quæst. 36. tit.
de appellat.* (etsi hoc difficultate nõ ca-
rere prædicet Ant. Thesaur. *decis. 49.*)
hæc præsumptio cessat, vbi in præsen-
tatione inhibitionis adest hora, nõ ve-
ro in sententia. Cui vix audeam in hoc
assentiri, cum hora præsentationis nil
conferat ad prioritatem inhibitionis,
ex quo rectè simul stare possunt, inhibi-
tionem præcessisse sententiam, & ta-
men post ipsius promulgationem fuisse
iudici à quo intimatã, vt fieri solet, &
oportet. Libentiùs tamen tanti viri
sententiam admitterem, si in ipso inhi-
bitionis rescripto, & non in sententia
hora inueniretur.
Probabilius enim contra Bertazo- 87
lum, & alios existimat, *num. 17.* ex eo
solum, quod in instrumentis, in quibus
de stylo hora non adijcitur, si inuenia-
tur, suspicioni locum minimè fore, cũ
potiùs id à notario parte petente, quã
dolo factum præsumi oporteat. Vt &
quolibet prudens creditor iuri suo cõ-
su-

ſulens præcaberet, ſi conſcius prælatio
nis foret inde prouenientis. Alioqui
enim, cum vt iam vſus admiſsit, raro,
aut nunquam inſtrumentis hora ad-
ſcribatur, veluti experiẽtia edocet; &
probat Socin. Iun. *in d. l. 1. n. 55. ff. ſo-
lut. matrim.* & de inſtrumẽtis nomina-
tiones ad beneficia cõtinentibus agẽs,
notat Gambar. *de offic. legat.... n. 676.
pag. mihi* 98. corruerẽt quæcumque ab
interpretibus, & ab ipſo Bertazolo in
id profuſsè nimis cõminiſcuntur, vt ex
duobus inſtrumentis vno die factis,
illud præferant, cui hora contingit.

88 Quæ veriſsima pronuntiatio, ſuas ab
interpretibus nihilominus patitur reſ-
trictiones, quarum etiam meminit poſt
alios Fõtanell. *d. num.* 18. Primò enim
illam reprimit, quando is qui inſtru
mentum habet horam non continens
ſit in poſſeſsione: quaſi tunc præſump-
tio, quæ pro poſſeſſore facit, vt poten-
tior præſumptionem horæ elidat, ex
Bald. Nouel *tract. de dote, part. 9. priuil.
2. in fin.* Decio *in cap. paſtoralis, n. 5. de
reſcript. & in l. in ambiguis pro dote, n.
4.* & *ibidẽ* Cagnol. *n. 4. & 6. ff. de regul.
iur.* Maſcard. *de probat. concluſ.* 1229.
n. 33. Bertazol. *loco vbi ſupr.* & Pacian.
vbi proximè, verſ. Sunt qui diſtinguunt.

Verùm nec adduci poſſum, vt huic
limitationi acquieſcam; maximè per-
pẽſis rationibus, quibus regula inniti-
tur, quoniam qui probat horam, dici-
tur certiùs probare: & talis probatio
certior iudicatur, ſiue quis agat, vel cõ
ueniatur, nec commodum poſſeſsionis
tanti eſſe debet, vt ſuperet certiorem
probationem: Cum tũc poſſeſsio dum-
taxat operetur, quando vtrinque ſunt
probationes pares, & ſic quando am-
bo inſtrumenta apparent facta eadem
die, non etiam quando alterum docu-
mentũ amplius habet horã, ex quo ſo-
lùm in pari caſu ſit melior cõditio po-
ſidentis. Sicque nobis cõſentit Laçar.
Fœnut. *d. c. 18. num. 5.* Ideò incũctan-
ter aſſerens prædictã limitationem reſ-
pui debere, & actorem habentẽ in ſuo
documento etiam horam, præferen-
dum eſſe poſſeſſori conuento.

89 Secundò dictæ ſententiæ generali
tatẽ corrigit ex mente Ripæ, *vbi ſupe-
rius, num.* 8. quãdo in inſtrumẽto appo
ſita eſſet vltima hora diei. Quia tunc,
vel eadẽ, aut ſaltim anteriori neceſſa-
riò factum aliud inſtrumẽtum ſit opor-
tet, quod eadem die fuit celebratum.
Vt etiam ſentit Guil. Pont. *in l. 1. num.
13. ff. ſolut. matrim.* Bald. Nouel. *de dote
p. 9. priuil. 2. in fin.* Andreas Tiraq. ipſis
relatis. *de retract. tit. 1. §. 11. gloſ. 1. n.
10. in fin.* Menoch. *de arbitrar. lib. 2. d. ca
ſu 48. num. 21. & ſeqq.* Vbi cum eodem
Socin. *in d. l. 1. n.* 57. hoc verũ putat,
etiam ſi qui habet horã poſsideat. Et ſi
deniq; *n.* 23. ob huius limitationis am
biguitatẽ, iudicis arbitrio relinquen-
dũ magis credat, cũ veriſimile ſit poſt
vltimam illam horam eſſe aliud inſtru-
mentum confectum, vt talem horam
habens non præſumatur poſterius.

Mihi tamen potiùs arridet dictam 90
limitationem, etiam irrationabilẽ vide
ri. Cũ quid nõ dicatur prius, vel poſte-
rius ratione vnius horæ tantũ, ſed etiã
ratione momẽti, & puncti, veluti infra
multis apparebit, & interim conſtabit
ex his, quæ egregiè ſcribit Laçarus
Fœnut. *de momento tẽporis, cap. 17. n. 6.*
Ergo cũ vnius horæ plura ſint momẽ-
ta, vt initio præmiſsimus, quamuis inſ-
trumentum fuerit vltima hora diei cõ-
fectum, hocque ex ſubſcriptione illius
eliciatur, non inde poſtremum fuiſſe
ſuſpicabitur eorum, quæ eadem die
celebrata apparent; cum nouiſsimis
eiuſdem vltimæ horæ minutis, aut mo
mentis, cætera potuerint perfici, ac
perconſequens ex eo quod hora in inſ-
trumento appoſita ſit vltima, non va-
riatur natura facti, imò in ijſdem ter-
minis manet ac ſi alia quælibet fuiſſet
adiecta, vt capi poſsit coniectura prio-
ritatis ex ea, aduerſus alia inſtrumenta
eadem die facta, ſed abſque horæ ex-
preſsione. Quod mirificè iuuatur cele- 91
bri Rotæ iudicio, apud Creſcẽt. *deciſ.
31. de reſcript.* vbi prouiſio facta ipſo
die obitus, cũ derogatione regulæ de
veriſimili notitia, valet etiam ſi probe
tur delatio ad ſepulturam eadem die,
hora vigeſima quarta, vel media hora
noctis, quia poteſt eſſe quòd poſt illã

horam fuerit gratia concessa, quia collatio beneficiorum etiam de nocte fieri potest, Glos. *in cap. vnic. verb. occulta, vt Eccles. benef.* Abbas *in c. 1. de clādest. despon.* Decius *in c. consuluit; in fin. de offic. deleg.* vti & de resignatione tenet Gomes. *in regul. de infirmis resignant, q. 8. in fin.* & de præsentatione Lambert. *de iure patronat. lib. 2. art. 4. 2. q. princip. 2. part.* & sic nostram sententiam post (Decium, Baldum, & Brunorū) amplectitur vno verbo doctissimus D. Alphons. de Lara, *de anniuers. lib. 1. c. 9. num. 46.*

92 Tertio fortunatiùs hercle restringitur dicta enunciatio, vt procedat tantundem in instrumentis à diuersis notarijs confectis, quæ si eadem die fuerint stipulata, illa solummodò reliqua antecedēt prærogatiua anterioritatis, quibus hora sit adscripta. Secus verò si ab eodem notario omnia fuerint confecta, quia tunc non horæ adscriptioni standum erit, sed ordini scripturarum protocoli ipsius notarij; cum ea præsumatur priùs facta, quæ ordine ibidem aliam antecedit, text. optimus *in §. quibus specialiter, in prima constitut. Codicis.* Illic: *Vt ordo temporum earum constitutionum non solum ex adiectis diebus, Consulibusque; sed etiam ex ipsa compositione earum clarescat: primis quidem in priori loco, posterioribus verò in secundis ponendis.* vbi Bartol. & Bald. notant, & iterum Bartol. *in l. 2. §. prius, num. 7. ff. de vulg.* & alijs Mascard. *de probat. d. conclus. 1229. n. 19.* Menoc. *de arbitrar. lib. 2. casu 187. num. 52.* & ex omnibus Fontanel *d. loco, num. 20.* & si Copin. *lib. 3. tit. 2. consuetud. Paris.* absolutè doceat, ordinem Regesti spectandum, si quæ horæ sit prior non liqueat; a quo non recedit Ant. Mornacius *in d. l. 15. C. de rei vindicat.*

93 Extra hunc verò casum perpetua manet regula anteferendi, ex duobus instrumentis eadem die factis, quod horam fuerit fortitum. Non aliter ac in prouisionibus beneficiorum obseruatur, nam si plures concurrant ad præbendam nominati eadem die à Papa; vel à Papa & Ordinario, ille præfertur, qui suæ nominationis horam probauerit, cæteris illam non probantibus. Casador. *decis. 20. de præbend.* Decius, *consil. 169. num. 6.* Marsil. *singul. 319.* Afflict. *decis. 87.* Crescent. *decis. 4. de præsumpt. & decis. 16. de præbēd.* Menoch. *de arbitrar. lib. 2. casu 48. n. 25. & 26.* Tiraquel. *de primogen. quæst. 17. opin. 11. n. 3.* Fōtanel *de pactis nupt. claus. 1. num. 13.* Assinius, *de execution. §. 7. cap. 9. num. 1.* Catel. Cott. *in memorabil. verb. Hora.* Vbi ita Romæ iudicatum testatur Petr. Gregor *Syntagm. lib. 31. c. 7. n. 7.* Fulu. Pacian. *de prob. c. 25. n. 97. vers. Sed in contrariū.* Qui & *vers. seq.* alios existimasse recenset hāc quæstionem esse facti. Quoniam collatio Papæ fit semper circa mediū diē, & tūc præfertur collatio Ordinarij si habeat certā horam anteriorē medio die: aut collatio Papę fuit extraordinaria, & tūc ipsa pręfertur, cū Papa soleat eas facere, & noctu, & diu, & hora matutina. Vt ait Bologn. *in d. l. 1. n. 28 ff. solut. matrim.* Quorū sentētia, etsi priori mēbro rationi sit consona, secundo tamē ex supradictis probabilitate caret, vti & quod in eandem rem comminiscitur Gambar. *de potest. legat. lib. 3. n. 668. & 670.* Adstipulātur superioribus Alpharus *de offic. Fiscal. glos. 44. n. 3.* August. Barbos. *de potest. Episcop. allegat. 57. part. 3. n. 13.* Gomes. *decis. 33* vbi ex Casadoro resoluit habentē diē, & horam in instrumēto possessionis captæ vigore expectatiuæ, restituendum aduersus 94
habentem possessionem eadem die, sine hora. Et quod magis est dari prælationem obtinenti in acceptatione sua diē, & horā, respectu illius, qui habet acceptationem eiusdem diei, & possessionem. Consentit Ludou. Postius, *de manut. obseru. 71. num. 16.*

Et quamuis Socin. *consil. 161.* voluerit dictam regulam non procedere in 95
prouisionibus factis in Curia, in quibus hora nō est solita apponi, ipsius sentēria minime fuit à Rota admissa. Ideoque illa non obstante in vna Gerundensis Canonicatus decreuit; Castellanū vrbis propter acceptationem factā in par-

partibus cum certa hora, fore præferẽdum vni familiari R. Cardinalis de Medicis, qui eadem die in Curia acceptauerat, licet in cæteris in eorum mandatis de prouidendo essent pares. Vt refert Crescẽt. *d. decis. 4. de præsumpt. numer. 1.*

96 An vero idem procedat vbi gratia, & obitus concurrunt eadem die, & ex parte obijcientis probatur hora mortis, vt sic mortuus quis nõ præsumatur tẽpore debito, ad hoc vt gratia impetrationis beneficij per obitũ euanescat? Quæstionis est non inelegantis. In qua negatiuè Crescent. respõdit *decis. 116. lib. 1. in antiquis, & in nouissimis, decis. 13. de rescript.* quoniã hoc casu præualet præsumptio pro validitate gratiæ, & mortuus quis præsumitur tẽpore debito, vt gratia beneficij sustineatur, tradit Simon. *decis. 23.* & exactius Fab. *decis. 16. lib. 2.* Guidob. *decis. 144.* Tan. *decis. 75.* latissimè Cotta, *decis. 392.* qui postquam hac de re fuisset disputatum, refert causam iterũ fuisse propositam, vt satisfieret D. Petro Bassano, qui nõ poterat acquiescere, & de nouo ita fuisse resolutum. Accedit alijs etiam confirmans Hercules Marescot. *variar. resolut. lib. 2. cap. 1. num. 204.*

97 Idem etiam, & in possessionibus philosophandum, est quando eodem die captæ videntur, & non apparet de prioritate, quoniam anterior præsumenda erit, quæ horam habuerit. Menoc. *de adipiscenda remed. 4. n. 792. & de arbitrar. cas. 47.* Pont. *de spol. lib. 3. cap. 2. n. 85. circa fin.* Surd. *consil. 117. n. 13. lib. 1.* Mohed. *decis. 12. n. 2. de exest. spoliat.* Gomes. *decis. 33. lib. 1.* Cald. Pereir. *de empt. & vendit. cap. 4. n. 17. ad medium.*

98 Quintil. Mandos. *consil. 48. num. 8.* vbi itẽ subdit: illud possessionis instrumẽtum habere horam, in quo notarius scripsit; *expectauimus ad capiendã possessionem, quod beneficiati venirent ad vesperas.* Quasi tunc cõstet possessionem antè vespertinam horam fuisse apprehẽsam, hocque sufficere, vt alteri præferatur non habenti horam, aut posteriorẽ habenti. Quemadmodum, & instrumẽtum, quod haberet, datum tali die ante tertiam, prius esse altero cõtinẽte, datum post vesperas, ex glos. *verb. si non appareat, in cap. si duobus, de rescript. lib. 6.* optime Ludou. Post. *de manutent. obseru. 71. n. 10.* qui ita obseruãdũ inquit, *n. 11.* Quemadmodum; si constaret de possessione vnius, cum die & anno, & probaretur alterius possessio, sed non de certo, & determinato tempore, præsumeretur anterior possessio habens diem, & annum. Rota *diuers. 506. sub n. 1. part. 1.* 99

At si de prioritate dubitetur, vtpùta, quia vnius possessio habeat horam vndecimam videlicet iam declinantẽ, & alius duodecimam nondum pulsatam, sequestro locus erit. Sic Rota diuersor. *decis. 389. n. 1. part. 4.* Ricc. *d. collect. 1507. vers. aduertendum tamẽ est,* & Post. *vbi supr. num. 14.* 100

Quod etiam, & ad testamenta protenditur, nam si inuenirentur duo eadẽ die ordinata, illud proculdubio alterũ reuocaret, in quo hora fuisset scripta. Ita Pareus, *decis. 321. lib. 1.* Guil. Benedict. *in cap. Rainuntius, verb. Testamentũ 2. n. 27.* Menoc. *de adipiscend. d. remed. 4. n. 792.* Crescent. *d. decis. 4. de præsumpt. num. 1. in editione Charisij.* Franc. Marc. *tom. 1. decis. quæst. 496.* Cartelian. Cott. *in memorabilib. V. Hora, vers. & ideo.* 101

Idemque de signaturis docet Quintil. Mandos. *regul. 33. Cãcell. quæst. 4.* cõcludens, signaturam habentem horam, præferri debere non habẽti, licet eiusdem diei. Quod refert amplectẽs Charis. *ad Crescent. d. decis.* 102

Similiter & si duo creditores contra vnum debitorem sententiam obtinuerint, ille alteri præfertur, qui vel per horã sentẽtiã executioni prius mãdauerit, vel in executione horã adiecerit, vt in terminis Ordinationis Lusitanæ, *lib. 3. tit. 74. §. penult.* docet Cald. Pereir. *de empt. & vendit. cap. 4. n. 17.* qui & idẽ affirmat in nominationibus emphyteuticis, quando eadem die pater duos, aut plures filios nominauit. Necnon, & in acceptationibus vigore gratiarum expectatiuarum eadem die factis. 103

Sed

104 Sed nec ad prælationem tantum, quinimo & ad actus subsistentiam, & validitatem multis in casibus horæ adiectio desideratur; vt in libello accusationis, cuius nulla vtilitas erit, si horã patrati delicti non contineat. Ita Bartol. *in l. libellorum, n. 12. de accusat. per illum textũ*, ibi: *Et generaliter præcipitur omnibus, qui reum aliquẽ deferunt; neque autem diem, neque horam inuitus cõprebẽdet.* Vbi obseruant cõmuniter Glossographi, Petr. Gregor. *Syntagm. iuris, lib. 13. c. 7. n. 6.* & quam plures, quorum nomina recensebimus in *Diario nostro*, cum de necessitate adijciendi diem in accusatione sermo inciderit. Quod summam habet æquitatem, cum proponente accusatore horam delicti, si forte per inuidiam illud obiecerit, facile probato negotio, quo fortè eadem hora reus fuit detentus, à calumnia se expediet. Quod vix liceret, si, vt hanc defensionem accusato subtraheret, horam delicti subdolè obtexisset. Indicat Felin. *in c. ex tenore, de testib.* Orianus *in cap. quoniam contra, n. 58. de prob.* Herculan. *de negatiua, n. 268.* Barbat. *consil. 44. vol. 1.* Boer. *decis. 165.* Ioan. Gutt. *pract. qq. lib. 1 quæst. 98.* Andr. Gail, qui communem eiusmodi opinionem testatur. *lib. 1. obseru. 64. per totã*, & Nicol. Anton. de Palma *in praxi rerum notabilium iuris cõmunis, part. 1. glos. 6. à n. 3.* vbi sic Rotam communi assensu recepisse testatur, *decis. 349.* Quoniam si locus, aut tempus in accusatione non exprimerentur, accusatus incertus in ea accusatione, & crimine vagaret, cuius multũ interest in his nullo dubio laborare, *l. itẽ exigit, iuncta glos. ff. de dolo malo.*

Quæ vtique exigẽtia adiectionis horæ in accusationis libello, cum iuris sit quædam solemnitas, accusati fauore inducta, vt commodius ipsius appositione suam possit fouere innocẽtiã; nulla lege, vel statuto sublata creditur; vti nec alia quæuis Rei, vel Inquisiti defensionem respiciens. Ex sententia Baldi *in l. cũ fratrem, C. de his quibus, vt indign.* cui accedit Anton. de Palma, *supr. n. 4.* quasi legis non tanta fuerit potestas, vt quæ defensionis sunt valeat auferre. *Clement. Pastoral. de re iudic.* vnde meritò colligit Palma, *d. loco*, etiã vbi ex forma statuti causæ siue ciuiles, siue criminales summariè, & ex plano definiuntur, vt Neapoli; adiectionẽ certi loci, & tẽporis esse de substantia, quid quid secus voluerit Afflict. *decis. 250.* & Alex. *consil. 6. vol. 3.*

Deinde, quia vt expẽdit Catel. Cott. *immemorab. verb. Hora, in fine*, secundũ terrarum statuta, quædam sunt delicta vna hora, quæ alia hora non sunt delicta. Ideoque de necessitate tam in Inquisitionibus, quam in cæteris libellis accusatorijs concludit horam esse adijciendam. Quibus addenda nonnulla, quæ in huius rei exẽplũ adducit Petr. Gregor. *supr. num. 7.* Cæterùm, vt cum Cicerone, *lib. 3. offic.* loquar: *Tẽpore fit, vt quod plerũque turpe haberi soleat, inueniatur nõ esse turpe.* Et 2. de inuẽt. *In omnibus quid tẽpora petãt, aut quid personis dignũ sit, semper considerandũ est.* Extat eiusdem sententiæ Alfar. *de offic. Fiscal. glos. 44. num. 3.* subdens iuxta commune criminalistarum placitum, consultos esse debere actores, ne diẽ, aut horam extra necessitatem libello adscribant quoniam cum illius probationem necessario, ex sola adiectione assumãt, ni ipsam planè probauerint, reus absoluetur, iuxta Bartol. *in l. si qui reus, n. 9. de publ. iudicijs, & in l. Pantonius, §. rei, n. 3. de acquir. hæred.* à quibus nec dissentit Bernard. Diaz *in pract. crimin. canon. cap. 5.* proferens vt certissimum, accusatorem teneri id omne præstare ad quod etiam voluntariè, & nulla exigente necessitate se adstrinxit. Consentit Alfarus, *supr. & glos. 17. à n. 18.*

Et licet regulariter in testium depositionibus hõræ adiectio minimè sit de substantia, imò etiã si nulla ipsius mentione facta negotiũ exposuerint, subsistet obtestatio. Argumẽto *l. libellorũ, de accusat.* aduertit Schen. *de testib. n. 47.* Nellus de S. Gemin. *n. 209.* & illis subscribens Alfar. *d. glos. 44. num. 3.* requiritur tamen in teste examinato ad probationem delicti nocturno tempore admissi, qui nullam fidem faciet, nisi deponat exprimendo horam commissi 105

missi sceleris, & insuper ea ipsa Lunam ita præluxisse, vt facilè illius splendore reum agnoscere potuisset. Veluti in specie eleganter consuluit Cels. Hug. *cōs. 62. incipienti, Tanta est copia, num. 5. versic. Quod limitat.* Addens non sufficere, si hoc casu testis dicat, vidi quia Luna ea nocte lucebat, sed requiri vt expressè testetur vidisse, quia hora commissi delicti lucebat Luna: Idque verbis affirmatiuis, non verò credulitatis. Cuius opinionem egregiè amplectitur Polidor. Ripa *tract. de nocturno tempore, cap. 57. num. 8. & 12. cum seqq.* Solùm

105 in testibus examinatis ad offensam, & probationem criminis; non verò in illis, qui pro reo, & ad ipsius defensioné recipiuntur, cum etsi nullam sui dicti rationem reddant sufficienter probēt, ex communi opinione nostrorum, de qua post Viuium testatur Iul. Clar. *lib. 5. §. fin. q. 53. n. 22. vers. & hanc opinionem.* Nisi de ratione fuerint interrogati; quia tunc non aliter, quam ea reddita probabunt, vt idem Clar. & Polyd. concludunt.

107 Et in denuntiatione operis faciendi similiter horæ adiectionem necessariam Vlpianus præscribit responso, *l. aut qui aliter. 5. §. si quis 1. ff. quod vi, aut clam: Si quis se denuntiauerit,* ait, *opus facturum, non semper non videtur clam fecisse, si post denuntiationem fecerit; debuit enim, & ita Labeo, & diem, & horam denuntiatione complecti, & vbi, & quod opus futurum sit.* Obseruat Lanfranc. *in repetit. cap. quoniam contra, de probat.* & Petr. Rebuff. *in d. l. 2. vers. Horarum, ff. de verb. sign.* Idq; fieri debet, vt euitetur difficultas clandestinitatis, aliàs enim, nisi hora exprimatur, inquid Cald. Pereir. *de empt. & vendit. c. 4. n. 17. ad fin.* Frustra nuntiatur opus futurum, cum ea hora fiat, qua aduersarius, nec præsens, nec sciens erit.

108 Generaliterque vbi actus vna hora prohibetur, & alia permittitur, non rectè fiet. nisi & in eo horæ facta fuerit expressa mētio. Adstruit hoc subtiliter Papinianus *in l. seruitutes 4. ff. de seruit.* illis postremis verbis: *Interualla dierum, & horarum, nō ad temporis causam, sed ad modum pertinent iure constitutæ seruitutis.* Quibus congruit sequentis, l. vltima sententia: *Vsus seruitutum,* inquit Gaius, *temporibus secerni potest, forte vt quis post horam tertiam, vsque in horam decimam eo iure vtatur.* Optimus text. qui id planè probat, *in l. si communem nemine. §. fin. ff. quemadmod. seruit. amitt.* ibi: *Idem est imo, qui certis horis aquæductum habens, alijs vsus fuerit, nec vlla parte harum horarum.* Alioqui enim si oporteret seruitutis vsum non continuum, & totius diei esse, sed alternum, & diuersis horis, male constitueretur, nisi & horarum meminissent contrahentes. Docet expressè propositam enuntiationem ex Bartol. Panormit. & Felin. Petr. Rebuff. *in d. l. 2. vbi sup. versic. & quando actus.* Adstipulatur egregie Gatel. Gott. *d. verb. Hora, in fin.* dū Inquisitionibus, & libellis horam esse apponendam monet; quia per statuta terrarū, quædā sunt delicta vna hora, quæ alia hora nō essēt delicta; ideò horam de necessitate esse apponendam, concludit cum Bartol. *in d. l. libellorum in principio, versic. Circa tempus, ff. de accusat.* Quod voluit Ancharr. *consil. 388. num. 12.* horam specificam probādam statuens, quando res ex tempore potest mutari.

Hinc quamuis regulariter instrumé- 109
tis horæ appositio nō sit necessaria vti constitit, chartis tamen ob pestem inseri oportere, vbi hoc malum grassatur obseruat Alciat. *tom. 3. p. 2. num. 13. pagin. mihi* 195. Vti & frequentissimum etiam, vbi nec hoc immineret malum adijcere Epistolis, obseruat ita Barnab. Brison. *de formul. libr. 8. pag. 846. Ad epistolas autem omnes horarum quoque momēta, nec diei modo, sed & noctis, quibus datæ significarentur, addidisse Augustum, Sueton. in eius vita, c. 1. meminit & contra Commodum inscribendo ita tardū, & negligentem fuisse, Lampridius Auctor est, vt in epistolis plurimis, tantum vale scriberet.* Cuius obseruationis, testis etiam est Nouarin. *Schediasm. lib. 7. cap. 12. n. 57.*

Con-

110 Confert admonitio Raphaelis Cumani *in l.1.§.dies,ff.quando appellãdum sit*, qui ex Ioan, Andr. *in Addit.ad Speculatorem,tit. de instrum. edit. §. breuiter,in addit.* incipienti: *Dies*. Quam amplectitur, Catel.Cott. *in memorabil. d. V. Hora,versic.& ideo*, qui appellãtem decimo die hortatur, vt supplici appellationis libello horã inferat. Quia decendium currit de momento ad momẽtum, & primus dies non computatur integer, sed punctus illius diei interpositæ appellationis tantùm, & eodem pũcto decimi diei terminatur. Sicque euenire poterit, vt decima die iam ceptus sit vndecimus. Docent And. Gail *lib. 1 obseru.* 139.*num.*5. Ruginel.*tract.de appellat.§.2.cap.4.tom.* 14.*&* 15. Sigismund. Scac.*eod.tract.q.5.num.*57. vbi hoc de iure communi seruari affirmat, non verò de stylo Romanæ Curiæ, ex Bulla Innocentij VIII. sub data Romæ 1487. vt repetit *quæst.*12.*num.*53. ex Vestr. *lib.7.cap.3.num.*26. Bard. *tractat.de temp.vtil.cap.3.num.*1. Menoch. *de præsumpt.lib.2.præsumpt.*95.*n.*16 quare inquit, licet sentẽtia feratur die prima Maij hora XIII. & die vndecima eiusdem mensis, eadem hora XIII. finiantur decem dies ita, quod illa hora elapsa non posset appellari de iure communi, tamen ex dicta Constitutione Apostolica licet vsque ad extremũ illius diei artificialis punctum. Itaque obseruari ait in vniuerso statu Ecclesiastico, & practicari debere in omnibus Curijs Pontificijs ex Menoch. *vbi suprà præsumpt.*95. *num.* 6. & tandem nonnulla alia refert huc summè spectãtia, maximè in dubio, an fuerit elapsũ vltimum momentum decendij, iudicandum non esse lapsum fauore appellationis, ne fiat deserta, vt *d. q.* 12. *num.*52. explicat cum Rebuff. *de appell. in præf. n.*75.*tom.*3.

111 Pertinet & alia admonitio visitatoris Episcopi, quem primitus hortatur, vt visitationi singulis locis congruas horas desigat: illasque, quibus agricolæ, aut alterius artis homines, citra artificij; seu laboris iacturam, iussionibus præstò esse valeant, aduertit Ferr. Manrique *quæst. moral. Vicariali, p.* 1. *q.*82.*num.*4. quòd prouidissimè in nostro Archiepiscopatu Toletano Visitatoribus quibusque imponitur illis instructionis verbis: *Y junte el pueblo al tiempo que menos impedimento se siga a nuestros subditos, por las labores de sus haziendas.* Vti & ne tempore sationis, vel collectionis fructuum visitare pergãt, vt idem Manrique, *n.*6. obseruat. Cessari enim debet his temporibus à iure dicundo: vnde cautum, vt quandiu fructus pendentes maturi, vt plurimũ colliguntur, iure non agatur, veluti ferijs 112 messium, & vindemiarum, *l.* 1. *de ferijs.* Extat similis apud nostros, *l.*37. *tit.* 2. *p.*3. quæ fuerunt permissæ condendorum fructuum gratia; fauore hominũ occupatorum necessitate inductæ. Prouiderunt Legumlatores, inquit Petr. Greg. *in prælud.opt.Iurisconsf.lib.4.cap.* 6.*num.*13. quantum fieri potuit, ne ab operibus publicis auocarentur agricolæ, teste Calistrato *in l.2.ff. de nundinis.*

Id circò Ferrus *vbi suprà* elicit, visitatorem non congruis horis populum, 113 aut singulos de populo cogentem, & culpam admittere, & pœna dignum videri. Quod ita subaudiendum velim, ex ipsius mente, dum tamen ex proposito, & deliberatè eas horas designauerit; nam si ex accidenti ab oportunis inchoando, in non oportunas fuerit delapsus, prorsus erit à delicto immunis. Argumento eius quod scribit Alberic. *in l.non minorem 20. num. 2. C. de transact.* & refert Petr. GilKen. *ibid. nu.*3. videlicet, quod licet iudici fuerint ho- 114 ræ iudicandi præscriptæ, non tamẽ delinquere si illas, aliqua iusta causa exigente, excesserit. Vti nec mulio, qui inchoatam tempore permisso mercium transportationem, festis diebus prosequitur. Vt multorum testimonijs probat Anton. Dian. *resol.mor.p.2.tract.*1. *miscellan.res.*36.

Potest etiam, imò, & debet certa ho- 115 ra præfigi Dardanarijs, quos *l.*1. *&* 2. *tit.*14.*lib.*5.*nouæ Recollect.* Vocant Re-

gationes, à Decurionibus, vel Magistratibus ciuitatum, vt illa, & non antea edulia comparandi ius habeant, veluti ferè in omnibus ciuitatibus statuto præscribi, docet Gloss. *in l.2. verbo tradere, ff. de nund.* Ioan. de Platea *in l. septem diebus, C. de erog. milit. annon. lib. 11.* Ripa *tract. de peste, tit. de remedijs præseru. contra peste, num. 225.* Amanel. de Clar. *singul. 8.* Nuñez de Auendañ. *de exeq. mandat. 1. p. cap. 19. num. 21. versic. Et ob vbertatem*, Auiles *in cap. 17. Prætor. num. 26.* Francisc. Marc. *decis. Delph. 340. num. 10.* Mexia *in pragmat. taxa panis, concl. 1. num. 167. in princip.* Matienz. *in d. l. 2. tit. 14. glos. 10. num. 2. lib. 5. Recopilat. & ibid.* Azeued. *nu. 6.* Bobadilla *in polit. lib. 3. cap. 4. nu. 51.* Baptist. Frag. *de reg. Reipubl. Christ. p. 1. lib. 7. disp. 19. num. 26.* & Ioann. Machad. *in perfect. Confess. tom. 2. lib. 6. p. 8. tract. 5. docum. 1. num. 3.* Quod summam habet vtilitatem, & quam maximè bono expedit Reipublicæ, cum interim ciues possint sibi necessaria commodiori pretio ab ipsis asportantibus emere.

Quandoque nulla alia ratione, *d. l. 2.*
116 de piscibus salitis agens, Dardanarijs prohibuit, ne prius quam per integrũ diẽ publice in foro venales omnibus paterent, illos compararent hac seriẽ verborum: *Pero los pescados secos, assi como congrios secos, y pescados salados, y sardinas frescas, y saladas, y pulpas, y mielgas, y xibias, y todos los otros pescados de la mar secos, que los que los traxeren los pongan, y tengan publicamente en la plaza, ò villa, ò lugar do la dicha mi Corte estuuiere todo vn dia; porque los que quisieren hazer sus prouisiones, lo puedan hazer para sus casas; y aquel dia passado, lo pueda comprar quien quisiere para reuender, sin pena alguna.*

117 At in cæteris victui necessarijs, statuta cuiusvis ciuitatis erunt obseruanda, circa tempus, & horas, quibus possint à propolis emi. Vtpote Toletanũ, quo duodecima diei in id præfigitur. Alioqui si libera illis emendi quouis tempore facultas relaxaretur, vndiq; coemptas merces supprimerent, & ex raritate charitatem in maximam ciuiũ perniciem affectabũt. Vel vt Vlpianus loquitur *in l. annonam 6. ff. de extraord. crim.* onerabũt, & vexabunt annonam, & Marcial. *lib. 6. epigram. 60.*

Hic vbi Roma suas aurea vexat opes.

Quare Diuini Spiritus auersionem meruerunt, *Prouerb. c. 11. vers. 29. Qui abscõdit frumẽta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium.* Et Deus quotidie horrenda suæ vindictæ exẽpla in eiusmodi homines ædit, dum sæpenumero fruges, quæ ab illis reponuntur, auolant, aut alias corrumpuntur, atque pereunt, ac ipsi suspendio, aut alio modo (cum spem communis mali se fefellisse sentiunt.) mortem sibimet ipsis consciunt, nec hac solùm temporali, verumetiam æterna illa, beatissimaque luce, atque vita semetipsos priuãt: quo nil tristius, atque funestius diei, aut cogitari potest. Vt exclamat Guillelm. Stuckius *antiquit. conuiuial. lib. 2. cap. 12.* Qui auaros istos homines, seueris legibus esse coercendos itẽ admonet, cum veræ sint Reipublicæ pestes, qui pro more, & consuetudine sua vinum, annonam, omnis denique generis fruges coemendo, atque recondẽdo, prepropera hac sua emptione (Plauti verbis vtitur) flagellant, accendunt, & excalefaciunt, hoc est grauem, difficilem, caramque reddunt, & quæstum sic cum totius Reipublicæ perniciè, atque detrimento maximum facere gaudent. Quo circa infamia olim illos fuisse notatos, & constitutionibus Romanorum coerceri fuisse solitos, obseruat ex Marquardo Frehero *lib. 3. de infam.* Et si maximè doleat, perditis hisce nostris temporibus ipsos nobiles, Reges, Principes, atq; etiam Ecclesiarum Antistites non pudere execranda hac negotiatione, turpissimum quæstum facere, cum olim etiam Principum Constitutionibus, tanquam res sordida, & illiberalis nobilibus familijs fuerit interdicta, *l. nobiliores, C. de commerc. & merc.*

Qui vigilias agunt ciuitatis, aut eu- 118
iusvis alterius loci, siue officiales iustitiæ, quibus nocturnæ excubiæ sunt demandatæ, vulgo *las rondas*, si instrumen-

ta aliqua offensiua, vel defensiua abstulerint, intra diem sequentem superioribus, cum assignatione certæ horæ, qua fuerunt sublata deferre, tenentur ex præscripto nostræ *l.5.tit.6.lib.6.nouæ Recollect.* ibi: *Y mandamos, que las armas que se tomaren, luego otro dia las manifiesten, y exhiban ante la justicia, para que se sepa como, y donde, y a que hora, y a quien se tomaron.* Vt cognita apprehensionis hora, pateat consequenter ex forma statuti, an sint amissa, vel statim restituẽda.

119 Item vbi exigitur scientia diei, & horæ, nisi testis deponat de certa hora, nullam fidem facit, ex Prospero Farin. *de testibus, quæst.64.num.111.* Ideoque varij dicuntur testes ex horæ varietate, si vnus, verbi gratia, *Hora Tertia*, & alius *Octaua* homicidium, aut quid aliud factum testetur, dummodo ex tali diuersitate, diuersitas etiam facti induceretur; Argumento eorum, quæ idem Farin. contigerit, *ibidem num.*80 vbi & *num.*82. id limitat, vbi diuersi-

120 tas in tempore esset talis, vt dictum vnius testis comprehendatur sub dicto alterius, secundum Archidiaconum *in cap. nihilominus, num. 1. versic. Si autem vnus diceret, & ibi* Præposit. *num.5. versic. Aut diuersitas vnius 3.q.9.* Vtputa, quando vnus testis diceret homicidiũ commissum die Lunæ, alter Hora Tertia, alter eademdie. Tunc enim cum dictum vnius comprehendatur sub dicto alterius, omnes concordes, & integri habentur.

121 Necnon item quotiescumque tempus debet de momento ad momentum computari, horæ appositio erit necessaria, vt voluit Fulgos. *in l. 1. §. dies, ff. quando appellandum sit,* Felin. *in cap. ad petitionem in fine, de accusat.* Marc. Mant. *in glossario iuris, class.8. dialog.21. num.7* comprobarique potest apud nostros, ex *l.21. tit.21. lib. 4. nouioris Recollect. legum Hispaniæ,* cuius *sup. num.75.* meminimus.

122 A quo nec longe distat Petr. Gregor. *sintagm. iuris lib.31. cap.7. num.7.* cum generaliter statuit, quod vbicumque expediat negotij determinationi, adeò tempus coarctandum, vt hora sit de necessitate adscribenda: Argumento *l. cum actum 7. de negot. gest. & l.1.§. editionis, ff. de edend.* Veluti in ciuilibus negotijs, cum concursus est rescriptorum ad beneficia, horæ prioritas multum prodest ex dictis *supr.*

Vt factum verò eadem die, factum 123 incontinenti non censeatur, horæ adiectio est necessaria, vt placet Cæpol. *tract. de simult. præsumpt. 2. versic. Item quando est factum.* Purpurat. *in l. bonæ fidei, versic. Declarantes præmissa, C. de pactis,* & Ant. Gabr. *comm. concl. lib.1. tit. de præs. concl.13. nu.5. in fin.* qui omnes pro regula constituunt, factum vno eodemq; die, censeri factum in continẽti, nisi adiecta sit hora.

Similiter negatiua per coarctationẽ 124 temporis, non probatur testibus deponentibus, Titium, verbi gratia, fuisse illis tali hora, vel circa, quia fuit delictũ cõmissum; nisi obtestetur eadem certa hora delicti Titiũ abfuisse. Ita Ægid. Bos. *in pract. crimin. tit. de defens. reor. nu.27.* Franc. Hercul. *de negat. proband. n. 261.* Quia oportet ad eiusmodi speciẽ probationis, quod testes coarctent non solùm locum, & tempus, sed & totum locum, & tempus, Argumento text. *in § item verborum 13. de inutilib. stipulat.* ibi: *Vel per testes idoneos approbauerit toto eo die, quo conficiebatur instrumẽtum, sese, vel aduersarium suum in alijs locis esse.* Facit *l. optimam 14. C. de contrahẽ. & commit. stipul.* & apud nostros, *l. 32. titul. 11. part. 5.* expresśiusque *l. 117. tit.18. p.3.* illis verbis: *Si aquel contra quien vsauan de la carta, dixesse, que no debe valer, ni ser creida contra el; porque el queria probar, que en todo aquel dia que dezia la carta, en que el fizo pleyto, era tan lueñe de aquel lugar do dizen que fue fecha la carta, que ome del mundo, por ninguna manera esse dia non podria allegar en aquel lugar do dizen que fue fecha la carta, &c.* videndus Farin. *de fals. & simul. q.158. per tot.*

Estque huic consentaneum, quod vt 125 furtũ iniuriaq; aduersus aleatorem cõmissa, sit impunita, oportet non solùm probare in domo ipsius hác perpetratam,

tam,

ta, sed ipsa hora, & tempore ludi, *l. 1. in princip. ff. de aleatorib.* ibi: *Verum furtum factum domi, & eo tempore, quo alea ludebatur, licet lusor nō fuerit, quidquid eorum fecerit, impune fit.* Notat *ibidem* Gloss. & Bartol. *vers. Furari non potest, nisi tempore quo luditur.* Inde inferens, volentē se excusare à furto facto aleatori, non solum debere probare furtū factum fuisse tēpore, quo is retinebat ludum, sed etiam quod furatus fuit tēpore quo ludebatur, designando horam. Multis confirmat Prosper. Farinac. *quæst. 109. num. 154.* Fulu. Pacian. *de probat. lib. 2. cap. 25. num. 101.* Azeued. *in l. 3. tit. 7. n. 27. lib. 8. Recop.* & conciuis amicusque noster D. Petr. Pantoja de Aiala in Hispalensi, & demùm in Gallæciæ Senatu Regius Cōsiliarius, bonarum literarū, ac linguarū præsidijs satis instructus, *in cōment. ad d. l. 1. vers. siue quid eo tēpore, n. 10.*

126 Confert etiam, quod si iudex ex forma statuti tenetur sedere pro Tribunali, vel ad bancum iuris, vt aiunt, singulis diebus hora præscripta; illi incumbet onus probandi fuisse in loco, & tēpore debito, quia qui debet ad esse certo tēpore, & loco, id ostēdere obstringitur. Sic Bald. & Castrens. *in l. si quando, C. de statuis,* vbi inde admonent optimam cautelam esse, vt iudex quotidie faciat scribi in actis, qualiter hora iuridica comparuit ad bācum. Recenset Fulu. Pacian. *vbi proximè, n. 103.*

127 Subijciam itidem terminum viginti dierum supervivientiæ, ex forma *l. 4. tit. 4. lib. 7. Recop.* desideratū, vt cuiuslibet publici officij, putà decurionatus, vel tabellionatus renuntiatio plenam vim sortiatur, non aliter ab ipso renunciationis die esse computandum, quàm si instrumento fuerit ipsius hora scripta, veluti affirmat Didac. Perez *in l. 22. tit. 2. vers. prætereà dies, lib. 7. ordinam.* & exactiùs D. Alphōs. Perez de Lara (in cō parabilis memoriæ, & infinitæ penè lectionis vir, & vt vno verbo omnes ipsius laudes cōplectar, dignissimus genitor D. D. Ioan. Perez de Lara, quōdā in Granatensi Senatu Consiliarius, nunc verò in Regio patrim. Cōs. cooptatus, cuius tanta in[illegible]teris claritudo, & æstimatio, vt ne[illegible]um non suspiciat) de *Anniuersarijs, & Capellanijs, lib. 1. c. 9. n. 23. & seqq.* qu[illegible]uius sentētiæ illā verissimam rationem [illegible]bdit, quia dies habito respectu ad vit[illegible] hominis, nō quidem à media nocte [illegible] mediam noctē calculatur, vt *in l. mo[illegible] 8. de ferijs,* sed à momento in momentum, iungendo partem diei natiuitatis, cum altera sequentis diei. Argumento *l. [illegible] in ille casus, ff. de liber. & posthum. [illegible] 3. §. minorem, ff. de minorib.* Vbi ætas computatur ab hora, & momento partus, [illegible]gitur cum viginti dies validitati renunciationis deputati, ex vita regulentur renunciantis, non ciuiliter; & de media nocte in mediam noctem, sed de momento in momentum computari debebunt. 128

Si tamen de hora factæ renunciationis non appareat, est inconcussum nō posse præfatum dierum numerū ab ipso renunciationis numerari, sed à sequenti, itavt totus ille dies maneat exclusus, veluti satis consequenter voluit Didac. Perez, ex Felino *in c. quoad consultationem, num. 27. de re iudicat.* & Alphons. de Lara, *supr. num. 53.* vbi meritò Didacum Perez ab impugnationibus Azenedi defendit asserentis, etiam vbi de hora, & momento non apparet, renunciationis diem esse integrè computandum; quo nihil absurdius, cum tantùm post actum renunciationis viginti dies superuiuentiæ desiderentur. Ergo totus dies factæ renunciationis computari non poterit, dictio enim *post*, tempus præcedens excludit, maximè vbi terminus statuitur ante dictionē *diem*, ut in *d. l. 4.* ibi: *No vala sino viuiere veinte dias, despues q otorgare la tal renunciacion.* Tunc enim operatur, vt dies ille cui adijcitur, non comprehendatur in termino. Ita Gloss. *verb. Proponitur in cap. frequens, de restitut. spoliator. lib. 6.* & ibi. Archidiac. *num. 1. vers. post diem*: Eadem Gloss. 1. *in cap. quod à patribus 75. distinct.* multis cōfirmat August. Barbos. *de dict. vsufrequent. diction. 207. n. 2.* Nec magis potest dictū tēpus viginti 129 130

D die-

dierum computari à momento, & hora renunciations hoc casu, cum de ea non appareat; vt tendit ipse Lara, *n.41.* ergo prædictæ totus excludetur dies, & à sequenti fiet computatio.

131 In subhastatione etiam vectigalium, aut alterius rei Fiscalis hora est necessario adscribenda, vt ritè, & ex iure fiat. Idque ea de causa, quia subhastatio fieri debet ea hora, & tempore, quo homines in foro cõueniant *l.5.tit.11.lib.9.Recopil.* Ergo ni ex actis subhastationis de hora constet, nõ rectè facta licitatio dicetur. Obseruat Alfarus *de offic. Fiscal. glos.34.num.75.* inde subhastationis formulã eam esse debere subjiciens: *Tali die, & tali hora in foro subhastatio facta est, per preconẽ asserentem, pro tali est tale pretium promissum, soluendum tali tempore; rem verò dandam plus offerenti, vel meliorem afferenti conditionem.* Quod & in reliquis iudicialibus subhastationibus ad creditorũ instantiam factis pariter obseruandum, eadem expensa ratio, & communis vsus suadet.

132 Quod & ad duellum illiusque speciem (quã singulare certamen vocitamus) itidem producitur, nam vt regulare est, absque certi temporis, aut horæ assignatione indictũ, duellum dici quo ad pœnas eius ratione inflictas haudquaquam potest. Ita communiter Doctores, præsertim Lucas Floronus, *cap.5.§.1.vers.tertium est.* Bonac. *de excõmunic.tom.1. disp. 2.q.6.punct.1.propos.1.num.15.* Anton. Dian. *resolut.moral. p. 3. tract. 6. resolut. 1. vers. dico tertio,* vbi etiam Gaspar. Hurtado adducit, qui omnes contra Peregrinum, *quæst.15.n.3.cum seqq. & quæst 20. num.3.* id neruosè defendunt.

133 Nec est ab eiusmodi inspectione alienũm superstitiosam videri obseruationẽ certæ, & determinatæ alicuius horæ ad actus peragẽdos, ex quibus faustum aliquid, si ea hora exequatur nonnunquam euenturũ certo confiditur: Veluti affluentiam bonorum, salutem, felicitatem, & læta eiusmodi, si vel singulis, aut nonnullis diebus, nona, decima vel simili determinata hora preces effundãtur; vel si certis diebus, authoris, aliquid inchoari, vel non debeat, *c. non obseruetis, cap. quis existimaret 26. q.7.* conducunt tradita a Martino del Rio, *disquisit. Magicar. lib. 3. part. 2. quæst. 4. sect. 5.* & docent Pater Sanchez, *lib.2. moral cap. 40. num.22.* Fagund. *in primo præcepto Decalogi, lib.1. c.34. n. 5.* quibus subscribit Machad. *in perfecto confess. tom. 1. lib. 2. part. 3. tract.7. docum.6.n.4.* Id aduersus perditissimos lusores statuẽs, qui ex ludo certæ alicuius horæ maiorem solent prouentum, sibi vanissimè inaugurari, *& docum.7. num.2.* quod vel insipientiori satis constabit, cum vix suaderi possit fælicitatem ita certo illo temporis puncto esse alligatam, vt necessariò si eo fiat deprecatio, alea iactetur, aut iter suscipiatur, non possit non continuò faustum illud accidere.

Item quamuis regulariter exempti 134
ratione priuilegij sint à coertione, & potestate Episcopi liberi, tamen ne Missam inconsuetis horis celebrent, sed certis tantum, & à iure permissis horis, potest illis ab Episcopo præcipi, eos pœnis, & censuris arbitrio suo in id compescendo, vt Tridentino definitur *sessione 22. de obseruandis, & vitandis in sacrific. Missæ,* cuius meminit P. Thom. Sanchez, *tom.2.consilior. moral.lib.6.c. 9. dub.2.n.7.* vbi appositè notat Societatem Iesu, post Conciliũ obtinuisse priuilegium celebrandi per horam ante auroram, vel post meridiem.

Denique accedat, causam appella- 135
tionis nõ nisi horarijs dilationibus terminandam vbicumque a iudice à quo, & per horas fuisse actitatum constiterit, ex celebri doctrina Franc. *decis. 520.* asserẽtis, quod quãdo propter grauiora delicta proceditur per horas; ita si appellatur, & per horas procedi debet. Vti & in praxi obseruatum in M. C. Neapolitana affirmat Nicol. Ant. de Palma *in praxi rerum notabil. iuris comm. part.1.glos.9.n.53.* in causa quorundam militũ, qui castra deseruerũt, quorum cum fuissent capti quatuordecim

cim; & assignatis terminis de hora in horam, condemnati per M. C. pœna capitis; ad S. C. fuit appellatum, & idē processit etiam per horas, confirmãdo sententiam dictæ M. C. adeò, vt vno eodemque die fuerunt capti, condemnati per M. C. & confirmata sententia per S. C. nocteque sequenti, circiter quartam horam suspensi in mole, siue portu ciuitatis Neapolis.

136 Quæ sententia summam habet rationem, siquidem appellatio non mutat naturā causæ principalis, & sicuti procedebatur coram iudice à quo, ita etiam procedi debet coram iudice ad quem. Sic Innoc. *in cap. cum speciali, numer. 6. vers. est & alia ratio, de appellat.* Bald. *in l. vnic. C. de his quæ pœnæ nom.* Mastrill. *lib. 2. decis.* 196. *num.* 32. quibus subscribit idem Nicol. Anton. de Palma, *d. loco, num.* 51. ex eo inferens, quod vbi de iure, vel ex delegatione causa est summaria, aut in ea certo modo proceditur, si fuerit prolata sententia, & ab ea appellatum, etiā causa appellationis erit summaria, & modus causæ principalis in ea seruan-
137 dus. Vt etiam prædixerat Angel. *in l. 1. ff. an per alium.* Nec mirum quippe quod tanta inter eiusmodi causas debeat similitudo, aut identitas versari, cum habeant se quasi mater, & filia, si Baldo credimus *in l. 1. in fine, C. si de moment. possess.* qui causæ principalis, appellationis causam filiā constituit, quare eandem esse causam principalē cum causa appellationis, & è conuerso sensit Gloss. *in l. 2. verb. Monisse, C. de iure dom. impetr.* quam sequitur Surd. *decis.* 147. *num.* 3 vnde vtriusque idem esse iudicium profert Gloss. *in cap. fin.* 31. *quæst.* 2.

138 Et, vt electio, aut quoduis aliud negotium ad Collegiū, vel Vniuersitatē spectans, possit à maiori parte, nō omnium, sed eorum, qui post legitimè factam citationē in loco solito conuenerunt expediri. Vocatio siue per nunciū præconem, aut campanam ad certam horam fieri debet, vt ex Gloss. *in l. sed ex dolo, §. 1. vers. facere, ff. de dolo* & *in c. cum nobis, de electione,* post Innocentiū, Corneum, Abbatem, Beroium, & Deciū, sentiūt Bellon. *consil.* 39. Mastrill. *de Magistrat. part. 2. lib. 5. cap. 15. num.* 40. *cum seqq.* & Nicol. Anton. de Palma *in praxi rerum notabil. iuris, part. 2. gloss. 9. num. 22.* qui ideò resoluit, vocatis omnibus de vniuersitate voce præconis, aut sono campanæ, prout iuris, & moris est, qui venerunt statuta die, & hora, etiam si ad duas partes omnium ciuiū non ascendant, posse eligere, vel negotiū cuius occasione fuerunt congregati, validè definire. Quoniam voces absētiū ob contumaciam venientibus accrescunt, veluti docet Bald. *in l. 1. num.* 34. *C. quando non pet. part.* Ias. & Rip. *in l. re coniuncti. ff. de legat.* 3. quod sufficit, vt electio ab vniuerso populo facta censeatur, ex doctrina eiusdem Glossæ *in cap. quorūdam, circa finem, verb. numero, de elect. in 6. & in cap. si à capitulo, verb. factum, de concessione præb. eod. tit. & in c. Apostolica* 56. *dist.*

Vocat item nos campanarum tinnitus, aut sonus, cuius nunc meminimus, 139 vt illum, etiam in Ecclesijs, Monasterijs, alijsve quibusvis locis pijs, nōnisi statis, & præscriptis horis liceat emittere, ex iure hic subnectamus. Sic de hoc dubio consultus, vti egregius Cōsultus respondit, & nonnullis stabiliuit Doctissimus mihique amicissimus vir Augustin. Barbos. *speciali hac de re opusculo,* quod inter ipsius Vota nonagesimū octauū locū sortitur, *dub.* 4. *num.* 91. Et mire probatur Extrauag. *vnic. de offic. custod.* vbi de cohibendo cāpanarum numero, maxime inter Religiosos Ordinum Mendicantium sedulò agens, post alia, hæc S. P. Ioannes XXII. cūctas alloquens Ecclesias verba profert. *Quod si forsan Communitas, seu vniuersitas aliqua Ecclesiastica, vel mundana, seu ijdem Religiosi pro illis in aliquo ipsorum locorum campanam aliā* (præter vnicam, cuius tātumdē vsum permittit) *haberent, vel nunc habent, non illam, sed aliam solam eorum specialiter vsibus deputatā pulsare valeant Horis diurnis, & nocturnis, Missis, & alijs consuetis.* Cuius cōstitutionis dispo-

positionem adhuc vigere, nec contraria generali consuetudine fuisse abrogatam, vt placuit Vincentio de Castronouo, & Ioanni Stephano Durânt. quibus relatis subscribit Ang. Roccha, *tract. de campanis, cap. 16.* contendit idem Barbos. *vbi proxime, num.62. & seqq.* Inde inferens immoderatum, infestumque campanarum pulsum posse, imò & debere a iudicibus Ecclesiasticis interdici; cum non tam excitationi fidelium ad sacra, quã illarum execrationi, & pulsantium, quatientiumque deseruiat: qui à summo mane, velut publicæ quieti, & somno insidiantes assiduo crepitu, nedum conturbant, sed & mortales omnes infestant. Idque adeò, vt quæri possint cum Synesio: *Somni partem, quæ mihi forte obuenit, sæpe turbat tintinnabulum vigilum.*

140 Cui malo præcauere cum veteres optassent, vnius tantum campanæ vsũ permiserunt; conijcio ex Anastasio in Leone IV. *Fecit etiam ibi*, scribit, *ipsum campanile, & posuit campanam cum malleo aureo.* Fortè, vt auri blanda percussione minus soni molestia offenderet, quoniam vt æris campani circumscriptio habebat:

Os mihi semper hians, & pendens ferrea lingua est;
Vox est nulla, nisi prodita verberibus.
Ferri scilicet.

Quò respexisse nuperus quidam Poeta videtur, apud Nouarinum *Schediasm. Sacro-prophan. lib. 1. capit. 27. numero 134.* lepidissimo eo epigrammate:

Nux, asinus, campana, piger, sine verbere cessant:
Hæc dura, hic tardus, hæc tacet, illa iacet.
Sed simul vt ferri plagã sensere, vel vlmi;
Hæc cadit, hic pergit, hæc sonat, ille studet.

Insinuat vnius campanæ vsum, etiam in funeribus, Beda *lib. 4. cap. 23.* dum inquit: *Audiui notũ campanæ sonũ, quo ad orationes excitari, vel conuocari solebant, cum quis de hoc sæculo fuisset euocatus.* Et quamuis delatio diuitum ad sepulturam multiplici campanarum crepitu
celebraretur, non magnæ molis, & in- 141
compositum sonũ edentibus vtebatur, sed gestatorijs, & quæ Codonophorũ manu portarentur, vt cõstat ex Budæo: *Ante ambulones atrati dici possunt, qui Græcè Codonophori, id est, tintinnabula gestantes: quod honoratiorũ funera præcederẽt cũ tintinnabulis.* Ex quo similiter notat Alois. Nouarin. *supr. lib. 2. cap. 25. num. 131.* & confirmatur vnius campanæ pulsus. de quo noster sermo expresso iuris testimonio *in cap. nimis, de excess. Prælat. c. patẽtibus, de priuil. d. Extrauag. vnic. de offic. custod.* notat Barbosa, *vbi supr. dub. 2. à num. 57.*

Et licet hoc aliquando in desuetudi- 142
nẽ abijsset, illud tamen perpetuò apud omnes peræque gentes custoditum inuenitur; vt siue vna, siue pluribus campanis vterentur, non temporis longo spatio, sed breuissimo, ipsas concutiebant; eo vtique, quo opus erat, vt vel res sacræ peragẽdæ, vel fidelis alicuius decessum, quasi facto signo tantundem indicarent. Sic plane deprehẽditur, ex *cap. solent 50. de consecrat. dist. 1. Solent plures*, inquit, *qui se ieiunare putãt, in Quadragesima mox, vt signũ audierint ad horã nonã comedere.* A quo signandi munere breuissimo pulsu, cãpanas *Signa* dictas nonnunquam mihi in mentem venerat. Ita appellat Vvaldebertus Diaconus in vita Sancti Goaris Presbyteri: *Domorum turricula*, inquit, *de qua signa penderent.* Et iterum in translatione Sãcti Liborij, Episcopi Cenomanensis, vbi sic scribit: *Eleuato feretro, sonantibus quoq; signis omnium per vrbẽ Ecclesiarũ.* Conducunt verba Auctoris vitæ Sancti Lupi, quæ ita legũtur: *Vt ipse suis manibus signum, vel cãpanã Ecclesiæ pulsaret.* Et paucis interiectis: *Mox Sancti Stephani signũ manu tangit, quo Clerus ad Matutinas laudes celebrãdas conuocetur:* etsi nõ ignorẽ eo ab aliquibus signa dici cãpanas pro ferri, quia in eum finem pulsantur, vt sint signa tẽporis, quo Clerici ad diuinas Horas recitandas, & fideles ad interessendum sacris debent conuenire. Quibus denique subscribit Augustin.

Bar-

Barbos. *loco vbi proximè, num.* 20.

143 Sed vt vt hæc sint, nullus difitebitur, vt in cæteris rebus, ita & in cāpanis pulsandis modū seruari oportere, nec insusitatis, sed congruentibus horis, tuncque nō diutius, sed per modicum tempus id fieri debere. Ne aliter ipsarum tinnitu, & nimia crepitatione iuxta Ecclesias degētes pertæsi cogātur non solū domos, sed & vicos, vrbesque deserere. Sic facere tanti sonitus impatiētes Moscobitas testatur Posseuinus *in sua legatione ad eosdem*. Nam cū quibusvis Sāctorum vesperis sit illis in more positum campanas diu, vehementerque concutere; vt ipsarum molestiam effugiant, fugiunt & ipsi, aliaque loca

144 toto eo tempore incolunt. Quod fortè verentes Hebræi in die Parasceue sex vicibus solummodo tubæ sonitu (cuius loco in sacris cāpanam successisse auctor est LeāderGalganet. *de iure public. lib.* 3. *tit.* 62. *in fine* P. Herrera, *de origine offic. diuin. lib.* 1. *c.* 8. *n.* 4. *&* 5.) Sabbathum venturū nunciabant. Sic legitur in tractatu de Sābbatho, vbi ita scribitur: *Quando Israel erat in sua habitatione, die veneris tubæ sex vicibus insonabant, vt populū ab operibus auocarent.* Est igitur campanarum pulsātio res seria, & quæ prudenti indiget iudicio, cum Dei misericordiam significet vti obfirmat Gabant. *in Rubric. Missal. part.* 1. *tit.* 20. *de præparat. altar. verb. Parua Cā-*

145 *panula.* Quo sensu Papinius *Thebaidos* 6. auxiliatrices gētium campanas edexit.

——— *procul auxiliantia gentes,*
Æra crepant.

Ex quo notat Aloys. Nouarin. *d. lib.* 1. *c.* 27. *num.* 133. olim si qua vis ingrueret, campani æris tinnitu dari solitum indi

146 cium rei, & periculi imminētis. Quod diuinæ misericordiæ propriū, vel illud singulare ostendit, cuius sit mentio in Actis Sancti Meinulphi, Diaconi. Sic enim ibi legitur: *Tintinnabulū quoddam æneum benè sonorum in eodem Monasterio reuerenter asseruātur: Nam quoties aliqua ex eius Monasterij sororibus brevi erat abitura è vita, absque vllo humano ministerio per se fortem redebat sonum.* At egregiùs confirmat apud nostros propheticum illud æs campanū, quod a loco, *Vililla* dicitur, imminentia mala omnia bella, excidia, aliaque huiusce infelicitatis proprio motu, sonoque in id protendens, nedum vt præuisa minus feriant; quin vt & a nobis possint quodammodo cælesti præcaueri iuuamine. Veluti aduertit P. Herrera, *vbi proximè, cap.* 9. *num.* 7. Loquitur enim 147

plerumque campanis diuina pietas, adeò, vt ipsius Dei linguas, nec inepte dixeris. Quod vt denotarent Hebræi, legis volumen, vtpote diuinum eloquium, tintinnabulis exornabant: nam turriculas argenteas, inquit Aloys. Nouarin. *vbi supr. lib.* 2. *cap.* 25. *n.* 134. duobus hastilibus imponunt, circa quæ legis liber voluitur, pendentque a turribus tintinnabula; vt frequenti eorum sonitu (ita suspicor) velut continuè pronunciari à Deo videātur, quæ in lege continētur. Sicque cū Ecclesiæ caput sit Deus, iisdem æneis linguis, siue cāpanis loqueretur oportuit. Quandoque non alia ratione vestem Sacerdotis, quo Ecclesia significatur, campanulis exornari preceptū legamus, nisi vt eiusmodi linguis illam loqui intelligeremus. Ita exponit Sanctus Prosperus, *part.* 2. *de promission. c.* 3. *In quinquaginta verb. tintinnabulis*, inquit, *totidemque malis granatis linguæ sunt Ecclesiarum, quæ per Sanctum Spiritum die Pentecostes in specie ignis diuisæ discipulis insederunt: Vt enim numerus ipse ostendit, ex quo malagranata, omnis Ecclesia per mundū cōnexos, vt grana, intrinsecus continet populos in vinculo pacis, & gratiæ, vt vnū eos tegmē operiat charitatis.* Quod voluisse videtur Hugo Cardinalis, Psalmo 62. cum *per tintinnabula verba*, dixit, *per malo granata opera designantur.*

Nec tamen, quia Sacerdoti Eccle- 148 siæ figuram referenti quinquaginta cāpanæ permitutntur, easdē etiam, aut saltim plures figurato itē esse permittendas inferri licet. Quoniam vt ex S. Prosperi verbis colligitur, ideò tot campanis Sacerdos circumdatus incedebat, quia non vnam, sed omnes

D3 mun-

mundi Ecclesias significabat, quarum singulæ singulis denotãtur campanulis; Etquidem exiguis, modicique, & suauissimi sonitus, vt linguas Ecclesiæ cũctis appareant cõuenit, nõ garrulas. Inde apposité satis Iuuenal. Mulieris lo
149 quacitatem multis simul pulsatis tintinnabulis comparat eo carmine:

Tot pariter pelues, tot tintinnabula dicas Pulsari ———

Ex quo tinnire dicũtur, qui acuto vocis sono garruli sunt. Vt mulierculæ, apud Plaut. Casinam:

Obe iam satis vxor est, ôprime te, iam nimium tinnis.

Et tinnula vocatur dicacitas ab Apuleio, vt testatur Gaspar Bart *aduersar. lib.33. cap.5.*

Ergo ne tali vitio deturpetur Ecclesia, paucæ sint campanæ, hæque adeò sacratæ, vt non nisi reuerenter, & statis horis, ab honestis viris debito modera
150 mine pulsentur. Nam si maiorum statuto consulimus, ita composité ad hoc munus accedẽdum constituũt, vt eos, qui cãpanas pulsant, sacris superpelliceis indui Conciliũ decreuerit Coloniense, *part. 3. c. 31.* vt idem Gabant. refert, & P. Herrera, *d. lib. 1. de orig. offic. diuin. cap. 9. num. 4.* Decedet enim illis abati, & ipsarum regimen puerorum indiscretioni relinquere, qui cum sono maximè delectentur, numquam resonare cessant. Inde Augustin. Barbos. *d. voto; & dub. 4. n. 90.* cum habendam esse rationem censeat vicinorum, ægrotantium, Ministrorum, aliorũque, quibus somnus, & quies necessaria in arbitrãdo campanarum sonitu iuxta diei solemnitaté, & qualitatem defuncti pro quo pulsantur: hæc non esse relinquenda, optimè subijcit, iudicio indiscreti campanarij, aut alicuius pueri, vel iuuenis otiosi, qui ad hanc campanarum pulsationem libenter concurrunt.
151 Maxime in Parochialibus, cæterisque Ecclesijs huius nostri Arbhiepiscopatus Toletani, cuius Synodicis constitutionibus immoderata & infesta cãpanarum pulsatio adeò districte prohibetur, vt sub inter minatione pecuniaræ mulctæ, id Sacristis iniungatur ne fiat, *constit. 3. de offic. Sacristæ*, his verbis: *Iten mandamos, que los Sacristanes no seã demasiados en taner las campanas; pues la demasia solo sirue de pesadumbre, y trabajo de los que las oyen: ni puedan taner sino es para los oficios diuinos, segun la collumbre de este Arçobispado.* Sicque cum vicinus Parochialis Sãctæ Leocadiæ ciuitatis Toletanæ, nimia campanarum pulsatione offenderetur, & de ea re in Archiepiscopali Senatu porrexisset querelam; fuit decretum, Sacristam debere imposterum, modum in pulsandis campanis obseruare, ita vt non nisi congruis horis, & tunc per modicum tempus illas concuteret; vt dictã constitutionẽ cauetur.

Quod equidem recte statutum lau- 152
do, nam licet sonitu consecratę cãpanæ, illi soleant impetrari effectus, quos in ipsius consecratione deprecatur Ecclesia: nempe vt vbicumque sonuerit campana consecrata, procul recedat virtus insidiantium; vmbra Phantasmatum; incursio turbinum, Percusio fulminum, Læsio tonitruorum, Calamitas tempestatum, omnisque spiritus procellarum; vt cum filij Christianorum, clangorem campanæ audierint, crescat in eis deuotionis augmentum. Tamen non ideò assiduus campanarum strepitus esse debet, vt falsò sibi persuasit impudens ille Caluinicola Hospinianus, apud Iabob. Gretser. *de benedict. lib. 2. c. 46.* dum campanarum benedictionem exibilans, illiusque effectus irridens; *Cur non perpetuo pulsentur cãpanæ, si sonus iste huiusmodi virtutibus præditus sit?* à nobis sciscitatur. Cui tã lepide, quam docte sic respondit Gretserus: *Quæram & ego, cur Prædicantes Lutherani, & Caluiniani, indesinenter non prædicent, si auditus verbi Dei tãtos & tam mirificos fructus profert; quantos Stentores isti celebrant, & decantant. Et quamuis campanas diu noctuque sine intermissione non pulsemus; haud tamen dubito frequentius eas pulsari, quam Prædicantibus; aut libeat, aut placeat: qui plerisque in locis, non tam campanas, quam* Nolas *habent, quas quo nomine Germani appellent; & quibus in Orgijs*

eas frequentent, Prædicantes non ignorant. Certè eorum exercitijs, vel potius opificijs, *magis conueniunt* Nolæ, *sensu Germanico acceptæ, quam campanæ.*

153 Etsi amplius hac de re hæsitauerit Hospinianus, Gretseri dictis subdam ipsum miserè decipi cum existimat, nostras campanas minimè perpetuò, sed aliquando sonare: Nam cum statis, & ab Ecclesia deputatis horis pulsentur, perpetuò semperque resonare citra dubium apparet. Non aliter ac, qui septem Canonicas Horas tantùm recitat, tota die, & semper orasse dicitur, vt Dauid: Ipse enim Psalm. 70. septies in die duntaxat laudem Domino dixisse fatetur; & tamen alibi se tota die indesinenter orasse testatur, *Repleatur os meum*, inquit, Psalm. 33. *laude tua, vt cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam. Lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam. Benedicam Dñm in omni tempore: semper laus eius in ore meo.* Quo testimonio ita obfirmât post Diuum Augustinum, Stanislaus Hosius *can. 91. de cæremonijs*, Thom. Bossius *de signis Ecclesiæ, lib. 9. cap. 12. numer.* 3. Canisius *Catechism. §. 7. de oratione.* Alphonsus de Castro *contra Psallianos, lib.* 11. Et prius edixerat Sedulius *in cap. 1. Epist. ad Romanos*, his verbis: *Dicendum est eum semper orare, & non deficere, qui Canonicis orationibus quotidie, iuxta ritum Ecclesiasticæ traditionis, psalmodijs, precibusque consuetis Dominum rogare, & laudare non desistit.* Cui pene eisdem verbis postmodū subscripsere S. Eligius *Homil.* 11. Venerabilis Beda *Lucæ* 18. Suar. *tom. 2. de Relig. cap. 1. nu.* 4. qui ideò inquit nos dicere *semper studere*, de eo, qui nonnullis diei horis studet, & de puero intemperato *semper comedere*, & alij penes August. de Herrera *de origine, & progressu offic. Diuin. lib. 1. cap. 6. num.* 1. qui id nouissimè, & mirè confirmat hac serie: *Asi compartidas las horas*, in septem scilicet, *de oracion de dia, y noche por los Sagrados Apostoles, cumplieron, no solamente misterioso, sino literal el consejo de Cristo S. N. que dezia, quanto les conuenia orar siempre. Y ellos añadieron: Que siempre, y sin interrupcion, y cōtinuamente.*

Idque planè sensisse videtur D. Hie- 154
ronymus *in cap. nun. quam 33. de consecrat. dist.* 5. vbi postquam obligationem perpetuò orandi Sacerdotibus à Deo iniunctam his verbis refricasset: *Nunquam de manu tua, & oculis tuis recedat liber: Dicatur Psalterium ad verbum: Oratio sine intermissione.* Statim, vt vigil Sacerdotis mens, nec varijs cogitationibus patens perseueret, ita subijcit: *Facito aliquid operis, vt semper te Diabolus inueniat occupatum. Vel fiscellam texe iunco, vel canistrum lentis plecte viminibus; sarriatur humus; areolæ æquo limite diuidantur, in quibus cum olerum iacta fuerint semina, vel plantæ per ordinem positæ; aquæ ducantur irriguæ:* Si enim perpetuò, idest quibuscumque siue diurnis, siue nocturnis horis, Sacerdos Orationi vacare oporteret; nullam alterius operis distractionem admonuisset. Desiderat tamen, quoniam non integro die, sed certis tantùm, & statis ab Ecclesia horis recitando Sacerdos, consilium perpetuò, & sine intermissione orandi satis adimplesse videtur. Sensit eleganter ibidem Glossographus, *verb. Nunquam*, quo textus ad denotandam continuam orandi Sacerdotum necessitatem vtitur, quod ita explicat: *Nunquam, scilicet horis constitutis.* Argumento 36. *distinct. cap. si quis vult.* Vbi cum idem S. Hieronymus sententiam repetens dixisset: *Oret ergo, & Sacerdos Ecclesiæ indesinenter.* Verbum *Indesinenter*, similiter exponit eadem Gloss. *Omnino, vel horis statutis.* Et expressius *in cap. hi qui 6. 21. quæst.* 3. vbi cum de Presbyteris scribat S. Cyprianus: *Ab Altari, & Sacrificijs non recedant: Sed die, ac nocte cælestibus rebus, & spiritualibus seruiant.* Horis tamen interpolatis, ad id tantundem adstringi notat, *verb. Sed die.* Repetit *in cap. Sacerdotibus 2. 31. dist.* ipsius hæc verba declarans: *Sacerdotibus, vt semper Altari queant assistere, semper ab vxoribus continendum, semperque castitas obseruanda præcipitur.* Et abstinentiam eiusmodi à venereis,

quam

quam semper habendam à Sacerdotibus, text. exoptat, ad debitas tantùm horas restringit. Itaque accipiendum infert text. *in cap. si laicus 7. eadem dist.* Cuius series maximè proposito confert: *Si laicus*, hæc est, *& quicumque fidelis orare non potest, nisi careat officio coniugali, Sacerdoti, cui semper pro populo offerenda sunt sacrificia, semper orandum est: Si semper orandum est, ergo semper matrimonio carendum.* Carendum est etenim semper matrimonio, ex sententia Glossæ, vt semper orandum est, horis scilicet quibusdam. At cum Ecclesia Latinorum matrimonia Sacerdotum prorsus renuerit, eosque castos, & a carnalibus voluerit alienos; præfatæ interpretationi locus haudquaquam patet; imò vt verbi propria significatio expostulat, semper, & omnibus horis Sacerdotes officio coniugali carere debent, licet non ita semper, sed alternis horis ad sacrificia, & orationes teneantur.

Eodem sensu explicat prædicta Gloss. illud Apostoli ad Roman. 1. cuius fit mentio *in cap. Sacrosancta 2. 32. dist. Testis enim mihi est Deus, cui seruio in spiritu meo in Euangelio filij eius: quod sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis.* Vbi sine intermissione accipit, *non tamē in quolibet instanti, sed horis constitutis.* Nec aliter intelligendum verbum *Assiduè* putat, *in cap. de quibusdam 12. 37. dist.* quo Magistros, & Doctores esse eligendos admonemur, qui studia litterarum, liberaliumque artium dogmata *Assiduè* doceant. *Assiduè*, inquit, *idest horis competentibus.* Facit *l. si quis ita, ff. de cond. & demonstrat. & l. Mauia, in princip. & § 1. ff. de annuis legat.*

155 Et si hoc audacter detrectauerit Hospinianus, libenter præstabimus Christianorum campanas, non perpetuo, imò nec diutius pulsari, aut tale quid oportere, sed paulisper, & congruis Horis. Idque sufficere, vt sperati effectus cum Deo expedire videbitur, quasi ad sonum compellati accedant. Cacodæmonem ipsum in tantæ veritatis testem accersam duobus exemplis, quorum alterum auctoribus Grillando, & Binsfeldio, sic narrat Gretserus *supr. cap. 46. Anno M. D. XXIV mense Decembri, dum ipse Grillandus esset in quodam Castro Monasterij S. Pauli, apud Romanos ad instantiam Abbatis dicti Monasterij, vbi examinauit maleficas incarceratas, ex quibus vna fuit, quæ cum deferretur à Dæmone suo, reuertendo à ludis, in itinere, antequam peruenirent domum, dum esset vicina oppido patriæ suæ, audiuit pulsari campanam manè pro* Aue Maria: *Sic Dæmon debuit eam deponere, & discedere. Quam deposuit statim iuxta ripam quandam, vbi erāt spineta quædam.* Alterum exemplum recentissimum esse scribit Binsfeldius, quod accidit circa Annum Redemptoris M.D.LXXXVI. siquidem cum eodem fere modo vir quidam à Diabolico conuentu reueheretur, ope Dæmonis vectoris destitutus est, audito matutino primo pulsu ad salutationem Angelicam. Si enim ad primum sacratæ campanæ pulsum, nocentium omnium obstinatior Dæmon, consternatur, & fugit; ad quid perpetuus, continuusque sonus desideratur, cum frustra fiāt per multa, quæ fieri possunt per pauciora? *l. fin. cū adductis per glossam, C. de adopt.*

Ergo meritò ab Ecclesiā immoderatus campanarum pulsus eliminatur, 156 quasi non necessarius, & vicinis summè molestus. Nec aliud euincunt Carol. Maranta *controuer. iuris vtriusque responsion. part. 2. resp. 22.* & Ioan. Maria Nouar. *quotidianarum practicarumque forensium quæst. p. 2. q. 1.* qui planè fatentur decisum, sonum molestum cāpanarum nil obstare, quominus, etiam reluctantibus vicinis, possit turris, siue campanile de nouo extrui. Quia id in casu dictæ decisionis solummodo debet intelligi, vbi molestia campanarum proueniebat à sonitu etiam moderati pulsus, quia turris de nouo erigebatur à Patribus Societatis Iesu, iuxta Monasterium Monialium S. Claræ: non verò proueniebat dicta molestia ex nimio, & immoderato pulsu campana-

narum (vt casus est nostræ disquisitionis) cum statis, & congruis horis tantum pulsarentur à Societatis Patribus, veluti ex verbis dictæ decisionis, apud Marantam constat *num.* 43. ibi: *Deinde, quia campanarum sonitus continuus non est, sed statis quibusdam horis, & modico temporis spatio.* Qui quidem moderatus sonitus vti necessarius, & communi fidelium bono expediens, quamuis illis molestus, debet à vicinis patienter supportari. Vt in specie loquens resolutum affirmat Oldrad. pro patribus Dominicanæ familiæ *consil.* 228. *Quod fratres Prædicatores, num.* 8. veluti & in Rota, Seraphin. *decis.* 847. *num.* 1. quorum meminit ibidem Carol. Maranta, & subindicat Barbos. *d. loco, num.* 93. Pro quo & illud vrgebat, quod adderant alia Monasteria illi contigua, ex quibus Moniales simile impedimentum campanarum diu fuerant expertæ, & satis delicatæ auribus videbantur, quæ cum aliarum Ecclesiarum nolas perferant, has vnas Patrum pati renuerant. Et tandem, quia idem impedimentum sentiebant Patres ipsi Societatis Iesu, ex nolarum assiduo, & intempestiuo sonitu dictarum Monialium, maximè dum conciones habebant & populum erudiunt, non sine ipsius præiudicio, & notabili scandalo.

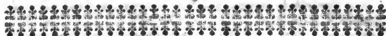

MINVTA HORÆ PRIMÆ.

QVOD primum est Dèo offertur, 1. & 4.

Prima Canonica, hora prima post Solis ortū persoluitur, 2.

Hora prima Christus ligatus coram Pilato stetit, 3.

Hora prima post Resurrectionem Christus conuiuium cum septem Discipulis celebrauit, 4.

Hora prima diei debet Prima Canonica recitari non solùm in choro, sed etiam in priuata cuiusuis Clerici oratione, 5.

Prima non ita pracisè debet hora Prima ab ortu Solis recitari, vt non possit paulò ante, vel post effundi, 6.

Paulò plus, vel minus in proposito, vsque ad tres Horas accipiunt aliqui, ibid.

Finitis laudibus, an possit dici Prima, 7.

Qui primam assignata hora non recitat, licet peccet, non tamen ab obligatione recitandi manet liber, 8.

Ordinatus, die suæ ordinationis non tenetur statis horis officium persoluere, sed ab ea tantum qua ordines suscipit, 9.

Iusta de causa, vt cum futura est processio, insignis concio, aut alicuius magni viri aduentus spectatur, potest Prælatus dispensare circa obligationem recitandi officium debitis horis in choro, 10.

Aurora initium dicitur per horam, & quartum alterius ante Solis manifestationem, 11.

Aurora maxima est horarū circiter nouem, 12.

Aurora minima durat spatio vnius hora,

Ta-

Falsi suspectus est, qui de die, & hora facti recordatur, & tamen factum cum memorabile fuerit negat, 144.

Horam Natiuitatis inspicere, vt futura cuiusque praenoscantur, vanissimum est, 145.

Astrologia iudiciaria, qua ratione fuerit à Christo nato prohibita, 146.

HORA PRIMA.

1 VOD primum est Deo offertur. Hinc *Exod. cap.* 22. primitias illi offerri praeceptum; quia re vera cuiuslibet boni operis inchoatio Deo est adscribenda. Etenim absque diuina gratia nullum bonum opus perficitur. Ipse enim Dominus operatur in nobis velle, & perficere. Ergo rectè à *Prima Hora Canonica* exordiendum; quae velut primitia nostrarū precū, ipsa prima diei hora persolvitur, imò &
2 persolvi debet. Sic post Durant. Nauar. *de Hor. Canonic. cap.* 3. *n.* 36. & 39. qui ideò per primam dicit intelligi vnā horam post Solis ortum. Mich. Thim. *de diuin. Offic. tract.* 4. *q.* 1. & nouissimè Theod. Rub. *in Horario vniuers. Eccl. c.* 17. *n.* 36. qui & *n.* 41. id probari inquit eius Hymno: *Iam lucis orto sidere*. Vbi cum loquatur de tempore perfecto, nō est controuertendum de Aurora, vt aliqui voluerunt; sed prima proculdubio lucis horā recitanda, subindicant text. *in cap. presbyter* 2. 91. *dist. cap.* 1. *de celebrat. Missar.* Ex quibus dubia redditur sententia Cerolae, *in praxi, ver sic. Dies, in princ.* & aliorum, qui diem, tā quoad esum carnium, quàm quoad recitationem Diuini Officij; à media nocte praecedentis diei incipere arbitrantur: cùm ex dictis satis liqueat, nō nisi à Solis ortu debere dinumerari; quoad Primā scilicet, & reliquas minores horas. Nā quoad matutinū secus obseruatur, vt infra *Hora* 4. mōstrauimus.

3 *Prima ergo Hora* (vt inquit Rupert. Abb. *lib.* 1. *cap.* 2. *de Diuin. Offic.*) Creatori nostro *laudes referre debemus ante omnem curam corporis, qua scilicet Hora Dominus noster iam consputus, & illusus, atque alapis caesus, & adhuc sannis, & opprobrijs saturandus Pilato propter nos ligatus adstitit. Itemque rediuiuus stans in litore (cum captura piscium, à quibus retia rupta non sunt, significasset Ecclesiam, qualis futura esset in resurrectione mortuorum) mellitum cum septem Discipulis celebrauit conuiuium. Quia* 4
ergo primum quaerendum est Regnū Dei, & caetera adijcientur nobis. Et in lege iubet Dominus, omne sibi primitium offerri; primam offeramus horam diei Nostro Redemptori, & quaeramus Regnum eius, qui passus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. Hactenus Rupertus. A quo nec dissentit D. Cyprianus *in exposit. orat. Dominic.* cum mane orandum esse, inquit, vt resurrectio Domini matutina Oratione celebretur: quoniam vt coniectari potest, ad Auroram fuit factum resurrectionis mysterium. Quod & plurimi Patres sentiunt. S. Ignatius Epistol. ad Trallianos: *Illucescente Dominico Die resurexit è mortuis.* D. August. in enarrat. Psalm. 29. *Ideò Dominus Iesus Christus in matutino resurrexit de sepulchro, vt quod dedicauit in fundamento, hoc promitteret domus.* Sedul. *lib.* 4. Carm.

Caeperat interea post tristia Sabbata felix,
Irradiare dies, culmenque numinis alti,
A Domino dominante trahit, primusque videre,
Promeruit nasci mundum, atque resurgere Christum.

Con-

Consentit D. Thom. *in* 3. *p. q.* 5. 3. *art.* 2. *ad* 3. Horam expressit D. Antoninus 1. *part. Histor. tit.* 5. *cap.* 7. vbi asseuerat decimam fuisse noctis iuxta antiquam diuisionem: sequitur P. Franc. Suarez *in dictum loeum D. Thomæ disp.* 46. *sectio.* 2. Etsi D. Hieronymus *Epist.* 150 *q.* 6. affirmet: *Surrexisse Dominum qua hora voluit, quæ nulli mortalium cognita est.* Similes rationes connexius Durandus *lib.* 5. *cap.* 5. quas repetunt lodocus *lib.* 2. *de Prima Hor.* & Michael Thimot. *d. q.* 1. Versus tamē non prætercam, quos ibidem refert Glossa nostra *in d. c.* 1. *de celebr. Miss.* & ex ea Nauar. *vbi sup. n.* 27.

Hæc sunt septennis propter quæ psallimus horis,
Matutina ligat Christum, qui crimina purgat,
Prima replet sputis, causam dat Tertia mortis:
Sexta cruci nectit, latus eius Nona bipartit:
Vespera deponit, tumulo completa reponit.

Quidni ergo primam lucis horam ipsius Creatori deuoueat Ecclesia? cū & gentilium vana superstitio id ipsum erga falsa numina sua effecerit: Adsit Plautus in Curculione:

Nunc ara Veneris, hæc est ante horum fores,
Me inferre Veneri voui iam ientaculum.

Hoc est, vt exponit Lambinus, voui me Veneri prima luce sacra facturum, quo tempore pueri ientant: vel vt Simeon Bosius, quo tempore ientacula venduntur, iuxta illud Martialis *lib.* 14.

Surgite iam pueri, vendit ientacula Pistor.

Et licere etiam eo modo interpretari cum eodem Simeone Bosio placet Gulielmo Stuckio *antiquitat. conuiuialiū, lib.* 1. *c.* 7. voui me ante alios omnes Veneri sacra facturum, quæ sint ei pro ientaculo.

5 Cæterùm quod de hac Hora recitanda in prima diei diximus, non solū de ea accipi oportet, quæ publicè in Ecclesia cantatur, aut recitatur; sed & de ea, quæ priuatim vnusquisque Clericus recitat in ea, vel extra eam, aut domi suæ, cum etiam debeat præscripta, & designata hora effundi, & non diuersa, nisi aliud iusta causa expostulauerit. Vt optimè aduertit Nauarr. *d. c.* 3. *num.* 44. quia ita præcipitur; *in dict. cap. Presbyter*, & *in d. cap.* 1. *de celebrat. Missar.* (vbi expresse admonent Officis, & ferè omnes Glossographi) cui, & alias subiungit vrgentissimas rationes, quæ id planè euincunt, & vulgaris illius nostræ parœmiæ sententiam stabiliunt; quæ habet: *Visperas de noche, y Maitines de dia, ni placen a Dios; ni à Santa Maria.* Faciunt tradita à Fusc. *de Visitat. lib.* 2. *cap.* 2. *num.* 19. Pelagio *de planctu Ecclesiæ, lib.* 2. *cap.* 27. Amba le Rocho *de Visitat. ad Breue Gregorij XIII. versic. Debito, pag. mihi* 269. Antonino Diana *resolut. moral. p.* 2. *tract. de Horis Canonicis resolut.* 14. Et si non me lateat contrarium de priuata recitatione aliquos sensisse, vt Azor *lib.* 10 *cap.* 10. *q.* 1. Suarez *tom.* 2. *lib.* 4. *cap.* 24 & *de Horis Canonic. cap.* 1. *num.* 2. Bonacina *eodem tract. disp.* 1. *q.* 3. *puncto* 4. *n.* 2. Vazquez *in opuscul. tract. de benefic. cap.* 4. §. 1. *art.* 2. *dub.* 4. Acunha *in d. c. presbyter, num.* 2. qui in distinctè asserunt probabile esse, recitantes extra designatas diei horas minime peccare. At eiusmodi ita dissidentes opiniones rectè cum S. Fausto *lib.* 2. *de Horis Canon. q.* 193. *vers. quam doctrinam*, conciliat Escobar *eodem tract. q.* 3. *nu.* 129. sentiens *Primam* opinionem, in notabili perversione horarum procedere, *Secundam* verò in leui & modica, quæ nec veniale crimen potest inducere; *Immoderatæ tamen postpositionis, aut antepositionis* pro exemplo subijcit, vt cum summo mane omnes recitantur horæ, vel Completorium ante prandium, vel Matutinum ad Vesperas; *moderatam, vel consuetam dilationem, seu anticipationem* vocat, recitare Primam vna hora ante Solis ortū, vel per duas, vel tres horas ab ortu Solis simul cum cæteris horis minoribus.

Ego tamen nec improbabiliter

affirmare auderem hodie ex communi consuetudine (cui in proposito standũ esse, *ex Nauarr. Sancio, Filliucio, & Bonacina*, obseruat D. Ioan. de Escobar *sup. num.* 128.) indistinctè licere Sacerdotibus, priuatim Horas Canonicas quacumque diei parte persoluere, etiam notabiliter illas anticipando, aut postponendo præscriptis Horis, aut nulla interueniente iusta perversionis causa; quia id fieri vbique passim videmus, & ab omnibus ita obseruatum multis ab hinc annis communiter accepimus.

6 Sed stando priori sententiæ, si ipsa magis complaceat, prænotatum velim non ita strictè accipiendum, vt Prima incipi debeat præcisè in fine primæ partis diei artificialis, sed cum aliqua latitudine morali, ita vt satisfaciat illam recitans, vel paulò ante, vel paulò post ab hora præscripta veluti de omnibus Horis Canonicis loquentes apertè docet Angel. de Clauasio *vers. Hora*, §. 22. Silvester *eodem vers.* q. 9. Nauarr. *d. cap.* 3. *num.* 76. qui hanc latitudinem arbitratur circiter mediæ horæ ante, vel post, ita quòd qui recitaret Primam media hora ante, vel post finem primæ partis diei, censeretur recitasse hora primæ. Idem docent Sanchez *in opuscul. tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 2. *dub.* 35. *num.* 4. doctissim. Antonin. Diana *resolut. Moral. p.* 4. *tract.* 4. *Miscellan. resolut.* 9. *versic. notandum est.* Qui hoc parum ante, vel post designati temporis, etiam ad tres quadrantes, vel ad vnicam horam extendũt; imò & ad tres horas, si Bonacinæ opinioni standum est *de Horis Canonic. disp.* 1. *q.* 3. *num.* 9. Vbi excusari, inquit, ab omni culpa recitantem Primam cum Tertia, Sexta, & Nona tribus horis post Solis ortum. Tum quia hæc est moderata, & consueta postpositio. Tum quia tempus à iure præscriptum non consistit in indiuisibili, sed magnam habet latitudinẽ, vt ex consuetudine patet. Qui & aduersæ opinionis fundamentis satisfacit. Sequitur Escobar *d. tract. q.* 4. *regul.* 9. *num.* 127. & 136. Quo & illud admoneam Clementem VII. S. P. Constit. 13. vt habetur *tom.* 1. Bullar. Laerc. Cherub. *pag. mihi* 578. Auditoribus Sacræ Rotæ Romanæ indulsisse facultatem recitandi Horas Canonicas, & alia diuina Officia, anticipatis, vel postpositis horis. Vti & Referendarijs vtriusque Signaturæ *Paul.* III. *Const.* 23. fuit elargitũ, vt *in eodem tom. pag.* 650. elucet.

Et quamuis inde inferrent nonnulli, quod cum Matutina cum Laudibus recitatur in Aurora, ea finita protinus posset dici Prima, quasi iam tunc esset hora debita: Hoc tamen omnino displicet Nauarro *ibidem*; quia Prima Hora non est in ipso Solis ortu, qui est initium primæ partis diei, sed in fine illius partis, vt initio cum Theod. Rubeo insinuauimus. 7

Hanc igitur latitudinem si in Prima recitanda Clericus, aut quiuis alius obstrictus excesserit, culpam saltim venialem minimè effugiet, & tandem ad Primæ recitationem tenebitur, quamuis hora illi à iure præscripta effluxerit; quia lapsus horæ peccatum inducit, sed non excusat ab obligatione recitandi, dum adhuc dies duret, vsque ad mediam noctem, quo finito proculdubio excusaretur. Quoniam vt optimè ratiocinatur Nauarr. *d. cap.* 3. *num.* 78. eiusmodi præceptum tantum respicit horam, vt à veniali excusset, non verò ab obligatione sub mortali, quæ per integrum diem perseuerat. Vt etiá nouissimè considerat Machad. *de perfect. Confessore, tom.* 1. *lib.* 2. *part.* 3. *tract.* 2. *docum.* 6. *num.* 1. & si contrarium magis placuerit Cosm. Guimier. *in pragmatic. sanction. titul. quando Horæ, vers. Sincopando*, vbi indistinctè affirmat expirante hora deputata lectioni Horarum expirare etiam obligationem illas recitandi. Ductus authoritate Anchatrani *in cap.* 1. *de celebrat. Missar.* qui cum verbo *Termini* ad Horas recitandas loquatur, dicens elapso termino lectioni Horarum designato, finiri obligationem illas recitandi; de termino diei, & non Horæ esse subaudiendum putat *dicto loco* Nauar. 8

Excipiendi tamen erunt à regula su- 9

superius præscripta Clerici, Religiosi, & Beneficiati illa die, qua incipiunt recitationi precum Canonicarum esse obnoxij, qui non Præfatis statis horis, sed ab illa prima suæ obligationis preces solvere tenetur; ex sententia P. Suar. *lib.4. de Horis Canonic. c. 27. n. 8.* Castr. Palaus 2. *tom. tract. 7. disp. 2. punct o 4. nu. 3. vers. difficultas.* Quibus consentit nouissimè Escob. *de Hor. Can. q. 4. reg. 9. n. 132.*

10 Nec illud in proposito negligam, iusta interueniente causa posse Prælatum dispensare circa obligationem recitandi Officium debitis Horis in Choro, vt si futura sit processio, insignis concio, aut spectetur illustris aliqua persona, vel quid simile acciderit, quia tunc cessat ratio scandali; quæ prohibet dictam precum inuertionem, vt post Nauarr. *de Orat. cap. 3. num. 55.* Regin. *lib. 18. nu. 179.* Suarez *de Horis Canonic. lib. 4. cap. 15. num. 13.* S. Faust. *lib. 9. q. 19.* Trullench 1. *Decalog. cap. 6. dub. 18. cap. 5.* obseruat optime D. Ioann. de Escobar *d. tract. q. 4. regul. 9. num. 134.*

11 Quibus consectariè subiungitur Auroræ initium diei per horam, & quartam alterius horæ partem ante Solis manifestationem: Ita expresse Scotus *in 4. distinct. 13. quæst. 2. art. 4.* Gabriel *in lect. 14. in Canon.* Azor *part. 1. lib. 10. cap. 25. quæst. 5.* Scorc. *de Sacrific. Missæ, lib. 2. cap. 15. num. 8.* Cardinal. Brancatius apud Antonin. Dianam *Resolut. Moral. part. 6. tract. 8. Resolut. 47. vers. vt autem clarius.* Quibus quasi subscribens Theodor. Rubeus *in Horario Vniuersal. Eccles. cap. 16. numer. 24. versic. responsio.* Auroram

12 inquit minimam (quoniam maxima Aurora est Horarum circiter nouem; vt in eleuatione poli graduum 80. in gradu 6. Piscium, & gradu 24. Libræ, vt idem Theodorus agnoscit *ibidem cap. 19. num. 18.*) durationis esse saltim horæ vnius, & minutorum duodecim. Et si Bonacina *de Sacram. Euchar. tom. 1. disput. 4. quæst. vltim. punct. 9. num. 5.* Malit crepusculi, siue Auroræ tempus esse vnius horæ, cum dimidia ante Solis ortum, toto ferè anno; Martio ac Iunio mensibus exceptis, quàm communem Theologorum, & Astronomorum sententiam dicit Cardinal. Brancatius *loco vbi prope adducendus.* Videndus Martinus Stephan. *lib. de Templo Salomonis, pag. 160.* Ioann. Bustamant. *in Ceremonial. lib. 1. capit. 4. Rubrica 15. num. 7.* qui breuissimam tabulam describit, qua sciri possit, qua hora singulis anni diebus incipiat crepusculum. Quod exactius, & accuratius designat Theodor. Rubeus *in suo Horario*, vbi id delineatis secundùm eleuationem cuiuscumque Prouinciæ tabulis, vniuersaliter demonstrat. Cui opinioni illud optime suffragatur, quod de hora Auroræ circunferri solitum obseruat Aloysius Nouarin. *Schediasm. Sacro-prophan. lib. 11. c. 2. n. 15.* computari scilicet duabus, aut tribus horis:

Hora vna Auroræ tres valet, atque duas.

Vnde cum de iure communi priuilegio secluso, ante Auroræ initium non liceat Missam celebrare (nam quæ ante Auroram fiunt, noctè fieri dicuntur Cald. Pereir. *de empt. & vend. c. 14. num. 20.*) vt est omnium vulgare placitum; à quo non dissentiunt D. Thom. *in 3. p. quæst. 83. art. 2. ad 4.* Suarez *in 3. p. tom. 3. quæst. 83. art. 2. sectione 4.* Scort. *de Sacrific. Missæ lib. 2. cap. 15. num. 3.* Frat. Ioann. de la Cruz *de statu Relig. lib. 2. cap. 5. dub. 6.* Bonac. *de Sacram. Euchar. tom. 1. disp. 4. q. vlt. punct. 9. n. 5.* pluribus relatis Aug. Barbos. *in collect. ad Concil. sessione 22. in Decreto de obseru. & euitand. in Sacrific. Missæ n. 29.* & his relatis Cardinalis Brancat. *vbi supra* in eleganti & sancto viro digna dissertatione *de priuilegijs Cardinalium, quo ad celebrationem Missæ in eorū Capellis.* Quibus addendus A Egidius Trullench *in expositione Bullæ Cruciatæ lib. 2. §. 5. dubio 3. num. 3.* & nouissime P. Leander *quæstion. moral. part. 2. tract. 8. de Sacrific. Missæ disp. 6. quæst.* 13

1. Proculdubio per horam,& quadrantem alterius (quam Auroræ terminum esse diximus) ante quam substantia Solis super terram erradiet, quod prima diei hora contingit, quam duodecimã vocat Iacob. Mandel. *consil.* 83. *n.* 25. computato die ab vno Solis occasu, ad alium; eiusmodi Sacrificij celebratio erit permissa, vtpote in prima diei parte, *c. necesse.* 51. *de consecrat. dist.* 1. *cap. solent. in fine ead. dist.* consentit *Rubr.* 15. *Missalis*,& D. Thom. 3. *part. quæst.* 83. *art.* 2. *ad* 4. qui primam diei partem pro Missæ celebratione secundum S. Leonem *in d. cap.* intelligit de Aurora, quãdo primum Solis radiorum claritas apparet,& dicitur *dies vulgaris*; cũ vulgus diem appellet ab initio Auroræ vsque ad finem crepusculi vespertini. Sic Theod. Rubeus *in horar. c.* 19. *num.* 4. qui hanc diei primam partem, mane primum esse ait, de quo Iudic. 9. *Primo mane Oriente Sole*. Vt Auroram veteres appellare solebant. Idque significari Marci 16. *Et valde mane* (id est primo mane) *vna Sabbatorũ veniunt ad monumentum orto iam Sole.* Vnde inquit, cum hoc sacrum Missæ Sacrificium, in principio Auroræ possit celebrari, non est spectanda claritas. Et ita S. Congregatio Cardinalium declarauit *ad Trident. session.* 22. *in Decreto, de seruandis, & euitandis in celebratione Missæ.* Quòd tempus, prosequitur, est satis opportunũ pro artificibus, & rusticis, qui ad laborandum,& agros colendos summo mane surgunt; & etiam pro puellis,& similibus personis. Vt propterea S. Episcoporum,& Regularium Congregatio sub die 18. Februarij 1592. Ordinauerit cuidam Episcopo (qui sub poena excommunicationis præceperat; vt puellæ audirent sacrũ in diebus festiuis) vt excommunicationem reuocaret; & admoneret parentes dictarum filiarum, vt Sacrum audirent.... Et subiungit, quòd Episcopus faceret Missam celebrare in Aurora, vt eò facilius possent audire, hoc est, vt notauimus, per horã; & quadrãtem alterius ante ipsam Solis irradiationẽ: ita in specie resoluunt Scort. *vbi proxime n.* 3. Rosel, *vers. Missa num.* 2. Azor. *instit. moral. lib.* 10. *c.* 25. *quæst.* 5. Rodrig. *tom.* 4. *quæst.* 43. *art.* 3. quibus accedit Brancat. *ibidem*, subdens ampliari hunc terminum vnius horæ cum quadrante a nonnullis Theologis ad horam cum alterius dimidio; præsertim à Suarez *vbi supra, vers. Secũdò inquiri potest.* vbi, vt occuratur scrupulis, tenet non esse curãdum de quadrante, ad quem vltra horam tempus Missam inchoandi producimus, cum in moralibus non sit locus mathematicæ mensuræ, quo circa sesquihoram pro quadrante illo constituit, vt sic intra horam & dimidiam ante Solis ortum liceat Missam celebrare; idẽ tenet 15
Stephan. Durand. *de ritib. Ecclesiæ lib.* 2. *cap.* 7. Bartol. ab Angel. *de Missa* §. 647. Bonacina *vbi supr.* Filliuc. *tom.* 1. *tract.* 5. *à num.* 111. & alij, quibus accedit August. Barb. *de iure Ecclesiast. lib.* 1. *c.* 11. *num.* 25. & *in collect. ad Concil. sessione* 22. *de Sacrific. Missæ cap.* 8. *num.* 29. Quod non nihil protendunt Palud. apud Suarium *d. loco*, Victoria *in summa num.* 97. Layman *tract.* 5. *de Sacrific. Missæ cap.* 4. *num.* 2. scilicet, vt possit Missa inchoari dimidia hora ante crepusculum siue Auroram, sic vt Missæ finis collimet cum initio Auroræ, vel crepusculi quam sententiam in proxi seruandam admonet Suar. *dicto loco. vers. Tertia exceptio*,& Trull. *vbi sup.* Bustamante *in ceremon. lib.* 1. *c.* 4. *Rubr.* 15. *num.* 2. & multorum testimonijs Anton. Diana 2. *part. tract.* 14. *resol.* 38.

Qua opinione admissa, tuta,& probabilissima (vt placet eminentissimo viro) infertur, cuicumque Sacerdoti licere per duas ferè horas ante Solis candorem, siue Auroram, Missæ Sacrificium exordiri, vt consequenter voluit Suarius *ibidem*,& Hieronym. Rodrig. *in comp. quæst. Regular. resol.* 25. *de celebrat. Missar.* Eminent. Card. Lugo *de Sacram. disp.* 20. *num.* 32. *& seqq.* Moure 3. *p. c.* 5. §. 14. *num.* 3. Pitigian. *dist.* 13. *quæst.* 2. *art.* 4. *&* nouissimè P. Leand. *quæst. moralium in sept. Sacram. tract.* 8. *disp.* 6. *q.* 2. vbi ex Nauarro, 16

AEgi-

AEgidio, Fagund. Layman & Philiberto subiungit, in Gallia, Germania, & Belgio Missam celebrari tempore hyemis, tribus vel quatuor horis ante Solis ortum. Quod & de Hispania ex antiquissimo more Toletanæ nostræ Ecclesiæ adtestari possumus cum in ea singulis diebus prædicto tempore antelucanum hoc Sacrificium, non sine fidelium concursu, & deuotione à Sãctissimo Ildephonsi præsulatu sine intermissione celebretur, vt notissimum est, & ex antiquis monumentis accepimus, quorum fidem nec parùm iuvant Illustrissimi viri D.D. Didaci de Castejon & Fonseca Episcopi Turasonẽsis absolutissima scripta *de Primatu S. Ecclesiæ Toletanæ contra Bracharensẽ part. 1. cap. 1. §. 7. pag. 432.* vbi in proposito hæc leguntur: *Deben los Fieles à Ildephonso la Missa, que la Santa Iglesia de Toledo en su Capilla haze celebrar todos los dias al romper de el Alba: dotacion llena de piedad, y de prudencia; porque premino à la deuocion de los menesterosos, poniendoles este soberano Sacrificio en hora que sin verguenza le pudiessen gozar sus desaliños; y sin faltar al trabajo cotidiano, de que los pobres necessitan y paraque le gozassen tambien los pasajeros, sin perder tiempo para hazer su camino.*

Refert præcedẽtis sententiæ nonnullos Card. Branc. *vbi sup.* quibus ex animo subscribit, inde ad priuilegiatos inferens, quid dicendum? Sed cum hoc ad Secundam Horam spectet, ibi vt propriori loco discutiemus illud tamen non reticeam, quod in proposito admonet AEgid. Trullench. *vbi proxime num. 5.* videlicet præfatam resolutionem procedere regulariter, vbi nulla iusta causa intercedit; quia ea interueniente, poterit etiam ante præsignatum tempus Missa celebrari: Veluti *Primò* quando Sacerdos est iter facturus. Et si hoc non admittant Lay. *lib. 4. tract. 5. cap. 4. n. 3.* & Diana *d. resol. 33.* vtpote cõtra canonem, & consuetudinem vniuersalis Ecclesiæ. De Episcopis id affirmat Nauarr. *c. 25. n. 85.* Henriq. *lib. 9. cap. 24. num. 5.* Fag. *præcepto 1. lib. 3. cap. 17. num. 16.* Azor. *lib. 10. c. 25. q. 5.* Hurtado *disp. 4. diff. 4.* *Philib. tract. 3. p. 3. c. 7. n. 11.* nouissimè P. Leand. *d. tract. 8. disp. 6. quæst. 6.* qui idem etiã permittũt Cardinalibus licet non sint in itinere; cæteris autem presbyteris, quamuis itinerantibus negat ipse Leand. *quæst. 1.*

Secundò, prosequitur Trullench, adhuc in ipsis tenebris celebrari poterit, vt operarij ad laborem profecturi Missam audiant; non solum diebus festiuis; quibus ex præcepto ad Missam tenẽtur, & tamen si necessitas postulaverit post ipsius auditionẽ possunt labori incumbere; vt ex illis satis liquet, quorum meminit Summa oper. Dianæ *part. 1. vers. festum seruare.* Sed quibusvis alijs diebus nõ festiuis, vt id obiter notem, cum his omnibus saltim ex honestate, consilio, & deuotione expediat Missam audire ad Spirituale lucrum, & interiorem consolationem, quæ ex inde nec minima oritur teste B. Chrisostomo *homil. 69.* Innoc. & alijs citatis à Gabriele *in Canone Missæ lection. 29. in princ.* Et teste omni exceptione maiore experientia, iuxta Nauar. *in manual. cap. 21. num. 1. in fine*, & alios apud Ferdinand. Paez *in repetitione c. Missas, vers. Die Dominico, n. 31.*

Tertio, licet ex temporaneam Missam dicere *ex Trulleneh*, ad communicandum infirmum morti proximum, quod etiam contra Henriq. *lib. 9. cap. 4. num. 5.* docet Victor. *de Euchar. n. 95.* Laym. *vbi sup.* & cum Gaspar Hurtado, Diana *d. resol. 33* multisque alijs Leander *d. tract. 8. quæst. 5.* vbi ex hac causa posse celebrari statim post mediã noctem affirmat, etiam, citra licẽtiam Episcopi si absit, vt subnectit Trullench *ibidem.*

Quartò, permititur Sacratissima Natiuitatis nocte, *c. nocte, de consecr. dist. 1.* qua adeò ante Auroræ initium Missa decantatur, quod etiam ante diei principium, & duodecimam noctis soleat in Põtificia Capella. Idque consequenter, & à non ieiuno Sacerdote; vt satis colligitur ex verbis P. Garsiæ, *de excellent. Sacerdot. tract. 3. dif. 5. dub. 2. punct. 3. num. 27.* vbi hæc

satis

satis ad rem profert: *De lo dicho se colige; que pues este ayuno es Eclesiastico, como hemos visto, puede dispensar el Pōtifice en el; y sabemos que lo han hecho: porque quenta el P. Fr. Ioseph de Siguenza en las Coronicas de nuestra Orden tom. 3. lib. 1. cap. 37. que Iulio III. dispensò con Carlos V. y dispensa cada año el Pontifice la noche de Nauidad, en la qual celebra vn Cardenal en la Capilla de el Papa delante de el despues de Maytines, y acaba antes de media noche: con lo qual es visto que no celebra ayuno, pues comio la Vigilia de Nauidad. Respōde empero Lugo vbi supra num. 57. que no dispensa el Papa en que este celebre no ayuno, ni es tal su intencion, sino anticipar el dia de Nauidad vna hora, ò hora y media, pues no ay termino fixo de quando comienza el dia, y puede la Iglesia señalarle, como de hecho le señala en este caso el Pontifice a las diez y media, ò onze.* Alioquim plura inde sequi absurda infert *ibidem* Lugo, quibus nō refragantibus contrarium magis arridet Pasqualigio *decis.* 311. *n.* 24. vbi illis sigillatim recensitis inquit, *quod licet hoc accutissime excogitatum sit a Lugo, non est tamen verum, sed contra praxim; quia Pontifex quotannis dispensat cū Cardinali celebraturo, vt possit non ieiunus celebrare, expediens super hoc speciale Breue, & proinde supponitur, quod sit celebraturus intra diem praecedentem, neque anticipatio, quam ponit Lugo habet fundamentum*, vt latius apud ipsum.

Et tandem quinto ex dispensatione Episcopi Missam dictis horis decātare concludit *ibidem* Trullench, ex doctrina P. Ledesm. *in summ. tract. de Euchar. cap.* 19 *conclus.* 8. & 9. Nec di-
17 ctis aduersatur text. *in d. cap. nocte* 48. *posterioribus verbis, de consecrat. dist.* 1. vbi excepta nocte Sanctæ Natiuitatis Domini, reliquis temporibus prohibet celebrationem Missarum ante horam tertiam diei. Quia hæc dispositio de Missis publicis, & popularibus subaudienda est, quæ ante dictam horam celebrari non poterant, non vero in peculiaribus procedit, etiam prima diei parte permissis, vt egregie deducitur *ex c. & hoc* 52. *d. dist.* 1. *attendendum est*, inquit Augustinus, *vt Missæ peculiares, quæ per dies solemnes a Sacerdotibus fiunt non ita in publico, fiant, vt propter eas populus a publicis Missarum solemnibus, quæ hora tertia Canonica fiunt abstrahantur*, consentit Guil. Durand. *in ration. diuin. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 20.

Verum enimvero ne a proposito 18
cursu discedamus, vnius horæ spatium pro longa dilatione frequenter vsurpari in iure conspicitur. Hinc vnum, alio prius ratione vnius horæ vocatur text. optimus *in l. si quis cum.* 16 *§. si suo testamento, ff. de vulgar. & pupil. substit.* vbi eadem die pater fecit sibi testamētum vna hora, & alia hora pro filio impubere testamentum ordinauit, & tamen vtrumque non dicitur eodem contextu conditum, sed prius paternum: de hinc vero pupillare notat *ibidem glos. & in l. si ex pluribus §. fin. ff. de solut.* Bald. *in l. Imperator la* 1. *vers. & nota quod dies, ff. de stat. hom.* Fel. *in cap. Pastoralis, num.* 5. *de rescript.* Rip. *in l. si debitor. num.* 10. *ff. de pignor.* & alijs relatis Laçar. Fænuc. *de momento tempor. cap.* 17. *num.* 6. subnectens, non solum ratione vnius horæ, & particulæ, sed etiam ratione momenti; & puncti vnum diei prius alio, ex Decio *in cap. Pastoralis, in princ. num.* 5. facit glos. 1. *in l. non solum, ff. de in integr. rest.* Tiraq. *de primog. quæst.* 2. *num.* 2. Mieres *de maior. part.* 1. *quæst.* 36. *num.* 122. & colligitur ex doctrina Bart. *in l.* 2. *§. creditū, ff. si cert. petat.* quam sequitur Purpurat. *ibid. num.* 49. asserentis prioritatem minoris temporis unius horæ esse incōsideratione, facit *l. Arethusa, cum sequenti, ff. de stat. hom. in d. l. ter enixa. de verbor. significat.* & aliarum cumulus apud Menochium *de arbitrar. iud. casu* 48. *num.* 3. Et saltim quod ratione vnius horæ dicatur quid altero prius, vel posterius, vt præmisimus, est quidem extra controuersiam positum, innumerisque iuris & scriptorum testimonijs euictum a Tiraquello *de primog. d. quæst.* 2. *num.* 2. & *tract. de iudicio in rebus exiguis ferendo, inter casus quibus modici ratio habetur, vers. Septimo* com-

commēdatur. Menoch. *de adipisc. possess. remed*. 4. *num*. 792. Antoñ. Peregrin. *de iure Fisci lib*. 6. *tit*. 6. *num*. 35. vbi id etiam rerum contra Fiscum admittit, cui ratione vnius horæ priuatum, vt antiquiorem esse præferēdum concludit Petr. Barbos. *in l*. 1. 2. *part. num*. 7. & 8. *ff. solut. matrim*. Stracha *de mercat. tit. de Doctorib. vers. postquam num*. 13. Mieres *vbi sup. num*. 101. Hocque sensisse videntur Cagnol. *tom*. 3. *pagina mihi* 695. *num*. 4. & Bernard. Pandius *de præsent. instr*. 4. *par. declarat*. 19. *num*. 121. cū horæ supputationem despuendam non esse affirmāt, quinimo inquit Pandius, quod licet statuto caueatur nullam haberi rationem horarum, adhuc si de horis constet præuentioni, & prioritati esse deferendum.

19 Ex quo prætextu vnius horæ præuentioni esse locum, siue in materia beneficiali, siue in alio quolibet actu, contendit gloss. *vers. die obligauit. in d. l. si ex pluribus* 89. § *fin. ff. de solut. & in c. duobus* 14. *vers. si non appareat, de rescript. in* 6. Bald. *in l. Imperator*. 1. *lect. num*. 4. *ff. de stat. homin. & in l. præscriptione num*. 15. *C. si contra ius, vel vtilit. public*. Franc. *in cap. si a sede num*. 4. *de præb. in* 6. Felin. & Decius *in d. cap. Pastoralis, in princ. de rescript*. Ioan. de Silua *de benef*. 3. *part. quæst*. 5. *num*. 13. Cassador. *decis*. 20. *num*. 1. *de Præbend. & decis*. 4. *in fin. super regul*. Puteus, *decis*. 172. *num*. 3. *lib*. 3. Menoch. *de adipiscenda remed*. 4 *num*. 791. expressius docet Franc. Marc. *quæst*. 496. *num*. 1. Petr. Gregor. *in præludijs optimi Iurisconsl. lib*. 4. *cap*. 6. *num*. 1. vbi in concursu Ordinarij, & Summi Pontificis, illum præferri, cui prius per horā collatum fuit beneficium, docet consentit Gābar. *de potest. legat. lib*. 3. *n*. 668. *cum seqq*. & Aloisius Riccius *in praxi, variar. resol. resol*. 103. *in princ*.

20 Qui quidem inde meritò colligit Bullam Gregorij XIII. de præcedentia inter Fratres Mendicantes, vt præcedant illi, qui antiquiores, & priores fuerint in loco, debere intelligi etiam de antiquitate vnius diei, vel horæ tantum, quia prioritas, seu præuentio causatur ex vna hora prioritatis, quod respectu processionum erit subaudiēdum, de quibus tantum dicta constitutio loquitur, non vero respectu sessionū in Concilijs, & generalibus congregationibus, aut priuatis vti ex eadem Bulla deducitur, vbi subditur: *Præterea, quia inter prædictos ordines plerumque alia in processionibus, & alia in Concilijs generalibus, & alijs actibus publicis, siue priuatis, ratio circa modum præcedendi seruatur, nolumus per præsentes prærogatiuis dictorū ordinum quo ad præcedentias huiusmodi, quæ proprijs ordinibus, præterquam in processionibus prædictis debentur, aliquod præiudicium generari*. Obseruat Fel. Contelorius. *de præcedentia num*. 77. qui & *num. sequent*. admonet, post prædictam constitutionem, Sacram Cōgregationem Eminentissimorum & RR. Cardinalium, negotijs Episcoporum, & Regularium præfixam, ad tollendas omnes lites anno 1593. statuisse approbante Sanctissimo, vt in posterum in processionibus, cæterisq. actibus illud seruetur inter Regulares, quod in vrbe Romana seruatur, non obstante Bulla Gregorij XIII. vtpote ex ipsa declaratione constat quam refert Stephan. Quaranta, *in summa Bullarij vers. Præcedentia*, quæ est etiam impressa *in priuilegijs Ordinum Camaldolensium fol*. 218. & *in collectione priuilegiorum facta per Ioannem Baptistam Confrctium fol*. 188. *impressionis Florentinæ*. Et meminit etiā Ioānes Aloys. Riccius. *decis*. 131. *num. fin. part*. 1. Sequitur Rota *in Salernitana præcedentiæ* 14. *Martij* 1622. corā R. Caualerio, quod & ad reliquas Ciuitates extra Romanam esse produbendum non dubito, ex vi rationis, quæ vbique procedit, nēpe, vt lites & discordias tollantur.

Quod item & in hypotheca procedit, ad quam si duo concurrunt creditores, quibus eadem die fuisset pignus addictum, ille profecto erit præferendus, & alterum præcedet, cui prius, saltim per vnius horæ spatium constiterit obligatum. Elegans text. *in l. si fundus*, 16. §. *final. ff. de pignor*. 21

vbi

vbi ideo cum eodem die simul vtrique creditori pignus datum est, separatim soluitur, quia diuersis horis vnicuique fuerat suppositum, interpraetatur Eustachius *de tempore*, & ex eo L. Charond. *nota marginali*: Obseruat glos. *in l. si ex pluribus, §. fin. ff. de solut.* Felin. *in d. cap. Pastoral. num. 5. de rescript.* Afflict. *decis.* 387. & ibi *Addit.* Cornus. *tom. 1. pag. 736. num. 3.* Aloil. Riccius *d. resolut. 103. num. 2.* Felician. *de censib. lib. 3. cap. 5. num. 16.* qui quasi regulam cõstituens, sufficere ait, vnius horæ prioritatem, vt vnus creditor alteri præferatur. Marc. Anton. Peregr. *de iure fisci d. lib. 6. tit. 6. num.* 35. Carrascus *in nonnullas leges Recop. cap. 11. part. 3. num.* 180. Cald. Pereyr. *de emptione & vendit. cap. 4. num.* 17. nouissimè Carol. Rota *in florilegio practicar. conclus. conclus. 31 num. 2.*

22 Cui finitimum est, anterioritatem possessionis sufficiẽter probari per horam, illamque antiquiorem diei, quæ hoc saltim spatio aliam antecedit. Vnde cum iuris sit manifesti possessionem antiquiorem esse manutenibilem, posteriorique præferri, vti clandestinæ ex iuris præsumptione. *cap. licet causam* vbi communiter Doctores, *de probat.* Bartol. *in l. si duo num. 4. ff. vti possid.* cum alijs relatis per Menochium *de retin. posses. rem. 3. num. 725.* Quo ad ef-
23 fectum manutentionis illa dicitur antiquior possessio, quæ vna hora est alia possessione anterior argumento eorũ, quorum prope meminimus, tradit in specie Ferret. *consil. 3. num. 8. in fine,* Rota *decis. 19. n. 2. & 3. par. 2. diuersor.* vbi quia constiterat Ioannem cæpisse possessionem capellaniæ, de qua lis vertebatur, priusquam Andræas per horam, vel circiter; resolutum fuit Ioãnem, & non Andræam in possessione dictæ capellaniæ manutenendum esse. Riccius *in collectan. decision collectan.* 1507. Viuius *decis. 411. numero 31. lib. 3.* Barzius *decis. 46. num. 11.* & pluribus decisionibus confirmat Ludouic. Posth. *de manut. Obserbat. 71. n. 9. & decis. 49. n. 2. & 3.* Nec mirum, cum vt *in d. decis. 19. diuersorum, num.* 3. fuit deductum, non solum vnius horæ prioritas, verum & cuiuslibet puncti ipsius in idem sufficeret, ex Viuio *supr. in trigliolo decis. 35. n. 3.* & Posth. *vbi proxime.*

Eòque pertinet illud testamentũ 24
haberi prius ad reuocationem alterius, quod vel per horam antea scriptum probatur, cum etiam in testamentis prioritas vnius horæ locum habeat. Glos. celebris *in d. l. si ex pluribus. §. fin. ff. de solut.* quã mirifice extollit Bald. *in d. l. Imperator, cas. 1. ff. de statu homin.* quibus expresse adstipulatur Franc. Marc. *d. quæst. 496. num. 1. ad finem.* Conducuntque superius notata, *num.* 18. & probari videtur *ex l. si quis cum 16. §. si suo testamento. ff. de vulgar. & pupil. subst.* Ex qua hanc elicit sententiam antiquissimus Eustachius *de tempore & interuallis, vbi de Hora*, quam sic è Græco originali Latine donauit sedulitas Ioannis Leũclauij 2. tom. iuris Græco-Romani, pag. mihi. 209 *Si quis alia quidem hora sibi testamentum authenticum condiderit, alia vero pupillare fecerit adsumptis in eo quinque testibus: testamentum pupillare valet, & veluti tempore posterius authenticum rescindit Digestor. lib. 28. tit. 7. Dig. 16. Bas. lib. 35. tit. 10. cap. 17.*

Vnde inferendum succedit, quod vti inspectio, & descriptio testamenti absque die, & Cõsule fieri præcipitur, *l. 2. §. diem, ff. quemadmod. testam. aper. l. 3. C. eod. l. 5. tit. 2. p. 6. facit. l. 112. tit. 18. par. 3.* ita & absque horæ manifestatione fieri debet, si forte hora fuerit testamento adscripta, quoniam illa ratio dicti *§. diem*: *Namque etiam inspectio materiam falsò fabricandi instruere potest.* Etiam in horæ testamenti inspectione, seu editione procedit, siquidem cognita ipsius hora, certius poterit de falsitate cogitari aliud scilicet testamentum, veluti sequenti hora conscriptum subijciendo, quod vltimum appareat, & antecedentis saltim per horam, reuocatorium.

Cæterum conuincitur vnius ho- 25
ræ spatium pro longa dilatione accipi, quandoque de iure communi infantẽ

satis

ſatis poſt mortem patris vixiſſe creditur, quo ad tranſmiſsionem hæreditatis in ſuos, cum per horam tantum in humanis degerit, Bald. *in l. vnica, § in nouiſsimo, de caduc. tollend.* Iaſſon *in l. nõ tantum, num. 2. C. de legat.* Sebaſt. Medic. *de regul. iur. regul. 5. p. 2. n. 39.* Lazor. Frænut. *de momẽto tẽpor. c. 32. n. 8.* Dixi hoc ex iure communi procedere,
26 quoniam patrio iure attento, ex diſpoſitione *l. 13. Tauri*, vita ſaltim viginti & quatuor horarum naturalium eſſe debet, vt filius legitime natus, & ſucceſsionis capax habeatur, vbi vulgo admonent interpretes, præſertim Alph. Carrança, *in notis peculiaribus, ad d. l. post tract. de partu, ſubdens num. 8. & 17.* huius legis deciſionem correctoriam fuiſſe antiquarum ll. videlicet, *l. 17. & 18. tit. 2. lib. 4. fori Iudic.* quibus decem dies in idem erãt præſcripti, vt infra hora 24. latius apparebit, quod reſpectu filij ſanguinolenti, & recenter nati ſubaudiendum vellim, is enim, vt matri, vel patri ſuccedat, & eorum quamlibet hæreditatem trãſmittat, horis ſaltim viginti quatuor perduret, & viuat oportet, computatis ſcilicet a puncto ipſo natiuitatis, non vero ab inſtanti mortis illius parentis, de cuius ſucceſsione agitur, quoniã ſi ætatis fuerit viginti quatuor horarum, licet ſaltim per horam, aut momentũ parenti ſupervixerit, illi ſuccedet, & in alterũ hæreditatẽ trãſmittet, argumẽto *l. qui duos 10. § ſi Lucius, ff. de rebus dubijs, & probat Frænut. vbi ſup.*
27 Indeque ſuperius pronunciatũ eluceſcit, quia Scholaſticus, qui vt curſũ lucretur, cõſiderabili temporis ſpatio lectionibus adeſſe obſtringitur, veluti ratio ipſa euincit, & cauetur Salmanticenſibus ſtatutis, *tit. 21. § 28. & tit. 28. § 27.* Complutẽſibus, Valliſoletanis, & noſtris Toletanis etiam; non minori ſpatio vnius horæ cuilibet lectioni ex his, ad quarum auditionem, vt curſum adquiras teneri placuit, intereſſe debet. Quoniam vt optimè concludit Alphonſ. de Eſcobar, *de Pontific. & Regia iuriſd. in ſtudijs general. c. 32. num. 52. & ſeqq.* non aliter vtroque foro Scholaſticus curſum iuſtè probauit, quam ſi cum Magiſtro toto tempo electionis ita adfuerit, vt neceſſario cum ipſo egrediatur, & non antea, vnde cum tempus lectioni deputatum vnius horæ, fere in vniuerſis Gymnaſijs agnoſcatur, eo præcisè adſint Scholaſtici operæpretium erit ad curſus probationem.

Iuſta quæ erit accipienda apud no- 28
ſtros, *l. 18. § 6. tit. 7. lib. 1. Recop.* vbi inter alia, vt ſtudioſus fori priuilegio potiatur, maxime prærequiritur, vt audiat: *dos lectiones cada dia*, quod interpretandum eſt ſecundum mentem Alphonſi de Eſcobar *vbi proxime nu. 49.* ex verbis illis ſequentibus: *De manera, que bagan aquello porque deben gozar*, & conſequẽter, vt ſi ex vniuerſitatis ſtatutis ſtudioſus, vt curſum conſequatur, non niſi vnã lectionem audire debeat, ex huiuſce legis præſcripto ad duarum auditionem non compellatur, cum legis ea fuerit mens, vt ſtudioſus id faciat, quod ad curſum recte probãdum facere debet, ſiue duas, ſiue vnã, dũtamen muneri ſuo ſatisfaciat, lectiones audiat, ipſiſque deſignato temporis ſpatio adſit, videlicet, vnius horæ in qualibet lectione. Quod etiam de
omnibus Canonicis, tam Cathedralis, 29
quam Collegiatæ Eccleſiæ dictum vellim, qui cum ex munere, Sacræ Scripturæ lectioni ſingulis diebus ſua Eccleſia intereſſe debeant, ad idque ab Epiſcopo poſsint compelli; vt cenſuit Sacra Congregatio Cõcilij, teſte Auguſtino Barboſ. *de Canonic. & dignitat. cap. 27. num. 28.* per integram horam lectioni aſsignatam, vt infra patebit, adeſſe debent.

Qui vero aliter curſum probauerit,
priuilegijs non fruetur, & ſi ad gradũ 30
eo modo conſcenderit, ipſius intuitu nullis honoribus, aut immunitatibus gaudebit, ita Nauar. *in ſumm. cap. 28. addit. ad num. 58. cap. 25.* & alij quorum meminit Sanch. *in opuſc. tom. 1. lib. 2. c. 1. dub. 57. num. 8.* Niſi ita fuerit idoneus, & litteratus, vt merenter gradũ ſuſceperit, quoniã vbi eſſentialia inueniuntur, defectus ſolemnitatis actũ

non viciat, veluti in proposito mauult Couar. *in regul. peccatum 2. p. §. 3. n. 9. & in cap. cum esses, de testam. num. 5. & 8.* Lopez, *1. par. instr. noui, cap. 164.* P. Sanchez, *d. loco num. 14.* quibus nouissime accedit Machad. *in Perfecto Cōfessore tom. 2. lib. 6. par. 6. tract. 2. docum. 6. n. 2.* vbi numeris sequentibus de illis
31 agit, qui, & si post debitum tempus, & cursus ex integris lectionibus conſtãtes, imperiti tamen & ignorantes gradus susceperunt; & cōcludit eos mortaliter peccare, qui saltim maiores gradus vtputa licentiæ, aut Doctoratus, siue in Sacra Theologia, iure Canonico, aut Ciuili, vel medicina notabili insufficientia assumpserunt, ex multis, quos ibi adducit.
32 Quibus accedit, illum non videri requisitam ætatem impleuisse, qui saltim per horam ab ea distat, vnde P. Basil. *de matrim. lib. 7. cap. 65. num. 1.* inquit, quod si vna hora desideretur ad ætatẽ alicui actui præscriptam, actus viciabitur, siue fuerit professio, ordo, matrimonium, aut similis, quoniam cū ius præfinijt tempus, exigitque illud esse completum, non est locus, nec vnius horæ supplemēto, vtpote iam expendimus. *Nostris annalibus de ætate ad omnes humanos actus requisita, anno 22. q. 1. & anno 23. quæst. vnica num. 5.* nouissimè subscribit Ferrus Manriq. *quæst. moral. 45. par. 2. num. 1.* & prius *quæst. 42. num. 11.* aduersus Anton. Dianam, qui *part. 2. tract. 2. miscell. resol. 29.* cum Ledesma contrarium etiam probabile dicit, & ita in facti contingentia consuluisse, initiatum sacris ordinibus mane illius diei, cuius vespere, aut nocte legitimam ætatem implebat, non fuisse suspensum; quoniã licet sit in prouerbio, *parum pro nihilo reputari, & quod parū distat, nihil distare videtur*; hoc vtique nequaquam potest verificari, vbi pro forma, & de præsenti requiritur certa ætas ad actui validitatem, tunc enim necessariò de momēto ad momẽtum adimpleta actum præcedat operæpretium erit, ex sententia Nauar. *tom. 1. de tempor. ordinand. consil. 9.* Villalob. *in sum. tom. 1. disp. 11. num. 2.* Graf. *de-cis. aur. lib. 2. cap. 93. num. 30.* & Ferrus Manriq. *d. quæst. 43. num. 7.* ideo ex Flamin. Paris. *de resig. lib. 4. quæst. 9. n. 20.* Vega, *in sum. par. 1. c. 36. cas. 5. & 21.* Garc. *par. 7. de benef. cap. 4. num. 84.* Rodrig. *in sum. tom. 1. cap. 30. num. 1.* concludit Squillant. *de priuil. Clericorū cap. 4. num. 81.* prouisionem beneficij factam nō habenti legitimam ætatem, saltim ex defectu vnius horæ esse irritam.

Hæc cum ita ex iure sint, quis non mirabitur P. Leandrum, *quæst. moral. in sept. Sacram. 2. par. tract. 6. disp. 6. quæst. 8.* adeò pro contraria sententia pertinaciter pugnantem, vt nedum probabilem, sed & probabiliorem contendat; meque quasi crimine insimulet, proferentem, *anno 22. annal. iuris, q. 1. num. 10.* quam defensat vrus erat partem, omnino improbabilem videri? 33
Quid enim potuit incertius in iure dici, quam vesperam vnius diei, trahi ad mane alterius? nam & si fuerit indubitatum, vespere, & mane coalescere integrū diem, vt *Genes.* 1. hoc de vespere antecedentis diei (liceat sic loqui) non sequentis, vt Leandro placet, subaudiri oportet, hoc enim vesperum non ad præteritum mane, sed ad sequens spectat, ergo qui matutino tempore illius diei, cuius meridiano legitimam agit ætatem, ordines suscepit, potius alio die, quam ipsomet implementi ordinatus videtur; aut saltim nō eo, quo impleuit, sed quo erat impleturus si viueret, quod nemo prudēs ratū admittet, imo quilibet detestabitur, vt in simili fecisse videtur P. Azorius, *part. 2. lib. 6. c. 2. dub. 5.* cui subcinens Vincẽc. Candid. *disquis. moral. tom. 1. disq. 18. art. 10. dub. 1.* tāti viri auctoritate, nec ratam, nec firmam beneficij adeptionem, seu impetrationẽ dicit, illius qui non sit prima tonsura ordinatus, etiā si cras certo eam suscipiet.

Nec minorem admirationem meretur, præfatum virum alias in excutiẽdis, expungendisque aliorum allegationibus sedulissimum, me ipsum etiam pro sua opinione adduxisse, *anno 25. q. 55. num. 5.* cum ibi potius, vt & supe- 34

rio-

riori loco contrarium insinuarim asserendo, ex Panormitano, Mandosio, Sancio, Naldo, & Diana illum, qui hodie: verbi gratia (hæc sunt verba:) *Impleт ætatem viginti & quatuor annorum posse statim post mediam noctem, Sacerdotem creari; quia iste* re vera dicitur attigisse vigesimum quintum annum, siue quod idem est, primam diem anni vigesimi quinti hoc quid aliud importat, quam obfirmare ætatem ordinationis tempore impletam adeò esse debere, vt nec momentum deficiat, etsi per momentum tantum impleuisse, vel attigisse, vbi cepta requiritur sit satis.

35 Sub hæc autem nec illud singulare in proposito negligam, cuius Auctor est Sforc. Oddus *de rest. in integr. q. 2. art. 9. num. 54.* & Thom. Sanch. *in sum. lib. 4. cap. 35. num. 3.* videlicet fauore minoris, si non cõstaret de hora natiuitatis spectandum esse totius diei exitum; & si nec de die constet, sed de solo mẽte; expectandum totius mensis exitum; quod si nec de mense, expectandum totius anni exitum, sequitur Squillant. *de priuileg. Cleric. cap. 4. num. 81. vers. sicuti.*

Ideo antiquis obseruatum comperio, vt integre de ætate, maxime, post obitum alicuius constaret, ipsius vitæ cursum cum expresione item mẽsium, & horarũ tumulo inscribere sic in illa:

VALERIA TROPHIMA. FILIO DVLCISSIMO. ET PIENTISSIMO. ET FRVGALISSIMO. VIXIT ANNIS. XXIX. MENS. VIIII. DIEB. XVI. HORIS VII.

Cuius testis Ioan. Kirchmanus *de funeribus Romanor. lib. 3. cap. 20.* ita consentit: *Solemne quoque erat, spatium vitæ eorum, qui tumulis condebantur exiliter ad calculos reuocare, & quot annos, mẽses, & eo amplius quot dies ac horas vixissent, sepulchro inscribere, vt ex innumeris monumẽtorum inscriptionibus, quæ in omnium passim manibus versantur intelligimus.* Fortèque hac de causa, vt exactius, & de momento ad momentũ ætas probetur, horæ mortis rationem haberi indicat Nicolaus Ant. Gizzarellus, *decis. 9. in addit. num. 8.*

36 His finitimũ est satis inchoasse ætatem dici, qui legitimam, & requisitã saltim per horam fuit ingressus. Ideoque ad Sacras Ordines, quibus ætas incepta sufficit, rectè promoueri poterit vltimi anni primam horam agens, cũ hæc sola ætatis salutatio, vt ita dicam, vera sit inchoatio, adeò, vt inficiari nequeat esse in vigesimo tertio anno, v.g. ad Diaconatum præscripto, qui illius, vel vnam horam excesit, veluti affatim ostẽdimus, *locis vbi proxime nostrorum annalium*, & multis probat Roder. Acunha *in c. subdiaconus 4. & in cap. nemo, 2. n. 2. 78. dist.* Ferr. Manriq. *d. disp. 42. num. 11.*

Quod etiam & de ætate ad testamẽti factionem requisita philosophandũ erit; nam cum incepta, siue quatuordecim annorum in masculis, siue duodecim in fœminis sufficiat, rectè illã egisse dicetur, qui quæ ve vltimi anni primam horã fuit ingressus. Hancque fuisse consulti mẽtem, *in l. à qua ætate 5. ff. qui test. facer. poss.* ipsius hæc posteriora verba manifestè conuincunt: *plur arbitror: etiam si pridie Kalendarum* (erat enim Kalendis natus) *fecerit post sextam horam noctis valere testamentũ, iam enim complesse videtur annũ quartumdecimũ, vt Martiano videtur,* cauetur Basil. *lib. 7. tit. 17. c. 8.* & explicat Eustath. Græcus interpres *de tempor. interuall. ipsius operis initio*, & ferè omnes glossographi *in d. l. à qua ætate*, vtpote notauimus, *annalibus nostris anno 14. quæst. 46. num. 18. & seqq.* 37

Hæc vero ita subaudiẽda admoneo, dum ætas ab ipsa natiuitatis hora, non vero conceptionis dinumeretur. Nam etsi non ignorem aliquibus, maxime in fauorabilibus placuisse, à momento conceptionis esse computandã, veluti glossa, *Reg. 17. Cancellar.* Sforc. Oddo, 38

de in integr. rest. quæst. 2. art. 7. n. 48. id tamen omnino improbabile, & a ratione deuium apparet, cum indistinctè sit verum, & generali consuetudine receptum, ætatem semper a natiuitatis hora numerari, vtpote, quæ mensura est hominis viuentis, qui non a ntea dicitur, quam in lucem prodierit, *l. in falcidia 9. ff. ad leg. Falcid. l. 2. ff. de mort. infer. l. cum inter 14. C. de fideicõm. libert.* iunctis alijs, quibus eam dem rem plenius elucidauimus *nostris Annalibus, de ætat. ad omn. human. act. requis. anno 1. quæst. 2. num. 20.* quare eiusmodi computandæ ætatis initium omnes vna confessione præfingunt; præsertim Couar. *in epit. de sponsalib. 2. part. cap. 8. §. 2. num. 5.* vbi contra dictam glossam *Regulæ 17. Cancellariæ*, inquit, frequentissimum esse ætatis annos a natiuitate, non a conceptione connumerari. P. Molina *de iust. tom. 2. disp. 573. circa princip. um*, Garcia *de benef. tom. 2. part. 7. cap. 4. num. 89.* Aldana *in comp. Canonic. resol. lib. 1. tit. 10. num. 15.* vbi sic a Rota decisum testatur in vna Cotronensi sub die 4. Decembris 1627. cuius etiam meminit Barb. *in collect. ad Concil. sess. 24. cap. 12. num. 3. & sess. 23. de reform. cap. 12. num. 4. & tract. de Canonic. & Dign. cap. 13. num. 18.* Quintil. Mandos. *de ætate minori, cap. 1. num. 24.* Thom. Sanch. *in summa, tom. 1. lib. 4. cap. 35. num. 4. & tom. 2. consil. lib. 7. cap. 1. dub. 33. num. 8.* Bonac. *de suspensione in particulari disp. 3. quæst. 1. num. 6.* Ioan. Selius, *in selectis, canon. cap. 14. num. 8.* Ego ipse *d. tract. anno 25. quæst. 64. num. 2.* nouissime P. Leander, *quæst. moral. in sept. Sacram. 2. part. tract. 6. disp. 6. quæst. 4. vers. nota hic.* Qui omnes dictæ glossæ, & Sforciæ opinionẽ falsam vocitant: & meritò, si enim in fauorabilibus, in quibus singulari quodã beneficio ætas incepta, habetur pro cõpleta (velutin susceptione ordinũ, latissime *Nostris Annalibus Iuridicis* mõstrauimus) à cõceptio nis instãti, siue momẽto ætas numeraretur, duo specialia circa eandẽ causam cõcurrerẽt, quod iura prohibẽt, vt de ætate ad ordines loquens expendit Ferr. Manriq. *q. moral. & Vicarial. part. 2. q. 42. n. 8.*

39 In vsucapionibus verò, non ita de momento ad momentum computatio exigitur, vt si à necessariæ possessionis tempore, vel vnica hora deficiat, vsucapio claudicet, *l. in vsucapionibus 6. ff. d. vsucap.* vbi Vlpianus: *In vsucapionibus* (inquit) *non a momento ad momentum, sed totum postremum diem computamus*; quasi diceret, in vsucapionibus scrupulosam momentorum obseruationem non haberi, sed a primo momento vltimi diei, totum postremum diem computari: *Idest*, elapso primo ipsius momento, totum diem elapsum quo ad implementum vsucapionis videri, vt explicat Venuleius, qui perperam contrarius videri solet, *in l. in vsucapione, 15. in princ. ff. de diuers. & tẽpor. præscript. Dum in vsucapione* (ait) *ita seruatur, vt etiam si minimo momento nouissimi diei possessa sit res, nihilominus repleatur vsucapio: nec totus dies exigitur ad explendum constitutum tẽpus.* ¶ *Ideoque* (prosequitur Vlpianus *in l. 7. sequenti*) *qui hora sexta diei Kalendarum Ianuariarum possidere cepit: hora sexta noctis pridie Kalendas Ianuarias implet vsucapionem*, quo sensu prædicta loca accepere Cujatius *in d. l. 6.* latissimè Donel. *lib. 5. comment. cap. 19.* vbi Osuald. *liter. D.* & alij apud Nicol. de Passerib. *in conciliat. legũ, pag. mihi 466.*

40 Nec dictis obsistit *l. in omnibus 6. de obligat. & action.* vbi Paulus: *In omnibus tẽporalibus actionibus* (profert) *nisi nouissimus totus dies compleatur, non finit obligationem*, loquitur enim de temporalibus actionibus, quæ cum tẽpore excludantur, non nisi omni eo perfectè, & a momento in momentum transacto id fiat operæpretium est, at vsucapio non tam tempore perficitur, & rem à vero domino aufert, quã certi tẽporis possessione (vnde frequẽter possessio pro vsucapione accipitur, *l. 2. cũ simil. ff. de vsucap.*) cuius ea natura est, vt vel minima cuiuslibet rei parte possessa, tota res possessa videatur per extẽsionẽ, *l. possideri 3. in princ. ff. de acq. possess. cap. 2. de consuet.* qua ratione, & qui

qui primo instanti vltimi diei possedit, eodem extensionis beneficio, & totum diem possedisse creditur, quia cum possidendi actus quàm maxime ex animo pendeat, qui vel minimo vltimi diei momento naturaliter possedit, cætera ipsius momenta, & animo possedisse iam videtur, *argumento d. l. 3. §. 1. verf. non vtique ita accipiẽdum est, vt qui fundum possidere velit, omnes glebas circumambulet, sed sufficit quamlibet partem eius fundi introire, dũ mente & cogitatione hæc sit, vti totum fundum vsque ad terminũ velit possidere*, & *l. sicuti res, 57. ff. de legat. 2.* vbi Gaius: *Sicut res* (inquit) *legata fuerit, & omnino aliqua ex parte voluerit suam esse, totam acquirit*, & hanc puto dictarum ll. verissimã cõcordiã, quidquid aliter excogitarint Cujat. Donel. & Nicol. de Passer. *sup.*

41 *Vtrũ* (autem) *probationis annus vnius horæ defectum vicietur, ita vt integer quoad professionis valorem minimè censeatur?* quæstionis est non inelegantis, in qua negatiuam, vtpote securiorem tenuerunt Stephan. Gratian. *disceptat. forens. tom. 3. c. 413. num. 22.* Campan. *in diuersor. iuris Canonici rubr. 12. cap. 13. num. 4. in fine*, asserentes annum probationis, maximè post professionem non esse computandum de momẽto ad momentũ, quia hoc esset nimis rigorosũ quo circa Eminẽtissimi S. Concilij Interpretes sub die 2. Februarij 1631. censuerunt illũ, qui professione tribus horis ante expletum probationis annũ emissa, a religione discessit, postea regredientem teneri factam professionem ratam habere.

42 Sed nihilominus contrariã sententiã potiorẽ arbitrãtur quã plures, quibus incõperto est annũ probationis ex mẽte Cõcilij Tridentini, *sess. 25. de regular. c. 16.* de momento ad momentũ esse necessario cõputandũ, ita Graffis *tom. 1. consil. lib. 3. cons. 6. n. 2. de Regul.* Zanard. *in direct. Theol. par. 2. cap. 26. numer. 12. vers. nota autem*, Læsius *de iust. lib. 2. cap. 41. dub. 7. num. 59.* Sanchez, *de matrim. lib. 1. disp. 16. num. 2.* Suarez, *de relig. tom. 3. lib. 5. cap. 15. num. 1.* & quã plures alij, quorum meminit August. Barbos. *de potest. Episcopi allegat. 101. num. 22. in fine, & de iure Eccles. lib. 1. c. 42. num. 118. & iterùm in collect. ad Concil. d. sess. 25. de Regul. cap. 16. num. 24.* vbi inquit annum probationis numerari debere ab hora ipsa diei, in qua habitum quis suscepit ad horam vltimi diei eiusdem anni, quibus addo doctissimum P. Basilium *de matrim. lib. 7. cap. 65. numero 1.* expressè affirmantem vnius horæ defectum integritatem necessariam anni probationis vitiare.

43 Dixi enim hoc dispositioni S. Concilij maximè congruere; quoniam non minori spatio, quam vnius anni nouitium in probatione esse debere statuit, at quis dubitabit sanctæ Synodi mentem fuisse integro anno, tam professuro, quam religioni prospicere, vt dum ista nouitij mores, indolem, corporisque & animi robur inquirit, ille regularem obseruantiam, austeritates, & cæterá incommoda experiatur? integrum enim non 44 nisi de eo dici potest, cui nec minimum deficit, vt docet expressè Caldas Pereira, *de empt. & vendit. cap. 9. numero 5.* Rebuf. *in l. nominis & rei, in fine, de verb. sign.* & alij, quibus id iterum probabimus *infra.*

45 Hinc meritò inferunt Bonac. *de Sacram. disp. 8. quæst. vnic. puncto 5. num. 15. & de clausura, quæst. 2. puncto 10. diffic. 2. §. 3. numero 4.* Molina *de iustit. tract. 2. disp. 573. vers. atque vt a minori ætate* Sanchez, *de matr. lib. 2. disp. 24. numero 22. vers. similiter credo*; & litteratissimus August. Barbosa, *locis vbi proxime*, quod si nouitius expleat annum probationis die 24. Februarij anni bissextilis, non videbitur expletum annus, nisi secunda die intercalari, quæ etiam vocatur vigesima quarta, etsi vere sit vigesima quinta dies Februarij, vt probatur *ex l. 3. §. minorem, ff. de minor. cap. cum bissextus, de verb. sign. cap. quæsiuit, eodem titulo* & ita declarasse S. Congregationem

F 3 Con-

Cōcilij ex Iulio Laborio testatur Barbosa, *vbi sup.* & si nō me lateat contrarium tenuisse Fornerium *de ordin. cap.* 3. *num.* 4. Riccium, *in praxi verb. for. Eccles. post resol.* 76. *in notabili de materia Sacramenti Ordinis, vers. quo ad interstitia*, Barth. à S. Fausto *in Thesaur. Relig. lib.* 5. *quæst.* 151. verius arbitrantes ad professionem emittēdam anno bissextili satis esse, habuisse probationis trecentos & sexaginta quinque dies.

46 Quibus parum obsistit declaratio Eminentissimorum Cardinalium *sup. num.* 41. à Gratiano, & Campanilio pro muniēda sua cōtraria sententia adducta; quia ipsius fides vel ex eo satis suspecta redditur, quod iuris dispositionibus, & communi Doctorum traditioni opponitur, quibus cauetur integritati anni probationis à nouitio renuntiari non posse, vt per Nauar. *cons.* 33. *tit. de Regul. in antiq. aliàs cons.* 62. *n.* 5. *eod. tit. in nouis*, Emanuel Rodrig. *tom.* 3 *quæst.* 14. *art.* 7. *& in sum. tom.* 2. *cap.* 6. *num.* 10. Azor, *lib.* 12. *inst. moral. cap.* 4. *quæst.* 4. Thom. Sanch. Barth. à S. Fausto, Roder. Acuña, & alios apud Aug. Barbos. *de potest. Episc. alleg.* 101. *num.* 32. *& in collect. ad c. ad Apostolicam, n.* 3. *de Regul. & de iure Eccles. d. c.* 42. *n.* 132. & tandem *in collect. Concilij vbi supr. num.* 42. Ergo cum in dicta declaratione supponatur annum probationis ex eo inutilem fuisse, quia triū horarum defectu laborabat, quo circa professionem postmodum emissam, vt nō præuio legitimo nouitiatus anno; consequenter nullam, & ratificatione indigentem pariter agnoscitur: Hoc vtique vitium anni nouitiatus, vt renuntiatione, nec ratificatione (quæ hac casu absque renuntiatione illius defectus trium horarum fieri nequit) illius, qui hac de causa nulliter fuit professus subsanari potest, cum tūc solum possit nulla professio rata haberi absque iteratione anni nouitiatus, quando iste integer & continuus præcessit, vt docent Sanchez *de matrim. lib.* 7. *disp.* 37. *num.* 45. Peregr. *in consl. Clericor. Regul. part.* 2. *cap.* 1. *lit. C. §.* 2. *&* Barb. *de iure Eccles. d. cap.* 42. *n.* 110. *& in collect. ad Conc. d. loco, num.* 22. & tandem si dicta declaratio attente perpēdatur, potiùs nostram affirmatiuam sententiam confirmat, ex quo aperte testatur professionem eo casu nullam, quia illo anno probationis fuit emissa, ex quo tres horæ deficiebant, alioqui frustra ipsius ratificationem desiderasset.

47 Implicatioris autem negotij videtur illa inuestigatio; *An* (videlicet) *annus iste probationis ita continuus esse debeat, vt saltim vnius horæ interruptione vitietur?* Sane nonnullis satis esse probatur si integer annus fuerit, licet non continuus: inde existimantes validè professurum, qui ex pluribus temporibus discontinuis & interpollatis, integrum annum nouitiatus absoluit: ita Specul. *tit. de stat. Monac. §.* 1. *nu.* 43. *quæst.* 37. *glos. verb. eum qui, in cap. cum qui, de regulis iuris lib.* 6. vbi etiā Barth Brixien. *nu.* 6. Card. *in cap. ad Apostolicam, de Regul.* Bonif. *in Clem. eos, eod. tit. vbi* Imola, *num.* 9. Bald. *in l. non solum in princ. per text. ib. ff. de excusat. tutor.* Ludouic. Roman. *in l.* 1. *§. quoties de public. & vectig.* Paleot. *consf.* 54. *n.* 2 *&* 19. *lib.* 4. *inter consilia Alexandri*, Minsinger. *de tempore vtili cap.* 3. *num.* 9. *vers sed reddendo ad casum*, Anton. Gomez, *in Bull. Cruciatæ claus.* 5. *num.* 7. Rota *decis.* 5. *de Regul.* aliàs *decis.* 286. *in antiq.* vbi resoluit ingredientem religionem si intra probationis annum exierit, & iteratò post ipsius lapsum, aut alium interuallum ad eundem redeat Monasterium; non teneri post secūdum ingressum annum probationis nouiter incipere, sed tantùm id quod restabat supplere. Cuius etiam decisionis meminit Marta *in Compil. decis. tom.* 6. *verb. professio, cap.* 9.

Quorum sententia multis instruitur fundamētis. *Primò*, auctoritate Consulti, *in l. seruus qui* 14. *§. seruus cum herede, ff. de stat. liber.* vbi seruus cui libertas sub illa cōditione, *Vt per septenium seruiret* relicta est, paruisse videtur, licet intra triēnium fugam arripuerit, si postea totidem dies quot absuisset, seruisset pro complemento septenij 48

per

per quem textum idem tenuit glos. *verb. continuus, in l. 1. C. si mancip. ita fuer. alienat.* etiã illo casu vbi conditio posita fuit, & grauatus seruus annis continuis seruire, explicans enim verbum *continuis* eiusdem *l.* 1. subijcit: *Si aliquo tempore fugerit, tantumdem temporis postea debebit seruire.*

49 *Secundò*, pro eadem sententia conducit vulgaris illa regula, quæ habet, *Media Tempora non nocere*, deducta *ex l. sed & in conditione 6. §. solemus, l. si alienum 49. §. in extraneis, ff. de hæred. inst. l. 1. §. exigit, ff. de bonor. possessione contr. tabul.* vbi vulgò notant omnes: vnde si quis, cum ab aliquo stipulandi animo interrogaretur, discessisset, & post tempus reuersus præbuisset respõsum, contrahit nihilominus obligationem, quia medio illo intervallo non impeditur, *l. 1. §. qui præsens ff. de verbor. oblig. cõtinuus actus*, inquit, *stipulantis, & promittentis esse debet.* Ergo mediũ intervallum, nec annũ nouitiatus, nec professionem vitiabit.

50 *Tertiò*, quia *c. ad Apostolicam, de Regular. & c. 1. eod. tit. lib. 6.* ibi: *Per totum annum*, iuncto *cap. 15. ses. 25. de Regul. S. Concil. Trid.* Solùm annum nouitiatus requirunt ad professionem validè emittendum, nec continuationis necessitatem adijciũt, nec expostulãt, quasi id non videatur necessarium, nam quod Patrum sanctionibus non est statutum, superstitiosa inuentione non est præsumendum, vt profertur *in cap. cõsuluisti 2. quæst.* 4. quia si id canonum latores voluissent, vtique expressissent, *cap. ad audientiam, de decim.* & cum lex non distinguit, nec nos vtique distinguere debemus, *l. 1. C. de iure deliber. l. 1. §. generaliter, ff. de legat. præst.* At cum annus probationis integer sit, ac totus compleatur ad numerum 365. dierum, nil substantiæ detrahitur, si non continuus, vel interpolatus fuerit, cum equidem, qui ita peregit, verum est quod per annum asperitates Religionis fuit expertus, vt & nouitij mores ipsa Religio integro anni cursu.

51 Sed nihilominus contraria sententia, vt verior & probabilior communiter recipitur, & quasi ab omnibus profertur, annũ, *Nẽpe* probationis, ita cõtinuum esse debere, vt nec per horã debeat intercidi. Hoc sentire videntur quotquot temporũ coniunctionem ab anno probationis excludunt, & continua serie perfici debere constituunt; vt Bartol. *in l. interdũ, §. quoties, n. 2. ff. de public.* (vbi Angel. Bald. Iacobo de Belbis, & alij) idem Angel. Paul. de Castro, Imol. Roman. & Alex. *in l. si idẽ, in princ. ff. de iurisd. omnium iudic.* idem Angel. & Imola, *in l. quoties in stipulationibus, ff. de verbor. obligat.* Bartol. *in l. 2. §. 1. de condition. institut.* Abbas *in d. cap. ad Apostolicam n.* 10. Ioan. de Lign. *in d. Clement. eos, de Regul.* Decius *in l. si idem, cum eodem num. 9. ff. de Iurisd. omnium iud.* Iason, *in l. admonẽdi num. 266. ff. de iure iurand.* Lapus, *allegat. 46. num. 2.* & ibi Mandos. *verb. tempore*, vbi ipse Lapus, *num. 4.* dicit, hanc opinionem esse veriorem de iure, vtpote quæ difficilioribus, & inconuincibilibus rationibus comprobatur, Alex. *consil. 34. num. 1. lib. 5.* Socin. Senior, *consil. 118. num. 6. lib. 4.* Anchar. Archid. & Franc. *in cap. 1. de regul. lib. 6.* Raym. de Farol. *in l. quod dicitur, §. fin. ff. de test. milit.* Angel. *in procem. 2. ie gestor. §. fin. & in l. fin. §. 1. de cond. inst.* Marc. Ant. Bardus, *tract. de tempore vtili & contin. cap. 3. num. 2. & seqq.* Siluest. *in sum. verb. Religio. 5. quæst. 4. n.* vbi inquit, *Indubitate sic tenendum esse*, Henriq. *in summ. lib. 13. c. 42. §. 2. in media*, Flam. Paris. *de resign. benef. lib. 3. q. 13. n. 11.* Carol. de Tap. *de Relig. domib. c. 4. n. 9.* Nauar. *cõs. lib. 3. tit. de Regul. cõs. 17. & consil. 19. num. 4. & cons. 28. n. 5. & cons. 34. num. 2. & cons. 41. num. 1. & seqq. & cons. 89. num. 1. & cons. 29.* vbi ait: *Hanc sententiã cõmunẽ, & receptiorẽ esse*, eamq; vidisse in Sacro Pœnitẽtiariæ Prætorio obseruari, *& cons. 32 n. 1. vers. 3. vbi & n. 3* item inquit, *Quod per duos, vel tres dies, quibus nouitius foras exijt, & extra monasterium mansit, interrumpi nouitiatum*, Steph. Grat. *discept. forens. tom. 1. cap. 66. numero 14. & seqq.* Nicol. Garcia *de benef. part. 11. cap. 9. numero 7.* qui ampliat

etiam

etiam in eo, qui ex voto Religionem ingreditur, & in alijs casibus. Hipol. de Marſ. *tract. de Bannitis, verb. annis, n.* 3. vbi magis communẽ opinionem esse affirmat. Quòd in Nouitiatu requiratur tempus continuum, nec fiat coacerbatio temporum; Manuel Rodrig. *in ſum. cap. 8. tit. de los nouicios, num.* 4. *& tom. 3. quæſt. Regul. quæſt.* 15. *art.* 8. vbi hanc esse veriorem opinionem dicit, & communiter teneri Rebuf. *conſ.* 68. Azor, *lib.* 12. *inſtit. moral. cap.* 2. *quæſt.* 8. Thom. Sanchez, *in præcept. De calog. tom.* 2. *cap.* 4. *num.* 3. Aug. Barb. (qui innumeros alios refert) *de iure Eccleſ. lib.* 1. *cap.* 42. *num.* 221. *& in collect. ad Concil. d. ſeſ.* 25. *cap.* 15. *num.* 30.

52 Quæ vtique sententia procedit etiã si interruptio sit modica, secundum Nauar. *d. conſ.* 42. *num.* 4. *de Regul.* Galet. *in marger. caſuum conſc. verb. Nouitius* 2. Sanchez, *d. tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 31. Suarez, *tom.* 3. *de Relig. lib.* 5. *cap.* 15. *num.* 3. Barth. à S. Fausto, *lib.* 5. *quæſt.* 164. Barth. de Bechis. *in praxi ſeruanda in admit. ad Relig. ſtat. nouitios diſp.* 11. *dub.* 3. *numero* 7. Peregr. *in conſt. Cleric. Regul. par.* 2. *cap.* 1. *liter. E.* §. 8. *verſ. ſed quid.* Roder. Acunha *in c.* 1. *num.* 17. 54. *diſt.* Aug. Barb. *vbi ſup. & de poteſt Epiſc.* 2. *par. de alleg.* 101. *n.* 25. Vbi id mordicus defendit contra Læsium, qui *lib.* 2. *de iuſtit. cap.* 41. *dub.* 7. existimat paucorum dierum interpollationẽ non officere, & cõtra Sorb. Lorich, & Naldum, idem putantes, quorum sententiam item refellit iudicio Eminẽtissimorum Cardinaliũ dubijs Regularium præpositorum; *Qui de vno, qui a Religione S. Franciſci de Paula per ſpatium viginti horarum extra Monaſterium ſine habitu permanſit, inutilem Nouiciatum & profeſſionem cenſuerunt*; vt refert *d. cap.* 42. *iuris Eccleſiaſtici num.* 124.

53 Et expreſsiùs, quod interruptio tãtum *Vnius Horæ* annum probationis vitiet, tenet Andr. Alciat. *paradox. lib.* 1. *cap.* 3. idque Lap. *d. allegat.* 46. *num.* 1. *in editione Venet. anni* 1006. consuluit pro nullitate professionis, in cuius nouitiatus anno quatuor horarum, vel circa interruptio adfuit, quibus adhæret Thom. Sanchez *d. tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 32.

Fulcitur autẽ hæc pars validissimis rationibus. *Primò*, quia lex, quæ de tempore aut anno simpliciter mentionem facit, regulariter de continuo, non autem de vtili, vel interpolato subintelligitur; *text. optimus ind. l. cum heres* 4. §. *Stichus, ff. de ſtat. lib.* ibi: *Quærendum eſt annus quomodo accipi debeat, an qui ex continuis diebus trecentis ſexaginta quinque conſtet, an quibuslibet? ſed ſuperius magis intelligendum Pomponius ſcripſit, l.* 3. *iuncta gloſſ. ibi, ff. de vſucap. l. nunquam,* §. 1. *eod. tit. cap.* 1. vbi Ioan. And. *de vita & honeſt. Cleric. lib.* 6. *C. laudabilem, & ibi gloſ. de frig. & malef. gloſ. in rubrica, ff. de diuerſ. & temp. præſcript.* Abbas *in cap. fin. circa finẽ, de elect.* Lap. *allegat.* 46. *incipien. in Dei nomine, num.* 3. AEgid. Bossius, *tit. de iniurijs, num.* 25. iunctis alijs, quos congerit Carol. de Tapia, *tract. de Religioſ. rebus, cap.* 4. *n.* 14. Ant. Bard. *tract. de tempore vtili & cont. cap* 3. *nu.* 9. *& ſeqq.* Thom. Sanchez, *in ſum. tom.* 2. *lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 31. 54

Secundo facit, quia mancipium, aut seruus dicitur nouitius, qui nondum anno seruierit; postquàm verò completum consequitur nomen veterani, si sanum illum continue seruiendo transegerit, vt probat Consultus *in l. interdum* 16. §. *quoties, ff. de publican. & vectig. Sunt autem* (inquit) *veterana, quæ anno continuo in vrbe ſeruierint: Nouitia autem mancipia intelliguntur, quæ anno nondum ſeruierint*, eleganter plura *ex Pignorio, & Popma*; Rynthelen, *in obſeruation. iur. Sect.* 12. §. 2. *num.* 18. *&* 26. & Brenc. *memorab. & Elector. iur. cap.* 2. *num.* 74. ergo vix perficiet nouitiatum, qui annum continuũ probationis absque vnius horæ interruptione intra claustra non habuerit. 55

Tertiò, quoniam regulariter non fit coacerbatio temporum; vnde si famulus seruire promittat per annum, & seruierit per sex menses, indeque à Dominica domo discesserit, si postea reuer- 56

tatur

tatur paratus seruire reliquũ semestre, in arbitrio Domini erit illud admittere, quia factũ vnius tẽporis differt à facto alterius, ex Iacobo de Sancto Georg. *in l. si idem, cum eodem, ff. de iurisd. omn. iudic.* quem sequitur Carol. de Tapia *d. tract. de Relig. domib. cap. 4. num. 13.* licet famulus ipse compelli possit ad cõuentum seruitij tempus explendum, & poenis ob discessum affici, *l. 2. in fin. tit. 20. lib. 6. nouae Recol.* quantumuis iracundiae calore à Domino expellatur, Neuiz. *in Sylua nupt. lib. 6. num. 49.* Hipol. Bonacosa *tract. de seruis & famulis, quaest. 265.* quidquid aliud sit in expulsione libera, & spontanea, *d. l. 2. Recop.* Bonac. *ibid. quaest. 109.* & Didac. Perez *in l. 1. tit. 2. lib. 1. ord. vers. est & alia, pag. mihi 63.*

57 Cui & exemplum subiungo de statuto praecipiente, quod Bannitus in centum possit impunè offendi: Nam si Bannitus sit in quinquaginta ex vna causa, & ex alia in totidem, non dicetur Bannitus in cẽtũ, quia nõ cumulãtur summae, nec tũc quinquaginta, & quinquaginta cẽtũ efficiunt, vt Bannitus possit impunè offendi, veluti nõnullis alijs exẽplis prosecuntur Hypol. de Marsil. *d. tract. Bannit. verb. annis, n. 4. & seqq.* Siluest. *in summa, verb. Religio, 9. q. 9. n. 4.* Carol. de Tapia, *de Relig. domib. in Auth. ingressi cap. 4. num. 10. & seqq.*

58 *Quartò*, facit *d. cap. 1. de regul. in 6.* ibi: *Quod si per totum sequentem annum in Monasterio permanserit.* Quo textu ad probationem non solum annus simpliciter requiritur, verùm quòd sit totus & sequens. Non enim totus annus sequens dicitur, qui vel Vnà Horà discontinuatur. Totum enim dicitur, quasi integrum, consistens ex omnibus suis partibus Cald. Pereir. *de empt. & vend. cap. 9. num. 5.* Rebuf. *in l. nominis, & rei, ad finem, ff. de verb. sig.* Euerard. *Centur. legall. oco 80. vers. istud argumentum,* Bertazol. *de clausul. claus. in glos. 19. num. 2.* Monach. *decis. Lucens. 53. n. 36. & decis. 72. num. 1.* quos sequitur Aug. Barb. *de dict. dictione 353.*

59 *Quintò*, id etiam suadent verba *dicti cap. 1. de Regular. lib. 6.* & S. Concilij Trid. ibi: *Per annum*, nã dictio illa *per*, ex sui natura importat continuationẽ, vt ex textu *in cap. graue, de praebend. & cap. praesentiam, 7. quaest. 1.* tradunt Ioan. Andreas, *in cap. cum contumacia, in glos. per annũ, de Haeret. lib. 6.* Quintil. Mand. *in Regul. Cancell. Regula de annali, q. 21. l. vrbana praedia, 166. vers. pernoctare, ff. de verb. sig.* vbi Rebuf. *vers. pernotãdũ,* Octauian. Vulpel. *de praepos. & ad verb. dictione* Per, *in princ. vers. & significat.* Aug. Barb. *de dict. dictio. 213. n. 1.* vbi plures adducit, & in terminis seu in ipsa specie nostra, ita tenuerunt relati per Lapum, quibus ipse consentit, *dicta alleg. 46. num. 3.* & Quint. Mand. eius Additionator *ibid.*

Sextò, quia (vt praemisimus) de iure communi, & iuxta decretũ S. Trid. Synodi, annus requiritur ad probationem nouitij pro forma praecisa, & sub poena nullitatis professionis; sed in his, quae pro formà exiguntur obseruatur rigor, vt traddit Ruinus, *Rubr. de noui operis nunciat. numer. 9.* Farinat. *tom. 1. decis. nouissim. decis. 175. num. 2.* Steph. Grat. *discept. for. cap. 166. num. 16. tom. 1.* Sanch. *in praecept. Decalogi, tom. 2. lib. 5. c. 4. n. 32.* Ergo in proposito ita strictè annus cõtinuus desiderari debet, vt nec hora discõtinuetur. 60

Septimò, quia cũ hic agatur de eruẽda mente Concilij Trid. & dubiae illius voluntatis, quae exinde finita illa anni expresione resultat, standum est declarationibus Sac. Congregationis Eminentissimorũ Cardinalium, quibus illud explicare datum est. Quae sanè Congregatio expressè censuit annum probationis, continuum esse oportere, & non interpollatum, vt explicans verbum illud, *per annum*, ita edixit: *Continuum scilicet in probatione intra claustra, non autẽ interpollatum, nec priuilegiũ aliquod suffragatur, cum censeatur sublatum, infra cap. 22.* retulerũt Farin. *d. cap. 15. de Regul.* Ioan. Sotellius, & Marcilla, *lib. 1. tit. 12. cap. 16.* super verb. *ante decimum sextum annũ completum.* Et iterùm eadem S. Congregatio decreuit, vt in nostro declarationum Cardinalium Romano, & 61

aut

authentico manuscripto habetur, his verbis: *Cum Michael Angelus dubitaret, an validè professus esset, cum tres in Monasterio menses moratus, inde exierit, & postea reuersus, & alios tres mēses ibidē moratus superueniēte infirmitate rursus exierit, eaque liberatus ad Monasterium reuersus post nouē mēses in manibus Ministri professionem emiserit, habitum professorum susceperit, quem decem & octo mēses gestauit? Congregatio cēsuit professionem expressam non valuisse, quia intra annum facta, nec tempora posse cōiūgi, sed requiri annum continuatum, iudicatum tamē fuisse tacitam ex lapsu anni, & gestatione habitus professionem per tātum tempus.*

62 Quo circa si quis per sex menses cōtinuos exteterit in Monasterio, & ob aliquam causam, vel quia placuerit Monasterio exierit, ac postea pœnitécia ductus (cum præceps consilium sequatur pœnitentia, iuxta Philosophi dictum) reuertatur ad Monasterium, vbi per alios sex mēses perseuerauerit, non dicetur ideò legitimè probationis annū expleuisse, ac proinde professio irrita erit, ex proximè dictis, & ex Bartol. *in d. §. quoties, & alijs sup. relatis n.* 56. & in expresso tradit Marc. Ant. Bardus *d. tract. de tempore vtili, & cont. cap. 3. num. 8. & seqq.*

63 Scio tamen multis placuisse, quod si egresio Monasterij intra annū probationis, non solùm per horam, sed & per aliquot dies fuisse ob necessitatem ineuitabilem, vtputa infirmitatis Nouitij, qui vt medelam adhiberet, ex licentia superioris paternam domum petijt: tunc annum non censeri interpollatum, vt eademmet Eminentisimorū Cardinalium Congregatio censuit, *d. cap. 15. sess. 25. de Regul. Hoc anno probationis durante* (inquit) *si nouitia curandæ valetudinis causa de licentia superiorum a Monasterio exierit, & postea reuertatur, eodem tempore professionem emittet periade, ac si nūquam egressa fuisset*, quod iuris regulis consonum videtur, *l. cum hæres 4. §. Stichus, ff. de stat. liber. Sed etsi quibusdam diebus* (ait Consultus) *aut valetudo, aut alia iusta causa impedimento fuerit quominus seruiat: & hi anni imputandi sunt*, quibus cōueniunt tradita per Accursium, & Bartol. *in l. arboribus 13. §... num. 25. ff. de vsufr.* Innocent. *in c. propter sterilitatē, de locato*, Didac. Perez, *in l. 1. tit. 2. lib. 1. Ordin.* Hipol. Bonacos. *tract. de seruis & famul. quæst. 203, per tot.* Petr. Greg. *Sintagm. iuris. lib. 47. cap. 9. num.* 8. Petr. Surd. *de aliment. lib. 1. cap. 13. num.* 44. Parlador. *differ. 130. §. 9. num. 1* Sousa *in repet. §. actionum, num. 75. part. 4. inst. de action.* Nauar. *lib. 3. consil. tit. de Regular. cons.* 32. vbi acriter defendit 64 nouitium, qui de licentia superioris extra Monasterium resedit in quadam Curia magni momenti negotia peragendo, non interrūpisse annum nouitiatus, sed post cursum legitimum illius annum professionem rectè emisisse, ac si à Monasterio non discessisset: Itaque respondisse ex cōsultatione S. Cōcilij Tridentini testatur, *ex c. insinuante, qui Clerici, vel vouentes*, & dictam Congregationem ita sensisse reperio in nostro *Manuscripto Romano declarationum Cardinal.* his verbis: *An valeat professio eius, qui sex menses anni nouitiatus tantùm mansit in Monasterio, & residuo illius anni tempore, de licentia & mandato Prælati, sub cuius obedientiâ extitit, in quadam Curia agendo sui Monasterij negotia, & in fine per procuratorem professionem emisit? Congregatio censuit valere; præsertim per cap. insinuante, qui Cleric. vel Monach. consentit* (pluribus aductis) Barbos. *de iure Eccles. lib. 1. c. 42. num. 125. & de potest. Episcopi, alleg. 101. num. 27. & demùm in collectan. ad Concil. d. cap. 15. num. 37.* & Ioan. Machad. *in Perfect. Confess. 2. tom. lib. 5. part. 1. tract. 2. docum. 1. n. 7.*

Idque ipsum idem Nauar. extendit 65 ad alios similes casus; quibus Nouitius *cum licencia Superioris*, in stationem, vel peregrinationem piam proficisceretur, aut in domum paternam iret; vt etiam tenet Barb. *vbi proximè*. Secùs verò si prolibito voluntatis, nulla necessitate cogente, monasterium exiret; quoniam tunc absentiæ tempus non computabitur in anno; vt *in d. l. cum hæres, 4. §. fin.*

fin. de stat. liber. ibi: *Ei, qui seruire iussus est anno, illud tempus, quo in fuga sit, vel in controuersia, pro libertate non procedere.* Etsi hoc casu sufficeret, si totidem dies, quot abfuisset, postmodù seruisset, *d. l. seruus qui 14. paulò ante finem, ff. de stat. liber.* quod in probationis anno nequaquam admittitur; imò si quis ita resarcire sarciendum curasset, sicque profiteretur, nullius momēti esset professio: Oportebat enim priùs alium integrū annum probationis haberi, quod inchoatum interpretari poterat post dies interruptionis, Nauar. *d. conf. 32. num. 1. vers. tertio,* Siluester. *verb. Relig. 5. quæst. 4. n. 4.* Stephan. Grat. *discept. forens. tom. 1. c. 166. n. 14.*

66 Hincque quam plures inferunt, superioris licentiam tanti esse hoc casu, vt nulla absentia nouitij à Monasterio permissu Prælati probationis annū interrumpat, cum ipsius vis ita protendatur, vt etiam tunc nouitium, quasi in tra claustra in habitu & obseruātia cōseruet; vt post antiquum Abbatem, tenet Abbas Panorm. *in cap. ex rescripto. col. 2. de iure iurando,* Nauar. *d. conf. 32. num. 3. & cōment. 4. de Regul. in cap. statuimus 19. quæst. 3. num. 74. & conf. 41. num. 3. & conf. 10. de Cleric. non resid.* Flamin. *d. quæst. 13. n. 12.* Manuel Rodrig. *de Regul. tom. 3. q. 15. art. 8.* Vega, *respons. cas. cōscien. part. 4. casu vlt. infin.* Quoniam frequenter licentia operatur præsentiam, vt pluribus latè ostendit Stephan. Grat. *decis. 200. per tot. & discept. forens. d. cap. 166. per totum,* inde inferens nouitiū, de licentia Superioris Monasterium exeuntem, dehinc re uersum posse coniungere primum tempus cum sequenti, ita ut annus habeatur pro continuo, vt per Sāctam Congregationē fuisse declaratum, testatur Gonçalez Mend. Vasconcel. *lib. 2. variar. iuris, argum. cap. 15.* relatus ab eo-

67 dem Gratiano, *ibidem.* Id limitans in nouitia, quæ infirmitatis curandę gratia, de licentia Abbatissæ fuit Monaste riu n egressa, quæ si reuertatur non po test annum cōtinuare, sed de nouo illū inchoare debet, cum habuerit licentiā ab ea, quæ cōcedere non poterat, quia Abbatissæ non est cōcessum, vt monialibus possit similes licētias indulgere, etiam ex iusta causa, cum id Generali, vel Prouinciali reseruetur, ex Paris de Puteo *de sindicatu, verb. licentia, num. 3.* Surd. *cōs. 42. lib. 1.* & alijs relatis per Gratian. *d. cap. 166. num. 16. & d. decis. 200. nu. 2.* plura apud Ascan. Tamburin. *de iure Abbatissar. disput. 23. quæsit. 3.* & Gibalin. *de clausura, disquisit. 1. de clausura Sanctimonial. cap. 4. §. 5. cōsectario 1. num. 16. & 17.*

At hæc, quæ de licentia diximus, 68 parum tuta mihi videntur, nam cùm eiusmodi probationis annus debeat esse continuus intra Monasterij claustra, ita vt nec frangi, aut discontinuari vllo momento, aut prætextu possit, & consequenter pro forma sit in ductus in subsidium humanæ fragilitatis, tamque Nouitij, quam Monasterij fauorem respiciat, vt interim istud mores ingressi, & ille Religionis incōmoda experiatur, *d. cap. ad Apostolicā, de Regul. cap. non solum, eod. tit. in 6.* planum est nō satisfieri iuris dispositioni, quamdiu Nouitius procul a Regulari disciplina, & à Prælati conspectu in domo paterna, aut asibi blandè, beneuolè, & fortè delitiosè, agit, cum forsitan illis diebus, aut horis, quibus extra Monasterium degit, occurreret in Religione aliqua asperitas, vel austeritas, quam vel nollet Nouitius sufferre, vel non posset; ob quam animū à Religionis proposito retraheret, præsertim cū maxima omnium austeritatum, ipsa cōtinuatio vitæ relgiosæ sit. Sicut experimur in eo, qui cum difficultate ieiunat quadraginta diebus continuis, id 69 tamen consequitur, si inter diē, & diē ieiunij, alium refectionis, vel licentioris prandij interponat, vt expēdit Siluester *in summa d. verbo Religio 5. quæst. 4. num. 4.* Emanuel Rodrig. *d. quæst. 15. art. 8.* & Suarez. *dicto cap. 4. n. 31.* Non aliter ac viator faciliùs iter perficit, si requiem aliquam interposuerit medio in itinere, qua possint membra defessa refici, quā si vno cursu deambularet, vel percurreret, imbecillis forsan, & fine spiritu maneret.

Quæ

70 Quæ ferme rationes adduxerunt Rotam Romanam in vna Granatensi professionis anni 1609. corã R.P.D. Lugdunen. quã sillabatim refert Prosper. Farin. *tom.1. nouissim. decis.* 175. (& in alia coram Pamphilio. 175. *part.1.* quã recenset Marta *in compil. decis. tom.6. verb. Professio. c.* 15.) vt proferret Nouitium Monasterij B. Mariæ Redẽptionis Captiuorũ (quæ de Mercede dicitur) inualidè fuisse professum ob tẽporalem existentiam in paterna domo, ex causa infirmitatis, & de licentia superioris, quam opinionem, veriorem reputat Steph. Grat. *discept. forens. d. cap.* 166. *num.* 16. *vers. quamuis.* Vbi reprobat opinionem contrariam Vascõceli, & aliorum.

71 Nec potest dici, licentiam superioris efficere, vt licet Nouitius sit extra Monasterium, iudicetur intra illud permansisse; cum verè extra monasterium fuerit, nec veritas ista imagine naturæ obumbrari possit, *l. filio quem pater.* 23. *ff. de liber. & posthu. l. liber homo* 128. *& ibi glos.* 1. *de verb. obligat. l. illicitas, §. veritas, ff. de offic. Præsid.* siquidẽ vt Nauarrus ipse (contrariæ opinionis assecla) inquit, *consil.* 68. *d. lib.* 3. *de Regul. n.* 1. manens extra Monasteriũ de licentia superioris, nõ potest citra mẽdaciũ dicere, se egisse in Monasterio.

72 Minusque huic nostræ sententiæ repugnat, hic agi de causa religiosa, pia, & fauorabili; qua regulariter admittitur temporum coacerbatio, nec continuatio desideratur; vtpote in libertate statutũ legimus, *in l. Paulus, §. Caius, ff. de liber. caus.* Decius *in l. d. si idem, cũ eodem, num.* 6. Tapia, *vbi sup. num.* 16. *&* 17. Nam respondetur hoc casu non agi de re fauorabili, imò de re odiosa, & nociua, cum agatur de præiudicio Nouitij, vt perpetuo religionis vinculo maneat obstrictus, absque congrua, & sufficienti austeritatum probatione, vt etiam expendit Carol. de Tapia *de Religiosdom lib. c.* 4. *num.* 17.

73 Et demùm nec officit Constitutio Iulij II. S. Pontif. qua disponit, quod cùm aliqui fratres in Ordine Minorum annum probationis inceperint, si postea ad eundem Ordinem reddierint, tempus prioris receptionis habitus, cũ tempore posteriori sibi computari, vel non computari possit, iuxta determinationem suorum prædecessorum, vt habetur in monumentis Ordinis, *in secunda impressione pag.* 127. *const.* 283. & refertur ab Emanuel Rodrig. *d. tom.* 3. *quæst.* 15. *art.* 8. vbi etiã tenet, hoc priuilegium Iulij II. non esse reuocatum per Concil. Tridentinum, *dicto cap.* 15. *sess.* 25. *de Regul.* idem putat Sorb. *verb. Nouitius, vbi de Nouitiorum professionis emissione, vers. sed Iulius,* quibus aduersatur Thom. Sanch. *tom.* 2. *in præcept. Decalog. lib.* 5. *cap.* 4. *num.* 35. Lud. Miranda, Bartol. à S. Fausto, & F. Bartol. de Bechis, quos refert & sequitur Augustin. Barb. *de iure Eccles. lib.* 1. *cap.* 42. *num.* 123. *& in collect. ad dict. locum Concilij, num.* 33. *&* 34. & si vtramque opinionem probabilem dicat Machad. *in Perfect. Confess. tom.* 2. *lib.* 5. *part.* 1. *tract.* 2. *docum.* 1. *n.* 6.

Tum, quia Constitutio prædicta Iulij II. loquitur solum in Ordine Minorum, præcipue ante constitutiones generales Toletanas illius Religionis, cùm per eas etiam sublatum videatur ius vtendi illo priuilegio, iuxta ea quæ tradit ipse Emanuel Rodrig. *vbi proxime*; nõ vero procedit in alijs Religionibus, præsertim Mendicantibus, quibus nondum inualuit similis consuetudo, vt expedit idẽ Emanuel Rodrig. *d. art.* 8. *in fin.* 74

Ergo plane euincitur, annum probationis, vel vnius horæ recessu à claustris Monasterij interrumpi, maximè si tũc habitũ religiosum Nouitius exuerit, quo casu, proculdubio discontinuatur Nouitiatus annus, quo, id præcipuum experimentum intenditur, vt Religioni addicẽdus, de ipsius habitus continua, & incõmoda dilatione, quæ nec minima austeritas est, certioretur, vnde fit, quod nec sufficiat, si alterius Religionis habitum detulerit; vt post glos. *in cap. super eo, de Regul.* tenet Siluest. *d. verb. Religio.* 5. *quæst.* 5. *n.* 5. Nauar. *dict. lib.* 3. *tit. de Regular. consil.* 76. *num.* 2. 75

Quæ

76 Quæ habitus delatio cùm non ita stricte in Clericis, ac Religiosis desideretur, ipsius neglectus *per Horam* nullius culpæ reatum inducet. Quia licet Clerici etiam non possint habitum mutare sine causa rationabili, vt docet Sayr. *lib.* 11. *clauis Reg. cap.* 12. *num.* 4. *§. quod intelligendum est*, Salon. 2. 2. *quæst.* 5. *art.* 6. *de domin. contr.* 1. *paulò post secundum conclusionem, vers. vbi non desinum*, conducunt tradita ab Aug. Barb. *de iure Eccles. cap.* 40. *num.* 65. Hoc tamen subintelligitur respectu téporis considerabilis, non verò modici, vt vnius horæ quod adeò probatur Vincentio Candido, *disp. moral. tom.* 2. *disp.* 26. *art.* 13. *dub.* 13. vt à mortali excuset Clericos, qui habitu dimisso larvales ludos, quos nostri *Mascaras* vocitant, non maiori spatio, quã vnius horæ agunt; aliter de Religiosis sentiens, quibus strictiùs, & sub censuris larvarum vsus interdicitur, *cap.* 2. *ne Cler. vel Monachi lib.* 6.

Et iuxta hanc sententiam subaudiédi erunt, text. *in cap.* 1. *cap. nullus, cap. Episcopi, cap. sine ornatu, & cap. fi.* 21. *quæst.* 4. quibus strictissimè præcipitur, vt sine ornatu Sacerdotali extra domos Sacerdotes apparere non audeant, prohibuisse quippe videntur cõsiderabilem, non vero momentariam vt sic dicam, vel horariam secularium & fulgidorum vestimentorum delationem, quæ vt modici temporis, quasi nulla negligitur, est ergo legislatori Ecclesiastico hæc in re longi solummodo téporis cura, vt vel satis ex dicto *c. Episcopi*, colligitur, vbi incessus absque operimento, non nisi cum longo tempore in itinere ambulauerint, Sacerdotibus permititur; brevissimi tamen invsus, vt cum in ciuitate, in via, aut in plateis, sine operimento ambulatur, prorsus interdicuntur.

77 Quod etiam & ad ludum producendum crediderim; nam licet ille sit Clericis, siue in maioribus, siue in minoribus cum beneficio cõstitutis districtissimè prohibitus, *cap. Clerici* 15, *de vita & honest. Clericor. cap. inter dilectos* 11. *de excess. prælat.* Concil, Trid. *sess.* 22. *de reform. cap.* 2. *& sess.* 24. *etiam de reform. cap.* 12. *l.* 57. *tit.* 5. *part.* 5. obseruant Vinc. Cand. *vbi sup. dub.* 14. & plures relati à Barbosa, *d. cap.* 40. *num.* 66. *& d. cap.* 1. *Trid. n.* 5 Eiusmodi constitutiones in ludo modici temporis, vt vnius horæ non sunt admissæ: maximè vbi luditur sine scandalo, recreationis, & non auaritiæ causa, velut nobis sentit Vinc. Cand. *dicto loco, vers. dico vigesimò octauo* iuncta dicta, *dub.* 15. Id amplians etiam ad illos Clericos, crebrò ludis operamdantes, dummodò id secretò, absque scandalo aliorum, modicum quid, gratia solatij, & recreationis, & ad breue tempus luserint, adducit Caietanum, 2. 2. *quæst.* 168. *art.* 3. *§. ad dubium tertium, vers. de circunstãtia autem personæ*, Læsium *lib.* 2. *de iust. cap.* 26. *dub.* 1. *num.* 6. Lopez *par.* 2. *instruct. cap.* 31. *§. sit ergo sexta propositio, verb. secus est si secluso*, Salon *vbi proxim.* quibus addendi plures congesti à Barbosa *locis initio designatis*, necnon & Toletanus noster D. Petrus Pãtoja de Ayala, *Floridissimo tract. de aleatoribus, l. fin. vers. sed solutum redditur, nu.* 10. *pag.* 172. qui licet de breui tempore loquantur, in hac materia ludi, breue tempus intelligit Cand. *dicta dub.* 15. 78
vnius horæ spatium, & Bonac. *tom.* 2. *tract. de rest. disp.* 2. *quæst.* 3. *puncto* 1. *n.* 17. conducunt tradita per Fœnut *de momento tempor. cap.* 19. *num.* 15.

Nec omittendum in proposito illud 79
dici *Incontinenti* factum, quod fit vno impetu, quamuis rixa duret per horã, vtpote ex Vlpiano deducitur, *in l. quod ait lex* 23. *§. quod ait lex* 2. *ff. ad leg. Iuliam, de adult.* eo periodo: *Quod si non affectauit, sed dum adulterum occidit, profugit filia, & interpositis horis adprehensa est à patre, qui persequebatur: in continenti videbitur occidisse*, vbi notat Bart. *in princ.* Iul. Clarus, *in §. homicidium, vers. ex proposito, circa finem.* Menoch. *de arbitrar. casu* 301. *n.* 20. Rynthel. *in obseruation. iur. Sect.* 7. *§.* 2. *num.* 27. Helfrid. *in Spicileg. Iur. cap.* 14. 80. *num.* 18. & Lazar. Fœnut. *dicto tract. cap.* 11. *n.* 24.

Accedat elegans resolutio Baldi *in*

l. qui furem, ff. de stat. homin. quam mirificè extollunt Ang. de Arimin. *in addit. ad* Angel de malef. *glos. & vestem cæleste* Hippol. de Marsil. *cons.* 136. *num.* 15. Boer. *decis.* 13. *num.* 47. quibus calculum adijcit Lazar. Fœnut. *dicto tract. c.* 31. *n.* 19. videlicet furem, vno loco furátẽ, & in aliũ rẽ subreptã transferentẽ non posse ibi puniri, si nec per horã illic moratus discesserit; & si ad integrã diẽ id produxerit Frater noster D. D. Alphons. de Narbona primã in litteris celebritatẽ iure vindicans, *ad* 3. *part. Recop. l.* 10. *glos.* 2. *n.* 24. *tit.* 6. *lib.* 1.

81 Quibus annectenda videtur singularis illa quæstio; *Vtrũ appellatio interposita vltima die termini, sed prima hora noctis, de iure subsistat?* in qua securè tenendum erit, appellationem valere. Cũ quia dies in appellatione; vtpote & in alijs actibus iuris, non ab ortu, ad occasum Solis, & duodecim horarum computatur; sed à media nocte vsque ad aliam dimidiam, & sic viginti & quatuor horarum, *l. more Romano* 8. *ff. de ferijs.* Tum etiam, quia & si non ci-

82 uil iter, sed naturaliter, vel artificialiter calculari in appellatione deberet dies, is propriè dicitur, & durat quousque vnus alium discernere potest, licet Sol non videatur oculis nostris, quia illa claritas primæ horæ noctis, siue crepusculi resultat ex Sole, *cap.* 3.

83 *vbi notant omnes de homicid.* optimè Angel. *d. tract. de malef. vers. de nocte.* Et tandem, quoniam & si harum rationũ nec tanta vis esset, vt rem planè expedirent, illam tamen maximè dubiam redunt; in dubijs autem pro appellatione iudicare debemus, ne manet deserta, vt consuluit Castr. *in l.* 1. per illum textũ, *ff. si quis caution.* vbi etiam Alex. & Iasson Felin. *in cap. significauerũt, paulò post principium, de testib.*

84 Ex quibus in vna Cataniensi coram D. Petro Vortio ita iudicatum per Dominos de Rota, testatur Ludouic. Gomes *decis.* 22. vbi etiam non obstare dixerunt appellationem noctu fuisse interpositum, quia licet de nocte pronuntiari non posit, ex notatis in *cap. consuluit, de Offi. delegat.* quibus addenda sunt, quæ late congerunt Polidor. Ripa *de nocturn. tempore c.* 134. *à num.* 9. *cum seqq.* & Petr. Gilker. *in l. non mi nore,* 20. *num.* 3. *& de incest, C. de transaction.* prouocari tamen & appellari potest, ut docet Angel. *in d. l. more, ff. de ferijs,* Bald. *in authent. hodie, circa finem, C. de appel.* Felin. *in cap. fin. de appel. vers. quæritur, & in cap. cum M. n.* 34. *de Const.* faciunt tradita per Ripam *de nocturn. temp. cap.* 136.

Cui consequens videtur, adeò sententiæ prolationem noctu prohiberi, vt nec *Prima Hora* noctis facta subsistat, ex Signorolo *consil.* 52. *incip. Quæritur an sententia, in princ.* Menoch. *de arbitrar. lib.* 1. *quæst.* 62. Card. Tusch. *practicar. conclus. iuris, lit. ra* I. *conclus.* 384. *num.* 2. vbi communem dicit, quibus meritò subscribit Polid. Ripa, *d. c.* 134. *num.* 9. etenim cum ideò sententia nocturno tempore, vtpote incongruo ferri interdicatur; *d. cap. consuluit, de offic. delegat.* vt fallitatis, vel simulatio nis quæuis occasio auferatur; & insuper quia partes, quæ necessario ad eam citari debent, noctu oberrare non cõuenit, vt vtrumque in proposito optimè considerauit Ripa *d. cap.* 134. *num.* 17. hæ vtique rationes, æquè in prima, ac in cæteris nocturnis horis vrgent; cum *Prima Hora* Noctis ad nocturnum tempus referatur ex Iasson *cons.* 50. *placet constitutio num.* 1. *vol.* 3. Decio *cons.* 354. *in casu proposito num.* 4. *vers. & dicit Angel.* Bertazol. à contrario sensu *consil* 378. *num.* 8. *vers. & tanto magis vol.* 2. & Polid. Ripa *vbi sup. cap.* 3. *num.* 61. 85

Quod subintelligendum est, exceptis casibus, de quibus per Polidor *vbi sup. d. cap.* 134. præsertim inueteratæ, & antiquæ consuetudinis nocturno tẽpore proferendi, vt nonnullis Curijs obseruatur, maximè in Romana, vt testis est Hostiens. *in summa de iudic. §. qualiter,* Marc. Ant. Eugen. *cons.* 48. *incipienti, contracta societate num.* 37. *vers. quia ea opinio, lib.* 1. & Ripa *dicto loco,* & forte ea de causa inualuit apud nostros eadem consuetudo in Tribunali Illustrissimi Nuntij Apostolici, quo frequen- 86

quenter litiũ expeditiones noctu fiunt. *Commendanda quippe Obseruatio, & merito à reliquis imitanda Iudicibus*, si eo fuisset inducta, quo & olim apud Areopagitas, qui litium controuersias nóctu & obscura luce, nunquam die iudicabant, vt procul ab omni affectu, qui animam indiuersum agit, tantummodò facta cognoscerent, personas non viderent, vt Lucianus *in Hermotimo* refert, & Alex. ab Alex. *dierum genial. lib. 3. cap. 5.* vbi statim subijcit: *Quod atque apud Romanos ferè cõperimus, quibus ante horam decimam, de absente iudicare ius non erat*: ante horam scilicet noctis decimam, quia hoc tempore iã Nox exacta censebatur, cuius nonnisi Auroræ & dubiæ lucis duplex hora supererat; veluti infra *Hora 10. num. 2.* apparebit: alioqui secum pugnaret sententia, nec Plinio congrueret, *lib. 4.* cum ex iure Romanorum: *Actionẽ meam* (inquit) *nox, vt prælia solet, diremit*, idemque deducitur ex celebri illa prima contentione Papirij Dictatoris cum Q. Fabio Magistro equitum, apud Liuium *lib. 8.* vbi dicitur; quod Nox, veluti in prælia, certamini finem fecit. Hinc Senatuscõsulta, quæ facta essent post diem Solis occasu clausum, irrita omnino & nulla erant, confirmat Frãc. Pollet. *Histor. for. Rom. lib. 1. c. 11. in fine* vbi & aliquãdo factũ memorat, sed nouo more, & extra ordinẽ, vt etiã in noctẽ diceretur, ita Suetonius in Augusto: *Ipse ius dixit assiduè, & in nocte non nunquã*, & Plinius auctor est Theophanẽ in causa Bassi dixisse in noctẽ, atq; illatis lucernis. Itaque futurum finale, & vniuersale Mundi Iudicium, media nocte, vt Rupertus coniectãtur *lib. 1. de diuinis officijs cap. 8.* ibi: *Media nihilominus nocte venturus asseritur*, & igne lucernarum loco immisso; vt vtriusque satis Virginum illo simili admonemur. *Forte, vt vel eadem hora fiat Iudicium, & Iustitia, qua fuit pietas, & misericordia Natiuitatis ipsius Christi operata*, sicque secundus ipsius aduentus primo in hora respõdeat; vt & in die responsurũ, testatur Petrus Bungus *de mister. numer. Num. 25. in princ.* his verbis: *Eadem die Vnigenitus Patris filius, cum ineffabili modo luce vigesima quinta Decembris natus, omni suo in carne defunctus esset officio, de Cruce pependit, Mundumque renouauit, præterea quidam Beatorum, & diuino instinctu prædictorum patrum, eadem die alterum filij Dei, & Seruatoris nostri Iesu Christi aduentũ fore pronunciarunt, quo de omni anima est iudicium acturus; quippe futurum sæculum rursum ab hac ipsa die incohandum existimantes.*

Cæterum & instituto cõuenit Iurisconsulti Pauli sententia *lib. 15. ad Plautiũ, in l. si sic constituta 7. in fine, ff. quemadmod. seruit. amitt.* vbi ex Seruij opinione scribit, eum qui alternis horis, vel vna hora quotidie seruitutem habet, perdere eam non vtẽdo constituto tempore, quia id quod habet, quotidianum sit; nam licet alternis horis, vel vna hora tãtum ius vtendi habeat; id tamen singulis diebus fieri potest, quod sufficit, vt seruitus quotidiana & continua dicatur, non aliter ac distributiones quotidianæ dicuntur, quæ non omnibus horis diei, sed aliquibus tantùm diuinis interessentibus præstãtur, *cap. fin. de rescript. lib. 6. c. vnic. de Cler. non resid. eod. lib. cap. vltimo de concess. præb. eod. lib. extrauag. cum nonnullæ, c. 1. §. præterea, de præb.* notat Aug. Barb. *de Canonicis & Dign. cap. 21. num. 3.* vbi quotidianas dici obseruat, ex Couar. Moneta, Zenedo, & alijs, quia quotidie distribuuntur, siue potiùs, quia distribuũtur ijs, qui quotidie Horis Canonicis, diuinisque Officijs intersunt. 87

Quibus non repugnat eiusdẽm legis versiculus: *Si verò alternis diebus*, quo etiam affirmare videtur Consultus seruitutem alternis diebus constitutam, vt scilicet quis vnoquoque tertio die ea vtatur, quotidianam esse, vti & quæ alternis horis vniuscuiusque dici competit; cùm tamen non quotidie, sed quibusdam tantum diebus competat, ideoque & discontinue, quia vt initio premonuit Consultus: *Non est continuũ tempus, quo eam vti non potest, non fit vsus*, quotidianum verò non est nisi cõtinuum; vt dicta cõuincunt; & ex Vitrucio notant Gasp. Barth. *aduersar. lib. 24. cap. 12.* Brenc. *Memorabil. & Elector. Iur. cap. 8. num. 22.* & Helfrid.

in Spicileg. iur. d. c. 14. num. 39. & 40. Sed hoc equidem nec quidquam obsistit, quia neglecta allucinatione Antonij Fabri *in rationali ad hunc textum*, vtpote, quæ obscurat magis, quā explicat, tenēdū erit seruitutē alternis diebus, eò in *d. vers.* dici continuā, & quotidianā, quia singulis diebus erat cōstituta, sed alternatim die, aut nocte, vel vno toto integro die, ciuili viginti & quatuor horarum, & illo elapso, non nisi tantum nocte diei sequentis, sicque hoc alterno ordine in perpetuū veluti planè indicare videntur ipsius verba: *Si vero alternis diebus, aut die toto, aut tātum nocte*, quorū proculdubio hic verissimus sensus, quem miror accutissimo Fabro absconditum.

Et hanc item esse Vlpiani mentem coniicio in *l. 1. in principio, vers. ea quoque, ff. de aqua quotid. & æstiua*, vbi aquam quotidianam definiens Consultus; *ea quoque dicitur quotidiana* (inquit) *cuius seruitus intermissione temporis diuisa est.* Alternis scilicet horis, aut die tantum, aut nocte tantum; vel alternis diebus, semel toto integro die ciuili vignti quatuor horarum, & iterum nocte, vel luce tantum alterius diei, sicque alternatim alioqui nequā quam quotidiana dici posset, non ex quo ipsius seruitus temporibus diuisa est, quotidie ea vti non liceret, etiam si vellet, quod saltim necessarium præsupponit Vlpianus, vt aqua posit quotidiana dici ibi: *Quotidiana autem aqua non illa est, quæ quotidie dicitur: Sed ea, qua quis quotidie possit vti si vellet: quam quā quotidianam interdum hyeme ducere non expediat, & si possit duci.*

Maiorem difficultatem ingerit text. in *l. qui tertiana 53. ff. de ædil. edicto*, qua expresè Iabolenus definijt tertiana, aut quartana febri, aut podagra vexatum etiam illis horis, vel diebus quibus morbus vacat, & eo liberatur morbosum dici, cum tamen non singulis diebus, sed alternis tertio, aut quarto dicta febris ingruat, ergo quia continuum etiam dicitur, & quotidianum, quod alternis diebus habetur. Sed nec hoc aduersatur, cum non hac ratione morbosus, item illis horis & diebus, quibus a morbo vacat, dicatur, tertiana aut intermittēti alia febri laborans; sed quia licet vexatio sit alternis diebus, causa autem quotidiana est, & perpetua, sic sensisse videtur Bart. Cepola *ibidem num. 4.* vbi inquit, quod quantū ad actionem redhibitoriam, vt ipsa competat, seruus venditus si vexetur febre tertiana, vel quartana, vel podagra, & est male sanus, & morbosus etiā illis diebus, quibus non vexatur prædictis morbis, locus est edicto prætorio, & potest redhiberi tanquam male sanus, & illam reddit rationem, quia non requiritur ad hoc, vt sit morbosus, quòd semper, & continue patiatur morbum, sed satis est, quod habeat in se, causam scilicet morbi, aut repetentiæ ipsius: *Quod* verum putat quātū ad actionē redhibitoriā, & quāto minoris: non vero quoad alios contractus, ad quorum obseruantiam si vocetur in iudicium eo die, quo non vexatur febre tertiana, quartana, aut alia comparere tenetur, *l. quæsitum 60. ff. de re iudic.* nā & si eo die etiam sit morbosus, nō tamē morbo sontico laborat, id est, impedienti suarum rerum curā, & gestionem, vt ad id requiritur, quod possit tute iudicio non adesse, *d. l. quæsitum*, ibi: *Sonticus autem existimandus est, qui cuiusque rei agendæ impedimento est*, vnde morbum sonticum Cassius definit, qui perpetuo nocet, *l. 1. §. 1. de ædil. edict.* notat Iacob. Cuiacius, qui in proposito nonnulla congerit, *lib. 5. edicti Saluij Iuliani in explicat. d. l. 60.* & Thom. Aecius *de infirmitate legal. part. 1. c. 4. à num. 8. cum seqq.*

Ex dictis profluit verissimā esse opinionē eorum, qui (vt tutissimum docent) ea infirmitate laborantem, quæ statutis horis accedit; veluti *Quartana*; non liberari illa die ab obligatione recitandi, si ad id ex ordine, beneficio, aut quoquo modo tenetur, quinimo ad totius officij recitationem teneri, si accedit vespere, anticipatè, si mane postposite: quia obligatio currit per totum diem; ita Villalób. *tom. 2. tract. 24. diffic. 16. num. 7.* Bonacina

diff.

disp. 1.*quæst.*6.*punct.*2.*num.* 2. qui viginti Auctores pro hac sentẽtia adducit. Macign. *de Hor.Canon.cap.*14.*num.* 2. AEgid. Trullenc. 1.*decalog. cap.* 7. *dub.*27.*num.*2.*&* 5. Ant. Diana, *resol. Moral.part.*4.*tract.*4.*resol.*10.*& part.* 7.*tract.*11.*resol.*14. Summa Diana, *verb. Horæ Canonicæ num.* 65. D. Ioanes de Escob. *de Horis Canonic. quæst.* 6. *num.* 63. & nouissimè P. Hieron. Gart. *de cellent. Sacerd. tract.* 2. *diffic.* 8. *n.* 3. vbi etiam de leui tertiana, capitis, dentiũ, & stomachi dolore affectis idem sentit.

Nec tamen diffitear, contrarium aliquibus etiam probabilem videri, vt Cano *de pœnit. par.* 5. *dub.* 31. Henr. *lib.* 4.*c.*4.*n.*7.*& in glos.lit.* Q. vbi hanc sententiam communem dicit, quod negat Diana *d. resol.* 10. & si eam probabilem fateatur, at oppositam communiorem vult probat Lælius *de iust. lib.* 2. *cap.* 37.*dub.*8.*num*43. & eo relato Bonart. *de Horis Canon. lib.* 2.*cap.* 38. *num* 8 eaque mituntur ratione, quia ius anticipandi & postponendi Horas, est priuilegium, quo nemo inuitus vti compelli potest, cum iuris sit vulgari placitum, *beneficium non reddi in nolentem & inuitum*. Sed hęc ratio solùm cõcludit febre, tertiana, aut quartanæ laborantem illis horis, quibus vexatur esse immunẽ ab illa Officij Diuini parte, quæ illis recitari debeat, vt si manè quartana accedat, liber sit à Matutinis, aut si vespere, à vespertinis, ex quo nec postponere, nec anticipare Officium tenetur, non tamen in totum, sic ægrotantẽ ab integro illius diei pẽso diuinorum precum absoluit, vt par erat.

Escobar *vbi sup.* nec primæ, nec secundæ opinioni accedendum putat, imò duce experientia, nullam circa tertianam, vel quartanam certam excusationis regulam hac in re posse constitui affirmat, quo circa relinquẽdum, inquit, valitudini, & dispositioni ipsius infirmi, cum aliquando medijs illis horis inter febrem, & febrem magis defessus, & defatigatus inueniatur, quam ipsius febris tempore, & hac in dispositione existente, nemo sanæ mẽtis tũc illum ad recitandum constringet, vt & placet Trullench. *vbi proxime d. n.* 2.

Mihi tamen, & si hoc nõ displiceat, illud quasi pro regula generali, hac in parte præfigi posse videtur, vt prima opinio in veteri quartana, aut tertiana laborantibus locum habeat, cum hæc eo negligi soleat, quo nullis rebus agẽdis præstet impedimẽtum, nec propriè sit morbus, vnde qui illam patitur, non reducitur, *l.*1.*§.sed sciẽdũ, vers. proinde, de ædil. edicto*, nec vt morbosus si de crimine sit suspectus, à tortura excusatur, maximè in grauissimis delictis, veluti ex Franc. Marco *decis.* 790. resoluit Hort. Caualc. *de brachio Regio par.* 3. *num.* 127. asserens, laborãtem febre, quartana posse in casibus grauissimis torqueri ea die, qua non laborat dicta infirmitate. Etsi morbum esse velis, leuiusculus erit, adeòque salutaris, vt nec in se periculũ habeat, nec alterius magni morbi simul admittat; iuxta illud Hipocratis 6.*epid.sect.*6.*text.*7. *Quartana laborantes magno morbo non capiuntur*. Ideòque nec peste inficiuntur, vt Parei auctoritate *lib.*21.*c.*17. refert Paul. Zachias *Medico legal. lib.* 4. *quæst.* 1. *n.* 30. his verbis: *Imò testatur Pareus, vbi proxime cap.* 17. *quod mirũ duxeris, gallico morbo affectos, cancros, ac vlcera Thagædenica habentes, quartanarios, & huiusmodi farinæ homines obseruatum esse, a peste seruari immunes.*

Secunda verò oppinio, quæ a diuini officij recitatione quartanarios illis horis excusat, quibus non vexantur, respectu eorum sit subaudienda; qui graui tertiana, aut quartana opprimũtur, & ea, quæ propriè *morbis sonticus*, ideò dici potest, quia perpetuò, idest, *siue in accessione, siue in remissione, aut vacatione* fatigat, *l. animi, §. quoties, ff. de ædil. edicto* quia ita quis post vexationẽ lasus, & defesus remanet, vt quasi vexari adhuc, & absque intermissione videatur, quo sensu morbum sonticum eũ esse puto definisse Casium *in d. l. qui perpetuò nocet, cum tamen in l. quæsitum* 60. *ff. de re iudic.* quælibet febris, siue continua, siue intermittens (ut rectè ibidẽ placet Cujacio) pro sontico morbo

 accep-

acceptetur. Quidquid dicat Paul. Zachias, *vbi sup. part. 2. tit. 1. quæst. 4. n. 29.* nescire quid sibi voluerit lex in dicta definitione.

In Fanaticis vero indistinctè venit asserendum eos, nullatenus morbosis annumerandos, & si certis horis extra mētē rapiātur: *l. 1. §. apud Viuianum. ff. de ædil. edicto.* Est enim *Fanaticus* (vt explicat Paul. Zach. *sup. lib. 2. tit. 1. q. 18. num. 8.*) *qui vel ex supernaturali, vel ex naturali causa, per vices quasdam futura vaticinatur, vel vaticinari videtur, & extra mentem rapi*, quod quia in fanis, hoc est, *templis aliquibus* eueniebat, idcirco fanatici sunt appellati. Ideòque *num. 21.* fanaticos similes esse ebrijs inquit, & vbi habent intermissiones; veluti sani existimandi, aut non aliter quam ij, qui semel, aut bis, aut pluries in ebrietatē inciderunt toto vitæ curriculo, nā interdum ij vnicā patiūtur accessionem non multo tempore durā tem, sentit Torquat. *in Neeyomant. iuris dialogo 88. nu. 1.* conducunt traddita a Bris. *lib. 2. antiq. c. 13.* & D. D. Franc. Amaya *obseruat. iuris lib. 3. c. 6. n. 42.*

Et quāuis Budeus *in d. l. 1. §. apud*, exēpli fanaticos antiquitus Dæmoniacos esse voluerit, quasi dæmonio afflati vaticinarētur, hoc tamē displicet Paulo Zachiæ *d. loco*, quia dæmoniaci quatenus tales non vaticinantur, neque id proprium habent, licet & ex illis sint, qui vaticinentur, cum hoc, quod obsidentur a malis spiritibus, id quod in fanaticis non habet locum, cum etiam à Deo impulsus, vel a naturali quoque causa vaticinari quis posit, quare dæmoniacos non fanaticis, sed magis melancholicis, & maniacis assimilandos putat; nā licet intermissiones habeāt, tamē sēper in se habēt insaniæ causam.

Ergo consectariū euadit Arepticios, Energumenos, etiā illis horis, quibus ab spiritibus non vexantur dæmoniacos dici, vtpote, qui & tūc illis intermissionibus a fœdis spiritibus possidētur, vnde qui semel hoc genus vexationis diabolicæ passi fuerunt, & si postea quieuerint, ordinari prohibentur, *cap. maritum 2.* ibi: *Neque illum, qui in furiam aliquando versus insaniunt, vel afflictione diabolica vexatus est*: facit text. *in cap. communiter 3. cap. clerici 4.* his verbis: *Clerici, qui in adolescentia à dæmonibus cognoscūtur obsessi, ad superiorem sacri regiminis gradum ascendere non possunt, cap. vsque adeò 5. 34. distinct.* notat expresse Suarez *de censuris disp. 51. sect. 1. n. 7.* Sayr. *d. tract. lib. 6. c. 9. num. 14.* Vidald. *in candelab. aureo, tract. de irregul. n. 181.* latissimè D. Valenzuela, *consil. 25. n. 2. & seqq.* & Roder. Acunha *in d. cap. communiter 3. n. 2.* qui omnes eiusmodi dæmoniacos semel vexatos, & adhuc libertate, siue quiete fruentes si ordinati existār, ita ab ipsorum exercitio suspendunt quousque vnius anni spatio per discretionem Episcopi inueniātur ab incursu dæmonum liberati; vt cauetur *in d. cap. communiter 3. in fine.* Quod item & in laicis simili in felicitate affectis subaudiēdum videtur, vt possint ad communionē, & Sacram Eucharistiam admitti; alioqui nisi per longū tempus a diabolicis incursibus liberi agnoscantur, & deuotionis, nec leuia signa ostēderint, nequaquam erunt ad communionē admittendi; vt satis indicari videtur illo Arausicani Concilij *cap. 13.* his verbis: *Energumeni baptizati de purgatione sua curantes, sise solicitudini Clericorum tradunt, monitisque obtēperant, omnimodis communicent: sacramenti ipsius virtute, vel muniendi ab incursu dæmonis quo infestantur, vel purgandi, quorum iam ostenditur vitæ purgatio*, refert Burchard. *lib. 4. cap. 53.* quo loco, & si nulla de vexationis intermissione sit mentio, ipsa tamen æqualitatis ratio suadet eamdem in laico, ac in Presbytero energumeno, quoad sumptionem Eucharistiæ fore necessariam.

88 Nec ab instituto deuiat reum, quāuis de crimine vehementer suspectum, non posse vltra vnius horæ spatium à iudice torqueri; *vt Constitutione 58. Pauli III. S. P.* cauetur illis verbis: *Nec reus vltra vnius horæ spatium tortura detineatur*, quæ & si intra vrbem solummodo loqui videatur, ipsius tamē æquitas suadet vbique seruandum, sic Alderete, *de disciplina tuenda lib. 1. cap. 17. n. 23.* & nouissimè P. Petrus de Angelis

in

in cōpendio Ordin. iudicior. par. 1. c. 24. n. 7. vbi id maximè inter regulares seruā dum admonet, prius docuerat Flamin. Cartarius *in prax. interrog. reos, lib. 4. c. 1. n. 113.* & Prosp. Farin. *tom. 1. praxis criminal. quæst.* 38. vbi propositis quinque torturæ gradibus. *Primò* (inquit *num.* 40.) cum leuia sunt indicia, reus spoliarij, ligari, funi applicari, & in ordine poni debet, ita vt nihil aliud deficiat, quam sola eleuatio. *Secundo* verò, quando magis vrgent indicia, & clarius patent, quam in primo casu, sed sufficientia ad torturam non videntur; reus tortura eleuatur medio tempore, videlicet, per vnam *Aue Maria*, per vnam *Paternoster*, vel per vnum *Miserere* ad summū, absque tamen vlla squassatione. *Tertiò*, si indicia sint plena, & plenè probata, at delictū sit leue; aut si est atrox, reus sit nobilis, honestæ familiæ, & bonæ famæ, suspensus detinetur in tortura per spatiū duorū *Miserere*, vel paulò plus, absq; tamē squassatione. *Quarto* igitur gradu cōuictus de atroci legitimis, & vrgētioribus indicijs hisq; plenè probatis, si robustus inueniatur, diutius detinetur in tortura, videlicet per tertiā partē vnius horæ, vel per mediā, vel per duas tertias partes, vel etiā per horā integrā, cū vno, duobus, vel pluribus ictibus funis, vel squassationibus (cuius sentētia firmari videtur, ex traditis à Nicolao Intriglilolo *decisio. Siciliæ lib. 1. decis. 12. n. 5.*) Et denique *vltimo gradu*, quando reus atrocissimi delicti in tortura suspensus pertinaciter negat, non nisi vnius horæ spatio, aut paulò plus etiam torqueri poterit, nec enim licebit per duas, vel tres horas ob criminis magnitudinem reū opprimere, ita expressè Ghir-
89 lan. *tract. de quæstion. & tortura, q. 4. num. 4.* Foller. *in prax. crimin. verb. Rei indurati torquentur num.* 16. ex quibus idem resoluit Farinac. *sup. n.* 54. illud subdens: *Et quidem, vt verum fatear, in quocūque enormissimo crimine apud nos rarò vidi torturā adhibitā vltra horā & si fuit adhibita vltra horā, nō excessit quartā partem secundæ horæ*, quem hac de causa perperā lenitatis accusat Ant. Queued. *d. tract. de indic. & tortura 2. p. c. 1. num. 6.* & si regulariter sentiat reum vltra horam, vel ad summum vltra horam & quartū aculeo detineri nō posse, nec iudicis arbitrium longius hac in re progredi.

Vtrum autem Iudex possit torturam ita diuidere, vt sæpius reum torqueat modico tēpore, dum tamen in omnibus squassationibus, siue ictibus vltra dictam horam non egrediatur? quæstionis est nō inuenustæ, quā affirmatiuè resoluit Hort. Caualcan. *de brachio Regio part. 3. num.* 138. asserendo iudicem posse diuidere si ei videbitur torturam, seu illam in plures vices dispartiri, siue eadem hora, siue eadem die, vel altera sequenti, vt pluries seruauit, qui etiā tenet *num.* 60. vt de tempore quæstionis appareat 90
an legitimum fuerit, necne Horologiū puluerinū, cum distinctionibus medij, quarti, & quarti integri, tertij, & dimidij horæ, & horæ integræ debere stare præoculis iudicis, vt penes acta, qualitas & quantitas torturæ constet.

At si Horologium non adfuerit, ex scriptis à Tabellione apparere poterit, an vltra horam durauerit tortura, vt singulariter obseruat Farinac. *consil. crim. 10. num.* 39. vbi indè infert tortū fuisse reum maiori spatio horæ, quia ex actis cōstabat ea Notarium scripsisse octo folia.

Huc etiam spectat campanam quietis, quam vbique locorum pulsandam 91
singulis noctibus præcipit nostra, *l. 5. tit. 6. lib. 6. nouæ Recol.* per integrūm vnius horæ spatium sonare debere, vt ex Regalibus iusionibus in eam rē editis, obseruat Bobadilla *in polit. lib. 1. c. 13. num.* 52. eorum sententiam improbans, qui hoc solùm in ciuitatibus, & amplissimis locis custodiendum existimant, non vero in municipijs, & opidis, quorum exigui termini, quasi illis sufficiat quilibet, & si breuissimus sonitus: quoniām nostræ legis dispositio; quæ generalis est, & in omnibus, & quibuscumque locis extat scripta, vt ex ipsius verbis patet, vbique seruari debet.

Cui finitimum est ob errantem cū 29
ar-

armis nocturno tempore, post horam, qua statuto id prohibetur cum sono cāpanæ nullā incurrere, si nōdū cāpana sonitū ediderat, nisi elapsa iā vna hora ab ea, qua campana pulsari consueuerat, fuerit deprehensus, quoniam post tantum tempus efficitur ignorantia crassa, quæ neminem excusat, *l. nec supina, ff. de iuris & facti ignor.* cuius auctoritate ita in proposito animaduertit Polid. Ripa, *de noct. temp. cap. 5. n.* 21. & expressius *num.* 30.

93 Si vero duo actus, siue contractus fiant vna eadémque hora, censetur nihilominus correspectiui, id est, vnus factus gratia alterius. Curc. Senior, *cōs.* 55. *vers. & hoc maxime*, Ant. Gabriel, *comm. cōclus. lib. 1. tit. de præsumpt. conclus.* 13. *num.* 5. non aliter ac, quando facti inueniuntur vno eodemque die, vnde si à Pontifice, vel Rege data sit licentia Prælato, vel communitati faciendi certam emphyteusim, & constiterit fuisse factum, eodem die, quo & licencia concessa; nec constare possit, an præcesserit licentia, vel emphyteusis, præsumitur licētiā præcessisse, sub sequutumque fuisse emphyteusim, quia ex duobus actibus eadē die factis, ille præsumitur precessisse, quid debebat esse præambulus ad alterū, vt probat Alex. *cons.* 81. *lecto & discusso laborioso processu, num.* 7. *vers. cum fuerit dicta licentia, vol.* 3. Fel. *in cap. Pastoralis, vers. & hinc est, de rescript.* Alciat. *præsumpt.* 41. *n.* 1. *reg.* 3. & alijs adductis Fuluius Pacian. *de probat. lib.* 2. *c.* 25. *n.* 21. qui & *num.* 23. ex eo confirmat, quia vbi ad essentiam substantialem actus aliquid debet esse prius altero, si vtrunque reperitur factum eodem die, præsumitur in dubio præcessisse illud, quod actum facit valere, ex Felino *vbi sup. verb. ad identitatem.* Idemque docet de donatione, & mancipatione simul eadē die facta, iuxta Bald. *in l. cū in testamento, §. hæc verba, in fine, ff. de hæred. instit.* vti & de testamēto & emācipatione eiusdem diei. Iason *in l. fin. num.* 35. *vers. Nota tamen in prædictis, C. de edicto Diui Adriani tollendo*, qui semper emancipationem priorem præsumunt, & aliud prætendenti, aut alleganti, incumbit vnus probandi, vt similibus alijs confirmat Pacian. *numeris seqq.* Menoch. *de præsumpt. lib.* 6. *cap.* 12. quod procedere inquit *num.* 29. nō solùm si eodē die, licet alia hora fiant successiuè actus, verùm & si sequenti die alter actus celebretur, secundū Cauetam *cons.* 298. Anchar. *cons.* 434. Sed receptius est, non aliter actus dici correspectiui, quam si vel intra vnam horam, vel saltim intra vnum eundemque diē expediantur, vt optimè notat Sesse, *decis.* 19. *num.* 9. *qui & num. sequenti* subdit; idem tēporis interuallum considerari, vt quid dicatur factum in cōtinenti ad effectum, vt insit priori cōtractui, & sumatur pro eodem actu, vbi & id subintelligendum, ex Tiraquelo, Menoch. & alijs notat, quādo illi duo actus se compatiuntur, aut sunt circa eandē materiā; vel nullæ extant coniecturæ voluntatis contrahentium, ex quibus præsumatur voluisse distinctos, & diuersos actus efficere; vel tandem quando nullam adest tertij præiudiciū, cū correspectiuitatis præsumptio solū aduersus contrahentes locū habeat.

Accedat etiam horam captiuitatis, & redditus, siue captiuitatis, & mortis, subtilissima legis Corneliæ fictione, & commento ita coniungi, vt nō plures, sed vna tantum hora credatur. Captiuumque post redditū, aut obitū apud hostes; vel ipsa captiuitatis horā redemptum, vel mortum haberi, *l. iusto* 44. *in fine, ff. de vsucap. l. in omnibus* 18. *ff. de capt.* adnotat acutissimè Iacob. Cujat. *lib.* 29. *quæst. Papiniani in l.* 7. *§. quod sequitur, ff. vnde liberi.* 94

Non quidem præambula captiuitatis hora, vel antecedenti ipsam captiuitatem, vt placuit Emanueli Acostæ *in cap. si pater* 2. *part. §. testatore mortuo, num.* 15. existimanti legis Corneliæ, fictionem ipsa captiuitatis hora locum habere non posse, veluti ea, qua ab hostibus captus, iā sit seruus effectus, *l. naturalem* 5. *ff. de acquir. rer. dom. §. item ea, instit. de rerum diuis.* quoniam, vt eruditè satis reprehendit vir mihi vnicè charus, omnibus honore prosequen- 95

quēdus D. D. Melchior de Valent. *Castellæ in Suprem. Conuentu Regio Senator* (& factus longè carior ex degustatis ingenij monimentis, & ob incredibilē morum comitatem) *illustrium quæst. tract.* 2. *cap.* 5. *num.* 31. cum captus ab hostibus non antea seruus dicatur, vel sit, quam in præsidia deducatur, interimque ciuis Romanus perseueret, *l. postliminij* 5. *§. vlt. l. postliminium* 19. *§. postliminio. ff. de captiuis, l.* 26. *tit.* 26. *part.* 2. rectè lex finxit ea hora decessisse qua captus est, quia tunc adhuc liber, & ciuis Romanus erat.

96 Congruit hoc loco singularis illa doctrina Placent. *in praxi iudic. Inquisit. vers. incarcerare.* Quam amplectitur Prosp. Farin. *tom.* 1. *praxis criminal. q.* 27. *num.* 8. videlicet, eum cui ad horam aliquem detinere permittur; detinere & ligare non posse: quoniam ligandi potestas illi tantùm conceditur, qui vniuersaliter habet disponere de actibus & vita alterius. Vt marito, cuius in vxorē tanta potestas, vt ferè patriā æmuletur, sic ex Iulio Cæsar, *lib.* 6. *comm. de bello Gallico*, Tiraq. *ad ll. connubial. glos.* 1. *part.* 1. *num.* 6. Senator Supremi Senatus D. D. Ioan. Solorçan. (vir nunquam satis laudatus) *tract. de parric. crim. lib.* 2. *cap.* 13. *in princ.* D. Ioseph. Vela, *dissertat.* 1. *num.* 43. huic enim ligandi vxorem, facultatem iura concedunt *cap. placuit* 10. 33. *quæst.* 2. vbi ex Toletano *Concilio I.* ita legitur: *Placuit vt si quorumcumque Clericorum vxores peccauerint: ne fortè licentiā peccandi plus habeant, accipiant mariti earū hanc potestatem, præter necē custodiendi, & ligandi in domo sua, ad ieiunia salutaria, non mortifera eas cogentes.* Et licet ibidem *glos. verb. potestatem*, hoc solum Clericis permittat respectu suarū vxorum, laicis verò ius illas ligandi auferat, quia nullibi concessum videtur, tamen cum hæc sit moderata quædam coercitio, & castigatio, quibusvis maritis competat operæpretium est, quibus indistinctè modica correctio, & animaduersio ergà vxores competit, argumento *l. sed & si quemcumque* 5. *§. vlt. vers. an ex locato, iuncta* glos. *verb.* [illegible] *docenti, ff. ad legem Aquil. & in l. rei iudicatæ* 15. *alias* 16. *§.* 1. *in fine, vbi* Lud. Rom. *num.* 5. *vers. quinimmo, §. solut. matrim. l. vnic. C. de emēdat. propinq.* notāt vt tritissimum quam plures relati à D. Iosepho Vela *vbi proximè, n.* 43. à quorum nomenclatura libenter abstinco, dum tamen illis adiungam. Menoch. *de arbitrar. casu* 364. *n.* 8. Siluam Nupt. *tit.* 1. *num.* 36. Gracian. *discept. forens. cap.* 778. *num.* 64. *tom.* 4. Petr. Gregor. *Syntag. lib.* 11. *c.* 4. *n.* 13.

Deinde Canonicus Theologus singulis diebus per horā ex muneris sui præscripto Sacrā Scripturā (vel Thologiā Scholasticā, vt aliqui malunt) exponere tenetur, exceptis mēsibus Iulio, Augusto, & Septembri, vt docet Nicol. Garf. *de benef. part.* 5. *cap.* 4. *num.* 157. Galet. *in marg. cæs. consc. verb. legere* 2. Scip. de Rubeis, *in aphor. Episcop. verb. Episcopus, num.* 3. Aug. Barb. *de potest. Episcopi alleg.* 56. *n.* 7. *& de Canon. & Dignit. c.* 27. *num.* 26. cuius horæ assignatio, scilicet, qualis, an matutina, aut vespertina arbitrio Episcopi relinquitur, vti & quæ materia sit legenda, ita supra citati, præsertim Nicol. Garf. *d. cap.* 4. *num.* 156. Aug. Barb. *d. num.* 26. & ex eo Alced. *de præst. Episcopal. Dignit. part.* 2. *cap.* 9. *num.* 42. quibus addēdi Aldana *in comp. Canonic. resolut. lib.* 1. *tit.* 3. *num.* 5. Ioan. Machad. *in perfecto conf. tom.* 2. *lib.* 4. *part.* 4. *tract.* 5. *docum.* 6. *num.* 2. & si id facere Canonicus neglexerit, poterit ab Episcopo, ad dictam lectionem vnius horæ singulis diebus compeli pœnis, sequæstrationibus fructuū, assignatione portionis de eisdem fructibus alteri, qui ipsius loco legat, & si adhuc cōtumacia insorduerit, ad maiora Episcopus procedet, ipsumque benefitio priuabit, & in alium conferet, qui dicto muneri, vt par est satisfaciat. Veluti S. Eminētissimorum Cardinalium Congregatio censuit in vna Maioricensi, testibus Barbosa, Aldana, & Machado *vbi sup.* 97

Quam lectionem cæteri Canonici præcisè audire tenentur, ita vt integra ipsius hora gymnasio adesse debeant, argumēto eorum, quæ superiùs de Scholasti-

lasticis scripsimus, alioqui non satisfacient, & ab Episcopo cogi poterunt ad dictam lectionem accedere. Sic pręfata Congregatio Concilij *sub die 11. Augusti* 1618 teste Aug. Barb. *vbi sup. num.* 28. qui & *num.* 29. ex eo confirmat, quia & Episcopo licet eos compellere pœna pecuniaria, vt accedant ad Congregationem casuum cōnscientiæ, iuxta declarationem eiusdem Cōgregationis 11. Iulij emissam 1620.

Si verò alicuius infirmitatis temporalis, & horæ diuturnæ, aut alterius iustæ causæ de proximo finiendæ impedimento laboret, quominus per seipsum Canonicus Theologus legere possit, nec per substitutum id facere tenetur. Si verò insanabilis, aut longa infirmitas appareat, substitutum mittet Episcopus, qui & per horam quotidiè legat, cum ipsius nominatio ad Episcopum spectet. Vt decisum admonet Nicol. Garf. *de benef. part.* 5. *cap.* 4. *num.* 159. & ideo (subiungit Barbos. à *n.* 32. cuius studio & diligentiæ hæc debemus) cum quidam Canonicus Theologus instaret sibi licere legere per substitutum ex causa infirmitatis, fuit illi data licentia ad sex menses per S. Congregationem Concilij sub die 13. Nouembris 1627.

98 Spatio etiam alterius horæ recitare siue legere tenentur, post studium & præmeditationem viginti quatuor horarum, à momento sortiti puncti, qui Cathedræ, Canonicatus, Beneficij Curati, Collegij, aut similis alterius rei examen subire debent, vt iterum *infra Hora XXIV.* notâmus, & de canonicatu apparet ex constitutione S. P. Gregorij XV. circa prouisionem præbendæ pœnitentiariæ expedita Nonis Nouembris 1622. quam refert Barbos. *de Canon. & Dign. cap.* 26. *num.* 24. & Ioann. Machad. *in Perfect. Confess. tom.* 2. *lib.* 4. *part.* 4. *tract.* 5. *Docum.* 9. *n.* 4 & de beneficijs curatis loquens prædixerat *in prolocutione ad prælatos Ecclesiarū,*
99 *non longe à principio tom.* 1. Vbi in Archiepiscopatu nostro Toletano obseruat, in concursu ad eiusmodi beneficia, semihoræ lectionem esse oportere, quamvis ad effectum examinis prædicti, etiam vnius horæ iuridicam, vel Theologicam assignati loci enarrationem, insufficientem, aut saltim suspectam habeat. Et quidem meritò, cum fœlicitas immanissimi huius experimenti membra simul & animum quatientis, memoria potius, quam scientia consequatur. Vidimus hebetioris ingenij plerosque, doctiores multos colluctationis hoc genere superasse; quos non ideò sapientiores dicet aliquis. Quinimò stultiores, cum naturaliter, vt plurimum eveniat; vt qui ingenio tardi sunt, memoria sint tenacissimi, quemadmodum Philosophis notissimum obseruat Tiraquel. *in leges connub. gloss.* 5. *num.* 24. Corsetus *in singular. verb. Testamentum, num.* 2. vbi inquit, quod licet qui memoria sunt tenacissimi, in vniuersum iudicij modici sint, in certis tamen rebus habent iudicium, & aliquando non mediocre. Vnde est quod vix, ac ne vix quidem fieri potest, vt homines simul iudicio & memoria valeant, vti ex Platone *in Theæteto*, Forest. *lib.* 10. *obseru.* 10. *in Schol.* nostro Hieronym. Zeual. *in præfat. ad pract. quæst. cōm. num.* 94. aduertit eruditè Paul. Zachias *medico-legal. lib.* 2. *tit.* 1. *q.* 7. *n.* 13. & 51.

Hinc vltro assentior Garsiæ *de benef.* 5. *part. cap.* 6. *num.* 213. asserenti capitularem, qui non interfuit lectionibus eiusmodi in concursu ad alicuius Canonicatus prouisionem factis, posse nihilominus in ea suffragium ferre; nedum quia ab interessentibus valet de actibus certiorari, sed etiam quia tanti momenti non sunt, vt ex illis possit candidatorum scientia sufficienter deprehendi, ex proximè dictis, quidquid contrarium tenuerit Farinacc. *decis.* 551. recensens censuisse Rotam *in vna Carthaginem præbend.* 28. *Decembris* 1600. illum capitularem, vel electorē, qui non interfuit lectionibus, & actibus oppositorum ad Canonicatum Magistralem, votare non potuisse, quia rectum iudicium de sufficientia oppositorum facere non valebat, propterea que fuisse declaratum, votum Decani

cani fuisse nullum ex dicto defectu nõ
interuentionis, quam decisionem fa-
ctam, meritò notat Gonzal. *in regul.8.*
Cancel.gloss.4.num.107. vna tantũ par-
te informante, ideòque difficultate nõ
carere, ex pluribus, quæ in conttarium
adduci poterant, refert Ioan-Machad.
in Perfecto Confess.tom.2.lib.4.p.4. tract.
1.docum.3.n.4.

101 Profluit etiam ex superioribus Ca
nonicatum, Cathedram, Beneficium,
Collegium, aut simile, posse tuta conf-
cientia conferri in eum, qui aduersa-
rios, & competitores scientia præcel-
lit, licet in actu legendi defecerit, quia
hæc impotentia non ignorantiam, sed
lubricum potius memoriæ supponit,
quod meritis nil detrahit. Vti nec si
collusione, aut diligentia effecerit, vt
locus ille, siue punctum assignetur, cu-
ius lectionẽ iã iam didicerat, & memo
ria tenuerat, ne fortè ob infirmitatem
memoriæ à iure suo cæderet, *nec* enim
memoria ad omnia sufficiens, vt politico
rum doctissimus D. Math. Lopez Bra
bo profert *de Rege, & regendi ratione,*
lib.1. vbi de iustitia, pag. mihi 8. vel vt sa
tis ad rem Paulus I. C. *in l. peregre 44.*
in princ. ff. de adq. poss. nec infirmitatem
memoriæ damnum adferre oportet.

102 Adducam sub hęc Polidorum Ri-
pam *de nocturno tempore, cap.* 161. ob-
testantem, quod licet regulariter cer-
ta hora noctis non debeat à tabellione
instrumentis adiici, *vt sup. in pethora-*
rio ostendimus, & ipse iam præstiterat,
cap. 114. *num.* 2. *& cap.* 117. Id tamen
duobus casibus deficit, in quibus de-
bet necessariò apponi, primò ad maio-
rem cautelam in testamentis, quæ de
nocte conficiuntur, ad omnem omnino
falsitatis, & simulationis suspicionem
arcendam, vt placuit Tiberio Deciano
cons.65. n.21. vers. & ad tollẽdã, vol.2.
Secundò verò casu ex necessitate erit
à Notario certa noctis hora adscriben
da, nempe in collatione beneficij va-
cantis per obitum præbendarij dece-
dentis vltima die mensis, nocte postre
ma. Ita Ioseph. Ludouis. *decis.116.n.6.*
vers. Imò etiam aliquando, v.2.

103 Deinde si statuto caueatur neminẽ
posse ingredi Palatium ante sonum cã-
panæ certæ horæ, vt pœnæ excusatio-
nibus sit locus, constito de ingressu,
debet ipsius hora necessariò probari.
Vt sentit Angel. *in l. matrem, num.4.C.*
de probat. à quo nec dissentit Bartol. *in*
l. non solũ, §. sed vt probari, n.2. vers. Sed
pone statutum est, ff. de operis noui nun-
tiat. Vbi adducto exemplo statuti, quo
cauebatur nobilis, non posse ingredi
palatium, nisi hora Consilij, non solum
ingressum, sed horam etiam esse pro-
bandam concludit. Ita etiam Fulvius
Pacian. *de probat. lib.2. cap.25. num.36.*
cum successiuis. Vbi similibus alijs re-
latis affirmat hoc casu, onus probandi
tempus, vel horam ingressus, accusato-
rem respicere, quia nemo censetur il-
lud eo tempore facere, quo non licet,
vt omnis delicti præsumptio excluda-
tur.

Vtrum autem quoties vnica hora solu- 104
tioni destinatur, ipsius lapsus protinus mo
ram inducat, & consequenter ex ea debi-
tum æstimetur? à multis disquiritur,
quod inducat, & æstimationem causet,
tenuerunt Bald. *in l.1.n.3. vers. quod di-*
co, C. ne liceat tert. prouocare, Iasson *in l.*
si ex legati, n.13. ff. de verb. oblig. Decius
in l. vinum, num.9. vbi Alciat. *ad verba,*
si dictum, num.45. Loriot. *num.8.* Bo-
log. *num.* 28. affirmans omnes moder-
nos Decium sequi, Gabriel Rom. *lib.3.*
tit. de solut. cõclus.9. n.6. Decian. *cons.*
84. num.6. vol.2. Gregor. Lop. *in l.8.*
gloss.1. tit.14. part.5. quibus subscribit
Andr. Kohl. *exercitat. legali* 12. *num.*
22. Idque eo, vt ipse subijcit, cum quia
non est ambigendũ, quod de toto vi-
delicet die solutioni destinato verum
est, in illius parte, hora nempe solutio-
ni præfinita per æquè verũ esse, *l. quod* 105
de toto, ff. de rei vind. Tum quia regula-
riter omne tempus, computatur de
momento ad momentum, nisi quo ca-
su peculiariter aliud in iure sit cautũ,
gloss. in l.3. §. minore, ff. de minor. vbi
DD. Ioann. Andr. *in cap. super eo (vbi*
cæteri) de appell. Matth. de Afflict. *de-*
cis.73. num.7. igitur & in hora solutio-
ni destinata, idem iuris erit, in qua ni-
hil aliud prouisum reperitur, ac per
con-

consequens illa, simul atq; præterijt, in mora constituet, & quo ad æstimationem attendenda veniet.

106 Contrarium verumtamen sectatur Iasson *in dict. l. ex legati, n.* 13. illo adductus, quoniam vt est vulgare angustia temporis solutioni præscripti, omnem prorsus moram excludit, ex Baldo *in l, si mihi, & tibi, §.* 1. *n.* 4. post textum & glossam, *ibid. ff. de legat.* 1. spatiũ verò vnius, vel alterius horæ ad soluendum nimis est angustum, ergo necessariò debeuit moræ obsistere. At hoc parùm refragari meritò contendit Andr. Kohol. *sup.* siquidem breue hoc tempus fere semper adijcitur solutioni eius rei, vel pecuniæ, cuius acquisitio, vel numeratio ita est in manu, vel in promptu, vt nihil valeat ipsius præstationem renovari intra præscriptũ horæ spatium. Si verò aliter negotium se habeat, erit quod debitori tunc imputetur, cum domi rem debitam non haberet, nec ab alio tam citò comparare posset, cur ad solutionem ita breui termino se adstrinxit, quo casu difficultas celeris præstationis à mora non excusauit, vt post antiquiores sentit Loriot. *in l. quod te, n.* 10. *ff. si cert. petat.* Alciat. *in l. continuus, §. illud, n.* 12. vbi Zasius *n.* 6. *vers. quarto fallit. ff. de verb. oblig.* Cagnol. *in l. in omnibus obligationibus n.* 7. *ff. de regulis iuris*, facit *l.* 2. *§. si quis tamen vers. neque iterum, ff. si quis*

107 *caution. l. penult. ff. de iure dot.* Quod verũ puto, maximè si cum eodem Kohol. expendam, ita brevi vnius horæ spatio posse adeò spetiem debitam deteriorari, vt vilior confestim esse incipiat ob moram debitoris, experitur sæpe, etiam in homine hæc subita mutatio, vt ex illo, qui metu mortis, aut pœnarum non maiori spatio vnius horæ canities contingit, obtestatur Ioann. Schenkius *obseruat. medicinal. libr.* 1. *de capillis, in princ.* Nec quid mirum, cum breuiori spatio maiorem mutationem, & vt rectius dicam, meliorationem quotidie ipsa panis transubstantiatione in Sacratissimum Christi Corpus cernatur, vt ex D. Gregorio notatur, *in cap. quid sit* 73. *de consecrat. distinct.* 2. illis verbis: *Quis enim fidelium habere dubium possit, in ipsa immolationis hora ad Sacerdotis vocem cælos aperiri? In illo Iesu Christi mysterio Angelorum choros adesse? Summa & ima sociari?* Nihil est enim ita certum, & immutabile, quod non subito repentinus aliquis casus queat inuertere, nam & bestia vsque adeò lethaliter vulnerata, vt proximè capi possit: nondum tamen est vulnerantis, nisi & eam cœperit, multa enim accidere solent, vt eam nõ capiat, *l. naturalẽ, §.* 1. *ff. de acquir. rer. domin. §. quæsitũ, inst. de rer. diuis.* Conferunt innumera à Tiraq. cõgesta, *glos.* 1. *post ll. connub. à n.* 25. *cũ seqq.* & à Cæsare Contardo *in Comm. ad l. vnic. C. si de moment. possessione in rubric. num.* 19. facit elegans text. *in l. pretia rerum* 63. *§. fin. ff. ad legem Falcid.* vbi in æstimandis fructibus ad computationem legis falcidiæ, non inopinati incrementi, aut decrementi, sed communem æstimationem esse considerandam, ibi: *Tum hic quoq; ex mométis tẽporũ, non ex eaqua raro accidat charitate pretia constituantur.*

Alia nec minus vtilis Quæstio succedit, *cum scilicet secundus fatalis in causa appellationis concedatur integer, etiam si impedimentum, quid in primo fatali accidit, vnius tantum horæ fuisset?* Cui affirmatiuè respondet Angel. *cõs.* 314. Sed fœdere quodam distinctionis securius digerit Sfort. Oddus *de rest. in integr. part.* 2. *q.* 70. *art.* 8. *n.* 45. eo scilicet, aut secundus annus venit concedendus ipso iure, & absque auxilio restitutionis in integrum, aut beneficio ipso restitutionis: primo casu integrũ annum concedendum asserit, secundo negat, quoniam tunc ex natura restitutionis tantundem temporis duntaxàt erit resarciendum, quantum abstulit de primo anno impedimentum, ex Ioanne Andr. Cardin. Decio, Felino, Angelo, Baldo, & alijs ab ipso in hanc rem accersitis. 108

Et tandem concludit, etiam primo casu, quando ordinario iuris suffragio secundus indulgetur annus, non aliter integrum concedendum, quam si impedimentum huius modici temporis, sci- 109

scilicet, horæ, absorueret effectum totius primi anni; alioqui non nisi alterius horæ spatium dari deberet, iuxta communem Angeli, & aliorum sententiam *in l. si ita stipulatus essem; ff. de verb. oblig.* Iason *in §. rursus, num. 68. de action.* Zasio *ibid. num. 31.* Minsing. *eod. num.* Guid. Papæ *singul. 332.* Oldrald. *cons. 70. vers. quid si impeditus*, & aliorum penes ipsum.

Confert item & illud singulare, cu-
110 ius meminit Laymā *tom. 2. lib. 5. tract. 5. cap. 1. num. 13. vers. iustum autem.* Videlicet Sacerdoti, quia non nisi vnicam pene diei horam sacrificando cōsumit, vt etiam fatetur Cardin. Branch. apud Dianam, *part. 6. resol. moral. tract. 8. miscel. res. 4. vers. & saltē.* (Idque rarò; cum frequenter Missa spatio sequi horæ finiatur, imò & finiri debeat, si Gabanto credimus, *tit. 11. n. 13.* qui Missam quinque has litteras A.B.C.D.E. continere debere affirmat: A, vt ita altè recitetur, quod audiatur: B, breviter, non vltra mediam horam: C. clarè, vt omnia verba integrè proferantur. D. deuotè, vt attendatur ad ea, quæ dicuntur: E. exactè, vt fiant omnia, quæ præscribuntur in Rubricis: quod item docet P. Garsia *de excellent. Sacerd. tract. 3. diffic. 8. dub. 6. n. 10.*) Sacerdoti ergo, inquit Laymā; quoniam in sacrificando, nec integram horam, absumit, minus stipendium, quam quod ad frugalem vnius diei victum sufficit, assignandum, vbi taxatum non est lege, vel consuetudine, à quo nec dissentit Ioan. Machad. *in Perfecto Confess. tom. 2. libr. 4. p. 1. tract. 12. docum. 8. num. 3.* Non est enim, Missæ sacrificium, in id principaliter institutum, vt ipsius emolumento Sacerdos congruè, & prout indiget, alatur, vt vel ex eo satis constat, quod sacris canonibus dispositum agnoscitur, clericos victum, & vestitum, sibi artificialo, vel agricultura, absque officij sui detrimento parare debere, *cap. cle-*
111 *ricus victum 4. cap. Clericus quilibet 7. 91. dist.* vbi ex Concilio Carthaginensi legitur: *Clericus quilibet verbo Dei eruditus, artificiolo victum quærat: item omnes Clerici, qui ad operandum validi sunt, & artificiola, & litteras discant, & cap. Episcopus 4. cap. tuis 23. de præbend.* disponitur neminem ordinandum, nisi de sua, vel paterna hæreditate subsidiū vitæ possit habere, quod etiam apud Etnicos obseruatum conspicimus, siquidem Alicarnaseo teste, *2. histor.* ex Romuli prescripto nullus ad Sacerdotium admittebatur, nisi qui sufficiētem censum haberet. Vti & nouiori dispositioni S. Concilij Tridentini in nostris Sacerdotibus disponitur *sess. 21. de reform. cap. 2.* etsi non ita absolutè congruum patrimonium habentem, si cętera necessaria concurrant, debere ordinari præcipiat, sed ita demum, si Episcopo vtile, aut conueniens videbitur. Vnde egregiè notat doctissimus Frater D.D. Alphons. de Narbona *in Cōment. ad 3. p. nouæ Recol. lib. 1. tit. 3. l. 33. gloss. 1. num. 4.* quod cum ex antiqua dispositione iuris communis, sufficiens habens patrimonium, regulariter possit ad sacros ordines promoueri; post Concilium verò non aliter, quam si Episcopus pro commoditate, vel necessitate Ecclesiarum assumendum iudicauerit. Ergo nequaquam pro labore sacrificij, quod vix horam absūmit, tantum stipendium Sacerdos poterit accipere, quod sustentationi sufficiat, ut optimè agnoscens nouissimè P. Garsia *de excellent. Sacerd. tract. 3. diffic. 10. dub. 2. num. 8. Este estipendio*, inquit, *tampoco ha de ser tan pingue, que por si solo baste para el congruo sustēto, pues le queda al Sacerdote tanto tiempo en el dia, para valerse de otros medios, que por esso se lleua mas estipendios de las missas cantadas, que de las rezadas, y que sea esta la voluntad de la Iglesia, consta ex cap. 1. de celebrat. Missar. vers. Ad opus rurale, cap. presbyter, cap. clericos victum 91. dist.*

Vnde semper mihi vera, & alijs præ- 112
ferenda sententia illorum visa fuit, qui constanter affirmant, Sacerdotem non posse accipere pro vna Missa tot stipendia à personis diuersis, quot pro ipsius diurna sustentatione suppetāt, iuxta Nauar. *in manual. cap. 25. num.*

92. Suarez *disp.* 88. *sect.* 4. Vazquez *disp.* 284. *cap.* 2. Hurtado *disp.* 4. *diffic.* 15. Azor *part.* 3. *lib.* 12. *cap.* 6. *quæst.* 2. Lætium *lib.* 2. *cap.* 24. *dub.* 5. *num.* 28. Filliuc. *tract.* 5. *cap.* 6. *num.* 188. Eminentissim. Lugo *disp.* 21. *num.* 27. Philib. *tract.* 3. *part.* 2. *cap.* 16. *num.* 14. 18. *&* 19. Machad. *vbi sup. num.* 3. quam nouissimè probauit S. P. Vrbanus VIII. & S. Congregatio Concilij sub grauissimis pœnis Sacerdotibus iniungens, vt tot Missæ ab ipsis celebrétur, quot ad rationem attributæ eleemosynæ præscriptæ fuerint, vt post alios recenset P. Leander 2. *part. quæst. moral. in Sept. Sacram. tract.* 8. *disp.* 4. *q.* 4. qui & alias ibidem quæstiones mouet, huc maximè spectantes.

113 Liceat tandem & illud subijcere, liberum mortis arbitrium, quod à solis Principibus damnatis solebat concedi, *l. aut damnum* 8. *vers. Proinde, ff. de pœnis.* Obseruat ex reconditæ antiquitatis monumentis Petr. Faber *semestr. lib.* 1. *cap.* 4. non nisi vnius horæ spatio indultum videri, quo reus necessariò constringebatur, quam minus perhorresceret mortis speciem deligere. Ita ex Suetonio *in Nerone, cap.* 37. didicimus, vbi mori iussis Neronem, non amplius, quam horarium spatium dare consueuisse narrat, ac nequid moræ interueniret, medicos admouisse, qui cunctantes continuò curarent, ita enim vocabat venas mortis gratia incidere. Hucque respexisse videtur, Tacit. *lib.* 15. *annal. Proximam*, cum inquit, *necem Plautij Laterani Consulis designati Nero adiunxit, adeò properè, vt non complecti liberos, non illud breve mortis arbitrium* (horæ nempe) *permitteret*, quod & placet Petro Fabro *vbi proximè.*

114 Estque memoratu dignissimum, quod licet ex veteris testamenti præceptione, & ritu mulier enixa, si masculum edidisset, per triginta & tres dies: & per sexaginta & sexi fœminam ab ingressu Ecclesię abstinere deberet, *cap. cum enixa* 5. *dist.* Tamen vt fœlicis sui partus gratias Deo incunctanter rependet, ipsa prima puerperij hora Ecclesiam intrare permittitur, *cap. si mulier* 2. *ead. dist.* vbi ex D. Gregorio hæc referuntur: *Si mulier eadem hora, qua genuerit, actura gratias intrat Ecclesiam, nullo pondere peccati grauatur: voluptas etenim carnis, non dolor in culpa est; in carnis autem commistione voluptas est, in prolis vero partu dolor, & gemitus, vnde & ipsi primæ matri omnium dicitur: in doloribus paries, si itaque enixam mulierem prohibemus intrare Ecclesiam, ipsam ei pœnam suam in culpam deputamus*, ex quo textu notat Abbas *in cap.* 1. *de purif. post part. notab.* 2. quem sequitur Roder. Acunha *in d. cap. si mulier, num.* 2 mulierem in partu nullum peccatum incurrere, licet in conceptione commiserit fornicando, vel adulterando.

Estque summè notandum, quod solet ab aliquibus in controuersiam vocari: *An scilicet, accedente parrocho, vt infirmo communionem impartiatur, qui reconciliari exoptat; si appareat multas confessiones, easque inualidas fecisse, quarum necessariam repetitionem agnoscit; sufficiat tunc minori spatio vnius horæ confitentem infirmum audire, licet integrè non potuerit confiteri; vt causa vitandi scandali illi possit communio ministrari?* Hanc quæstionem mouet Zambranus *de casib. occur. in art. mortis de Sacram. pœnit. cap.* 4. *dub.* 6. *num.* 6. *&* 7. quam isto fœdere distinctionis definijt. Aut infirmus laborat periculosa infirmitate, aut est citra periculum: *Primo casu* ob mortis imminentiam, prætermittenda erit confessio raptim facta, & quæ non excedat medietatem vnius horæ, cum generali tamen confessione omnium peccatorum, & eo pacto, vt postmodum simulatione alicuius indigentiæ Parrochum vocabit, & integrè confitebitur: quibus ita dispositis, communio erit infirmo securè ministranda, *Secundo verò casu*, cum nullum vrgeat periculum, & confessio non possit intra mediam horam perfici, contritione vtendum erit, qua adhibita cum proposito confitendi eo, vel quo primum potuerit die, infirmus communicetur. Ex quibus duobus distin-

ctio-

ctionis membris, primum ea innititur ratione, quia hoc modo omnia cessant incommoda, subuenitur moribundo præmissa confessione possibili, & absolutione, ministrando illi Euchariſtiam, vitaturque ſcandalum. Secundum item eam habet rationem, quia excuſat ſcandalum, & eligitur minus inconueniens, quod procul dubio erit, communicare illum cum ſola contritione, & non cum confeſsione inconſulte & nimis propere facta. Ita reſoluit Zambranus, cuius ſententiam libenter amplectimur, vti & feciſſe videtur Antonin. Dian. *Reſoluti Moral. part. 5. Tractat. 3. Reſolution. 75.*

116 Vtrum ad probandam poſſeſsionem, aut proprietatem poſſeſſoriam in cauſis nobilitatis, ex diſpoſitione *l. 8. tit. 11. lib. 2. nouæ Recol. legum Hiſpaniæ*, ſit præcisè neceſſarium, quod teſtes, perſonas litigatoris, patris, & aui ſaltim per horam cognouerint, vel ſufficiat, ad obtinendum teſtificari, ſe vidiſſe illorum bona, vti nobilium à contributionibus libera, & immunia viginti annis extitiſſe, abſque eo quod aliquem eorum vnquam viderint? Elegans erit diſquiſitio, & quam hactenus, nec ullius excogitauit, cum tamen ipſius reſolutio ad *dictæ l.* intellectum maxime expediat. Sæpè enim accidit, litigatorem, ipſius patrem, & auum, vel ipſorum quemlibet extra locum domicilij bona poſsidere, erga quorum administrationem, aut culturam adeo ſe negligenter habent, vt vel quia maioribus negotijs implicati, vel quia longiſsime diſtant, alijs, vtpote colonis, aut œconomis curam illorum committant, nec vnquam videre contingat. Qui cum nobiles exiſtimantur ipſorum bona ſunt à contributionibus plebeiorum exempta, quo caſu incolis illius loci poterit poſſeſsio immunitatis, & nobilitatis, non verò perſonarum cognitio probari, quia ſemper libera hac ex cauſa bona cognouerunt, non vtique dominorum perſonas, quia nec teſtes ad locum domicilij eorum; nec illi ad teſtium domicilium, vbi bona extiterant aliquando acceſſere.

Nonnulla ergo ſeſe offerunt, quæ huius quæſtionis affirmatiuam partem plane aſſerere videntur. Primum, *dictæ l. 8.* verba, *in verſic. Pero ſi el abuelo*, vbi cum eum caſum excludere velent, quo aui mors adeò præceſſerat, vt teſtium licet ſeniorum ætatem longe excederet, ſic leguntur: *Pero ſi el abuelo huuiere ſido tan antiguo, que los teſtigos no lo pudieron conocer, &c.* ergo excluſo caſu antiquitatis teſtes, vt ſufficienter poſſeſsionem nobilitatis probent, perſonas tam litigatoris, quam ipſius parentis, & aui agnouiſſe debent; ſaltim per horam, aut momentum. Deducto argumento à contrario ſenſu, aut ab exceptione, quod in iure fortiſsimum, nec vllus diffitebitur.

Deinde, quia actio, quæ pro conſequenda nobilitatis poſſeſsione proponitur, perſonalis eſſe videtur, cum perſonam principaliter reſpiciat, & veluti in conſequentiam etiam bona quaſi nobilis, & ideo exempti libera contenduntur. Argumento eorum, quæ ex gloſſ. *in l. actionum genera, verſic. In rem, vel aduerſa, ff. de actionib. & obligat.* Hothom. *in §. omnium autem actionum, num. 7.* Parlad. *rer. quotid. diffic. 36. num. 1.* notat Honuf. Cigala *in dict. §. omnium, num. 3.* At verò vbi perſonali actione agitur, teſtes neceſſario litigantes, & eos omnes, de quorum intereſſe diſceptatur, cognoſcere debent, iuxta gloſſæ ſingularem doctrinam *in l. teſtium, §. indeque, verb. quanta fides, verſ. Sed hoc puto verum, ff. de teſtib.* quã ſequuntur ibidem Bartol. *num. 2. verſ. Item quæro, iuncto num. 4.* & nonnullis relatis Proſper. Farinac. *tract. de teſtibus q. 71. num. 57.* igitur, vt de cognitione litigatoris, patris, & aui in propoſito teſtificētur oportebit, vtpote de quorum intereſſe, & commodo ita principaliter diſcutitur, vt eos omnes litigare, nec immerito dixeris. 117

118 Interest enim quã maximè parentes, filiorũ status, *l.* 1. ibi: *Quia semper parentis interst filium seruitutē non subire*, *l.* 2. *de liber. causa*, ibi: *Quoniam seruitus eorum ad dolorem nostrum, iniuriamque nostram porrigitur*, iuncta glos. *ibid.*

Sed quidquid hæc suadeant, vti certius tenendum erit, ad legitimam probationem possessionis, vel proprietatis possessoriæ trium personarum cognitionem ex præscripto nostræ legis, aut iuris communis, nec per horam desiderari. Imò sufficere si testes de visu tantum exemptionis, & immunitatis bonorum deponant, & si eorum possessores minimè cognouerint, dum tamen de tempore vniuscuiusque possessionis obtestentur, & omnium, vsque ad annos viginti. Quod manifestè euincitur verbis *d. l.* 8. *Recollectionis*, quibus ad prædictos effectus, probatio solum exemptionis triũ personarum efflagitatur, vt patet illic: *Y otro si, si alguno dixere, que està en possession de hijodalgo, y puesta la demanda en propriedad, y possession, suspendiere el petitorio en tiempo, y en forma debido, y pidiere, que solamente sea procedido en el possessorio, que este tal sea tenudo de probar la possession de su hidalguia, probando la exempcion, y inmunidad de su padre, y de su abuelo, y que todas tres personas, el seyendo casado, y viuiendo sobre si, y su padre, y abuelo estuuieron pacificamente en reputacion, y possession de hombres hijosdalgo, en los lugares donde viuieron*

119 *por veinte años continuos, &c.* Est igitur perspicuum, legem minime cogitasse de personarum cognitione, nisi casu, quo de probanda possessione nobilitatis eo loco ageretur, vbi & litigator, & parentes habitarunt, tunc enim, cum pene inseparabilis videatur scientia possessionis, à personarum notitia, ex quo non aliter satis illis de immunitate bonis eorum concessa liquere possit, quam si & personas cognouerint, quarum nobilitatis intuitu illuc fit, testes vtrumque, immunitatem scilicet, & personarũ notum habeant conueniet, hocque subindicant eiusdem l. illa verba: *Estuuieron pacificamente en reputacion, y possession de hombres hijosdalgo en los lugares donde viuieron por veinte años continuos, y cumplidos, y que como à tales hijosdalgo los dexauan los Concejos donde viuian de empadronar, y prendar en los pechos Reales, y Concejales, y no por otra razon alguna, y que se ayuntauan en sus ayuntamientos con los otros hijosdalgo, en los lugares donde viuian*, quo sensu, accipienda erunt sequentia eiusdem constitutionis verba, quæ pro contraria sententia *supr.* expendimus: *Pero si el abuelo huuiere sido tan antiguo, que los testigos no le pudieron conocer.* Loquitur enim de testibus, qui è loco habitationis aui producuntur, aut si mauis intelligi poterunt, & quidem verissime, de cognitionis potentia, non verò de ipsius actu, cum iuris sit certissimi, semper in eiusmodi testibus extra casum antiquitatis, potentiam cognitionis desiderari, id est, quod potuissent litigatorem, patrem, & auum agnoscere, vtpote, qui suo tempore vixerunt. Alioqui nequaquam de vniuscuiusque possessione, & immunitate, vt par est, testimonium proferret.

Cæterum vbi extra locum habitationis, in loco bonorum agitur de possessione probanda recte, illam testes probabunt; si de exemptione tantum bonorum trium personarum deposuerint, & si eorum personas, nec vnius horæ spatio cognitas habuerint, siquidem scientia exemptionis, non vero notitia personarum desideratur ad obtinendum in possessorijs nobilitatis. Quod item & 120
ex natura actionis, quæ in hanc rem ab vtraque parte proponitur, luculentius ostenditur; nam cum realis sit, vtpote, quæ pro tributis petendis, vel negandis, siue confessoria, siue negatoria intentatur, iuxta Baldum, Salicetum, & Bartulum, quibus ad-

adhæret Otalora *de nobil.3.part.cap.9.num.7.* partium, seu litigantium cognitionem minime desiderat, secundum glossam *in d.l.testium*, vbi Bartol, *num.* 2. Alber. *num.* 9. *ff. de testib.* sequitur multis relatis Prosper. Parinac. *d.q.* 71.*num.*58 ideo quasi pro regula constituens, quod quando agitur de personali actione, testis debet cognoscere litigantes, secus quando agitur actione reali: quam communem omnium Doctorum sententiam appellat.

121 Nec resistit, quod pro stabilienda, contraria sententia, secundo loco expendimus, nã etsi primo obtutu actio quæ pro nobilitate consequenda deducitur, mere personalis videatur, quasi personam principaliter respiciat; certius est realem esse, quia in id principaliter proponitur, vt immunitas competat attributis, etsi mixtam esse sibi contrarius voluerit Otalora *2.part. in princip. num.3. versic. In hac quæstione dicendum credo, & 2.par.3.p. c.1.n.9.* Sed quidquid sit, dubitari nequit saltim ex verbis, & mente *dictæ l. 8. nouæ Recop:l.* solam vicenariam scientiã, & cognitionẽ exéptionis bonorum, absq; notitia personarum litigatoris patris, & aui sufficere ad obtinendum in possessorio, & petitorio nobilitatis. Itaque in hoc inclyto Vallisoletano Prætorio (me iudice) Aula nobilium censuit, in causa cuiusdam Francisci de Paz Estrada, qui cum Salmanticæ simul cum patre & auo perpetuo vixisset, nec ad oppidum de *Villamor de los Escuderos*, vbi bona obtinebat, & parentes obtinuerunt, aliquando quisquam eorum accessisset, vt ab Incolis dicti oppidi possent agnosci: tamen ipsis de immunitate & exemptione bonorum trium personarum, spatio viginti annorum, ex propria scientia, & visu obtestantibus, absque illarum cognitione, fuit dictum, eum legitime suam possessionem probasse 12. die Octobris 1646.

122 Quibus in proposito subdam, viginti annos, exemptionis ex dispositione dictæ Cordubensis sanctionis in litigatore, patre & auo ad nobilitatis possessionem probandam requisitos, ita completos; & omnino exactos esse oportere, vt vel per horam defecisse noceat, sic indicant d. l. verba, ibi: *Y probare enteramente de si, seyendo casado, &c.* Et inferius: *por veinte años continuos, y cumplidos,* quibus notat Ioann. Garc. *de nobilit. glos.12.n.7. 12.25.& sc. & glos.26.* huiusce tẽporis perfectionem maximè esse necessariam, ob eximiam harum litium grauitatem, quæ in causa fuisse videtur, vt neglecta communi illa iuris regula, videlicet, perfectam existimari præscriptionem, cuius pauci tantum dies deficiunt; *l.si fundum, ff. de fundo dotali, l. rerum mixtura, §. Labeo, ff. de vsucap.* de qua latissime per Tiraquell. *in ll. connub. glos.2. princip.à n. 9.cum sequentibus*, hanc prorsus exactam, & mathematice, vt aiunt completam, ne dum quantitate mensium, & dierum, sed horarum, item dicta sanctio voluerit, completum ergo id tantum dicitur, cuius nec minimum deficit, imò superst. *l.2. §. excusantur, ff. de excusat. tutor. Excusantur*, inquit, *à tutela & curatoria, & qui septuaginta annos compleuerunt. Excessisse autem oportet septuaginta annos tempore illo, quo creantur, aut quo hæreditatem adijt quis, aut quo conditio, quæ testamento scripta est, completa est: non intra tempora excusationis, l. qua ætate, in fine, ff. de testament. l.vlt.C. de operib. public.* præsertim in dispositione nostræ legis, vbi eo magis, ipsius verba denotant perfectionem, quia sunt geminata, cum nec tantum vtatur aduerbio illo, *enteramente*, sed & illis dictionibus, *continuos, y cumplidos*; quæ geminatio magis enixam absoluti temporis, & perfecti voluntatem denotant, *l. Balista, eum vulgarib. ff. ad Trebel.* cui vix satisfactum videbitur, si vel hora ad prædictos annos deficiat, nihil enim actu creditur, scribit Imperator, *l.eum Syllanianum. C.ad Senat.Consult.Syllan.* cum aliquid superst agendum.

123 Ex quibus consequenter infertur, prædictos viginti annos possessionis non solum integros, sed etiam continuos esse debere, vt patet ex d.l. ferie ibi: *Continuos, y cumplidos*: continui enim ita dicentur, si nec vnius horæ spatio litigator, ipsius pater, vel avus fuerint inter plebeios descripti, aut illorum munera obierint, quoniam si id fecerint, licet per breuissimum tempus, ceptam possessionem inuertent, & quasi discontinua nequaquam proficiet, vt satis probatur ex his, quæ *supr à num. 51 cum sequentibus* in id expendimus, vt annum probationis, ad professionem in quacumq; religione emittendam, ex S. Concilij Tridentini decreto requisitum, continuum, & sine aliqua, licet vnius tantum horæ intericctione esse oportere, constat, & patet quia omnis continuatio, extrema, & medium requirit, vnde data continuatione datur tẽpus perseuerãs Ant. Bard. *de tempore vtilit. cont. cap. 2. n.*
124 1. vbi ea de causa continuum definijt, esse illud, quod habet materiã successiuam, & continuatam, non autem interruptam, *l. seruitutes, ff. de seruit. tit. generali, l. foramen, ff. de seruit. vrbanor. præd. l. non solum, §. annus, ff. de excusat. tutor.* ergo si breuissimo vnius horæ tantum spatio, aut litigator, aut vnus ex his parentibus, qui ad dictam possessionem immunes, & absque vlla innobilitatis macula requiruntur, intra viginti annos fuerit cum plebeis ad ipsorũ munera, aut officia assumptus, nequaquam in possessorio obtineuit, vtpote, qui per viginti annos continuos, veluti dicta l. cauetur in possessione non extitit nobilitatis.
125 Ideo inquit Ioan. Garf. *de nobil. glos. 6. num. 5* vnicum actum contrarium destruere anteriorem possessionem, si ad legitima tempora non ascenderit, quia tempus non erit continuum, interueniente aliquo actu contrario, aut pignorationis, aut incartulationis, etiam si actus sit momentaneus, vt idẽ Ioan. Garf. indicat, *ibid. num. 33.* dum inquit, actus momentaneos non destruere possessionem iam perfectam, & legitime præscriptam, nisi ad legitimũ tempus peruenerint, ergo imperfectã possessionem interrumpent, & discontinuabunt? quod nec vllus dubitauit, si eiusmodi contrario actui, momentario licet, vel vnius horæ descripti, vel ad munus plebeiorum deputati assensus accesserit, nam si facti conscius statim reclamauerit minime noceuit, aut possessionis cursus sistet, teste Otalora *de nobil. 2. part. tertiæ part. princip. cap. 1. num. 10.* vbi asserit, per capturam pignoris nõ amitti possessionem ciuilem, quãdo is qui pignoratur nõ acquiescit capturæ, sed reclamat, & protestatur se prosecuturum ius suum citra voluntatem, ergo & anim momentis temporum non amittitur possessio, *l. peregre 44. in princ. ff. de acquir. poss.* ibi: *Alioquin responsuros per momenta seruorum quos non viderimus interire possessionem.*

Et confirmatur proposita sententia 126
ex textu in *l. continuus 137. in fine principij, ff. de verbor. oblig.* vbi actus stipulationis continuus non videtur, quando post interrogationem, qui responsurus erat, aliud agere cœpit, quamuis eadem die, alia tamen hora spopondisset, si enim vbi actuum continuatio exigitur, vnicus actus diuersus licet momentaneus destruit continuitatẽ, quãto magis viciauit, si contrarius fuerit, & si nõ vltra horam perseuerauerit? at in proposito, cum actus ignobilitatis non statim contrarius appareat, sed cum scientia & tollerantia illius accesserit, medium tempus inter nominationem ad plebeium munus, descriptionem, vel pignorationem, & notitiam electi, descripti, aut pignorati nequaquam officiet. Est enim hoc quasi momentum naturæ, quod compatitur cũ ipsa continuitate & quod ipsam minime disturbat, vt planè profitetur Consultus initio d.l. his verbis: *Continuus actus stipulantis, & promittentis esse debet, vt tamen aliquod momentum naturæ interuenire possit*; hoc est necessarium, vt naturaliter responderi possit, nam si repentino aliquo simultanea promissio impediretur, hæc dilatio vti neces-

sa-

saria actum non diuidet.

127 Constat ergo ex superioribus, vicenariam eiusmodi possessionem ad nobilitatis probationẽ, ex legis nostræ præscripto, necessariam integram non solum, & continuam absque alicuius horæ impedimento; sed trium etiam personarum esse oportere litigatoris, scilicet patris, & aui, vnde disquirendum consequenter occurrit; an sufficiat, cum pater, & auus annis viginti fuerint immunes, si litigatoris filij possessio vnius tantum horæ extiterit? finge auum decem annis, & totidem postea patrem nec censum agnouisse, nec inter plebeios fuisse descriptos, decessit pater; aut filium emancipauit, certis bonis immobilibus donatis, & cum fuisset in matricula vti nobilis, & a pensitationibus immunis designatus, elapsa hora, vt plebeius incartulatur, & ad censum solutionem captis pignoribus compellitur; proficiet ne hæc horaria filij possessio, vt paternæ & auitæ cumulata, trium personarum, quo ad effectum obtinendi in possessorio nobilitatis censeatur? perspicuum est, sufficere, cum possessio quantumuis momentanea, & breuissima, possessio sit

128 *totus tractatus, C. si de momentanea possessione fuerit appellatum, facit l. 1. §. fin. ff. de aqua quotid. & æstiua*, ibi: *Non enim præparat hoc interdictum causam, vt superiora interdicta, nec ad possessionem temporariam pertinet.* Momenti vero, aut horæ circunstantia est accidẽs, quod non immutat speciem possessionis respectu substantiæ, nam qualitas accidentalis facit aliam rem, id est, diuersam, non tamen aliud respectu substantiæ, Ioan. Fab. *in §. omnium, num. 3. inst. de action. Socin. consf. 75. num. 14. lib. 1.* vt dicimus, quod aqua quotidiana distinguitur ab æstiua, non ex aquæ substantia, sed ex vsu, & modo ducendi, *l. 1. §. duo, ff. de aqua quot. & æstiua*, quo circa cum ad manutentionem vera, & realis possessio requiratur, *§. retinendæ, inst. de interd. l. Attilius, vbi Castrens. ff. de donation.* multis comprobat Ludouis. Post. *de manut. obser. 1. n. 4. obseru. 15. num. 4. & 5. & decis. 5. n.* 2. vnius horæ possessio ad manutentionem sufficit, vt ex notatis *sup. n. 23.* satis colligitur.

Et confirmatur ex eo, quod *initio, num. 36. & seq.* scripsimus, videlicet illum vere legitimam ætatem implesse, qui vltimi anni primam horam fuit ingressus, ergo pari ratione filius, qui requisitam viginti annorum possessionẽ à patre, & auo inchoatam vnius tantũ horæ immunitate perfecit, illam satis absoluisse dicetur ad effectum, vt triũ personarum possessio videatur, ex dispositione *dictæ Cordubensis sanctionis* ad obtinendũ in possessorio, vel in petitorio, si & immemorialis accesserit.

Ex quibus infertur, parum tutam videri opinionem Ioannis Garsiæ *de nobilitate, gloss. 12. num. 12. cum seqq.* existimantis, litigatoris possessionem etiã extante dispositione *nostræ legis Cordubensis*, minime fore necessariam, vbi in auo & patre, vel in auo solo, aut patre etiam solo, si in auo nullus extiterit actus contrarius, fuerit viginti annorum possessio terminata, nam cum in dicta lege pro forma substantiali exigatur cursum vicenariæ possessionis tres illas personas litigatoris, patris, & aui obtingere, vt patet, ibi: *Si alguno dixere, que està en possession de hijodalgo,* iunctis illis, *probando la exempcion, y inmunidad de su padre, y de su abuelo, que todas tres personas, el seyendo casado, y viuiendo sobre si, y su padre, y abuelo estuuieron pacificamente en reputacion, y possession de hombres hijosdalgo, &c.* & iterũ: *Pero si el abuelo huuiere sido tan antiguo, que los testigos no le pudieron conocer, que alomenos depongan de de oydas, y fama publica de lo susodicho, y de el padre, y de el mismo pruebe de cierta ciencia, y sabiduria de los dichos veinte años*, ad amussim erit obseruanda, vt actus subsistat, *l. cum hi, §. Prætor. ff. de transact. l. non dubium, C. de leg.* maximè cum sit forma legis, Surd. *consf. 186. num. 19.* Castill. *controu. lib. 5. cap. 149. num. 26.* Scacc. *de commer. §. 1. quæst. 1. n. 148.* & alij apud Valasc. *axiomat. litt. F. num. 160.* frustra enim trium personarum possessionem desideraset, si duarũ, aut vnius tan- 129

tantum sufficeret, quod vix de prudenti, ac prouida legis dispositione suspicari licet, *cap. si Papa 10. de priuil. in 6. cap. si Romanorum 19. dist.* Card. Tusch. *pract. conclus. iuris lit. F. conclus.* 520. & pluribus idem Valasc. *lit. L. n.* 14.

130 Præsertim cum ipsa decisionis ratio trium personarum necessitatem manifestè suadeat, eo enim existimo illas desiderasse, vt non aliter quis possessionem nobilitatis consecuturum statueret, quam si prius, saltim possessione, ipsius familiam nobilem ostenderet, non quidem ab origine, sed ab illis tantum vltimis personis, quarum numerus possit familiam omnem repræsentare, aut efficere, tribus nempe si Consulto credimus *in l. Neratius 85. de verb. sign.* duo quidem familiam non faciunt, vt inquit Vlpianus *in l. aetestatio 40. §. vnicus seruus, ff. eod.* sed tres,

131 veluti *ibidem* notat Forner. & communiter omnes cum ternarius, primus sit numerus multitudinis. Vnde tria multa dici possim notatur in *l. licet Imperator. delegat. 1. & in §. multis, inst. de libert.* dixit Bald. *in l. hac consultissima, in fine, C. qui test. facer. poss.* & Ioan. Bertachin. *in repertor. vers. Tria*, quia ternarius multitudinem significat, vt innumeris probat Petr. Bungus *de myster. numer. vbi de Numero* 4. præsertim ex textu in *cap. reliqui Sacerdotes 67. dist.* iuncta glossæ explicatione *verb. Trium.* Nam cum magnam habeat có-

132 munionem possessio cum proprietate, vt in explicatione *l. naturaliter 12. §. nihil commune, ff. de acq. possess.* admonet Gothofr. ex illo Senecæ: *Stulta mortalium auaritia proprietatem, possessionemque discernit.* Conuenientissimum nostra lex censuit, vt quemadmodum propriè nobilis nemo dicitur, nisi qui ex nobili familia originem ducit, *l. 3. tit. 21. part. 2.* ibi: *Fidalguia, es nobleza, que viene à los hombres por linage.* Ita nec impropriè, aut possessione tantum nobilem quem posse decerni, ni prius de ipsius familiæ possessoria saltim nobilitate, vel hoc modo constaret.

133 Et hac ratione dictam Cordubensem sanctionem trium personarú possessionem efflagitasse, vel eo affatim liquet, quia vt ex ipsius serie constat, ab antiquis Regni dispositionibus, hac de re loquentibus non discessit, imo illis standum expressis, his verbis prouidet: *Y probare enteramente de si, seyendo casado, ò viuiendo sobre si, y de su padre, y al uelo, en la manera que las leyes, y pragmaticas de nuestro Reyno lo disponen.* At si legis 2. *tit. 21. part. 2.* antiquam decisionem respicias, illum ex nobili familia descendere inuenies, qui ex tribus tantum personis, patre scilicet, auo, & proauo nobilibus originem ducit, verba dabo: *E por ende*, inquit, *fijosdalgo deben ser escogidos, que vengan de derecho linage de padre, é de abuelo, fasta en el quarto grado, que llaman bisabuelo.*

Nec aliud euincitur, *ex l. 7. d. tit. 11. lib. 2. Recol.* vbi illis verbis: *Que todos los hijosdalgo, que son hijosdalgo de padre, y abuelo, y estuuieren en possession de hidalguia de tanto tiempo acá, que memoria de hombres no es en contrario.* Duarú solummodo personarum, patris nempe, & aui possessionem requirere videtur, quoniam si verba attentius perpendantur, trium etiam personarum immunitatem, vt in dicta Cordubensi pragmatica expostulat. Nam etsi de litigatoris possessione, nil expresse disponat tacite tamen illam exigere videtur, primò ibi: *Que todos los hijosdalgo, que son hijosdalgo*, & iterum, *y estuuieron en possessió de hidalguia*, quæ in litigatores proferuntur, & de ipsis sunt necessario subaudiéda, vt agnouisse videtur Ioan. Garf. sibi contrarius, *d. glos. 12. num. 12.* nam cum antiquiore nostro iure, *d. l. 2. partitæ*; quatuor personarum requisitam fuisse possessionem referret, nouiore *l. 7.* trium duntaxat requiri fatetur, nec *l. 7.* quidquam decidere de litigatore aperte. Si enim de litigatoris possessione, nec verbum quidem *in d. l.* habetur, non trium, sed duarum solummodo personarum possessionem exegisse videtur, patris nempe, & aui, quorum duntaxat expressam mentionem facit. Nam de proauo minimè cogitauit, nisi vt illum prorsus excluderet, abrogata hac in parte antiqua lege

par-

partitæ, alioqui si & proaui possessionem exposceret, nullo fauore nobiles prosequeretur, vt se facere *d.l.* constitutione iactatur sic alloquens: *Porque siempre nuestra voluntad fue, y es de hazer merced à los hyosdalgo de nuestro Reyno, &c.* imò illos difficilioris onere probationis grauaret, cum antiquæ legis parti probationē quatuor persona rum, immemorialem adiecisset, quod vix dici poterit, cum eo potius dicta *l.*7. emanarit, vt proaui difficilem possessionis probationem septem partito iure requisitam antiquaret, quæ licet propositæ rationi congruentior esset; quia litigatorem à numero excludebat personarum, quibus familiam repræsentari voluit, in id solum aduocans patrem, auum, & proauum, ne si ad eiusmodi repræsentationem neglecto proauo, filium, siue litigatorem admitteret, & ascendentis, & descendentis simul vicem agere videretur: nihilominus difficultas istiusmodi probationis; quę nobiliores quosque in abiectissimam censitorum conditionem redigebat, *dictæ l.*7. conditorem adeò in benignitatem impullit, vt hāc magis impropriam duarum personarū repręsentationem in litigatore maluerit, quam vt veritas antiquæ nobilitatis defectu probationis pateretur; quod & item Cordubensis sanctionis Auctori placuit. Sed eo tamen vberioris clementiæ moderamine, vt *dictæ l.* 7. dispositio, quæ simul cum possessione trium personarum, ab ipsa litigatoris; immemorialem immunitatis cæterorum ascendentium requirit, ad proprietatis probationem pertineat, satis esse disponens ad obtinendum in possessorio, si non amplius, quam de earundem trium personarum possessione fuerit obtestatum. Ergò planè, tam ex antiquis; quam ex nouioribus Regni constitutionibus euincitur, non alia ratione, Cordubensem sanctionem viginti annorum immunitatem tribus illis personis exoptasse, nisi, vt familia litigatoris, nobilitatis possessione honestata, constaret, vt vel hoc modò quasi è nobili familia, nobilem item litigatorem efficeret.

Quod cum ita sit nequaquam admitti poterit dicta Ioannis Garsiæ sententia, vtpote quæ menti, & rationi legis resistit; nec iuuatur eo præcipuo fundamento, quo nititur; fatemur enim possessionem patris, esse possessionem filij, in ipsumque continuari cùm sua causa, & vt fuit in parente, & quod filius habet promiscuam cum patre possessionem, *cap.* 1. *§. inter filiam, si de feu do fuerit contr.* tradit Bald. *in l. si eius, C. de leg. hæred.* facit text. *in cap. cum Ecclesia Sutrina, de caus. poss. & propr. cap. cū venissent, de instit. l.* 2. *ff. pro hær.* Sed hæc omnia *dictæ l. Cordubensis*, dispositioni minimè aptantur, cum non fictā, siue artificialem, vt eiusmodi vocat Alex. *cons.* 24. *incipien. attentis his, num.* 3. *vers. Et appellatur dicta possessio, lib.* 3. & Cardin. Tusch. *pract. conclus. iuris litt. S. conclus.* 625. *num.* 17. & 19. Sed vera, & personalis possessio litigatoris, patris, & aui requiritur, vt nec semel notauimus, vbi enim personale quid exigitur, alterius facto suppleri nequit, *l. vlt. ff. de excus. tutor. l. in in honoribus, §.* 1. *de vac. muner.* notat Petr. Pekius *in regula qui facit per aliū* 72. *num.* 13. *in fin. de regul. iuris, in* 6. Vnde Capellanus, cui in fundatione fuit onus adiectum personalis seruitij, aut sacrificij, per substitutum illud adimplere non poterit Piasecius *in praxi part.* 2. *cap.* 3. *art.* 5. *num.* 4. Anton. Diana *Res. moral. part.* 1. *tract.* 14. *de celebr. Missar.* etiam si ægrotauerit, vel alio iusto impedimento, non diu laboraret, vt indicat P. Leander *quæst. moralium in sept. Sacram. part.* 2. *tractat.* 8. *disp.* 5. *quæst.* 29. ergo nec possessio, quæ à lege in filij persona exposcitur, patris, vel aui possessione suppletur. Maximè cum sit realis, cuius non datur translatio de vno in alium, *l. cum hæres, de acq. poss. l.* 1. *§. Scæuola, §. si quis testam. liber esse iussus fuerit*, ex quibus ita obseruat post antiquiores Card. Tusch. *litt. P. conclus.* 426. *num.* 1. & 2. etsi Ioann. Gars. *d. glos.* 12. *num.* 14. *in fin.* eiusmodi immunitatis possessionem, non realem, sed incorporalem esse voluerit, quia consistit in actu mere priuatiuo, sci-

scilicet, non soluendi tributa plebeia. Sed proculdubio fallitur, cum tantum absit, vt in priuatiuo consistat, quod imò essentia ipsius dependeat a positiuo, illo nempe, vt quasi nobilis sit in matricula descriptus, hoc enim necessario procedit exemptionem, vtpotè causa non soluendi tributa, veluti planè, illis verbis: *d. l.* ostenditur: *y que como à tales hijosdalga los dexauan los Concejos donde viuian de empadronar, y prendar en los pechos Reales, y Concejales, y no por otra razon alguna*. Etsi loca sint libera, ubi officia, siue Magistratus tantũ nobiles à plebeis discernũt, possessio illis quæsita, quomodo in priuatiuo cõsistet? Necessariò ergo realis, & in facto posita credenda erit, vti & quę ex accessione, & concursu ad cętus, & congregationes nobilium, iuxta eiusdem l. dispositioné, ibi: *Y que se ayuntauan en sus Ayuntamientos con los otros hijosdalgo en los lugares donde viuieron*, quam veram, & sufficientem possessionem nobilitatis, reiecta distinctione Otaloræ *3. part. cap. 8. num. 9.* probat ipse Ioan. Garf. *glos. 7. num. 5. cum seqq.* & rursus, *glos. 35. à num. 1.* qui & *d. glos. 7.* maximè *num. 22.* ex alijs actibus positiuis probari sufficienter posse testatur, dummodo iuris dispositione, vel consuetudine solis nobilibus competant, cuiusmodi est profectio ad bellũ, cum vocati sunt nobiles, teste Otalora *3. part. cap. 4. num. 2. ad finem*. Hæc igitur omnia satis persuadent, possessionem nobilitatis nõ priuatiuis, sed imò positiuis, & affirmatiuis actibus acquiri, qui illam necessariò realem constituant, & ideo intransmissibilem de persona in personam.

Deinde præfata Ioannis Garsiæ iura, quibus suam opinionem propugnat, eo facile reijciuntur, quia ex illis solum concluditur, possessionem cum sua causa transire de patre in filium, & de testatore in hæredem, propter identitatem personarum, quia vt pater & filius reputantur vna persona, *l. ne cum filiofamilias 16. ff. de furtis*, *l. vlt. C. de impub. & alijs subst.* ita & hæres personam reprę̨sentat defuncti, & vna censetur cum illo, *l. cum à matre, C. de reivendic. l. 1. & 2. C. de hæred. action. aut. de iur. iur. amor. præst. §. 1.* At hæc trãslationis ratio cessat in dispositione nostræ legis, cũ identitas personę patris, & filij proueniat à patria potestate, vt ex adductis liquet, & probat Anton. Faber *in Iurispr. Papin. titul. 8. princ. 7.* extra quam necessario filius esse debet ex ipsius præscripto, vt possit nobilitatis possessionem quærere, hoc enim significant illa verba: *&* de filio loquitur, *seyendo casado, y viuiendo sobre si*, quibus notandum erit, adeò legem voluisse personam filij, quo ad eiusmodi effectum, distinctã, & extraneam à parentis esse persona, vt nec satis esse crediderit si matrimonio fuerit à paterna ditione liberatus, *l. 47. Tauri*, nisi & seorsim viuat, propria obtinens bona, quæ suo disponat arbitrio, vt iam obseruasse meminimus *annal. nostris de ætate ad omnes humanos, act. requis. anno 7. q. 34. n. 6.* 138

Nec quasi in hæredem possessionis translationem admittit, *d. l. Cordubæ* edictũ, cum etsi hoc fateretur, esset necessariò asserendum viuentibus patre, & auo, nequaquam filium posse acquisisse nobilitatis possessionem, quasi ipsorum nondum extiterit hæres, & viuentis nulla datur hæreditas, *l. 1. ff. de hær. vel act. vend. l. 2. de vulg. & pupill. subst. l. qui superstitis, ff. de acq. hæred.* Et quod absurdius est, cæptam à patre, & auo possessionem, non aliter posse filio proficere, vt ipsius adminiculo perficiatur, quam si à patre saltim fuerit hæres institutus, & hæreditatem agnouerit, quę prorsus à dicta constitutionis mente, & verbis abhorrent, frustra enim de filio requireret, *que viniesse sobre si*, id est, in nullo à patre pẽdens, si defunctum patrem tunc acquirendę possessionis tempore voluisset. Ergo siue realem, siue incorporalem, & in priuatiuo consistentem nobilitatis possessionem accipiamus, semper intransmissibilem futuram erit dicendum, quoniam patris, & aui possessio ex dispositione *d. l.* non proficit filio, vt translata in ipsum, sed permodum coa-

coacervationis, & adminiculi ad suam possessionem perficiendam, vt *in l. Pōponius 13. §. cum quis vtitur adminiculo, ff. de acquir. possess. & in l. 16. tit. 29. par. 3.* ergo & possideat ipse saltim per horam, consectarium erit, si legis formæ adherendum placet.

139 His subdam, voluntatem mulieris; nec per horam durare iure præsumi, mutatur enim ter in hora, si Baldo credimus *in l. vlt. col. 3. vers. Et die quod mulier, C. de suis, & legit.* vbi cum alijs, hanc item exhibet causam, vt mulier ad feudi successionem non admittatur, cum vassallus debeat esse constās, *cap. 1. tit. de no. for. fid.* extant eiusdem sententiæ Iacob. à S. Georgio, Nicol. Neapol. Iacob. Aluarot. & alij, quorum meminit Tiraq. *in ll. connubial. l. 9. glos. 1. p. 9. num.* 132. adducit eandē rationem D. Garf. Mastril. *de Magist. lib. 2. cap. 4. num. 17.* vt à publicis muneribus fœminas ableguet, & probari videtur ex textu *in l. filia in orbitate 20. C. de inoffic. test.* vbi Imperatores Diocliet. & Maxim. voluntates mulierum momentarias vocant, id est, singulis horæ momentis mutantes, vel momentarias dixit, vt illas de hora in horam mutari significaret. Stat enim aliquando momentum, pro hora, vt *sup. in perhorario* notauimus, *n. 34.*

140 Inde passim mulierum genus conuicio mutabilitatis afficitur, *cap. forus, de verbor. sign. cap. de viduis* 227. *quæst. 1.* sic à Montal. *in l. 1. glos. 1. vers. Est enim mulier, tit. 7. lib. 3. fori ll.* Didac. Perez *in l. 1. vers. Quæstio dubia esse potest, tit. 2. lib. 5. ordinam. pag. mihi* 86. Mascard. *de prob. conclus.* 181. *num.* 39. Petr. Gregor. *sintag. lib. 32. cap. 13. n. 2.* Vincent. Turturet. *in paralel. ethic. & iuridic. obseru. 48. in iuridicis*, vbi post alia, ipsarū inconstantiæ tribuit, quod nulla, aut rara inter fœminas sit amicitia, obtestante Platone *libr. de claris*

141 *mulieribus*, quas cum summis laudibus affecisset: *Graue*, inquit, *est omnino pronuntiare, ad solam amicitiam esse parum idoneas.* In amicitia, prosequitur Turtur. *constantiam desideramus, aqua mutare abesse, tam certum est, quam quod certissimum*, notauimus item *annalibus nostris de ætate, anno 14. quæst. 43. num. 12.* ex quo nec immerito, vt rarum & singulare exclamat testatrix illa apud Paulum I. C. *in l. Titia 35. ff. de auro, & argento legato*, Titiam amicam habuisse, cum eaque sine mendacio vixisse: *Titiæ amicæ meæ, inquit, cum qua sine mendacio vixi auri pondo quinque dari volo.* Mirāda quippe hæc fœminarum amicitia, sed magis mirandum absque mendacio fuisse, cum adeò sit inconstantiæ, velut consectarium mendacij vitium, vt quasi earū proprissimū credatur, etiam à Iustiniano *Auth. de nupt. §. quæ vero nunc.* In quibus de fœminis scribit, *omnino periurium promptum est*, qua de causa abrogauit legem Iuliam Miscellam, quę à mulieribus iuramentum exigebat, nempe quod ad secundas venirent nuptias filiorum causa hoc agere: si volebant accipere legata, & relicta sub ea conditione, quatenus ad secundas nuptias non venirent. Et sublato iuramēto permisit Imperator accipere relictum: *Cum vtique periurium esset in promptu: filiorum verò procreatio in fortunæ muneribus iaceret*, vt ipse subijcit. Eoque & aliam constitutionem ex veteribus abrogatam voluit, vt de re non dissimili: nempe quod matres gesturæ curam filiorum iusiurandum darent, quod ad secunda vota non transirent, sed toties peierabant, quoties iureiurando hoc asserebant: *Et toties*, inquit, *scimus præuaricatam legem, & ius iurandum periurium datū, quoties pene datum est*, quod ex suis Græcis didicisse obseruat Vincent. Turtur. *vbi proxime*, quibus velut in prouerbio erat.

Muliere iurante ridet cœlum,

Et aliter:

Mulieris ius iurandum in vino scribo.

Ex quo in multis à testimonio ferendo arcentur fœminæ, veluti abundè satis probat Didac. Perez loco *vbi sup.*

Fœminarum ergo hæc varia conditio est in causa, teste Decio *cons.* 163. 143 *in causa matrimoniali circa finem, vers.*

19. *non obstat*, vt licet nemo præsumatur repente voluntatem mutare, *l. non ad ea, ff. de cond. & demonst. cap. maiores, de baptism.* quo circa suspicione falsitatis laborat testis, qui de subita voluntatis mutatione deponit: cum in testibus verisimilia tantum credantur, *cap. quia verisimile*, vbi notat Panor. *de præsumpt.* Hoc tamen cessat, si de repentina mulieris mutatione voluntatis appareret, & si contrarium magis placuerit Carolo Ruino *cons. 151. gratissimum, fol. 3. vers. Tertio fuit dictum, lib. 5.* sed mihi magis probatur sententia Tiraquel. *vbi sup. num. 133.* qui boni viri arbitrio id relinquit, vt inspectis negotij, & personarum circunstantijs rem securius definiat, cum nec omnes variæ, & mutauiles sint, & vt in plurimum non nisi habito respectu ad virilem sexum, veluti optimè in proposito admonuit Mascard. *d. conclus. 181. n. 40.*

144 Subiungam item, illum falsitatis nimis suspectum haberi, qui ignorare dicit factum iam diu secutum, cum tamen recenseat diem, & horam illius, adhibitis circunstantijs vbi erat, quid fecit, quod edit, & bibit, quos sermones habuit, & cum quibus. Nam & si quis non teneatur recordari de tempore, si tamen ait, non recordari de facto memorando, & de non memorandis ad amussim recordari dicat, verisimiliter suspectus est, ita Hort. Caualcan. *in pract. & theor. testium, part. 4. num. 95.* vtpote, & qui memoriam negat habere de his, de quibus verisimiliter recordari potuerit. puta de facto proximo, & de re admodum notoria, argumento *l. peregre 44. ff. de acq. possess.* vbi notant omnes Bartol. *in l. 2. §. si quis autem, C. de vet. iure enucleand.* Innocent. *in cap. qualiter, & quando, de accusat.* secus in factis antiquis, de quibus non præsumitur memoria ex Bart. *cons. 65. col. 4. lib. 4.* Alciat. *de præsumpt. præsump. reg. 3.* Menoch. *de arbitr. casu 308. num. 7.* & Caualcan. *vbi supr. p. 5. n. 151.*

145 Nec minus falsitate laborant, qui superstitione magis, quam arte, ex cuiusque natiuitatis hora, ipsius mores, casus, & interitum certo se prædicere iactant. Hi sunt Astrologi, qui & *Genethliaci appellati sunt*, inquit D. Augustinus in *cap. 1. 26. quæst. 4. Propter natalitiorum considerationes dierū. Geneses enim hominum per duodecim cæli signa describunt, syderumque cursus, nascentium mores, actus, & euentus prædicere conantur, id est, quis quali signo fuerit natus, aut quem effectum habeat vitæ, qui nascitur, interpretantur. Hi sunt, qui vulgo mathematici vocantur; cuius superstitionis genus, constellationes Latini vocant, id est, notationes syderum quomodo se habeant, eum quisque nascitur*, ex quo etiam textu paulò inferius cōstat, Horoscopos item eos fuisse compellatos, vtpote obseruatores horarum: *Horoscopi dicti*, prosequitur, *quod horas natiuitatis hominum speculentur dissimili, & diuerso facto.* Nec hominum tantum, sed & Regnorum, ciuitatumque fata profitentur, hac arte posse prænoscere, obseruata enim astrorum cōpositione, quæ fuit cum vrbes conderentur. Vt fecit hoc in vrbe Roma rogatu Varronis, quidam Tarutius Mathematicus, vt *in Romulo* tradit Plutarchus, & Cicero *lib. 2. de Diuinatione*, & apud nostros (vt domestico id stabiliamus exēplo ataui nostri) miles quidam, natione Italus astrorum peritissimus; Is ergo cum obsessa à nobis esset Antiquarensis ciuitas, & Ferdinandus Infans, qui tunc castris aderat cum Roderico Roderici Narbaez, & Ioanne Roderico Narbona fratribus (vterque vt clarissima Roderici de Narbona progenies, & extrenui milites, & Ferdinandi à cubiculo, & consilijs) de rebus discrimineque belli ageret; ad illos accessit, & in spem felicissimi euentus, accendens, ciuitatem, prædixit à mauris fore proxima die, eripiendam. At cum hoc maximè à Ioanne Roderico Narbona, ut leuissimum irrideretur: ne contemnas addidit, ex astris didici, & quod tu parricidio anno ætatis septuagesimo decedes. Res ita se habuit, nam ciuitas die sequenti fuit capta, & Ioannes cum

cum senio, & militiæ laboribus confectus domi quiesceret, ictu tabulæ, quæ Roderici Narbona filij sui, ab auique nostri effigiem referebat, & ex alto delapsa in ipsius caput concidit, dum annum ageret septuagesimum, vt prædixerat miles Toleti, occubuit. Sicque à nostris proauo, & auo, Ildephonso videlicet dicti Roderici filio, & Didaco de Narbona pluries eximium parentem D. D. Ildeponsum de Narbona accepisse, nec semel audiuimus, & legisse retulit D. Thomas Tamaio de Vargas Regius Phillippi IV. Historiographus, *in perpetua Historia*, nondum typis mandata, cui titulus: *Memoria del Señor Rey Don Iuan el Segundo, escrita por vn su Escudero.* Sed hanc futurorum cognitionem nemo astris adtribuet, ope potius credens præuisa Dæmonis, cui Regnorum, ciuitatumque excidia latere non solent, teste D. Augustino *in cap. sciendum 2. eadem causa, & quæstione*, ibi: *Quatenus presesij videantur*, Maligni scilicet spiritus, *quid in singulis Regnis, aut locis venturum.* Hoc enim ex sola Horoscopi inspeccione, si forte certum fundationis acceperint, merito, vt vanissimum negligit Cicero *vbi supr.* cum de L. Tarutij vrbis Romæ prædictione agit, his verbis: *O vim maximam erroris, etiam ne vrbis natalis dies ad vim stellarum, & Lunæ pertineat? fac in puero referre, ex qua affectione cœli primum spiritum duxerit, num hoc in latere, aut in cæmento; ex quibus vrs effecta est potuit valere!* Ergo merito, vt falacissimam iudicandi hanc artem, siue in ciuitatibus, siue in hominibus prohibitam legimus, ad cuius exprobationem quam plura erudite congerit Benedict. Pererius *de magia, lib. 3. de diuinatione astrologica.* Et si D. Augustinus *in dicto cap. 1. in*
146 *fine.* Eo nunc præsertim vetitam enunciet, ne postquam Christi natiuitas, & diuinitas stellis innotuit, alterius creaturæ natalitium astra subseruiant: *Primum autem genus*, inquit, *id est, stellarum interpretes, Magi nuncupabantur, sicut de his legitur in Euangelio qui natum Christum annunciauerunt. Postea hoc nomine soli Mathematici dicti sunt, cuius artis scientia vsque ad Christum fuit concessa; vt Christo edito nemo exinde natiuitatem alicuius de cœlo interpretetur.* Ex quibus, dubia prorsus redditur sententia existimantium, Magos non ex astrologia, sed ex diuina reuelatione Christi Domini natiuitatem cognouisse, vt nonnullis suadere contendit Torreblanca *iuris spiritualis, lib. 10. c. 3. n. 35.*

Cuius scientiæ (si scientiam illam compellare licet) falsitatem, mendaciamque procul à recto viro desiderat D. Matthæus Lopez Brauo, *libr. 2. de Rege, & regendi ratione*, elegantissimis hisce verbis; *Hoc certissimum, omne mantiæ genus falsum, noxium & expellendum. Nec astrorum prædictio hanc legem effugiet, si natalitijs imprudenter incumbas; si quærentibus satisfacias, si cum nec Medicus; nec Agricola, tempora eligas, si in annorum reuolutionibus inani spe, & metu copiæ, & inopiæ ciues afficias, si magnos errantium synodos, & octauæ sphere nondum agnitos motus, nouissimeque spectatos Planetas obseruans, certum Imperio, & quod impium est, certum etiam Religioni diem statuas,* quia vt ipse postmodum ratiocinatur: *Omnis enim ex Astrorum prænotione magia & superstitio: & inutilis Dæmonum communio, & inuocatio.* Quibus verbis nedum Iudiciarios, sed Haruspices item exprobat, vtpote eiusdem fallatiæ & superstitionis auctores, cum ex eodem D. Augustino *in dict. c. 1. Haruspices sunt nuncupati, quasi horarum inspectores: Dies enim, & horas in agendis negotijs, operibusque custodiunt: & quid per singula tempora obseruare debeat homo, intendunt,* quorum iam *in Antelog. num. 133.* meminimus.

MINVTA HORÆ SECVNDÆ.

Iximus *Hora præcedenti* ex vulgari omnium placito, licere Sacerdotibus, quasi ex iure cõmuni per duas fere horas, ante primam Solis illustrationem, quam Auroram vocamus, Missæ Sacrificium inchoare. Nunc verò in priuilegiatis, ad duas integras horas, id saltim extendimus, ita, vt siue Cardinalibus, siue alijs, quibus ex benignitate Pontificia, aut Cõmissarij S. Cruciatæ (cui & hoc licere probat Machad. *in Perfecto Conf. tom. 2. lib. 4. part. 1. tract. 11. docum. 8. n. 1*, indulge- 1

tur celebratio ante Auroram, compe-
tat illam duplici retro hora ab ipsius
splendore incipere. Imò & si Scort. *de
Sacrif. Missæ*, *lib.2.cap.15.num.4.* fi-
des adhibenda est, de Cardinalibus
agens, contendit posse per duas horas
cum quadrante alterius, ante Solis or-
2 tum, Sacrificium perficere. Vel per
duas horas & dimidiam alterius, vt te-
net Vazquez *in 3.part.tom.3.disp.233.
cap.3.n.27.* Laym. *tract.5.c.4.n.3.* Hur
tad. *disp.4. diffic.4.* qui etiam ad tres
quadrantes supra duas horas exten-
dunt. At quid mirum? cum tantùm hæc
in parte Regularibus S. Dominici, &
S. Francisci detulerint doctissimus P.
Suar. *in 3.p. tom.3.q.83.art.2.sect.4.
vers. Tertia exceptio*, Mirand. *in manuali
Prælat.q.40.art.10.concl.2.p.1.* Hier.
Rodrig. *in cōp.q. Regul. res.25. de celeb.
Missar.* & nouissimè P. Leander *resol.
mor. in sept. Sacram. p.2. tract.8. disp.6.
q.3.* vt hoc illis, etiā per tres horas an-
te Solis ortū, licere contestari non sint
veriti. Imò & illicò a matutino, post
duas horas mediæ noctis, vt cū Ioanne
de la Cruz *in direct. cōscien. p.1. de Sa-
cram. Missæ, q.2. dub.1. concl.3. in fin.*
tenet Dian. *p.2. tract.14. q.33. ad finem*,
exactè P. Leander *d. tract.8. q.4.* & Ma
chad. *vbi prox. n.3.*

3 Et adducuntur in has sententias, ea
vnica ratione, quia priuilegiū nihil ope
raretur, nisi aliquod tēpus adderet tē-
pori, quo de iure cōmuni, & iuxta re-
ceptissimā sententiā licet cuiq; Sacer-
doti Missæ celebratio. Ita Suar. *loco ci-
tat.* Rodrig. *in sum. verb. Missa c.243.n.
1.* A Egid. Trullench *in exposit. Bullæ
Cruciatæ lib.2.§.5. dub.3.n.4.* Ergo cū
hoc sit ferè duarū horarū, vt dicta *H.*
1. ostendimus, minimè à ratione videri
debet extraneū, si huic tēpori priuile-
giū, vel quadrantē, vel aliā horā subiū
gat. Quare huiusmodi sententiā, quasi
verissimam amplectitur A Egid Trul-
4 lench *sup.* vbi itē subdit, posse Cōmis-
sariū Cruciatæ indulgere facultatē ce-
lebrandi per horam ante lucem, ita, vt
supposita dispositione iuris cōmunis,
possit Missa inchoari per duas horas,
& quartam, vel dimidiam partē vnius,
ante ortum solis, consentit Bustam. *in
ceremoniali lib.1.c.4. Rubric.15.num.7.*
P. Leander *d.q.3.* quod item, & de Epis
copo sentiunt Reginald. *lib.29.n.174.
in fin.* Fagund. *præcepto 1. Eccles. lib.3.
c.17.n.16.* P. Garf. *in sum. de excellent.
Sacerd. tract.3. dif.8. dub.1. punct.2. n.
13.* ex Siluestro *vers. Missa 1.q.6.* &
Azorio *p.1. lib.10. c.25. q.5.* qui hanc
facultatem dispensandi, iusta interce-
dente causa, ad duas horas extendunt,
Eminentissimus Card. Branc. *in decis.
de priuileg. Cardinalium quo ad celebra-
tionem Missæ in eorum capellis*, apud
Dianam *p.6. resol. mor. tract.8. misc. res.
40.* qui tandem his verbis totam rem
digerit: *Et saltem ex supradictis certum
est, quod simplex Sacerdos, præciso priui-
legio, Missam inchoare potest per mediam
horam ante initium crepusculi, & Auro
ræ (tempus illi concessum de iure) & hoc
quia sufficit, quod Missa desinat circa ini
tiū Auroræ, idem dicendum sit de Cardi-
nalibus, eorumq; Cappellanis, qui poterūt
incipere per dimidiū horæ ante tēpus con-
cessum, ex DD. sententia, hoc est duab. hora
rū cū quadrante, & sic per duas horas, cū
tribus quadrantibus, vt Missæ sacrificiū
terminare cōtingat per duas horas cū qua-
drante ante solis ortum, cum sacrificiū cō-
muniter spatio horæ perfici soleat.* Quod 5
item probabiliter, & ad cappellanos ex
tendit, vt possint etiā absentibus Car-
dinalibus, in eorū cappellis pro ipsorū
familiæ cōmoditate, dicto tēpore, cele
brare. Et si probabilius contrarium ar
bitretur, seque non permissurū conclu-
dat, eo absente, cappellanum in sacello
ante Auroram celebrare, quasi hoc
Cardinale Missam audiente, tantùm li-
citum putet.

*Vtrum autem interruptio Rosarij, coro
næ, Officij Diuini, aliarumq; orationum,
tam ex præcepto, quàm ex voto, iuramen-
to, aut Confessoris iniunctione debitarum,
si duas horas excedat sit peccatum morta-
le*, nondū in comperto est. Affirmati-
uam partem defendunt plerique vt Na
uar. *de oratione, c.16.n.75.* Suar. *lib.4. de
Hor. Canon. c.24.n.10.* Vazq. *opusc. de
Benef. c.4.§.1. dub.96.n.169.* Regin. *to.
2. lib.18.c.12. sect.4.n.162.* Ioan. à Cru
ce *in direct.1.p. præcepto 3. art.2. dub.4.
conclus.2. in fine*, Molfesius *in sum. tom.1.*

tra-

tractat. 5. cap. 2. num. 38. Carol. Macign. cap. 87. num. 12. Rag. de offic. Canon. in choro quæst. 14. num. 4. Homobon. de exam. Eccles. part. 1. tract. 4. cap. 4. quæst. 39. Schillant. de oblig. cler. p. 1. dub. 15. n. 48. Comitol. respons. moral. lib. 1. q. 66.

7 Quorum illa potissimum ratio existit, quia notabilis quęlibet interruptio, adeo orationem, vel Diuinum Officium discontinuat, vt vna oratio, aut vnicum officium dici nequeat: cum interpositio faciat alium actum, nisi modici sit temporis, argum. l. continuus, in princip. ff. de verbor. oblig. cuius quantitatem, nec ausus fuit definiri Nauarr. vbi sup. num. 71. sed arbitrio prudentis æstimandam relinquit, per text. in l. 1. de iure delib. & c. de causis, de offic. deleg.

8 Nilominus alij in contrarium procliuiores verius existimant, nullius culpæ, saltim læthalis reatum incurrere, qui nedum duabus horis, sed & maiori distractione preces, vel orationes, etiā sine iusta causa discecant. Amplectuntur hanc opinionem Laym. lib. 4. tract. 1. cap. 5. num. 6. Villalob. tom. 1. tract. 24. dub. 11. num. 24. Læsius de iust. lib. 2. cap. 37. dub. 10. n. 57. Ledesm. in sum. part. 2. tract. 9. c. 1. Aragon 2. 2. q. 83. art. 12. in fine, Zanard. in direct. p. 2. c. 23. in explic. 3. præcepti, Naldus, versic. Diuinum Officium, n. 4. Ioan. Machad. in Perfect. Confess. tom. 1. lib. 2. part. 3. tract. 2. docum. 3. n. 6. Auguſt. Barbos. in collect. ad c. dolentes, n. 19. de celebrat. Missar. Vincenc. Candid. disquis. moral. tom. 2. disquis. 23. dub. 4. vbi appositè satis inquit, interruptionem Rosarij, Coronæ, aliarumque orationum, ex voto, vel confessoris præcepto debitarum, & etiam ipsius Diuini Officij ex præcepto Ecclesiæ debiti, absque iusta causa, etiam si duret per vnā, vel duas horas non esse peccatum mortale, neque esse repetendum, quod antea recitatum est, idem ex Caietano, affirmat Anton. Dian. resol. moral. p. 2. tract. 12. de Horis Canonic. resol. 4. & nouissimè P. Leander, resol. moral. in Septim. Sacram. tract. 6. disp. 13. quæst. 20.

9 Eò videlicet, quia continuatio, non est de substantia materiæ præceptæ, & ideò quamuis interruptio duret per vnam, vel duas horas, manet tamen substantia precum quoniam singuli psalmi, & singuli versiculi, sunt per se, vel precatio quædam, vel laudatio, vel sententia, nō habens cū reliquis connexionem, vt penè omnes sentiunt, maximè Læsius, Diana, Candidus, Machado, & Leander, vbi sup.

10 Nihilominus subiungit Candidus, eiusmodi interruptionē orationum ex voto, vel ex præcepto debitarū, hāc carere culpa veniali, si absq; iusta causa adhibeatur, quia vt est irreuerentia sermone, vel cōfabulatione cū aliquo cęptam interrūpere, ita & orationē, quæ conuersatio est cū Deo impedire, indecens putabitur, vt docet Aragon vbi sup. §. de interruptione quæ in Officio Diuino. Quod an procedat interruptione Nocturnorum in Matutino? dicemus infra H. 3. 11

Ceterùm ab his omnibus discedens D. Ioann. de Escob. tract. de Hor. Canon. q. 4. n. 37. mediā eligit viā, & primā opinionē verā & sequendā arbitratur, quādo interruptio fit absq; honesta & rationabili causa, vt si obludū volūtariū, ob loquēdū obscęna, ob meretricādū, ob risus, & iocos. Secūdā vero & oppositā, nonnisi tunc admitti t, cū ex iusta causa, aut indifferēti, oratio, siue Officiū Diuinū discōtinuatur, hoc casu inquit, quāuis magna fuerit interruptio, nullū aderit peccatū, nisi causa indifferens fuerit omnino voluntaria, & quæ commodè absq; proprio, vel alterius damno possit in aliud tempus differri, nā tunc si magna fuerit interruptio aderit veniale, secus verò si modica, vt puta quadrantis vnius horę, vt ipse explicat n. 42. ex S. Fausto q. 100. & 101.

Quę autē sint iustæ causę interrūpendi (etiā absq; veniali) Rosariū, orationes, vel Diuinū Officiū, & si regulariter à prudentis arbitrio pendere videātur; illas tamē, vt tales recensent Nauar. de oratione, n. 68. & 69. & Candidus d. loco, vers. Dico octauo, quæ saluti, honori, famæ, aut alijs bonis nostris, vel proximi necessariæ, cum tales sint, 12

vt prope dicebamus, quod in aliud tēpus cōmodè differri nequeant. In quarum numero etiam reponit Nauarus *num*.70. studium, vel lectionem tunc necessariā,aut in Iudice expeditionem vrgentis negotij. Vnde inquit, nec dicerem peccare iudicem,qui dum recitat festinanter, interpellatus aliquid constitueret,aut breuiter præciperet, & deinde Horam cœptam continuaret. Addit,& aliàs D. Ioann. de Escobar *vbi sup.num*.37.meditationem scilicet inter recitandum, exercitium pietatis,aut misericordiæ spiritualis, aut corporalis,vtpotè eleemosynam,consilium bonū,doctrinā, reprehensionē, cōsultationē necessariā proximo. Exonerare aluum, potionem sumere, excipere hospitem, ne inurbanus videaris, habere verba cum socio ad intelligentiam eorum,quæ recitantur, vel ad maiorem deuotionem, famulo præcipere aliquid, aliquid notare, seu scribere, quod interiùs mentem vexat, lumen accendere, libros quærere, & his similia:

Qui quidem etiam ibidem notat, hæc non procedere respectu prolationis verborum cuiuslibet formæ Sacramentalis cum in his continuitas adeò sit de substantia, vt quælibet interruptio, vel alterius actus interpollatio, etiam ex honesta, & necessaria causa eas viciet,propter defectum significationis: Secus ac in recitatione alterius orationis,aut Diuini Officij cuius singula verba suam continent sententiam, aut deprecatiònem, vt iam notauimus.

13 Quibus consectarium est, quod de interruptione prandij in die ieiunij tradit Lancius *in selectis disp*.52. *num*. 4.& ex illo Anton. Dian. *resol. moral. part*.1. *tract*.9. *de ieiunio*, *resol*.32. *in princip*. videlicet recedentem à mensa animo reuertendi, etiam post spatium duarum horarum posse reddire, & iterum edere absque fractione ieiunij. Quod item ex Bonacinæ sententia esse videtur, *tract.de legibus disp.vlt. quæst*.1.*punct*.3.*num*.10.cum ita è prādio abeuntem, si animum habuerit illud prosequendi, nullam culpam incurrere affirmet, licet post longam moram fuerit reuersus. Et si id,non nisi in modica interruptione verum putent Reginald.*tom*.1.*lib*.4.*c*.14. *num*. 177. Azorius *part*.1. *lib*.7.*cap*.11. *quæst*.1. cuius quantitatem boni viri iudicio definiendam committunt.

Quorum opinionem,solum eo casu veram existimarem, quo ieiunans animo non redeundi à mensa surrexit. Tunc enim,si post modicam interruptionem, vtputa quadrantis horæ, aut paulò plus denuo sederit, impune mā-ducauit. Est enim probabile, ex hoc, minime frangi ieiunium, quia ob breuem interea pedinem reputatur vnica comestio,ex Filliucio *tom*.2. *tract*.27. *part*.2.*cap*.2.*quæst*.10.*num*.41. Molles. *in sum. tract*.10. *tom*.1.*cap*.5. *num*.27. & Portel.*in addition.ad dubia Regular. vers. Ieiunium,num*.10. qui breuem interruptionem in proposito sesquihoræ appellat,refert Diana *vbi proximè*,conducit text. *in l. plerique* 33. *ff. de ritu nuptiar.l.diuortium* 3. ibi: *Si breui reuersa vxor est,nec diuertisse videtur.ff.de diuortijs*,ex quibus vulgo iactatur,non videri eum recessisse, qui nec post longum interuallum reuertitur Hort. Caualcan. *de Brachio Regio,part*.2. *n*.240. 14

Ex dictis infertur,duarum horarum interuallum saltim desiderari inter actum, & actum vt geminati,& diuersi iudicentur. Quoniam vbi geminati requiruntur,non sufficit,si simul fiant, sed temporis aliquo interstitio discriminētur operæpretiū erit,veluti sentit gloss.*in l.si cōuenerit,ff.de pignor. actione,& in cap.ab eo,vers.instanter, de appel.in* 6.Bald.*in l.qui fidem, C. de nonnum.pecun*.qui etiā *in procem.C.in fin*.inquit,quodperseuerātia dicitur,cū quis pluries diuersis temporibus confitetur,& rursus *in authent.de nono iure*, *n*. 5.*C. de seruis fugit*. quam sequuntur Bart.& Ang,*in l.eum qui*, *§. idem dicit,ff.de furtis*; furta inquit eodem tempore facta, non dici plura, vt durior pœna imponatur propter consuetudinem delinquendi, sed temporis requiri interuallum,non aliter, ac cum quis

tri-

tribus edictis est citandus, non sufficit, si eodem tempore ter citetur, sed opportet, quod temporis interposito aliquo spatio id fiat, ex eodem Baldo *in cap. ex litteris, de const.* & Nicol. Anton. de Palma *in praxi rerum notabil: part.1.gloss.23.num.19.* quod quidem interuallum duarum saltim horarum sit conueniet, vt satis liquet contrario argumento *l. quod ait lex 23. §. quod ait lex 2. ff. ad leg. Iuliam, de adulter.* ibi: *Et si interpositis horis adprehensa est à patre, qui persequebatur, incontinenti videbitur occidisse.* Secus verò si interpositis horis à patre, qui illam non persequebatur, fuisset occisa, quia non incontinenti, sed alio tempore interfecta videbitur.

15 Pro validitate ordinum, quos in partibus hora noctis secunda quidam susceperat, aliquando apud Rotam dubitari contingit, teste Crescentio *decis.4. alias 169. de praesumpt. in editis à Charisio*, & adeo validos, & legitimos Domini supposuerunt, vt etiam beneficij collationem eadem die (hora tamen incerta, vtpote de qua non constabat) antecedentia ordinum ratione certae horae, vt initio obseruauimus,

16 communi assensu decreuerint. Etenim iuris dispositione ordines noctu celebrari praecipiebantur, *cap. quod à patribus 4.75. dist.* obseruat August. Barbos. *iuris Eccles. vniuers. lib.1. cap.33. §.2. num.172.* Sed cum liceat, antiquam consuetudinem in melius commutare, haec omnino abrogata cernitur, & ordines vespertina hora haudquaquam conferuntur, vt optime ratiocinatur P. Suar. *tom.3. de Sacram. disp.80. sect. 4. § sed quaeres.* Praesertim, subiungit Roderic. Acunha *in d. cap. quod à patribus 4. num.1.* quia Pius V. motu proprio vetuit omnes nocturnas, vel Matutinas Missas, etiam in Sabbato Sancto.

17 Similiter transactionem hora secunda noctis factam, vim obtinere proferunt Imperatores *in l. minorem 20. C. de transact.* hac verborum serie: *Nec enim ad rescindendum pactum sufficit, quod hoc secunda hora noctis intercessisse proponas, cum nullum tempus sanae mentis maioris vigintiquinque annis consensum repudiet.* Horam secundam noctis hic explicat Gothofred. septimam post meridiem, & Brederodius *in Thesauro iuris, verb. Hora*, auctoritate huius leg. horam secundam noctis Romanorum, nobis esse septimam post meridiem affirmat, at rectius Forcatul. *in Auiario iuris, cap.10. num.4.* secundam horam noctis hac specie, duas horas noctis, post diem finitum significare mauult, nobis octauam.

Aliter enim Accursius *in d. l.* secun- 18 dam noctis horam subaudit, nempe pro Galli cantu; sed vereor ne id sinistrae cum ales hic hora decima noctis canere incipiat, audi Virgilium *in Moreto*:

Iam nox hibernas bis quinque peregerat horas
Excubitorque diem cantu praedixerat ales.

Id est, duabus horis ante primam lucem, & finitam noctem, quae duodecim horas complectitur. Vt etiam Glosographum nostrum increpans expendit Stephan. Forcatul. *vbi proxim e n.1.* nam etsi more Romano, quo & nos vtimur, diem à media nocte viginti quatuor horis metiamur, adhuc horam secundam, perperam gallicinium vocasset, quod ciuili, vel artificiali die, vt ostendimus, decima hora accidit, quarta scilicet, post initium diei ciuilis, Romanique, & nostri Horograph.

Hac igitur noctis hora, transactio- 19 nem interpositam valere, probatur *ex d. l. 20.* & quidem difficili collectione, cum ex eo, inferant Imperatores, huius conuentionis stabilitatem, quia nō minor auctoritas transactionis, quam rei iudicatae existit. Ex hac verò conuenientia, contrarium potius eliciendum videbatur, cum sententia diffinitiua noctu fieri nequeat, Vancius *de nullit. tit. de nullit. ex defectu iurisdict. num.132.* obseruat Petr. Gilkenius *in d. l. 20. num.3. cum seqq.* & multis Polidor. Ripa *de nocturn. temp. cap.34. à num.7.* Ergo nec transactio sententiae simillima, eodem tempore inita valebit. Sed

20 Sed quidquid alij ad huius leg. explicationem somniarint, mihi tamen verius probatur, Imperatores ibidem illam sententiam, aut rem iudicatam transactioni æquiparasse, quæ fuerat consensu partium, etiam in congruo tempore prolata, cum iuris sit inconcussi, sententiam ipsis annuentibus, validè quamuis nocturno tempore proferri. Vancius *vbi sup.* Menoch. *de arbitrar. lib. 1. q. 62. n. 4.* Maranta *in specul. iudic. part. 9. verb. & demum fertur sententia, n. 92. vers. item si ambæ partes*, & quam plures alij, quibus hanc sententiam irrefragabilem dicit Polidor. *dicto loco, num. 45. & deinceps.* Quo supposito, rectè deducitur, transactionem à contrahentibus voluntarie nocte celebratam consistere, ex quo ipsius non minor auctoritas est, quam rei iudicatæ, item nocturno tempore consensu partium emissæ, quæ proculdubio tenet. Etenim illa decisionis generalis ratio: *Cum nullum tempus sanæ mentis maioris viginti quinque annis consensum repudiet.* Vtrumque casum sententiæ scilicet, & transactionis complectitur, nec sine manifesta violentia ad solam transactionem comprimi poterit.

21 Hinc etiam, & nuptiæ, quæ nonnisi vtriusque contrahentis consensu peragútur, *cap. nostrates 30. quæst. 5. cap. cũ locum, de sponsal. l. 1. ff. eod. tit.* prima, aut secunda noctis hora rite celebrari consueuerunt, sic Valerian. *vers. Fasces, & nuptiæ*, Festus Pompeius *lib. 14. de verbor. signif.* Prima, inquit, aut secunda hora dicata sponsalibus, hominis causa, vt optima, atque fęcundissima eueniant, allusit Iuuenal Satyra 2. vers. 132.

——Officium eras
Primo Sole mihi peragendum in Valle Quirini:
Quæ causa officij? Quid quæris? nubit amicus.
Nec multos adhibet, liceat modo vivere fient,
Fient ista palam.

Ex quibus infert Ioan. Decker. *dissertat. iuris lib. 2. dissert. 5. num. 8.* matrimonium non dici in facie Ecclesiæ contractum, etiamsi ab Episcopo ex iusta causa fuerint denuntiationes remissæ, sed clandestinum & occultum, cum secreto, primo diluculo, & nonnisi solo Parrocho, & testibus adhibitis peragitur, cum ex doctrina Panormitani *in cap. cum inhibitio*, Præpositi & aliorum *ibidem*; *de clandest. despons.* iura, quæ loquuntur de matrimonio in facie Ecclesiæ contracto, intelligenda sunt de matrimonio contracto publice in conspectu Ecclesiæ, & collectione fidelium, vt proinde satis non sit, Sacerdotem, siue parrochum ad præeundum in verbis contractus (vt ipsis Deckeri vtar) adhiberi, quia solus Sacerdos non est Ecclesia, accipiendo verbum Ecclesia, in materia subiecta, sicut accipit Panormitanus *in dicto cap. cum inhibitio*, parum verò, aut nihil, prosequitur prædictus Auctor, ad hæc sacra faciebant testes illi duo, nam cum hæc res in solemnitate iuris versetur, non sufficit adhibitio testium ad excusandum vitium clandestinitatis, tametsi hoc modo constet de veritate Eclesiæ enim, id est, congregationi fidelium statim ab initio debet matrimonium innotescere. Confirmat superiorem obseruationem Alexàd. ab Alex. *dierum genial. lib. 2. cap. 5.* qui ita scribit: *siquidem prima & secunda hora sponsalibus olim, & nuptijs dabatur*, vbi etiam Andreas Tiraq. notat, & Maximilianus Sandeus *in Theologia Iuridica, comment. 49. in notis de nuptijs, verbi & humanitatis, §. tempus nuptiarum, pag. mihi 666.* vbi non satis probari posse existimat eorum suspiciones, qui arbitrantur, in nuptiali nocte horam nonã ad accumbendum duodecimam ad surgendum fuisse assignatam.

Quo referendus est Catul.

Vesper adest: iuuenes surgite: vesper Olympo 22
Expecta diu vix tandem lumina tollet:
Surgite iam tempus, iam pingues linquere mensas.
Iam veniet virgo, iam dicetur Hymenæus.

Et Claudian. *de nuptijs Honorij & Mariæ.* Alij

—alij funalibus, ordine ductis,
Plurima ventura suspendunt lumina nocti.

Hunceque morem redolere verba illa, *cap.3. num.6.* Iob suspicatur egregie D. D. Laurent. Ramir. de Prado *in Pentecont. cap.14.* Noctem illam, inquit, tenebrosus turbo possideat, non computetur in diebus anni. Nec numeretur in mensibus: *Sit nox illa solitaria, nec laude digna*, quibus vltimis verbis, prosequitur doctissimus vir, videtur etiam noctem illam, & eius forte reuolutionem, deuouere, optans, vt sine laude, id est sine sacris, sine nuptijs, nam solitaria hæc non sunt, sed frequentia, cantibus, hymnis & hymenæis celebrantur. Prodit etiam apud Lucam, *cap.12.num.35.* exigentia illa luminum: *Sint*, admonet, *lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & vos similes hominibus spectantibus Dominum suum, quando reuertatur à nuptijs.* Accedat Barnabas Brison. *select. lib.1. cap.18.* qui ex eo, quod noctu, nuptiæ celebrabantur, vt Sext. Pompeius *lib.14.* notat, intelligit, cur in Catulli Epithalamio noctem imminere, pueri, puellæque moneant, veluti nec procul expendimus. Necnon, & Thad. Pison. *de sponsal. lib.p. 2. vbi de antiquis nuptiarum ritibus, n. 12. pag. mihi 43.*

23 Securius tamen, eiusmodi coniecturam admittunt verba Concilij Carthaginensis, transcripta *in cap. fin. 23. dist.* & iterum *in cap. sponsus 5.30. quæst.5.* *sponsus, & sponsa*, hæc sunt, *cum benedicendi sunt à Sacerdote, à parentibus suis, vel à paranymphis offerantur, qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reuerentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.* Eadem nocte, dixit Sacer Concili, supponens nocte contracta sponsalia, & acceptam benedictionem nuptialem, horis solitis iuxta morem, prima nempe, aut secunda. Quod autem dicitur Matthæi 25. 6. *Media autem nocte clamor factus est, ecce sponsus venit*; dictum vult Maximilian. Sandeus *vbi adductus*, quia moram faciebat sponsus.

Celebrabantur enim hoc tempore matrimonialia fœdera, quia secunda hora habebatur auspicatissima. Inde hora post secundam, ante tertiam plenam, religiosè ab antiquis obseruata in condendis vrbibus: eaque Romam ædificatam, prodidit Lucius Tarucius insignis Mathematicus apud Iulium Solinum *cap.2. Polyhistoriæ.* Hinc suspicor, omne prosperum *secundum* dici, quasi id secunda hora euenisset, sic ventus secundus apud Plautum, Merc.22. pro grato & felici: & labor secundus, apud Horat. 4. Carm. Od.4.

Laboribus secundis creuit Romana pubes,

Hoc est, prosperis, quo sensu fructus secundos scripsit Paul. I.C. *in l. pretia rerum 63. §. fin. ff. ad legem Falcidiam, nec enim*, inquit, *tantidem Romæ & in Hispania oleum æstimabitur: nec continuis sterilitatibus tantidem, quantis secundis fructibus.* Et si prosperas res eo dictas voluerit Festus, quia vt velimus sequantur.

Sub hæc autem & illam disquisitionem constituam, an vtique per duas horas liceat diebus festiuis laborare? In 24 cuius resolutione mirum est quantum Interpretes, ab Interpretibus dissentiant. Negant quam multi, & maxime Azor *institut. moral. tom.2. lib.1. cap.28 quæst.5.* Villalob. *in summ. tom.2. tract.32. differ.4. num.1.* Ideo existimantes, grauiter peccare, qui vltra dimidiú horæ his diebus occupatur. Quod ad integram horam extendunt Suarez *tom.1. de Relig. lib.2. cap.3. tract.31.* Sanchez *lib.1. moral. cap.4. num.18.* Bonacina *tract. de legib. disp.5. q. vnic. punct.3. n.2.* Reginald. *in praxi tom.2. lib.16. cap.3. n.53.*

Affirmatiuum tamen nec inferior est numerus, ex quo Filliuc. *in quæst.* 25 *moral. tom.2. tract.27. cap.11. num.205.* Granadus *in part.2. D. Thom. contr. qu.6. tract.2. disp.2. sect.6. num.54.* Anton. Diana *resol. moral. part.1. tract.9. resol. 1. vers. Quid ergo, & part.2. tract.15. qui est primus miscellaneus resol.36. vers. Quænam, & part.3. tract.5. miscellan. resol.8. in fine*, Ioan Machad. *in Perfect.*

Con-

Confessore tom.1.lib.2.part.3.tract.16. docum.1.n.2. & alij, qui docent nullius criminis reos esse, non vltra duarum horarum spatium diebus festiuis laborantes. Quæ velut media sententia amplectenda videtur, cum à nostris fuerint nonnulli arbitrantes, nullum esse peccatum laborare tertia parte cuiuslibet diei festiui, vt referunt Fagundez *præcepto Ecclesiast.1.lib.1.cap.14.n.* 2. Filliuc. & Machad. *sup.*

26 Et suadetur hæc affirmatiua opinio, quia vnius, & alterius horæ spatiū, est parua materia, quæ omnino excusat à mortali: nam licet hæc quantitas, per se considerata, magna videatur, at habito respectu, ad totam materiam præceptam, videlicet, ad integram diē viginti & quatuor horarum, est exigua, & minima, cum sit duodecima pars, & vt egregie aduertit Sanchez *in sum, lib.1.cap.4.n.18.* ex eoque Antonin. Dian. *vbi sup.* (& si 5. *part. tract.* 5. *resol.*6. ad trium horarum spatium id producat, sed an probabiliter? ex notatis alij viderint) paruitas materię, comparatiue ad vniuersam materiam præceptam, debet metiri, non per se, & independenter.

27 Vnde fit, laborantes citra omnem necessitatem, & causam, siue vnica, siue pluribus diebus festiuis, vtputa per quadrantem vniuscuiusque, non peccare lethaliter, nisi duas horas laborando transegerint, quia vt optime ratiocinatur Sanchez *vbi sup. n.12.* dictæ paruæ materiæ non continuantur, neque coalescunt in vnum. Sicuti si in diebus diuersis ieiunij, parum quispiā singulis diebus comederet, etiam cum intentione, à principio id ita faciendi, singulis diebus, sic comedendo nō peccaret, neque ieiunium frangeret, quod etiam placuit post Bonacinam *in præceptis Decalogi, disp.5. quæst. vnic. part.* 3. *num.*3. Machad. *loco vbi sup. num.*4. contra Tolet. *in sum. lib.4.cap.25.n.1.* & Fagund. etiam *ibidem vbi nuper numer.*3.

28 Quod subaudiendum vellim, vt premisi, dummodo diuersis festiuis diebus id accidat, nam si vnica die, vltra duas horas laborasset, & si diuersis spatijs, & inter vsurijs, vt vno quadrante cuiuslibet horæ fecerit, tamen esfracti præcepti reus erit, veluti aduertit ex Basse, *vers. Festum* 3. *num.*4. Ioan. Machad. *sup. num.*3, & ratio est, quia hæc non tam sunt plures materiæ, quam partes vnius scilicet diei (siquidem quælibet dies festiua est materia præcepti) inter quas datur coniunctio, & continuatio, non vero inter partes plurium dierum, vel plurium opera seruilia exercentium, vno, aut diuersis diebus festiuis, vt docet Sanchez *dicto loco*, & Ant. Dian. *d. res.8. vers. Notandum est*, vbi non esse peccatum mortale auctoritate sancij cōcludit, si quis efficiat, vt multi eadem, vel diuersis festis modico tempore laborassent, licet si omnium labor continuaretur, magni temporis partem componeret, quia illa modica singulorum temporum minime vniuntur.

Cæterum renunciatio, filij legitimatio, aut similis actus, fraudulentus ex eo solum præsumitur, quod duobus horis, ante mortem celebrantis fuerit effectus, vt in casu legitimationis, se consuluisse testatur Socinus *in l. Sed est quæsitum, vers. Quarto limita, ff. de liber. & posth.* cuius doctrinam etiam in cæteris casibus amplectitur Lazar. Fœnuc. *de momento tempor. cap.7. num.*51. *ad finem.* Cuius opinionis ratio inde peti potest, quod gesta à moriente ipso mortis articulo omnino suspecta videntur, *l. filiæ meæ* 58. *ff. solut. matrim. l. dubium non est, C. de repud.* iunctis his, quæ vt hoc stabiliat accurate congessit Fœnuc. *d. cap.7. à num.*46. *cum seqq.* quibus addendus Afflict. *decis.* 168. *vtrum quietatio, num.1. vers. in contrarium fuit votatum*, Menoch. *consil.*39. *noua excitatur dubitatio, num.*46. *lib.*1. Polidor. Ripa *de actis in articulo mortis, cap.84. num.1.* asserentes actus in morte factos, illi non præiudicare, de cuius agitur præiudicio, secus ac si in sanitate fierent, inde inferentes, feudū in mortis articulo refutatum in manibus Domini, vti in fraudem agnatorū, nil operari, repetit Menoch. *cons.*226. 29

du-

dubitationes multæ, num. 73. versic. idem sentit, Alberic. vol. 3. consentit egregie Curtius Iunior cons. 26. num. 9. & 10. dum feudum a fratre alienatū, pridie, quam moreretur, cum filia succedere non posset, in fraudem aliorum fratrū
30 alienatum præsumit. At is in mortis articulo, & in extremis positus iudicatur, qui ex ea infirmitate, qua opprimitur, decessurus est absque multis interuallis, vtpote ex Bald. in cap. 1. ad finē, num. 15. vers. Pone statuto, de pactis, & Cotta in memorabil. vers. Extremæ mortis tempore, per textum in l. alumnæ 30. §. fi. ff. de adimend. legat. obseruauimus Anth. lib. de ætate ad omnes human. actus necessaria, anno 80. quæst. 6. num. 5. & planè suadetur ex Polidoro vbi sup. cap. 1. num. 2 vbi inquit, proprie secundum Philosophos, eum dici mori, atque in mortis articulo esse constitutum, qui est per vltimum sui esse, id est, eo tempore, quo verum est dicere, nunc viuit æger, immediatè post non viuet, quem semianimem dicimus, vt Elisa apud Virgil. lib. 4. Æneidor. ad finem.

Semianimemque sinu germanam amplexa fouebat.
Illa graues oculos conata attollere, rursus
Deficit.

Scio tamen, aliquibus in casibus etiam longioribus interuallis præsumi, quem in mortis articulo esse, sed vel illud im proprie, vel ex forma statuti se habet, vt istiusmodi nonnulla congerit Polydor. d. loco.

31 Et ne ab eo, qui in extremis agit, discedamus, ipsi licere, iura clamitant, nō ieiuno Eucharistiam suscipere, ne absque salutari hoc viatico decedat, cap. presbyter, cum similibus, de consecrat. dist. 2. notat Villalob. in sum. tom. 1. tract. 7. diffic. 39. num. 2. post D. Thom. 3. part. quæst. 80. art. 8. Lugo disp. 15. à num. 58. Suar. de Sacram. disp. 68. sect. 5. Bonac. disp. 4. quæst. 6. punct. 2. num. 22. Filliuc. tom. 1. tract. 4. cap. 8. n. 138. Basse. vers. Communio, num. 44. P. Leander quæst. moral. in septem Sacramenta, part. 2. tract. 7. de Eucharistia, disp. 5. q. 38. Ioann. Machad. in Perfecto Confes. tom. 1. lib. 2. part. 4. tract. 8. docum. 5. n. 2, qui & num. 43. hoc ita moraliter es- 32
se accipiendum admonet, vt si infirmus possit, per duas horas noctis spectare diem sequentem, vt tunc ieiunus communicaret, tamen ad id non teneretur: tum ob difficultatem ministrandi intempestiuo eo tempore Sacramentum (est enim duodecima hora noctis somnus grauior, ideoque durius ab eo tunc suscitari, Theodor. Rubeus in Horar. vniuersali Ecclesiast. cap. 17. num. 5.) Tum etiam, quia nec decet ita sero ministrare, sic ex Filliucio, & Basse. sup.

Demum adde, vt id obiter notem, 33
prædicto tempore horæ duodecimæ nocturnæ; quo gratior, & grauior ingruit vnicuique mortalium soporata quies, iuxta illud Virgil. Æneidor. lib. 2.

Tempus erat, quo prima quies mortalibus ægris
Incipit, & dono Diuum gratissima serpit.

Hispano nostro sermone, respondere proprie vigilias, aut excubias illas, quæ de prima noche dicuntur. Nam excubitores aulici nobilissimi, qui vocantur los Monteros de Espinosa, quondam in tres partes, appositè noctu vigilias suas diuidebant, vt eleganter Gonzalo de Ouiedo en el libro de la Camara Real del Principe Don Iuan, y oficios de su casa, tit. de los Monteros de Espinosa, 1. part. fol. 76. obseruat, quæ quidem sectiones excubiales ita nuncupantur, Prima (quæ circa duodecimam horam incipiebat) Modorra, y Alua, de quibus, plura signanter D. Petrus de la Escalera Guevara en el origen de los Monteros de Espinosa, 2. part. cap. 3. cu- 34
ius Hispani Patricij, amicique nostri D. Franc. de Amaia in commentar. super lib. 10. Codicis in l. 2. de excusat. muner. tit. 47. n. 14. & 16. (vbi silentiarijs antiquis Montarios ille comparat) D. D. Ferdin. Pizar. Supremi Senat. Castellæ Senator, en los Varones Ilustres del nueuo Mundo, en la vida de Fernando Cortes, c. 5. obseru. 3. in fin. & cap. 7. obseru. 2. y en la vida de Fernan Pizarro, cap. 3. obseru. 2. in gloss. marginal. D. Petr. de Salzedo in

in tractat. de lege Polit. lib. 1. cap. 5. num. 8. Vztaroz *en la Coronacion de los Reyes de Aragon, en la epistola a la memoria de Geronimo de Blanc, Chronista del Reyno, y en la forma de celebrar Cortes en Aragon, cap.* 30. D.D. Ioannes de Solorzano *en el memorial doctissimo de la Candelaria, num.* 383. & alij plures, tam exteri, quã proprij, meritò meminere.

35 Sed vt ad duplicis horæ discusionẽ reuertar, Synodi Canariẽsis verba sub ijciam, quibus cum sordida, & expar-cissima Tabachi continua sumptio, præsertim Sacrificaturis interdicatur, sic concipiuntur: *Iten ordenamos, que ningun Clerigo antes de dezir Missa, ni dos horas despues, tome tabaco, sub pœna excommunicationis latæ sententiæ.* Laudabilis quippe, & à nostris, cæterisque Episcopatibus maximè his temporibus inuidenda constitutio; nam etsi fatear, tabachum nequaquam alimentum esse, nec vt tale sumi, quamuis ore, fumo, aut folio degluciatur, sed vicem tantum saliuæ vtraque specie obtinere, veluti sentiunt Diana 5. *part. tract.* 13. *resol.* 1. & nouissimè P. Leander *quæst. Moral. in sept. Sacram. tom.* 2. *tract.* 7. *disp.* 5. *q.* 10. Alphonsi. de Leon *tract. del Chocolate, part.* 2. *quæst.* 8. *sect.* 17. *num.* 134. Ioan. Præposit. 3. *part. quæst.* 80. *art* 8. *num.* 39. Zachar. Pasqualig. *decis. moral.* 333. quibus vltimo consensit P. Hieron. Garl. *de excellenc. Sacerd. tractat.* 4. *diffic.* 5. *dub.* 2. *punct.* 3. *num.* 47. Ideo proferentes, sumptionem prædictam in folio, puluere, vel fumo non impedire communionem, nisi casu (vt ex ijs plerique excipiunt) in stomachum descenderit, quod vix erit, vt probare auxim, siquidem cum alimentum non sit, nec ideo fuerit à natura productum tabachum, vt nutriat, vel alat, licet ori, aut naribus appositum in pectus stillauerit, minime franget ieiunium, vel sacrificium, vel communionem impediet; cum per modum saliuę, id fuerit immissum: vt in eo defendunt Doctores, qui per nares aquam, vel quid simile attraxit, quod demum in stomachum traiecit; vel qui deglutit sanguinem dentium, siue alium humorem è capite in os elabentem, vel è naribus in os effluentem, præsertim S. Thom. *quæst.* 80. *art.* 8. *ad* 4. Granad. *tract.* 10. *disp.* 8. *num.* 7. Nauar. *cap.* 21. *num.* 53. Sa, *verb. Eucharistia, num.* 27. Valenz. *disp.* 6. *quæst.* 8. *puncto* 3. P. Lugo *disp.* 15. *num.* 34. & alij, quorum meminit P. Leander *sup. q.* 9. Et si fatear, inquam, tabachum alimentum non esse, ideoque & ante, & post sacrificium; & communionem sumi posse, non tamen concedam, reuerenter, & honeste id fieri; siquidem cum ipsius vsus etiam seclusa sacri Dominici corporis reuerentia, quocumque alio tempore, fuerit sordidissimus, & indecẽs, multò magis ante, & post susceptionem Eucharistiæ talis censendus erit, vt sacrificaturo à prima diei hora, & sacrificanti per duas integras horas sequentes interdicatur: vtpotè cui tanta manuum, & faciei mundicies præcipitur, vt his polutis, & illotis (vt tabacho sunt sæpe) ad Eucharistiam accedere conscientiæ sit labes, saltim venialis, ex multis apud Granad. *de Euchar. disp.* 9. *num.* 13. & Leander *d. tract. disp.* 6. *q.* 8. quam manuum spurcitiam, ita auersabantur Hebræi, vt manibus sordidis spiritus malos hærere censerent, atque adeo dum manus abluunt, cauent, ne aqua illa in terram decidat, sed in closca mittunt, vt testis est Aloys. Nouarin. *Schediasm. sacro-prophan. lib.* 2. *cap.* 27. *num.* 139. Maxima quippe est puritas, quæ etiam exterius, hora ipsa sacrificij, vel orationis exigitur, veluti satis ad rem exprimit Gilibert. Abbas *serm.* 28. *in Cant. inre*, inquit, *tota pulchra vocatur, & sine macula* (de sponsa loquitur, vt *Canticorum* 4.) *quam orationis ardor incanduit. Tota pulchra est, quia tota pulchra est hac hora orationis, hora incensi.*

Præsertim cum non ita aliquibus probetur, tabachum alimento carere, 36 quod oppositum verius asserere erubescant, cum sint etiam doctissimi, qui illud alimentum definiant, & sumptum Missæ sacrificium, & communionem impedire obtestentur, vt Franc. de Nigro *in addition. ad Ruiz. part.* 1. *præcepto*

to 4. *num.* 32. *quaest.* 18. Alphons. de Leo. *sup. part.* 2. §. 4. *num.* 10. & alij: quo in dubio tutior, & honestior pars sequi debet, vt in materia Sacramentorum commune est.

MINVTA HORAE TERTIAE.

1 VT à Dei laudibus auspicemur, Hora illa Canonica *Tertia*, indenomen accepit, quod eadem diei, ab exordio nascẽtis Ecclesiæ, quasi statâ hora, vt debuit, & solita sit effundi. Ita Nauar. *tract. de Horis Canon. c. cap.* 3. *num.* 26. Guiliel. Durand. *in Rationali diuinor. lib.* 5. *cap.* 6. Michael Timoth. *in Diuin. Officium, tract.* 5. *q.* 1. nouissimè Theodor. Rubeus *in Hora vniuer. Eccles. c.* 17. *num.* 34.
2 Quoniam iuxta antiquos mores, vnaquæque dies pro Horis Canonicis diuidebatur in quatuor partes æquales, & vnaquæque pars denominabatur ab vltima sui hora. Ita vt prima pars, quæ in tertiadiei hora finiebatur, *Tertia* diceretur. Secunda quæ terminabatur in hora sexta, appellaretur *Sexta*. Tertia quæ ad nonam producebatur, *Nona* vocaretur. Quarta & postrema, quæ in Vespere & duodecima, *Vespere*, seu duodecima denominabatur, veluti egregie ratiocinatur Theodor. & Nauar. *sup.* vbi & iste *num.* 36. subnectit, tertiam in hyeme, quando dies solùm est octo horarum horologij, incipere ab hora nona, & finiri decima Horologij Hispani, & Galli, quæ sunt circiter quindecim, & sexdecim Horologij Romani. Cuiusmodi est noctem in quatuor vigilias ab antiquis diuisam, & vnicuique vigiliæ tres horas fuisse constitutas subnectit idem Theodor. *sup. cap.* 15. *num.* 8. & prædixerat Barradas *in Euangel. tom.* 3. *lib.* 4. *cap.* 17. *num.* 3. vbi ex Tertulliano *de ieiunijs, cap.* 10 tres horas, *Tertiam, Sextam*, scilicet, & *Nonam* insigniores appellat, vtpotè præcipuas in rebus

bus humanis, quæ diem distribuunt, quæ negotia distinguunt, quæ publicè resonant; quare solemniores fuisse in orationibus Diuinis infert, consentit Cantapetrens. *Hypotypos. lib.9.reg.36.*

3 Scio tamen vsitatiorem hanc formā calculandi Ecclesiasticas Horas (nec immeritò) displicuisse eruditissimo Petro Halloix *tom.2. Illustrium Ecclesiæ Oriental. Scriptor. qui secundo Christi sæculo floruerunt, in notationibus ad c.8. vitæ S. Abertij litt. E.* potiùsque arbitratur, Iudæos, ac post eos primos Christianos diem in quatuor partes diuisisse, *Primam, Tertiam, Sextam, Nonam,* ¶ *Primamque* vocasse, quæ ab ortu Solis, seu diei initio tres horas continebat: *Tertiam*, quæ à tertia diei hora, vsque ad Sextam procurrebat: *Sextam* similiter, quæ à sexta diei hora, siue à meridie vsque ad nonam protendebatur; hoc est, vsque ad tertiam pomeridianam, *Nonam* itidem, quæ à nona vsque ad Occasum Solis. Idcircò, inquit, non sibi videri eam rationem, quam frequentiori, & initio propositæ adhærens insit Baronius *ad annū Christi Domini XXXIV.* vbi de hora passionis agit, æque esse probabilem. Nam ipse eam, quam nos vocamus Primam, vocat Tertiam, & quam nos Tertiam, ipse Sextam, & quam nos Sextam, ipse Nonam, & quam nos Nonam, ipse Vesperam: ita vt iuxta ipsum, è quatuor partibus diei, nulla vocetur Prima, & sine Prima inchoatur numeratio diei à Tertia, ita vt singulæ partes nomen accipiant non à principio, sed à fine; quod vix dici potest, maximè si vnicum Baronis præsidium inefficax esse, ex dictis ab Halloix facile didiceris.

4 Persoluimus ergo, *Hora Tertia* Deo laudes, vt placuit Ruperto *lib.1.cap.3.* Casiano *lib.3.cap.3.* Timoth. & Guilielmo *d.cap.6.* quoniam in illa *secundum Marcum, cap.15.* linguis Iudæorum morti adiudicatus fuit, & à Pilato ad columnam ligatus, & flagellatus. Necnon quia sicut ab Adam, per Diaboli suggestionem separatus est, ita per Christi crucifixionem, dignetur eadem hora Spiritus Sanctus in cordibus nostris effundi. Quibus accedit hac hora 5 repromissum Spiritum Sanctum, datum fuisse Apostolis, & visibiliter magnalia fuisse locutos. Vnde in actibus Apostolor.2. dicitur: *Non enim sicut vos æstimatis, hi ebrij sunt, cum sit hora diei tertia;* per quam vel duodecimam, vel decimam tertiam Horologij Italici subaudit Petr. Bungus *de mysterijs numerorum, n.4. pag. mihi* 216.

Hisque ad texam ex opinione politissimi viri D.D. Laurentij Ramir. de 6 Prado *in Pentecont. cap.38.* Christum etiam *hora tertia* cruci fuisse affixum, vt vel ex illo *D. Marci 15. vers.25.* constat: *Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum,* quo cæteri Euangelistæ conuenire videntur, dum ipsum non crucifixum fuisse hora sexta affirmant, sed post aliquot horas, quam crucifixus est, hora Sexta tandem venisse tenebras. Et licet verba D. Ioannis *cap.19. vers.14.* non nihil refragari videantur, quæ, vbi cæteri Euangelistæ horam tertiam agnoscunt, sextam habent, ea ita eruditè in consensum redigit præfatus vir, vt probabile cuiquam videri possit, sed infra *Hora VI.* latiùs id explicauitur.

Hæc verò *Hora Tertia, cur non secunda nominetur, cùm Primam sequatur Horam?* dubitat Iudocus *lib.2. de Horis, Canon.* & Michael Timoth. *supr. q.5.* 7 qui Iudoci verbis, ita rē explicat. Neque eam, quæ proximè sequitur *Primam Horam* in designando tempore Ecclesiasticorum officiorum, *Secundā*, appellare quis rectè potest, tùm quod hic non est attendendus naturalis, & continuus numerorum ordo (secundū quem ordinem, primo, secundum subijcitur, secundo tertium, & tertio quartum: quemadmodum huiusmodi ordo seruatur in supputandis horis horologiorum,) Sed solùm aduertenda est illarum horarum denominatio, quę in Sacris litteris manifestius sunt annotatæ; & in quibus aliquod mysterium, aut veteris, aut nouæ legis peractum legitur: *Secunda* siquidem hora 8 neque in Sacris Scripturis celebrata

invenitur, neque in ea aliquod præcipuum, aut insigne redemptionis nostræ Sacramentum memoratur fuisse completum. Eadem etiam ratione, neque quarta, neque quinta hora, aut reliquæ continuato naturali ordine numerandi occurrentes, hic quæritandæ sunt, aut nominandæ: quoniam hic non de horarijs temporum spatijs fit sermo.

9 Hinc ex adductis Missæ solemnes, non nisi tertia diei hora possunt decantari, vt Telesphori verbis euincitur, *in cap. nocte Sancta 48. de consecrat. dist. 1.* vbi cum nocte Sancta natiuitatis Domini Saluatoris, Missas celebrari à Presbyteris imperasset: *Reliquis vero temporibus*, subijcit, *Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ, quia & eadem hora Dominus Crucifixus est, & super Apostolos Spiritus Sanctus descendisse legitur.* Quod de solemnibus tantum Missis dictum liquet ex D. Augustino (aut Gregorio, vt alij malunt) *in cap. & hoc attēdēdū 52. de consecr. dist. 1.* cuius hæc sententia: *Et hoc attendendum est, vt Missæ peculiares, quæ per dies solemnes à Sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, vt propter eas populus à publicis Missarum solemnibus, quæ hora tertia canonicè fiunt, abstrahatur.* Peculiares enim Missæ, vt præmisimus, quacumque diei parte antemeridiana dici possunt, solemnes verò non nisi tertia, diebus Dominicis, aut festiuis; quoniam in pro festis hora sexta: & in quadragesimalibus hora nona Missarum celebratio fit, vt suis locis patuit, & memorat Guiliel. Durand. *in Rationali Diuin. lib. 4. cap. 1. num. 20.* Sebast. Medic. *in concord. Canon. Decret. de consecrat. distinct. 1. art. 14.* & omnium elegantius Humbertus contra Nicetam *tom. 4. Bibliot. veter. Patrum.* Quod autem quotidie, inquit, & quacumque hora diei, non autem solum tertia perfectam Missam agimus, auctoritatem tenemus, ex verbis ipsius Domini iuxta B. Paulū dicentis. *Hoc facite quotiescunque in meam commemorationem:* Vnde mox idē Apostolus secutus adiecit: *Quotiescunque manducabitis panem hunc, & calicem bibetis, mortem Domini annuntiabitis: Et quandiu? donec veniat*; scilicet iudicare viuos, & mortuos. Putas ne alicubi dixerit hoc facite horā tertia in meā cōmemorationē? Nō vtiq; sed nullā horā, aut tēpora excipiēs dixit: *quotiescūque.* Nec ipse Paulus ieiunia aliqua, aut certam quālibet euolutionē annorū attēdens ait. Quotiescūq; per tot annos hora nona manducabitis panē hūc, & calicē bibetis, mortē Dñi annūtiabitis, sed indifferēter: *Quotiescunque, & donec veniat.* Nec nescimus Sanctos Patres diei Dominicæ & præcipuarū solemnitatū Missas hora tertia celebrasse solitos, propter Spiritus Sancti effusionē hora tertia in discipulos, & hoc mandasse ad posteros, quatenus illa illius actio Missæ gemino priuilegio insigniretur, resurrectione, videlicet, Christi aduentū Paraclyti; vtque propter gaudium festi temporis relaxarentur cunctis fræna ieiunij. Verumtamen alia causa est Dominicæ diei dici, ac solemnitatū, alia ieiunorum: si ergo hora nona, aut vespertina diebus ieiuniorum perfecta agitur Missa, nulla proculdubio inde contrahitur noxa quia & Dominus in cœna ad vesperū primā, & perfectā administrationē tanti Sacramenti discipulis instituit, & hora nona spiritum tradens, Sacrificium vespertinū expansis manibus in cruce, & præmissa oratione ad Patrē consummauit. Propterea quamuis hora tertia, & nona propter supradictas rationes sint aptiores Missarum actioni, quotiescunque tamen horis alijs fiunt, occupatione itineris, aut gratia cuiuslibet necessariæ rei, in memoriā fiunt Christi: nec violatur inde integritas ieiunij. Hæc Humbertus, & tandē nonnullis alijs id comprobat, quibus Nicetæ Efrenem audaciam cohibet existimantis participatione, aut cōmunione corporis Christi ante horā nonā, ieiunium frangi: quod vt clarius euincat, verba adducit Summi Pontificis Clementis, quæ recensentur *in cap. tribus gradibus 22. de consec. dist. 2.* statimque subiungit:

git: In quibus sanè verbis liquet, quod nó solu hora tertia, sed etiá mane hora quarta Missas fieri licet, quodque ex sacrificio ieiunium non soluitur, dú illic dicitur: *Vt qui consumpserint ieiunet usque ad sextam, vel vesperum: alioqui, quomodo ieiunabunt, si ex sacrificio ieiunium solueretur?* Quod nec obscurius monstretur illo Diui Ambrosij cuius fit mentio *in cap. non iste panis, de consecrat. dist.* 2. panem istum cœlestem, proprie cibum, & corporis nutrimentum esse negantis, quare *ibidem glos. vers. Non iste*, non transire in substantiam accipientis, vt transit vulgaris panis, consequenter affirmat. Sic enim temporalis alimenti naturam Christi corpus haudquaquam habere, certissimum extat, ipsius traiectio minimè ieiunium franget; non aliter ac de ossiculo, charta, ligno, vnguibus, & cæteris rebus non comestibilibus, & quæ alimenti nullam rationem habent, assumptis, vt probabilissimum tuentur summa corona, *p.4.c.4. n.*65. Cruz *de Eucharistia, q.5. dub.4. concl.*5. Ludou. 1. *part. sum. tract. de Euchar. q.7. art.* 10. *diffic.*3. Sanc. *disp.*42. *num.*23. Anton. Dian. *p.2. tract.*14. *resol.*52. & 3. *part. tract.*4. *resol.*38. Lugo *disp.*15. & illis accedens P. Leander *in septem Sacram.* 2. *part. tract.*7. *disp.*5. *quæst.*13. eo vtique, quia solum cibus, aut potus impedit communionem, qua ratione, idé de speciebus Sacramentalibus ex D. Bonauentura ratiocinatur Cardinal. Turrecremata *in dict. cap. non iste, num.* 2. vt ipsarum deglutionem minimè ieiunium frangere euincat. Et si verius existimet, dictas species nutrire, & in accipientis substantiam conuerti, Diuumque Ambrosium *in dict. cap.* illud abnegasse diffitens, cum ibi de spirituali tantum pane Christo loquatur, cuius proprium est animam, & non corpus reficere. In quo illi per quam libenter assentior. Et vt illud repetam, ieiunium ipsa corporis Christi deglutione non frangi, expresso Sep. Simij Tertulliani loco iuuatur, *libr.*6. *de oratione, cap.*14. vbi sic: *Similiter de stationum diebus* (erant ij ieiunij, vt multis ostendit *ibidem* P. Cerda, *num.*151.) *non putant plerique sacrificiorum orationibus interueniendum, quod statio soluenda sit accepto corpore Domini. Ergo deuotum Deo obsequium Eucharistia resoluit, an magis Deo obligat? Nonne solemnior erit statio tua, si ad aram Dei steteris? accepto corpore Domini, & reseruato, vtrumque saluum est, & participatio sacrificij, & executio officij.*

Inde in primitiua Ecclesia visu fuit receptissimum, in ieiunijs nullam, neque solemnem, neque priuatam Missam dicere. Et si alia ratione id factum contendat P. Augustinus de Herrera *de origine & progressu Offic. Diuini, lib.* 2. *cap.*18. *num.*4. nempe: *Porque jazgauan*, inquit, *piadosamente aquellos fieles primitiuos, no compadecerse la penitencia, tristeza, y afliccion del ayuno, con la estremada alegria que sus animos percebian, con solo ver la Sagrada Eucharistia; y adorarla en la Missa. I ansi, aun de este consuelo tan licito se priuauan, por carecer de todo aliuio en tales dias.* At cum ieiunia exsoluerentur hora diei vespertina accedente, nona videlicet, siquidem & dies etiam Ecclesiasticus tunc definebat, vt alibi probauimus, post dictam horam, tribus scilicet primis illis à duodecima meridiana computatis Missam decantabant, non vero antea, nec aliquantulum post. Deinde verò ieiunium exsoluebant, & mensas frequentabant. Hincque morem fluxisse, quo & nunc vtimur, recitandi vespertinum officium in quadragesima ante prandium, quia ipsis vesperis, vt dies, & ieiunium solui credebatur. Sic Palud. *in* 4. *distinct.*5. *quæst.*4. *artic.*4. S. Antonin. 2. *part. cap.*16. *num.*2. *§. vlt.* & Herrera *vbi proximè, num.*5. qui & ex eodem fonte item promanare subijcit obseruantiam comedendi diebus ieiunij serius, quamquam quibusuis alijs non ieiunij.

Est igitur regulariter, vt rem prosequamur, hora tertia pro Missis solemnibus conuenientior, veluti relata suadent, & Francol. *c.*29. *n.*3. Theod. Rubeus *in Horar. vniuersali Ecclesiast.*

cap. 19. *num.* 12. qui etiam à tempore Apostolorum obseruat ex eo, quod legitur *Actor.* 2. videlicet, cum complerentur dies Penthecostes, fuisse omnes discipulos pariter in eodem loco, replętosque fuisse Spiritu Sancto, & ad Iudæos obmurmurãtes ebrios fuisse Apostolos, Petrum dixisse: Horam diei esse tertiam, quoniam & si nihil de Missæ celebratione hic legatur, at verisimile est, Missam tunc celebratam, quia conuenerunt omnes illa hora, vt Hymno Penthecostes canit Ecclesia.

Dum hora cunctis tertia
Repente mundus intonat
Orantibus Apostolis
Deum venisse nuntiat.

Itaque & nunc obseruari à S. Pontifice, dum solemniter celebrat, obtestatur idem Theodor. Rubeus *n.* 13.

11 Ideo tertia diei hora sacra appellabatur, vtpote, qua sacrum confici consueuerat, ante cuius lapsum nec conuiuia, nec comestiones Clericis, siue laicis permittebantur, probat vtramque *text. in cap. non liceat ss.* 44. *distinct.* ibi: *Nec opportet Clericos, vel laicos religiosos ante sacram horam diei tertiam inire conuiuia.* Clerici vero aliter facientes, & ante horam præscriptam cibum sumentes, nec solum à celebratione, imo & ab auditione Missæ omnino arcebantur, veluti ex Concilio Antisidorensi *cap.* 19. colligitur, dum præcipit, non licere clerico post cibum sumptũ, nec Missam dicere, nec assistere vbi dicitur, habetur *tom.* 4. *Concilior. pag.* 522. *in nouissima editione.* Et hanc consuetudinem, non comedendi ante horam tertiam obseruasse Discipulos Domini, testatur Turrecremata *in d. c. non liceat*, eaque excusasse Petrum socios à vitio ebrietatis cum *dicto* 2. *Actor.* dixit: *Non enim sicut æstimatis hi ebrij sunt, cum hora sit diei tertia.* Antequam, veluti si prosequeretur, non comeditur, nec bibitur. Etiam apud Etnicos, vt subindicat Ausonius in Ephemeride.

Sosia prandendum est, quartam iam totus in horam
Sol calet, ad quintam flectitur hora notam

12 Quod non de prandio, seu meridiano cibo accipiendum moneo, sed de matutino, & ientaculo. In idque aducor ex posterioribus verbis *dicti cap. non liceat.* Vbi postquam non opportere dixit Clericos, vel laicos religiosos, ante horam diei tertiam inire conuiuia, statim subijcit: *Neque aliquando Clericos, nisi hymno dicto, comedere panẽ: & post cibos gratias auctori Deo referre.* quasi diceret, ante preces nil esse comedendum, quod de ientaculo, & matutino cibo locutũ textũ planè cõuincitur. Erat enim antiquis in more positum, prima luce orare, & precari, dehincque ientaculum sumere. Indicat satis venuste Plautus *in Curculione*:

Nunc ara veneris hæc est ante horum fores,
Me inferre veneri voui iam ientaculum.

Hinc ientaculum à precibus dictum nonnullos voluisse refert Guiliel. Stuckius *antiquit. conuiuialium, libr.* 1. *c.* 7. his verbis: *Sunt quibus illud videtur à precibus dictum, quæ apud Græcis appellantur, propterea quod veteres Græci non sine precibus ad cibum capiendum accedebant.*

Et iuuatur nostra coniectura ex cibo, cuius sumptionem nondum percãtato hymno interdicit, quem panem tantùm esse constat: siquidem non nisi ex pane veterum ientaculum fiebat. Sic Antonius Pius, antequam salutatores venirent, summo mane, panẽ siccum comedebat, ad sustentandas vires, teste Iulio Capitolino, & Diodoro Gramatico, inquit Stuckius *vbi sup. c.* 11. quoniam si irasceretur, aut ludi litterarij negotijs, aut actione forensi occupatus diutius inediam sustineret, morbo comitiali corripiebatur, Galenus suasit, vt ad corroborandum stomachum, mane quotidie ientaculo, pane, scilicet vino sub acerbo, macerato vteretur. Consentit Clemens Alexandrinus *lib.* 2. *cap.* 2. *pedagog. Qui autem sunt in ætatis flore*, scribit, *cum interdiu ientaculum, siue prandium sumpserint, quibus conuenit prandium, pane solo gustato, à vino omnino abstineant, vt ebibas-*

batur, atque consumatur superflua eorum humiditas aridorum esca, veluti spongia quædam exhausta.

Ex his lucem accipit illud *Regum* 19. vbi cum vellet Deus, Eliam mittere in montem Horeb, essetque per desertum quadraginta dierum iter acturus, prænuniuit illum pane, coegitque illum accipere bis, & in duas cibationes dormire, vt scilicet ita refectus tāto labori sufficeret. Non perinde legimus, Mosem refectum esse cibo, vt ascenderet in montem Sinai, in quo erat quadraginta diebus & noctibus sine cibo futurus: neque adeo Dominum cum baptizatus à Ioanne, esset in desertum recessurus. Eliam vero videtur Deus diligenti cautione pauisse, ne deficeret. An quia hic non erat solum, sine cibo futurus, sed etiam laboraturus, per longamque viam defatigandus, quæ conficiendarum virium duplex causa erat. Propterea enim Hypocrates *in Aphorismo* dixit, *vbi fames laborandum non est, nimirum labor supra inediam*, magnam exsoluendi corpus & vires causam adijcit. Ideo ergo videtur Dominus, sine cibo laboraturum, panis geminata sumptione, & somno interiecto confirmasse. Panis enim cōfirmat cor hominis, vt *in Psalmo* dicitur 103. & 35. Prouerbiorum, constatque 1. *Reg. cap.* 28. *Et robur non erat in eo, quia non comederat panem tota die illa.* Aliquibus confirmat Franc. Vallesius *de Sacra Philosophia, cap.* 29. maxime si primo mane sumatur instar ientaculi, qualem fuisse primam Eliæ cibationem suspicari potest, vtpote quæ ad ipsum roborandum fiebat. Vnde sequitur in præscripta oratione, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus: quibus verbis videtur reddi causa, qua tandiu potuit sine alio cibo laborare, & qua illi ante laborem per modum ientaculi, cibus is datus est, nimirum potuit tandiu ambulare, quia fortitudine illius cibi roboratus est, & datus est illi ante laborem cibus, vt posset sustinere. Itaque quasi naturale aliquid esset quod parabatur, naturalem causam apposuit Deus, acta verò res est, non sine miraculo: quia nisi illi causæ, Deus plurimum, sua omnipotentia vsus, adiecisset, nullus cibus esset ad tantum tempus, & tantum laborem futurus satis. Cum dictum ab Hypocrate sit, vt *nostris annalibus meminimus*, solos septem dies, posse humanam debilitatem integram inediam, etiam sine labore, sustinere. Egit ergo iter illud Elias in fortitudine cibi illius, aucta verò supra id quod illi secundum naturam inerat, diuina voluntate accipere vero solet Deus in miraculis edendis ex natura, non solum vim aliquam efficientem, sed & materiam non raro, etiam si ipse nulla tali causa indigeat. Dico autem materiam accipere, velut nunc, cum posset deducere Eliam sine vllo ientaculo panis, vti maluit illo exiguo. Eliseus cum mulieri de vxoribus Prophetarum repleuit oleo vasa, multa, & magna (4. *Reg. cap.* 4.) vsus est pauco illo oleo, quod vngendo corpori vix sufficeret, cum tamen eadem virtute, qua auctum tantopere est, posset ex nihilo, aut ex aere circunfluo oleum fieri. Dominus quoque vollens, in deserto cibare populosam multitudinem, vsus est solis nunc quinque, nūc septem panibus, præstititque quod ipse sine vllis poterat, natura vero sola neq; mille panibus posset, suppleuit autem Deus quod deerat hic, non vt in Eliæ itinere, aucta cibi fortitudine, sed ab exiguo illo principio aucto ipso pane. Nimirum vbique facit Deus vt vult, & vt maxime expedit, vtrobique vero accepit aliquid materiæ ab ipsa natura.

Sed vt ex mirabili hoc diuerticulo ad dicti textus coniectationem reuertar, posteriora illius verba: *Et post cibos gratias auctori Deo referre*, nec quidquam suspitioni nostræ obsistunt, quoniam licet de sumptione etiam aliorū ciborum egerint, eorum tantum vbi de referendis Deo gratijs meminerūt. Nam vt hymno dicto, & effusis precibus ientaculum mane erat sumendum; ita & vesperi post omnes cibos, siue prandij, siue cœnæ absumptos gratias Deo referre moris erat. Indicat Syracides *c.* 32. vbi de his quæ post cœnam fie-

fieri debent, scribens, sic nonnulla exponit: Surge, scilicet a mensa, in hora, hoc est, in tempore, siue mature, & non sis vltimus, domum te celebriter recipe, neque desideas. Ibi lude, tuoque indulge arbitrio, non in peccatis, atque in sermone superbo, hoc est, modo ne pecces, aut superbe quid agas, at hæc celebra eũ qui te creabit, & qui te suis bonis cumulat.

12 Et quod de ientaculo, seu matutino cibo præfata decisio loquatur, assignatio horæ tertiæ, cuius in eo fit mentio, id manifeste suadet, quoniam eam fuisse ientaculi multis ostendit Guilielm. Stuckxius *antiquit. conuiuial. lib. 1. cap. 7.* nonnullisque alijs in locis. Et Galenus de Telepho Gramatico scribens demonstrat sic: *Quibus diebus non lauabatur, tertia hora vngebatur, & leuiter terebatur, tergebaturque, deinde postea alicam in aqua cocta crudo melle pulcherrimo admisto edebat, quod ei tum satis erat. Ita & prandebat hora septima, aut aliquando citius.* Ideo ientaculum sumi solitum olim sub horam tertiam, prandium sub nonam ex Martiali, & alijs profert Iul. Cæsar Balenger. *de conuiuijs, lib. 1. c. 23.*

13 Forsanque, cum secerni posse seruitutis vsum, vtputa viæ, actus, vel ductus aquæ Gaius edicere optasset, *in l. via, ff. 5. de seruit.* quasi gratia exépli, ideo subdidit: *Forte vt quis post horam tertiam, vsque in horam decimam eo iure vtatur;* cuius meminit Thom. Cormenius *lib. 6. iuris ciuilis Romani-Gallici, tit. 1. cap. 2. part. 2. num. 27.* vt rusticorum morem sectaretur, qui licet ante solis ortum ex lege, etiam patria apud nostros, vt infra constabit tenerentur, ad opus, & rusticum vsum, non nisi à ientaculo, siue hora tertia, ad prandiũ, siue cœnam (quod idem prandiũ fuit, & hora nona, aut decima, maxime Ciceronis ætate capiebatur, vt notat Bulenger. *sup.*) culturæ insudabant, & prædijs insidebant, veluti & nunc vbique experitur; & redolent non nihil Agatensis Concilij illa verba, *in cap. 1. de celebr. Missar. Deinde peractis Horis, & infirmis visitatis, si voluerit excat ad opus rurale ieiunus;* hoc est, ante prandium.

Sed quidquid sit, illud autem communissimi iuris habetur, Episcoporum consecrationes, non nisi eadem hora tertia Dominicis diebus, vtpote quæ absque solemni Missæ sacrificio perfici nequeunt, iure permitti, *cap. 1. 75. distinct.* cuius hæc series: *Ordinationes Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem fuerint prouincia, Episcopis sunt celebrandæ. Qui simul cõuenientem scrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manibus in Sãctis Euangelijs, quæ prædicaturi sunt imponentes Dominica die, hora tertia orantes, &c. solemnem celebrent ordinationem, cap. quod die 5. ead. dist.* idque illis rationibus, vt sentit *gloss. in dict. cap. ordinationes*, quam *ibidem* sequuntur Cardinal. Turrecremat. & Præposit. quia Christus die Dominico hora tertia, super Apostolos in igneis linguis apparuit, & Spiritu Sancto repleuit, inuisibilique vnctione perunxit, *cap. necte, de consecr. dist. 1.* cæterum cum Episcopi loco Apostolorũ successerint, *cap. in nouo 21. dist.* quare Episcopi Apostolici viri dicti, vt multis exhibet Hieron. Bignonius *in notis ad Marculfi Monachi Formularium, lib. 1. pag. mihi 434.* id sequentibus verbis complectens: *Ideo autem Apostolicos Episcopos dictos esse apparet, quod in locum Apostolorum illi successerint.* Merito ergo eadem die, & hora debent cõsecrari. Cui accedit, Apostolos eadem hora super Paulum, & Barnabam manus imposuisse, eosque ad prædicandum misisse, *d. cap. quod die Dominico 75. dist.* 14

15

16 Inde merito ambigit gloss. *in cap. quod à patribus 4. ead. dist.* vtrum qui mane Dominici diei, continuato scilicet ieiunio Sabbati præcedentis, *d. cap. quod à patribus 75. dist.* presbyter fuit iniciatus, posset item eadem die hora tertia in Episcopum consecrari? Cui dubitationi affirmatiue respõdit, quia nullibi inuenitur prohibitum, sequitur Suarez *de censuris, disp. 31. sect. 1. n. 40.* post Ioan. Andr. *in d. cap. quod à patribus,*

bus, & Abbat. *in cap. litteras, de temp. ordin.* Adstipulantur Layman *lib. 10. de ordine, cap. 8. num. 5.* Philibert. *tract. 1. part. 2. cap. 11. num. 5. & part. 7. cap. 6. num. 9.* Sanch. *tom. 2. consil. lib. 7. cap. 1. dub. 51. num. 7.* & nouissimè P. Leander *in septem Sacram. part. 2. tract. 6. disp. 9. quæst. 4.* vbi id etiam verum putant, etiam si non continuetur ieiuniũ Sabbathi præcedentis, in mane Dominici diei.

17 Ceterũ non diffitear horã non ita esse de substantia consecrationis Episcopalis, vt alia valide celebrari nequeat; potest vtique quocumque tempore fieri, quia non tam de essentia, quam de solemnitate pręscribitur, argumento *cap. Subdiaconus 4. 77. dist. c. 2. de tempor. ordinat.* quibus ita sentit gloss. *in dicto cap. ordinationes, vers. Tertia*, & Præposit. *ibid. n. 2.*

18 Eadem hora tertia à Solis ortu conueniebant in forum, aut senatum Magistratus, Prætores, Iudices, Litigatores, Aduocati, & quicunque ex munere interesse debebant. Vnde lepidissime Martialis *lib. 4. Epigramm. 8.*

Prima salutantes, atque altera detinet hora,
Exercet raucos tertia causidicos.

Memorat Franc. Pollet. *Histor. Fori Romani, lib. 1. cap. 1. ad calcem*, qui & hora tertia post pastum, nona, scilicet, diei artificialis, iterum conuenire solitos notat ex Cicerone *act. 2. in Verrem*; *Nonæ bodie sunt sextiles, hora nona conuenire cœpistis.* Huncque morem insinuare videntur verba impudentissimi Auctoris *de laudibus Asini, pag. 83. Notat magnus huius temporis Historicus* (inquit) *Pistoris sub horam admodum diei tertiam, cum magno hominum concursu publicum Tribunal conscendisse asinum. E quo opportune adeò rudisse, vt adstantes affaturus videretur. Quod nec miror, vt plerique, nec prodigium existimo. Scimus enim, & hac tempestate, & olim, idem sæpe, non in foro tantum, sed in tribunali quoque, & omni dignitate euenisse.* Et forte vt Consulum, Magistratuumque sui temporis ignauiam item demonstraret Caligula Imperator, equo Consulatum destinauit, referente Suetonio *in ipsius vita, c. 55.*

Quod fere ad nostra tempora pro- 19
lapsum tam in magno, & Supremo Senatu, quam in cæteris Regijs Castellæ non sine profectu experimur. Vti nec citra laudem præscriptum legimus à Catholicis nostris Principibus *in l. 3. tract. 4. lib. 2. nouæ Recol. legum Hisp.* cuius hæc memoranda series; *Otro si, porque las cosas anden por mejor regla, y orden, y los negocios se expidan, y determinen por la manera, y forma, que mas cumple à nuestro seruicio, y à el bien de las partes. Ordenamos, y mandamos, que los del nuestro Consejo, que en el residieren por nuestro mandado, vayan cada dia por la mañana à la Camara, y casa que fuere diputada para el Consejo y desde el principio de Octubre, hasta fin del mes de Março, comiencen à oir desde las ocho horas, hasta las once: y desde el principio de Abril, hasta en fin de Setiembre, desde las siete horas, hasta las diez. y si mas tiempo vieren que deben estar, lo esten, segun los negocios que tuuieren.* Meminit in proposito huius constitutionis eximiæ eruditionis vir D. D. Alphonsus de Narbona pater meus, qui ita ad summum vniuersæ litteraturæ fastigiũ prono gradu conscendit, vt inter doctos conspicuus digito mostraretur *in Theatro iuris Romano-Hispanici*, quod ni mors inuideret, perfecisset *2. p. tract. 10. dissert. 8.*

Cuius decisio, & illud instituto con- 20
sentaneum suppeditat, nempe Senatores, Regiosque Consiliarios trium horarum spatio causarum expeditioni Senatu adesse teneri: a septima, scilicet, ad decimam ex mense Aprili in Septembré, vel ab octaua hora ad vndecimam, ex Octobri in Martium. Cuius simile cauetur *pragmat. 14. de Offic. Sacri Regij Consil. Neapol.* vt notat *ibidem* Scipio Rouitus, qui eiusmodi dispositione ius commune immutari contendit, ex cuius præscripto iudices mane, meridie, & vespere ius reddere tenentur, non autem de nocte, nisi de partiũ voluntate, *§. sedebũt autem, & ibi glos. verb. Mox, & verb. Matutino, in Authent. de iudicibus.* At hoc de Pedaneis tantum iudicibus esse subaudiendum, aptiori loco exponimus. Constat ergo inter-

intereffendi hoc munus per tres horas matutinas in Senatu, item à Romano Foro mutuatum, vt vel ex Martiali *lib.8.epigrammat.* luculenter depromitur, vbi à tertia ad sextam litibus operam datam significat:

Horas quinque puer nondum tibi nuntiat, & tum
Iam conuiuia mihi Caeciliane venis:
Cum modo distulerint raucae vadimonia chartae.

Enuntiat enim dimitti Forenses ante horam prandij, & vocatum ad prandium Caecilianum venisse ante horam, & dum adhuc litigaretur in foro. Sic Polletus *d.lib.1.cap.1.* qui id perpetuo obseruatum admonet, nisi ex aliqua graui causa extra ordinē res ageretur, aut cognosceretur. A quo nec discrepat *l. nostra*, ibi: *Y si mas tiempo vuieren que deben estar, lo estén, segun los negocios que truxeren.* Et si noctu, diuque Magi-
21 stratus omnes debere eo loco habitare, vbi iura administrant, pro commoda litigantium negotiatione, & celeri negotiorum expeditione sentiat, Mastril. *de Magistrat. lib.3. cap.9. num.46.* iuncto summario, ex notatis à Ioanne de Platea, & caeteris Glossographis *in l.vnica, C. de Palat. & Dom. Domin. lib. 11.*

Quo & illud subnectam *d.l. Regiam*, vt ex dicto vers. *Y si mas* elicitur, non ita pro forma substantiali horas Senatus praescribere, vt si post earum lapsum aliquid ab eo decernatur, nullitate laboret, sustinebitur tamen, quoniā designatis illis horis debent ius reddere, caeteris vero possunt si libuerit. Veluti in proposito obseruat Scipio Rouitus *dict. pragmat. 14.* vbi inquit, vi similis illius pragmaticae Consiliarios teneri dictis praesignatis horis, causarum expeditioni adesse necessario; at si vellint audire vltra dictas tres horas, recte posse, & esse magis laudabile, itaque seruari à maiori parte Consiliariorum.

Excipitur itaque ab hoc trium horarum praescripto Regius Curiae Metatorum conuentus, *Iunta de aposento*, vulgo dictus, quo Regij Metatores, seu Epidemetici duabus tantum horis interesse debent; & non singulis diebus, sed tribus alternis in vnaquaque hebdomada vt cabetur in Regijs ordinationibus hospitij Curiae, *ordin. 3.* vbi D. Petrus de la Escalera *in scholijs ad eam, lib.2. de Regali iuris Hosp. recip. p. 3. in excogit. & comment.* plura solita eruditione congerit, quae iam iam praelum ambiunt.

Excipiuntur item Curiae Praesides, vulgò *Alcaldes de Corte*: necnon & in Regalibus Cancellarijs, qui *del Crimen* dicuntur. Quorum, qui Prouinciae litibus deputantur, singulis diebus saltim per duas integras horas iudicio adesse tenentur, ex dispositione *l.3. tract. 8. lib.2. Recop.* vbi postquam illis necessitatem iniunxit personaliter iudicandi, inflicta pęna, si id per substitutum. Obire tentauerint, ita prosequitur: *Saluo, que ellos por si mismos hagan sus Audiencias, y estén en ellas dos horas enteramente, y no menos, so pena, que qualquier de ellos, que lo contrario hiziere, incurra en pena de dos ducados por cada vez, para los pobres de la carcel.*

Nec contemporaneam illam Magistratuum, & aduocatorum conuentionem in senatum, cuius meminit Franc. Pollet. *ibi prope*, nostri neglexerunt, quin imò identidem ordinarunt integro illo trihorio, vt sic dicam, vel triū horarum spatio, quo singulis diebus coactus Senatus agnoscitur, & ibi Aduocatos praesto esse debere, vt constitutione ea legitur ad bonum regimen euulgata, quae *Auto de buen gouierno* solet dici, inter nouiter excusas 157. hac verborum forma: *En la villa de Madrid a doze dias del mes de Octubre de mil y seiscientos y onze años, los Señores del Consejo de su Magestad, mandaron, que los Abogados de esta Corte vengan al Consejo cada dia, poco antes que vengan los Consejos: y assistan las tres horas, que no lo haziendo, y viendose algun pleyto, ò negocio en que ayan firmado peticion, y ayudado à las partes, se proveerà justicia, y lo que conuenga.* Et iterum Cōstitutione 223. ibi: *Tansimismo se mandò, que se notifique a los Abogados desta* 22

Cor-

Corte, que en execucion de lo dispuesto por las leyes, assistan puntualmente todas las mañanas à las horas de el Consejo, y que por venir a el a defender las causas que tienen obligacion, no puedan à los litigantes lleuar cosa alguna. Indecens enim videtur, vt cum Princeps, aut Senatus, qui ipsum effingit, ius dicit, ob absentiam Aduocatorum, aut sistenda, aut differenda causarum expeditio fit. Inde Michael Attaliata Græcus interpres, in Synopsi, *tit. 95. de Aduocatis,* inquit: *Cum Imperator audientiam præbet, dilationem petere non licet:* perquirendi aduocati, videlicet: *Quoniam parati esse debent, de quorum causis apud Imperatorem cognoscitur.* Ideò in ipsis Tribunalibus antiquitus degebant, & commorabantur, vt ex sententijs Synhoditijs Lucæ Chrisobergis, *cap. 11. de Aduocatis,* coniectatur, ibi: *Dixit, Canones illos, atque leges in hodiernis aduocatis non habere locum; sed in illius temporis aduocatis, qui in ciuilibus iudicijs stationes habebant,* referuntur *tom. 1.* Iuris Græco-Romani, *lib. 3. pag. mihi* 225.

23 Quod eo conuenientissimè dispositum videtur, ne iudices, maximè supremi cogantur litium definitionem donec aduocati accesserint suspendere, ex communi iuris regula, quæ habet iudicem teneri aduocatum non diu ab futurum spectare, cuius testes Bart. & Alex. *in l. si longius, ff. de iudic. & in l. 1. ff. de vacat. muner.* quos sequitur Ioan. Baptista Asinius *in prax. iudic. §. 24. cap. 4. num. 4.* supersedere enim debet in causa donec reuertatur si absuerit, ita Alberic. *de statut. part. 1. quæst. 16.* Abbas *in rubr. de post.* & ijs relatis Stephan. Gratian. *discept. forens. tom. 1. cap. 39. num. 6.* Quod ni fecerit, parte ob id, dilationem petente, iuste appellabit Lucas de Penna *in l. vnic. C. de sent. aduers. Fisc. num. 4. lib. 10.* Franc. Marc. *decis. Delphin. tom. 2. q. 906. n. 6.* debet dilatio ad id necessariò concedi, *l. 1. C. de dilation.* Alfar. *de offic. Fisc. glos. 34. de iudic. §. 8. num. 213.* etiã Priuato *l. inter priuatos, C. eod.* Est enim ab sentia aduocati legitimè probata, saltim partis iuramento iusta causa ad cõcedendã dilationem, etiam secundam, iuxta Federic. de Senis *quæst. siue consil. 114. incipienti super puncto, num. 1.* Tusch. *practic. conclus. iuris, concl. 30. n. 2. & 3. lit. I.* quorum meminit doctissimus frater meus D. Don Alphons. de Narbona *in l. 35. tit. 11. lib. 2. nouæ Recoll. gloss. 1. n. 1. vers. Cui simile,* & conducunt tradita per Abbat. *in cap. 1. vt lite non contest. n. 11.*

Imò & si non expectatis aduocatis, cum id à partibus postularetur, fuerit lata sententia, nullitate laborabit, quoniam allegationes iuris omnino audiẽdæ sunt, si vt audiantur à partibus fuerit petitum; vt ait Asinius *vbi proximè, num. 5. & 6.* quia omnes actus in iudicio instante parte faciendi sunt, ex glos. *in l. si curatoris, vers. hæredes, C. de iure deliber.* & alijs, quos ibi refert, & licet in causis leuioribus apud nostros, quæ summam quatuorcentum marapetinorum non excedunt allegationes in scriptis fieri prohibeantur, verbo tamen admittuntur si pars obtulerit, *l. 19. tit. 9. lib. 3. Recop.* iunctis his, quæ scripsit frater meus D. D. Alfons. de Narbona *in l. 24. d. tit. & lib. gloss. 1. n. 24.*

Quod subaudiendum admoneo si à iudice fuerit terminus assignatus ad audiendos aduocatos, tunc enim si non spectato consilio, aut responso iuris, siue aduocatorum allegationibus proferatur sententia, erit ipso iure nulla, vt tradit Lancell. *tract. de attent. 2. p. c. 12. ampliat. 19. num. 2. & seqq. & cap. 12. lib. 1. num. 58.* & faciunt tradita per eundem *d. 2. part. cap. 9. de consilio sapientis, n. 1. & seqq.* vbi resoluit, quod dato termino ad audiendum responsum aduocati, manus iudicis ligatę cẽsentur, ne tali termino pendente posfit pronuntiare, quemadmodum nec dilatione pendente poterat, *l. 2. C. de relation.* cum idem iuris sit in terminis à iudice assignatis ad aliquid agendum, ac in dilationibus iure, vel lege præscriptis, vt pro regula constituit Bant. *tractat. de nullitate sent. ex defect. iurid. ordin. num. 158.* Rota *decis. 37. de appellat. in antiq. aliàs 46. num. 2.* Farin. *decis.*

debeat ipsius initio recitari, cùm possint diei, in medio, & in fine Auroræ, quando præcessit Matutinum.

MINVTA HORAE QVARTAE.

Atutinum ex antiqua Ecclesiæ consuetudine, media nocte celebrari erat solitum, 1.

Matutinũ in priuata recitatione præueniri potest à tempore vespertino diei præcedentis, 2.

Dies quo ad horarum recitationem incipit à vesperis diei antecedentis, 3.

Quoad lucrandas indulgentias, dies incipit à primis vesperis antecedentis diei, & finitur in Occasu Solis diei sequentis, 4.

Matutinum hora secunda præcedentis diei potest secundum aliquos recitari, 5.

Ecclesia non horis horologij, sed canonicis diem metitur, 6.

Refertur sententia affirmantium die quadragesimali, quo vesperæ recitantur ante prandium, posse Matutinum dici post meridiem, 7.

Putarunt nonnulli cœnam, siue cœnatiunculum sumptum post dictum Matutinum in vesperis diei antecedentis, impedire Missæ celebrationem, aut communionem die sequenti, 8.

Text. in cap. de esu 11. de consecrat. dist. 2. explicatur, 9.

Dies quo ad esum carnium, quomodo numeretur, ibid.

Matutinum non secunda, sed tertia hora post meridiem diei antecedentis recitari posse, qui doceant? 10.

Verius est, Matutinum diei sequentis, non nisi hora quarta post meridiem antecedentis diei posse recitari, & si cæteræ opiniones sint satis probabiles, 11.

P. Leander dum affirmat diem quoad officium Diuinum à media nocte computari reijcitur, 12.

Pridie recitans officium diei sequentis non implet præceptum, ibid.

Solutio præsupponit debitum, 13.

Qui nondum existente obligationis debito soluit, nihil egit, ibid.

Dies quo ad horas minores incipit à media nocte, quo ad Matutinum vero, à vesperis præcedentis diei, 14.

Canonicus Theologus, qui die quo legit habetur pro præsente, quo ad Matutinum sequentis diei, si in vespera dicatur, non habetur præsens, 15.

Mane incipit à media nocte, 16.

Nox in ordine ad diem XXIV. horarum, non est inconsideratione, ibid.

Prohibitio recitandi Primam ante Solis ortum, quomodo accipiatur, 18.

Recitans Horas minores intra XXIV. horas, implet præceptũ quoad substantiam; licet non adimplet quo ad horam ab Ecclesia singulis Horis Canonicis deputatam, 19.

Nocturnis non media nox, sed integra erat assignata, 20.

In primitiua Ecclesia, Presbyteri, & po-

1 ET si ex primæua institutione, & antiqua feruescentis Ecclesiæ consuetudine, Matutinum Officium media nocte celebrari fuerit solitum, *cap.* 1. *de celebrat. Missar.* testantur quinque ex causis Guil. Durand. *in rational. Diuinor. lib.* 5. *cap.* 3. *n.* 2. Nauar. *de orat. cap.* 3. *num.* 40. Michael Timoth. *in Diuin. Offic. tract.* 2. *quæst.* 3. Theod. Rubeus *in Horario vni-*

cis.173.num.5.& decis.18.num.1.tom. 1.nouissim. & decis.214.num.4.tom.2. & notatur in l.siue pars,C.de dilat. Et si contrarium magis placuerit, Cels. Hugon.cons.13.in princ. & numeris seqq. & Franc. Marc.decis.Delph.906.num. 5.tom.2. in idque inclinari videatur Ioann. Bapt. Coccin. decis.337. num. 12. sed priorem sententiam veriorem iudico respectu priuati. Quoniam si de Fisci causis agatur, in illis vero indistincte constat, sententiam contra ipsum latam aduocato absente, ipso iure nullam, & irritam esse, l. non intelligitur 3 §.multa,vers.Diuus,ff.de iure Fisci, iuncta gloss.ibidem,vers restituuntur, l.si Fiscus 7.eod.tit.l.2.& ibi glos.fin.C. si aduers.Fisc. tradunt Marc. Ant. Peregr. de iure Fisci, libr.7.tit.2.num.2. Franc. Hier. Leo decis. Valent.187.n. 5.lib.2.D.Franc. Alfar.de offic.Fiscal. gloss.16.num.210.priuil.65.& gloss.18. priuil.6.num.12.& gloss.34.priuil. 16. § 8.de iudicijs,num.211.& 230.& antea. Franc. Marc. decis.Delph.q.906.n. 6.Ramon.cons.18.num.37. Cuius priuilegio etiam gaudet Ecclesia, vt si absente eius aduocato sententiam contrariam reportauerit, sentẽtia ipsa nullitatem praeferat, argument. text. in c. 1.ibi. Legitimo careat defensore, de reb. Ecclesiae non alien. libr. 6. iuncto cap. venerabilem, §.quod autem, de elect. vbi aduocatus vocatur causae defensor, Specul.tit.de his qui alieno nomine, n.7. Sfort. Odd.us cons.88. n.44.gloss.verbo Collusione, in l.1.C. de sent. aduers. Fisc. latiss. docuit expresse Paul.Castr. in l. vel a mento 3.C.de post. quẽ sequitur Nicol. Euerard.loco a Fisco ad Ecclesiam, num.5. Marc. Ant. Genuens. practicabil. Ecclesiast.tricennat.7.q.181.

Ergo cum aduocatorum praesentia tanti sit ad rectam causarum, & litium expeditionem, merito praecipitur, vt integris tribus horis, quibus Senatus singulis diebus ius dicit, in Curia, aut Prouincia adsint, vt vel in posterum ambigi nequeat, an in prouincia fuerint, necne, vt dubitatum legimus, in custodias 12.ff.de public.iudic.ibi: Custodias auditurum, tam clarissimos viros, quam patronos causarum, si omnes in ciuitate Prouinciae, quam regit, agunt, adhiberi debere.

24 Deinde afferentes victualia ad aliquem locum, vel ciuitate sua sponte, possunt compelli vt minutatim, & non in magnas quãtitates, id est, por mayor, ea vendant, saltim per duas, vel tres horas, vt optime aduertit Castel. de Bobadilla in Polit. libr.3.cap.4. num.51. Vnde Matienç. in l.2. gloss.10. num.3. tit.14.lib.5.Recopil. certa hora transacta, inquit, a Iudice constituenda, Rustici non tenentur vendere minutatim, vt quanto citius ad opus suum reuertantur. Si vero non voluntarie vtensilia asportauerint, imò coacti, vel ab oppidaneis iudicibus, vel his, qui ciuitatis cui subsunt curam gerunt, nec momento quidem, vt per exiguas pensitationes vendant, detineri possunt: quinimo illa tradendo liberantur, & statim reuertendi ius habent, l.2.ff.de nũdinis: Si quis ipsos cultores agrorum, scribit Calistratus, vel piscatores deferre vtẽsilia in ciuitate iusserit, vt ipsi ea distrahant: destituetur annonae praebitio, cũ auocentur ab opere rustici, qui confestim vbi detulerint mercem, tradere eam, & ad opera sua reuerti debeant, consentit Bobadilla sup.d.num.51. ab hoc generali pronunciato eos tantum agricultores excipiens, qui venalem panem afferũt, etiam compulsi, ob tanti edulij praerogatiuam, & priuilegium, & ne illius quodam modo reuenditio haec permittatur. 25

26 Nec à proposito alienum videtur id, quod vulgo docent Interpretes, nempe, tria furta incontinenti facta, continuato impetu, & affectu, & si diuersis & distinctis horis, non triplex furtum, sed vnum solummodo reputari quo ad poenam, & punitionem attinet. Ita ex Bartolo in l.eum qui, §.idem dicit, ff.de furt. Bald. in authent. sed nouo iure, num.5.& ibi Coepola num.68. & seqq.C.de seruis fugit. Iul. Clar. §.Furtum, vers. Vnum tamen nota, Menoch. de arbitr.casu 295.num.20. Lazar. Foenut.de momento tempor.cap.19.num.15. & plures adducti a Giurb.cons. crimi

93.

93.*num*.5.*&* 6.& diximus *sup. Hora* 2. *m*.14.

27 Denique præsuræ & dolores partus, ipsum per tres horas communiter antecedunt, vt Esdræ 4. cauetur *cap.* 16.*vers*.39. *Quemadmodum prægnans,* inquit, *cum parit in nono mense filium suum, à propinquante hora partus eius, ante horas duas, vel tres, dolores circum eunt ventrem eius, & prodeunte infante de ventre non tardabunt vno puncto*. Obseruat è nostris Iacob. Concen. *quæst. lib* 2.*cap*.9.*num*.6. quod de vrgentioribus doloribus fore accipiendum ipsa doctrice experientia, & Medicorum communi assensione admoneo.

28 Est & illud singulare quod notat Paul. Zachias *Medico Legal. lib*.5. *tit*. 4.*q*.6.*num*.15. nempe maius incommodū emergere ex vicino ædificio, quod Orientem Solem primis tribus horis, quam si eundem in meridiano existentem, aut Occidentem impediat. Quia diuisa tota artificiali die in quatuor partes, maius nocumentum affert ædificium, quod impediat vicino solis illustrationem in prima diei parte, dehinc quod in secūda, & sic de reliquis; Nam minime omnium incommodat, quod Occidentem impedit Solem. Quod de temperatis regionibus subaudiendum erit, in calidioribus minus damnum emerget ex impedimento illustrationis Solis in Meridie existentis, contra infrigidioribus cuius sententiam, à me de illa suscitatus probabit Apollineæ scientiæ clarissimum iubar, & charissimus Socer meus D. D. Petrus Michael de Heredia Complutensis Academiæ Primarius, Catholicæ Maiestatis Philippi IV. à cubiculo, & tamen adhuc nondum debito fastigio cooptatus, celsiora quippe vendicant indefessum studium, & ipsius incomparabilis scientia, vt sua scripta testantur.

29 Claudat ergo orationem Oratio, & Matutini officij Nocturna posse separatim intra trium horarum spatium recitari, præsertim iusta concurrente causa, hic subijciamus; cum Vincent. Filliuc. *tract*.22.*cap*.6. *num*. 222. *&* 238. Bonacina *disp*.1. *de Horis Canon*. *q*.3. *puncto* 3.*num*.13. Barb. à S. Fausto *libr*. 2.*de Horis Canon*.*q*.105. D. Ioan. de Escob. *eod. tracta*. *quæst*.4. *regul*.4. *num*. 47. qui omnes hanc opinionem probabilissimam putant, contra Azorium *instit. moral*.1.*p*.*libr*.10. *cap*.4. *quæst*.4. Franeol. *de temporib*. *cap*.27.*num* 8. *& seqq*. & Paul. Layman *lib*.4. *tract*.1. *c*. 3.*num*.7.

Mouenturque his rationibus. Primum, quia interruptio Diuini Officij ex iusta causa intercedente, licet trium horarum tempus excedat, nullum crimen, neque veniale contrahit, vt *sup. Hora* 2.*à m*.8. ostendimus. Secundum, quia ita recitando magis Ecclesiæ instituto accedit, quæ eo Matutinum in tres Nocturnos diuisit, vt per integrā noctem, diuersis tamen horis recitaretur, veluti inferius *Hora* 4.*m*.20. affatim constabit. Vnde in Officijs defunctorum solent seorsim etiam nunc decantari. Quo circa cum nulla sit Nocturnorum inter se connexio, auderem affirmare citra omnem causam posse discontinuari, dum tamen id vltra dictum spatium trium horarum non fiat, cum iuxta primeuam ipsorum institutionem singulæ, singulis tribus horis dicerentur, hoc est, prima, secunda, & tertia noctis vigilia; erat enim vniuscuiusque vigiliæ tempus trium horarum. ita Petr. Bungus *de myster. numeror. num*.4.*pag*.216. & nox in quatuor vigilias diuidebatur, iuxta Ioan. Fungër. *in Etymolog. Latino Græc. verbo. Dies*, & Gasp. Barth. *aduers. lib*.33.*cap*.30 4. quarum vltima Laudes recitabatur, *c*.1.*de celeb*. *Missar*. notat P. Leander *quæst. moral. in Sept. Sacram. tract*.6. *q*. 21. Inde inferens, non esse peccatum dicere Matutinum vespere, & Laudes Aurora, siue quarta vigilia sequentis diei: quia sic antiquitus vtebatur, ex Nauarro, Suario, & Bonacina, quos in hanc rem adducit, probat expresius Theocor. Rubeus *in Horario vniuers. Eccles. cap*.16.*num*.22. Vbi Laudes esse in Aurora decantandos asserit, & *num*. 24. subnectit, hoc non esse ita punctualiter accipiendum, vt necessario de-

L beant

beāt ipsius initio recitari, cùm possint diei, in medio, & in fine Auroræ, quando præcesſit Matutinum.

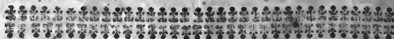

MINVTA HORAE QVARTAE.

Atutinum ex antiqua Ecclesiæ consuetudine, media nocte celebrari erat solitum, 1.

Matutinū in priuata recitatione præueniri potest à tempore vespertino diei præcedentis, 2.

Dies quo ad horarum recitationem incipit à vesperis diei antecedentis, 3.

Quoad lucrandas indulgentias, dies incipit à primis vesperis antecedentis diei, & finitur in Occasu Solis diei sequentis, 4.

Matutinum hora secunda præcedentis diei potest secundum aliquos recitari, 5.

Ecclesia non horis horologij, sed canonicis diem metitur, 6.

Refertur sententia affirmantium die quadragesimali, quo vespera recitantur ante prandium, posse Matutinum dici post meridiem, 7.

Putarunt nonnulli cœnam, siue ientaculum sumptum post dictum Matutinum in vesperis diei antecedentis, impedire Missæ celebrationem, aut communionem die sequenti, 8.

Text. in cap. de esu 11. de consecrat. dist. 2. explicatur, 9.

Dies quo ad esum carnium, quomodo numeretur, ibid.

Matutinum non secunda, sed tertia hora post meridiem diei antecedentis recitari posse, qui docearit? 10.

Verius est, Matutinum diei sequentis, non nisi hora quarta post meridiem antecedentis diei posse recitari, & si ceteræ opiniones sint satis probabiles, 11.

P. Leander dum affirmat diem quoad officium Diuinum à media nocte computari reijcitur, 12.

Pridie recitans officium diei sequentis non implet præceptum, ibid.

Solutio præsupponit debitum, 13.

Qui nondum existente obligationis die soluit, nihil agit, ibid.

Dies quo ad horas minores incipit à media nocte, quo ad Matutinum verò, à vesperis præcedentis diei, 14.

Canonicus Theologus, qui die quo legit habetur pro præsente, quo ad Matutinum sequentis diei, si in vespera dicatur, non habetur præsens, 15.

Mane incipit a media nocte, 16.

Nox in ordine ad diem XXIV. horarum, non est inconsideratione, ibid.

Prohibitio recitandi Primam ante Solis ortum, quomodo accipiatur, 18.

Recitans Horas minores intra XXIV. horas, implet præceptū quoad substantiam; licet non adimplet quo ad horam ab Ecclesia singulis Horis Canonicis deputatam, 19.

Nocturnis non media nox, sed integra erat assignata, 20.

In primitiua Ecclesia, Presbyteri, & po-

1 ET si ex primæua institutione, & antiqua feruescentis Ecclesiæ consuetudine, Matutinum Offi- cium media nocte celebrari fue- rit solitum, *cap. 1. de celebrat. Missar.* testantur quinque ex causis Guil. Du- rand. *in rational. Diuinor. lib. 5. cap. 3. n. 2.* Nauar. *de orat. cap. 3. num. 40.* Mi- chael Timoth. *in Diuin. Offic. tract. 2. quæst. 3.* Theod. Rubeus *in Horario vni-*

uersal Eccles.cap.17.num.4. Vbi iam
à duodecima noctis hora, ad Auroram
2 recitari posse affirmat. Preueniri tamē
potest in priuata recitatioue nedum à
Solis Occasu; verum & ab ipso tempo
re finiti vespertini Officij. Ita D. Tho.
quotlibet.5.art.vlt.in princ. Francol. *c.*
25.*num.*4. Theod. Rubeus *vbi proximè*
*num.*7. AEgid. Trullench *in Decalog.*
*lib.*1.*cap.*7.*dub.*18.*num.*8. Ioann. Ma-
chad. *in Perfect. Confess. tom.*1.*lib.*2.*p.*3.
*tract.*2.*docum.*6.*num.*3. Vbi id consue
3 tudini adscribunt. At rectius huius sen
tentiæ ratio inde petenda, quia vt in-
quit S. Thomas *dicto quotlib.*5.*art.*18.
Dies quo ad Horarum recitationem,
& festorum obseruantiam incipit à ves
pera, hoc est, à vespertino tēpore diei
præcedentis, quod suadetur *ex cap.*1.
*de consecr. dist.*3. illis verbis: *Omnem Do*
minicam a vespere, vsque ad vesperam;
cap. quod a patribus 4. 75. *dist. cap.*1. *de*
ferijs. ibi: *Omnes dies Dominicos a vespe-*
ra in vesperam, cum omni veneratione
*decernimus obseruari, cap.*2. *eod. tit. Licet*
scriptum sit, de vespera in vesperam cele-
brabitis Sabbata vestra, consentiunt Ca
ietan. *in summ. vers. Horarum,* §. *quod*
ad 4. Nauar. *dict. loco, num.*60. Guil.
Durand. *sup. num.*1. Theod. Rubeus *d.*
*num.*7. qui a primis vesperis, id est, à fi-
nita Hora Nona diem absoluit, inquit:
fiunt enim vesperæ de festo sequenti,
quibus absolutis cum Completorio,
potest Matutinum recitari; quoniam
illud tempus spectat ad diem sequen-
tem, tradit Petrus Gregor. *in præiudijs*
*Opt. Iurisc. lib.*4.*cap.*2.*num.*12. Multis
relatis idem sentit erudite P. Leander
2.*part. tract.*6.*de ordine, disp.*13.*quæst.*
21. ideò concludens, nullum contrahi
crimen ex recitatione Matutini ves-
pere, & Laudū Aurora sequentis diei,
etiam absque vlla legitima causa, vt *q.*
24. subiungit cum AEgidio Trullench
vbi proxime, contra Suarium, Philiar-
cum, Filliucium, Bonacinam, & Ga-
uantum, quos ibidem congerit.

Quod aperte euincitur Dauidico
testimonio secundum Theod. Balsam.
meditatione de conuocatione, quæ fit ad
sacras monaster. Vbi cum integro die
oraturum edicere voluisset, sic pronun
tiat: *Vesperi, & mane, & in meridie na-*
rrabo, & renunciabo, vocemque meam Do
minus audiet. Et si contrarium, nempe
incipere à media nocte pariter quo ad
esum carnium, & recitandum Officiū
Diuinum docuerit Zerola ex Tiraquel
lo *in prax. vers. Dies, in princip. pag. mihi*
63. cuius opinionem *sup. Hora I.* vti in 4
certam increpauimus, illam solummo-
do ea parte amplexantes, qua nostræ
subscribens diem, à finitis primis ves-
peris diei antecedentis, ad Occasum
Solis ipsiusmet diei festi definijt, quod
etiam expressè admonet Theod. Ru-
beus *sup.* ex Nauarro, quia illud tem-
pus vesperarum secundum Ecclesiam,
spectat ad diem sequentem.

Inde quam plures vt certissimum 5
edocent, Matutinas preces crastinæ
diei hora secunda post meridiem diei
antecedentis posse recitari. Sic multi
apud Suarium *de Relig. tom.*2.*lib.*4.*cap.*
27.*num.*13. Molfes. *tom.*1.*tract.*5.*cap.*
2.*num.*59. Faber *de Sacram. ordin. disp.*
24.*quæst.*1.*dif. num.*148. qui de hora
vigesima loquuntur, quę secundæ po-
meridianæ correspondet, vt notat Dia
na *loco deinde aducendo,* Mart. Ledesm.
in 2. 4. *quæst.*16.*art.*5.*dub.*1. Sanchez
*in opusc. tom.*2.*libr.*7.*cap.*2.*dub.*37.*n.*
4. nouissimè Anton. Dian. *part.*4.*tract.*
4. *Miscel. res.*9. AEgid. Trullench *lib.*
1. *in Decalog. cap.*7.*dub.*18.*num.*8. P.
Leander 2. *part. tract.*6.*de ordine, q.*23.
D. Ioan. de Escobar *de Horis Canonic.*
*quæst.*4.*regul.*9.*num* 122. qui hanc sen-
tentiam veram putant, etiam si nondū
recitatæ fuerint vesperæ, & Completo
rium, adhuc enim citra mortale, dicta
hora secunda poterit Matutinum di-
ci; quia illa peruersio est leuis, quæ si
absque causa fiat, tantùm erit veniale,
contra Turrecrematam, Viguerium,
Nauarrum & alios penes Sanchez *ibi-*
dem, quorum sententiam probabilita-
te non carere sentit Diana, & Trullen-
ch *sup.*

At mihi (vt hoc obiter notem) pa- 6
rum tuta videtur, quoniam Ecclesia
diem metitur non horis Horologij, sed
Canonicis. Vnde tempore quadrage-
si-

simali, quo vespere hora nona, & ante prandium dicuntur, licet dicta hora sonuerit, si tamen nondum fuerit vespertinum Officium exsolutum, comedere non licebit. Sic Concilio Cabilonensi definitur *in cap. solent plures 50. de consecr. dist. 1. Solent plures*, hæc sunt verba, *qui se ieiunare putant, in quadragesima, mox vt signum audierint ad horam nonam, comedere. Qui nullatenus ieiunare credendi sunt, si ante manducauerint, quam vespertinum celebretur Officium. Concurrendum est enim ad Missas, & auditis Missarum solemnibus, & vespertinis Officijs, & largitis eleemosynis, ad cibum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit, vt ad Missam venire non valeat, æstimata vespertina hora, completa oratione suo ieiunium soluat.* Ergo extra casum necessitatis, non licuit æstimare horam ex horologio, sed ex recitatione Canonicarum, quibus Ecclesiasticus dies diuiditur. Nã quẽadmodum ciuilis, vel naturalis diei horæ, sonitu horologij cognoscuntur; ita, & Ecclesiastici non nisi ex eo, quod preces sonuerint, & fuerint decãtatæ.

7 Quod pretensisse videtur Doctor ille apud Sanctium *sup.* cuius etiam meminit Diana *d. resol. 9.* qui asserit non peccare, nec ad iterum recitandum de rigore teneri, qui post medium diem hodiernum recitaret Matutinum diei crastinæ, saltim in quadragesima, vbi vesperæ dicuntur ante prandium, quonam iam cęptus videtur d ies sequens, quiamuis hoc valde displiceat Ægidio Trullẽch *dicto loco*, quia nõfert cõsuetudo. Atcũ hic secundũ iuris strictã dispositionẽ discutiatur parũ dicta ratio vrget, quæ solumprocedet vbi ex consuetudine res fuerit definienda.

8 Quo circa nonnulli tenuerunt, cœnam, sum ientaculum post Matutinum in vespera dictum, impedire celebrationem Missæ, aut communionem diei sequentis: quoniam ipsa Matutini recitatio est signum prioris horæ diei Ecclesiastici, vt duodecima noctis apud nostros diei ciuilis, initium designat, & si hoc meritò displicuerit Magistro Raulino *in quodam sermone Cœnæ Domini*, Ioanni Maior. *in 4. dist. 12. q. 6. col. 1. & 5.* quibus accedit Mart. Nauar. *dict. cap. 3. de orat. num. 64. versic. Vigesimo dico*, qui eiusmodi sententiam magnæ illi fuisse consolationi affirmat, ob illamque respondisse, eum, qui ratione studij alteriusve negotij iuste recitare potest Matutinum diei sequentis in vespera eius; posse illam recitare etiam ante cœnam, si putat deuotius se illam dicturum ante cœnam, quã post cœnam somno superueniente. Et ratio est, quia ieiunium ad Missam, & communionem necessarium naturale fit opportet, & ideo iuxta naturalem diẽ à media nocte incępisse debet, vt alibi inferius dicemus.

Nec refragatur S. Pontificis Leonis decretum *in cap. de esu. 11. de consecrat. dist. 2.* Vbi quo ad esum carnium dies accipitur à termino cœnæ diei præcedentis, quæ fit in principio noctis. Ergo licet post Matutinum quis cœnauerit, nihil obstauit quo minus possit die sequenti ad Eucharistiam accedere, quia non à Matutini recitatione, sed ab ipsa cœ na dies computatur. Sed hoc inquam parum obsistit, quoniam vt dies quo ad Horas Canonicas, & festorum celebrationem à vespera, in vesperam numeratur, ita & quo ad ieiunium, & esum carnium à cœnã, in cœnam circunscribitur, imò, circunscribebatur, siquidem iam contraria consuetudine abrogatum experimur, & obtestatur Cardinalis Turrecremata *in dict. c. de esu.*

Cæterum vt rem prosequamur, alijs 10 tutius videtur non secunda, sed tertia hora post meridiem Matutinum persolui posse. Hi sunt Henriq. *lib. 9. cap. 24. num. 7. in gloss. litt. T.* Gauant. *in comment. Rubric. Missalis, tom. 2. sect. 1. c. 5. tit. 6. num. 6.* eximius vir & amicus noster Auguft. Barbos. *in collect. ad c. 1. de celebrat. Missar. num. 5.* & si neruosè repugnet Villalob. *in summ. tom. 1. tract. 24. dub. 12. num. 5.* D. Ioan. de Escob. *de Horis Canon. q. 4. vbi sup.*

Communior tamen, & in qua om- 11 nes conueniunt ea sententia est, quę asserit h ora quarta post prandium diei

præcedentis licere Matutinum Officium sequentis diei recitare, sic docet Azor *inst. moral. lib.* 10.*cap.* 9. *quæst.* 5. Palaus *tract.* 7. *disp.* 2. *part.* 4. *num.* 3. Villalob. *in summ. tract.* 24. *diffic.* 12. *n.* 5. ibi: *De mi pareceer basta à las quatro de la tarde;* Bonac. *de Horis Canon. disp.* 1. *quæst.* 3. *puncto* 3. *num.* 16. Filliuc. *tom.* 2. *tract.* 23. *cap.* 8. *num.* 275. cuius verba vtpote instituto nostro maxime conducentia libet inserere: *Quolibet tempore*, inquit, *dici ab hora quarta post meridiem, quæ vere, & autumno, hoc est Martio, & Aprili, in vere: Septembri, & Octobri in autumno, coincidit cum hora vigesima prima Horologij Solaris, vel artificialis. Æstate autem, hoc est, Maio, Iunio, Iulio, Augusto est hora vigesima cum dimidia plus minus; Hyeme denique, hoc est, mense Nouembri, Decembri, Ianuario, & Februario est circa vigesimam primam cum dimidia.* Oliber. Bonarc. *de Horis Canon. lib.* 2. *cap.* 30. *num.* 24. Anton. Dian. *resolut. moral. dict.* 4. *part. tract.* 12. *de Horis Canon. resol.* 39. D. Ioann. de Escobar *supr. num.* 122. vbi hora quarta post meridiem Matutinum recitantem, omni culpa vacare affirmat, nouissime Ioann. Machad. *in Perfect. confess. tom.* 1. *lib.* 2. *part.* 3. *tract.* 8. *docum.* 6. *num.* 3. qui omnes hanc opinionem vt receptissimam valde probant, & amplexantur.

Mihi tamen qualibet ex relatis Doctorum opinionibus satis tuta, & iuri conformis videtur, quoniam cum sit irrefragabile, vt ostendimus, diem, maxime quo ad pensum Diuini Officij exsoluendum, à vesperis incipere: quacunque hora post ipsarum recitationé tempore solito, poterit Matutinum secure effundi.

12 Hinc est nequaquam acquiescendú viro alias doctissimo P. Leandro *dict. disp.* 13. *quæst.* 22. indistinctè asserenti, obligationem recitandi Officium Diuinum, non a vespera, sed à media nocte præcedentis diei incipere, repugnat enim expressis hac de re iuris testimonijs, præserti m textus, in *cap. quod dic* 5. 75. *dist. cap.* 1. *de consecr. dist.* 1. *c.* 1. & 2. *de ferijs*, quibus præscribitur dié Ecclesiasticum à vesperis antecedentis initium sumere, vt etiam de Horis Canonicis loquentes vulgò docent Interpretes, veluti ex *sup.* citatis licet colligere, quibus addendus Hostiensis *in summ. tit. de ferijs, num.* 3. Cotta *in memorabilibus, vers. Diem, vers. Et ad illud quod superius*, Alber. *in l. more, num.* 1. *ff. de ferijs*, Polydorus Rip. *de nocturn. temp. cap.* 3. *num.* 16. D. Ioan. de Escobar *tom.* 2. *tract. de Horis Canon. regul.* 9. *num.* 116. fauet illud Genes. *cap.* 21. *Factus est vespere, & mane dies vnus*, & notat optime Præposit. *in cap. quod à patribus, num.* 1. 75. *dist.* Catan. *in summa de Horis Canon. in fin.* vbi ita: *Tempus dicendi Officiũ Diuinũ est totus dies naturalis, à vespera, scilicet, præcedẽtis diei, vsq; ad mediã noctẽ sequentis diei; ita tamẽ, quod solæ Matutinæ in vespera præcedẽtis diei dici licitè possint: reliquæ vero Horæ sequenti die, a mane vsque ad mediam noctem: sic vt præcepto Ecclesiæ satisfaciat dici licitè possunt.*

Quinimo & aduersatur ipsius P. 13 Leandri traditionibus, quarum prope meminimus. Quomodo enim simul tuto colocari poterunt, licere absque peccato nedum vespere, sed & hora secunda pomeridiana, etiam non recitatis vesperis, aut nulla vrgẽte causa Matutinum exsoluere, vt tenet *quæstionibus* 21. 23. & 24. & tamen diffiteri, quo ad Horas Canonicas, & ipsarum obligationem spectat, diem à vespera computandum? quandoque præcipua horum omnium sedes, & basis, vt ita dicam, eo sit reposita, quod non à meditullio noctis, vt arbitratur, sed à vespertino more Ecclesiæ sit enumerandus, alioqui dicere opportebat satisfacere, qui hodie pensum crastinæ diei persoluit, quod nemo dicet, imo omnes contrarium, vt notatur *in cap.* 1. *de celebrat. Missar.* & expresse à Bart. à S-Fausto *lib.* 2. *de Horis Canon. q.* 189. *vers. Hinc qui pridie*, multis relatis sequitur Trullench *in* 1. *Decalog. cap.* 7. *dub.* 18. *num.* 4. Escobar *sup. num.* 119. vt certum proferentes non satisfacere, sed teneri ad iterum recitandum, qui pridie persoluit officium sequentis diei,

diei. Quod multis rationibus prius docuerat Bonac. *de Horis Canon. disp.* 1. *quæst.* 1. *puncto* 3. *propos.* 2. *num.* 3. Vnde Pius V. in Bulla, quam refert Antonin. Dian. *dict. tract.* 12. *res.* 33. asserit eum, qui non recitat suo tempore, non facere fructus suos. Etenim solutio præsupponit debitum, *l. solutionis* 54. *cum vulgar. ff. de solut.* & qui intempestiue, nondum existente obligationis die soluit, nil agit, nec à futura obligatione liberatur, *l. si soluturus* 39. *ff. de solut. l. qui Romæ* 122. *in princip. ff. de verbor. oblig.* obseruat post alios Pirrus Maurus *de solut. c.* 6. *n.* 19.

14 Nec iuuant quæ pro sua opinione adducit, cum fere omnia eo tendant, vt quo ad Horas minores, & diurnum officium diem à media nocte, in mediam noctem designent, more Romano, *l. more, ff. de ferijs*, non vero quoad omnes Horas Canonicas, & integrum Officium Diuinum à Matutino, vtpote ab ipso adducti manifeste explicant, præsertim Villalob. *tract.* 24. *diffic.* 12. *n.* 4. illis verbis à Leandro recensitis: *Quāto à las Horas menores, todos conuienen, en que el dia es de media noche a media noche, de suerte, que no se pueda dezir Prima antes de media noche, ni Completas despues de la media noche siguiente.* Et Martin. Bonac. *de Horis Canon. disp.* 1. *q.* 3. *punct.* 3. *prop.* 1. *num.* 2. vbi postquam generaliter præmisit tempus, recitandi Diuinum Officium incipere à media nocte antecedentis diei, & perseuerare vsque ad mediam noctem sequentis inclusiue, subiungit: *Excipitur tamen ab hac regula Matutinum, vt constauit ex dicendis, hac de causa Francol. Bellarm. & alij putant tempus Diuini Officij recitandi incipere à vesperis antecedentis diei, vsque ad mediam noctem subsequen-*

15 *tis.* Et consequenter deinde, *num.* 14. in fine, inquit, diem, quo ad Matutinũ inchoari à vesperis, vt etiam constat ex communi consuetudine, & praxi; adeò vt sit receptũ, Canonicum Theologum, qui tota die, qua legit habetur pro præsenti in Choro, etiam quo ad distributiones, veluti multis ostendit litteratissimus amicus noster August. Barbos. *de Canon. cap.* 27. *num.* 33. non censeri præsentem pro Matutino, quod dicitur pro die sequenti in vesperi præcedente, iuxta consuetudinem aliquarum Ecclesiarum, veluti censuit Congregatio Eminentissimorum Cardinalium, teste Nicolao Gars. *de benef. par.* 3. *cap.* 2. *num.* 118. Armend. *in addit. ad Recop. ll.* Nauar *lib.* 2. *tit.* 23. *l.* 2. *§.* 2. *de residentia, num.* 70. Galet. *in Margar. ca suum consc. vers. Canonicus, pag.* 29. idem Barbos. *sup. num.* 34. *& de potest. Episcop. alleg.* 5. *n.* 9.

Et suadetur *ex dicto cap. Presbyter* 2. 91. *dist. dicto cap.* 1. *de celebr. Missar.* vbi expleto iam Matutinali officio, Presbyteros teneri scribitur, à mane pensum seruitutis suæ, videlicet Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Vesperasq; persoluere. Supponens tantum quo ad minores Horas diem à mane dinumerari, id est à media nocte præcedentis diei, cum totum hoc spatium diei adscribatur, quo sensu accipiendum est, quod apposite nimis sentit gloss. *in c.* 1. *de consecr. dist.* 3. terminum scilicet viginti quatuor horarum, appellatione diei contineri. Cuius opinionem sequuntur Archid. *in cap. quod à patribus,* 75. *dist.* Marc. Anton. Eugen. *consil.* 48. *num.* 27. *vers. Quia respondeo, & num.* 8. Vbi de communi testatur Viuius *decis.* 266. *num.* 8. *vers. Et diei appellatione, lib.* 2. Et ita Romæ seruari in praxi asignatura, affirmat Flamin. Paris. *de resig. lib.* 12. *quæst.* 8. *num.* 34. *vers. Contraria tamen,* quibus accedit Polydor. Ripa *de nocturn. tempore, cap.* 3. *à n.* 17. Ideò *num.* 19 prosiliens non esse considerabilem noctem, in ordine ad diem hunc naturalem viginti quatuor horarum, quoniam eo inspecto, nox est nunquam, sed dies semper. 16

Sed quid per emendicata suffragia tantæ veritatis scintillas inuestigrmus? Irradiat vtique manifeste *in l. more Romano* 8. *ff. de ferijs, more Romano,* inquit Paulus, *dies à media nocte incipit, & sequentis noctis media parte finitur, itaque quidquid in his viginti quatuor horis, id est, duabus dimidiatis noctibus & luce media actum est, perinde est quasi quauis ho-* 17

hora lucis actum esset, cap. consuluit 24. *de officio, & potest. Iudic. delegat.* vbi eadem verba continentur.

18 Nec dictis repugnat prohibitio recitandi Primam ante Solis ortum, de qua *sup. Hora I.* multis egimus, quibus addenda quæ notant D. Thom. *quotlibet. 5. artic.* 28. Sanchez *in opuscul. 7. de Horis Canon. cap. 2. dub.* 35. Bonacina *eod. tract. quæst. 3. punct. 3. num.* 8. Barth. à S. Fausto *libr. 2. de Horis Canonic. q.* 189. D. Ioannes de Escobar *in simili tractat. regul. 9. num.* 126. vbi inquit, tẽpus recitandi cæteras Horas præter Matutinum, & Laudes, esse easdem horas, a quibus nomẽ acceperunt: nempe Prima, hora prima post Solis ortum, ex quo inferendum videbatur, quo ad Horas minores diem à media nocte haud exordiri posse: ac necessario quo ad Matutinum inde incipere credendum.

19 Quia respondetur eiusmodi prohibitionem non ita vrgere, vt extra præscriptas horas recitantem, lethalis culpæ reum, ac eiusdem officij adhuc debitorem efficiat, quoniam qui intra dicti temporis interuallum, scilicet viginti quatuor horarum, minores preces emittit, non peccat mortaliter; quia implet præceptum quo ad substantiam, quamuis forte nõ adimpleat quo ad horam à Sacris Canonibus præscriptam, ita Bonac. *vbi sup. num.* 4. & alij apud D. Ioan. de Escobar *d. quæst. 4. regul. 9. n.* 129. vbi sic recitantem iusta ex causa, nec venialiter peccare affirmat.

20 Minusque obstrigilatur validius, & quasi vnicum ipsius Leandri præsidiũ, nempe Horarum Canonicarum numerum, incipere à Nocturnis vigilijs, qui bus media nox deputata est. Quia si ad primitiuæ Ecclesiæ morem recurrimus, Nocturnorum tempus non media nox, sed imò integra erat; tunc enim Ministri Ecclesiæ ter de nocte interpollatim surgebant ad Diuinum Officium celebrandum. Primò à vesperis, & circa primum somnum, quando vulgus solet ire dormitum. Secundo circa mediam noctem. Tertio paululum ante diem: sic ordinantes, vt officium nocturnum, & finitæ lectiones cum suis responsorijs perlectæ essent, priusquam lucesceret. Apparente vero Aurora pulsatis campanis cantabant, *Te Deum laudamus*, & Matutinas laudes. Et si postea algescente charitate, prosequitur Guil. Durand. *in rationali Diuinor. lib. 5. cap. 3. num.* 3. cum omnes, tam Ministri Ecclesiæ, quam populus surgere ad nocturnum officium pigritarent, receptum fuit, vt omnes media nocte surgerent, iuxta illud Prophetæ *Psalm.* 118. *Media nocte surgebant, &c.* Et totum noctis officium continue cantaretur. Idem referunt Isidor. *libr. de offic. Ecclesiast. cap.* 19. Thom. Vvald. *de Sacram. Altar. cap.* 24. Cosm. Guim. *in pragmat. Sanct. qualiter Horæ, vers. Officium*, Filliuc. *tom. 2. tract. 23. cap. 3. n.* 122. Indicant Suarez *tom. 2. de Relig. lib. 4. cap. 6. num.* 6. Bonac. *tom. 1. de Horis Canon. disp. 1. quæst. 1. punct. 3. num.* 6. Et confirmatur expresso testimonio constitut. Apostol. *lib. 5. cap. 2.* vbi sic: *A vesperis quinti diei vsque ad Galli cantus vigilantes, atque in Ecclesiam conuenientes, vigilate orantes, & rogantes Deum, legentes in vestra pernoctatione legem, Prophetas, Psalmos, &c.* Ipseque Leander agnoscit, *quæst.* 21. antecedenti, vbi ex eo concludit nõ peccare, qui recitato Matutino in vespere, laudes recitat in Aurora diei sequentis, quia sic antiquitus vsum fuit.

Hosque cœtus fuisse illos antelucanos quorum meminere Patres, nec in dubium venit, Cassianus *lib. 3. c. 5. Ne purificationem nostram*, inquit, *confessione simplici, & antelucanis orationibus acquisitam, vel emergens quædam redundantia humorum naturalium polluat.* Expressius Basilius *epist.* 63. *De nocte siquidem populus consurgens antelucano tempore domum precationis petit.* Et Sidonius *libr. 1. epist. 2. Si actionem diurnam, quæ est forinsecus exposita, perquiras: antelucanos Sacerdotum suorum cœtus minimo comitatu expetit.* Alijque sexcenti obseruabit eruditione, qua solet P. Ludouic. de la Cerda *in Tertull. lib. 2. n.* 59. Ergo ex primæua institutione Ecclesię No-

Nocturnis, non media nox, imo totius noctis spatium erat designatum, cuius principium alterius diei vespera creditur, *d. cap. de esu carnium 11. de consecrat. dist.* 2. vbi notant omnes, præsertim Turrecremata, expresse Nauar. *de oratione, cap.* 3. *num.* 28. ibi: *Quod fit tribuendo nocti vespera*, Optime Iulius Labor, *Elucubrat. iuris, tit.* 1. *cap.* 6. *à n.* 74. Et suadetur testimonio Amiani Marcel. *lib.* 19. cuius meminit Kirchman. *de funerib. lib.* 3. *cap.* 23. *in fine.* Etenim consuetudo, quæ postmodum irrepsit, recitandi Matutinum media nocte, non tam Ecclesiæ institutum, quam pigritiæ, & irreligiosæ desidiæ fuit inuentum, à quo nec licet argumentari.

21 Vnde profluit non maioris momenti esse inconueniens, quod ex nostra opinione pro tutamine ipsius, cum hac de re placide ageremus, deduxit amicissimus P. Leander, videlicet futurū diem vltra triginta horarum, si quo ad Matutinum spectat illum, non à medietate noctis, sed à vespere diei præcedentis dinumerandum cōtendimus. Quoniam idem eueniebat ex modo, & instituto Matutinum recitandi, quo primitiua Ecclesia vtebatur, cuius *supra* meminimus. Cum primum Nocturnum noctis initio dici deberet, a quo si horas vsque ad dimidium noctis sequentis numeramus, plusquam triginta horarum dies euadet, & tamen inde nullus sacratissimam illam ordinationem audet incusare.

22 Sub hæc autem & illud obseruandū venit, quod Medicorum fere vniuersa schola docet, videlicet, alimentum non nisi post horam quartam a sumptione, siue in prandio, siue in cœna digeri. Ita: Serapion. *tractat.* 6. *cap.* 14. Auicena *lib.* 4. *fen.* 2. *tract.* 2. *cap.* 55. & ex his Daza *lib.* 1. *de la bondad de las aguas, pag. mihi* 62. *& seq.* inde admonens intra prædictum tempus ab omni potu abstinendum, quod sensisse videtur Victorel. *in notis ad cap.* 28. *lib.* 2. *Toleti*, dum species Sacramentales elapsis quatuor horis consumptas videri affirmat. Sed hęc opinio determinatum tempus pro totali ciborum concoctione designās, fallibilis multifariam percipitur, quia nec omnes eandem quantitatem ciborum assumunt, nec omnes cibi eodem indiuisibili termino possunt conuerti: nec omnes homines æquali virtute cō quente ornantur: nec hæc in eodem homine per diuersas ætates inuariata eiusdemque roboris esse potest; imo talis esse omnino repugnat; validius quidem pueri, quam adolescentes, & hi plusquam iuuenes, & hi plusquam iam consistentes concoquunt, vt senes reliquis iam dictis debilius, differt vero idem homo a seipso per diuersas ætates, vt differunt homines in distinctis ætatibus constituti (veluti satis ostendimus nostris Annalibus *de ætate ad omnes humanos actus requisita*) quia vero particulares naturas adamussim agnoscere, & quantum alimentum, & quo tempore conuertere queant, impossibile censeo, probabilis relata opinio censenda, quatenus tempus idoneum determinat, quo peracto nulla noxa sensibilis actibus virtutem dissoluentibus imputari possit. Et si hæc opinio pro tanti alimenti concoctione quantum in prandio, aut cœna cōmuniter sumitur, probabilis est, improbabilem censeo mensuram temporis à Victorelo signatam pro consumptione specierum Sacramentalium; quatuor enim horas requirit pro tam leuis cibi cōfectione, quas pro communi cibo, & tam excedenti in resistentia & copia Medici sufficientes putarunt. Est enim euidens, maxime in philosophia, passum tenuius, & minori copia actioni corruptiuæ sui minus multo resistere. Est vero insigne discrimen in speciebus Sacramentalibus ad cibos communes comparatis, vt censeam, vel leuissimo dentium attritu, vel linguæ compresione palati durabili, saliuæ præsertim mixtione priorem ipsarum formam deperdi, & nouam acquiri, ex gloss. *in cap. non iste in additione, de consecrat. dist.* 2. quo circa satis mihi videtur vnius horæ spatium pro totali specierum deperditione, & mutationem in aliam substantiam.

23 Igitur cum ea ratione, non teneatur coniux post prandium debitum reddere, ne indigestio, & inde prouenientia mala sequantur; vt communiter obtestantur Interpretes, præcipue adducti à Thom. Sanch. quibus ipse consentit, *de matrim. lib. 9. disp. 24. num. 41.* Bonac. *eod. tract. quæst. 4. puncto 1. n. 6.* Villal. *in summ. tract. 3. diffic. 48. n. 2.* Basil. *lib. 10. cap. 14. num. 3.* Ioan. Machad. *in Perfect. Confess. tom. 2. lib. 6. p. 7. tract. 2. docum. 14. num. 5.* nouissimè P. Leander *quæst. moral. in Sept. Sacram. parte 2. tract. 9. disp. 25. quæst. 50.* consequenter infertur, elapsis quatuor horis post dapes meridianas, aut nocturnas, nullatenus ob prædictum imminens indigestionis nocumentum, coniugem a debiti redditione iuste excusari, cum ex Medicorum consensu, iam sit regulariter dicto tempore facta alimenti digestio, & distributio.

24 Quo respexisse videtur antiqua illa lex: *Maritus horam vxori non neget*, quæ vt egregiè explicat Marc. Mantua *in glossario iuris classe 8. dialog. 21. num. 5.* nil aliud significat, nisi vt ei congruo tempore debitum reddat, parsque pro toto posita est *in d. l.* & Synodoque figura, vt *in l. vxori, in princip. ff. de leg. 3.* quoniam hora, vt dies, mensis, & annus partes sunt temporis, veluti *in Rethorica nostra legali* exactius ostendemus.

Est vero inuestigatione dignissimũ, si vt cibus recenter ingestus obligationem legitimi thori aufert, sic dentur alia intra certas horas debitum impedientia? Galenus enim *in arte parua, c.* ... alia multa proponit obseruanda, vt sine salutis incommodo congressus fiat: sugillans itaque Epicurum, quod nunquam congressum salubrem putauit, sic fatur: *Opportunitas autem vtendi, cum exacte erit in medio eorum omnium, quæ illum exterius circumstant, nec nimis plenum, nec indigens, nec refrigeratum, nec calfactum, nec siccatum, nec humectatum immoderatè. Si autem aliquando errabitur, quia minimum sit quod erretur, melius autem calfacto, quam refrigerato, & pleno, quam indigenti, & humido, quã siccato corpori vti venereis.* Quod præceptum ex summo dictatore Hypocrate mutuauit, dicente, *cibus, potus, somnus, venus, omnia mediocria.* Requirit igitur vt salus tueatur, quod congressus non fiat sine cibi prioris coctione, & quando corpus alteratum extremè est. Ob id enim ordinem illum descripsit, vt extrema omnino vitentur, si sine salutis incommodo venus celebranda est. Nam si calfactus congrediatur, periculo magno febricitandi accedere exponitur, qui à venus concussione & agitatione calfacit, & quia tandem substantiam calidam, & perfectissimam euacuat, multoque vitali spiritu ornatam, refrigerat nimis, & sic & si antecedenti agitatione refrigeratis videatur posse prodesse, inanitione tamen tam calidæ & perfectæ substantiæ eos extreme lædit. Et ob eandem rationem debilibus inanitis, atque exsiccatis velut venenum est, quia vt dicebat Hypocrates, robustissimam substantiam euacuat, humidam & plurimo spiritu inbutam. Est notanda Auicennæ doctrina affirmantis, quod vt vna pars seminis generetur, requiruntur centum partes sanguinis, vt inde intelligas, quã perniciosa inanitis, & debilibus venus sit, vt omnibus præter modum, & obsecundantibus. Si autem humidus nimis sit homo, calfactione concussionis, & agitatione membrorum liquantur excrementa humida, sicque fluxionibus congrediens infestatur, nam etsi siccatione videatur prodesse; quia vero calor concubitus resolutioni tantæ humiditatis idoneus non est, liquat eã potius & fundit, sicque fluxiones concitat, & quatenus tandem refrigerat, nouo incremento humiditatum occasionem præbet, quia frigiditas si duret, auctore Galeno humiditatis prouentum creat.

Nec sola plenitudo cibi recẽs assumpti est nocentissima congressui, sed etiã plenitudo sanguinis periculum enim ruptionis vasorum non leue inducit. Sed hæc nostri instituti non est, quia non solum per horas, sed per dies, & menses permanere potest. Illudque fallacissimum sanguinis plenitudo habet, ni-

nimirum quod inclinet præter modum ad venerem, & in ipso congressu plenitudinis ipsius remedio certissimo, causa, & author interitus esse potest vasa rumpendo, vt docui. Hæc notasse libuit, vt deducas, quam lubrica sit hora & occasio veneri idonea, vt non sit mirum, tantorum morborum radicem esse posse, si occasionem tam præcipitem nacta, frequens sit eius reiteratio, hanc enim inculpatam esse repugnat; si occasio idonea, lubrica, & infrequens est.

Sed de hora studijs idonea quid sentiam, pauca accipias, fortassis enim in omnibus fere cum venere conuenit, repleto quidem ventriculo, vt venenū putanda. Est enim studium intensa vigilia, & animæ attenta contemplatio, quælibet vitales, & animales spiritus valentissime destruit, & resoluit, vnde alimentum incoctum ob defectum vitalis caloris manere necesse est, caput etiam crudis vaporibus replet, quia per attentam contemplationem calor ad cerebrum euolat, secumque vaporum alimenti non cocti, magnam copiam defert, & rapit, quibus caput grauatur, & destillationū radix feracissima efficitur. Distemperatur enim, frigore, & humiditate vaporum, sicque cruda excremēta creat, quæ ad partes sibi subiectas onustum demittit, & varijs, atrocibusque affectionibus cruciat, *vt lib. 6. aphorismo 2.* Galenus doctissime exposuit; nullū enim opus naturæ tantam vitalis caloris cōpiam requirit, vt coctio ventriculi, quia cū tota ciborum mole, & à natura nostra magis distante duellum committere debet, eamque superare. Indeque studiū repleto ventriculo pestiferum est, & omnium malorum certissima occasio, vt est certissima copia crudorum, thesaurum etiam specierum (memoriam intellige) studium a cibo potenter diminuit, & interdum aufert omnino ob dictam iam causam, quia tenacitati memoriæ, nil plusquam frigida & humida intemperies cerebri obstat.

Vt calfactis erat culpabilis venus, sic & studium, vigilia enim calfacit prius, & febriū origo ob id esse solet, vt venus. Et quia tandem refrigerat vitalis caloris dissipatione, est noxia refrigeratis, vt exsiccatis etiam bifariam, nam calfacere sine siccatione repugnat, vt implicat nō siccare, quod spiritus, & sanguinis vapores muliebres dissipat. Et si tam certissime siccat, erit etiam perniciosum studium inanitis, vt erat venus, quia nullus sine siccatione est inanitus. Humidis etiā est studium noxium, quia fluxiones cōcitat, vt priusquam siccet calfacit. Est etiam obdicta debilibus studium certa pernicies, qui spirituum resolutione vires valde effeminat. Vnde deduces horam studijs idoneam eandem fere esse, quæ veneri, quando nimirum homo est in medio eorum, quæ ipsum circunstant, nec repletus, nec inanitus, nec calfactus, nec algidus, nec siccus, nec humidus. Repletio vero ventriculi inimicissima saluti putanda. Sanguineis vero, aut nullam, aut minimam noxam studentibus affert. Ergo vt dicebat Hypocrates, labor, cibus, potus, somnus, venus, omnia mediocria; sic eundem ordinem scholasticus seruabit, si sine noxa salutis locum idoneum litteris dare desiderat. Erit vero cōmodissimus locus si venerem excludens à loco ab Hypocrate posito, ibi studium collocet, vt sit commune axioma; labor, cibus, potus, somnus, studium, omnia mediocria. Robustissimum enim cerebrū studium requirit, vt impressiones obiectorum efficaces & stabiles fiant, inconcussaque & indelebilia simulachra remaneant. Nunquam vero robustius agnoscitur, quam post exercitium, cibum, potum, & somnum, omnino excludendo veneremque vt vires omnes, nihil plusquam ingenium eneruat, discursum hebetat, lectionis amorem extinguit; non enim iam natis, sed nascituris dicata est, sic omnes lædit, & cum tantum detrimentum infallibiliter afferat si studio adiungatur: vires extreme labascent. Est enim studium ad virium languorem fere tam potens, vt venus, quinimo nunquam studium salubre putatur, cum sit venus interdum salubris.

bris. Quod si post cibum, & potum nō dormias, hora idonea vt litteris vaces erit peracta iam prima coctione, quæ in ventriculo fit, quia (vt docui) magnam copiam uitalis caloris requirit, eo quod cum crudissimo, & multo alimētō separando pugnet, quilibet vero de proprio ventriculo expertus erit, quā temporis latitudinem ad perficiendam primam coctionem requirat: eritque omnibus fere idonea latitudo quatuor, aut quinque horarum, vt sine noxa sensibili ventriculi, & cerebri litteris vacet; securior vero erit hora quinta nō dubie, a prandio videlicet, seu refectione meridiana. Quod nec displicuisse videtur nostro Accursio, *in tit. de Iustiniano, Codic. confirm. vers. Indefesso*: illam exhibens rationem, quia graues, fessique post cibum sumptum existimus, cui subscribit Speculator *de pet. sent. §. vnico, circa medium*, & Petr. Rebuf. *in l. 2. §. vlt. vers. Nunc dicendum, de verbor. sign.* Item subdens studium, statim à cibo sumpto, maxime lucubrationem studiosis nocere ad indigestionem, scauiem, & ad alia teste Marsolio Ficino *de triplici vita, part. 1. tract. quinque sunt studiosorum hostes*.

Iuxta quam resolutionem, & legitimum horarum numerum ad studium post meridianum cibum subaudienda septem partiti nostri iuris dispositio, *l. 2. tit. 31. part. 2. ibi: De buen ayre, è de fermosas salidas debe ser la villa do quisieren establecer el estudio, porq̃ los Maestros que muestran los saberes à los Escolares, que los aprenden, viuan sanos en el, è puedan folgar, è recibir placer en la tarde, quando se leuantaren cansados del estudio*, cui ab hora quarta, vel quinta pomeridiana in vere operam dedere, vt subintelligendum iuxta superiora oportet, conducit text. *in §. hac autem tria, ibi Vrbibus Regijs, in proœm. Digest.* & quæ ibi notantur ab Interpretibus facit text. *in cap. quorundam, 74. dist.* gloss. *in cap. tribus, de consecrat. dist. 1.* D. Thom. *de Regim. Princip. lib. 2. cap. 2.* Cassan. *in cathalogo gloriæ mundi, part. 10. consid. 32.* Natta *consil. 657. num. 16.* ex quibus, testimonio etiam dictæ nostræ *l.* partitæ obseruat expresse D. Ioan. Gasp. Hortigas *in patrocinio pro Cæsaraugustano gymnasio, 2. part. num. 68.*

A cœna vero tantum abest vt sit idonea, quod nihil periciosius, & in salubrius excogitari poterat: cum sine interruptione temporis ad somnum requisiti stare non poterit, nam qui de tempore naturalis somni, vt litteris vacent furantur, euidenti periculo extremi languoris virium, & omnium specierum morborum se exponunt. Vt illud axioma labor, cibus, potus, somnus, studium, omnia mediocria non de quolibet somno, sed de naturali intelligendum est. Natura enim vt virtutē, sic medium in omnibus amat, nam vt *in aphorismo 51. sectione 2.* dicitur, omne nimium est inimicum naturæ. Vnde summum ius, summam esse iniustitiam dicimus, quasi æquitati naturali contrarium, sic Terent. *in Heauton*: summū ius sæpe summa malitia. Et Lullius *lib. 1. Offic.* summū ius, summa iniuria est, notant Tiraq. *de retr. act ata linag. §. 35. num. gloss. 1. num. 6.* & Hort. Caualc. *de brach. Reg. part. 6. num. 11. & seqq.* iam vero consent omnes, & experimentum suadet, in naturali somno, quem mediocrem dicimus, septem, aut octo horas absumendas esse, à quo & studium, & vomus, & alius quilibet labor secure suscipitur, qui ab illo calor vitalis, qui contra omnia corrumpentia naturam egregius antagonista putatur. Fortissimus abundansque est, & sic quemcunque moderatum laborem absque sensibili naturæ dispendio tolerat. Quinimo illum vt natura seruetur desiderat, nullus enim homo, aut nullum aliud animal, aut semper dormire, aut vigilare, laborareque potest sine vitæ periculo, vt Aristotel. *libr. de somno, & vigilia*, differtissime docuit, quod si verum est, & vigilare vt vita tueatur confert, erit etiam studium mediocre salubre, quia est moderata vigilia, quod assero contra opinionem Vallesij putantis studia per se valetudinem conferre non posse, licet ex accidenti non parum conferant; pariunt enim ho-

homini prudentiam, & probitatem morum, liberantque à multis vitijs. Vnde ex Hipocrate, Plinio, Seneca, Celso, & alijs probat eruditè satis Mart. de Roa *singular. lib. 5. cap. 2.* lectionem, & disputationes caput, stomacumque iuuare.

Quod cum nec veteres ignorassent, vindemijs finitis media de nocte post legitimum somnum ad studia accedere incipiebant. Vt ex illo Iuuenalis elicitur.

Post finem Autumni media de nocte supinum
Clamosus iuuenem pater excitat: Accipe ceras,
Surge puer, vigila.

Plinius à Vulcanalibus, quæ XIII. Augusti erant lucubrationes incepisse scribit, vti & ipsius Nepos, *lib. 3. epist. 5. ad Macrum*, notat Guid. Pancirol. *memorabilium lib. 1. cap. de characteribus litterarum, in fine pag. mihi* 273. Vbi Henric. Salmuth. *in notis*, pertinere inquit ad diligentiā somnum discutere. Quod si in vlla alia; certè in legali disciplina quam maximè requiritur: cum proditum sit, vigilantibus, & non dormientibus iura subuenire, *l. pupillus. ff. quæ in fraud. credit.* quæ vel ideo maximis cum vigilijs addiscere par est, cum non nisi multis cum vigilijs facta sint, & constituta, *§. quorum vtramque, in proœmio inst. l. si quan do, C. de inof. test.* Subditque Raphaël. Fulgos. in Scholares inuehi, qui ad Scholas mittebāt libros per famulos, cum ipsi in lecto iacerent, *in l. qui sub prætextu, C. de Sacros. Eccles.* Vt & fecere Ioan. Andreas, & Oldred. *in c. 1. de Summa Trinit.* & Guiliel. Benedict. *in cap. Rainuntius, vers. adiectæ impub. num.* 39. *de testam.* quos rectius facturos existimauit Hostiensis, *in c. 1. de Offic. test. primicer.* Si parentes inanibus sumptibus non vexarent. Et tādem idem Salmuth. cum multis suasisset omnia præclara, noctu, quam die melius reperiri: Sed vtra noctis pars, inquit, ad vigilandum sit commodior; Matutina, an Vespertina, dubitari posit. Et mane potius surgendum, quam noctu vigilandum; Marsilius Ficinus quinque rationibus concludit *lib. de de vitæ sanit. cap.* 7. quibus, & hæc addatur: quod cum spiritus fatigatione diuturna, maximè subtilissimi quique resoluantur; nocte pauci, crassique superfint, studijs ineptissimi somno contra recreati spiritus, & mēbra corroborata cerebro seruiant. Petrus Gregor. *de iuris arte cap.* 44. sane gallum ideo attributum Mercurio legimus, quod litterati, & negotiatores vigilare habeant necesse.

At hoc omnino respuit H. Cardanus in Hipocratis prognost. prognost 11. & 12. veriusque putat, esseque nociuū humanæ saluti studium antelucanum, ac pomeridianum, vt hæc ipsius verba euincunt: *Et licet homo non dormiat prioribus sex, aut septem horis, potest non ledi comedendo valde parum, ac bene coctum: Sed si deficiat hæc pars vltima somni, non potest vlla arte sarciri damnum, etiam quod dormierint tota nocte residua, sed turbati, & stipidi surgunt, & hanc puto esse causam, cur Hipocrates suaserit somnum ad tertiam vsque diei partem: quia illa hora est ad vnguem, in qua fit & vtilis distributio, & reparatio in cerebro, præsertim, & corde. Et ideo perspicuum est, quam male consulat Marsil. Ficinus illud studium antelucanum, cum etiam tunc aer sit valde crudus, ac malus, & Magistri ludi litterarij, qui hortantur, & cogunt suos discipulos, vt surgant ante diem ad studia: multo sapientius pater meus, qui me dum essem puer hortabatur, vt dormirem ad secundam horam ab ortu solis. Et non parum ei debeo ex hoc, cum in fine sexagesimiquinti anni huius adeo valeam, vt adolecens sensibus, ac mente, quamuis tot perculsus aduersis, puto hoc solo præcepto, quod iussit me perpetuo, vt seruarem.*

Septem partitum vero ius nostrum aptiores putat homines ad discendum Matutinis primis horis, maximè ieiunos, vnde cum admonendos milites vellet eorum, quæ ad morum integritatem, & fidelitatem Regi præstandā scire oportet, id singulis diebus Matutino tempore ieiunis adhuc militi-

M bus

bus faciendum disponit in l.12.tit. 18
part.2.ibi: *E por ende los antiguos po-*
nian siempre en los castillos omes seña-
lados, que predicassen, è sopiessen mostrar
estas cosas a los que estouiessen, de manera
que touiessen esfuerzo para fazer bien, è
que se sopiessen guardar de caer en pena
de traicion. E esto deue fazer en la maña-
na quando los omes estan ayuntados, ante
que se esparzan, estando ayunos, &c.
26 Nec prætercam artificialem diem
quo ad opus ferrarum, à tertia, vel
quarta hora Matutina incipere, & no-
na vespertina finiri; cum ea sit artifi-
cij natura, vt etiam noctu possit exer-
ceri; confingũt enim sibi ferrarij diẽ,
aut supplẽt ignitis inflammatisque car
bonibus, quibus necessario vtuntur, &
opus videre possunt. Ideò prædicta ho
ra quarta Matutina frequenter, & ex
more ad laborandum insurgunt, vt ex
perientia didicimus, & testatur Petr.
Rebuf. *in l. 2. §. vlt. vers. aduertendum*
est, ff. de verbor. signif.
27 Et si ariolari licet, ex eo quod illa
hora operari, & ineundem percutere
incipiunt, qua reliqui eius quietem
agunt, & lecto requiescunt, ab vrbe
quondam fuerunt exulati, & quasi in
insulá, & certum agrum ideo ferrario
rum dictum, relegati, cuius extat vesti
gium in l. defuncta 58. §. 1. ff. de vsu-
fructu, ibi: *Sempronio do lego ex redactu*
fructuum boleris, & porrinæ, quæ habeo
in agro ferrariorum, partem sextam. Con
sulerunt enim veteres quieti, & sopo-
ri ciuium, ne assiduo illo malei crepitu
offenderentur, maximè eo tempore,
quo ob noctis silentium molestius so-
nat. Sic factum à Sybaritis constat ex
Athenæo, lib. 12. *Primi Sybaritæ* scri-
28 bit, *quæ cum strepitu exercentur artes, vt*
fabrorum ærariorum, & materiariorum,
in suam ciuitatem recipi noluerunt, vt ne
aliunde somnus turbaretur, aut interrum
peretur: ob eandem causam nec ali gallos
in ciuitate permiserunt. Cuius auctori-
tate obseruabit itẽ Aloys. Nouarinus
Schediasm. Sacro propban. lib. 11. cap. 30
num. 251. & iterum, *lib. 8. cap.* 26. *num.*
139. rursusque eod. *lib. cap.* 29. *num.*
152. vbi eiusdem Athenæi similem lo-
cum refert eiusdem *lib.* 12. *cap.* 6. ex
quo luculentius colligitur Sybaritas,
etiam fabros ferrarios, & quoscunque
alios strepitum faciẽtes, vt lignarios;
horumque similis, ita vt vndique im-
perturbati somni efficerentur.
Hinc merito studiorum fabor indu 29
xit, vt illis ex officio incumbens; vt
Doctor, & Aduocatus possit ferrariũ,
aut quemlibet alium obstrepentem è
confinio expellere, argumento *l. vnic.*
in fine, C. de studijs liberal. lib. 11. notant
Scribentes *in l.* 1. & præcipuè Iason.
num. 45. *ff. sol. matr.* Horat. Lucius, *ti-*
tul. de priuileg. Schol. priuil. 46. & 74.
Rebuf. *cod. titul. priuileg.* 6. Menoch.
de arbitr. casu 237. Bobadilla *in Polit.*
lib. 2. cap. 13. num. 40. Gutier. *lib. 1. Ca*
nonic. cap. 35. num. 15. Stephan. Grat.
discept. forens. tom. 1. cap. 184. num. 10.
Alfonf. de Escobar, *de Pontif. & Regia*
iurisd. in studijs general. cap. 14. *num.* 14
& nouissimè August. Barbos. *in voto*
de campanis dubio 4. *num.* 83. vbi etiã 30
affimat de Doctore, qui alta voce legit
sicque alios impedit, vt ad silentium,
vel saltim ad vocis moderationem co-
gi possit, ex Matth. Collero, *de processi-*
bus execut. part. 1. cap. 4. num. 8. Bar-
bos. *in dicta l. 1. nu. 54. part. 7. ff. solut.*
matr. Addit. ad Guidonem Pancirol.
memorab. part. 2. tit. de campanis. Fa-
brum vero non aliter eijcere poterit,
quam si illum præuenerit prius in vi-
co, aut confinio illo habitando, vt idẽ
Collerus, Gutier. & Gratianus adno-
tant, id tantum eo casu limitantes cũ
Menochio *dicto casu* 237. *num.* 24.
in quo Doctor commodè habita-
re non possit, nam tunc expellendus
erit faber, etiam qui eundem Docto-
rem inhabitando præuenit. Et quidẽ
absque appellatione, cum ab hoc de-
creto nulla admittatur, ita Scaccia *de*
appellat. quæst. 17. lim. 6. membro 2.
num. 36. & limit. 7. num. 13. & Alfonf.
de Escobar, *vbi sup.*
Idque ne per tales strepitus distra-
hantur Doctores ab studijs, in quibus
vertitur publica vtilitas. Iuxta Alex.
ad Bart. *in d. l. vnic. §. ita vt vnicuique,*
num. 3. C. de studijs liber. vrb. lib. 11. &
Gra-

Gracian. *vbi proxime num.* 13. vt distraerentur maximè ab studio antelucano omnium vtilissimo, cum ab hora quarta Matutina, qua solent studiosi frequenter ad libros surgere. Et ad malleum item ferarius ex more surgat, vt prædiximus. Quod adeò est in
31 festum, vt vel hoc solo Paulus (Doctor gentium) etsi sanctissimus, merito de Alexandro prope domum suam ferariam artem exercente quæratur exclamans, Chotint. cap. 12. num. 7. *Datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus Satanæ, vt me colaphicet.* Vt de hac persecutione explicat D. Ioànes de Orozco, & Couarrubias, titul. de vera, & falsa prophetia, lib. 1. cap 6. ad finem, ibi: *Y de San Pablo sabemos todos dize de si, que porque la grandeza de las reuelaciones no le ensoberneciesse, le fue dado el estimulo, que llama de la carne, para q̃ le abofeteasse; y en lo que era esto; aunque de ordinario se explica como suena; San Chrisostomo dize, que era la persecucion ordinaria de vn Alexandro, vezino suyo, herrero, que le inquietaua, y de muchas maneras le perseguia siempre.* Cuius meminit August. Barb. *vbi sup. num* 84. in id etiam P. Thomam Massutium adducens *in vita S. Pauli lib. 9. cap.* 4. Ideo concludens Doctorem etiam posse coercere immodicum, & non necessa-
32 rium campanæ strepitum, ex Alciato *lib. 8. parerg. cap.* 11. Ioann. de Amicis *cons.* 105. Stephan. Gracian. *dicto loco num.* 17. qui ad similia item impedimenta hoc producit, vt in malis odoribus, sibilationibus, & vocibus in festis; quibus nec in cõgrue subaudi possunt canis vicini importunus latratus, & puerorũ adiscentium in scholis penè diurna vociferatio. Possunt enim hæc omnia maxime à litterati farciri, ne debitis horis ab studijs, & officij munere auertantur.

33 Habent etiam, & hoc priuilegium infirmi ne quiescere, aut dormire impediantur, quibus expedit horis, vt ex Ripa *in l.* 1. *num.* 123. vbi etiã Alciat. *num.* 56. & Barb. *part.* 7. *num.* 57. *ff. solut. matrim.* indicat Cæpola *de seruitut. rusticor. prædior. cap.* 43. *num.* 3. Hentic. Salm. *ad Pantir. vbi sup.* obseruat Aug. Barbos. *dict. voto n.* 86. quoniam salus hominis cuius gratia natura omnia comparauit, *l. si pecudum* 28 *ff. de vsuris, §. in pecuñ, inst. de reri diuis.* Omnibus rebus, & particulari commodo debet præferri, cum inæstimabilis sit, *l. si pater* 34. *de donat.* Id circo 34
eius causa licet currum, aut carrucarum transitum tignis, seu alio occlusionis genere prohibere, ne asiduo ea rum totatu, maximè his temporibus, quibus ipsarum numerus vltra modũ creuit, infirmantium salus periclitetur, Dummodo iudicis assensus, aut illius qui ciuitatem regit accedat, quoniam eo inconsulto nemini licet cuiuscumque causæ obtentu publicã viam claudere, *l. seruitutes, §. publico, ff. de seruitut. l.* 2. *in princip. ff. ne quid in loco pub. l. quod Principis, ff. de aqua pluuia arcenda, l. prohibere, §. plane, ff. quod vi, aut clam,* docet expresse Bart. Cæpola *de seruit. rustic. præd. cap.* 3. *n.* 27. tenebitur tamen iudex licentiam ad id cõcedere, vbicunque ad salutem cuiusvis, etiam particularis eius id expedire constiterit; nam vt diximus, hominis salus debet cuicunque commodo præferri.

Ex quibus etiam deducitur causa 35
publicæ quietis, posse nocturnis certis horis illis maximè quibus solent ciues frequenter somnos petere, curruũ, & carrucarum vsus interdici: nam vt inquit Polydor. Ripa *de nocturn. temp. cap.* 9. *num* 2. nox debet esse ab omni strepitu libera, sicque nocturno tempore prohibitum est obstrepere; quandoque vel hac sola tatione licet Iulianus, *in l. iter* 14. *ff. cõm. præd.* agnoscat in rusticis prædijs seruitutem itineris eo modo posse constitui, vt vel interdiu, aut noctu ire liceat; in vrbanis tamen necessarium admonet, vt non nisi ad diurnas horas concedatur: *Iter*, inquit, *nihil prohibet sic cõstitui, vt quis interdiu dumtaxat eat, quod fere circa prædia vrbana etiam necessarium est.* Nedum ratione periculi, quasi maiorem nox peccandi ocasionem præstet, *l. aut facta* 16. *§. tempus, ff. de pœnis*, vt placuit

Antonio Fabro *in Rationali ad dictam l.* cum & hoc etiam rusticis prædijs conueniat, si ad eos iter nocturno tempore pateat, sed eo potissimum, ne vrbis publica quies, & ciuium placidissimus somnus inuertatur. Vnde meritò infert Cæpola *titul. de seruit. vrbanor. prædir. cap.* 38. *num.* 1. de nocte non licere ire per ciuitatem, & domos alienas, ex gloss. *in dicta l. iter, versic. Necessarium*, & Paul. de Castr. *ibid.* & ideo inquit, si quis prætendat ius eundi per domum, vel fortalicium, aut scalas alterius, iure seruitutis constitutæ itineris, seu actus: tamen debet ire congruis horis: id est, tantum de die; secundum Florian. *in d. l. iter.* Quod subaudiunt Cæpola *ibid.* & Polydor. *dict. c.* 18. *num.* 4. de noctibus æstiualibus, quæ cum sint breuiores, minusque somni prebeant, cautius debet custodiri: aliter ac in hybernis, & hyemalibus, vtpote longioribus, veluti *in Antelogio* notauimus; his enim, inquit Polydor. si aliqua vrgeat necessitas, nec periculum immineat vicino, atque hora sit noctis tempestiua, neque nimis frequens sit eiusmodi nocturnus vsus, vel etiam sint ædes, quæ non claudantur, eundi ius erit. Ergo cum solus hominis transitus noctu interdicatur, ob communem quietem: carrucarum carruumque strepitus maiori ratione possit prohiberi.

37 Vnde etiam fit debere iudices, aut vrbium Rectores præcipere, vt nec musicis instrumentis, canticis, vel alijs modulationibus, quibus solent noctu iuuenes oblectari, dormientium pax turbetur, vt statuto Mediolanensi cauetur in criminalibus cap. 125. *Nullus vadat*, hæc sunt statuti verba: *Post tertiũ sonum campanæ, vsque ad campanam diei cum lumine, vel sine lumine, cum aliquã viola, vel cantu, vel alio instrumento adsonandum, & qui repertus fuerit contra fecisse, condemnetur in solidos centum terciolorũ.* Quod nec ipsis satelitibus, aut iustitiæ ministris, quibus oberrandi ciuitatem cura committitur permitti, & si alia ratione meritò placuit nostro Bobadill. *in Polit. lib.* 2. *cap.* 13. *n.* 56. *Tampoco se permite*, scribit, *que el Alguacil traiga musica que ande por el pueblo con él, para que la gente se llegue, y les quite las armas.* Iusta enim hæc prohibitionis ratio, sed quietis sola sufficeret; maximè in ijs, qui ex officij munere illam curare tenentur. Vnde meritò inquit Præpos. in *cap. cum et sante, de appellat.* quẽ refert Sylu. *nuptial. lib.* 4. *num.* 73. valere statutũ, aut Principis edictum, quo nocturnus chorearum vsus interdicitur.

Et ne à tempore nocturno discedamus, succedat & nunc illud dubium, vtrum liceat fidelibus sacram communionem quatuor horis ante Auroram, vel post meridiem suscipere? Et licere inde probari posse videtur, quia nullibi prohibitum legitur, imo si Scriptorum assertionibus hac in parte standũ est, permissum videtur, cum ex Siluestro *in Summa, vers. Eucharistia*, 3. *nu.* 15. Angelo, *eodem vers.* 3. *num.* 35. Candelabr. Aureo. 1. *p. de Sacramento Eucharistia, num.* 150. P. Saa, *in aphorism. Confessor. vers. Eucharistia, n.* 19. & pluribus ab ipso relatis, qualibet hora possit communio dari, & recipi. 38

Sed huic opinioni minime acquiescit Arboleda *in praxi Sacramentorum, de Sacramento Eucharistia, nota* 7. Nisi vbi parum ante diem vel post meridiẽ fiat; nam si ad Auroram quatuor horæ deficiant, vel fuerint meridie elapsæ, improbabile existimat, posse rectè valentibus, nulloque mortis periculo laborantibus Eucharistiam concedi. Idque his verbis: *Digo lo segundo, comulgar el que està sano mucho antes de amanecer, ò notablemente despues de medio dia, aunque sea licito, no es conueniente, ni serà bien se practique sin mucha necessidad: y serà mucho, y notablemente, quando fuere dos, ò tres, ò quatro horas antes del dia, o despues de medio dia.* Quod probat ex sequentibus. Primum, quia ex eo quod non inuenitur prohibita hæc antelucana, & pomeridiana communio, tantum elicitur esse licitum, hoc est, impunibilem, non vero esse honestam, & decere. Secundum quia vniuersali Ecclesiæ consuetudine extat sancitum, non

non nisi mane esse communicandum,
vt patet. Ergo notabiliter ante, vel
post cõmunicare nedum indecens, sed
& illicitum erit. Tertium, quoniam si
ius esset tunc communicare, esset in po
testate fidelium, qualibet hora noctis
petere a Sacerdotibus, maximè Par-
rochis communionem; & Parrochus
quamuis intempesta nocte ex officio
ad præstandam teneretur, quo nihil est
absurdius. Quartum, quia frequenter
communio in Missis præstatur; at
Missæ regulariter dictis horis prohi-
hibentur, vt alibi diximus. Quintum,
39 nam & si aliquando ex particulis in
Sacrario repositis communicent fide-
les extra Missas; id nimia liberalitate,
& gratia Sacerdotum fit, cum illæ par
ticulæ in id tantum ibi custodiantur,
vt infirmis, & periclitantibus quacun-
que hora possit subueniri, ne absq; di-
uino, ac salutari hoc viatico decedant,
cap. Presbyter. de consecrat. dist. 2. ergo
hi tantum, non verò illi ad eas ius ha-
bebunt.

40 Quo circa vt certissimum definijt,
tunc solum in tempestiuis hisce horis
posse communicari, quando ex causa,
vel priuilegio illis sacrificatur; cum
absolute sit verum in Missis quacunq;
parte diei celebratis licitam esse com-
munionem fidelibus. Cùm cõmunio se
habeat, vt accessorium respectu Missæ
quæ si licet, & hæc sit licita operæpre
tium est. Deinde quoniam, & ita fuisse
obseruatum in primitiua Ecclesia, in-
de conicijtur, quod tunc Christiani
adeò persequebantur, vt vix liceret ni
si in speluncis, & intempestiuis horis
celebrare; & tamen omnibus Missis
communicabant fideles, ad idque ne-
cessario constringebantur, *cap. Epis-
copus, in fine, de consecrat. dist. 1.* ibi:
*Peracta autem consecratione omnes com-
municent, qui noluerint Ecclesiasticis ca-
rere liminibus.* Et cautur *lib. 2. cap. 57.
& lib. 8. cap. 20. constitution. Apostol.*
refertq; S. Dionys. *de Ecclesiast. Hierar
chia, part. 2. cap. 3.* Vnde assistere Mis-
sis, pro communicare dicebatur, ab eo
quod qui Missis aderant facere sole-
bant. Sic deducitur *ex canone 19. Con-
cilij Antisidorensis*, quo præcipitur,
non licere presbyteris post cibũ sump
tum, nec Missam dicere, nec assistere
vbi dicitur; hoc est communicare, ha-
betur *tom. 4. Concilior. pag. mihi* 522. Et
nunc idem obseruatur cum ordines ce
lebrantur, in quibus Missa solet quar-
ta, vel quinta hora Vespertina diei, &
ea nihilominus initiandi omnes com-
municant; quare iuxta eiusmodi sentẽ
tiam esse intelligendũ admoneo, quod
supra ex Siluestro, Angelo, & alijs
notabimus, posse quacunque diei ho-
ra communicari, videlicet si ea Mis-
sa celebrari contigerit. Alio vero sen-
su, & vt verba præferunt, nimis impro
babile censeo.

Et denique nequaquam prætermit- 41
tendum, Episcopum ex sententia anti-
quissimi Guilielmi *in monitis Episco-
palibus*, hora diei quarta ante meridiẽ
teneri publice sui copiã omnibus præ-
bere, qui ipsius opem, consilium, patro
ciniũ, aut eleemosynam exoptant. Et
si non ignorem Gaspar. Cantarenum
S. R. E. Cardinalem, *in titul. de officio
Episcopi*, quem refert Marc. Anton.
Genuens. *in manuale Pastor. cap. 23. n.*
4. id potius hora tertia præscribere
illis verbis: His peractis quæ ad diui-
num cultum, & animi erectionem fa-
ciunt, tertia diei hora instante confe-
stat se Episcopus ad eos excipiendos,
atque audiendos, qui ipsum, vel tan-
quam Iudicem, vel tanquam Consul-
torem, vel adiutorem adibunt, quibus
se facilem benignumque præbeat, ita
tamen, ne à grauitate recedat, & expe-
diat statim, quæ rectè potest, nec ab
hoc munere cesset, quousque omnes
audierit, dimittat verũ, quantum fieri
potest omnes à se lætos, tristem nullũ;
quod si non potest, conetur saltim hu-
mana, lenique oratione mitigare eorũ
tristitiam: poterit tamen aliquando vi
rorum improborum, ac peruicatium,
quos si benigne tractes, magis exaspe-
res, contumaciam retundere, asperis,
grauibusque verbis quibusque paren-
tes in filios, quos maximè amant, vti
quandoque solent. Quod nedum Epis-
copis, sed & Regibus, ipsorumque

Ministris, præsertim ijs, qui maiora negotia tractant haud parum necessariũ crediderim. Sic enim & iustitia, qua omnia conseruantur, melius custoditur; & subditorum amor, sine quo nec regnum consistit felicius conciliatur. Hinc Octauianus Augustus, vt Auctor est Suetonius *in ipsius vita*, omnibus horis, etiam nocturnis suorum causas audiebat, adeò, vt cum aliquo morbo laborabat, gestatoria sella ad camerã siue tribunal deduci curabat, ne tanto muneri, aut per horam viuens subtraheretur, quoniã vt satis concine scripsit politissimus vir D. D. Eugenius de Narbona charissimus patruus, *in doctrina politica ciuili, aphorism.* 197. *Oir causas, propio oficio de Rey, y bien necessarissimo a los vassallos, y el que mas grangea su amor.* Et iterum *aphor.* 199. *Principe de grande estado, y por el consiguiente ocupado en varias, y grãdes cosas, oyga lo que pudiere algun dia determinado, y de ciertas causas que mas necessiten de su autoridad.* Vt à Carolo Magno Galliarũ Rege factitatum refert testimonio Papir. Mas. *Annal. lib.* 3. vt enim beneuolentiã facilis iste ad Principem aditus auget, ita difficultas inueniendi, & aloquendi, odium etiam ad internetionem vsque parit; exemplo sit nobis Ramirus huius nominis Tertius, qui parũ abfuit, vt hac de causa Regno priuaretur. Et Ildephonsus cognomento Sapiens, eo nec alia ratione depulsus, vt affirmat nostræ ætatis Magister Historiarum Ægidius Gundisaluus de Auila, *in Histor. Henrici III. cap.* 48. his verbis; *Al Rey don Ramiro el Tercero le quisieron quitar el Reyno sus vassallos, y para ello le pusieron capitulo: Que daua Audiencia de mala gana, y respuestas asperas, y desabridas. Contra el Rey don Alonso el Sabio conjuraron los Grandes, y Ricoshombres de Castilla, hasta quitarle el Reyno, por sentencia que se pronunció en las Cortes que se celebraron en Valladolid, mal contentos de sus palabras, y demasiada seueridad.*

MINVTA HORAE QVINTAE.

Orã quinta infelix vocatur, 1.

Quinta hora Matutina nostri, aut Gallici Horologij *laborandi initium,* 2.

Septem horæ diei priores, de quibus in l. 2. *de verbor. significat. à quinta hora Matutina computantur,* 3.

Opera diurnæ meliores sunt, quam nocturnæ, ideo hæc non debeantur ex generali obligatione operarum, nisi necessitas aliud suadeat, ibid.

Pomponio Lux adhibetur, in l. 3. *ff. de operis libertor.* 4.

Solutio, quæ minutatim fieri nequit, pro dimidia parte consistit, etiam respectu census, vel annui reditus, ibid.

Text. in l. 2. *ff. de annuis legat. illustratur,* 5.

Ex nostris legibus, Operarij teneantur summo mane in strumentis suæ artis singulis diebus foro adesse, 6.

Dies artificialis apud nostros non tam horis, quam ortu, & occasu Solis computatur, 7.

Ope-

1 HOram quintam e numero infelicium esse, vel ex eo profert doctissimus Iudocus, *lib. 2. de Horis Canon.* quia nec in Sacris Scripturis celebrata inuenitur, neque in ea aliquod præcipuum, aut insigne Redemptionis nostræ Sacramentum memoratur fuisse complectum. Quid ergo mirum si quæ in diuinis, nec nominari meruit, in humanis etiam à iuris nostri conditoribus silentio fuerit in-
2 voluta? Hinc est ea nec multis nobis agendum, sed paucissimis, eoque præcipuo, quod primus adnotauit Petr. Rebuf. *in l. 2. vers. septem. ff. de verb. signific.* videlicèt, quintā horam Matutinam nostri, aut Gallici Horologij laborandi initium esse; omnesque ab ipsa ad duodecimam; & inde à duodecima ad septimam operari debere; vt seruant Typographi, nisi operam antea perfecerint.

Quod meritò *ex dict. l. 2.* desumpsit, quæ id mirifice probat, dum septē 3
primas horas Matutinas scilicet, maiorem diei partem describit. Supponens

nens diem quoad opus, resque peragēdas, à quinta Matutina hora exordiendum; quidqud immeritò inficietur Anton. August. *lib.4.emēdat.c.13.* in fine, & ex eo Guil. Forn. *ead.l.2.* Veriusque existimantes eiusmodi septem priores diei horas, nō à quinta ad duodecimā, vt cū Rebuffo sentimus, sed à duodecima noctis ad octauā diei fore cōputandas; quod vixerit, vt cuiquā probetur si animaduertat, Consultum *in d.l.* agere de mēsura diei in ordine ad laborē, qui non tā noctis, quam diei esse solet, cum frequenter homines interdiu dē fatigentur, & noctu à laboribus quiescant. Vnde noctem fessi sæpè vocant, vt apud nuperum poetam.

Rursus me fessi terque, quaterq; vocant. Sicque laborem filium noctis finxere Poetæ, vt obseruat Polydor. Ripa de *noctur. tempor. cap.156. nu.7.* eo ni fallor, quia ex nocturna requie validi, & alacres ad diurnum laborem exurgimus; est enim ita proprissimus diei labor, vt affirmet Ioann. Bertachin. *in Repertor. verb. Nox, vers.4.* nocte seruiētem non liberari, quando promisit scribere, vel aliud facere; quia nocturnæ operæ non equiualent diurnis, ex sententia Baldi, *in rubrica, C. de oper. libertor.* Alex. *in l. more, ff. de ferijs in fine* Angel. & Imol. *in l. stipulationes, vbi notat Gloss. de verbor. obligat.* asserentiū operam de mane esse meliorem, quam de sero, quibus consentit Vincēt. Carroc. *de locato part.5. quæst. 21. num. 7.* eo proferens operarium, nocte laborantem nullam consequi mercedem, vt proposita quæstione expressè resoluit Angel. *in d. l. stipulationes commodissimum*, quoniam ad operandum conductus, primis horis diei, non vltimis id facere tenetur, quia vesperi non ita prompti sumus, sicut mane, ex sentētia Alciat. *in d.l.2. vers. cuiusq; de verb. sign.* Et Vincent. Carroc. *sup. n. 8.* ideoque nocturnæ operæ non debentur, nisi aliqua necessitas illas exegerit, vt ex eodem Baldo *vbi sup.* tenet idem Berth. *dicto loco in fine*, quæ omnia manifestè conuincunt, dictas priores septem diei horas, non à duodecima noctis, vt Antonio Augustino & Fornerio placuit, sed à quinta Matutina esse numerandas.

Ex quo luce donatur difficile aliàs Pomponij responsum, *in l.3. ff. de oper. libert.* illis verbis: *Itaque nec ei liberto, qui sex horis dumtaxat ante meridianis præsto fuisset liberationem diei contingit*, id est, eius partis diei, nempe, mane. Sic enim illa verba: *Eius diei*, subaudienda existimo; quasi sensus sit. Ideò libertum sex tantum horis ante Meridianis patrono inseruientem, nec ab operis mediæ primæ partis diei liberari, quia non à quinta hora Matutina (vel ab vltima noctis, Auroræ adscripta, quæ quintæ equiualet in naturali die) ad duodecimam eas præstitit, septem horis obsequendo, quibus prima diei pars hoc respectu proculdubio constat. Quo circa sex tantum horis præsto stans libertus Patrono, nil consequitur; non liberationem ab operis, prorata, quia pars operæ per horas solui nequit: non ab integra prima parte diei, quia hæc septem horarum est, & nisi totas inseruierit parum proficiet. Est enim liberti officium diurnum, itaque aut integre, aut saltim pro dimidia exolui debet; vt de solutione certæ quantitatis dici solet, quæ licet minutatim fieri nequeat, *l. plane, ff. famil. herciſc. l. tuto. §. Lutius, ff. de vsuris, l. accep tam. C. eod.* pro dimidia sortis facta sustinetur, *l. etiam 43. de vsufr. l. legata 19 de legat. 1. l. de ætate 11. §. si interrogatus, ff. de inter. action. l. cum quæstio 23. C. de legat. l. nomen filiarum 164. §. portionis nomen. ff. de verbor. sign.* vbi multis comprobant Petr. Rebuf. & Guilielm. Forner. Et de census redemptione loquens tradit Ioan. Bapt. Madius, *de censuum requisitis 9. requisit. num.6.* vbi inquit, quod si inter contrahentes nil dictum fuerit de modo, & quantitate redemptionis faciendæ, non posse census minori parte quam pro dimidia redimi, quia appellatione partis simpliciter prolatæ, quæ in Bullis redimi conceditur, intelligitur de dimidia, cū nulla sit expressa quota pars in hanc rem à Pontificibus. 4

Alio-

Alioqui si vt verba sonant, consulti mentem acciperemus, in concinna vtique, & tepida ipsius sententia foret, quis ergo vnquam dubitabit integrũ diem laborare obstricto, sex tantundem horarum præstatione eius diei liberationem non contingere?

5 Estque ad eandem horam quintam referendum verbum, *mane, in l. 2. ff. de annuis legat.* cuius in calce sic legitur: *Quemadmodum si diurnas operas Stichi dare damnatus, non à mane, sed à sexta diei hora det: totius diei nomine tenetur.* Nam licet pomeridianas horas soluerit nil egisse videtur, quoniam nec medium diem soluit. Est igitur artificialis dies quoad operarum præstationem tredecim horarum (& si quindecim esse voluerit Cherubinus Sandolinus, *in Thaumalemmate, lib. 8. cap. 22.* & quod superst nacti deputari) quarum septem, à quinta Matutina enumeratæ, primá diei partem constituunt: reliquæ vero sex à Meridie, vltimam continent. Quod aperte, *ex locera Matthæi Historia, cap. 2.* cognoscitur, vbi operarij à Patre illo Familas conducti, & missi in vineam primo mane, vsque ad duodecimam culturæ insudarunt; vnde indignati ægre ferebant eos pares fecisse ijs, qui vndecima conducti vna tantum hora in vineafuerunt; quoniá duodecima opus sistebat, & primo mane inchoabatur, id est, vna hora ante Solis ortum, siue mane secundo, quod hora diei primá contingit. Sic Beda *de diuisione tempor.* Anselm. *lib. 2. de Imagine Mundi, cap. 3.* Censor. *de die natali, c. 27.* Theodor. Rubeus, *in Horario vniuers. Eccles. cap. 17. num. 41.* vbi inquit, Sole Oriẽte, & existente in ipso Horizonte terminari horam nocturnam duodecimá inæqualem, & summere initium horam primam diurná similiter inæqualem. Ergo quamuis libertus à sexta hora, seu Meridie operas præstiterit, adhuc totius diei nomine tenebitur, quia nec mediam diei partem soluit, qui sex tantum horis siue ante, siue pomeridianis præsto fuit: constat vtique, vt prænotabimus, dies operarum tredecim horis, quarum sex, cum alterius duplici quadrante medium efficiunt. Igitur nisi septem persoluerit, maneuit tamẽ totius diei reus, & debitor. Vt plane sensisse videtur subtilissimus Andreas Alciat. *in d. l. 2. vers. cuiusque, de verb. signif.* cum inquit, quod licet à meridie ad Occasum opus faciens, mediam operam fecisse dicatur; at diurnæ mercedis dimidium ideo non consequitur; secus vero, quia mane vsque ad meridiem id operatus est, iure optimo dimidium mercedis habebit; notat vt singularissimum Vincent. Corrosc. *de locato 1. part. 5. quæst. 21. num. 9.* Quoni Cujatius respexit, *lib. 1. Pauli ad edictum in dict. l. 2. de verb. signif.* cum vltimo dixit eum liberari, qui operas præstitit a diluculo vsque ad sextam tantum, improbabiliter loquitur; maximè cum textus *in l. 6. de operis libert.* cuius auctoritate id affirmat, nec verbum de eo agat.

Inde prouidissimè apud nostros sancitum *in l. 2. titul. 11. lib. 7. noua Recõpil. legum Hisp.* operarios teneri summo mane, & aluescente Cœlo singulis diebus foro artis suæ necessarijs instructos adesse; vt conducti protinus recto itinere in opus progrediantur. Dabo integra ipsius legis verba, vtpote quæ rem nostram maximè illustrant: *Porque es orden de justicia, que los mercenarios nó seán defraudados de su mereed, ni aquellos que los alojan, y alquilan no seán defraudados del seruicio; ordenamos, que todos los carpinteros, y albañiles, y obreros, y jornaleros, y los otros hombres, y mugeres, y menestrales, que se suelen alegir, y alquilar, que salgán a las plazas de cada vn lugar do estuuieren, lo es acostumbrado de se alquilar, cada dia en quebrando el Alua, con sus herramientas, en manera que salga del lugar en saliendo el Sol, para hazer las labores en que fueren alquilados, y labren todo el dia, en tal manera que salgan de los dichos labores en tiempo que lleguen a la villa, o lugar donde fueren alquilados, en poniendose el Sol: y los que labraren dentro en la villa, o lugar donde fueren alquilados, que labren desde el dicho tiempo* 6

que

que sale el Sol, y dexen la labor quando se pusiere el Sol, so pena que le no sea pagado del jornal que ganare. Ex quibus plane conuincitur diem artificialem apud
7 nostros non tam horis, quam Solis ortu, & Occasu quolibet anni tempore mensurari, vt patet ibi: *En manera que salga del lugar en saliendo el Sol*, iuncto versic. sequenti: *En tal manera q̃ salgan de los dichos labores en tiempo que lleguẽ a la villa, o lugar donde fueren alquilados en poniendose el Sol.* Et rursus, de operarijs statuens, qui intra opidum opus exercent: *que labren*, inquit, *desde el dicho tiempo que sale el Sol, y dexen la la-*
8 *bor quando se pusiere el Sol.* Toto ergo hoc spatio, quo Solis ortus distat ab Occasu, laborare tenentur, quia ad totius diei laborem sunt conducti, sic ibi: *y labren todo el dia*; alioqui prorata amissi tẽporis mulctabuntur. Nam pœna quartæ partis mercedis, quæ *dicta l.* imponitur, respicit tantum, nõ exeuntes ad opus designato tempore, vel redeuntes opusque deserentes ante designatum tempus, non vero ad casum protenditur non laborandi, aut minus, quam oportet, otio aliquam partem diei absumendo; quo, æqualitatis ratio, qua nostra decisio maximè innititur, veluti eius initio satis reprehenditur, suadet pro modo temporis mulctam esse infligendam. Ita tamẽ vt ratio habeatur otij necessarij, neque enim, scribit eleganter Guil. Forner. *in dict. l. 2. de ver. or. signif.* vsque
9 adeo duriter, & inique cum artificibus cæterisque diuturnarum operum debitoribus agendum, vt nulla ab opere recreandarum, ac reficiendarum virium gratia relaxatio concedatur: hoc est, vt acquiescere meridiano tempore, & valetudinis, & honestatis suæ rationem habere sinamus, *l. Medicus* 26 *l. operarum* 50. *ff. de oper. libert.* Etenim non assiduus labor in homine desiderandus, *l. si quid* 18. ibi: *Et si laboriosum & vigilacem affirmauerit esse, non continuus labor per dies noctesque ab eo exigatur, ff. de ædil. edict.* conducit *Theodosij Nouella* 8. *ad Senatũ Constantinopol.* qua illud legitur: *Et si vos frui otio quodam tempore patiemur, ne labore videamini fatigari continuo*, & Seneca, *lib. 2. epist.* 13. *Neq; te subeo semper imminere libro, aut pugilaribus, dandum, & aliquod interuallum animo: ita tamen vt nõ resoluatur, sed vt remittatur.*

Inde est eum dici continue habitasse aliquo loco, vbi ad id iure tenetur, qui congruis tantum horis habitauit, vt notat Polydor. Ripa *de noctur. tẽpore cap.* 121. *num.* 1. ridiculum esse proferẽs, vt qui diurnis horis foro inseruit, aut alijs incumbit negotijs, quã ob causam extra proprias ædes contingat esse, is non dicatur ideo perpetuo habitasse, atque in continua possessione fuisse. Cũ vt egregie scribit Abbas *in procemio Decretal. nu.* 3. *ver. his notal. ilibus expeditis*, vbi item Felin. & alij, is semper resedisse dicatur in Ecclesia, qui suis horis residit; & testis satis de continua residentia, seruitio, aut labore probat, qui de solitis horis testatur; nec ideo erit reijciẽdus, quia illum nocturno tempore habitantem, seruientem, aut laborantem non viderit, ex Angelo *in l. 1. §. item fluminum nu. 4. vers. eodem modo, ff. de flumi ibus*, Mascard. *de probat. concl.* 1221 *n.* 26. *vers. hinc dicebat*, quibus accedit Polydor. *vbi proximè num.* 7. Nullum enim onus ita continuum in homine desiderari potest, aut cum ipso pacisci, quod aliquam temporis relaxationem non admittat, cum nec cogendus sit incessanter operari, sed ciuiliter, vt sentit Amescua *de potest. in se ipsum, lib. 2. c.* 19. *num. 4. in fine*, eo contendens non esse inutilem promissionem perpetuo seruiendi, aut operas præstandi. Quia licet continua intermissionis tamen aliqua momenta naturæ, & honestati necessaria admittit, *l. continuus* 137. *ff. de ver. bor. oblig.*

Ex quibus luce donatur textus *in cap. significatum* 11. *de præbend. & Dignitat.* Vbi Alexander III. S. P. definijt, Sacerdotem, cui cum onere quotidie celebrãdi fuit assignata præbenda, ad id necessario teneri, exceptis illis diebus, quibus aut honestatis, aut propriæ deuotionis ratio exegerit, vt vel

10 11

vel alibi, vel nullibi celebret, ex quo infert Zanard. 1. *part. de sacrif. Missæ cap.* 13. & ex Antonin. Diana, *resolut. moral. part.* 2. *tit.* 14. *resol.* 28. *& part.* 5. *tit.* 5. *resol.* 23. *& tit.* 13. *resol.* 51. *§. notandam*, quod Capellanus obligatus ex stipendio quotidie celebrare, potest causa maioris honestatis vnam Missam singulis hebdomadis omittere, aut duas, secundũ Nauarrum, *tom.* 1. *consil. lib.* 3. *consil.* 6. *num.* 5. Esset enim inhonestum ita assiduæ celebrationi Sacerdotem obstringi, vt nec aliquando liceret pro se ipso celebrare, aut recreationis causa a celebrando abstinere.

12 Cuius simile, & in illis disponitur, qui ad pensum diuini Officij perpetuo tenetur, quod non ita cõtinuo esse intelligẽdum, inquit Ioan. Enriquez, *in compend. cap.* 29. *num.* 30. vt saltim per octo dies non liceat in anno Officium omittere, quod ad duos tantum dies restringunt Sotus, Aragon, & Filliuc. Sed neutra harũ opinionũ subsistit stãte Bulla Pij V. quæ pro qualibet die, & pro qualibet Hora neglecta restitutionis onus iniungit: quare meritò reprehendunt Bonarcius, *cap.* 11. *num.* 15. Palaus *tom.* 2. *disp.* 2. *punct.* 7. *n.* 4. Antoninus Diana, *d. part.* 2. *tit.* 12. *resol.* 34. & *part.* 5. *tit.* 5. *resol.* 24. & D. Ioan. de Escob. *tit. de Horis Canonic. quæst.* 5. *§.* 3. *num.* 18. Et nouissimè multis relatis P. Leander *quæst. moral. in sept. Sacram. tit.* 6. *disput.* 13. *quæst.* 29. eo præsertim, qui a est contra decisionem *cap. dolentis, de celebrat. Missar.*

13 Probabilius tamen sequi potest Nauarri opinio, qui *cap.* 5. *de oratione, nu.* 21. *& cap.* 21. *num.* 64. non peccare affirmat, qui causa barbam resecandi, aut eundi ad actum Scholasticorum se excusat à Chori residentia bis, aut semel in mense; etiam si plures horas illius diei, quem ad hæc necessaria accipit, & quibus diuinis assistere poterat, otio, aut ludijs cõsummat; quia sufficit quod principalis causa excusationis à Choro sit iusta, & si non tanti temporis, vt omnes horas, vel ante, vel post barbæ depositionem, aut actũ Scholasticum absumat. Quamuis non defuerint, qui cõtrarium ausi fuerint affirmare, vt Garc. de Benef. 3. *part. cap.* 2. *num.* 245. Moneta, *de distrib. quotid. lib.* 2. *quæst.* 13. *num.* 45. Castrus Palaus *dicto* 2. *tom. tit.* 7. *disp.* 3. *puncto* 9. *§.* 12. *num.* 18. & D. Ioan. de Escobar, *vbi proximè num.* 153. vbi docent, cõsuetudinem facere non posse, quod singulis mẽsibus summatur vnus, vel alter dies pro barba radenda, ita vt in illis distributiones lucrentur, quia non videtur iusta causa; nam & si necessaria, adeò breui temporis interuallo perfici potest, quod non impediat Chori assistentiam. Licet de obseruantia, & practica prioris sententiæ in multis Ecclesijs testetur idem Escobar *ibidem*, cui quodammodo accedere videtur P. Garsia *in Summ. de excellent. Clericor. tit.* 2. *dif.* 9. *punct. vlt. num.* 31. vbi aut mane tantum, aut vespere à Choro abesse, vt barba radatur verius indicat.

Sed ne longius diuagemur, extra omnem dubitationis aleam, positum extat, operarios, etiam qui ad continuũ, totius diei laborem assummuntur, non ita perpetuo ad opus teneri, vt nec liceat aliquando otio refici, aut recreari. Et si hoc tãtum admittat Petr. Rebuf. *in d. l.* 2. *de verbor. signific. vers. Septem*, vbi consuetudo, qua id omne regi debere affirmat, admisserit. Cuius opinionem solum quoad excessum quietis recipiendam crederem; quoniam necessariam meridiationem, vt sic dicam, aut requiem meridianã nulla consuetudo impediet, cum debita sit exigentia naturæ, quæ omni existit consuetudine superior. 14

Nec illud *ad nostra l.* explicationẽ negligam, in ciuilem videlicet, & inhonestam eo videri, quia tam hominũ, quam fœminarum conuentum in foro nocturnis horis præcipit; res quippe adeò publicæ honestati repugnans, vt vel eius vitandæ solummodo causa Romani nocturna sacrificia mulieribus inhibuerint: quasi eo tẽpore magna præberetur occasio peccandi: *Et* 15

Le-

Lege XII. tabularum, præscripserint ne quis in vrbe cætus nocturnos agitaret. Quem morem scribit Benedict. Ægid. *tit. de iure, & privileg. honest. art. 14. num. 9.* imitata est Ecclesia in solemnibus factorum; nam cum prius venerationis causa à Vesperis per totam noctem vigiliæ in Ecclesijs à fidelibus agerentur, postea honestatis ratione hoc exigente fuit sublatum, & vigiliarum, siue pernoctationum loco ieiunia instituta, quibus necne vtimur constat *ex cap. nosse 76. distin.* & obseruant item noster D. Præses Couar. *lib. 3. variar. resol. cap. 19. num. 10. vers. verum pernoctiones*, Polydor. Ripa *de nocturn. tempor. cap. 96.* & plerique alij enim cum præfata *hæc lex Regia* statuit, *artifices; y los otros hombres, y mugeres, y menestrales, que se suelen alojar, que se salgan a las plaças de cada vn lugar do estuuieren, do es acostumbrado de se alquilar cada dia en quebrando el Alua*, noctu omnes ibi ad futuros exoptat, quoniam Aurora nocti adscribitur, sic Alexand. & Castr. *in l. Titius, §. 1. de liber. & posth.* Franc. Bursat. *cons. 319. num. 6. lib. 3.* Ideò asserentes factum in Aurora, & ante ortum Solis (vt concursus nostræ legis) noctu factum videri, vnde si statuto grauior, vel duplicata pœna pro nocturnis delictis infligatur, Auroræ tempore cōmissa proculdubio complectitur. Natta, *cons. 409. n. 1. & 3.* Ioan. Andreas, *in cap. si perfodiens, de homicid.* & hoc esse ex mente Ecclesiæ voluit Cardinal, *post glossam in Clementina 1. § 1. de reliq. & vener. sanctor.* iuxta notata *in cap. 1. eod. tit.* dum inter Horas nocturnas primam reponit, quæ vt diximus in Aura recitatur.

16 At quidquid hæc suadeant nequaquam inhonestatis eiusmodi occasio poterit dictæ legi adscribi; imò summa cura, & prouidentia illam prorsus excludendi: cum & hac ratione pro tempore ad hos laboratorum cætus: *En quebrando el Alua*, assignauerit, id est, cum aliquid sensibilis lucis ex crumpentibus Solis fulgoribus in aere apparet, ex sententia eiusdem Natæ, *dicto cons. num. 6.* & aliorum, quos recenset Polyd. Ripa *de noctur. tempor. c. 3. num. 52.* cuius dubiæ lucis statum, diem in fieri appellauit Iason. *in d. l. Titius, §. Lutius, num. 3. vers. sed Barthol. ff. de liber. & posth.* quoniam si Natæ credimus, *num. 16.* dies fit in aduentu Auroræ albescente cælo. Sicque canit Ecclesia: *lux intrat, & albescit Polus*, quod de Aurora intelligit Theod. Rubeus *in Oratorio vniuersal. Eccles. c. 25. num. 3.* quæ meritò à nostris *Alba* nuncupatur, quasi tunc albescat, id est instantibus Solis radijs splendeat, vnde *albente die*, pro splendenti dixit Cæsar *lib. 1. de bello ciuili*, ibi: *Cæsar exploratis regionibus albente cælo omnes copias Castrensis ducis* & Hircius, *de bello Africano: Cæsar vna nocte consumpta id cælo albescente cum proficisci conaretur.* Vbi notandum nocte consumpta iam cœlum albescere dixisse, quasi expressè significans cœli albescentiam diem esse, siue diei principium, vt satis colligitur *ex l. Titius 25. §. Lucius Titius, ff. de liber. & posthum. Lucius Titius*, ait, *cum suprema sua ordinaret in ciuitate, & haberet neptem ex filia prægnantem rure agentem scripsit; id quod in vtero haberet ex parte hæredem. Quæro, cum ipsa die, qua Titius ordinaret testamentum in ciuitate hora diei sexta; eodē die albescente cœlo* (hoc est, ipsius diei initio) *rure sit enixa Mæuia masculinū, an institutio hæredis valeat, cum quo tēpore scriberetur testamentum iam editus esset partus?* Ex quibus optimè obseruat D. D. Laurentius Ramirez de Prado, omnigenæ eruditionis vir, *in Pentecont. cap. 2.* Albescere, idem ac splendere, & nitere plerūque significare in idque D. Marcum adducit, *c. 9. num. 3. & vestimenta eius facta sunt splendentia, candida nimis, velut nix: qualia fullo super terram non potest candida facere*; cum tamen fullonum id sit artificium, ac si diceret, vt supra modum, & naturam vestes albicare faciant, quod herbæ cuiusdam beneficio assequebantur, quæ ideò fullonum dicebatur, vt Malachiæ *cap. 3. Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum.* Vbi acci- 17

pi-

pitur metaphora ab emundatione metallorum, & dealbatione vestium: nam ignis emundat splendescereque facit aurum, fullonum vero illa herba dealbat, & quasi nitere facit vestes. Hancque esse illam herbam cuius meminit Ieremias, *cap. 2. Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam borith, maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus*: vel ex eo satis constat, quod eadem metaphora emundationis, & dealbationis vestium vtitur, vt Sinagogam immundiciei arguat. Vulgo Saponaria vocatur, inde ducto nomine, quod ea pro sapone fit ad extergendas sordes, & delendas maculas atque omnino ad mundiciem vestium, & candorem; eam autem herbam hic intelligi ex translatione Chaldaicæ paraphrasis deducitur, qua ita legitur: *Si putatis vos mundati posse à peccatis, vt nitro, aut sapone.* Sed siue eadem, siue alia fuerit satis ex notatis euincitur huius herbæ ministerio adeò bestes albicasse, vt quasi splendescere instar cœli, qui cũ mane albescit, splẽdet idque ex aurata luce splendorum Solis iam erũpentis, a qua Auroræ nomẽ, vt Varronis testimonio admonet Marti. Delrius *ad Senecam in Thyestem, vers. 821. pag. mihi 404. 3. part.* & Theodor. Aubeus, *in Horario vniuersali Ecclesiast. cap. 25. num. 1.* ibi: *Solarium radiorum splendores, qui mane Orientem Solem prævenientes ab aurata luce, Aurora, de serò Occidentem sequentes, à luce dubia crepuscula vocantur*; mane Orientem Solem eiusmodi Auroræ splendores præuenire inquit, vt Astrologiam, & Iurisprudentiam optimè calluit Theodorus, vt ex vtriusque scientiæ Principis constaret, hanc temporis partem mane esse, & ideò diei adnumerandam, quidquid aliter senserint initio recensiti, quos meritò despicit Polydor. Ripa *vbi proximè.*

18 Cæterum est relatu dignissimum, laudẽ Domini, quam Brutis, & istiusmodi generis animantibus Regius Vates exoptat, *Psal. 148. vers. 7.* ibi: *Laudate Dominum de terra Dracones, & vers. 10. Bestiæ, & vniuersa pecora, serpentes, & volucres pennatæ.* Quinta diei hora perpetuo ab ipsis naturaliter persolui, si Georgio Cedreno Græco Scriptori, *in compendio Historiali*, fidem adhibere oportet, qui cum duodenario horarum spatio cunctas creaturas preces Deo offerre pronuntiet: *Prima*, inquit, *diei hora preces peraguntur, Prima in cœlo; Secunda preces Angelorum; Tertia volucrium; Quarta iumentorum; Quinta Bestiarum; Sexta Angeli assistunt; omnesque discernuntur creaturæ; Septima ad Deum intrãt Angeli, & exeunt; Octaua laudatio, & sacrificia Angelorum; Nona precatio, & cultus ab hominibus; Decima aquarum inspectio, preces cœlestium, & terrestrium; Vndecima mutua confessio, & exaltatio omnium; Duodecima interpellatio hominũ Deo accepta.* Refert Petrus Bungus *de myster. numeror. num. 12. pagina mihi 394.* Vbi non mirandum subiungit, quod Bruta numeri inscia, Deum laudare dicantur: quemadmodum S. Thom. edocet *2. 2. quæst. 83. art. 10. ad tertium*, dicuntur, Bruta Deum inuocare propter naturale desiderium, quo cuncta suo modo diuinam bonitatem consequi desiderant, sicut etiam Deo dicuntur obedire ob naturalem instinctum, quo mouentur à Deo. Quo sensu animalia iurisperitia censeri scripsit Vlpianus *in l. 1. §. ius naturale, ff. de iust. & iur.* ibi: *Videmus enim, cætera quoque animalia, feras etiam istius iuris peritia censeri.* Et aues nonnullas Philosophiam, & iurisprudentiam callere, vt Coruus, Columba, Ciconia, Vincent. Turturet. affirmat, *in paralel. ethicis, & iuridic. dissert. 34.* vbi iuridice agit, & tandem bruta animalia ratione vti, Plutarch. *in colloquio Vlysis, Circis, & Grilli*, vt apud Gaspat Dornabium, *in Amphitheatro sapientiæ, tom. 1. pag. mihi 359.* nouissimè penes Atanas. Kircherium *de arte magnetica, lib. 3. prælusione 1.* qui animalia professionem omnium scientiarum affectare, scribit. Et quid mirum? cum Orientius Vetus, & eruditus Scriptor, extremo fragmentorum, rationem etiam in brutis agnos-

noscere videantur illo carmine:

Hinc cohibet totum pacis concordia
Mundum,
Quæ brutis etiam cum ratione datur.

Et si dictionem *cum ratione*, diuerso sensu acceperint Martin. Delrius, & Gaspar Barth. *aduersar. lib.* 43. *cap.* 9. Sed citra omnem interpretationem mentem in brutis concedit Galenus *lib.* 3. *de vulgari morbo comic. exponendo diem* 14. *morbi Hermocratis*, cum sic scribit: *Nempè vt Sabinus dixit, morbus insidians veluti fera aliqua, vel homo nequam (nempè mentem habentis animalis est insidiari) repente iam inuadit inopinatos eos, qui ab ipso insidijs obsidentur.*

20 Nec sileam S. P. Clementis statutum *in cap. tribus gradibus* 22. *de consecration. dist.* 2. cuius reuerenti prouidentia disponitur. Sacratissimũ Christi corpus, siue in sacrificio, siue in cõmunione recipientes, saltim quinque horarum spatio (veluti si Matutina hora secunda accipiant, ad sextam; sin vero quarta, vsque ad vesperas, siue nonam) à cæteris vulgaribus cibis abstinere debere, adducã Pontificis verba: *Qui autem residua corporis Domini, quæ in sacrario relicta sunt, consummunt: non statim ad accipiendos communes cibos conueniant, ne putent sanctæ portioni miscere cibum, qui per aqualiculos digestus in secessum diffunditur. Si igitur mane Dominica* (hora scilicet secunda; sic accipiendum, vt sequenti cõgruat, & ordini, & numero horarum) *portio editur, vsque ad sextam ieiunent ministri, qui eam consumpserunt, & si tertia vel quarta hora acceperint, ieiunent vsque ad vesperes.* Vnde Siluest. *in Summa, verb. Eucharistia* 3. *num.* 8. Angel. *verb. Missa, num.* 55. proferunt necessario, vacandum esse ab epulis, & potionibus per aliquod tempus assump-
21 tione Sancti Sacramenti. Quod & si non ita absolutè, saltim sub veniale obseruandum indicat Fagundez *præcep.* 3. *lib.* 3. *cap.* 6. *num.* 5. & Antonin. Diana 3. *part. tit.* 33. *resol.* 4. *in fine*, cum solum grauem culpam ex hac irreuerentia excludant; & suadetur exemplo Ægyptiorum Patruum in Eremo degentium, inter quos: *Nec desunt*, inquit Phil. Iud. *lib. de vita contemplat. Qui præuatc accepto epulo sapientiæ copiosæ præuentis sua placita* (Eucharistiam videlicèt) *perdurant duplum eius temporis, & vix sexto die gustant cibum necessarium.*

Mihi tamen aliorum sententia ma 22
gis placet, qui etiam absque leui culpa licere post Missam, & communionem mensas petere, vt certius constituunt. Nec ideò is sum, qui hoc licere putem; potius enim summæ conuenire existimo, aliqualem abstinentiam post spirituale illud cõuiuium, sed non ita sub præcepto, vt statim edentes, reos nec venialis efficiam. Angelico Doctori subscribens, *in* 4. *dist.* 8 *quæst.* 1. *art.* 4. *quæst.* 3. sequuntur Azor. *lib.* 10. *cap.* 30 *quæst.* 2. *vers. quæ res an absolutio.* Villalob. *in Summa, tom.* 1. *tit.* 7. *dif.* 39. Suarez *disp.* 68. *sect.* 4. *in fine.* Granad. *tit.* 11. *de Eucharistia, disp.* 1. *num.* 5. Bonacin. *disp.* 4. *quæst.* 6. *punct.* 2. *num.* 25. Layman *lib.* 5. *tit.* 4. *cap.* 6. *num.* 23. & nouissimè P. Leander, 2. *part. in septem Sacram. tit.* 7. *disp.* 5. *q.* 43. qui ita Religiosorum praxim admittere testatur, cum frequenter, vltimam Missam celebrans statim refectorium ingrediatur.

Nec aliud euincitur ex decisione 23
dicti *cap. tribus*; quia præterquam quod non est vsu recepta, vt testis est D. Thom. 3. *parte, quæst.* 80. *art.* 8. *ad sextum*; cui fere omnes supra relati cõsentiunt; consilium potius, & adhortationem, quam præceptum continet secundum Archidiaconum, & Turrecrematam, *ibidem*. A quibus nec dessentit Anton. Gãma *post decisiones, quæst.* 1. *num.* 15. ea vero quæ consilij sunt nullam culpam inducunt quamuis neglecta, vt notissimum est.

Iuxta quæ erunt subaudiendi Ca- 24
ietanus *in Summa, verb. Communio.* Henriq. *lib.* 8. *cap.* 49. *num.* 1. Philibert. *tit.* 3. *c.* 3. *in fine.* Conrad. *part.* 2. *q.* 224. Laym. *vbi supra*, & alij asserentes non nisi post aliquod tempus à communione esse expuendum, cuius

con-

contrarium defendit Granad. *dict. cit.* 11. *de Eucharistia, disp.* 1. *num.* 6. & P. Leander *dicto loco quæst.* 44. Respiciunt etenim hac magis decentiam, & honestatem, quam obligationem sub peccato.

MINVTA HORAE SEXTAE:

1 CVm sextæ diei, qua creatus est homo hora sexta peccauerit, & à Paradiso fuerit expulsus; ipsamet Christus, vt quasi eisdem vestigijs redimeret, mori; & affigi voluit, veluti communis Ecclesiæ traditio affirmat, & optime describit Hugo à S. Victore *in speculo Ecclesiæ*, his verbis *In eadem hora Christus Redemptor noster mori voluit pro homine, in qua homo expulsus est de paradiso: & in eadem hominem per lignum redimere placuit, qua eum lignum hostis deceperat, ars vt artem falleret, & medellam ferret inde hostis, vbi lesserat*; in dubitatum tanto facto doceret nil tam naturale esse, quam eo genere quidque dissolui; quo colligatum est: *l. nihil eam naturale 35. ff. de regul. iuris*, id est, eo modo in contrarium acto, vt *ibidem* explicat Petr. Faber, nam vt omnia quæ iure contrahuntur, contrario iure pereunt, *l. omnia* 100. *ff. eod.* ita & quæ iniuria fiunt *l. 1. & fere per tot. titulum, ff. de vi arma ta*, & Paul. de interdicto vnde vi agens *lib. 65. ad Edictum* hoc sensu idem protulit *in l. fere 153. de regul. iuris*, vt Cuiatius, *ibid.* & Pet. Faber, *supra*, meritò obseruarunt.

2 Hinc satis ad rem Petr. Bungus *de myster. numeror. Num. 6.* nec misterio vacare, inquit; quod in Dominica Passione non dicitur meridies, sed hora notatur sexta, cum vtique sexta hora, non aliud, quam meridianum tempus ostendat, vt vulgare est, & nostri etiam indicant *in l. 2. de annuis legat. l. Titius, § Lucius, de liber. & posth. l. ideoque de vsucap. l. 3. de oper. libert.* Notat egregie Anton. Augustin. *lib. 4. emendat. c. 13.* Nullus tamen Euangelistarum meridiem nominauit; sed ita dixit Matth. *ab hora sexta tenebræ factæ sunt super terram, vsque in horam nonam.* Lucas vero: *Erat iam quasi hora sexta*, sed & Marcus: *Cum autem esset facta hora sexta, tenebræ factæ sunt.* In conuiuio autem Patriarcharum apud Ioseph, *Genes. 43. & in Cantico Canticor. cap. 1.* Tempus id non significatum est nomine sexti numeri, sed meridiei: *Euangelistæ vero*, subijcit Bungus vt rem expediat, *in his quæ narrabant, non meridianum tempus, sed horæ sextæ numerum requirebant, ad enarrandum scilicet sacrificium hostiæ eius, quæ oblata est in die Paschæ pro Redemptione hominis,*

qui

qui sexta hora peccauit, atque Paradisiaca sede propulsus est. Vnde Senarius dicitur redemptionis numerus, siue liberationis, indeque libertus, aut quiuis alius diurnas operas dare obstrictus, si adiliculo ad horam sextam persoluerit, liberatur eo modo, quo *supra Hora 5. n. 4. & 5.* animaduertimus.

3 Et quamuis D. Marcus, *cap.* 15. Christum Crucifixum hora tertia dixerit, itaque sit à Telesphoro scriptũ *in cap. nocte sancta* 48. *de consecrat. dist.* 1. postremis illis verbis. *Reliquis vero temporibus Missarum celebrationes ante horam diei tertiam minimè sunt celebrandæ: quia & eadem hora Dominus Crucifixus est, &c.* Quibus magis adducitur D. D. Laurentius Ramirez de Prado *in Pentecontarc. cap.* 38. & inde suaderi poterat, quia fortassis hac de causa tres priores diei horæ sanguini adscribuntur, iuxta sequentem Bungi partitionem, *vbi supra num.* 4. *Prima igitur diei hora vsque ad perfectionem trium horarũ, est sanguinis; tres vero subsequentes, quarta scilicet, quinta, & sexta, choleræ rubeæ; at septima, octaua, & nona choleræ nigræ; tres supremæ, decima nimirum, vndecima, & duodecima pituitæ.* Sed vt horum alia est ratio, ita & superiorum, cum Christum Domi-

4 num hora tertia Cruci fuisse afflixum non effectu, sed lingua, & ingrati populi clamoribus debet intelligi, *cap. periculose* 23, *de pœnit. dist.* 1. vbi sic ex Diuo Augustino: *Nam Iudæi Dominũ nequaquam proprijs manibus occiderunt sicut scriptum est.* Nobis non licet interficere quemquam: *Sed tamen illis Domini mors imputatur: quia ipsi lingua interfecerunt dicentes:* Crucifixe, Crucifixe eum, *vnde vnus Euangelista dixit, Dominum Crucifixum esse hora tertia, alius sexta: quia Iudæi Crucifixerunt eum hora tertia lingua, milites hora sexta manibus*, repetit Gloss. *in dicto cap. nocte sancta, verb. Crucifixus.* Azor *instit. moral.* 1. *part. lib.* 10. *cap.* 2. *q.* 9. Bonac. *tom.* 1. *tit. de his quæ ad priuat. diuini Offic. recit. pertin. disp.* 1. *q.* 1. *punct.* 3. *num.* 5. vbi eodem pacto exponenda esse docent verba illa, quæ continentur *in Hymno Hora Tertia* iuxta ritum Ambrosianum.

Iam surgit hora tertia,
Qua Christus ascendit Crucem.

Idem sentit Iodoc. Damhouderius *in praxi rerum criminal. cap.* 70. *de homicidio lingua*, vbi postquam scripsit, homicidium lingua quotuor modis cõmitti: nẽpe adulterino, seu falso testimonio, consilio, suggestione, vel adhortatione; præcepto, iussu, vel mandato; & iniqua, seu iniusta condemnatione; Iudæos non solũ adhortatione, sed etiam mandato, & iussu Christum Crucifixisse, inquit *num.* 8. *Atque hoc item modo Iudæi*, hæc sunt verba. *Cum Phariseis, & Scribis, Christum seruatorem nostrum occiderunt: quem iussu, clamoribus, ac mandatis imperiosis ad Crucis patibulum adegerunt, vti habent sacræ Euangelistarum historiæ: Crucifixe, Crucifixe eum. Si hunc dimittis, &c.* Cõducit quod in simili scripsit Bald. *in l. is qui, C. si pendent. appel.* eos videlicet qui damnantur ad mortem, bis interire, primo gladio oris Iudicis, quia fiunt serui pœnæ, secundo ipso supplicio, refert Castracan. *de societatib. offic. cap.* 30. *num.* 4. ex quo patet quam periculosè errent, vt verbis vtar dicti *cap. periculose*, qui eos tantum homicidas esse existimant, qui manibus homines occidunt: ac non etiam eos, per quorum consilium, & fraudem, & exhortationem homines extinguuntur.

Et stabilijt præfatam sententiam cœleste illud horarium Passionis Iesu-Christi anonymi cuiusdam, apud Bernardum Cæsium *de mineralibus, lib.* 3. *cap.* 10. *sect.* 9. *num.* 11. quatuor nempe, & viginti Iesu Christi patientis mysteria oculis fidei, singula singulis horis, à prima feriæ quintæ hora, nocte iam appetente, ad vltimam Parasceues, hac serie spectanda proponens. I. Labat, II. Eucharistiam instituit. III. Sermonem habet. IV. Orat. V. Proditur. VI. Vincitur. VII. Colaphis impetitur. VIII. Obnubitur. IX. Negatur. X. Ad Pilatum rapitur. XI. Accusatur. XII. Vt amens 5

irridetur. XIII. Flagellis cæditur. XIV. Coronatur. XV. Ecce Homo. XVI. Crucem Baiulat. XVII. Spoliatur. XVIII. Crucifigitur. XIX. Matrem alloquitur. XX. Sitit. XXI. Expirat. XXII. Lancea transfoditur. XXIII. Deponitur. XXIV. Sepelitur. Hora decimaoctaua die naturalis Redemptorem Crucifixum designat, quæ lucis quasi horæ sextæ respondet, vt eleganter dispungit Petr. Bungus, *dict. tit. Num.* 4. cum illud Euangelij à sexta hora, factas fuisse tenebras super vniuersam terram, intelligendum esse a decimaoctaua hora, vsque ad vigesimamprimam diei naturalis edocet. Et si aliter Euangelistas in concordiam redigere conetur Cardinal. Tolet. *in cap.* 19. *Ioan. annot.* 8. Iacob. Grethser. *de Cruce, lib.* 1. *cap.* 25. P. Suarez *disp.* 40. *q.* 6. Petr. à Iesu Maria *in sufficient. concionat. tit.* 8. *cap.* 40. *ad finem*, Cantapet. *lib.* 9. *Hypotipos. regul.* 36.

6 Idcirco in tanti beneficij memoriam singulis diebus, eadem hora preces Deo effundēdas decreuit Ecclesia, *c.* 1. *de celebrat. Missar. cap. Presbyter.* 2. 91. *dist.* expresse Rupert. *lib.* 1. *cap.* 4. *de diuin. Offic.* Optimè Guil. Durand. *in rational. diuinor. lib.* 5. *cap.* 7. melius Iudocus *lib.* 2. *de Horis Canonic.* qui & nōnullas alias rationes subiungit his verbis: *Porrò hora sexta persoluuntur Deo quotidianæ laudes in memoriam eximiæ illius charitatis, qua pro nostra redemptione ea hora Cruci est affixus*: quemadmodum dicit Ioannes: *Erat*, inquit, *Parasceue Pascha hora quasi sexta.* Et Lucas: *Erat autem fere hora sexta, & tunc etiam subito obortæ sunt* (vt ait Matth. & Lucas) *tenebræ per vniuersam terram ab hora sexta, vsque ad nonam.* Vt Sol pullus, & ater suo lumine contracto, suum, & omnium visus fuerit eluxisse conditorem. Rursus eadem sacra annotatur hora, qua Dominus noster volens ostendere nostræ salutis desiderium, quo flagrabat, à muliere Samaritana aquam petiuit, & illi suæ salutaris doctrinæ (& per illam Samaritanis omnibus) fluenta communicauit, sui cognitionem, quod esset vere Saluator Mundi ipsis elargiens, atque sub illorum typo se in sexta ætate toti mundo per susceptam carnis dispensationem benignius manifestans, Saluatoremque declarans. Nō subticuit id Diuinus Euangelista, cum ait: *Erat autem ibi fons Iacob: Iesus autem fatigatus ex itinere sedebat sic super fontem. Hora autem erat quasi sexta, venit mulier de Samaria aurire aquam*, eadem denique Beatissimus Petrus, orationi intentus, visionem habuit de populo gentium in vnum Ecclesiæ sinū per fidem congregando, cum vidit linteum descendens de Cœlo, plenum quoad rupedibus, volatilibus, & reptilibus, quemadmodum, *Acta Apostolorum, cap.* 10. testantur, *ascendit*, inquiūt *Petrus in superiora vt oraret circa horam sextam*, consentit Ioan. Cassianus, *lib.* 3 *cap.* 3. & refert Michael Timottheus *in diuinum Offic. tit.* 6. *q.* 3.

Ex quibus infertur ante eiusmodi 7 Horam nequaquam posse siue à Cathedralis, vel Collegiatæ Ecclesiæ Canonicis capitulum celebrari, nam cum hæc fuerit vltima Horarum, quæ mane debent in Choro recitari, ipsius decantatio Capituli Congregationem præcedat inde oportebit, quia iure prohibente capitulum dum diuina celebrantur officia fieri non debet, vt multis probat Nocol. Garsia *de beneficijs part.* 3. *cap.* 2 *à num.* 559. & ita ipso efflagitante fuisse per sacram Congregationem Concilij anno 1605. declaratum testatur, in hæc verba: *Congregatio Concilij ad primum respondit, Congregationes eiusmodi capitulares habendas non esse eo tempore, quo diuina Officia celebrantur, nisi causa aliqua vrgens eas in aliud tempus differri non pateretur, quod si hæ Congregationes absque causa prædicta tempore celebrationis Diuinorum habita fuerint, Canonicum iure ab his, vt choro interfit, abesse posse, nec propterea esse mulctandū.* Quod & iam pridem de anno 1600. sub die 17. Nouembris à sacra Rituum Congregatione declaratum, refert August. Barbos. *de Canonic. & Dignitat. cap.* 36. *n.* 14. cu-

cuius declarationis hæc feries: *Congregatio sacra Rituum viso, & perpenso memorali pro parte dimidiorum Canonicorum, & Quartenariorum Ecclesiæ Vlixbonnen. eidē sacræ Congregationi porrecto, declarauit, Capitula, seu tractatus, & Congregationes, ac actus Capitulares per Canonicos Cathedralium, & Collegiatarum Ecclesiarum peractis diuinis Officijs, & præsertim Missa maiori, ne diuinus cultus propter ministrorum subtractionem minuatur, habendos esse, quod si dum Missa, & alia diuina Officia celebrantur, aut Horæ Canonicæ recitantur, Capitula habere voluerint, nisi forte euidens necessitas id postulauerit eius Horæ, in qua id commiserint, quotidianas distributiones minimè lucrari debere censuit.* Repetit idem Barb. *in Collect. Bullarij, verb. Canonici, & verb. Congregationes Capitulares*, §. 4. *& verb. Capitulum.* Et v. Hyeron. Garcia *in Summa de excellent. Sacerdot. tit. 2. difficult.* 9. *dub.* 8. *puncto vltimo, num.* 29. *ex Decreto Clementis VIII.* ita scribens: *De dōde se infiere, que regularmente hablando, no es causa legitima que escuse, porque celebrar Capitulo en tiempo del Oficio, potius est in damnum, quam in vtilitatem Ecclesiæ; y esta es la mente del Papa, pues prohibe tenerlo en aquella hora: pero si se ofreciesse algū caso forçoso, que no puede diferirse, no ay duda sino que quedaran escusados, y que podràn lleuar las distribuciones, porque el Pontifice no prohibe estos casos incidentes, y peremptorios.* Vnde meritò infert Nicolas Garcia, *vbi proximè num.* 563. & ex eo Auguft. Barbof. *dict. cap.* 36. *num.* 16. non solum prohiberi illis horis, quibus diuina, mane præfertim celebrantur Congregationes Capitulares, fed etiam quafcunque alias particulares Commiffariorum Capituli, adeò vt nec tunc liceat facere, aut exigere rationes, computa bonorum, & redditum menfæ, vel fabricæ. Vti nec Miffam dicere, vt communiter docent Scribentes, maximè Hieron. Gonçalez *in regul.* 8. *Cancel.* §. 7. *procemial. num.* 181. Garcia de Benef. *d. cap.* 2. *num.* 390. March. *de facrific. Miffæ part.* 2. *cap.* 35. *num.* 2. Lotherius *de re beneficiar. lib.* 1. *quæft.* 15. *num.* 48. Bonacin. *de Sacram. Euchar. difp.* 4. *quæft. vltim. punct.* 7. §. 5. *num.* 7. Barb. *de poteft. Epifcopi alleg.* 53. *num.* 134. *& in remiffion. Concilij, feffion.* 24. *cap.* 12. *& Bullarij, verb. Canonici*, §. 12. & P. Hieron. Garf. *fupr. num.* 30. qui omnes proferunt, Canonicum, qui tempore diuinorum Miffam celebrat, non lucrari distributiones, cum caufa celebrationis non fit legitima, faltim vt excufet à Chori afsiftentia, vtpote quæ poteft in aliud tempus differri, & alijs rationibus à fupra relatis perpenfis; qui & illud difputant; an distributiones lucretur, qui licentiam ab Epifcopo obtinuit illa hora celebrandi: & licet hac in quæftione negatiua aliquibus placuerit, præfertim Bonacinæ; mihi tamen, magis affirmatiua probatur cū Nicolao Garcia, & Gonçalez, *fupra*, qui ita declaratum affirmat his verbis: *Qui tempore quo cantatur vna Hora in Choro, Miffam celebrat in eadem Ecclefia ex deuotione, vel obligatione, non dicitur interfuiffe illi Horæ, nec illius distributiones accipere poteft; fi vero iuffus fuerit à fuperiore, vt celebraret, tunc reciperet. Superior tamen debet cauere à tali iuffione*, cui fubfcribit alter Garcia *de excellentijs Sacerdot. loco vbi fup.*

8 Hucque fpectat quod licet diebus Dominicis, & feftiuis Miffa hora tertia, ex iuris difpofitione, celebretur, *cap. nocte fancta* 48. *de confecr. dift.* 1. *cap. & hoc attendendum* 52. *ead. dift.* ex quibus ita notauimus *fupr. Hora* 3. In profeftis tamen non nifi hora fexta debet decantari, vt rerum Ecclefiafticarum peritifsimus Guil. Durandus admonet *in Rationali Diuinor. lib.* 4. *cap.* 1. *num.* 20. & Nauar. *de Oratione cap.* 21. *num.* 31.

Vnde cum monitoriales litteræ ab Epifcopo, feu illius Vicario generali, pro rebus furto fubtractis, aut aliter deperditis expeditæ, debeant neceffario inter Miffarum folemnia à Parrocho, aut alio de ipfius licentia diebus feftiuis in Ecclefia publicari, vt colligitur *ex Extrauag. vnic. Ioannis XXII. de furtis*, & refert Petr. Anton. Lazarius, *de Monitorijs, fectione* 1. *quæft.* 19. *num.* 1. dictis horis publicentur operæpretium erit, vtpote quibus communiter his diebus folent Miffæ decan-

cantari,& populus ad illas accedere. Sicque subaudiendum erit id, quod in Episcopo solemniter excommunicanre disponitur *in cap. Debent* 106. 11.*quæst*.3.videlicet, debere duodecim Sacerdotes Episcopum circunstare: & lucernas ardentes in manibus tenere: quas in conclusione anathematis, vel excommunicationis proijcere debent in terram, & conculcare pedibus, hoc enim inter Missarum solemnia fiebat, vt omnibus tunc conuenientibus innotesceret, quod præmaxime in publicis his excommunicationibus desideratur, vt colligitur ex textu *in c.curæ sit* 20.*ead.causa*, *& quæst*. vbi eo præsertim nomina excommunicarorum, præforibus Ecclesiæ affixi præcipiũtur, vt & hodie apud nostros cum in rabela describi mandatur, nisi vt de ipsorum excommunicatione vniuersi Ecclesiam introeuntes certiorentur, audi texrus verba: *Curæ sit omnibus Episcopis excommunicatorum omnino nomina, tam Episcopis vicinis, quam suis Parrochianis pariter indicare, eaque in celebri loco posita præ foribus Ecclesiæ cunctis conuenientibus inculcare, quatenus in vtraque diligentia excommunicatis vbique Ecclesiasticus aditus excludatur: & excusationis causa omnibus auferatur*, quibus & indicari videtur, mõris fuisse illo sœculo, excommunicatorum nomina, siue scripturam nominum, diebus Festiuis præsente populo ad limen Ecclesiæ pedibus conculcare, hoc enim significare videntur, ibi: *Eaque in celebri loco posita præ foribus Ecclesiæ cunctis conuenientibus inculcare.* Et suadetur *ex dicto cap.debent*, vbi in anathemate iuuentur lucernæ illæ, qui bus proculdubio excomunicati significantur, in terram abijci, & conculcari, nõ aliter ac sal infatuatum, quod iuxta Euangelicam doctrinam ad nihilum valet vltra, nisi vt proijciatur foras, & conculcetur ab hominibus, *cap. non omnes Episcopi* 2.*quæst*.7. Quo referendum existimo illud Concilij Auraliconensis, cuius fit mentio *in cap. cum aliquis* 108. *dicta causa, & quæst.* Vt cum aliquis excommunicatus, vel anathematizatus pœnitentiã ductus veniam postulat, & emendationem promittit, Episcopus, qui eum excommunicauit, ante ianuas Ecclesiæ venire debet, & duodecim Presbyteri cum eo, qui eum hinc, & inde circumstare debent; & si ille terræ prostratus veniam postulat, & de futuris cautelam spondet: tunc Episcopus apprehensa manu eius dextera, in Ecclesiam illum introducat. & communioni Christianæ reddat. Terræ enim postratus absolutionem eo petere debebat si cõiecta ri fas est, quiã necessario à terra loqueretur oportebat, qui propter excommunicationem fuerat in terra proiectus.

9 Quibus adnectam sex horarum spatium partem considerabilem cuiuslibet diei, etiam Romani, aut ciuilis censeri; vtpote quæ ipsius quartam partem constituunt, veluti obseruat Anton. Diana, *resol. moralium, part.* 1. *tit.* 9.*resol*.1.*vers.quid ergo*, vbi inde deducit laborantem, in die festo per dictum spatium, lætalis culpæ rearum incurrere; nec posse ratione paruitatis materiæ excusari. Nã licet regulariter quarta cuiusque rei pars, minima habeatur; id non perpetuo verum est, vt casu, de quo loquimur, & serotinæ collationis in ieiunio, quam & si prædicta ratione ad quantitatem quartæ partis eorum, quæ ieiunanti ad ordinariam cœnam sufficerent, producant Reginald. *in praxi tom*.1.*lib*.4.*cap*. 14. *dub*.10.*num*.185. Laym. *in Theolog. Moral.lib*.4.*tit*.8.*cap*.1.*num*.9.& Filliucius, *tom*.2.*tit*.27.*part*.2.*cap*.3.*q*.7. *num*.33. Id tamen meritò displicet Antonino Dianæ *ibidem*.

10 Ex quo fit sex horarum defectum in præscripta ætate ad professionem, ipsam vitiare, nullamque reddere. Ita Villalobos *in Summa tom*.1.*tit*.15.*dific*.20.*num*.1 his verbis: *Se dio por nula vna profession, con parecer de los hombres mas doctos desta Vniuersidad de Salamanca, por auerse hecho seis horas antes que el nouicio cumpliesse los diez y seis años.* Idem docet ex Basilio Antonin. Diana, *resolut. moral. part*. 3. *tit*. 2. *de du-*

dubijs regulariter, resol. 57. & part. 5. tit. 5. resol. 18. Vbi ita Rotam censuisse obtestatur, quibus, & nos subscripsimus *Annalib. tractat. de ætate ad omnes humanos actus requisita Anno* 16.
11 *quæst. vnic. num.* 6. rationibus à Thom. Sancio expensis, *lib. 2. de matrim. disp.* 24. *num.* 22. vbi contendit vnius, vel alterius horæ defectum officere validitati professionis, vti in expresso declarasse Eminentissimos Cardinales expositioni Tridētini deputatos, affimat Summæ fidei, auctoritatis, & doctrinæ vir August. Barbos. *iuris Ecclesiast. lib. 1. cap. 42. num.* 139. & Ioannes Machad. *in perfecto Confessore tom. 2. lib. 5. part. 1. tit. 3. doc. 3. num.* 3. Et si in contrariam sententiam magis inclinent asserentes subsistere professionem emissam qualibet hora vltimi diei, quo nouitius legitimam ætatem adimplet. Vt tenent Campanil. *in diuers. iuris Canon. rubr. 7. cap. 6. n.* 129. alijque apud Barbosam, *vbi proximè.*
12 Quibus congruit ex sententia doctissimi P. Ioannis Marianæ *lib. 2. de morte, & immortalitate, pag. mihi* 398. Sex horas diurnas sufficere ad laborem, & si hoc minimè ius nostrum admittat, *l. 2. ff. de ann. legat. l. 3. ff. de Operis libertor.* ibi: *Itaque nec ei liberto, qui sex horis dumtaxat ante meridianis præsto fuisset, liberatio eius diei contingit,* & si hoc diuersam habeat rationem, vt ex his quæ ad huius l. explicationem *superius Hora* 5. meditauimur, satis conjectatur.
13 Id tamen certius est, quòd subindicat idem Ioan. Mariana, & probatur *in libris nostris*; scilicet horam sextam diei artificialis, horam esse quietis, & recreationis post laborē. Vnde Palladius Ægyptiorū more, *lib. de re rustica*, in omnibus mensibus metitur horas duodecima Solis ortu ad occasum, sextā accipiēdo pro duodezima meridiana nostri Horologij, quā otio adscribit. Hinc nos appellamus *Siesta*, quietis illud tempus ab hora *Sexta*, quaquiesci solebat, *vt elucidario nostro linguæ Hispanicæ* contendimus ex eodem verbo, consentit Sebast. Couarr. *in Thesauro eiusdem linguæ.* Quod etiam Romanis commune fuit, audi Martialem *lib. 4. Epigr.* 8. qui postquam aliarum horarum officia distribuit, ita rem aperit.

Sexta quies lassis, septima finis erit.

Facit & apud Græcos incerti Auctoris distichon, quod sic vertit Lilius Girald. *de annis, & mensibus, pag. in libro nostro* 605.

Sufficit in sextam labor horam, deindè sequentes,
Vt viuas, numeri littera cidi monet.

Hoc carmen ita Maxim. Planudes exponit: Ad sextam diei horam, inqut, operari, & laborare decet, post hanc cibum procedere; quod etiam manifestatur per litteras Horologij; nam si Græcas litteras, quæ septimam, octauam, nonam, & decimam horam significant coniunges, verbum *Cidi* ex primes, quod *viue* significat Latine, ac si dicat, cedas, vt viuas. Et quia meridianis horis interquiescere solebāt veteres, & torpore quodā animi & corporis solui in soporē; torporis, & desidiæ Dæmonem, meridianum dicebant, ita Euagrius *de octo vitijs: Desidiæ Dæmon, qui etiam meridianus vocatur, Dæmonū omnium grauissimus est, ac monachum sub horam quartam agreditur*, meminit huiusce obseruationis Gasp. Barth. *tom. 2. aduersar. lib. 45. cap.* 4. à quo veluti periculosiori, merito liberari exoptat Regius Vates *Psal. 90. vers.* 6. *ab incursu, & Dæmonio meridiano.* Et sic diuersa hac de re alij senserint, quorum meminit Torrebl. *iuris spiritual. lib. 4. cap. 8. sect.* 10.

Hac de causa, cum spectacula Bestiariorum, siue eorum qui bestijs obijciebantur matutina fuissent; vt satis euincit Petr. Faber *semestr. lib. 1. cap. 6 ad finem*: Meridiana gladiatorum exhibebantur, vt horum quies, & oblectamentum, illorum tristitiam leniret. Sic ex Seneca didicimus, *epist.* 7. illis verbis: *Casu in meridianum spectaculum incidi, ludos spectans, & sales, & aliquis laxamēti, quò hominum occuli ab humano cruore acquiescant.* Facit Tertul. *in apolog. cap.* 15. *Risimus, & inter*

ludicras Meridianorum crudelitates Mercurium mortuos cauterio examinātem, & ibidem P. Ludouic. de la Cerda *num.*494. Item Suetonius *in Claud. Bestiarijs, Meridianisque adeò delectabatur, vt à prima luce ad spectaculum des cenderet, & meridie dimisso ad prandiũ populo, persederat.* Ex quo forsan consuetudo irrepsit in tragædijs, & comæ dijs ludicrum aliquid, & iocundum intermiscendi, quod *Entremes* vulgari sermone, quasi intermistionem dicimus, & Græci *Episodion* dixerunt, vt notat Lilius Gregor. Girald. *de Poetar. Histor. dialogo* 6. *pag.* 231. vbi ex Theophilo, & Suida scribit episodiũ, appellari in fabulis, id quod risus causa infertur, extra subiectum, vel argumentum fabulæ, à quo idem profert Sebast. Couarr. *in Thesauro linguæ Hispanicæ, verb. Entremes*; cuius rei plura Lipsius *Saturnal. lib.* 1. *cap.* 19.

Erat enim meridies, vt illud prosequar, ipsissima quietis hora, vt nec iuris nostri conditores latuit, cum sic expresse caueatur *in l. Medicus* 26. & suadetur *in l. operarum* 50. *ff. de operis libert.* ex quibus idem *Hora praecedenti* admonuimus. Quæ etiam post meridianos cibos Episcopis permittitur, iuxta Gasp. Cantarenum, *tit. de Officio Episcopi*, apud Genuensem *in manuale Pastorum, cap.* 23. *num.* 5. affirmantem posse Episcopum finito prandio aliquantulum honeste cum familiaribus recreari, dummodo, inquit, recreatio in contumeliam alicuius, neque in obscænitatem labatur scurrilitas summopere vitanda, in oratione grauitas seruanda, risus immodicus cohibendus aliquos musicæ genus nõ reprehenditur, dummodo non sit lascibum: animi enim relaxatio illum alacriorem facit, ad negotia, & ad bonam valetudinem deseruit. Et forsan hoc nobis insinuare voluit Deus cum peractis omnibus, quæ admirabilem vniuersi Orbis structuram decebant, deambulat in paradiso ad auram post meridiem, *Genes.* 3. *vers.* 8.

14 Adstruunt ergo proxima horam diei sextam meridiem, & noctis medietatem conficere, cuius rei eam veram rationem his verbis assignat egregiè Polidor. Ripa *de noctur. tempore cap.* 6. *num.* 3. Ego existimo, scribit, attento Hispaniarum vsu, qui media nocte duodecimam calculant horam, itidem, & in meridie, quoniam vero attento breuiore Horologio horarum summa diuiditur in quatuor partes, ita vt est quatuor sex horarum quaternarijs integre conficiatur Orbis viginti quatuor horarum, & singulis sex horis denuo prima enumeratur hora ad sextā inclusiue; ideò in meridie opportune dicitur sexta hora diei, in media nocte sexta noctis hora; probat *l.* 1. *ff. de manumis.* Ad quam sextam meridianam hora respexisse videtur, Virg. *AEneidos.* 8.

Sol medium cœli conscenderat igneus
Orbem.

Et Mart. *lib.* 3.

Iam primo Phetonte sudat Aethon
Exarsitque dies, & hora fessos
Interiungit equos meridiana.

Itemque Lucan. *lib.* 1.

Quæque dies medius flagrantibus
æstuat horis.

Nocturnam etiam horam sextam describit Virgil. 4. *AEneid.*

Nox erat & placidam carpebant fessa
soporem corpora, &c.

Ouid. quoque 5. *Fastor.*

Nox vbi iam media est, somnusque silentia præbent.

Necnon & Stat. *lib.* 2. *Theb.*

Ast vbi prona dies longos super æquora fines exiget,
Atque ingens medio natat vmbra profundo.

Dabantur enim accusatori ex legis præscripto sex horæ, quibus in foro dicere, & causam verbo agere posset. Vnde Plinius *lib.* 4. *epist.* 9. ad Vrsum: *Nam cum ex lege accusator sex horas, nouem reus accepisset, ita diuiserat tempora Reus inter me, & eum, qui post me dicturus erat, vt ego quinque horis, ille reliquis vteretur.* Cicero *pro Flacco*: *Quid enim fuit, quod abeo redimeretur, vt duceret iudicium, cui sex horas omnino iudex dedit.* Et rursus 3. *actione in Verrem*, idem 15

sig-

significasse videtur: *Hic tu forsasse eris diligens*, inquit, *ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam, nisi omni tempore, quod mihi concessum est, abusus ero, querere Deum, atque hominum fidem implorabis, circumueniri Caium Verrem, quod accusator nolit tamdiu, quam liceat dicere: quod mihi mea lex eum det, eo mihi vti non licebit?* Consentit Alex. ab Alex. *lib. 4. dierum genial. cap. 11. in foro autem leges cauebant, vt sex horæ accusatori, reo vero darentur nouem, ne paucioribus clepsydris tẽpore præscripto præcipitarent causas*, refert Franc. Pollet. *Historiæ fori Roman. lib. 1. cap. 2. ad finem*. Et si Asconius Pedian. *in Orat. Ciceronis pro Milone*, ex Pompei constitutione memorat horas duo accusatori, & tres reo datas.

16 Quod interuallum, vt ex proximè narratis conijcitur, nedum ipsis tantũ accusatoribus, & reis, sed & illorum patronis, & Oratoribus permittebantur, vt nec vltra prolixis rationibus commendatam causam instruerent, cuius tanta nostris legibus cura fuit, vt siue verbo, siue scripto aduocatorum petulantiam, & temeritatem, quasi qui horas sermonibus fallunt, omnimodo auersentur, inde *l. 4. tit. 16. lib. 2. nouæ Recopil.* inter alia hæc leguntur: *Y otrosi defendemos, que en el processo no disputen los Abogados, ni los Procuradores, ni las partes principales, mas cada vna simplemente ponga el hecho en cerradas razones* Et expressius *sanctione illa anni* 1594. ad bonum negimen edita 5. Februarij, quam vulgo *Auto de buen gouierno* dicimus, quæ nupertime excusis 128. locum obtinet, vbi sic cauetur: *En Madrid a cinco de Hebrero de mil y quinientos y nouenta y quatro años, el Consejo consultò a su Magestad, que auiẽdo visto la demasia que ay en Abogados, assi en hazerse pagados, como en se alargar en las informaciones en derecho, parecia que de aqui adelante hagan las dichas informaciones breues, y compendiosas, en Latin, sin Romance alguno, si no fuere algun dicho de testigo, o escritura, a ponderacion de ley, o Doctor que principalmente tocare al punto, y al que refiere a los otros sin dezir los referidos por èl, so pena de veinte mil marauedis para la Camara de su Magestad, y pobres, por mitad.* Et inferius: *Y su Magestad vino en ello, y mandò que assi se hiziesse, y se despacharon cedulas della para las Chancillerias, y Audiencias, y el Consejo mandò se notifique a los Abogados de esta Corte.* Et deinde *simili constitutione* 157. qua præscribitur, nõ nisi vnicum aduocatum, pro vno quoque litigantium in Senatu loqui debere, sic scribitur: *Y assimismo mandaron que los dichos Abogados conformen en quien ha de hablar en los estrados en el hecho, y derecho, que solo ha de hablar vno, y no mas, con breuedad, como lo dispone la ley de la Partida, y leyes destos Reynos: Ansi lo proueyeron, y mandaron.*

Fuit ergo semper Aduocatorum in 17 dicendo effrænata colluuies inuisa, & exossa, quandoquidem hac de causa ab officio propellendos, vt litium concinatores admoneat Vlpianus *in l. nequicquam 9. §. 1. ff. de Offic. Proconf.* id est, quasi qui verbis aut causas confingũt, aut perpolliunt, vt explicat Alex. *dierum genial. lib. 4. cap. 15. & ibidem* Andr. Tiraquel. ex Alexandro Neapolitano, Petr. Gregor. *syntagm. lib. 49. t. 6. n. 29. & 30.* Meritò enim loculentis istis, aut blateronibus silentiũ à iudice posse indici sub amissione Officij, tenet Glossa *in l. ex ea causa, ff. de postul.* cui & nõnulli subscribunt, quibus accedit Ioan. Neuizan. *in Sylua Nuptiali lib. 1. verb. non est nubendum, num. 18.* faciunt scripta à Cardinali Tuscho, *pract. conclus. iuris littera A. conclus. 233. num. 2.* vbi ex eodem Neuizan. refert Clementem V. S. Potificem, noluisse eos in voce audire, propter impertinentia ipsorum verba, quorũ nocumentum egregiè, & satis ad rem expendit idem Petr. Gregor. *vbi proximè*, ita: *Iudices porrò afficiant istæ Cicadæ, quæ nihil præter verba habent: quod illis veritatem obscurent, & tempus iudicandis litibus decretum, battologia præripiunt, falsa pro veris inculcant, decipiuntque.* Nec reticeam Ciceronẽ, qui id egregie prædixerat, *de Oratore:*

Sunt

Sunt enim quasi rabulæ, qui sibi diserti non videntur, nisi omnia tumultu, & vociferatione concusserint. Et paulò post: *Non enim causidicum, nec proclamatorē, aut rabulam hoc sermone nostro conquirimus.* Et elegantissimè D. Bernard. ad Eugenium *de consi. lib. 2. cap. 10. Miror quemadmodum religiosæ aures sua audire sustinent huiusmodi disputationes Aduocatorum, & pugnas verborum, quæ magis ad subversionem, quam ad inuētionem proficiunt veritatis; Hi sunt qui docuere linguas suas loqui mendacium, diserti aduersus iustitiam, eruditi pro falsitate, sapientes sunt, vt faciant malum eloquentes, vt impugnent verum.* Quo & medicis vitio adscriptum nec semel obseruaui, vnde prouerbium: *Medicus loquax ægrotanti alius rursus morbus*: hac de causa Virgil. 2. *Æneidor.* artem medicam mutam appellauit, vt notat Mercurial. *lib. 3. variar. lect. cap.* 13. ex Tulij Vrsini explicatione dicentis; mutam à Virgilio artem medicam nuncupatam, quod tota eius vis in operationibus, ac remedijs potius, quam in sermonibus, atque eloquentia collocetur, quod Celsus, & Gallenus passim prædicant, sed Celsi præfationis verba non subticeam, sunt elegantissima: *Morbus autem*, inquit, *non eloquētia, sed remedijs curari, quæ si quis è linguis vsu discreta bene norit, hunc aliquanto maiorem medicum futurum, quā sine vsu linguam suam excoluerit.* Et fortè hac mente artem medicam, Deorum manus esse credidit Herophilus apud Serib. Larg. *epist. ad Iul. Callist.* Hinc apud veteres iactitatum vbi me dico, ad ægrotum opus sit, ibi non accedendum esse musico. Id est, loquaci medico, nil extra vocem habenti. Meminit Vitrubius *lib. 1. cap. 1. Si vulnus mederi, aut ægrum de periculo eripere oportuerit, non accedet musicus.* Idemque sensisse Sophoclem Aiac. Flagellif. notat Gaspar Barth. *aduersar. lib.* 24. *cap.* 9. consentit Zacutus *in introitu ad praxim præcept.* 3.

Sed ne à nostris longius abeamus, venditores quoque inanium verborū omni æuo fuisse, Martialis indicat *lib. 6. Epigram.* 19. in Posthumum Causidicum.

Non de vi, neque cæde, nec veneno,
Sed lis est mihi de tribus capellis,
Vicini queror has abesse furto:
Hoc iudex sibi postulat probari.
Tu cannas, Mithradaticumque bellū,
Et periuria Punici furoris
Et Sullas, Mariosque, Mutiosque
Magna voce sonas manuque tota
Iam dic Posthume de tribus Capellis.

A quo nec dissentit Gellius *noct. Attic. lib. 1. cap. 22. Memini ego Prætoris docti hominis tribunali me forte assistere, atque ibi Aduocatum non in celebrem sic postulare, vt quam causam diceret, rem quæ agebatur non attingeret.* Quod de pessimis dictum vellim, nam rectis & timoratæ conscientiæ Aduocatis nil est laudabilius: Lapsa erigunt, fatigata reparant, nec minus prouident humano generi, quam si prælijs, atque bulneribus patriam parentesque saluarent, vt scripsit Leo Imperator *in l. Aduocati, C. de aduocat. diuersor. iudic.* facit *l. laudabile, sequent. titulo*, & vt Theodorici vno verbo dicam apud Cassiodor. *lib. 1. variar. epist.* 12. *Quid enim aduocationis officio ornatius? Quod peregrinum negotium ad suas molestias trahit, vt laboribus subueniat alienis.*

Deinde vt vlteriora petamus, Ecclesiastici solēt frequenter citare subditos, vt intra sex horas compareant, quarum duas pro prima, aliàs duas pro secunda, & demum aliàs pro tertia dessignant, vt docent Bancius *de nullit. titul. ex deffectu citationis, num.* 108. vbi id generali consuetudine esse receptum testatur: refert Lazar. Tœnut. *de momento temp. cap.* 21. *num.* 4. qui & si iure communi attento id satis putet, argumento *l. contumacia* 53. *in princ. ff. de re iudic.* Et eorum quæ communiter notantur *in l. ad peremptoriam, ff. de iudic. & in cap. consuluit, de offic. delegat.* ex quibus constat licere iudici citare semel peremptorie ad sententiam intra tres dies, aut horas, quarum vna pro primo, alia pro secundo, & tertia pro vltimo, & peremptorio dessignata videtur; cæterum 18

rum stante statuto præcipiente, quod tertio citari debeat, non sufficere vnicam eiusmodi citationem pro tribus, docet, sed omnes debere fieri diuersis temporibus, ex Baldo *in cap. ex litteris, de constitut. in fine*, & Alex. *in l. 3. §. Prætor ait, num. 14. ff. de damno infecto.*

19 Vtrum autem post horam diei sextam, nostri scilicet Horologij duodecimam, liceat Episcopo minores ordines conferre? Nondum exploratæ quæstionis existit. Negatiuam partem amplectuntur Siluest. *Verb. ordo 2. q. 6. in fine*. Angel. *eodem verb. 5. §. 5.* & alij adducti à Fornerio *de ordine, c. 8. num. 3. vers. Tertio nota*, Zerola *in praxi, part. 2. verb. Ordo, vers. Decimo*. Philib. *tract. 1. part. 7. cap. 5. n. 3.* qui docent, ordines minores minimè post prandium dari posse.

Pro affirmatiua tamen vt probabiliori pugnant Henriq. *lib. 10. cap. 12. num. 2.* & alij quibus adhæret nouissimè P. Leander *in sept. Sacram. tract. 6. disp. 9 quæst. 6. part. 2.* vbi ita praxim Hispaniæ, & Italiæ obseruare affirmat, cuius & testis adsum.

20 Est etiam huiusce inspectionis annum naturalem, siue solarem confici ex trecentis sexaginta quinque diebus & sex horis, vt extat notissimum, & aduertit Iulius Labor. *elucubrat. variar. tit. 1. cap. 6. num. 15.* qui & *num. 16.* subiungit annum esse duplicem, communem, & bissextum. Primum constare ex CCC. LXV. diebus. Secundum, qui & intercalaris dicitur, dies CCC. LXVI. habere: Progreditur enim annus ciuilis per dies integros, neglectis minutis horarum, cum sit institutus ad cōputum vulgi, quod minutias percipere non potest. Vt autem cum anno astronomico prosequitur, quo ad fieri potest congruat, loco horarum, & minutiarum, quarto quoque anno intercalatur dies vnus, & quia dies interiectus aliquando plus continet, quàm fragmenta præcedentibus annis neglecta, ideò institutum est post reformationem Kalendarij, vt quadrigentesimo quoque anno bissextilis annus omittatur, ne alioquin

tilis annus omittatur, ne alioquin

æquinoctia, & solstitia versus principia mensium paulatim progrediantur, quam diuersam anni dimensionem Cōsultos non latuisse, planè conijcitur *ex l. ita vulneratus 51. §. æstimatio, ff. ad l. Aquil. l. cum hæres 4. § Stychus, el segundo, ff. de stat. liber. iuncta Gloss. ibidem.*

Qui quidem annus trecentorum, & sexaginta quinque dierum, non per momenta temporum in horas, & semihoras iure ciuili computatur, *l. anniculus 134. ff. de verbor. signif.* vt si hora prima à meridie quis natus sit, ea hora anniculus dicatur: hoc enim non inspicitur inquit Petr. Rebuf. *in d. ead. l. anniculus*, facit *l. cum hæres, §. Stychus ff. de stat. liber.* Ex quo infert, non censeri interruptum processum, si vltimo die anni (post horam tamen, qua mathematicè fuit completus) pars compareat, licet alias omnino transacto hoc anno interrumperetur, ex Bartol. *in §. 23. de iurisd. omnium iudic.* & hoc computandi modo vti debere, inquit, in anno ad prosequendam appellationem constituto, *cap. cum sit Romana, de appellat.* In eo post cuius lapsum missus in possessionem ex primo decreto efficitur verus possessor, *l. si finita, §. si plures*, vbi Gloss. *de damno infecto*. In præfixo, iudici delegato ad exequēdā sententiam, *cap. quærenti, de offic. delegat.* Et hæredibus vt non nisi intra annum cōtra ipsos competat actio in iudicio repetundarum, *l. 2. ff. ad leg. Iuliam repet.* Itemque in designato ad reclamandum erroris causa contra sententiam, *auth. quæ supplicationes, C. de prec. Imperat. Offer.* Ad deliberandum, vt si intra illum institutus decedat, hæreditatem transmittat, *l. cum antiquioribus, C. de iure delib.* Et tandem nonnullis alijs, quibus annus fauore magis, & ex benignitate, quam odio præfigitur. 21

22 Vnde cum anni, & duorum mensiū spatium, quod publicanis ad gabellarum exactionem præscibitur *in l. 19. tit. 17. lib. 9. Recop.* Potius in odium ipso-

ipsorum statuatur, vt priora *eiusdem l.* verba demonstrant, ibi: *Por relevar a nuestros subditos, y naturales de molestias y vexaciones injustas: y porque nuestros Arrendadores sepan dentro de que tiempo han de pedir las nuestras Alcabalas, &c.* Non per dies, sed per horas, semihoras, & momenta erit computandū ita, vt si post illius horæ punctum, quo anni, & duorum mensium spatium completur, Publicanus gabellam in iudicio petierit, nequaquam sit audiendus. Idque verissimum puto, dummodo annus in dict. l. non pro solari CCC. LXV. dierum subaudiatur; sed pro eo omni tempore, quo fuerint gabellæ conductæ, ita, vt legis sensus sit, Publicanum debere tempore suæ conductionis siue vnius, siue plurium annorum fuerit, & duobus mensibus sequentibus, à venditoribus gabellas petere, alioqui dicto tempore elapso actionem amittat. Hocque legislatorem sensisse semper existimaui, illis verbis: *Mandamos, que de las ventas que se hizieren de bienes muebles, o semouientes, sean obligados a pedir assi el Alcabala, como las penas, en todo el año de su arrendamiento, y en dos meses despues.* Nec enim insusitatum videri debet annum in iure pro quocunque tempore accipi, siue trecentis & sexaginta quinque diebus maiore, siue minore, vt pro hebdomada, *in cap. tenere 4. 31. dist.* ibi: *Anno vicis suæ.* Vbi obseruat Gloss. colligiturque ex tradditis à Quintiliano Mandosio *in casibus annal. num. 8. & seqq.* M. Anton. Bard. *de tempore vtili, & continuo, cap. 2. n. 4.* Sic item accepisse videtur Plutarch. *lib. de fest. Oration.* cum annum pro hominis ætate vsurpat; eo inquit Lelius Vitiol. *horar. successiuar. tom. 2. lib. 1. cap. 1. num. 1.* quia vt annus plura tempora horarum, videlicèt, dierum, & mensium continet; sic etiam hominis ætas ex eisdem circulo suo annorum contexitur, nec mirum ætatem annum diei, cum homo ipse annus item nec immeritò inde dici possit, quod tot membris, quot diebus anni reuolutio conficitur, & illius corporalis structura constet, vt nonnullis placuit, vel trecentis sexaginta quatuor, vtpote magis Epiphanio probatur *contra hæresim Basilidis*, Scribenti, & Mantuæ *in glossario iuris, clas. 1. dialog. 23. num. 3.*

Sed vt rem prosequamur, sensus *dicta l. 19. Recop.* eo modo quo diximus, satis euidenter ex ipsius verbis colligitur: nam vt ex relatis patet, toto tēpore suæ locationis Publicano conferuat actionem petendi gabellam, ibi: *Todo el año de su arrendamiento.* Ergo siue fuerit vnius anni locatio, siue plurium (cum gabellæ non vno tantum, sed pluribus annis soleāt locari, *l. penes, C. de vectigal. l. 2. & 4. tit. 13. l. 15. & 18. tit. 11. lib. 9. Recop. cap. 6. incipiē ti: Otrosi, con condicion, que si paresciere a las justicias, in nouis gabellarum punctuationibus*, ex quibus notat Gironda *de gabel. part. 1. num. 17.*) integro locationis tempore exigendi ius habebit. Verbum enim illud *año*, licet in singulari, idem operatur ac si in plurali positum fuisset, cum vbi ratio suadet, etiā singularis importat pluralitatem, *l. filij, de verbor. signif.* Molin. *lib. 1. cap. 5. num. 21. & 22.* Velaz. de Auendaño *in l. 40. Tauri, gloss. 10. num. 5. & l. 41. gloss. 2. num. 13.* Casan. *cons. 4. vol. 1. num. 20.* Flores de Mena *ad Gammā, decis. 225. & lib. variar. quæstion. q. 17. num. 38.* P. Molin. *de iust. & iure, disp. 590.* & plures alij quibus id probabimus *nostris obseruat Grāmatico-legalibus verb. singularis.*

Idque adeò verum existimo, vt non solum si plurium fuerit annorum locatio, his omnibus actionem ad gabellarū petitionem concedam: imò & toto tempore secundæ locationis, si prima finita iterum reconduxerit. Hoc casu indubitatum crediderim publicanum posse gabellas primo locationis temtempore debitas, quolibet anno secundæ locationis repetere, quoniam *prædicta l. Regia* concedit actionem conductori gabellarum, donec conductor esse desinat, & cum fuerit officio functus etiam per duos menses. Ergo ibi semel & iterum, quis gabellas conducit,

cit, debita prioris locationis, etiam secunda durante extorquere poterit, donec conductor esse desierit, & quasi non conductori possit item. duo illi menses competere ad exactionem; sicque censui *in vna Taurinensi vectigaliũ, quæ ad Præfectos Nobilium huius Cancellariæ fuit deuoluta* 20. *Octobris* 1646.

23 Et subhastatio rerum fiscalium, quæ ex præscripto *l.5.tit.11.lib.9.Recopil.* ea hora fieri debet, qua homines in foro conueniunt, vt supra *in Antelog. minut.*131. notabimus; hora sexta fiat consectarium elicitur, cum hac frequẽter homines ad forum concurrãt, teste Guil. StucKia *antiquit. conuiuial. lib.*1.*cap.*11. qui id verbis istis affirmat: *Obseruabis etiam hic, id quod Brodeus, lib.4. Miscel. cap.*32. *annotat, quoniam maxima populi olim circa horam sextam, id est, meridiem in foro esset frequentia*; quod & nostris commune sciunt omnes, aliter vero facta subhastatione publicorum redituum, aut rerum fiscalium, nullius erit roboris ex defectu solẽnitatis requisitæ, ideoque nouis adiectionibus, vulgo *pujas*, erit locus, veluti in proposito adnotauit Bobadilla *in polit. lib.* 3. *cap.* 4. *num.*20. his verbis: *Y a esto digo, que o el remate se hizo sin asistencia de la justicia, y Diputados, y a deshora, priuadamente, sin pregones, y omitida la solemnidad de derecho necessaria; y en este caso es nulo, y se deue admitir la baxa.*

24 Vtrum autem vomitu laborantibus, si per sex horas saltim quieuerint, possit sacra Eucharistia ministrari? Elegans est disquisitio, in qua necessario cum Medicis, præmittẽdum bifariam contingere ægrotantes vomitu lancinari, aut quia solum euomant quidquid deglutiunt, siue alimentum sit, siue potus; quandiu vero nihil deglutiunt quiescat ventriculus, & vomitus, molestiam eiusque euentum effugiant. Et hoc duobus modis considerandum venit, potest enim alimenta, & potiones reijcere, & non omnia, aut cuiusque fortis, & quouis modo præparatos cibos, aut potus statim excludere, & hoc siue in moderata, siue in paucissima quantitate deglutiantur.

Secundo modo, vomitus contingit, non excitato, aut molestato ventriculo, occasione alicuius rei deglutitæ, sed ob propriam morbi ideam, tanquam accidens eius vomitum excitãtem (vomitus enim accidens morbi, non morbus est.) Quod accidens trifariam euenire potest, aut assiduè, & continuè, ita vt breuissima sit reiteratio vomitus, aut quia per determinata interualla repetat, aut quia indifferenter eueniat non repetens stabili, sed variato tempore, vt si modo per horam, modo per dimidiam; postea per duas, aut tres, aut longiorem durationem euariet, vt in nulla duratione, seu intermittentia certum temporis retineat, & seruet.

His prælibatis, sit conclusio prima, si alimentum moderatum ventriculus reijceat, paruum tamen retineat, propinari Eucharistia debet, absque vlla distinctione horarum quietis, est enim in hac hypotesi vomitus occasio quãtitas moderata alimenti, quæ & si moderata immolevideatur, si cum mole cõmuniter per sanitatem assumpta cõferatur, verum respectu hominis iam ægrotantis, immoderata, & molesta ventriculo est; sicque irritatus ventriculus tanquam pondus molestum, & sibi inimicum recusat; partior vero delicatiorque cibus retinenti virtuti proportionatus existens, amplectitur, detinetur, & coquitur; signum euidens quod detinebit non minus, quæ minus pondere grauent. Et cum incomparabiliter pondus Eucharistiæ sit minus, detinebitur, non dubie, cui retentioni attenta contemplatio erga tantum beneficium, mentem Christianorum occupans, non parum succurrit, cum omnis attenta cogitatio sensum molestiæ, sine quo vomitus non agitur, suspendat. Quam assertionem docte tradidit Ioan. Sancius *selectar. moral. disp.*38. *num.*2.

Restat vero contra illam discutiendũ pulcherrimum dubiũ ob exceptio-

nem ab eodem Sancio adductã, sequentibus verbis: *Imò & si modicum non retineat, non statim credendum eijciendam Eucharistiam, præsertim si hostia consecrata tam exiguæ quantitatis esset, quod iudicio medicorum crederetur non irritatura stomachum, cum parum pro nihilo reputetur.* Quæ exceptio non leuē difficultatem ingerit, sæpè enim, imò frequentissimum est quando solum fit ciborũ vomitio sub qualibet, & si minuta quantitate, non irritari stomachũ ab alimento assumpto, sed commotione ad deglutiendum requisita vomitum excitari: interdum enim tanta datur succorum, seu excrementorum in ventriculo, faucibus, & gula stabulantium malignitas, vt vel leuissima eorum commotio vomitum, & molestissimam nauseam statim excitet. Quod inde suadetur, cum passim videamus ob solam recordationem alimenti, vt deglutiatur propositi, nauseare stomachum summa molestia. Quid ergo non faciet si necessaria Eucharistiæ deglutio proponatur, quando sola deglutionis memoria tam moleste nauseare cogit. In hoc ergo casu, seu in hac vomendi occasione, nullomodo suadenda est Eucharistiæ sumptio, est vero probabilissimum, eam excrementorũ grauitatem relatas nuper partes obsidere, quando tam nauseabundus ventriculus supponitur, vt vel minimum alimẽtum ad vomitum statim inuitet, & moueat; nam obiectum tam leue, nec ad irritandum pondere, aut qualitate aliqua idoneum esse potest, & hinc in causam intrinsecam culpa vomendi reijcienda est, ex cuius commotione tam teter vapor exhalat, quã do ad deglutiendum instrumenta mouentur.

Illud vero vel me tacente ignorare non licet, quod cum ad vomitum perficiendum non sufficiat quælibet nausea, sed magna compressio requiratur, vt sursum moueatur alimentum deuoratum, quia est corpus graue; contingere rectè potest, quod morti iam proximus non euomat, & si antea robustior alimentum sursum detrudebat: maior enim conatus requiritur ad vomendum, quam ad nauseam, ille vero maior in morti iam proximis non dabitur. Sicque in hoc extremo tentari debet Eucharistica sumptio, nec rectè infertur, quod qui ob extremum languorem non potest euomere, nec poterit deglutire, cum vtrumque opus eiusdem partis, & facultatis sit; nam deglutio facilius fit, quam vomitio, non solum, quia corpora grauia facilius deorsum, quam sursum mouentur; sed quia lege naturæ facilior deglutio fit, & sic poterit non expelli, quod fuit deglutitum, etiam si expulsionem deglutiti natura nauseabunda procuret. Et hoc vel libentissimè noto, ne vt desperatus ad susceptionem Eucharisticam relinquatur, qui ob robur expellentis virtutis quicquid deglutiebat, reiecit; nam effœminata ex expultrix ingrauescente morbo expellere quod antea non possit. Sicque experimento docemur, pereuntes ob vomitum, aut deiectionem, antequam animam agant, sunt tamen morti iam proximi, nullam euacuationem perficere, & si crebro irritentur.

Quando vero vomitus molestat nõ ob deuoratos cibos, sed ob propriam morbi ideam prauum humorem expellendo natura, & eius consortio quidquid deuoratur, si vomitus assidue, & continuo reiteretur, extra dubium omnes admittunt, Eucharistiam concedẽdam non esse; non enim datur tempus idoneũ ad desitionem specierum, & permutationem in aliam substantiam.

Si verò vomitio continua non sit, 25
sed per interualla repetat, nõ leue dissidium datur, quid in hac hypotesi sit tenendum, Ioannes Sancius *loco citato*, tam indifferenter loquitur, vt ex eius lectione certa regula deduci repugnet. Verba sunt: *At si vomitus, vel secessus secundo contingat modo, & talis naturæ sit, vt etiã nullo sumpto cibo perduret, ministrari nullo modo debebit sacra Eucharistia, a quo tamẽ vomitu si ægrotus cessauerit per sex horas, indicet medicus num Eucharistia possit ministrari, & si medi-*

dicus absit, non timerem ego Eucharistiã porrigere, cum tunc prudenter iudicetur vomitum cessasse, licet non omnino, in melius tamen abire saltem per tempus opportunum, quo prudenter possit iudicari, nec etiã intra aliã horam redditurum vomitũ (sicque censere notát medicos Doctores quos in Curia Mantuana consuluit) *vnica enim hora spatium sufficiens est, vt species Sacramẽtales digeri possint. Quod si contingat statim sumpta sacra buccella vomitum reddire, per accidens erit, & contingere posset, etiam si infirmus nunquam vomuisset.*

Nos vero altius rem propositam considerando dicimus, quod si vomitus per determinata, & certa interualla repetat, Eucharistia sacra concedenda sit, etiam si interuallum quartam horæ partem solum occupet: esseque graui nota dignissimum in periculo graui per sex horas spectare vomitus intermissionem, vt Sanctissimum Christi corpus concedatur. Quæ enim idonea excusatio reddenda erit si ante obitum per duas horas, aut tres, nullus præcesserat vomitus, & sex sperando ante earum complementum tanto, & tam necessario pignore priuatum, naturæ debitum animam exhalando per soluisset? cum certum mihi sit, non solam quartam horæ partem adequatum ad desitionem specierum tempus includere, verum & multo minorem dilationem sufficere si ægro consulatur vt assidua attritione cum lingua, & palato species intra os exquisite attenuentur, vt calore resolutæ in aliam substantiam mutentur breuissimè, quod vel ex hoc facile disces, si enim hostiæ non consecratæ madidam portionem digitis premas, & teras, aut omnino euanuisse percipies, aut in aliam substantiam fuisse permutatam agnosces. Quinimo censeo, sacras species sic lingua & palato altritas, & in minutulas partes diuisas, nec vomitus obiectum, seu materiam esse posse, neque facile reijci etiam si alterius rei vomitio sequatur; non obiectum, quia nec põdere, nec qualitate molestare potest, non pondere constat, non qualitate, non minus, cum temperatissima sit hostiã consecrata. Estque ob id laudanda illius panis compositio, quia temperatissima, & in tam leui, & tenui materia, tam facileque, tum alterabili, tum in aliam substantiam mutabili, vt sic celeri transmutationi resistere nequeat; & si ijs annectas glutinis proprietatem nancisci, percipies quam facile, quam sit difficile semel in ore (vt nuper dicebam) species exqnisite contritas, & attenuatas, vomitu reijci posse, etiam si alia excrementa trudantur, vt hinc tibi constet omnẽ modum facili corruptioni specierum conducentem sanctam Ecclesiam consuluisse, vt saluti animarum in periculo tam præcipiti per morbos acutos passim occurrenti, occurreret etiam ipsa. Liberiusque quam multi putant cõcedatur, tam longum tempus inter vnum, & alium vomitum requirentes vt dari possit, velut si non sit seccurius, & Religioni Christianæ plausibilius, animarum saluti omnifariam per se intendere, quam ob timorem effectus per accidens contingentis, tam fructuoso, & saluationi animarum requisito dono priuari.

Et hinc deducitur quod quando per determinatus periodos, seu reiterationes vomitus veniunt, si inter vnũ & alium mediat tempus determinatum quartæ partis horæ, licitum sit, & dari debeat Eucharistia, cum sit idoneum tempus ad permutationem, & resolutionem specierum, præsertim si vt dixi acurata, & diligens altritio in ore cum lingua fiat, scimus enim vniformiter sæpissimè naturam expulsiones excrementorum, & humorum reiterare, & eadem hora infalibiliter repetere, vt in quotidianis tertianis, & quartanis, febribus non sine omniũ admiratione quotidie experimur, qui ordo inconcussus in vomitus, & alijs expulsionibus passim animaduertimus.

Et in hac suppositione repetitionis certæ, dandum est corpus Domini statim à vomitu, quia nunquam vomitus venturus plus distat ab alio, sicque du-

duratio maior ad specierum permutationem inuenietur; nec natura ineptior ad nouam expulsionem mouendã, quam a fine vomitus esse potest. Estque tutum consilium in quolibet casu timendi vomitum (vt à medicis didici) cucurbitulam ventriculo affigere cum multa flamma, strenue enim contra reiterationem vomitus pugnat, & ventriculum inquietum detinet, non solù quia sensatione sua obiecti molestiam expellendi obscurat, sed etiam quia compresioni ventriculi sine qua vomitio repugnat egregie resistit in contrarium motum trahendo ventriculum. Et si quæ sunt alia auxilia vomitum reprimentia infirmoque, grata à medico petenda sunt.

Similia obseruanda censeo, quando natura in repetitione vomitus tempus certum, & determinatum non seruat, sed nimis evariat, nam vt potest breui vomitum reiterare, sic poterit longissimè à primo vomitu alium tentare; non decet enim per vomitum dubium id quod per se animarum saluti tantopere confert negare, estque difficillimum quod applicata tunc cucurbitula non sistatur vomitus tẽpore idoneo, vt in ore attritæ, & agitatæ species nouam formam acquirant, cũ (vt antea monui) tam promptè mutationem accipiant.

26 Et sit pro coronide, quod si delirantibus iam, qui ante delirium Eucharistiam anxie, & deuotè petierunt, dari permittitur, ex sententia Angeli *in Summa, verb. Eucharistia 3. num. 15. Angel. quæst. 2. de Euchar. art. 7. conclus. 2.* Armil. *verb. communio, num. 25.* Victoria *à num.* 84. Zanard. *in Summ. 1. part. tit. Euchar. cap. 7.* Ioann. de la Cruz *in Summ. q. 5. de Eucharistia, è dub. 5. conclus. 3.* Sancius, *vbi proxim, dict. disput. 38. num. 10.* P. Leander *quæst. moral. in septem Sacram. part. 2. tit. 7. de Eucharistia, disput. 6. quæst. 12.* Vbi id verum putat etiam, si non expressè, sed tacitè, & implicitè, & quod magis est, interpretatiue, petijsse videantur; sufficiet, inquit, vt assumentes antea christiane vixerint, vt per hoc interpretatiue censeantur petere Sacramenta sibi vtilia, iuxta Nauar. Suar. Bonac. Hurtad. Dian. & Lugo, quos in id adducit. Si enim delirantibus eiusmodi Eucharistia conceditur, nescio cur negari debeat in casibus à me propositis, nam in delirijs nulla actio datur certa, & secura, & vt putatur quod Eucharistiam deglutiet, potest illam spuere, aut alio modo indecenter tractare; quoniam delirantes mouentur praue à facultate regente ex propria idea morbi, ita vt nulla actio rationi consona ab eis per se sperranda sit, quælibet vero erronea debeat timeri. Et nihilominus Eucharisticum donum conceditur, quia euidenter non constat de indecentia aliqua, & si possibilis sit; simili ergo spe in casibus à me adductis propinari debet, quia euidenter non constat de vomitus reiteratione in tempore tam breui, vt ad specierum permutationẽ, vt iam probaui requiritur.

His accedat matrem, quæ ex naturali, ciuilique lege filio recens nato 27
lactantum primo vitæ triennio præstare tenetur, *l. penult. C. de patria potest.* quam ita interpretantur præter antiquiores Palac. Rub. *in cap. per vestras, notab. 3. §. 23. num. 1. de donat. inter vir. & vxor.* Bald. Nouel. *tit. de dote, part. 6. priuil. 6. vers. quod tamen.* Cæsar Lãbert. *de iure patr. art. 6. 3. q. princ. n. 21.* Roland. Valle *cons. 54. n. 80. vol. 2.* & multis alijs relatis Mart. Coler. *de alimentis, lib. 1. cap. 6. n. 4.* & quam plures alij, quorum auctoritate id ipsum tradidimus *nostris annal. de ætat. ad omnes human. act. requis. anno 3. quæst. 1. num. 6.* non statim à purpureo mandare obstringi, vt voluisse videtur Alfons. Carranç. *de partu, cap. 13. §. 4. n. 4. & 8.* Sed nonnullis ab eo horis elapsis, quinque scilicet, aut sex, veluti subaudit doctissimè Franc. Valles, ex Galeno *1. de tuenda valetudine*, qui de recens nati procuratione agens, nõnulla ante infantuli lactationem præmittenda necessario constituit his verbis: *Recens natus infantulus cuius corporis constitutio omni naturali vitio vacat: pri-*

primum quidem fasciis deligetur, sed corpori prius toto sale inspersо modice, quo cutis eius densior solidiorque reddatur (& paucis interpositis) *ergo hi fasciis inuoluti lacte pro alimento vtantur, & baldeis salubrium aquarum.* Quam recens nati necessariam procurationem significasse videtur Ezechiel *cap.* 6. ibi: *Et quando nata es in die ortus tui, non est præcissus vmbilicus tuus, & aqua non es lota in salutem, neque sale salita, neque inuoluta panis*, & paucis interiectis) *transiens autem per te, vidi te conculcari in sanguine tuo, & dixi tibi, cum esses in sanguine tuo viue.* Alloquitur Dominus Ierusalem, per allegoriam ductam ab ortu, & educatione infantulæ, ingratitudinis illam arguens, exprobansque, quod cum in lucem educta, seruata ad incrementum perducta, & ornata sit, alioqui in ipso primo ortu peritura, his omnibus abusa, cum omnibus gentibus fornicata sit, quibus adeò Galeni verba congruunt, vt alia ex aliis transcripta videantur, nam Propheta *aqua non es lota in salutem*. Galenus *vtantur balneis salubrium aquarum*; Propheta *neque sale salita*. Galenus *sale prius modice corpori toto inspersо*; Ille *neque, inuoluta pannis*; hic, *ergo fasciis inuoluti*. Hoc interest solum, quod Propheta ordinem quo hæc agi debent ante ablactationem, melius ipso sermone expressit. Primum omnium, præscindi atque alligari debet vmbilicus, mox puer lauari salubri balneo, mox saliri, deinde inuolui pannis, post hæc omnia sua hora lactari, quod quidem Galenus etiam toto illo libro docet satis dilucide: Ergo ante quam hæc omnia exequantur, quæ ex Vallesii opinione sex horarum spatium requirunt, mater a lactandi obligatione erit libera, & interim vt ipse ait, aliquid despumati mellis lingendũ puerulo dari debet, ne redundet pituita. Vnde si tunc mori filium contingeret, nil matri poterit imputari. ex quo non lactauit, cum fecerit quod ipsi opportebat, nec ad aliud teneretur.

MINVTA HORAE SEPTIMAE:

SEptima hora filius Reguli apud
1 Ioannem, *cap.* 4. à febre libera-
tur, quia vt *ibidem* notat Ericius
& ex eo Petr. Bungus *de myster. nume-
ror. Num.* 7. Septenario Spiritus San-
2 ctus significatur, a quo omnis sanitas,
redéptio, & liberatio procedit. Hinc
Christus nostræ Redemptionis incom
3 parabile beneficium, ipsa febris cura-
tione adumbratum, septem horis per-
fecit, quibus temporibus laudes Crea-
tori nostro super iudicia iustitiæ suæ,
id est, propter beneficium summæ iu-
stitiæ Dei, quod fuit iudicium redemp
tionis nostræ, persoluere debemus,
cap. 1. *de celebrat. Missar.* quam sic ex-
plicat in finalibus verbis Margallus
in ipsius expositione, adducens Gabriel.
conclus. 13. *in explicat. Canonis Missæ*
asserentem, institutionem Horarum
Canonicarum factam specialiter ad
laudandum Deum pro beneficijs suis,
inter quæ maxima sunt; beneficium
creationis septem diebus expletum,
Genes. 1. & beneficium redemptionis
septem quodámodo horis peractum,
nam Passio Christi, vt plerique tenent
inchoata est, quo ad effectũ ab osculo
Iudæ, quoniam cum Christus fuerit
verus homo, & habuerit sensitiuam
potentiam, & vim, læsit eam Iudæ
proditoris osculum, & quia vt patet
in Gloss. vltim. dict. cap. 1. & in horis
quæ communiter habentur de Cruce,
4 Deus homo captus est hora matutina
post Iudæ osculum, & ab eo tempore,
vsque ad horam in qua expirauit pos-
sunt computari septem horæ, quia tẽ-
pore quo Christus passus est, erat æqui
noctium Ierosolymis, à prima hora,
& Solis ortu vsque ad sextam, quæ erat
meridies, computabantur sex horæ,
& cum fuerit mortuus post sextam,
fuit hora septima mortuus. Hæc Mar
5 gallus, consentiunt Ioann. Casian.
de instit. Monachor. lib. 3. *cap.* 3. & Na-
uart. *de Orat. cap.* 3. *num.* 27. & si alia
ratione Horas Canonicas, quas octo
esse contendit, institutas voluerit, cui
opimè aduersatur Bonacina, *tom.* 1.
tit. de Horis Canon. disp. 1. *q.* 1. *punct.*
3. P. Sanchez *lib.* 7. *cons. moral. cap.* 2.
dub. 1. *num.* 4. qui hanc opinionem pro
babiliorem vocat, vti & relati à Bar-
bosa *in collect. ad dict. cap.* 1. *de celebrat.
Missar.* & nouissimè a D. Ioann. de
Escobar *tit. de Horis Canonic. quæst.* 1.
num. 6. qui post octodecim rationes,
quibus septem potius Horas Cano-
nicas esse defendit, & nostram sub-
nectit, quia scilicè septem horis huma
næ redemptionis beneficium consum-
matum noscitur, reddit eamdem Ioan.
Buseus *de statibus hominis cap.* 4. *de
statu Clericor.*

Vnde cum sacrificio Missæ tanti be 6
neficij memoria recolatur, *cap. cum
Marthæ* 6. *de celebrat. Missar.* & ho-
ra septima diei, id est, vna post meri-
diem, quæ sexta hora contingit, vt
superius ostendimus, id posse celebrari
veluti probabilissimum, vel hac solá
ratione censeo, cui & Syluium adiun-
gam, *quæst.* 83. *artic.* 2. Bonac. *de Sa-
cram. Euchar. disp.* 4. *quæst. vlt. punct.* 9.
nu. 7. & nouissimè eruditum P. Lean-
drum *resol. moral. in sept. Sacram. tit.* 8.
de sacrif. Missæ, disp. 6. *quæst.* 11. qui
hanc sententiam vt probabiliorem
tuetur contra Azorium 1. *part. lib.*
10. *cap.* 25. *quæst.* 6. ad tertiam horæ
partem post meridiem id solum per-
mittẽtem, & aduersus Enriq. *lib.* 9. *c.*
14. *num.* 5. *in fin.* Fagund. *præcept.* 1.
lib. 3. *cap.* 17. *n.* 6. Philibert. *tract.* 3.
part. 3. *cap.* 7. *n.* 14. Laym. *lib.* 4. *tract.*
5. *cap.* 4. *num.* 4. Hurtad. *disp.* 4. *dif.* 5.
ad semihoram nimis stricte tantundẽ
producentes, quod ijs relatis prius do
cuerat Antonin. Diana 2. *p. tract.* 14.
de celebrat. Missar. resol. 34. à quo ip-
sius nomine suppresso desumpsit Lean-
der. Quibus suffragari videtur Bustam.
in ceremon. lib. 1. *cap.* 4. *rubr.* 15. *num.*
3. Vbi inquit, post meridiem Missam
dici posse, dummodo non per horam,
Ioan. Machad. *in perfect. Confess. tom.* 2.
lib. 4. *part.* 1. *tract.* 11. *docum.* 7. *n.* 2.
Theodor. Rubeus *in Horar. vniuersali
Ecclesi. cap.* 19. *num.* 9. vbi refert Prin-
cipem Massæ à Papa petijsse licentiã
audiendi Missam post meridiem, illã-
que indulsisse, vt post mediam horam
à meridie illi interesset, dum tamen ea
li-

licentia non continue vteretur. Quo circa ſequuta legitima cauſa, aut diſpenſatione non debere vltra meridiẽ notabili temporis ſpatio tardari ad ce
7 lebrationem docet, ſubdens, *num.* 11. hac in ſpecie meridiẽ intelligi non vere, & punctualiter, ſed moraliter, id eſt, paulò plus poſt meridiem, vt ſentit Francol. *cap.* 39. *num.* 31. eo nimirum, quia vt idem Rubeus aduertit *cap.* 22. *num.* 3. in Eccleſiaſticis non punctualiter, ſed moraliter eſt procedendum; quo circa *cap.* 31. *& ſeqq.* fuſe oſtendit, Eccleſiam non ſequi veros, ſed medios motus Solaros, & Lunares.

8 Nihilominus hæc parum à ſuſcepto opinionis curſu deterrent, quam neceſſario veriſsimã fatentur Nauar. *in manual. cap.* 25. *num.* 85. *& de orat. cap.* 21. Candelab. *de Euchar. num.* 151 Pitigian. *diſt.* 13. *quæſt.* 2. *art.* 4. Llamas, *part.* 3. *meth. cap.* 5. *& cap.* 18. Sà *in prima editione, Verb. Miſſa, num.* 27. Salced. *in prax. crimin. cap.* 46. *num.* 4. Et quotquot vt certiſsimum defendunt Miſſam inchoari poſſe tribus horis poſt meridiem, vel ſaltim duabus cum alterius dimidio. Quorum opinio & ſi attentari antiquæ conſuetudinis certa videretur, hodie tamen ex abrogatione Pij V. ſubſtineri nequit, vt teſtes ſunt P. Suarez *diſp.* 80. *tract.* 4. Vazquez, *diſp.* 232. *cap.* 4. Sotus *diſt.* 9. *quæſt.* 2. *art.* 2. Fagund. *præcept.* 1. *lib.* 3 *cap.* 17. *nu.* 8. *&* 9. Hurtad. *diſp.* 4. *diffi.* 4. Ioann. de Cruce *de Miſſæ ſacrific. quæſt.* 2. *dub.* 1. *concluſ.* 4. Philibert. *tract.* 3. *part.* 3. *cap.* 7. *n.* 12. quibus recenſitis, idem affirmat nouiſsimè P. Leander *dict. tract.* 8. *diſp.* 6. *reſol.* 9 ſenſerat prius Cardinal. Bellarm. *ſuper Concil. Trident. ſeſſ.* 22. *de obſeruand. & vitand. in ſacrif. Miſſæ, cap.* 9. *verſ. debitis horis pag. mihi* 247. vbi cum poſt lucem, & ante nonam Miſſas celebrari poſſe ſtatuiſſet, ſubdit: & quia pluribus fuerat à Sede indultum, vt Miſſas etiam de veſpere celebrare poſſent S. D. N Pius V. omnes huiuſmodi licentias, & priuilegia reuocauit 1566. *Ind.* 9 *die* 29. *Menſis Martij, anno eius primo*, ſed conceſſum poſtea fuit confraternitati SS. Franciſci, & Magdalenæ celebrandi Miſſam ante lucem, ſed non niſi duabus horis ante ortum Solis, & in Templo Pacis, etiam poſt nonam Miſſæ celebrantur.

Quam S. P. Pij V. derogationem 9
ad priuilegia item quorumcunque Regularium exerit Azorius *tom.* 1. *inſt. moral. lib.* 10. *cap.* 25. *quæſt.* 3. Fagund. nonnullis adductis *vbi proximè num.* 5. Marc. de los Guertos *tract. de ſacrif. Miſſæ, quæſt.* 13. Sed hoc maximè diſplicet Ioan. de la Cruz *ſimili tract. de ſacrific. Miſſæ, quæſt.* 2. *dub.* 1. *concluſ.* 4. *in fine, & in epitome, lib.* 2. *c.* 5. *dub.* 6 *concluſ.* 2. & Antonin. Diana *reſolut. moral. p.* 2. *tract.* 14. *reſol.* 34. ideòque generaliter proferunt licere regularibus, celebrare vſque ad horam nonã incluſiue, id eſt, tribus horis poſt lapſum meridiem. Quod non niſi intercedente aliqua legitima cauſa admittit Eminentiſsimus Lugo, *diſp.* 20. *num.* 40. Vbi & in eo taxat Antoninum Dianam, quod nimis abſolutè dixerit, horam nonam eſſe vſque ad tres horas poſt meridiem, cum id non ſit perpetuo verum, ſed in Æquinoctio, in ſolſtitio hyemali nona hora attingit ſolũ ad ſecundam poſt meridiem, cum quadrãnte. In ſolſtitio autem æſtiuo, vſque ad horam tertiam poſt meridiem, cum tribus quadrantibus, ex ſententia Francolini *de temporibus Horar. cap.* 10. quibus conſentit P. Leander *dict. tract.* 8. *diſp.* 6. *q.* 10.

Ergo ſumma huiuſce diſquiſitionis 10
ſit, non licere etiam Regularibus poſt ſeptimam diei horam, ſiue vnam poſt meridiem, extra legitimam cauſam Miſſam inchoare. Dixi enim extra legitimã cauſam, quoniam iuſta aliqua id exigente, poterit vtique, vt omnes ſupra enumerati fatentur, & Ægid. Trullench, *in expoſit. Bullæ Cruciatæ, lib.* 2. *§.* 5. *dub.* 3. *n.* 5. Vbi quatuor recenſet caſus, in quibus Miſſæ inchoatio poſt meridiem permittitur. Veluti primo in ſolemnibus, ne aliqui abſque Miſſa maneant; & ſi id limitet, dum tamen non vltra horam poſt meridiem incipiatur. Sed abſque vlla reſtrictione,

ne, imò quod tunc poſsit etiam vſque ad horam nonam Miſſa inchoari, tenent relati à Bonacina *de Eucharistia, dict. diſp. 4. quæſt. vltima, punct. 9. num.* 7. & à Leandro *vbi ſupr. quæſt.* 12. Ioan. Machad. *dict. lib. 4. part. 1. tract.* 11. *docum. 7. num.* 3. quibus non audet aſſentiri Bonacina *ibid.* deficiente Epiſcopi licentia.

11 Secundo, quando ratione itineris cui operam dabat Sacerdos die feſtiuo, ante meridiẽ celebrandi, haud habuit facultatem, quod agnoſcere videntur Sotus, Enriquez (qui etiam in noſtro caſo loquitur *lib. 9. cap. 24. n. 6.* & ſi non vltra horam poſt meridiem admittat) & alij neoterici apud Fagund. *præcept. 1, lib. 3. cap. 17. num.* 16. Cum eadem de cauſa poſſe presbyterum ante Auroram celebrare, vt cõmodius iter perficiat tenẽt. Licet hoc ſolis Epiſcopis elargiantur Layman, Fagund. Diana, & Philibert. quibus ſubſcribit Pater Leander *dicto loco, quæſt.* 7.

12 Tertio, ex Epiſcopi diſpenſatione, qui & ſi non poſsit hac de re priuilegium concedere, poterit circa temporis anticipationem, vel prorogationem diſpenſare. Ita etiam Suarez, *diſp.* 80. *ſect.* 4. Reginald. *lib.* 29. *num.* 174. Chamer. *de Miſſæ ſacrif. dub.* 13. *ad finem.* Filliucius *tract.* 5. *c.* 4. *quæſt.* 7. *n.* 113. & iſtis annuens Bonacina *d. punct. 9. n. 7. verſ. ego tamen.*

13 Quarto, ex ſimili diſpenſatione, & indulgentia Commiſſarij S. Cruciatæ, cui inter alia, & hoc ius demandatur, vt obfirmat noſter D. Alphonſ. Perez de Lara, Vir quidem in iure colendiſſimus, *in Compendio gratiarum, lib. 7. pag.* 59.

14 Quibus & quinto loco ſubijciam; etiam vſque ad horam nonam æque licere pro communicando infirmo extremè agenti, ſi ſpecies deficiant, decurſo meridie ſacrificare, vt meritò cum Vazquez, Hurtado, & Lugo reſoluit P. Leander *dict. tract. 8. de ſacrif. Miſſæ, diſp. 6. quæſt.* 12. faciunt tradita à Turrecremata *in cap. nocte ſancta, num. 4. de conſecrat. diſt.* 1. quod prius docuerat Ioan. Scotus *in 4. diſt. 9. q.* 3. aſſerens Sacerdotem, etiam pranſum, poſt meridiem clanculum poſſe adire Eccleſiam, & conſecrare, ne moriatur infirmus ſine Euchariſtia. Et ſuadetur ex Concilio Conſtancienſi *ſeſſ.* 13. quo definitur, approbatam conſuetudinem Eccleſiæ ſeruare, Sacramentum non debere confici poſt cœnam: nec à fidelibus recipi non ieiunis, niſi in caſu infirmitatis, refert Ioan. Margallus *in cap. conſuluiſti, in fine, de celebrat. Miſſar.*

Dictiſque non repugnat text. *in cap.* 15
nihil 16. 7. *q.* 1. *verſ. final.* ibi: *Ne tamẽ quod naturæ languoris cauſa conconſulitur, in præſumptionis perniciem conuertatur, nullus poſt cibum potumque quemlibet minimum ſumptum Miſſas facere, &c.* quibus verbis inſinuari videtur; nec languoris, aut infirmitatis cauſa licere Miſſas facere, quoniam neglecta improbabili differentia inter facere Miſſas, & conficere, aut conſecrare, quo hunc nodum ſcindere infæliciter conatur Margallus *ſupra*, verius arbitror dictum *verſiculum*, iuxta antecedentia textus eſſe intelligẽdum. Præmiſerat enim, quod ſi incœpto iam ſacrificio ita Sacerdos ægrotaret, vt perficere nequiret, ſubſtitueretur alius miniſter, qui id expleret, etiam ſi fuerit pranſus, dum ieiunus non facile habeatur, vt ſubaudiri oportet: *Et ne hoc quod naturæ languoris cauſa conſulitur, in præſumptionis perniciem conuertatur,* aliquiſque inde exiſtimet fas eſſe non ieiunio Sacerdoti miniſtrare; admonet nullum poſt cibum, potumq; quẽlibet minimum ſumptum Miſſas facere, extra prędictũ caſum, aut ſimilem poſſe.

Denique ſuperpondij vice id tan- 16
tum ſubijciam, quod ex Suario *tom. 3. in 3. part. diſp. 80. ſect. 4. verſ. dico ſecundo*, tenet Ægid. Trullench *in Bullam, d. lib. 2. §. 5. dub. 6. n.* 5. ſcilicet, non requiri Miſſam terminari ante meridiẽ, vel ante ſeptimam horam, vt noſtra fert opinio; imò ſufficere ipſius inchoationem ante dictum tempus, vt etiam nouiſsimè concludit P. Leander *ſupra, quæſt.*

quæst. 13, vbi in funere Regis, aut Principis posse Missam incipi ante meridiem, & protrahi vsque ad vesperam, vel nonam incunctanter profert, ex sententia Enriq. *lib.* 9. *cap.* 24. *num.* 6. *litt.* A. & P. Fagundez *præcep.* 1. *lib.* 3. *cap.* 7. *num.* 19. & probari potest ex textu *in cap. Sacramenta* 49. *de consecration. dist.* 1. ibi: *Nam si aliquorum pomeridiano tempore defunctorum, siue Episcoporum, siue cæterorum commendatio facienda est, solis orationibus fiat, si illi qui faciunt iam pransi inueniantur*: ergo si nõ fuerint pransi, licebit pomeridiano tempore sacrificatio? Idem permitti *supra* scripti omnes affirmãt in Sabbato Sancto ob longum officium; & in celebritate ordinum, qua licitum

17 est, si actus fuerit cœptus ante meridiẽ Missam item post horam nonam inchoare, vt patet ex textu *in cap. quod a patribus* 4.76. *dist.*

18 Inde contra nonnullos proferẽtes, præceptum de audienda Missa diebus festiuis obligare pro toto tempore ante meridiem, quia in toto illo potest præcepum impleri, & non extra illud, vtpote quod solum est ab Ecclesia, & consuetudine pro Missæ celebritate designatum, certius arridet P. Saurio *de Relig. tom.* 1. *cap.* 15. *num.* 7. hoc præceptum de se indifferenter obligare ad audiendam Missam in qualibet parte tẽporius illius diei, in quo inueniri possit. Vnde infert, si in pluribus horis eiusdem diei festi (ipsius sunt verba) *Missæ copia possit haberi; liberum homini relinquitur, vt in quacumque hora velit, possit præceptum implere.* Et tunc quamuis horam anticipet, pro qua nõdum præceptum vrget, sufficientissimè illud implet; neque oportet tunc assignare tempus illud quasi præuentum est, vt sic dicam. Si vero auditio Missæ dilata est vsque ad vltimam horam diei, in qua potest Missæ copia inueniri, pro illa hora vrget iam hoc præceptum, quia est quasi vltimus terminus obligationis, extra quam impleri non poterit, neque aliter potest certũ aliquod tempus, pro quo obliget hoc præceptum determinari.

Hæc elegantissimè P. Suarez, qui 19 & *num.* 8. ex dictis satis ad rem colligit, posse hoc præceptum impleri statim post mediam noctem, si tunc Missa dicatur, ex Siluestro *verb. Missa* 2. *quæst.* 1, quia iam auditur Missa die festo, cuius initium quoad obseruantiam & præceptum, vt infra *Hora* 24. monstrauimus, à media nocte computatur. Et similiter èconuerso (prosequitur) dicendũ venit, quod vbicumque possit dici, & de facto dicenda sit in aliqua hora post meridiem, non teneatur quis audire Missam antea, etiam si possit, quia talis determinatio in ipso præcepto formaliter non continetur, neque ex vi, & forma præcepti affirmatiui colligi potest. Et eadem ratione (vt dicam cum eodem Suario, à cuius verbis, vtpote elegãtissimis discedere religio est) *Econuerso si alicubi Missa tãtum dicenda sit Hora octaua, vel septima* 20 *vel alia antecedente matutina, ibi, & in tali die obligare præceptum pro tali hora, & non posse aliquam licitè, nec bona fide tunc scienter eludere præceptum, non audiẽdo Missam illa hora eo prætextu, quod præceptum non obligat pro tali hora, sed absolutè pro toto tempore matutino, & ideo posse illius executionem licite differre vsque ad meridiem; quod si tunc Missa non inueniatur, esse per accidens, & inducere excusationem: est enim vanus prætextus, quia præceptum non concedit positiue, vt sic dicam, vt toto tempore ante meridiano possit differri Missa, sed simpliciter præcipitur, vt illo die audiatur, & consequenter virtute conceditur, vt possit differri quandiu copia illius spectatur intra totum illum diem, quando vero futura non speratur, præceptum iam pro tunc obligat, & ideo non habet locum excusatio.* Vnde etiam fit vt teneatur homo præuenire, & audire Missam quam primum potest in illo die, si probabiliter timet superuenturum impedimentum ratione cuius non possit post talem horam Missam audire, etiam si alias de futura non sit, quia vt dixi, præceptũ simpliciter obligat ad Missam audiendam in illo die, & tunc non potest aliter impleri nisi audiendo Mis-

Missam in illa hora: nam hic, & nûc, & in tali persona illa est quasi vltima hora diei apta ad implendû præceptû in qua, & pro qua præceptum obligat. In quo omnes Doctores conuenire, & cô suetudinê ita declarasse fatetur, ex eo-
21 que fundari posse inquit *num.* 9. incolam illius loci vbi festum colitur, teneri eo die exeuntem Missam audire, quâuis intra breue tempus extra illud, & in alio vbi dies nô seruatur sit futurus, vt tenuit Nauarrus *in manul. cap.* 21. *num.* 1. cuius nonnullas ibidem rationes assignat côtra Sancium de *matrim. lib.* 3. *disp.* 28. *num.* 21. & alios, quos suppresso nomine refert Filliuc. *tom.* 1. *lib.* 5. *cap.* 7. *num.* 120. qui tamê Suario consentit, vti & Ioan. Machado, *in Perfect. Cõfeff. tom.* 1. *lib.* 2. *p.* 4. *tract.* 1. *docum.* 2. *num.* 3.

22 Ex dictis, velut consectarium euadit illius voluntatem seruari non debere, qui testamenta Missas, vespertino, aut nocturno têpore dici debere adscripsit, vt expressè docet P. Garsia *in Summ. de excellêt. Sacerdot. tract.* 3. *diffic.* 9. *dub.* 1. *num.* 4. debet enim iuxta legum Ecclesiasticarum dispositionê modulari, itaque interpretari, vt legatum potius valeat, quam pereat, *c. nos quidê, de testam. cap. Abbate, de verbor. sign.* quo circa Missæ dici debebût; sed congruo, & legitimo tempore, nêpe ab Aurora, vsque ad meridiem, vel paulò plus iuxta prædicta.

23 Cæterû dictis annectam occisi corpus, intra septem horas coram suspecto de homicidio constitui debere, vt si vulnere sanguinem emittat, indicium contra eum faciat ad torturam. Ita Casonus *tract. de indicijs, & tortura in præmissis, cap.* 3. *num.* 3. Antonin. Naldus *in pract. quæst. litt. H. verb. Homicidium, num.* 4. Adamus Kellerus *de officijs iuridico-politicis, lib.* 2. *ca.* 12. Franc. Valeriola *lib.* 2. *obseruat. medicinal. obseru.* 7. Ioan. Baptist. Bernard. *in Seminario totius Philosophiæ, tom.* 3. *litt. V. verb. Vulneratus post aliquod tempus.* Hieron. Cardan. *tract. de Sapientia, lib.* 4. *pag.* 230. Ioan. Stephan. Durant. *quæst.* 62. inuit Farinac. *tom.* 1. *praxis criminal. quæst.* 52. *num.* 156. *in fine.* Atanas. Kircherius *de arte magnetica, lib.* 3. *part.* 9. *cap.* 1. *pag.* 504. qui ideo factitari subnectit, vt dû alia indicia alicuius homicidij perpetrati nô suppetunt, facinus quod nullo morali processu patere potest, physico inotescat. Et fortè huic respexit *sacer textus, Deuteron.* 21. cum ad ostendendam populi innocêtiam super cadauere hominis occisi, & in agro extraque ciuitatem reperti nonnullis præmissis, seniores, & maiores ciuitatis tenebantur accedere coram interfecti cadauer.

Scio tamen nonnullos, aut longius, aut breuius tempus in hanc rem designasse, nec satis de eo inter se conuenire, vt vel ex Libanio, *de cruentatione cadauerum*, & ex Paulo Zachia *medico-legalium, lib.* 5 *tit.* 2. *quæst.* 8. affatim liquet: cum plerique nonnisi post octo, vel ad summum decem, aut duodecim horas talem sanguinis eiaculationem fieri contendat, Galleoto Martio assentientes *de doctrina promiscua, cap.* 22. *pag. mihi* 232. Alij ad tertiam diem prosilere credunt, cum Gemma *lib.* 1. *de Caracterism. cap.* 6. Et tandem alij nullum tempus designant, sed quando cumque cadaueris occisor præsentetur sanguinem effundi autumant quorum placitum amplectitur nouissimè Atanas. Kircher. *supra.* Tamen receptiori eorum est sententia, qui asserunt id, non nisi intra septem horas ab inflicto vulnere contingere, vt proximè adducti testantur: post illud vero tempus nequaquam, refrigescente fortè affatim sanguine, euanescentibusque spiritibus.

Cuius rei illam rationem exhibet- 24
Galleot. Mart. *dicto loco*, cû enim occisor furore ductus, hominem aggreditur; cuncti spiritus qui sui sunt, opus iuuantes in occidendum conuolant, sicuti demore eorû est. Itidemque hominis trucidandi in occisorem tendunt, quo ira corporis sui prosilijt, ita vt in occisorem volent, ibique viuât: Cû ille occisus est, sanguis iam frigefactus fluere desijt: Sed comparente

occisore, spiritus vtriusque diuerso motu agitantur: quilibet suum corpus repetens motum facit, vnde & hominis occisi spiritus redeuntes, sedemque suam repetentes, & occisoris recedentes, vt ad corpus redeant, faciunt motum eius rei quam habitant (habitant autem sanguinem) & hoc pacto sanguis iam frigidior, & ad fluxum ineptus, ab occisoris, & occisi spiritibus, vi multiplicata agitatus sursus fluitat: estque illis tantus proprij corporis affectus, vt plerunque la titatem hominem, sed proximè existétem, intra tempus quod assignauimus (tot enim horis viuunt) recognouerint, ac repetiuerint. Hoc autem non in omnibus occisis, sed in plerisque euenit, quoniam quorundam natura ita debilis est, vt eorum spiritus vno momento conflacescant. Necesse ergo est corpora, vbi hæc fieri debent, sint calidiora, quoniam calore spiritus cōseruantur. Hæc Galleotus.

Aliter hac de re Philosophatur
25 Franc. Valeriola *loco vbi supra, pag. mihi* 101. vbi huius miraculi eam rationé afferri posse scribit; quod cum nondum calor omnis in recens occiso cor pore extinctus sit, nec agitatio omnis visque interior nobis occulta quieuerit; vltionem quidem tacita illa vis clamat, moxque ad vindictam bilis accenditur: ab ea sanguis inflammatur, & ad vulnus confestim prorumpit, patefacto ad exitum per vulnus meatu: eodem concurrunt, & spiritus, qui quoniam leues sunt ad occidentem hominem, si coram steterit, volan tes in eum migrant: seruanturque natiuo calore aliquandiu, nempe ad horas plus minus sex, aut septé: quod quidem in tempore si qui interemit in conspectum interempti veniat, & interemptum intente inspiciat, vulnus cruorem versus interi mentem eijcit: quod (quemadmodum diximus) nondum in cadauere recens iugulato ad horas aliquot vis omnis interior calorque extinctus sit: qua quidem latéte, & interiore vi efficitur, vt sanguis spiritus repetat suos, atque etiam spiritus ipsi suū retrahāt sanguinem, vnde ipsius manatio, & effluxus consequitur. Sed magis (vt rectè arbitrandum est prosequitur Valeriola) Dei iudicio arcano, maleficum hominem tali signo notaque peculiari, ac propria designare ac prodere volentis id fieri cē sendum est. Sanguis enim interfectorum ad sui vindictā clamat ad Dominum, vt *Genes.* 4. scriptum est de Abel à fratre Cain interfecto: *vox sanguinis fratris tui*, inquit Dominus, *clamat ad me de terra*. Quod prius edixerat Henricus de Assia *super Genesim*, vt refert Bartholom. Sybilla *in spec. peregrinat. quæstionum de eadem cap.* 8. *quæst.* 4.

Gemma vero *dicto lib.* 1. *cap.* 6. aliū- 26 de prouenire existimat, eo nimirum, quia vera interfectoris imago ad tertium vsque diem (quem huius experimenti terminum ipse designat) necato corpore in coagulato sanguine latitat; sicque per id tridui spatium, quo ideæ sanguini adhærent, coram percuso percutor appareat, residuum quendam spiritum virtute, ac motu idearum in superuenientem occisorem concitum, tandiu sanguinis pro fluuium cogere erumpere, quandiu is, qui criminis reus fuit, longius è funere sit semotus, probat Enric. Kormanus *tract. de miraculis mortuorum; part.* 9. *cap.* 23 *ad* 27. At antipathiæ ex vehementi occisi odio in occisorem vt certius adscribit Mart. Delrio *in Octauiam Seneca, versu* 117. & iterum *disquisition. Magicar. lib.* 1. *cap.* 3. *quæst.* 4. *vers. sexto cadauer*, vt & fascino Atanas. Kircher. *de arte magnet. dicto loco.*

Sed vt sit, nostri ex prædicto euen- 27 tu tenent, oriri indicium ad capturam & torturam. Sic Menochius *de præsumpt. lib.* 1. *quæst.* 3. *num.* 9. & *quæst.* 89. *ex num.* 118. & *lib.* 2. *de arbitrar. casu* 270. *num.* 14. Paris de Puteo *de Syndic. verb. tortura.* Nouelus *regul.* 184. Boerius *quæst.* 166. *num.* 1. Mascard. *de probat. lib.* 2. *conclus.* 867. *num.* 26. Carrer. *in pract. tract.* 2. *de indicij.*, *indic.* 17. *n.* 2.

Sunt

28 Sunt tamen qui hisce rationibus ita parum detulerint, vt id omne detrectauerint, & nullum inde indicium desumi posse, vt verius attestentur, ita Vairus *lib. de fascinat. cap.* 10. Gregorius Horstius *lib. singulari de hac re*, Hieron. Mag. *Miscel. lib. 4. cap.* 5. quibus accedit doctissimus Paul. Zachias *dicto loco*, vbi postquam aduersis rationibus propulsis oppositam sententiã neglexit tandem *num.* 27. eiusmodi rem digerit: *Vnde his sic se habentibus, nullum vnquam desumi debere indiciũ ex hoc contra aliquem firmandum, neque ex hoc posse iudices ad alienius rei executionem deuenire reo præiudicialem, cum etiam coram insontes, & homicidij illius nescios sanguis ex cadauere leui ex causa emanare posit, non tamen pertinaci animo negare in animum induxi meum omnem eius rei relationem, sed si vlterioribus, certioribusque experientijs, firmioribusque rationibus ea res innotescet, sententiam mutare paratus sum. Ex te interim Medicorum futurum existimo, vt hac experientia omnino infirmetur, & euanescat, nam si vera manifestabitur, heu quod Medici ex eo indicio suorum ægrorum occisores deprehensi, homicidij pœnas luerem?* Idem senserat Anton. Gomez *tom. 3. variar. cap. 13. num.* 15. *vers. sed saluo meliori iudicio*; cui, & alijs subscribens Farinac. *vbi supra nu.* 56. expressè docet eiusmodi sanguinis effluxionem per se, nullũ indicium ad torquendum, nisi concurrentibus alijs adminiculis suppeditare: bene tamen ad inquirendum prodesse consentiunt nouissimè Franc. Torreblanc. *iuris spiritualis, lib. 1. cap. 8. num.* 4. & Anton. Queuedo, *tract. de indicijs, & tortura, c. 8. n.* 9. vbi Læsium adducit *de iustit. lib. 2. c. 29. n.* 167.

29 Nec preter eundum est, septem primas horas maiorem diei partem efficere, vt edixit Consultus *in l. 2. ff. de verbor. sign.* & si alio sensu, veluti ex vera *dictæ l.* explicatione, quam huius operis initio tradidimus satis apparet; vulgo tamen ex ipsius verbis proposita generalis sententia depromittur, præsertim à Glosographis, quibus addendus Casaneus *in Catalogo gloriæ Mundi part. 12. consid.* 43. Calcagnin. *de verb. & rerum signif.* vbi indicat, septem priores horas non diei maiorem partem haberi, ex maiori horarum numero; sed quia illæ sunt actuosiores, vt alibi prolixius ostendimus, & iuuat Martialis *lib. 4. Epigram.* 8. qui in diuisione diei septem primas horas dat rebus forensibus, reliquas palæstris, ludis, & balneis, notat Ioan. Tornarapæus *ad satyr. 3. Persij*. Quo sensu accipio Iuuenal. *satyr. 6. vers.* 180.

——— quis deditur autem
Vsque adeo est, vt non illam, quam laudibus effert;
Horreat, inque diem septenis oderit horis?

Septenis, scilicet, supremis horis, asserit maritos odiũ aduersus vxores exercere, quia hoc tempus, quod otij, & delectationis erat, domesticis curis dabant. Hucque pertinere videtur quod aliqui proferunt, principium scilicet diei, potissimam ipsius partem esse, cuius meminit D. Valençuela *consil.* 119. *num. 61. part.* 2. A quo nec longe distat Lelius Visciola *horar. succesinar. to. 2. lib. 11. cap. 1. num. 19. in fine, pag. mihi* 30
719. prolixe adstruens horam primam semper meliorem. Quo respexisse videtur Hesiodus, cum illum qui mane operatur exclamat, tertiam partem operis conficere. Sic tempus matutinum, pro bono frequenter à Latinis vsurpatur, nam *Manum* veteribus, idem est, quod bonum. Vnde *mane*, teste Seruio dictum est, quia illud quibusuis actionibus accommodatissimum, D. Anselm. *lib. de imag. mund. 2. cap. 3. Mane* inquit, *ab ortu Solis vsque ad quartam horam, dictum à mane, quod & bonum:* Ita Guilliel. StucKius *antiquitati conuiuialium lib. 1. cap.* 7. qui ideò epulum matutinum subiungit, quasi omnium optimum, & iucundissimum.

Hinc eruditè notat P. Ioan. Bapt. 31
Poça *in Elucidario Deiparæ, lib. 1. tract. 3. cap.* 5. Vniuersa, quæ ad hominum iucunditatem spectant, beneficientia Dei in matutinum tempus operata. Adam, inquit, prope æquinoctium in

Aurora diei plasmatur à Domino, teste Guillielmo *in 2. dist. 17. Christus Deus prope ortum Solis reuixit.* Vniuersalem generis humani resurrectionem peragendam in aurora, grauissimi Doctores opinantur, in quibus Anselmus *suo Elucidario, D. Thom. 4. dist. 43.* Antonin. 4. *part. tit. 14. Maria etiam matutino tempore nascitur, vt iucundissimus, & ex partu gloriosus ortus existimetur. Quæ tristia sunt* (prosequitur) *& acerba in vespertinum, aut nocturnum tempus conijciuntur. Sic Christi natiuitas noctu contigit; licet enim grande esset, quod ibi gerebatur; at viator nascitur, exul nascitur, iam inde sæuissimus imminet circumcisionis mucro, & alter crudelitatis turbo post dies quadraginta paratur ab Herode, vt in vltimas Ægypti oras sine lare, sine pignore, exul Orbis terrarũ abire cogatur. Ipse moritur Sole ad Occasum festinante; quamquam enim magnum fuit, & sanctum, & Deo dignum spectaculũ, Iesus attrocissima laniena deformatus, at quis neget luctuosam fuisse speciẽ, & acerbam, quæ nostræ salutis vindicem seruilibus flagris, & crucibus subijciebat. Hunc aspectum etiam vespertino tempore indignum, Princeps syderum Sol repentinis tenebris obduxit, & ante consueta spatia noctem accersiuit.* Quoniam vero & Pascha, & Dominica cœna ad hanc inuisam tragædiam impellebant, *noctu Christus comedit Pascha*, vt ait S. Anast. *lib. 7. Hexam.* & Hugo de S. Victore *lib. 4. miscell. tit. 26. Ad vesperam fecit pro nobis sacrificium vespertinum, vt de vespere mortis duceret nos ad matutinã vitæ.* Adæ delictum, ex quo omnium criminum sentinæ defluxerunt, vespertino tempore accidit; quamquam, & illum nocte peccasse scripsit fere S. Anastas. Sinaita, *Noctu comedit Adam & est proditus priusquam eius essent aperti oculi.* Si non omnino mistice (vt debuit) locutus fuit Anastasius, forsan arbitrabitur lunari solum illustratam lumine Euam pomum illud pulchrum conspexisse. Verissimè pro impijs scripsit Chrysost. *in Occasu homines ipsi sunt, qui in peccatis versantur.* Hæc P. Poça minimè in proposito negligẽda.

31 Cæterum à prima mensis Aprilis, ad vltimam Septembris singulis diebus, exceptis festiuis, Consiliarij nostri Senatum ingredi tenentur, ex præscripto *l. 3. tit. 4. lib. 2. noua Recollect.* illis verbis: *Mandamos, que los del nuestro Consejo, que en el residieren por nuestro mandado, vayan cada dia por la mañana a la Camara, y casa que fuere diputada para el Consejo*, & post pauca: *Y desde el principio de Abril, hasta fin de Setiembre, desde las siete horas, hasta las diez.* Iuxta cuius legis dispositionem subaudienda, & interpretanda erit similis, *l. 4. tit. 9. lib. 3. eiusdem Recollect.* quæ ius dicendi locum, & tempus ordinarijs Magistratibus, aut Iudicibus etiam præstituens, sic affatur: *Y los Alcaldes juzguen en lugar señalado, y desde el primero dia de Abril, hasta el primero dia de Octubre, juzguen cada dia, de la mañana, hasta que la Missa de la Tercia sea dicha, guardando los dias de las fiestas, y de las ferias, assi como lo manda la ley; y en todo el otro tiempo juzguen de la mañana hasta el medio dia.* Consonat *l. 2. tit. 7. lib. 1. fori, & l. 7. tit. 4. part. 3.* ibi: *Desde gran mañana.*

Iuxta quarum legum dispositionẽ obseruatam, longoque vsu interpretatam agnoscimus *l. 4. tit. 11. lib. 2. noua Recollect.* quæ Præfectos nobilium alloquens: *Mandamos*, inquit, *q̃ los dichos Alcaldes de los Hijosdalgo hagan Audiencia en el lugar y tiempo, y horas, que para ello les fuere señalado, y diputado por el Presidente, y Oidores, tres dias en la semana*, cum eadem hora, qua & Consiliarij rei crimanalis Præfecti, itemque, & nobilium aulas ingrediantur, & causarum expeditioni sedeant: quibus cum necessario fisci Procurator, siue Aduocatus Fiscalis, ex dictæ legis præscripto adesse debeat, eadem hora adsit *d. l. cauetur*, ibi: *Y si a la dicha hora el dicho Procurador Fiscal no pareciere en el Audiencia, que el vno de los escriuanos le busque por la dicha casa de la Audiencia, y sino lo hallare, põga por fee en el registro, como no lo hallò, aunque lo buscò.* Quod & de Tabellionibus pariter disponitur, vt siue dicti

Præfecti, aut eorum quilibet, Aduocatus Fiscalis, vel Tabelliones dicta hora abfuerint, tribus argenteis mulctentur pro vnoquoque die, quo dicta hora abesse contigerit, veluti eadem *l.* infligitur illis verbis: *Y que el Alcalde, o Escriuanos, o Procurador Fiscal que alli no se hallare presente, pague de pena por cada dia que faltare tres reales de plata.* Idem de tabellionibus repetit *l. 2. tit. 20. dict. lib. 2. Recopil.* exceptis diebus qui publicis Audientijs sunt deputati, quos *de Audiencia publica* dicimus, quoniam his, *d. l. 2.* præfinitur: *Que los diebos escriuanos los dias que son de Audiencia de peticiones, vengan a la Sala media hora antes que va yan a sentarse a comenzar a hazer la Audiencia Presidente, y Oidores, para que en aquel tiempo ayá lugar de tomar de los Procuradores, y recoger cada vno las peticiones, y verlas, y preuenirlas para leerlas y saber dar razon de lo que piden, y puedan ser mejor entendidas, y proueidas; y lo hagan de manera, que despues de assentados a oir relaciones, no anden atrauessando los vnos, y los otros, para dar, ni tomar las diebas peticiones, ni las reciban alli, so pena de seis reales,* quod rectè statutum laudamus, & quod vt hæc horarum designatio irrefragabiliter ab omnibus, sine vlla ignorantiæ excusatione custodiatur; adsit Horologium ea domus parte, qua illius sonitus optimè percipiatur, veluti *l. 3. dict. tit. 5. lib. 2. nouioris Recolect.* cauetur his postremis verbis: *man damos, que en cada vna casa de las diebas Audiencias estè continuamente vn relox en lugar conueniente, para que le puedan oir,* quod à foro Romano mutuatum videtur ex illis, quæ hac de re *supra in Antelogio minut. 63.* obseruauimus, sed non ante dicta decisionis tempora, quia nostri serius Horologia sonitum edentia receperunt anno scilicet 1400. sub Henrico III. Castellæ Rege, vt M. Ægid. Gundisal. de Auila. Regius Historiographus memorat *in Historia eiusdem Henrici eodem anno, c. 64.* ibi: *Y en este año se puso en la torre de Seuilla el primer relox que huuo de campana en ambas Castillas.*

32 Ex his ergo eâdem horam, iuxta diuersitatem temporum à dictis legibus præfinitam, ad Concilium ciuitatis, vulgo *Ayuntamiento, o Concejo,* Decurionibus assignat Bobadilla *in politic. lib. 9. cap. 7. num. 6.* vbi de tempore cogendi ordinem, siue Concilium Decurionum agens, ita inquit: *Suele hazerse de verano a las siete de la mañana, y de inuierno à las ocho: y esta es la hora del juntarse, aunque se guarda mal la puntualidad en esto.*

33 Hic etiam spectat, quod ex Macrouio *in somno Scipionis, cap. 6.* Petr. Gregor. *Syntagmat. iuris, lib. 9. cap. 9. num. 26.* & Paulo Zachia *medico-legalium, lib. 1. tit. 1. quæst. 7. num. 8.* retulimus, *nostris Annalibus de ætate ad omnes humanos actus requisita anno 1. quæst. 7. n. 6.* Videlicet, septem horis tantù posse discerni an editus partus victurus sit, necne, per totidem inquiunt horas, & non amplius, aeris alitum sustinere poterit, si præmortuus nascatur.

MINVTA HORAE OCTAVAE.

Brumali tempore Magistratus tenentur ex præscripto nostrarum legum hora octaua ingredi Senatum singulis diebus, 1. Decuriones hora octaua matutina Concilium inire debent, ibid.

P 3 Octo

Octo horarum spatium tertiam diei partem costituit, 2.

Labor quotidianus non vltra octo horas regulariter producitur, 3.

Diebus festiuis spatio octo horarum seruilia exercens, tota die laborasse creditur quoad violationem praecepti, ibid.

Torqueri nemo potest nisi octo saltim horis à cibo & potu elapsis, & quare, 4.

Referuntur hac de re aliquorum sententiae, omnesque probabiles, ibid.

Post cibum, & potum immoderate sumptum, mens non nihil perturbatur, 5.

Hora perfectionis actus, & non principij attenditur, 6.

Vbi plures subscribere instrumentum debent, donec vltimus subscripserit, non est perfectum, ibid.

1 APud nostros iura clamitant teneri Regios Magistratus brumali, hybernoque tempore, à prima scilicet Octobris, ad postremã Martij ius dicendi causa, hora diei octaua sedere. Sic cautum agnoscitur *in l. 3. tit. 4. lib. 2. nouae Recolect. legum Hispaniae*: *Y mandamos*, hæc sunt verba ipsius, *que los del nuestro Consejo que en el residen por nuestro mandado, vayan cada dia por la mañana a la camara, y casa que fuere diputada para el Consejo; y desde principio de Octubre, hasta en fin del mes de Marzo, comiencen a oir desde las ocho horas, hasta las once*. Quod etiam cæteris Magistratibus Ordinarijs præcepisse videtur *l. 4. tit. 9. lib. 3. Recopil.* vbi exclusis mensibus ab Aprili ad Septembrem inquit: *Todo el otro tiempo juzgue de la mañana hasta el medio dia*, ad quorum similitudinem, idem circa ingressum Decurionum in Concilium tempore hyemis philosophatur Bobadilla *in Polit. lib. 3. cap. 7. n. 6* vt hæc omnia latius notauimus *supra Hora 7. minut. 31*. Sed & hic quasi per compendium repetere libuit, vt omnia suo loco constare videantur.

2 Accedat, octo horarum spatium, tertiam diei ciuilis partem conficere, iuxta computum *l. more 8. ff. de ferijs*. Sic obseruat Ioan. Machad. *in perfect.*
3 *Confessore, tom. 1. lib. 2. part. 3. tract. 16. docum. 1. num. 2.* Vbi & insuper ex aliquorum sententia aduertit non vltra hoc spatium, frequenter vnoquoque die operari. Inde cõtra illos inferens, qui culpæ immunes esse contendunt, diebus festiuis intra hoc tempus seruilia exercentes, cum idem sit, ac defendere licitum esse etiam feriatis ac festiuis diebus, per easdem horas, ac cæteris vulgaribus operari; nã vt præmissi regulariter, & si non ex iure, ex stilo non maiori horarum spatio laboratur.

Et iuxta veriorem sententiam, reus 4
etiam in attrocioribus, & quando nimis vrgent indicia non potest torturæ exponi ante septem, vel octo horas à prandio; sic doctissimus Prosperus Farinacius *tom. 1. praxis criminal. quaest. 39. n. 32.* a quo nec longe Guazzinus *p. 2. defensory reorũ defens. 3. c. 4. n. 20.* qui referunt Nouel. *tract. ad defens. c. 3 num. 20.* asserentem sufficere, vt reus torqueri possit, quod per quinque, vel sex horas abstinuerit à cibo. Itaque obseruatum vidisse. Sed proprius accedit Ambr. *de proces. informat. lib. 5. cap. 1. num. 30.* qui septem horas post prandium ad quæstionem requirit. Et si Marsil. *in l. 1. in pricip. num. 81. ff. de quaestion.* Iulius Clarus *in praxi, §. 1. q. 64. vers. decreta tortura.* Flamin. Cartar. *de interrogand. reis, lib. 4. cap. 1. à n. 78.* Paris de Puteo *de sindicatu, verb. tortura el 3. cap. 4. incipienti de repetitione, num. 11.* Cardinal. Tuschus *pract. conclusion. iuris litt. T. conclus. 326. n. 17.* Intrigliol. *singul. 180. in fine, lib. 2.* Ludouic. Peguera, *in pract. crim. cap. 12. §. 11. num. 1.* Maurus Burgius *de modo procedendi ex abrupto, quaest. 100. num. 152.* Vt certius teneant nouem,

aut decem præcisè oportere, vt debite tortura inferatur. At mihi quælibet harum opinionum satis probabilis videtur, cum omnes ea potissima ratione innitantur, scilicet, quia nondum ante horas ab ipsis præsignatas decoctio alimenti, aut digestio facta censetur, quo tempore si pransus torqueretur, procul dubio aut periret, aut ita stomachi motu laboraret, quod prænimio vomitu nec interrogari, nec responsum reddere posset, quæ omnia iudici, vt incauto, & percitò meritò imputarentur: verum cum *vt supra Hora* 4. obseruauimus ex Auicena, & alijs medicæ Scholæ parentibus, post quatuor horas à cibo digestio facta præsumitur his elapsis quocumque tempore tortura infligi impune poterit; siue quinta, aut sexta, vt Farinacio; siue non aut decima hora veluti cæteris magis arridet: nondum vero saltim quatuor horis à cibo, maximè immoderato transactis, si quæstioni aliquis exponeretur, duplici afficeretur tortura, violenta, & naturali illa, quæ solit ex nimia oppresione cōtingere: iuxta Ecclesiastic. *cap.* 31. *vers.* 23. *Vigilia*, inquit, *& cholera, & tortura viro infrunito*, hoc est intéperanti in capiendo cibo, quod permitti non debet, cū vix robustissimus vni torturæ sufficiat.

5 Cui & illud accedat ineptissimum, ad veritatis propalationem existere, qui nimio cibo grauatur, cum æque menti, ac corpori soleat intemperantia nocere, & vt medicis placet, nullus error in victu committitur, qui non pariter vtramquę partem hominis lædat. Ebrietas enim vt caput grauat, ita mentem lædit; cibi & potus ingestio nimia, vt replet succis corpus, ita facit animum mollem, ac desidem. Si igitur, vt ad tuendam corporis valetudinem humores oportet esse compositos, ita ad valetudinem mentis, & animi, affectus; & vtrosque modo aliquo turbat, quicumq; error in victu, argumento text. *in cap. sane* 15. *quæst.* 1 cum similibus, probat ex D. Thoma, Stephan. Gaeta, *in repetit. cap. ad limina*, §. 6. *num.* 116. 30. *quæst.* 1. ergo eo tépore torquatur Reus minimè oportebit, quo nec liberam mentē, aut imperturbatam habet, sed congruentiori, procul, scilicet, à cibo & potu, saltim per horas quinque.

Estque, & hic memoratu dignissimum, quod iam pridem dubitare contingit. Vtrum scriptura siue instrumentum, quod initio præferebat factum tali die, ipsus hora octaua; cum tamen constet non illa, sed duodecima fuesse absolutum, & apartibus stipultatum, & subscriptum: ab hac, vel illa hora debeat respectu alterius instrumenti medijs horis confecti, prioritatem habere? Et ex hora subscriptionis instrumenti illius tempus esse computandū ea de re Consultus censuit, iuxta Iassonem *in l. more Romano*, *num.* 17. *vers. quid autem si actus*, *ff. de ferijs*, Imol. *in l. si quis eum*, §. 1. *ff. de vulgari*, & Vald. *ibid. nu.* 1. *vers. Sed quam horam*, *& num.* 2. *vers. vnde debet attendi*, & alios, quos refert, & sequitur Polidor. Ripa *de noctur. tempore*, *cap.* 117. *nu.* 9. qui tenet; quod vbi actus fuit inchoatus ante mediam noctem, & perfectus post mediam noctem, tempus perfectionis actus sit attendendus. Et conducit quod scribit Hortens. Caualcan. *de brachio Regio*, *fragmentor.* 6. *part. fragmento* 55. tempus videlicet in principio, aut in fine scripturæ non esse attendendum, quando illa est à pluribus subscribenda, sed illud tempus spectatur quo scriptura est subscripta à contrahentibus, quia post subscriptionem omnium, & non aliquorum tantum, actus dicitur perfectus, *l. Tribunus*, §. *fin ff. de testam. milit.* Et idem de sententia, vno tempore lata, & alio subscripta, adinstar schedulæ, repetit *ibidem fragm.* 125.

MI.

MINVTA HORAE NONAE

Ora Nona Canonica, ita appellatur, quia diei nona hora recitatur, 1.

In ciuitatibus hora diei sexta solet ad Nonam pulsari, ibid.

Hora nona Christus spiritum emisit, descendit ad inferos, & lateris vulnus fuit apertum, 2.

Discipuli Domini hora nona ad orationem conueniebant, 3.

Hora nona fuit primus homo de Paradiso eiectus, 4.

Rebus serijs expeditis, hora nona voluptati, & libidini veteres indulgebant, 4.

Meretrices nouariæ appellabantur, quia hora nona prostituendi causa cellas aperiebant, 5.

A nona, vsque ad decimam horam hyemali tempore campana quietis pulsari apud nostros debet, 6.

Missæ solemnes diebus quadragesimalibus celebrari consueuerant hora nona, 7.

Vespertinum officium post horã nonam persoluebatur, 8.

Vespertinum officium vnde dictum, ibid.

Hora vespertina significat Ecclesia primũ Dei aduentum, qui fuit vltima mundi ætate, 9.

Christus Hora Vespertina. { *Pedes Discipulorum lauit.* } { *Sacramentum Eucharistiæ instituit.* *Manifestauit se Discipulis in Emaus.* } *Fuit depositus de Cruce.* } ibid.

Illustratur l. 7. tit. 4. p. 3. Regij nostri iuris, 10.

Monialis à vespera, vsque ad primam loqui cum laicis prohibebatur, ibid.

Vesperi eleemosyna non petenda, ibid.

Lunæ defectum Gentiles, vociferationibus vespertino tempore emisis sublenari credebant, ibid.

Forum rerum furtiuarum quem nos Baratillo *dicimus vespertino tempore etiam antiquitus extitisse, ibid.*

Ementes res ab his, qui eo foro vendunt, vbi furtiuæ solent distrahi, an sint tuti in conscientia, ibid.

Hora prandij, aut cœnæ tubam sonare, Principum fuit insigne, 11.

Principes cum iter faciebant, præferebant tibicinem, ibid.

Christus in vltimo aduentu, cum tuba veuiet, & quare, ibid.

Hora prandij, maximè diebus ieiunij, erat nona, nunc vero sexta, 11.

Textus in cap. non oportet 8. de consecration. dist. 3. explicatur, ibid.

Chri-

Nona

1 NOna diei parte, irruente iam Sole, ad Occasum, Deo item laudem sanctã peragit Ecclesia, quam ex more, cuius alibi meminimus ab hora, nonam compellat (& si, præsertim in ciuitatibus, post sextam diei horam solere pulsari ad nonam, affirmet Iacob. Mandel. *consil.* 83.
2 *num.* 25.) Idque, vt Clicthoueus meditatur, in memoriã amarissimæ mortis Domini, quam illa hora pro nobis fuit perpessus: nam vt sacri scribunt Euangelistæ, circa horam nonam clamans voce magna, expirauit. Circa eãdem etiam horam descendit ad inferna, vt Sanctos inde Patres liberaret, & de Principe huius mundi triumpharet. Denique vnus militũ circa eãdẽ horã lancea latus eius aperuit, & cõtinuo exiuit sanguis, & aqua in remissio
3 nẽ peccatorum nostrorũ. Eadem quoque hora Discipuli Domini ad orationem conuenire sunt soliti, quemadmodum acta perhibent Apostolica de Petro, & Ioanne, quod ascendebant in Templum ad horã orationis nonam. Sunt eiusdem sententiæ Rupertus, Casinus *de Hora Nona* agentes, Guilliel. Durand. *in rationali diuinor. lib.* 5. *cap.* 8. Michael Timotheus *in diuinum officium, tract.* 7.

4 Hora igitur nona emisit spiritum, qui in omnes spirat, omniaque viuificat; mori enim voluit pro homine illa hora aduertit Guillielmus *supra*, in qua homo de Paradiso expulsus est. Ni mauis cum Petro Bungo *de myster. numeror. Num.* 9. quod hora nona Dominus noster Iesus Christus sanctum emisit spiritum, quippe cum inclinata iam esset ad vesperam dies, & tepefactus à meridiano feruore radius Solis, mysterium victoriosissimæ passionis cõsummauit; euidẽter se insinuans propter auferenda scelera, quibus a diuina luce, & dilectione in huius mortem peregrinationis incidimus, Crucis subisse patibulum. Quare inter alia etiam de Passione Dominica Psalmus loquitur nonus, per calculum suum transitus eius horam annuntians.

5 Quibus nec improbabiliter subaddi potest, ideò hac hora mori voluisse, vt amoris sui erga homines nimiam charitatem ostenderet, eo tempore pro nobis spiritum effundens, quo sceleratius ab hominibus impetebatur, quoniã hora nona rebus serijs, ciuilibusque expeditis negotijs, somno, voluptati, libidinique operã dare licebat, vnde à Satyrico Meretrices *Nonariæ*, dicuntur.

Si cinico barbã petulans Nonaria vellet.

Siquidem hora nona cellas aperire solebant, prostituendi sui corporis causa. Sic Cornatus *in Persium Satyr.* 1. Guilliel. Forner. *in l.* 2. *verb. Primarũ, de verbor. signific.* Quo respexisse videtur Martial. in diei, atque horarũ partitione, *Epigram.* 8. *lib.* 4.

Imperat structus frangere nona toros.

Meminit aliud agens Petr. Bung. *dicto Num.* 9. *ad medium, pag. mihi* 347. qui hac ratione illud apud Venetos vulgatũ refert: *Nell hora di Nona non si in contra buona persona.*

Hucque referri potest quod *l.* 5. *tit.* 6. *lib.* 6. *noua Recollect. & alijs sanctionibus huius Regni* caueri obseruat Bobadilla *in polit. lib.* 1. *cap.* 3. *num.* 52. videlicet ab hora nona ad decimam nostri Horologij, singulis noctibus ex die S. Michaelis, vsque in Pascha Resurrectionis, quasi receptui canens cãpana pulsetur, cuius audito quietis signo, omnes statim proprias domos repetant, vt sic quæuis delinquendi Occasio auferatur, & respublica quieta cõquiescat. Cuius præscripti exactiorem cognitionem infra *Hora* 10. efflagitantibus pollicemur. 6

Hæc est hora pro Missa solẽni diebus quadragesimalibus iure præstituta, *ex Decreto Cabilonensis Concilij*, si Iuan. fides adhibẽda est; aut Siluij Papæ, si Burchardo standum; *in cap. solent* 50. *dè consecrat. dist.* 1. *Solent plures* definijt, *qui se ieiunare putant, in quadragesima mox, vt signum audierint ad horam nonam comedere. Qui nullatenus se iunare credendi sunt, si ante manducauerint, quam vespertinum celebrent Officiũ. Concurrendum est enim ad Missas, & auditis Missarum solemnibus, & vespertinis Officijs, & largitis eleemosynis, ad cibum* 7

bum accedendum est. Si vero aliquis necessitate constrictus fuerit, vt ad Missam venire non valeat, æstimata vespertina hora, completa oratione sua ieiunium soluat. Et rursus §. *in ieiunijs*: *In ieiunijs quatuor temporum circa vespertinas horas, in Sabbato vero Sancto circa noctis initium Missarum solemnia sunt celebranda.* Ex quibus ita obseruat Guilhelm. Durand. *in rational. diuinor. lib. 4. cap. 1. num. 20.* Villalob. *in summ. tom. 1. tract. 8 diffic. 19. num. 4.* ibi: *En las Ferias de Quatro temporas, Vigilias, y Regaciones, siendo dobles, ò semidobles, en las Iglesias Catedrales y Colegiales se dizen dos Missas, una de la fiesta a la Prima, y otra de feria despues de Nona, conforme a las Rubricas de el Missal Romano. Los Religiosos no están obligados a dezirlas, q sus Iglesias no son Colegiales.* Itaque declarasse Sacram Rituum Congregationem refert Gauant. *In Comment. ad Rubric. Missal. tom. 1. p. 3. titul. 10. numer. 80.* his verbis: *Tanquam de re grauissima statuit sacra Congregatio Missam de Feria priuilegiata in Cathedralibus, & Collegiatis nullatenus omittendam esse, sed omninò astantibus Canonicis, & assignata distributionum portione cãtandam esse, aut cum Diacono, & Subdiacono; aut si eorum copia non suppetit, absque eis, & post Nonam, non obstante quacunque consuetudine contraria, quam Sacra eadem Congregatio sustulit, & in posterum admitti vetuit, & addit pœnas contentas in Bulla Pij V. quæ præceptum continet*, tradit Antonin. Diana *resolut. moral. p. 2. tract. 14. resol. 78.* Nihilominus contraria cõsuetudine fuisse abrogatum patet, necnon & *ex decreto eiusdem Pij V.* qui motu proprio vetuit omnes nocturnas, vel matutinas Missas, etiam in Sabbato Sancto, quibus adnumerari debet hæc, cũ ius noster sermò, cum quarta diei parte, idest, à tertia hora pomeridiana celebraretur, quę nocturno tempori adscribitur, vt sæpius diximus, præsertim *Hora 4.* notat Roderic. Acunha *in cap. quod à patribus 4. num. 1. 75. dist.*

8 Post Missarum solemnia vespertinũ celebrabatur officium, die iam ad extremum vertente, & ipsius hora nona finita, vt *dict. text.* verba conuincunt, & probat Ioseph. Vicecomes *de antiq. baptismi ritibus lib. 1. cap. 24.* ibi: *Vespertarum enim hora pto nona posita est, quod vel eadem sit inter se, vel parũ discrepet.* Vespertinique nomen accepit à vespere stella, vt explicat Clicthoueus, quæ in crepusculo apparere solet, & diei extremitatem nũciare, quoniam circa declinationem diei, & finẽ officij celebrari est institutum. Eo nimirum, vt egregie ratiocinatur Durand. *in Ration. diuinor. lib. 5. c. 9.* quia in hora vespertina significat Ecclesia primum aduentum Domini, qui fuit vrgente mundi vespere, id est, vltima ætate, de quo qui canit reddit gratias Deo iuxta illud Apostoli *Corint. 10.* Nos sumus, in quo fines sęculorum deuenerunt, *cap. si enim, de pœnit. dist. 3.* Præterea Christus in vespere de Cruce depositus fuit. Eadem quoque hora in cœna Sacramentum corporis, & sanguinis instituit: pedes Discipulorũ lauit. Discipulis euntibus in Emaus in habitu peregrini in fractione panis se manifestauit. Consetiunt Clicthoueus *sup.* Rupert. *lib. 1. de diuin. offic. cap. 6.* Et Casianus, qui de hac hora nonnulla alia comminiscitur, quorum nõnulla recenset Michael Timoth. *in diuinum offic. tract. 8. quæst. 3.* 9

At infringit nõ nihil, quod de vespertini officij tempore diximus apud nostros *l. 7. tit. 4. part. 3.* vbi postquam iudicibus ordinarijs iniunxit, vt quotidie à summo mane ad meridiem ius dicant, ibi: *E deuen y estar sentados desde gran mañana fasta medio dia, cotidianamente*: post pauca subiungit: *E aun despues de nona, fasta visperas, seyendo los pleitos muchos*, quibus verbis aperte subiudicat nonam, & vespertinam, non eandem, sed diuersas horas censeri. 10

Et quidem ita est si primæuam eiusmodi Horarum institutionem repetamus; quoniam vt *proximè* ex Clicthoueo notauimus post Nonam vltima diei parte vesperæ celebrabantur, nocte scilicet, iam accedente, sic Herrera *de origine officij diuini, lib. 2. cap. 18. num. 7.* vtpote quæ diei finem imponebant, & ipsarum extremitate sequentem, more Ecclesiæ, inchoabant. Vnde inter Horam Nonam, & vesperarũ aliquot intercedebant horæ, vt innuit

dicta

dicta *l.7.* quæ secundum hanc strictam Ecclesiastici diei partitionem est subaudienda. At nos cum vesperarum horam hîc designamus, non propriam, sed nunc vsitatam præscribimus, quæ nona esse solet.

Iuxta quæ erit accipiendum Concilium Cauilonense II. *Canon.* 56. quo præceptum lego, ne nulla Sanctimonialis à vespera vsque ad Primam, neque Abbatissa, nec aliqua Sanctimonialium cum quibuslibet masculis vllum colloquium habeant, nisi fortè talis fuerit occasio, quam euitare non possint: & si necessitas incubuerit, id coram testibus facere debebunt.

De qua vespertina hora, subaudiēda venit Arabum illa cōsuetudo, quæ pauperibus vesperi eleemosynam petere inhibebat. Vt his verbis obfirmat Augerius Busq. *Epist.* 3. *Arabes nō passim nec ab omnibus mendicant, sed vesperi prætereuntibus sebaceam candelam, malum citrinum, vel punicum obtrudūt, qui duplo, triplóve pluris sit recipiant, & vendere potius quam turpiter rogare videantur.* Id vtique, quia accedente vespere egenis mendicare prohibebatur, quod hac fraude eludebant, vt notat Aloys. Nouarin. *Schediasm. Sacroprophan. lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 25. Etsi coniectari fas est, inde apud nostros, maxime insignioribus ciuitatibus & Curijs, mos inualuit, petendi eleemosynam à primis tenebris ad decimam, vel vndecimam noctis in pia loca, & Diuorum Imagines, per quæstores qui funalia in id deferunt, vt occursantes, aut dirigendo, aut illuminando, quasi exhibita mercede ad charitatem alliciunt; sicque magis pretium quá eleemosynam inferre videbatur.

In idemque tempus referendus S. Maximus *Homilia de Lunæ deffectu*, dū Gentiles irridens, qui Lunæ deffectui vociferatione sub vespere tantum opitulari credebant, ita alloquitur: *Cum ante dies plerosque de vestræ auaritiæ cupiditate pulsauerim, ipsa die circa vesperū tanta vociferatio populi extitit, vt irreligiositas eius penetraret ad cœlū, & requirerem, quid sibi clamor hic velit, dixerūt mihi, quod laboranti Lunæ vestra vociferatio subueniret, & deffectum eius suis clamoribus adiuuaret. Risi equidem, & miratus sum vanitatē, quod quasi deuoti Christiani Deo ferebatis auxilium; clamabatis enim, ne tacentibus nobis perderet elementum: tanquam infirmus enim & inbecillis, nisi vestris adiuuaretur vocibus, non possit luminaria deffendere, quæ creauit. Bene igitur facitis qui Diuinitati exhibetis solatium, vt vobis iuuantibus possit cœlum regere. Sed si vultis hoc plenius facere, cunctis, & totis noctibus peruigilare debetis: nam quoties putatis vobis dormientibus Luna vim passa est, & tamen de cœlo non corruit? Aut, numquia semper circa vesperū deffectum patitur? Num aliquando & circa lucem laborat? Sed apud vos vespertinis tantum horis laborare consueuit quando copiosa cœna venter distenditur, quando maioribus poculis caput mouetur, tunc igitur apud vos laborat Luna, quando laborat & vinum.*

Est enim & ad hoc tempus referendum furtiuarum rerum mercatus, quē nos *Baratilio* dicimus, apud quos, vti & antiquitus in suburra (loco scilicèt ad id designato) occidente Solē incipit. Vnde Petronius: *Veniebamus in forum deficiente iam die, in quo notauimus frequentiam rerum venalium, non quidem pretiosarum: sed tamen quarum fidem malè ambulantem obscuritas temporis facillime tegeret.* Allusit Horatius *Satyr.* 1.

Fallacem circùm, vespertinumq; pererro
Sæpè forum,

Vbi Helenius Acron, & Porphyr. Interpretes Horatij antiquissimi, de suburra maiore, hunc locum accipiunt, in qua vesperi furtiuæ res semper venundabantur. Itaque vespertinum forum dixisse, obseruat Iacob. Durant. Casellius *variar. lib.* 1. *cap.* 5. quia occidente Sole rerum furtiuarum mercatus inciperet. Vnde salse nimis prouerbij loco Plautum vsurpasse notat in milite glorioso: *Vesperi suo viuere*, pro eo quod est furtis suis vitam sibi parare: eaque de causa Propertium vigilacem suburram dixisse.

Iam ne tibi exciderint vigilacis furta suburræ

Meminit huius antiquæ consuetudinis Osualdus *ad Donel. lib.* 15. 29. *liter.*

K.

K. vers. Romæ olim. Quo circa, cum fe re semper quæ hoc vespertino foro vẽ duntur, constet furtiua esse, aut saltim talia præsumantur, ea tute emi non poterunt, etiam si ab emptoribus furto subtracta ignorentur: nam ex quo rumor est, aut vehemẽs suspicio, illuc cõuenientes multa vendere furto sublata, nefas est ab illis emere, nisi præmisso sufficienti examine eisdẽ constet eos iustè vendere, vt in simili docent P. Molina *de iustit. tom. 1. tract. 2. disp. 35. in fin. 2. concl.* P. Sanchez *de matr. tom. 1. lib. 2. disp. 41. num. 27.* Mercado *de contract. lib. 2. cap. 20.* Villalob. *in sum. tom. 1. tract. 1. disput. 20. num. 7.* Merolla *tom. 1. disp. 3. cap. 3. collor. 5. num. 32.* & Antonin. Diana *resol. moral, part. 4 tract. 3. resol. 27. vers. Notandum est tamen hic obiter:* vbi ex Castro Palao *tom. 1. disp. 3. num. 5.* hoc intelligendum notat, quando rationes efficaces, seu moraliter conuincentes adessent, venditorem vendere rem furtiuã, non quando dubiæ sunt, & probabiles; tunc enim deponendum est dubium, & intelligere, alium rite vẽdere, quia nemo præsumitur malus nisi probatur, neque in dubiis delictum commisisse, *l. merito, ff. pro socio.* Sed esto hæc sit, admittenda opinio, rationes, quæ aduersus res tali loco, & hora venditas vrgent, adeò illas furtiuas conuincũt, vt non possint non efficaces dici. Ex loco, enim vbi veneunt furto subtractæ præsumuntur, quia ibi talia venire solent, & vbi in aliquo loco frequẽter contingit delicta committi, ibi semper commissa præsumuntur ab his, qui ibi commorantur. Ita Carrer. *in pract. criminali, pag. 65. Indicio 33.* & ex Baldo, Antonio de Canario, & Marsilio, Iacob. Menoch. *lib. 1. de præsumpt. q. 90. num. 132.* vbi hoc indicium sufficiens ad torturã agnoscit. Ex tempore, item & hora qua hæc venduntur, nec debilior coniectura furtiuitatis insurgit; nocturno enim tempore, aut vespertino delictis commodatissimo distrahuntur, cum solum qui male agit odio habeat lucem, *cap. consuluit, de offic. delegat. gloss. in cap. vnic. verb. Occulta, vt*

Ecclesiast. benef. Vnde nocturno tempore factam venditionem merito suspectam dicit Polydor. Ripa *de nocturni tempore, c. 106. n. 6.*

Ergo ne accepto desistere videamur, ex dictis promanat horam prandij antiquitus, maximè diebus ieiunij nonam completam extitisse, cum non antea licuerit comedere, quam auditis Missarum, & vespertini Officij solemnibus; quæ vt præmisimus dicta hora fiebant, *d. cap. solent,* vbi communiter notant omnes, *cap. quod dicit 4. 41. dist.* secundum antiquam lectionem, *c. placuit 9. de consecrat. dist. 3.* iuxta glossæ, & vulgarem omnium expositionem. Erat enim hæc stata prandendi hora, vt ex his quæ erudite scripsit Iul. Cæsar. Bulenger. *de conuiuijs, lib. 1. c. 23.* Isaac. Casaub. *in Athen. lib. 4. c. 14.* & P. Ludouic. de la Cerda *in Tertul. libr. 6. de oratione, n. 156.* satis liquet, & quæ soluendo ieiunio primitiuo illo sæculo præsignauerat Ecclesia. Sic Guilielm. Stuck. *antiquit. conuiuial. lib. 1. cap. 11.* constatque ex Epiphanio *in compendiaria doctrina, cum ieiunium,* inquit, *seruari vsque ad nonam horam,* cui assentitur Basil. *Homil. 1. de ieiunio: Verum enim ieiunium est,* scribit, *ab omnibus vitijs esse alienum, expectas vesperam, vt cibum capias, sed diem totum absumis apud tribunalia.* Chrysost. *homil. 36. in Matthæum, quasi ad finem: Veniat tibi oro in mentem, quoties ieiunij tempore mensa vesperi apposita, si minister vocatus tardiuscule accesserit, &c.* D. Augustin. *de moribus Eccles. contra Manicheos: Visitata,* exclamat, *ieiunia Ecclesiæ continuantur vsque ad noctem. Sola enim die celebrantur sacri cœtus, preces publicæ habebantur, sub vesperam dimittebantur, & cibum sumebant.* Cuius ritus vestigia adhuc retinemus in libris nostris, vt nu per notabimus; & iterum constat *ex c. Presbyter 5. 82. dist.* ibi: *Tribus quidem mensibus, priuato loco à cæteris remotus, pane & aqua à vespera, in vesperam vtatur,* vbi gloss. *verb. In vesperam,* hac hora debere comedere ieiunantes admonet.

Quem morem Ecclesiam ab He-

bræis mutuasse, quibus in ieiunijs solemne erat, à prandio, omnique cibo abstinere vsque ad vesperam, siue horam nonam, *multis Sacræ Scripturæ locis* testatur Stuckius *vbi proxime*, præsertim *Iudic. 20. vers. 26. Ieiunarunt illo die vsque ad vesperam, & 2. Reg. 1. Ieiunauerunt vsque ad vesperam. Act. quæ 10. vsque ad horam nonam sedebam ieiunus, & precabar domi meæ.* Et constat 2. *Reg.* 3. *vers.* 35. vbi post sepulturam Abner, cum vniuersus populus venisset ad Dauidem cibum cum illo capiendi causa, iurauit Dauid se ante Solis occasum, nec panem, nec quicquam aliud gustaturum. Ex quo loco quasi necessario elicit Guiliel. Stuckius *vbi supr.* prandia fuisse Iudæis vsitata, quoniam meridies erat, cum prandere populus voluit, peractis Abneri exequijs: *Nam si fuisset vespera,* inquit, *Dauid non recusasset, neque iurasset,* cum comedendo ad vesperam ieiunium non violaretur; nam vespera finis erat ieiunij.

Hac de causa frequenter apud Patres prandere, hoc est, meridianum cibum capere, & ieiunare opponuntur, quia prandia ieiunijs intermitti consueuerunt. Satis hoc colligitur ex D. Augustino *epist.* 86. vbi illud discutit, an prandendum die Dominico, vel ieiunandum sit? Huc respexisse videtur Concilium Laodicense, *cap.* 50. cuius verba referuntur *in cap. non oportet* 8. *de consecration. dist.* 3. vbi in quadragesima *per totos dies ieiunare* præcipitur. Id est, absque prandio, & nullo gustato cibo meridiano vsque ad vesperam, siue horam nonam: hoc enim est totum diem ieiunare ex Guilielm. Stuckij sententia, *dicto libr.* 1. *cap.* 11. *Si quis enim non prandeat,* scribit, *sed cibi & potionis vsum in vesperum, & cœnæ tempus differat ieiunus, & inanis diem totum durare dicendus sit.* Idcirco

Patrem quoque solida demere de die,
Vt Horatius cecinit *lib.* 1. *Od.* idē erat, quod frangere diem, & labore opereque vsitato, & quasi legitime intermisso, atque interrupto, corpus cibo, & potione curare.

Suppetunt prænotata rationem (si in re adeò arcana coniectari fas est) quare Christus vesperi potius, quam mane misticum illud sui corporis conuiuium cum Discipulis celebrauit? Ieiunasse illum ea die, vel inde facile credi potest, quod ipsius actionem, & ad tanti cibi dispositionem, nobis ad eundem instructionem futuram optauerit, vt non nisi ieiuni ad cœleste sui corporis epulum accederemus. Cuius forte sacratissimi ieiunij veneranda memoria effecit, vt illius diei ieiunium cunctis fidelibus ita stricte præciperetur, quod illud dissoluens, totius quadragesimæ reus haberetur, *cap. non liceat* 7. his verbis: *Non liceat quinta feria nouissimæ septimanæ ieiunium soluere, & omnem exhonorare quadragesimam, sed sincere abstinentes, totam quadragesimam peragere, dict. cap. non oportet,* 8. *Non opportet in quadragesima quinta feria vltimæ Hebdomadæ ieiunium dissolui, & totam quadragesimam inhonorari, de consecrat. distinct.* 3. Cum ergo Christus ieiunasset, non nisi vespera, & hora nona iuxta morem debuit accumbere. Et si propositi dubij alias rationes meditetur Stuckius *vbi proxime*, cuius verbis præstabo: *Verisimile autem est, vt apud Romanos, sicuti supra dictum est, ita apud Iudæos quoque prandia fuisse parca, atque tenuia, ita vt non iustarum epularum instar essent, quibus communiter* (id est cum amicis, vt ipse alibi explicat) *accumberetur, cœna autem, & accumbebant, & largius atque copiosius cibum, potumque sumebant. Hunc morem Christus secutus, vt testatur Euangelista, vespere potius, quam mane misticum illud suum epulum cum Discipulis suis celebrauit, atque instituit. Cuius altera quoque ratio reddi potest, quod nimirum voluit nouum, quod instituerat Sacramentum, veteri eius comparare Pascha enim inter duas vesperas celebrabatur. Rectè tamen consuetudo postea obtinuit, vt in matutino potius tempore, & à ieiunijs, quàm pransis cœna Dominica celebretur, quo maiore id cum reuerentia animorumque attentione fieret.*

Nec

Nec illud quamuis obiter negligam, verba nempe illa *dicti cap. solent, qui se ieiunare putant in Quadragesima mox vt signum audierint ad horam nonam comedere*. Priscum illum morem redolere, designandi horam prandij tubæ clangore, sono campanæ, aut alterius musici cuiusdam instrumenti. Sic apud Stuckium item obseruatum inuenio *dicto cap.* hac verborum serie: *Quæ hora*, prandij scilicet, *apud certas gentes, etiam organorum quorundam, vt tubarum, tympanorum, atque campanarum sono proclamari solent. Sic in Principum præsertim Aulis, quando tempus est prandij, vel cœnæ, Aulici tubarum sono aduocantur. Sic tintinabuli Monachi in triclinia sua, & refectoria, vti vocant, & ad cibum capiendum. Sic apud nos & alijs in locis pauperes, & mendici campanarum pulsu ad sportulas illas publicas conuocantur, vnde campanæ ab hoc vsu, campanæ pulmentariæ vocantur.* At si tubarum sonitus hora prandij, & cœnæ nedum aduocandi tantum causa, sed & honoris adhiberetur, sic concessum C. Duillio, vt prælucente funali, & præcinente tibicine à cœna redderet affirmant Titus-Liuius *in epitome libr.* 17. Cicero *in Catone*, Florus *libr.* 2. Valerius Maximus *lib.* 3. *cap.*6. Suetonius *de Viris Illustrib.* & Mart. de Roa *singular. libr.* 2. *cap.* 23. Ex quo etiam & morem Principum irrepsisse videtur præferendi tubicines cum iter agunt. Vnde cum Danielis, *cap.*7. vaticinatum sit in die iudicij venturum Christum, *in virtute multa*: hæc verba inquit satis eleganter P. Suarez 2. *tom. in* 3. *p. D. Tho.* *q.*59. *disp.*57. *sect.*3. significare videntur venturum ipsum exhibentem multa signa omnipotentię, supræmijq; dominij, qualia erunt Angelicæ tubæ, quas veniens, & quasi ad Mundum secundo iter faciens præfert.

At, vt ad prandij horam reuertar, cum hoc iam vel ex eo in desuetudinem abierit, quod Missa omni tempore fuerit post meridiem prohibita, iuxta superius notata; hora sexta incepit pro prandio, etiam Quadragesimali ieiunio obseruari. Vt Hebræos fecisse in diebus solemnibus constat ex Flauio Iosepho *lib. de vita sua, post medium*, vbi instantem populi tumultum superueniente in Sabbato legitima prandij hora impeditum fuisse, his verbis indicat: *Omnino in seditionem iuissent, nisi conuentum soluisset superueniens hora sexta, quæ nobis sumendi prandij in Sabbatis legitima est*, refert Petrus Alloix. *tom.* 2. *Illustr. Ecclesiæ Oriental. Script. in notation. ad cap.*7. *vitæ S. Abertij, litt. E.* cuius etiam moris & Græcos obseruatores extitisse memorat Lucianus apud Isac. Casaub. in *Athenæum*, *lib.*6. *cap.*10. qui sex pedum vmbras prostata cœnandi hora constituit. Idem refert Guilielm. Stuckius *antiquit. conuiuial. lib.*1. *cap.*11. Et in ieiunijs etiam D. Hieronymi tempestate obseruatum prandium meridianum constat ex *cap. sint tibi* 20. *de consecrat. dist.*5.

Sed non ita strictè hoc obseruan- 12
dum, vt fracti ieiunij reus habeatur, qui non nihil ante dictam horam ad mensam accedit. cum in moralibus non computetur tempus mathematice, sed cum aliqua latitudine, vel restrictione, veluti subiecta materia expostulat, quam latitudinem dimidiæ horæ interpretantur communiter Doctores, quorum supra meminimus, & in proposito Filliucius *tom.*2. *tract.*27. *p.*2. *c.*7. *num.*73. etsi Molfesius *in summ. tom.* 1. *tract.*10. *cap.*5. *num.*15. id ad horam protraxerit, à quibus dissentiens Azorius *p.*1. *lib.*7. *c.*11. *q.* 4. & Fagundez *præcept.*4. *lib.*1. *c.*3. *num.*4. semihoram tempus notabile existimant.

Verum stando primæ opinioni, constituo horam comedendi quadragesimali tempore, aut alijs ieiunijs sextam esse; nostris duodecimam, quæ potest ad summum dimidiæ horæ spatio præueniri ita, vt ieiunans vndecima hora cum sequentis dimidio iuxta nostrum horologium possit li-
cite prandium sumere. Sicque acci- 13
piendi erunt asserentes horam prandij in ieiunijs vndecimam esse, vt post

alios nouissime Ioan. Sancius *in select. disp.* 53. *num.* 5. Machado *in Perfect. Confess. tom.* 1. *lib.* 2. *p.* 4. *tract.* 3. *docum.* 8. *num.* 2. id est, vndecimam declinantem ad duodecimam, saltim per dimidium ipsius. Et ratio est, nam si maiori spatio temporis preuenire dictam horam liceret, facile leue famis incommodum euitaremus, nullumque laudabilem fructum percipiemus, vt optime expendit Paul. Zachias *Medico-le-*
14 *gal. lib.* 5. *tit.* 1. *q.* 1. *n.* 32. Vnde rectè quidem Azor *vbi proxime in principio*, eò rectius, ac religiosius ieiunium seruari dixit cæteris paribus, quo tardius prandium assumitur; quoniam ita per longiorem in ædiam carò magis affligitur. Et idcircò putat Zachias *dicto loco, num.* 33. horam nonam constitutam esse pro hora comedendi in ieiunijs, quia consueta hora comedendi in alijs diebus solet esse sexta. Ex quo Iacob. Mandel. *consil.* 83. *n.* 25. inquit, quod non solet esse hora prandij ante quintam horam solis; quia sexta hora frequenter comeditur, ac si diceret. Tardatur ergo refectio ob eam causam vsque ad nonam; ex D. Thoma 2. 2. *quæst.* 147. *artic.* 7. & Azor. *dicto cap.* 11. & concludit Zachias: Nos tamen ad præsens post sextam comedimus consuetudine in contrarium irrepen-
15 te, cui acquiescendum videtur. Quod & Regulares hodie obseruant; quia cum per annum vndecima hora comedant, in quadragesima non nisi post dimidium horæ ab vndecima refectorium ingrediuntur: quamuis vt affirmat Antonin. Diana *resolut. Moral. part.* 1. *tract.* 9. *de ieiunio, res.* 27. *in fine*, habeant priuilegium anticipandi prandium per horam.

16 Vnde sub infertur parum tute ab aliquibus defendi licere, absque mortalis culpæ reatu, diebus ieiuniorum notabiliter anticipare horam comedendi, præsertim à Ricardo *in* 4. *q.* 15. *artic.* 3. *q.* 8. *in fine*, Palat. *in summ.* Caiet. *verb. Ieiunium*, Angel. *eod. verb. n.* 2. Tolet. *in summ. lib.* 6. *cap.* 2. *num.* 8. Villalob. *tom.* 1. *tractat.* 23. *dub.* 9. *num.* 2. Fernand. *in exam. Theol. moral. part.* 2. *cap.* 8. §. 3. *num.* 6. Filliuc. *tom.* 2. *tract.* 27. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 70. Bonac. *de legib. disp.* vlt. *q.* 1. *punct.* 4. *n.* 3. Molfes. *in sum. tom.* 1. *tract.* 10. *cap.* 5. *n.* 16. Læsius *de iust. lib.* 4. *cap.* 2. *dub.* 2. *num.* 13. Innocent. de Rubric. *de obseruat. ieiunior. num.* 3. Roder. Acunha *in cap. quod dicit* 4. *num.* 1. 41. *dist.* & *in c. vnum Oratium* 3. *num.* 19. 25. *distinct.* vbi per duas, vel tres horas ex nonnullis ex relatis recenset prandium posse præueniri Laym. *in Theol. moral. lib.* 4. *tractat.* 8. *cap.* 1. *num.* 11. quibus subscribens Antonin. Diana *sup. resolut.* 27. hanc opinionem probabiliorem dicit; ea tamen moderatione, vt sit anticipatio horæ medietatem excedat, culpa sit venialis, illaque tanto grauior, quanto à consueta hora longius recederet.

At hæc omnia vt præmisi valde improbabilia sunt, quoniam veluti ex enarratis apparet, hora comedendi, siue nona, siue sexta, vel apud nostros duodecima, aut quæuis alia legitima consuetudine præscripta, adeò de essentia ieiunij agnoscitur, vt effracti reus habeatur, qui per notabile tempus illam præueniens cibum sumpserit, adde iterum verba *dict. cap. Solent* 50. *de consecrat. dist.* 1. quæ id expresse docent: *Solent plures*, hæc sunt; *qui se ieiunare putant, in quadragesima mox vt signum audierint ad horam nonam comedere, qui nullatenus ieiunare credendi sunt si ante manducauerint, quam vespertinum celebrent Officium. Concurrendum est igitur ad Missas, & auditis Missarum solemnibus, & vespertinis Officijs, & largitis eleemosynis ad cibum accedendum est. Si verò aliquis necessitate constrictus fuerit, vt ad Missam venire non valeat, æstimata vespertina hora completa oratione sua ieiunium soluat.* Planè enim ostendunt non aliter ieiunium seruari, quam æstimata, id est, moraliter saltim cõputata hora prandij, vt optime Turrecrem. *ibid.* & Præposit. *in c. denique, n.* 22. 5. *dist.* subaudiunt: *Non enim Ecclesia*, inquit Turrecrem. *arctare intendit ad subtilẽ tẽporis inspectionem, nec oportet astrolabium*

accipere ad horam comestionis agnoscendam. Sufficit si circa illam horam, quam Ecclesia instituit ieiunans sumat cibum, etiam si aliquantulum propter aliquam necessitatem anticipet. Alioqui non consequeretur ieiunij fructus, siue carnis maceratio, quam ex longa inedia intendit Ecclesia, si anticipatio duarum, vel trium horarum circa horam comedendi esset licita; maxime si statim a lecto surgens mensam adeat, & non longe a Solis Occasu refectiunculam sumat. Quare merito nostræ opinionis extitere Caiet. *2.2. quæst.* 147. *art.* 7. Paludan. *in* 4. *dist.* 15. *q.* 4. *art.* 4. *cōcl.* 1. Nauar. *in manual. cap.* 21. *num.* 27. Gouar. *lib.* 4. *variar. cap.* 20. *num.* 14. Syluest. *verb. Ieiunium, num.* 13. Ledesm. *in summ. tom.* 2. *tract.* 17. *dub.* 4. *ante* 5. *conclusionem*, Reginal. *tom.* 1. *lib.* 4. *c.* 15. *n.* 191. Azor *p.* 1. *lib.* 7. *c.* 11. *q.* 4. Fagund. *præcep.* 4. *lib.* 1. *c.* 13. *n.* 4. Ioan. de la Cruz *in direct. cōsc. p.* 1. *præcept.* 4. *art.* 4 *dub.* 8. *concl.* 2. Sancius *in select. dict. disput.* 53. *n.* 5. Ioan. Machad. *&. lib.* 2. *p.* 4. *tract.* 3. *doc.* 8. *n.* 3. faciunt tradita à Bertach. *de Episcop.* 1. *part. libr.* 4. *§. de vita Episcopi, num.* 74. vbi etiam definijt qua hora debeant comedere Prælati extra dies ieiunij.

Sed hanc egregie describit Genuens. *in manuali Pastor. c.* 13. *num.* 9. ubi postquam tempore quadragesimæ Episcopos debere, cum dies inclinat, recitare Litanias cum suis familiaribus, prādium non debere esse ante tertiam notat. ex *c. nō liceat fin.* 44. *dist.* At hoc quomodo sit accipiendum latius *sup.* explicauimus. Illud autem luculentius exemplo Henrici Imperatoris euincitur, videlicet Imperatores, & Reges nullam prandij solitam, & statam horam extra illam habere, qua possunt tantillum à curijs, & publicis negotijs vacare. Refert Iustus Lipsius *in Polit. lib.* 2 *c.* 7. Henricum Imperatorem, Federici filium, ita in rebus assiduum, vt vix sero cibum caperet, & dum à suis moneretur, vt valetudinem, & vires cordis haberet, respondit; priuato quidem homini omne tempus cibi esse, cum id lubet, aut solet, at Regi si nomē suum non abdicat, id solum quo vacat. Et si Rabbi Bachi, *Genes.* 43. *vers.* 16. de Iosephi conuiuio fratribus exhibito agens, tempus, quo Principes, & Iudices edere solent esse notat meridiē, quod scilicet totum tempus matutinū in Reipublicæ negotijs expediendis collocare debeant, vt & placuit Guil. Stuckio *antiquit. conuiual. lib.* 2. *cap.* 11. & suadetur expresse *ex l. ne quis* 6. *C. T. de Officio Rector. prouinc. l.* 1. *C. T. de offic. iudic. ciuil.* quibus meridiano tempore, vel hac sola ratione domum iudicis ingredi prohibetur.

Ergo extra legitimam causam læ- 19
thale erit horam comedendi, notabiliter, & vltra mediam horam anticipare; iusta vero intercedente causa, vtputa itineris, hospites dimittendi; aut inseruiendi, lectionis in academia, vel concionis, aut similium fas erit peruersio, aut præuentio dictæ horæ, vt sentiunt Beia *p.* 1. *decis. cas. consc ien.* 45. Vega *in summ. p.* 1. *c.* 14. *cas.* 33. Moure *in sum. p.* 2. *c.* 8. *§.* 2. *n.* 5. Lopez *instr. p.* 2. *c.* 112. Rodrig. *in quæst. Regul. tom.* 2. *q.* 100. *art.* 2. & alij; quidquid asserat Sancius *vbi sup.* vt refert Diana *res. moral. tract.* 9. *resol.* 48. qui in nostram sententiam inclinare videtur.

Ex quibus & illud vtilissimum pro- 20
fluit alimentarium, qui ex legato, contractu, aut maioratus institutione habet ius percipiendi cibum in mensa alicuius; teneri singulis diebus hora prandij consueta, quam duodecimam diximus, & cœnæ præsto esse, vtpote expresse admonet Martin. Golerus *de aliment. lib.* 2. *c.* 4. *n.* 4: intempestiua enim hora cibum patens non audietur, cū hac ratione non debeat debitori esse molestus, *l. in eo* 11. *ff. de vsu & habit.*

Hac eadem hora nona ex priscioris Ecclesiæ ritu baptismi solemnia peragebantur, & cathecumeni ad optatas regenerationis lætices accedebāt, sic ex B. Lino desumitur. *lib. de passione Sancti Pauli*, cum præuio vsque ad vesperas, siue ad horam nonam ieiunia, quosdam baptismi Sacramentum suscepisse, his verbis scribit, *Steterunt cū multa lætitia, & Spirituali gaudio,*

dio, imponentes eis mox manus, & dantes signaculum sanctificationis perpetuæ: sicque ieiunio vsque ad vesperam perseuerante baptizati sunt in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Congruit Simeon Metaphrastes *in vita Stephani Pontificis*, ibi: *His auditis, statim Beatus Pontifex hominem illum* (Nemesium scilicet) *adduxit ad locum quendam, qui vocatur titulus Pastoris; cumque & ipsum, & eius filiam Cathecismo instruxisset; quemadmodum Christianæ Fidei Canones, & ordo postulat, iussit eos ieiunare vsque ad vesperam. Cum autem venisset hora vespertina, benedixit aquæ in eo loco, quem Pastoris titulum vocatum fuisse diximus. Itaque Nemesium in aquã demisit, & baptizauit in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti.* Stant, & pro hoc gesta S. Sebastiani vbi ita scriptum: *Accedat vnusquisque, & det nomen suum hodierna die vsque ad vesperam præcurrente ieiunio, vt festinanti baptismatis Sacramentum opportunum tempus inueniat.* Confirmat S. Chrysost. *in epistol. ad Innocentium Papam*, vbi referens tumultum, quem Teophilus improbus quidam vir in Ecclesiam excitauerat, sic alloquitur: *Nobis enim hec ipsa, quæ antea dixi, prætendentibus, repente multitudo militum ipso magno Sabbato, cum iam in vesperam vergeret dies, Ecclesias ingressi, clerum omnem, qui nobiscum erat, per vim eiecerunt, armisque venerandæ obsidebantur altaria. Mulieres, quæ intra Ecclesiam vt baptizarentur, se se veste nudauerant, per id temporis nudæ fugiebant, metu acerrissimæ huius commotionis impulsæ, neque sexus verecundiæ & honestati permittebantur præ pauore consulere.* Repetit huius moris vestigia idem S. Ioan. Chrysost. *oratione 42. in cap. 15. prioris ad Corinth.* extat item hac de re apertum testimonium *in Ordine Romano, lib. de Diuinis Offic. tit. de benedict. aquæ ad albas deponendas*, eiusmodi serie: *Sabbato in vigilijs Pentecostes omnes ieiunium faciunt, & omne Diuinum Officium, vel Ordinem, tam lectiones, quam & baptismum, sicut in Sabbato Sancto vigiliam Paschæ. Tantum hora octaua ingrediuntur ad vigilias, vel Missarum solemnia, vt hora nona expleta omnia consumentur.* Dilucidius tamen id constat ex *Albino Flacco de Diuin. Offic. cap. 19. de Sabbato Sancto Paschatis*, cum ait: *Hodie autem hora nona baptismus celebratur, sicut in Pentecoste, ea de causa, quia Angelus Domini venit ad Cornelium hora nona, annuncians ei, quod orationes eius ascendissent in conspectum Domini, qui mox misit ad Petrum, & promeruit Sacramentum baptismi. Sed & hoc decentissimum est, vt quia auctor vitæ emisit Spiritum, eadem hora Ecclesia Sancta præcipiat Sanctum baptisma.* Adstipulatur Amalaricus Fortunatus *lib. 4. de Ecclesiast. Offic. c. 28.* Guliel. Durand. *in rational. diuinor. lib. 6. cap. 106. n. 2.* Et exactius Ioseph Vicecomes *de antiq. baptismi ritibus, ac cærem. lib. 1. cap. 24.* Ex veneranda antiquitatis monumentis tandem præfiniens horam baptismi, primo non definitam, mox certis nonæ finibus circumscriptam ex proxime enarratis, postremo iterum liberam, & indifferentem fuisse, quo iure, & nunc vtimur.

Dicta vero quasi facem præferunt 21 ad explicationem textus *in cap. fin. 76. dist.* vbi cum Pelagius Summus Ecclesiæ Antistes, Petro Episcopo Pontino, diem, horamque consecrandi Episcopi designare voluisset, sic scribit: *Quod si modo feceront, facite eum velociter ad Vrbem Romanam occurrere, vt si Deus iusserit, in Sabbato magno post horam baptismi ordinetur.* Id est, post horam Sabbati nonam quasi diceret, quoniam hanc baptismi fuisse satis memorata conuincunt.

Obsistunt tamen huic interpreta- 22 tioni alterius S. Pontificis Anacleti scilicet, verba *in cap. ordinationes 1. 75. dist.* vbi eadem de re agens ita præmittit: *Ordinationes Episcoporum auctoritate Apostolica ab omnibus, qui in eadem fuerunt prouincia Episcopis sunt celebrãdæ. Qui simul conuenientes scrutinium diligenter agant, ieiuniumque cum omnibus celebrent precibus, & manibus in Sanctis Euangelijs, quæ prædicaturi sunt imponentes Dominica die, hora tertia*

tia orantes, Sacraque vnctione exemplo
Prophetarum, & Regum, capita eorum,
more Apostolorum, & Moisis vngentes:
quia omnis sanctificatio constat in Spiri-
tu Sancto: cuius virtus inuisibilis Sancto
chrismate est permista: & hoc ritu solem-
nem celebrent ordinationem. Tertiam
vtique horam ordinationi Episcopo-
rum constituit, quam & baptismi esse
videtur, cuius sub hoc inuolucro ad
eandem consecrationem Pelagius in
dicto *c. finali*, meminit, non vero nona
vt meditabamur.

At si attente inspiciantur minime
hæc inter se dissidentia constabunt, cũ
text. *in d. cap. dilectionis*, non de Epis-
copali consecratione, sed de Presby-
terali loquatur, quoniam Latinus ille
ad Marcellionensis Ecclesiæ culmen
electus, soluni diaconali extiterat or-
dine insignitus, ideo antea presbyte-
rio debebat decorari, quam Episco-
pus vngeretur: Quocirca inquit Pela-
gius, eum debere ad vrbem Romanam
accedere, *vt* Sabbato magno post ho-
ram baptismi, id est, nonam ordinetur.
23 Quod si ante memoratum diem non
occurrerit, cogetur vsque ad quarti
Mensis ieiunia subsistere. Siquidem
hisce tantum temporibus Sacerdota-
les ordines conferuntur, *cap. quod à pa*
tribus 4. cap. fin. 75. dist. Episcopalis ve
ro quocunque tempore, dum tamen
Dominico die, & hora tertia celebra-
ri poterit, *cap. quod die 5. 75. dist. 4. di-*
cto cap. ordinationes 1. ex quo ita obser-
uant Turrecremata, & Præposit. *ibid.*
24 Igitur iure etiam baptismo fuisse
horam diei nonam, tertiam videlicet
post meridiem præscriptam nemo am-
bigit; Imò inde colligunt relati à P.
Leandro *in Sept. Sacram. p. 1. tract. 2.*
disp. 1. q. 15. Ecclesiam posse determi-
nare tempus præcepti Diuini baptis-
mi, quo adulti ante finem vitæ bapti-
zari teneantur, & etiam determinasse
constat *ex cap. quicumque 3. in princip.*
77. dist. iunctis his, quæ in huius rei ex-
planationem congessimus *nostris anna*
tibus de ætate ad omnes humanos actus re
quisita anno 14. q. 4. per totam, quidquid
in contrarium sentiant P. Suarez, Vaz-
quez, Hurtado, & Ochagauia locis à
Leandro *vbi sup.* enarratis. Præstituit 25
enim Ecclesia horam, qua sacro im-
mergendi labacrum ab omni absterge
rentur macula; eamque nec dissimilē
corporali labationi ab etnicis assigna
ta. Et quidem merito, cum & propha-
na hæc ablutio, & si non re; nomine ta-
men baptismum refert, vnde sic appel-
lat D. Lucas *cap. 11. Pharisæus autem;*
inquit de Christo ad prandium inui-
tato agens, *cœpit intra se reputans dice-*
re: quare non baptizatus esset ante pran-
dium. Id est, labacro mundatus. Quo
sensu, & apud Marcum legitur, *cap. 3.*
Pharisei enim, & omnes Iudæi, nisi cre-
bro lauerint manus non manducant, tenen
tes traditionem seniorum, & a foro nisi
baptizentur non comedunt. Cuius admo-
nitionis assertorem item adducam For-
tunatum Scacchum Sacror. *elæochris-*
mat. Myroth. 1. c. 33.

Apud Etnicos vero nemini æstate
ante horam octauam; & hyeme ante
nonam balnea ingredi licebat; vt po-
litissimi antiquitatum obseruatores
referunt, quorum meminerunt Tho-
mas Baccius *de Thermis, lib. 7. cap. 12.*
Rader. *in Martial. lib. 8. epigram. 63.*
Laur. Ioubert. *de balneis, cap. 8.* vbi sub
nomine palestræ, idem Galenum scrip-
sisse memorat, *lib. 6. de sanitate tuenda,*
cap. 8. Cultissimus vir D. D. Laur. Ra-
mir. de Prad. *in Pentecontarc. cap. 23.*
Cessius *de mineralib. lib. 1. c. 6. sect. 7. n.*
24. vers. Quod spectat. Eruditus D. An-
tonius Cabretos *in vere Sacro-prophano* 26
pag. 9. & ego ipse, *vbi proxime, num. 6.*
Et ne forte debitæ horę inscitia erra-
retur, balneis diuersi generis horolo-
gia aderant, vt satis ex Luciano con-
stat *in Hipia: Quin etiam*, referente,
horarum geminis indicijs balneum exor-
nauit, vno per aquam & sonitum; altera
per Solem. Accedente ergo balnei ho-
ra labandi, nolæ cuiusdam signo vo-
cabantur; erant autem tintinabula,
scribunt Ioubertus, & Baccius *supr.*
Aloys. Nouarin. *Schediasm. lib. 1. cap.*
27. num. 132. In Thermis summo quo
piam fastigio posita ære factitio con-
flata, quorum sonitu populus, sicuti
ho-

hodie ad sacra; ad labandum sua hora admonebatur Martialis:

Redde pilam, sonat æs Thermarum, ludere pergis?
Virgine vis sola lotus abire domum.

Indicans elapsa communi hora labandi, frigescere Thermas, ac sola frigida fore labandum. In eo enim Thermas à balneis distingui scitissimum est, quod Thermæ calidam tantum labandi causa aquam seruabant; balneum vero & calidam, & frigidam, notat Fortunat. Scachus *Elaeochrism. Myrot.* 1. *c.*34. *in princip.*

Et si non ignorem eundem Fortunatum Scachum *cap.* 30. horam balnei septimam pomeridianam fuisse arbitrasse; vnde illud Poetæ Græci in *epigram. lib.*4. *c.*12.

Immortales labantur aperto balneo,
Hora quinta Semi Dei, reliqua vero diei Omnes.

Et Iuuenal Satyr. 11.

——Iam nunc in balnea salua
Fronte licet vadas, quamquam solida hora supersit a sexta.

Quo referendum Sacrum textum *Genes.* 18. de Abrahamo inuocante Angelos sub specie peregrinorum, vt secum conuiuarent; sed non postquam abluti fuissent, quod ipso feruore diei factum, quasi horam indigitans annotauit textus. At hæc non tanti sunt, vt communem traditionem eneruent; maximè cum ipsi possint optime aptari, vt & fecisse videtur idem Fortunatus, post nonnullas paginas, *cap.* 36. vbi horam ablutionis, siue vnctionis (erat enim eadem) octauam pomeridianam fuisse, iam prænotasse, *cap.*30. & iterum pronunciare scribit ex Plutarcho, Vitruuio, & Cicerone, quibus adiungit Martial.

Sufficit in nonam, nitidis octaua Palæstris,

Et lib. 10.

Nuntiat octauam Phatia sua turba iuuenta
Et pilata redit, iamque subit cohors,
Temperet hac Thermas prior hora vapores
Halat, & immodico sexta Nerone calet.

Et si Christiani diuersa hora balnea frequentarent, vt conuincitur ex Tertulliano *in apologetico, cap.*42. forte ne cum infidelibus conuenirent, *cap. omnis* 24. *q.*1. vbi etiam glossa.

27 Cæterum ne longius à superioribus recedamus, ex illis coniectatur sacros ordines statis à iure temporibus, de quibus in *c. de eo* 3. *de tẽpor. ordinat. & in Concil. Trident. sess.* 23. *cap.* 8. non nisi post horam nonam conferri solitos, *d. cap. fin.* 76. *dist.* vbi notant omnes, & *in dicto cap. quod a patribus*, 75. *dist.* idque asserere videtur Henriq. *lib.* 10. *c.* 12. *num.* 2. dum inquit, posse Episcopum aliqua necessitate exigente mane diei Dominici post generalem in Sabbato ordinationem factam, maiores ordines conferre, dummodo continuetur ieiunium Sabbati, tam ab ordinante, quam ab ordinato, iuxta dispositionem *dicti cap. quod a patribus.* Eo videlicet, quia fictione, imò stylo Ecclesiastico, mane Dominicæ sequentis trahitur ad vesperam Sabbati præcedentis, sicque conferri dicuntur in Sabbato, consentiunt Villalob. *in summ. tom.* 1. *tract.* 11. *dub.* 13. Antonin Diana *resol. moralium, part.* 2. *tract.* 17. *Miscellan. resol.* 30. nouissime P. Leander *in Sept. Sacram. part.* 2. *tract.* 6. *disp.* 11. *quæst.* 8. vbi causam iustam illam in proposito esse notat: Si in Sabbato ob multitudinem ordinandorum, ordines expediri non possunt, aut si Episcopus ob grauem infirmitatem illos Sabbato conferre non valuerit, ex Maiolo *lib.* 3. *de irregular. cap.* 23. *num.* 11. Villalobos & Diana *sup.* Philib. *tract.* 1. *part.* 7. *cap.* 5. *num.* 9. Laym. *de ordine, cap.* 8. *num.* 5. & alijs quibus adhæret P. Sanchez *tomo* 2. *consil. c.* 1. *dub.* 51. *n.* 3.

Quod etiam verum putant plerique, 28 quamuis Episcopus in Missa Sabbati ablutionem sumpserit, quia illa vti modicæ quantitatis non infringit, nec discontinuat ieiunium, quod Ecclesiasticum & non naturale esse debet. Iuxta Syluest. *verb. Ordo* 2. *num.* 6. Philib. & Sanchez (*vbi sup. iste*) *num.* 5. quorum sententiam, vt probabiliorem tuetur P. Leander *dicto loco, quæst.* 9. vbi dictum,

ctum, *cap. quod à patribus*, de ieiunio Ecclesiastico accipit contra Laym. & Dianam, à quibus non discederem casu, quo ad ordinationem mane Dominici diei peragendam, Missa fuisset celebranda; quia tunc sumptio ablutionis Sabbato præcedenti impediret ordinationem Dominici diei, vtpote quę nisi à naturaliter ieiunio expediri nequit.

Et quia Sabbati meminimus, non illud contemnendum reticeam, cuius nonnullos Auctores refert Holcot. *in sapien. lect. 55. fol. 88.* videlicet animas damnatorum ab hora nona Sabbati, vsque ad horam nonam Dominicæ diei non torqueri, quod merito eidem Holcot, & Valle de Mour. *de incantat. opusc. 1. sect. 2. cap. 15. num. 10.* erroneum, & prorsus à fide alienum videtur, nam vt appareret ex illo *Apoc. 14 Fumus tormentorum eorum ascendet in sæcula sæculorum, nec habebunt requiem die, ac nocte.* Gehenæ supplicia & tormenta diuturna, æternaque sunt, ergo nullo tempore possunt intermitti. Ex quo recte infert Valle de Moura *sup.* pie accipiendum, & exponendum de excessu, & B. Virginis deuotionis feruore orto, quod S. Ildefonsus *serm. 3. de Assumpt. Virginis*, his elegantibus verbis effudit: *Dicam fideli præsumptione, dicam pia temeritate; totus mundus hodie condigna iubilatione lætatur; Tartarus tantummodo vllulat, fremit, & submurmurat: quoniam gaudium, & lætitia huius diei inclusis in inferno aliquod remedium, & refrigerium præstat: non audent vt opinor, ministri Tartarei hodie attingere suos captiuos, quos recollant redemptos illius sanguine, qui nasci dignatus est ex Virgine pro mundi salute.* Quod & de die resurrectionis alios dixisse ibidem commemorat.

29 Sub hæc autem accedat nouem horas reo in foro Romano asignari solitas, vt innocentiæ suæ prolixius rationes penderet: nam cum sex tantum accusatori præscriberentur, tantundem, & dimidio plus reus, vtpote dignus maiori miseratione consequebatur, audi Franc. Polletum. *Histor. fori Rom. lib. 1. cap. 2. pag. mihi 129.* illis verbis: *Obseruaui autem ita comparatas fere huiusmodi leges temporum præstitutorum, vt reus sex qui alteras haberet horas ad accusatorem, vt si accusatori sex darentur, Reo nouem, id est, tantundem, & dimidio plus, vt in causa quam egit Plinius. Item in causa Milonis Accusator duas, Reus tres, id est, sex qui alteram habuit, naturalis enim fauor pro laborantibus. Quamquam in causa Rabirij conqueratur se in semihoram coactum.* Consentit Alex. ab Alex. *dierum genialium, libr. 4. cap. 11. non longe a fine.* Asconius Pedian. *in Orat. Ciceronis pro Milone*, facit Tacit. *lib. 3. annal.* qui in accusatione necis Germanici, tradit biduum criminibus obijciendis statutum, vtque ex dierum spatio interiecto reus per triduum defenderetur, notat Andr. Tiraquel. *in Alex. ab Alex. dicto loco litteris R. & T.*

Indeque forsitan Paulus *in l. fin. ff. de feriis*, vbi de capitali causa agitur reo tres dilationes concedit, cum duas tantum accusatori permittat. Cuius sententiam ius nostrum amplectens, idem in *l. 33. tit. 16. p. 3.* disponit non quidem in vno vel alio actu iudiciali, explicat Sicardus *in l. properandum, num. 3. C. de iudicijs*, sed in omnibus, & quibuscumque ita, vt semper reus vbi quid agendum est, commodo prolixioris termini potiatur. Et si Petro Gilkenio, *ibid. num. 9.* magis arriserit *dictæ l. finalis*, generalitatem ad dilationem probatoriam esse reducendam, ex mente Bartholi, Baldi, Angeli, Castrensis, Alexandri, Iasonis, Alciati, Zasij, Matantæ, Andreæ Gailij, & aliorum, quos in idem cumulat. At quidquid horum probabilius velis, illud inconcussum manebit, dandam, scilicet, Reo maiorem dilationem, vt in proposito affirmant Signorol. *cons. 160. per totum*, Cardin. Tusch. *pract. conclus. iuris litt. E. conclus. 307. n. 3.* Petr. Pechius *in regul. cum sint partium 11. num. 9. de regul. iuris, lib. 6.* Æqualia igitur temporis spatia reo, & accusatori præscribere, iniquum suadet ratio, & censet Gasp. Barth. *aduers. lib. 50. c. 12.* poscit enim humanitatis lex prolixius tempus in accusato.

A

31 A quo nec procul stat, quod ex Bal do *in l. si vitem. ff. quod vi, aut clam*, item admonet Petr. Pechius *vbi sup.* Iudicem reum citatum per aliquos dies spectare posse, actorem vero minime, suadet enim reorum fauor, vt ampliores dilationes illis concedantur. Vnde quae sunt temporalia ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum, *l. pure, §. fin. ff. de except.* cum notissimis.

32 Sed haec missa faciamus, & ferrariorum illud succedat, quod vti singulare huius artis notat Petr. Rebuf. *in l. 2. vers. aduertendum est, ff. de verbor. sig.* videlicet, quasi ex praescripto Officij illos vsque ad nonam noctis horam incudem tundere, & laborare. Est enim eiusmodi officium diurnum, nocturnumque, vnde per translationem optime Cicero *2. de Oratore: Si quidem nunc plane rudem institui ad dicendum velim, his potius tradam assiduis vno opere eandem incudem diem noctemque tundentibus.*

MINVTA HORAE DECIMAE

Testamenta in foro, vel Basilica inter horam secundam, & decimam diei aperiebantur, 1.

Hora decima significat diem exactum esse, 2.

L. via 5. ff. de seruitut. obiter illustratur, ibid. & 4.

Discipuli quare ad Dominum hora decima accesserunt, 3.

Melior diei pars decem horarum primarum, ibid.

Ex nostris legibus singulis noctibus post horam decimam campana quietis pulsari debet, 5.

Nox quo ad delationem armorum non à primis tenebris, sed à decima hora computatur, 6.

Nox potest à lege minui, vel augeri, maxime quo ad delicta, ibid.

Testis deponens delictum commissum esse de nocte non satis probat, nisi testetur admissum inter campanam, & campanam, 7.

Prohibitio deferendi arma non incipit à sonitu horologij hora decima, sed campanae quietis quae dicta hora pulsari debet, 8.

Vt amissioni armorum sit locus, non sufficit solus campanae quietis sonitus, sed hora decimae simul est necessarius, 9.

Si nocte quintae, aut sextae feriae sanctae, aut alia, qua non solet campana pulsari hora decima inueniatur quis cum armis, illis non debet spoliari, 10.

Quoties dictis noctibus Iouis & veneris Sancti tabella, hora decima quies denotatur, est locus amissioni armorum, 11.

Amissio armorum dicta hora, non à primo sonitu campanae, sed ab vltimo intelligenda erit, 12.

Egrediens ante horam quietis armatus, habet necessarium tempus post horam, quo possit ad domum impune reddire, 13.

Surdus etiam si post horam quietis sit cum armis inuentus, nullam poenam meretur, 14.

Sur-

Surdus intellectum habens omnia facit, quæ quilibet maior facere potest, 15.

Surdi sunt in triplici differentia, 16.

Sponsi post aptam benedictionem saltim decem horis à carnalibus abstinere debent, 17.

PRofert Iulius Paulus *lib. sententiarum receptar. ad Filium, tit. 6. de vicesisima. §. 2.* Testamenta in municipijs, Colonia, oppidis, præfectura, vico, Castello, conciliabulo facta, in foro vel Basilica, præsentibus testibus, vel honestis viris, inter horam secundam, & decimam diei recitari de-
1 buisse. Id est, intra illud diei spatium, quod restat elapsis duobus primis matutinis horis, ante lapsum duarum postremarum. Egit enim hic Consultus de horis diei naturalis, quas duodecim esse constat. Itaque idem fuit asserere, testamenta aperienda inter secundam, & decimam horam, ac testari post initium, & ante finem diei per duas horas opportere manifestari, nam vt aliud agens admonet Stephan. Forcatul. *in*
2 *Auiario Iuris ciuilis, cap. 10. num. 2.* hora decima diei significat diem exactum esse per duas horas, *L. via 5. ff. de seruit.* vbi Gaius, vsum seruitutis temporibus secerni posse, inquit; fortè vt quis post horam tertiam vsque in horam decimã eo iure vtatur, cuius sentẽtiam ita subaudit Forcatul. *sup.* & quidem meritò; quandoque non alia ratione suspicor,
3 Ioannis 1. expresse adnotatum, Discipulos Ioannis ad Dominum hora decima accessisse, quam vt instrueremur omni vitæ curriculo Christum quærere & maxime, cum ipsius vitæ, quę instar diei est, posteriores horæ accedũt. Et si aliter ratiocinetur Petr. Bungus *de mysterijs Numeror. Numer. 10. ad calcem.* Hinc meliorem diei partem à summo mane, vsque ad decimam horam præfigit Turnebus; sic Maronianum illud exaudiens 9. *Æneidor. vers. 155.*

Haac adeo melior; quoniam pars acta diei.

4 Verum enim vero vt rem absoluamur, his horis testamenta aperiri debere, ideo scribit Paulus, vt fieri posse denotaret fere omni tempore, quo Magistratus foro, aut Basilica adsunt, quoniam vt alibi expendimus per octo, aut minus per septem horas diei, easque supremas ciuitatibus, vel municipijs adsistere tenebantur, nec impune hoc tempore, vti maiore diei parte ab illis abesse permittebatur, *l. 2. ff. de verbor. significat.* cuius hunc sensum ut nouissime, & verè quidem iam iam initio probauimus, quibus fauet illud Senecæ *lib. 1. de tranquil. vitæ*: *Maiores nostri,* inquit, *nouam relationem post horam decimam in Senatu fieri vetabant*, refert Othoman. *de Senatu & S. C. insignibus, cap. 5.*

Nec prætereundum apud nostros placitum Regiæ, *l. 5. tit. 6. lib. 6. Recop. legum Hisp.* quo præcipitur singulis noctibus campanam receptus, vulgo quietis post decimam horam pulsari debere, vt ex tunc nemo armis incedere audeat, vel si incesserit deprehensus, audi Hispanum Legumlatorem: *Y porque somos informados, que despues de la promulgacion de la dicha ley, à causa de traer de noche las dichas armas, muchas personas rebueluen ruidos, y questiones, y se cometen delitos, y suceden otros inconuenientes; queriendolos euitar: Mandamos, y declaramos, que persona alguna no pueda traer las armas contenidas en la dicha ley, de noche, despues de tañida la campana de queda, en ningun lugar que sea: la qual se taña despues de dadas las diez horas de la noche, &c.* 5

Ex qua serie colligitur, noctem quo ad delationem armorum, non à primis tenebris, vt communiter fit, teste Hortensio Caualcano *de Brachio Regio, p. 4. num. 115.* vbi noctem esse inquit, cum post *Aue Maria* fit obscuritas. Sed ab hora decimã computari, à die scilicet S. Michaelis vsque ad solemnia Resurrectionis, vt nostræ *l.* generalitatem mo- 6

modificans aduertit Bobadilla *lib. 1. c. 13. num. 52.* Quod recte quidem potuit à lege nostra introduci ex communi sententia Abbatis, & aliorum *in cap. si perfodiens, de homicidio*, Alberic. *in l. more in fine, ff. de ferijs*, Salicet. *in l. non minorem, num. 5. vers. Quaero tunc quando dicemus, C. de transaction.* Angel. de Vbald. *consil. 194. visis processibus, num. 3. vers. Nam statutum vult*, quibus calculum adijcit Polydor. Ripa *de noctur. tempore, cap. 5. num. 1.* in simulque asserit in ordine ad delicta posse per statutum augeri, minuique noctem ad sonũ campanae, maxime quò ad delationem armorum, quam noctem fictam appellat Hip. Bonacosa *quaest. criminal. verb. Nox.* Conducunt tradita à Gardin.
7 Tuscho *pract. conclus. iuris litt. T. sess. 35 num. 8.* Vt probet tempus noctis, quo ad duplicationem poenae delicti nocturni, computari inter campanam quae sonat de sero, & ante diem, nec satis probari ex dicto testis deponentis de nocte, nisi inter campanam, & campanam perpetratum ostenderit, ex Angelo *consil. 94. n. 2.*

Non tamen sufficit vt arma interdicta censeantur, ipsius horae decimae sonitus, exigitur etiam pulsatio campanae, qua solet receptui cani, vt patet *ex dict. l.* verbis, vbi prohibitio deferendi arma nocturno tempore, non incipit ab hora, sed à sonitu campanae, quam decima pulsandam statuit, ibi: *Despues*
8 *de tañida la campana de la queda en ningun lugar que sea, la qual se taña despues de dadas las diez horas de la noche.* Vbi etiam obseruat Azeued. *num. 2.* Ergo si quis audita hora decima, ante vero quam pulsetur dicta campana armis deprehendatur, amissioni locum non erit, cum nondum prohibitionis tempus accesserit. Ita Bonifac. de Vitalin. *de maleficijs, tit. de forma libelli, num. 8. vers. Sed pone ordinatum est*, nec refert an sciuerit, vel ignorauerit deprehensus horam esse quietis, vt distinguendum putat Polydor. *sup. num. 30.* quoniam hoc non tam ex scientia, vel ignorantia, quam ex ipsa forma statuti desinienđum est. Statutum vero vt praemissimus non constituit horam decimam principaliter pro termino permissionis, aut próhibitionis armorum, sed pro tempore, quo debet campana pulsari, alioqui impertinens esset illius sonus, si horologij sufficeret: siquidem vbi certa hora principaliter designatur pro deferendis armis, campana quę est signum horarum, est etiam prohibitionis armorum, vt agnoscit idem Polydor. *dicto loco, num. 6.* ibi: *Adde tu, quod aliquando est signum* (de campana agit) *prohibitionis delationis armorum. Nisi quis velit contineri sub membro illo distinctionis, quod sit inter signum horarũ.* Ergo cum nostra lege caueatur post sonum campanae quietis arma esse deponenda, licet consequenter statuat hora decima esse pulsandam dictam campanam, non tamen ab ipsa hora prohibitionem induxit, sed à sonitu campanae dicta hora quidquid minus vere voluerit Bobadilla *in Politic. libr. 1. cap. 13. num. 54.*

Diximus etenim à sonitu campanae 9
dicta hora decima prohibitionem armorum factam intelligi, quia nec hora per se sufficit ad poenae incursum, ita nec sonitus campanae ante debitũ tempus. Vtrumque enim simul concurrere debet, vt amissioni armorum sit locus, quod cãpana quietis pulserur, & quod id fiat post decimam noctis horam. Ita in proposito docet Bonifacius *supr. n. 80. vers. Sed pone ordinatum est*, Azeued. *in d. l. 5. num. 6.* Polydor. *dicto c. 5. n. 29* & Bobadilla *sup.*

Ex quo fit, quod si nocte quintae, 10
aut sextae feriae Hebdomadae sanctae, quibus nullus campanarum sonitus, aliquis fuerit cum armis post decimam horam repertus, nequaquam illis erit spoliandus, vt tenet Alberic. *2. part. statutor. quaest. 7. vers. Item quaero retentis*, qui ita Doctores tenere affirmat Iulius Clarus *receptar. sent. lib. 5. § fin. quaest. 82. num. 5.* Bursat. *consil. 141. legi sersorum, num. 33. vers. Tertio edicta prohibentia*, Azeued. *loco, num. 6.* Et si contrarium magis placuerit Baldo *in l. libellorum, § 1. ff. de his qui not. infamia*, Angel. *de malefic. verb. De nocte, vt man-*

da-

data w exequi, num. 2. *vers. Secundum autẽ memorum*, Roman. *in l. quæstionẽ, §. hoc autem num.* 5. *vers. moueor per legem, ff. de acquir. hæredit.* Polydor. *supr. num.* 23. & Hippol. Bonacosa, *quæst. criminalium, verb.* Non quia non tam pulsatio campanæ, quam hora qua pulsatur attendi debet.

11 Quorum opiniones eo distinctionis fœdere componendas putarẽ, vt scilicet tunc secũdæ opinioni, & amissioni armorũ esset locus, quoties dictis noctibus Iobis, & Veneris maioris septimanæ loco cãpanæ, personaret tabella, aut simili alio strepitu, vel clangore præstituta hora, quies denotaretur. At vero vbi nihil horum fieret, dispositio *nostræ l.* nullum sortietur effectum, & prior opinio practicabitur, ex proxime dictis, quibus fauent notata à Polydoro, *sup. n.* 23. vbi & *n.* 28. arbitratur modicum temporis intervallum hoc casu, nocte Veneris sãctæ Hebdomadæ arma defferenti non imputandũ; sed mitius, ac liberalius ratione temporis cum eo agẽdum, cum in pœnalibus, publicisque criminibus attendatur tẽpus commissi delicti, vt notat Andr. Tiraquel. *de pœnis temp. causa* 3. *numer.* 4.

12 Constat ergo ex superioribus, tunc nostræ legis prohibitionem effectum habituram, vbicumque hora noctis decima campanæ sonitus ad quietem fuerit exauditus: nõ quidem ita stricte interpretando; vt initio campanæ, sit pœnæ locus, cum etiã si à sonitu ipsius, statutum arma prohiberet, non nisi à finito sonitu campanæ pœna esset infligenda, ex Ioanne de Ferrara *in praxi infor. c. quando testes producuntur ad æternã rei memoriam.* Igitur cum lex nostra solum post campanæ sonitum, & non antea, arma interdicat, vt patet ibi: *Despues de tañida la campana de la queda*, de campanæ sonitu completo erit accipienda, vti expresse affirmat Polydor. *d. cap.* 5. *num.* 46. In terminis statuti Mediolani, & Veronensis, nostro similia.

13 Vnum tamen non omittam, scilicet, etiam post finitam campanam, eum mulctari non posse, qui permisso tempore fuit armis è domo egressus, nec potuit ita breuiter ob distantiam loci reuerti, vt aliquantulum exacta iam cãpana, armatus non incederet. Siquidem vt affirmat Bursat. *cons.* 140. *num.* 5. *vers. Primo quia vbi aliquis actus, volum.* 2. Farinat. *in praxi, tit. de carceribus, quæst.* 29. *numer.* 53. *vers. Amplia decimo*, ex quibus desumpsit Polydor. *dicto loco, num.* 54. Vbi enim quis cum armis licite è domo migrat, licite etiam cum armis, si non sit in culpa, domum reddit. Relinquendum est enim congruum tẽpus arbitrio prudentis iudicis, quo possit tuto se collocare.

Quæ omnia de eo sunt accipienda, 14
qui & horã, & campanæ sonum potest audire; nam si morbo surditatis laboret, etiam si post decimam horam, & pulsum quietis cum armis deprehendatur, nullam pœnam meretur, cum naturalem habeat excusationem. Et sic, surdum ei usmodi statuto non ligari, expresse docet Baldus, *in l. si quis in graui, §. surdus, ff. ad Syllanian.* Hippol. Bonacosa, *quæstion. criminal. verb. Nox, paulo post princip.* & Hortens. Caualcan. *de Brachio Regio, p.* 4. *num.* 466. Vbi, quia non ligatur statuto circa sonum campanæ, ita nec posse alium de ipsius trãsgressione accusare affirmat. Quod ita subaudit, dummodo surdus rudis sit, & ignarus, quoniam si practicus est sono campanæ (sunt ipsius verba) Eberard. *in argumento à solitis; Et cum videre omnes alios possit lumẽ eo tempore ferre, vel dum Aue Maria sono campanæ pulsante videt adstantes genuflexos, capite detecto dicere, Aue Mariam, siue in plateis, siue in vijs, sic iste surdus ligatur statuto, & potest esse testis in his, quæ solo sensu visus percipi possunt contra innobedientes*, ex Farinac. *de testib. quæst.* 61. *quæstion.* 46. & 47. Nihil enim mutus, & surdus in his rebus, si intellectum habeant, à cæteris hominibus integræ ætatis differunt, *l. seruo inuito, §. si pupillo, ff. ad Trebel. l. ex facto, ff. de vulgari, l. item quia, ff. de pactis, l.* 1. *ff. de verbor. obligat.* Vbi communiter notant omnes, præsertim Alciatus, *num.* 58. Alex. *num.* 3. Ias. *numer.* 25. & 26. & ideo testa-

mentum facere possunt, *l. discretis, C. qui testam. facere possunt*, aduertit Gregor. Lopez *in l. 13. tit. 1. p. 6.* quod pupillo negatur, *l. qua ætate, ff. de testam.* Potest etiam procuratorem constituere, *l. mutus, ff. de procurat.* quod nec potest pupillus, *l. neque, C. de procurat.* Mutus etiam & Surdus agnoscunt bonorum possessionem, *l. fin. ff. de bonor. possession. infant. & fur. delat.* Tamen pupillus solus id non facit, *l. pupillus si fari, ff. de acquir. hæred. l. potuit, C. de iure delib.* Item Surdus & mutus potest cōtrahere matrimonium, *l. mutus, in princip. ff. de iure dot. c. tuæ, c. cum apud, de sponsalib.* vbi notat Ioan. Andr. Abbas, & Præpos. *n. 4.* & si contrarium neruosè defendat Paul. Zachias *Medico-legal. lib. 2. q. 8. n. 14. & seqq.* pupillus tamen non potest, nisi malitia suppleat ætatem, *princ. inst. de nupt. cap. 9. de despons. impuber. c. 1. cod. tit. in 6.* In delictis non parcitur muto & surdo, vt in dicta *l. si quis in graui, §. mutus, ff. ad Sylianian.* tamen parcitur pupillo, *l. auxilium, l si ex causa, §. mutum, ff. de acquir. hæred. l. cum pater, §. surdo, & muto, ff. de leg. 2.*

16 Et quamuis Ioann. de Imol. *in dicta l. 1. de verbor. oblig.* absolute proferat, mutum, & surdum à natiuitate non posse perfectum intellectum habere, quod etiam placet Paulo Zachias *vbi sup. n. 1.* vbi eos nec sano esse iudicio tenet, vnde infanti, & furioso æquiparari sentiunt Bartol. *de test. num. 93.* Cujat. *in notis ad tract. inst. de testam. ordin.* Bantius *de nullitat. tit. de nullit. ex defect. inhabil. n. 25.* Farinac. *in praxi criminal. q. 98. n. 193.* & quam plures alij; hoc non de illis mutis, aut surdis est accipiendum, qui habent intellectum, sed de illis qui eo prorsus carēt, tertiamque speciem sortiuntur, quoniam surdorum, & mutorum a natura triplex est species, prima est eorum qui habent plenum intellectum. Et isti maiori æquiparantur, & possunt omnia gerere per se ipsos sine curatore, vt proxime notauimus. Secunda species est habentium aliquem intellectum, & isti æquiparantur pupillo, sic communiter omnes *in d. l. 1. de verbor. oblig.* præsertim Alciatus *n. 51.* & Alex. *n. 8.* qui vt communem ab omnibus teneri docet. Tertia species mutorum, & surdorum ab illis cōstituitur, qui nullum habent intellectum, & assimilantur infanti, & furioso, iuxta Bartol. *in d. l. 2. de bonor. possess. infant. & furios.* Alex. *in dict. l. 1. ff. de verbor. oblig.* & omnes proximè relatos, qui hoc sensu loquuntur.

Nec ab hoc tempore alienum videtur; sponsos post acceptam benedictionem, saltim decem horarum spatio, à primo cōcubitu abstinere debere, quod vel ex eo liquet, nam cum hora noctis secunda nuptiæ contraherentur, vt *sup.* suo loco notauimus, decem horis abstineant operepretium erit, qui sponsaliorum nocte à carnalibus abstinere præcipiuntur, *in c. sponsus fi. 23. distinct.* cum nox duodecim sit horarū, veluti inferius constauit *Hora 12.* hæc sunt text. verba: *Sponsus & spōsa cū benedicēdi sunt à Sacerdote, à parētibus suis, vel a paranimphis offerantur: qui cum benedictionē acceperint, eadē nocte, pro reuerētia ipsius benedictionis in virginitate permaneant.* Diximus enim saltim decē horis à copula eos abstinere debere ex hac decisione, quoniā si Euaristi Papę decretū animaduertimus lōgiori tempore eos in castitate perseuerare opportebit, biduo, scilicet, aut triduo, *c. aliter 1. 30. q. 1.* ibi: *Et biduo, vel triduo orationibus vacent, & castitatem custodiant.* At cum hoc potius consilij, & honestatis, quam præcepti habeatur, vt *in d. cap. sponsus, verb. Virginitate*, admonet gloss. Nicol. *tract. de Sacrament. 7. p. c. 4. vers. 9.* & Marcel. Fortunat. *de veritate & errore, p. 2. num. 11.* quanto maiori spatio in Sacramenti reuerentiam abstinuerint, tanto plus merentur, & perfectiores videbuntur. 17

***

MI-

MINVTA HORAE VNDECIMAE

Numerus vndecimus, incõpositus, & inops habetur, 1.

Hora vndecima ocij & desidiæ tempus, 2.

Dies artificialis hora prima incipit, & vndecima finitur, 3.

L. 2. tit. 11. lib. 7. Nouæ Recollect. nitorem accipit, ibid.

Nox quo ad delationem armorum ex die sacratissimæ Resurrectionis ad festum S. Michaelis ab hora vndecima computatur, 4.

Post vndecimam noctis, licet omne immundum proijcere, & si aliquem infecerit, nullum crimen admittitur, 5.

Humanum est, per silentia noctis dormire, 6.

Antiquitus nemo noctu incedebat, 7.

Noctu oberrare non honestorum hominum, sed furum erat proprium, ibid.

Legatario cui habitatio cum hærede relicta est, debetur clauis domus, vt ipsi hæredi, vt possit ad libitum ire & redere, dum tamen congruis horis id faciat, ibid.

Horæ diei hominis ætates significant, 8.

Hora vndecima decrepitam ætatem præfigurat, ibid.

Non peccat, qui vndecima hora noctis Diuinum Officium persoluit, dummodo ante duodecimam expleuerit, 9.

Recipiens Subdiaconatum, professionem, vel beneficium hora vndecima, non tenetur ad matutinum, & reliquas minores horas antecedentes recitandas, sed ad sequentes tantum, 10.

Simoniacus non videtur Sacerdos, qui cum animum sacrificandi non haberet ea die, auiditate oblatæ pecuniæ ad horam diei vndecimam voluntatem mutauit, 11.

Antiquitus hora vndecima cœnabatur, 12.

Conuiuia tempestiua, & intempestiua quæ? 13.

L. denique 6. de ritu nuptiar. illustratur, ibid.

Peruigilia quæ fuerint? 14.

S. Martinus, Dominus Martinus antiquitus vocabatur, 15.

Vigiliæ Paschatis qua hora expedirentur, 16.

Vigilias Sanctorum in domibus proprijs celebrare erat vetitum, 17.

In lucis, & arboribus olim sacrificabatur, ibid.

Comessationes quæ dicantur, 18.

Hora vndecima lucernaria dicta. 19.

Antiqui in aduentu primo lucernarum, bonam noctem deprecabantur, 20

Lucernarium, vespertinum Officium vocabatur, 21.

Sub lumina, vndecimam diei horam significat, 22.

Vespertino tempore campana pulsatur

ad Aue Mariam, & quare, à quibusque institutum, 23.
Cohortes in præsidijs qua hora debeant custodiæ causa immitti, 24.
Excubias agentes vigilare tenentur, ibid.
Somnus an excuset eum qui vigilare tenetur, 25.
Tristitia somnum generat, 26.
Excubias agentes si dormierint, puniuntur, ibid.
Publica horrea non debent occaso iam sole aperiri, 27.
L.1.C. de condit. in public. horreis, noue intelligitur, 28.
Annona ciuica illis præstabatur, qui in vrbe domos ædificarant, 29.
Officiales domus monetariæ post Occasum Solis monetam cudere prohibentur, 30.
Creditor recusare potest oblatam pecuniam a debitore nocturno tempore, ob metum improbæ monetæ, ibid.
Episcopi debent quadragesimali tempore cum dies inclinat, Litanias recitare, 31.

1 Liquet vero, inquit eleganter Petr. Bungus *de mysterijs Numeror. Num.11.* Vndenariũ numerũ apud Arithmeticos, inter primos & incompositos locũ possidere, qui veluti paupertate inopes, ac nimis oppressi, nullam aliã partem habent, nisi eam, quæ à tota numeri quantitate denominata est, vt ipsa pars non sit nisi vnitas, quod velut exẽplo huius nostræ disquisitionis testimonio planè stabilitur, cum ita vndecimę horæ tractatio inops, & destituta experiatur, vt præter vnum vel alterũ casum, vix sit, quod possit ex vniuersi nostri iuris etiam abditissimis penetralibus ad ipsius cumulum extricari. Nec
2 mirum, est enim hæc hora otij & desidiæ, qua nihil peragitur, vt vel ex increpatione illa Patris familias apud Matthęum sacræ Historiæ, *c.20. vers.* 6. Satis lucet, qui circa vndecimã horã postremo forũ repetens, & ibi stantes operarios intuens: *Quid statis hic tota die otiosi?* Dixit tota die illos otiosos fuisse, inquit, licet ad vndecimã tantũ horã feriarint, quoniã dies artificialis cuius hic sermo, vt post primã horã incipit, & vna ante duodecimã finitur,
3 nempe vndecima. Hinc nostri Legislatores, cũ *[illegible] lib.7. [illegible] Recollect.* operarijs iniungerent, vt singulis diebus post primã horã ad rusticã exirent, à quibus non nisi eo tempore recederent, quo possent Occidente Sole ciuitatẽ, aut municipiũ ingredi, id est, per horã ante tenebras, ita tamẽ subnectũt, quod *labren todo el dia*, supponẽtes diẽ agricolarũ, siue artificialem decem tantundem horis constare, cum secunda incipiat, & vndecima finiatur.

Cui per quam similimum est, noctẽ, 4
quo ad prohibitionem delationis armorum, ex die sacratissimæ Resurrectionis, ad solemnia S. Michaelis ab hora vndecima numerari ex præscripto nostrarum legum, vt illarum peritissimus Bobadilla *in Politic. obseruat. lib.1.c.13.n.52.* debet enim, vt *l.5.tit. 6.lib.6. Recollect.* cauetur, & superiùs diximus, hora decima pulsari cãpana quietis, ita, vt per integrã horã indesinenter sonet, qua cessante deprehensus cũ armis, illorũ amissione punitur, & non antea: ergo cũ ex dictis, vndecima hora precise fuerit, à sonitu campanæ supersedendum, ex tunc, quo ad eiusmodi effectum attinet, nox incipiet, veluti in proposito admonet Polydor. Ripa *de noctur. tempore, c.5.n.1.*

Dictisque consectarium extat, post 5
eiusmodi horam vndecimam in æstate, & decimam in hyeme impune licere, etiam nullo clamore præmisso omne immundum, in locum quo vulgo iter fit, vel in quo consistitur deijcere, aut effundere, *L. hoc edictum. §. Labeo ait, ff. de his qui effuder. vel eiecerint,*

vbi

vbi sic Paulus ex Labeone: *Labeo ait locum habere hoc edictum, si interdiu deiectum sit, non noctu*: nam propter transeuntes tantum est inductum, vt ibidem aduertit Glossa. Ergo illa hora, edictum cessauit, qua nemini licet ambulare, post eiusmodi tempus, si absque admonitione sordes, lotium, stercora, aut alia quæuis in aliquem fuerint immissa, nulla aduersus proijcientem competet damni causa actio: *Sibi enim imputent*, inquit Petrus Rebuf. *in l. Vrbana 166 §. per noctare, vers. Et maritus, ff. de verb. sig. qui noctem, quam Deus fecit ad requiem, & dormitionem animantium in diuersa vertentes, huc & illac discurrunt, & vagantur eiusmodi, & maiora subeuntes pericula, l. si ex plagis, 52. §. tabernarius, ad*

6 *leg. Aquil.* Securius vtique est, imò & humanius per silentia noctis dormire, *l. si seruus seruum, 27. §. si fornicatius, ff. eod.* Hinc ex dicto *§. Labeo*, obseruat Iacob. Cujacius *lib. 19. Pauli ad Edict.*

7 *In ipsius recitatione*, maximè notandum esse, quod scilicet noctu in ciuitatibus, aut vicis homines commeare nō solebant, hoc erat proprium non honestorum hominum, sed furum, & expilatorum, *l. 1. in princip. de fur.* vnde nocturni appellantur.

Cæterum si aliquæ sint viæ, quibus etiam noctu, & elapsa prædicta hora vndecima debeat ambulari, vtputa ab his, qui ad Cathedrales, & Collegiatas Ecclesias post duodecimam ad Matutinum ex munere accedunt: si ex projectionibus damnum inferatur, competet actio aduersus habitatores, vt suâ, vel suorum culpam præstent. Veluti satis colligitur ex proximis verbis Consulti, ibi: *Sed quibusdam locis, & noctu iter fit*, quibus nec tunc licet aliquid proijcere, non enim erit audiendus, Anton. Faber *in rationali ad dictum §. Labeo*, qui præfata verba de amplissimis ciuitatibus intelligit, in quibus negotiorum nullus finis, cum his potius, ne iurgia & homicidia sequantur interdicatur nocturna commeatio post certā horam, vt passim videmus, & iuxta propositam coniecturam, quam dictis Consulti verbis assignauimus, accipienda videntur, quæ scripsit Angel. *in l. 1. §. item his, ff. de his qui deieceri.* & refert Benedictus Curtius *in iuridica explanatione Arestorū amoris Aresto 23. verb. Quando se derramò el agua, pagin. mihi 132.* videlicet dominum, famulasve, quæ aut interdiu, vel noctu aquam in vias effundunt, in duplum æstimationis damni, & vestis inquinationis teneri, à quo nec longe distat noster Gregori Lopez *in l. 25. verb. Echan los homes, tit. 15. p. 7. vbi ex dicto §.* resoluit pœnæ locum futurum, cum etiam de nocte aliquid effunditur, vel iactatur, vbi de nocte iter fit.

Ex quibus deduco, quod & si Legatario cum ea conditione fuit relictum, vt vna cum hærede habitet, non minus debeatur clauis domus, ac ipsi hæredi, vt possit quo libuerit tempore ire, & redire, August. Beroius *consil. 48. incip. visis, & consideratis verbis, vol. 2.* vbi id late confirmat, hoc tamen ita subaudiendum veniet, dummodo congruis horis, vt puta noctu decima, vel vndecima, quæ quietis agnoscitur, domum repetat. Ne aliter intempestiue exiens, vel reddiens hæredi sit molestus, argumento *l. in eo 11. ff. de vsu, & habitat.* Bald. *cons. 214. incip. punctus, si vnus est relicta, vol. 5.* & Mart. Colerus *de aliment. lib. 5. c. 15. n. 47.*

His addam, vndecimam hanc horam hominis decrepitam ætatem significare ex interpretatione Origenis *homil. 10. in Matthæum. Diem totum*, inquit, *esse hominis vitam, mane esse pueritiam, horam tertiam adolescentiam; horam sextam virilem ætatem, horam nonam senectutem; horam vndecimam ætatem extremam, & decrepitam.* Cuius etiam meminit Barradas *in Euangel. tom. 3. libr. 4. cap. 17. num. 9.* similiaque D. Hieronymi, Chrysostomi, & Gregorij loca adducens. 8

Conducunt eleganter Syluester *in sum. verb. Hora, quæst. 9* Caietan. etiam *in summ. eodem verb. § quoad 4.* Nauar. *de oratione, cap. 3 num. 59* & nouissime P. Leander *quæstion. Moral. in Sept. Sacramenta, tom. 2. tract. 6. disp. 13. q. 25.* 9 *in*

in princip. asserentes mortiferum non esse Sacerdotibus, aut alijs vinculo adstrictis recitandi Diuinum Officium, Primam dicere, vel etiam Matutinum post meridiem; imò & post decimam, & vndecimam à meridie, modo ante mediam noctem finiantur.

10 Accedat etiam recipientem Subdiaconatum, aut professionem emittentem hora diei undecima, non teneri recitare Matutinum illius diei, neque Primam, neque Tertiam, sed ad summum Sextam, & reliquas Horas. Eo nimirum, quia ex illa Hora vndecima, & nō antea cœpit præcepto recitandi obstringi, vt voluit Castrus Palaus *tom. 2. disp. 2. puncto 4. num. 3.* ex Suario, & Bonacina, Homobonus *in consultation. casuum consc. vol. 2. part. 5. resp. 240.* Antonin. Diana *Resol. moral. part. 4. tract. 4. Miscellan. resol. 218.* P. Sanchez *consil. moral. c. 2. dub. 7.* Ægid. Trullench *1. Decalog. cap. 7. dub. 13. num. 3* optime D. Ioannes de Escobar *tract. de Horis Canonic. q. 2. num. 14. & q. 4. num. 132.* vbi pro regula constituit, eo die, quo incipit obligatio recitandi in Clericis, Religiosis, aut Beneficiatis, illos non teneri nisi ad eam partem Officij sequentibus horis post ipsam ordinationem, professionem, aut Beneficium adscriptum, idem docet Machad. *in Perfect. Conf. tom. 2. lib. 4. p. 1. tract. 7. docum. 14. num. 2.* P. Leander *vbi proxime, q. 9.* Et si Azorij *part. lib. 10. cap. 13. quæst. 17.* alijsque antiquioribus magis placuerit eiusmodi Subdiaconatum teneri integrum Officium persoluere die suæ ordinationis, quacumque hora illa fuerit.

11 Sed illam discutiamus quæstionem, an Presbyter, qui cum decreuisset, ea die non celebrare, hora tamen vndecima, siue postrema matutina, ab aliquo promissione boni lucri, vtputa quatuor regaliū, inuitatus sacrificauit, simoniæ labem contraxerit? Si enim res ex mente doctissimi Azoris esset definienda, qui *1. 3. libr. 12. cap. 4. quæst. 4.* asserit confessarium, nec loco, nec voluntate paratum confiteri (non loco, quia extra confessionarium, non voluntate, quia non confitendi animum habuerat) si pœcunia à pœnitenti oblata mutauerit propositum, & ipsius confessionem audierit, simoniæ reum effici: proculdubio dicendum videbatur, Sacerdotem, de quo in nostro casu, qui depositum celebrandi animum, lucri auiditate reuocauit, ita sacrificando idem crimen committere. At contrarium securius apparet, vt proferunt elegāter S. Thomas *quotlib. 8. art. 11.* Ledesma *de Simonia, concl. 17.* Caietano *in summ. verb. Simonia, circa tertium cap.* Fraxinelus plures referens *de oblig. Sacerdot. sect. 3. prænoc. 1. §. 5. in vltima editione.* Thom. Sanchez *consil. moral. lib. 2. c. 3. dub. 12.* Alphons. de Leon *sect. 3. à num. 29.* Castr. Palaus *tom. 3. disp. 3. de Simonia, punct. 9. num. 1.* & nouissime P. Garsia *in summ. de excellent. Sacerdot. tract. 3. diffic. 10. dub. 1. num. 14.* vbi aduersæ opinioni respondens, ita scribit: *Pero esta opinion no se tiene por verdadera, ni su razon es muy legitima; pues no porque diga vno intuitu de quatro reales la Missa, que aliàs no dixera, ya es Simoniaco, como lo prueba S. Tomas quotlib. 8. art. 11. y con él todos los Teologos, y consta de esta instancia; el Canonigo va al Coro por las distribuciones, que sin ellas no fuera: y con todo esso esta accion no es reprehensible, ni viciosa, porque puede tener por fin principal la gloria de Dios, y ser solo causa impulsiua las distribuciones. Lo mismo digo en el Clerigo de los quatro reales, que solo fue este interès causa impulsiua. Imo potius, dize Fray Pedro de Ledesma, tract. 12. de Simonia, conclus. 17. despues de Molina, y Orellana, que aunque principalmente pretendiesse el Sacerdote los quatro reales, y el Canonigo las distribuciones, aunque pecarian en ello por el torcido fin, pero no peccato Simoniæ, porque para la simonia, que es contra el derecho natural, no basta peruertir el debido fin, y intencion, sino que es necessario pretender recibir ganancia, como precio; de tal suerte, que se constituya vn acto de vendicion, y compra entre la Missa, y los quatro reales, y assi se ha de entender, S. Thomas quotlibeto citato, circa tertium cap. quando parece sentir lo contrario.* Hæc ille cui li-

libenter, & ex animo ſubſcribo.
12 Hanc vltimam lucis horam, quę vndecimæ artificialis diei, & noſtri horologij quintæ veſpertinæ reſpōdit, cœnæ propriam veteres eſſe voluerunt. Inde Guilielm. Stuckius *antiquit. conuiual. lib. 1. cap. 11.* ex Græcorum monumentis cœnæ horam inquit eſſe, cū iam noctesceret, antequam tamen contenebraſſet, & poſt pauca: *Hora autem ordinaria cœnæ deſtinata, primum quidem apud Hebræos fuit nona. Vnde etiam ſacrificium veſpertinum fieri ſolitum fuiſſe, teſtatur Ioſephus lib. 7. de bello Iudaico, hora nona, hoc eſt, tertia exacta poſt meridiē, qua & Paſcha immolare ſolebant: cuius finis ſtatuitur a Ioſepho hora vndecima exacta, hoc eſt, hora vna ante Occaſum Solis*, quod tempus dicebatur ab Hebręis cœna pura. Et *lib. 3. cap. 23.* his verbis: *Veteres cum hora ferè nona, quæ nobis eſt tertia cœnarent, ſub occaſum; nocte iam imminente, cœnam finiebant.* Idem teſtatur Iuſtus Lipſius *libr. 3. lection. anti-*
13 *quar. cap. 1.* Hinc conuiuia tempeſtiua dicebantur, quæ tempore opportuno fiebant, nec præſcriptæ horæ terminos egrediebantur: vti & intempeſtiua, quæ vel non legitimo tempore miniſtrabantur, vel vltra debitum, & moribus receptum tranſilirent, opportunā cœnam fuiſſe illam, cuius fit mentio *in l. denique 6. ff. de ritu nuptiar.* vel inde facile ſuſpicari poteſt, quod ea finita, & nuptiali officio expedito, cum ad domum noua nupta duceretur, in tranſitu, & iuxta Tiuerim Sponſi mortem accidiſſe refertur, quæ ſubſequta hæc omnia prænotant cœnam, ſua & ſtata hora præceſsiſſe, ne in multam noctem traductio differretur, probat cœnandi horam hanc vltimam veteribus extitiſſe Athenæus *lib. 5.* cum apud antiquos in Deorum feſtis narrat, irreligioſum fuiſſe viſum diutius poſt Solis Occaſum in conuiuijs commorari, ſic Pallas *apud Homer.*

Mergitur Oceano lumen, iam dedecet eſſe
Præſentes menſis Diuum, diſcedere præſtat.

Edixit. Et eodem Athenæo teſte, quędam fuere ſacra, in quibus lege cautum erat, vt antequam Sol occideret, diſcederetur, noſtris per quam ſimilia iubileis feſtiuitatibus, ne vel hoc prætercam, quorum finis ipſe Sol Occaſus ſolet præſcribi.

Nec me latet Græcos, Romanoſque deinde conuiuia ſua fere ad vltimam noctis metam produxiſſe, cum *Noctes Neronis*, Iuuenal *Satyr. 2.* eo dixerit, quia Nero epula à medio die, vſque ad dimidium noctis protrahebat, nec mirum, cum & alij totam noctem ijs traduxerint, quorum nonnullos recenſet Stuckius *dicto cap. 23.* vbi ex Clemente Alex. *lib. 2. cap. 4. Pædag.* item notat 14
eiuſmodi nocturnas, nimiſque prolixas cœnationes, peruigilia in potu dictas. Cuiuſmodi fuere, quæ Ethnici olim in Deorum ſuorum honorem habuere, vt Veneris peruigilium; peruigilium Fortunæ, de quo Sueton. *in Galba, cap. 4.* Peruigilium Cereris apud Tacitum, & nōnulla alia, quorum vetuſtioris ſæculi Scriptoribus frequens mentio occurrit.

Ab Ethnicis ergo, ad Chriſtianos hęc peruigilia deuenere, ſed vt Religioni honeſtatiq; contraria prorſus eliminabit Conſtantinus Imperator *in l. 5. C. T. de ſacrificijs Paganorum*, hiſce verbis: *Aboleantur ſacrificia nocturna Magnentio auctore permiſſa, & nefaria deinceps licentia repellatur.* Id etiam Altiſiodorenſis Concilij, *can. 5.* continetur; *Omnino*, inquit, *& inter ſupradictas conditiones, vigilias quas in honorem Domini obſeruant, omnibus prohibemus.* Et ſi eiuſmodi decretum non ad Vigilias Domini noſtri Ieſu Chriſti, ſed Domini tantum Martini eſſe referendum voluerit D. Ferdinand. de Mendoza *de confirmando Concilio Illiberitano, lib. 3. Canon. 35. cap. 4.* idque ex M.S. quorum meminit Surius *in ſua collectione*, vbi Martini nomen, Domini verbo additur. Eo quod veſpere illius diei, feſtiuitatis ſolemnibus inſolentius abuterentur, choreis, cantu, ludis, & comeſſationibus turpius, quam religioſius feſtum celebrantes, in vigilijs præcipue nocturnis, quibus diſſoluti iuuenes ad Eccle-
ſias

sias accedentes honestatem, & pudicitiam fœminarum tentarent, vane & turpiter colloquerentur, strepitus excitarent, occasionemque tandem offerrent hi, vt religionis cultus, qui Deo, & sancto eius tribuebatur, in graue scandalum, & animarum perniciem conuerteretur, vt eleganter satis depinxit D. Ferdinand. de Mendoza *vbi proximè*.

Qua etiam indecentissima consuetudine quasi perculsus, & ipsius stirpationis desiderio commotus Clemens Papa V. *in Concilio Vienensi*, huic simillimam constitutionem edidit, cuius series refertur *in Clem. graui, de celebrat. Missar.* his verbis: *Nonnulli etiam, tam clerici, quam laici, præsertim in festorum certorum vigilijs, dum in Ecclesijs deberent orationi insistere, non verentur in ipsis earumque cœmeterijs choreas facere dissolutas, & interdum canere cantilenas, & multas insolentias perpetrare, ex quibus Ecclesiarum, & cœmeteriorum violationes, inhonesta variaque delicta quandoque sequuntur, & Ecclesiasticum plerunque perturbatur Officium, in Diuinæ Maiestatis offensam, & astantium scandalum populorum.*

16 Et lectionem Altisiodorensis Concilij addito Martini verbo, inde etiam emendatiorem suspicatur Ferdinand. de Mendoza, quod *canone* 11. sequenti forma describatur, quæ in celebranda Paschæ vigilia obseruari deberet; verba sunt hæc: *Non liceat in vigilia Paschæ ante horam secundam noctis vigilias expediri, quia in illa nocte non licet post mediam noctem bibere, nec in natali Domini, nec in reliquis solemnitatibus.* Quod vix ita hoc canone potuerat præscribi, si antecedenti *canone V.* omnes omnino Domini vigilias Concilium exulasset. Ergò de S. Martini vigilijs exaudiatur, quasi necessariũ euadit, præsertim inspecta vniuersæ Galliæ consuetudine, illum vocandi honorifico Domini cognomento, cuius satis locuplex testimonium præstat Concilium Turonense I. *in principio, & Canone XIII.* Itemque & Concilium Turonense II. *vbi supra* Martinus *Domi-nus* Martinus nuncupatur.

Et quamuis hæc omnia subuerti generalitate viderentur *Canonis III.* eiusdem Concilij Altisiodorensis, quo indistincte Sanctorum omnium vigiliæ interdicuntur hac periodo: *Non licet compensas in domibus proprijs, nec vigilias in festiuitatibus Sanctorum facere.* 17
Eo tamen decreto, verba sunt Mendozæ, eius Concilij Patres alio respexerunt, voluerunt enim non vigilias interdici Sanctorum, sed ne in domibus proprijs eas fideles celebrarẽt, vt Galli tunc agere solebant, vetustum Eustachij monachi & Episcopi Sebasteæ errorem sectantes damnatum in *Concilio Gangrensi*, vel antiquam gentium vanitatem, quæ sacrificia, & sacra apud arbores, vel fontes exsoluebant: ad auferendam enim eam idolatriæ hæreseos, & superstitionis omnis materiam) voluit vt Conuentus (sic enim legi debet non compensus) non faciant in domibus proprijs. Nec in eisdem domibus vigilias in Sanctorum festiuitatibus agant, neque inter sentes, aut arbores, ac riuos, vel ad fontes vota exsoluere. Hanc autem fuisse eius Concilij mentem eo magis putat, quod statim subiunxerit, hæc omnia in Ecclesia solui, seu fieri debere. Sed quicunque, ait, votum habuerit, in Ecclesia vigilet, & matriculæ ipsum votum, aut pauperibus reddat. Antiquam autem hanc Galliæ, siue consuetudinem, siue corruptelam peragendi sacra extra Ecclesias in hortis, vel domibus sæcularium Patres Concilij Parisiensis docent, affirmantes Missam ipsam, nedum vigilias satius esse non audire, quam eam audire vbi non licet, nec oportet.

Et amplius suaderi potest hæc Mendozæ coniectatio ex D. Augustino de tempore, *serm.* 241. *Quicunque*, inquit, *in agro suo, aut villa, aut iuxta villam aliquas arbores, aut aras, vel quælibet fœna habuerit, vbi miseri homines solent aliqua vota reddere, si non eas destruxerit, vel succiderit, in illis sacrilegijs, quæ ibi facta fuerint, sine dubio particeps erit.* Et Concil. Arelat. II. *Si in alicuius Presbyterio infideles aut faculas accenderint, aut arbo-*

bores, aut fontes, vel saxa venerentur, si hæc eruere neglexerit, sacrilegij se reum esse cognoscat. Sacriuas arbores eas vocat Concilium Antissiodorense *Canon. III. Non licet inter sentes, & arbores sacriuas, vel ad fontes vota exsoluere.* Qua de re Cócil. Carthagin. V. *Canone XV.* sic decreuit: *Placuit ab Imperatoribus gloriosissimis peti, vt reliquiæ* (Gentiliũ) *non solum in simulachris, sed in quibuscunque locis, vel lucis, vel arboribus omnino deleantur.* Tanta enim superstitione, præsertim Atheniensibus sacrum fuisse Heroum lucum Stephanus Forcatul. scribit *in Necyoman. dialog. 1. n. 7.* vt si quis vel paruam ilicem excidisset, morte mulctaretur. Vnde illud XII tabular. cuius meminit Cicero *lib. 2. de legib. Constructa a patribus delubra habento: lucos in agris habento.* Et forsan nulla alia ratione excisso arborum ex luco Daphnes, in Syria, vel Perseidis, in Ægypto strictissime Imperatores prohibuerunt *in l. 1. & 2. C. de cupressis ex luco Daphnẽsi, vel Perseis per Ægyptum non excidendis, vel vendẽdis, lib. 11.* Sacra enim extra commertium sunt, *l. littora ff. de cõtrahend. emption.* à qua notitia necessario intellectum pendere, *l. id quod 7. §. fin. ff. de periculo, & commodo rei vend.* existimat Forcat. *sup. num. 8.* vbi eo immensur. agri venditi non cedunt viæ publicæ, limites, & luci, qui fundum tangunt (nam ex D. Augustino *vbi proximè*, luci, aut in agro, vel iuxta agrum habebantur) quia luci sacri sunt, non iuris priuati, quare in modum agri non venient, dicta *l. littora*, faciunt in huius van ssimæ superstitionis comprobationem, quæ latè congessit Philippus Ruben. *electorum lib. 2. cap. 34.*

At hæc omnia nec laudo, nec vitupero, licet nó recte coherentia videãtur, cum à viro sint satis erudito meditata, quem vtpote omnigenæ litteraturæ emporium summe veneror, penes alium sit iudicium. Mihi tamen tum ex productis, tumque ex alijs semper cõstitit vigilias hasce, iam in religionis perniciem, & opprobrium vergentes, multis ab hinc annis laudabiliter fuisse sublatas, cum illis frequenter comessationibus illicitis indulgeretur, id est, nocturnis epulis post horam cœnæ, & ipsam cœnam sumptam degustatis, quæ omni æuo excisæ fuerunt habitæ, vt vtrumque probat Guiliel. Stuckius *antiq. conuiu. libr. 1. c. 10. & auct. lib. 3. c. 23.* & ex citata Clementina affatim colligitur. Et si aliquibus festiuitatibus, singulari ratione vigiliæ fuerunt admissæ, viris tantum, & non fœminis permittebantur, vt Illiberitani Concilij *Canone 35.* cauetur ita: *Placuit prohiberi, ne fœminæ in cœmeterijs peruigilent, eo quod sæpè, sub obtentu orationis, scelera latenter committant.* Postea verò cũ indistincte omnes exsoleuissent, cœpit ipsarum loco ieiunium obseruari, priuæ cuiuscunque solemnitatis, quod vigiliæ nomen inde assumpsit, nuncque in toto retinet ChristianoOrbe, vt alibi tetigimus, & omnia satis erudite complectitur P. August. de Herrera *in origine, & progr. ss. Offic. Diuini, libr. 2. cap. 17.*

Est & præfatis consequens, hanc vndecimam lucis horam lucernariam fuisse appellatam, veluti qua lucernæ accendi erant solitæ. Sic Ioan. Cassianus *de Instit. cœnobit. lib 3. cap. 3.* cuius meminit D. Ferdinand. de Mendoza *de confirmando Concilio Illiber. lib. 3. cap. 2.* vbi & lucernalem gratiarum actionem dici itemnotat, vt & nostris, antiquis etiam in more positum, vt cum primũ lumina accendebantur, & inferebantur, sibi inuicem adstantes bonum vesperum, siue noctem æternamque lucẽ à Deo precarentur, notat Cælius *libr. 15. cap. 15.* & Guilielm. Stuckius *antiquit. conuiuial. lib. 3. cap. 24.* Etsi non me lateat, lucernariam gratiarum actionem apud Mendozam, vespertinum illud Officium intelligi, hac hora recitari solitum, qua lucernæ accendebantur, ut in Concilio Toletano I. *Canon. 9.* Vnde D. Chrysost *Psalm. 118. Ad Solis Occasum, ait, quod etiam lucernarium appellamus, orandum, scilicet, quia tum ob Dei transitum Deo gratias agimus.* Et D. Isidor. *in regul. Monachor. c. 6. Post Tertiam, inquit, Sextam, Nonam, in vesper-* 19 20 21

pertinis Officijs, primo lucernarium, deinde psalmi, duo, responsorius vnus, & laudes, & hymnus, atque oratio dicenda est.

22 Hancque vndecimam horam satis designasse videtur Horat. *Satyr. libr. 2.* dum *sub lumina*, inquit, id est, paulò ante vesperam, vel paulò ante Solis Occasum, quod erat tempus cœnæ: vt explicat ibidem Lambinus, & ex eo Stuchius *lib. 1. c. 11.* quod & repetit idem Horat. *lib. 1. epist. 11.*

Lecto somnitas ad lumina prima duello.

23 Istam, quam veteres lucernariam horam vocitabant, nostri etiam fere eodem nomine compellant, cum illam verbo *Al encender candiles*, vt peculiari nota designent. Sed frequentius sanctiori cognomine, *A las Aue Marias* dicunt, quoniam hac vespertina hora campana pulsatur, vt Christiani tunc omnes, vti & mane, & meridie in aliquibus ciuitatibus, in memoriam fœlicis Annunciationis B. Virginis, quam, crepusculo isto, accidisse inconcussa plurium sæculorum traditio edocuit. Sic ratiocinatur Octauianus de Martinis *in vita S. Bonauenturæ, cap. 8.* apud P. Laurentium Surium *tom. 4. de vitis Sanctorum, die 14. Iulij: Idem etiam pijssimus cultor gloriosæ Virginis matris Iesu instituit, vt fratres populum hortatentur ad salutandum eandem, signo campanæ audito, quod post completorium datur, quod creditum sit, eandem ea hora ab Angelo salutatam*, consentit Petrus Mexia *lib. 2. Syluæ variæ lectionis, cap. 32.* Et si alijs placuerit, Gabrielem cõuenisse Virginem initio diei, Aurora appetente, sic Athanasio *sermone de Deipara in fine*, vbi inquit, ab Angelo salutatam fuisse Mariam diei exordio, atque eadem hora, qua sol inchoat diuturnum suum cursum, ac incipit in nostro emisspherio apparere, Solem iustitiæ, tanquam gigantem, iter suum inchoasse, & in nostro emisspherio secundum carnem esse cœpisse, in quam sententiam plures eunt, & inclinat Maximilian. Sandeus *in Theologia Iuridica, comment. 49. pag. mihi 660.* Sed ab his omnibus dissentiens P. Franc. Suarez *de vita Virginis, & Christi Domini, disp. 9. num. 6.* verisimilius putat, horam Incarnationis fuisse mediam noctem, ex illo *sapient. 18. dum medium silentium, &c.* Et quia hoc modo nouem integris mensibus in vtero Christum permansisse apparet. At cum traditio cõmunis habeat, vespertino crepusculo id accidisse, in tanti beneficij memoriam Ecclesia decreuit, quod eadem hora Fideles Angelicum ipsum *Aue* quotidie repetant. Et si hac ratione statutum, neget Ioan. Bapt. Nouatus *de eminentia Deiparæ Virg. c. 7. q. 1.* nã cum probabilius, vt Suarius putet, duodecima noctis hora Verbum in vtero Virginis carnem assumpsisse, eos reijciens, qui tenent Virginem circa initium noctis fuisse salutatam, quasi tantum temporis decurrisse à salutatione vsque ad incarnationem, parum credibile videatur: Et licet D. Bonauent. (subijcit) obtinuisse dicatur à Põtifice, vt ea hora, quæ est initium noctis, signum daretur salutandi Virginem in memoriam salutationem Angelicam, nil contra nos; nam, quia media nocte omnes fere dormiunt, ideo præuenitur, vt communiter ab omnibus celebretur memoria dictæ salutationis. Quem morem peruetustum Catholicis extitisse notat Gretserus *de benedictionibus, lib. 2. cap. 46. Catholicis vetus mos est*, inquit, *vt ter quotidie ad salutationem Angelicam recitandum signum ex turri ære campano publice edant; mañe, meridie, vesperi. Quamquam sub meridiem multi non salutationem Angelicam, sed alias preces effundunt.* Vbi aduersus Hospinianum impudentissimũ Caluinicolam inuehitur, qui huius pul sandæ campanæ ritum ad salutationem Angelicam, & si non mordet, saltim oblatrat, & quod insigne Virgineæ deuotionis fuisse docet Polydor. *lib. 6. c. 12.* vt audito tintinabuli sono, cuncti confestim investigio genua flectunt, atque orant: male habet Hospinianus: *Quam primum campanæ vespertinæ pulsum audierint*, scribit, *non dico in priuatis ædibus, sed in ipso foro, seu sidere quodam*

dam tactis, ingenua procidunt, & nescio quas præculas demurmurant.

Sed impia hæc mittamus, primùm enim hunc ritum induxisse Ioannem XXII. Pontificem Maximum, recenset Petr. Canisius *in opere de B. Virgine, lib. 5. cap. 27.* Iodocus Lorichius *tom. 1. Thesaur. Theolog. verb. Campana, num. 5. in princip.* Idemque sub indicat Iacob. Gretserus *vbi proxime*, licet hoc non satis probetur P. Augustino de Herrera nupero *de Officij Diuini Origine* Scriptori, *libr. 1. capit. 35. num. 5.* cuius nec pudebit verba referre: *En esta ocasion fue, quando el mismo Gregorio IX. renonò la costumbre, instituida ciento y diez años antes por Vrbano II. en el Concilio Claramontano en Francia, de que todos los dias se tocassen, y hiziessen señal las campanas à ciertas horas, para que los fieles saludassen à la Reyna de los cielos, y tierra, con tres Aue Marias, y ciertos versiculos, y oracion, como oy, perseuera esta piadosa deuocion, la qual han autorizado con sus decretos otros Sumos Pontifices. El Papa Iuan XXII. el año de 1320. à instancia de S. Buenauentura, ordenò que se tocasse, y rezassen al mediò dia, y al amanecer; (que el toque de la tarde puesto el Sol, ya desde Vrbano II. estaua en vso:) el mismo decreto exhibio Calisto III.*

Quiquidem vespertinus pulsus, vt & apud omnes pereque Religionis nostræ populos, ita & apud Toletani præsulis subditos, peculiari item constitutione iam dudum inualuit; qua & hora, & pulsandi forma, sic egregiè præscribitur, *const. 3. de Offic. Sacrist. Cosa justa es, que en todas las Iglesias se taña de* [illegible]*mo modo al Aue Maria, y que don*[illegible] *que vna Iglesia; se taña en todas à vn m*[illegible] *tiempo. Por ende ordenamos, y mandamos, que de aqui adelante en cada vna de las Iglesias deste nuestro Arzobispado, los Sacristanes, ò campaneros de ellas, cada dia al anochecer tañan al Aue Maria, dando nueue golpes en vna campana grande de tres en tres, y acabados los dichos nueue golpes, tañan vna campana à buelo: y en los Sabados, y visperas de fiesta repiquen las campanas conforme la festiuidad de el dia siguiente.*

24 Est igitur, & huius inspectionis, vna hora ante Solis Occasum, vndecima scilicet lucis, debere cohortes ad excubias introduci in præsidijs, vt ex nostro Bobadilla, cui nec vel hoc latuit colligitur *lib. 4. politic. cap. 2. num. 18.* his verbis: *Las compañias que son de guardia, suelen meterlas à diferentes horas, en los exercitos quando se campea se meten las compañias de picas al anochecer, y estàn de guarda toda la noche, y à la mañana se meten en su lugar las compañias de Arcabuceros, y hazen guardia el dia; pero en los Presidios, si la necessidad no constriñese à hazer otra cosa, siempre se deben meter vna hora antes que se ponga el Sol, y estan de guardia veinte y quatro horas.* Siue omnes simul, siue in vigilias pro parte deputati, nam vt Polybius notat *lib. 6.* sunt in castris vigiliæ quatuor ternarum horarum, cuius etiam meminere Petr. Gregor. Tholos. *Syntagm. iuris vniuers. libr. 19. cap. 11. num. 5.* & Polydor. Ripa *de nocturn. tempor. cap. 50. num. 8.* Si vero aliquis excubias deseruerit, capite punitur; *l. qui excubias 10. ff. de re militar.* quod & Calistrato placuit in *l. milites 12. ff. de cust. reor.* & Neratio *in l. si eiusdem, &c.* Nec mitiori pœna eum dignum putauit Epaminondas, qui neglecta custodia obdormiuit, quo circa dum custodias stationesque circuiret, vt disciplinam exemplo stabiliret, sopitum militem gladio transfixit; asserens quod qualem inuenerat, talem reliquerat. Et legitur idem fecisse Hiphicanus Atheniensium Dux cum præsidio teneret Corinthum. At fuste tantum plectendum ex militiæ legibus, refert Polybius *sup. Castris metatis*, scribit, *Tribuni exigunt a singulis nihil furto è castris ablaturos: postea excubias circa castra vallata ponunt, vigilias, & circuitiones noctu agunt, scilicet Romani. Aliqui præcedenti die admoniti per singulas vigilias, & aliqui certas circuunt, alij post eos sequuntur. Qui circuit à singulis vigilibus accipit notas, & suas tesseras. Si inueniat vigiles dormientes, vel reliquisse custodiam, cum socijs attestationes accipit, & mane apud Tribunos producit tesseras, ex quibus cognoscetur, qui reliquerēt custodiam, & Tribuno custodia vocato, res agitatur, si damnetur, fuste cæditur.* Sicque dormientes, & negligentes custodes eius-

mo.

modi rectè puniri secundum regulas militiæ, eo inquit Iulius Ferretus *de re militar. rubrica de exploratibus, & excubijs, num. 7. pag. mihi 94.* quia vigiliarũ, & excubiarum oculis quiescunt populi, & exercitus; ergo vigilent operæpretium erit, ne ex ipsorum difficientia publica salus periclitetur.

25 Nec quod dormiendo rem naturalem, & humanam fecerint, illis quicquã proderit ad excusationem, cum imminens damnum, non præcauerint, *l. si seruus 27. §. si fornacarius, ff. ad legem Aquil.* Si fornacarius (sic enim legendũ, non fornicarius, vt Florentini habent, & ex Grecis, Budæo, & Henrico Salmuth. obseruat nouissime D. Ioannes Suarez de Mendoza *in comment. ad legem Aquiliam, libr. 2. cap. 2. sect. 2. num. 19.*) *Seruus Coloni ad fornacem obdormisset, & villa fuerit exusta: Neratius scribit ex locato conuentum præstare debere, si negligẽs in eligendis ministerijs fuit.* Et post pauca: *Quid ergo est? Puto vtilem competere actionem tam in eum, qui ad fornacem obdormiuit, quam in eum qui negligenter custodijt. Nec quisquam dixerit in eo, qui obdormiuit, & naturalem passum: Cum deberet vel ignem ita extinguere, vel ita munire, ne euagaretur.* Hinc Christus cum ad vigilandũ Discipulos hortaretur, Matthæi 26. *vers. 41. Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem*, cum tamen ad illos accedens, inuenisset dormientes, increpauit dicens: *Sic non potuistis vna hora vigilare mecũ?* Et quippe nedum naturalem, sed & preternaturalem ex tristitia somnum patieban-
26 tur, vt Lucas 22. *vers. 46.* medicinæ peritissimus solus adnotauit: *Inuenit eos dormientes præ tristitia.* Inquit, quæ ita vehementem soporem incutit, vt maximè oculos grauet, quales Discipulorũ extitisse, idem Matthæus refert: *Erant enim oculi eorum grauati.* Cur ergo tristitia somnum afferat? & an id faciat semper, an aliquando? & cur tunc fecerit? non enim exigua dubitatio est, cum experimento constet, multos, quod nuntium aliquod acceperint triste, aut in periculo aliquo constituti sint, dormire non posse: Eos vero qui optatis potiantur, ac proinde hilares sunt, in vtramque, vt aiunt aurem dormire esse solitos. Longe ergo ab esse videtur, vt præ tristitia, quis dormiat? Non abest tamen, quin imo naturæ eius motus, & omni maxime congruit. Somnus enim si à Philosophis sciscitemur, accidit primo sensitiuo, quod in cerebro residet, refrigerato, vt calefacto & ardente peruigilium. Per tristitiam vero accurrens in cor, subtrahitur cerebro calor, & ipsi spiritus, naturalem impetum, & agilitatem deponentes languescunt. Vnde pigrities quædam, & actionum omnium ad vitam pertinentium langor, ac veluti impotentia accidit. Sensuum igitur remissio, & animalium motionum pigrities fit, quare somnus, qui talium actionum, sensus inquam, & volũtarij motus velut cessatio quedam est, & comes pigritiei. Nam & Prouerbiorum, *cap. 6.* dicitur: *Vsque quo piger dormies?* Quasi quæ pigritiem, eadem & somnum afferre nata sint. Hilaritas contraria omnia facit, vtpote per quam dilatatur cor: calor funditur, quare & concalescit corpus, cerebrum verò maxime; vtpote in quod magnæ, ac multæ arteriæ recta feruntur, finiunturque ibi; spiritus agilitatem comparant, excitantur sensus, excutitur pigrities. Vigilat ergo homo præ nimio guadio, vt per tristitiam, & somnum dormit, nisi tristitiæ anxietas, & solicitudo accesserit, quæ etiam tristiores quosque peruigiles efficit. Tristior aut dubio erat multo Dominus, quam Discipuli. non sineret autem eum dormire agonia & solicitudo. Tamen qui præ solicitudine, & timore vigilabant, soluto timore lætantur, & dormiunt, non quidem præ lætitia, sed præ confidentia, vt narrant, Alexandrum, quo die vidit, ita iam esse oppositas acies, & instructas, vt vitari non posset pugna, dormiuisse. Fortasse, vt ita animi sui securitatem ostentaret. Vigilabat ergo Dominus, & orabat prolixius, ibatq; & reddibat præ anxietate: Discipuli vero dormiebant præ tristitia.

Cùm

Cùm igitur, vt initium repetamus, qui excubias agunt soliciti, & anxij de castri, aut exercitus securitate esse debeant, tantum abest vt dormiendo rem naturalem faciat, quod imò rem prorsus naturæ contrariam efficiant, vt probauimus, quæ nullam potest excusationem præstari deposuit enim solicitudinem qui obdormiuit, quod ne suis vigilijs accideret, Paulus AEmilius Consul vetuit eos dum excubias agerēt arma tenere, ne fiduciam haberent se defendendi si fuissent ab hostibus aggressi, sicque vigiles magis permanerent timentes illorum armis, vt inermes, facilius posse offendi; memorat Iulius Ferretus *sup. num.* 5. cui & illud accedit quod admonet Polydor. Ripa *dict. cap.* 75. *num.* 10. videlicet, naturæ vitium in ordine ad somnum nocturnum non condemnari simpliciter, sed tantundem vbi aliud suadit publicum iniunctum munus. Inde apud nostros, & si non detrectetur somnum moderatum videlicet, & congruis horis sumptum, rem esse naturalem, *l.* 19. *tit.* 21. *p.* 2. *Comer, è beuer, è dormir, son cosas naturales, sin que los non pueden viuir; pero estas deben vsir en tres maneras, La vna con tiempo, la otra con mesura, la otra, apuestamente.* In militibus tamen, quos vigiles insomnesque esse publice interest, vitium magis, ac crimen, quam naturale, quid æstimatur *eadem l.* ibi: *Otro si los acostumbrauan, que non fuessen dormidores, porque noce mucho a los que los grandes fechos han de facer, è señaladamente a los Caualleros quando estàn en guerra. E por esso, asi como les consentian en tiempo de paz que traxessen ropas muelles, è blandas para su yazer, ansi no querian en la guerra yoguiessen, si non en poca ropa, è dura, è en sus perpuntes. E faciando porque dormiessen menos, è se acostumbrassen de sofrir laceria*, quoniam vt ibidem notat Gregor. Lopez *verb. Dormidores*, credebant eos præsertim qui militiæ nomina dedere minus somno, quam natura exigit indulgere debere, *c. sunt qui arbitrātur, d. pœn. dist.* 1. ideò in illos seuerissime animaduertendum censuit, *l.* 9. *tit.* 18. *in* 2. *part.* quæ de excubijs inter alia agens, sic affatur: *E el que faltare, que non face bien aquello que debe, en el logar do lo posiere, deue facer justicia dèl, assi como de home que le quiere facer traicion; Pero los antiguos vsaron a despeñar a los que fallauan durmiendo, en la sazon que deuen velar, despues que tres vegadas los ouiessen despertado, castigandoles que lo non fiziessen.*

Ad quod tempus vndecimæ horæ 27 diei, qua solent tenebræ offundi, & nox incipere referenda videtur, *l.* 9. *vers.* 11. *tit.* 5. *lib.* 7. *nouæ Recollect.* qua disponitur: *Que de noche no se pueda medir pan ninguno del dicho posito, ni abrir las paneras dèl, ni la pieza donde estuuiere por ninguna causa, ni razon que sea, so pena, &c.* Noctem igitur quo ad eiusmodi effectum à primis tenebris esse subaudiendam ipsa prohibitionis ratio satis persuadet, cùm non alio id inhibitum fuerit, quam vt omnis fraudis, & malitiæ occasio penitus auferatur, quæ frequentius ipso obscuritatis lenocinio maximè his rebus suppeditatur, vnde fraudem noctis filiam antiqui dixere, vt obseruabit Polydor. Ripa *de nocturn. tempor. cap.* 46. *num.* 17. Si enim crepusculo (quod tempus est dubiæ lucis, incipiens Occidente Sole ab ipso puncto Horizontis, & desinens Sole iam descendente ad gradum decimum octauum infra Horizontem, quo dies finitur iuxta Theodor. Rubeum *in Horario Vniversali Ecclesiast. cap.* 19. *num.* 14.) publica horrea paterent, & tunc mesurandi facultas esset, aut clanculo frumentum extraheretur, aut in modo mensuræ, fraus admitti posset, aut saltim lolio, harena, palea, & similibus misceri, quod ius auersatur, *l. ex facto* 30. *ff. de neg. gestis, l. si seruus* 27. *§. inquit lex, & in §. rupisse, vers. Item si quis frumento, ff. ad leg. Aquil. l.* 3. *tit.* 5. *lib.* 1. *Recopil.* Et 28 quamuis *in l.* 1. *C. de conditis in public. horreis, lib.* 10. commixtio veteris corrupti frumenti cum nouo præcipiatur, ne fiscus aliter dispendium sentiat; de ea immixtione accipienda est, quæ ita prudenter à fideli, & nobili mensore fit, vt illa accipientium omnium querela

S tela

modi rectè puniri secundum regulas militiæ, eo inquit Iulius Ferretus *de re militar. rubrica de exploratibus, & excubijs, num. 7. pag. mihi* 94. quia vigiliarũ, & excubiarum oculis quiescunt populi, & exercitus; ergo vigilent operæpretium erit, ne ex ipsorum difficientia publica salus periclitetur.

25 Nec quod dormiendo rem naturalem, & humanam fecerint, illis quicquã proderit ad excusationem, cum imminens damnum, non præcauerint, *l. si seruus 27. §. si fornacarius, ff. ad legem Aquil. Si fornacarius* (sic enim legendũ, non fornicarius, vt Florentini habent, & ex Græcis, Budæo, & Henrico Salmuth. obseruat nouissime D. Ioannes Suarez de Mendoza *in comment. ad legem Aquiliam, libr. 2. cap. 2. sect. 2. num. 19.*) *Seruus Coloni ad fornacem obdormisset, & villa fuerit exusta: Neratius scribit ex locato conuentum præstare debere, si negligẽs in eligendis ministerijs fuit.* Et post pauca: *Quid ergo est? Puto vtilem competere actionem tam in eum, qui ad fornacem obdormiuit, quam in eum qui negligenter custodijt. Nec quisquam dixerit in eo, qui obdormiuit, & naturalem passum: Cum deberet vel ignem ita extinguere, vel ita munire, ne euagaretur.* Hinc Christus cum ad vigilandũ Discipulos hortaretur, Matthæi 26. *vers. 41. Vigilate, & orate, vt non intretis in tentationem*, cum tamen ad illos accedens, inuenisset dormientes, increpauit dicens: *Sic non potuistis vna hora vigilare mecũ?* Et quippe nedum naturalem, sed & præternaturalem ex tristitia somnum patieban-
26 tur, vt Lucas 22. *vers. 46.* medicinæ peritissimus solus adnotauit: *Inuenit eos dormientes præ tristitia.* Inquit, quæ ita vehementem soporem incutit, vt maximè oculos grauet, quales Discipulorũ extitisse, idem Matthæus refert: *Erant enim oculi eorum grauati.* Cur ergo tristitia somnum afferat? & an id faciat semper, an aliquando? & cur tunc fecerit? non enim exigua dubitatio est, cum experimento constet, multos, quod nuntium aliquod acceperint triste, aut in periculo aliquo constituti sint, dormire non posse: Eos vero qui optatis potiantur, ac proinde hilares sint, in vtramque, vt aiunt aurem dormire esse solitos. Longe ergo ab esse videtur, vt præ tristitia, quis dormiat? Non abest tamen, quinimo naturæ eius motus, & omni maxime congruit. Somnus enim si à Philosophis sciscitemur, accidit primo sensitiuo, quod in cerebro residet, refrigerato, vt calefacto & ardente pervigilium. Per tristitiam vero accurrens in cor, subtrahitur cerebro calor, & ipsi spiritus, naturalem impetum, & agilitatem deponentes languescunt. Vnde pigrities quædam, & actionum omnium ad vitam pertinentium langor, ac veluti impotentia accidit. Sensuum igitur remissio, & animalium motionum pigrities fit, quare somnus, qui talium actionum, sensus inquam, & volũtarij motus velut cessatio quædam est, & comes pigritiei. Nam & Prouerbiorum, *cap. 6.* dicitur: *Vsque quo piger dormies?* Quasi quæ pigritiem, eadem & somnum afferre nata sint. Hilaritas contraria omnia facit, vtpote per quam dilatatur cor: calor funditur, quare & concalescit corpus, cerebrum verò maxime; vtpote in quod magnæ, ac multæ arteriæ recta feruntur, finiunturque ibi; spiritus agilitatem comparant, excitantur sensus, excutitur pigrities. Vigilat ergo homo præ nimio guadio, vt per tristitiam, & somnum dormit, nisi tristitiæ anxietas, & solicitudo acces[illegible]: quæ etiam tristiores quosque [illegible]giles efficit. Tristior aut dubio erat multo Dominus, quam Discipuli. non sineret autem eum dormire agonia & solicitudo. Tamen qui præ solicitudine, & timore vigilabant, soluto timore lætantur, & dormiunt, non quidem præ lætitia, sed præ confidentia, vt narrant, Alexandrum, quo die vidit, ita iam esse oppositas acies, & instructas, vt vitari non posset pugna, dormiuisse. Fortasse, vt ita animi sui securitatem ostentaret. Vigilabat ergo Dominus, & orabat prolixius, ibatq; & reddibat præ anxietate: Discipuli vero dormiebant præ tristitia. Cùm

Cùm igitur, vt initium repetamus, qui excubias agunt soliciti, & anxij de castri, aut exercitus securitate esse debeant, tantum abest vt dormiendo rem naturalem faciãt, quod imò rem prorsus naturæ contrariam efficiant, vt probauimus, quæ nullam potest excusationem præstari: deposuit enim solicitudinem qui obdormiuit, quod ne suis vigilijs accideret, Paulus AEmilius Consul vetuit eos dum excubias agerẽt arma tenere, ne fiduciam haberent se defendendi si fuissent ab hostibus aggressi, sicque vigiles magis permanerent timentes illorum armis, vt inermes, facilius posse offendi; memorat Iulius Ferretus *sup. num. 5.* cui & illud accedit quod admonet Polydor. Ripa *dict. cap. 75. num.* 10. videlicet, naturæ vitium in ordine ad somnum nocturnum non condemnari simpliciter, sed tantundem vbi aliud suadit publicum iniunctum munus. Inde apud nostros, & si non detrectetur somnum moderatum videlicet, & congruis horis sumptum, rem esse naturalem, *l. 19. tit. 21. p. 2. Comer, è beuer, è dormir, son cosas naturales, sin que los non pueden viuir; pero estas deben vsar en tres maneras. La vna con tiempo, la otra con mesura, la otra, apuestamente.* In militibus tamen, quos vigiles insomnesque esse publice interest, vitium magis, ac crimen, quam naturale, quid æstimatur *eadem l.* ibi: *Otro si los acostumbrauan, que non fuessen dormidores, porque noce mucho a los que los grandes fechos han de facer, è señaladamente a los Caualleros quando están en guerra. E por esso, assi como les consentian en tiempo de paz que traxessen ropas muelles, è blandas para su yazer, assi no querian en la guerra yoguiessen, si non en poca ropa, è dura, ò en sus perpuntes. E faciando porque dormiessen menos, è se acostumbrassen de sofrir laceria*, quoniam vt ibidem notat Gregor. Lopez *verb. Dormidores*, credebant eos presertim qui militiæ nomina dedere minus somno, quam natura exigit indulgere debere, *c. sunt qui arbitrãtur, d. prem. dist. 1.* ideò in illos seuerissime animaduertendum censuit, *l. 9. tit. 18. ead. part.* quæ de excubijs inter alia agens, sic affatur: *E el que fallare, que non face bien aquello que debe, en el logar do lo posiere, deue facer justicia dèl, assi como de home que le quiere facer traicion. Pero los antiguos vsaron a despeñar a los que fallauan durmiendo, en la sazon que deuen velar, despues que tres vegadas los ouiessen despertado, castigandoles que lo non fiziessen.*

Ad quod tempus vndecimæ horæ 27 diei, qua solent tenebræ offundi, & nox incipere referenda videtur, *l. 9. vers. 11. tit. 5. lib. 7. nouæ Recollect.* qua disponitur: *Que de noche no se pueda medir pan ninguno del dicho posito, ni abrir las paneras dèl, ni la pieza donde estuuieren por ninguna causa, ni razon que sea, so pena, &c.* Noctem igitur quo ad eiusmodi effectum à primis tenebris esse subaudiendam ipsa prohibitionis ratio satis persuadet, cùm non alio id inhibitum fuerit, quam vt omnis fraudis, & malitiæ occasio penitus auferatur, quæ frequentius ipso obscuritatis lenocinio maximè his rebus suppeditatur, vnde fraudem noctis filiam antiqui dixere, vt obseruabit Polydor. Ripa *de nocturn. tempor. cap. 46. num.* 17. Si enim crepusculo (quod tempus est dubiæ lucis, incipiens Occidente Sole ab ipso puncto Horizontis, & desinens Sole iam descendente ad gradum decimum octauum infra Horizontem, quo dies finitur iuxta Theodor. Rubeum *in Horario Vniuersali Ecclesiast. cap. 19. num. 14.*) publica horrea paterent, & tunc mẽsurandi facultas esset, aut clanculo frumentum extraheretur, aut in modo mensuræ, fraus admitti posset, aut saltim lolio, harena, palea, & similibus misceri, quod ius auersatur, *l. ex facto 30. ff. de neg. gestis, l. si seruus 27. §. inquit lex, & in §. rupisse, vers. Item si quis frumento, ff. ad leg. Aquil. l. 3. tit. 5. lib. 1. Recopil.* Et 28 quamuis *in l. 1. C. de conditis in public. horreis, lib. 10.* commixtio veteris corrupti frumenti cum nouo præcipiatur, ne fiscus aliter dispendium sentiat; de ea immixtione accipienda est, quæ ita prudenter à fideli, & nobili mensore fit, vt illa accipientium omnium que-

rela conquiescat, id est, ita ad proportionem, quod exiguam tantum partem corruptarum specierum vnicuiq; modio nouioris adijciat, vt hanc esse Imperatorum mentem ipsorum hæc verba planè commostrant; *Eidem ex noua portione misceatur, cuius adiectione corruptio velata damnum fisco non faciat*. Nequaquam enim corruptio posset adiectione velari, nisi ex quatuor partibus cuiusque modij tritici tres fuerint saltim noui & optimi, quarta vero pessimi, & vetustate deperditi: vnde meritò notat Franc. Onezius *obseruatur. c.19.* vocē, *Noua, in hac l.* non ad vocē, *portione*, sed ad *speciem*, quæ præcessit esse referendam, hoc sensu, & ordine: & si forte in vetustate species corrupta est, vt per semetipsos erogari sine querela non possit, ex noua specie pro proportione illud scilicet, vel tantum misceatur, cuius adiectione corrupta species velata damnum fisco non faciat, verbū enim *Portione*, ibi pro *proportione* extare, & eundem sensum habere putat, vt apud Plinium *lib.11.c.37. & lib.15.c.22. & lib.28.cap.10.* necnon, & apud Senecam *de benefic. lib.7.c.1.* atque ideò Imperatores significare concludit, tantum esse noui frumenti immiscendum, quantum proportione veteris conuenire videatur, vt & militibus sine eorum querela posit distribui, fiscus damnum faciat, si plus misceatur, quam oportet, vt sine dicta posit distribui querela, quod mirè nostram interpretationem confirmat. In eiusmodi ergo commixtione nulla fit iniuria, maxime quæ iuste posit querelam causare, cum fiscus ita proportionaliter miscendo iure suo vtitur, vt damnum auertat, quod etiam priuato licere docent Lopez *in instruct. conscient. p.2.c.47. alias 192.* Ioan. de la Cruz *in direct. conscient. p.1. precep.7.q.3.dub.6.sess.2.* Lessius *lib.2. c.21.dub.11.n.82.* Bonacin. *disp.3. de contract. q.2. punct.6.n.17.* Gasp. Hurtad. *de iust. & iure, disp.2. dif.9.* quos sequitur Anton. Dian. *resol. moral. p.1. tract.8.res.51.* ex omnium assensu, vt probabilius defendens licere tritico, valde puro miscere aliquid secalis, dūmodo hoc debita fiat moderatione.

Nam quod ad explicationem *dictæ l.1. ibid. n.22.* excogitauit D. Amaia, vix sustineri potest, vtpote maxime eiusdem verbis repugnans. Si enim, quia erogatio illa specierum gratuito, & ex sola liberalitate facta Imperatorum, qui populo tale beneficiū exhibebant, dicta cōmixtio permittebatur, vt quid tanta cura euitandi, ciuiū querelam, & fisci damnū? quoniā ex donatione etiā corruptæ rei nulla fit donatario iniuria, cui nihil debetur, vnde merito dicimus, *quien danno escoge*. Nec donator, si quod donaturus est, pareat, vel deterius fiat, maiori damno afficitur, ac cum purum, & integrū donat, rē enim utroque casu amittet, cum & donare perdere sit, *l. filius familias, ff. de donat. l. cum de indebito, vers. Qui non soluit, ff. de probat.* quo circa verius est huiusmodi 29 largitionem (quam gradilis panis fuisse agnoscit idem D. Amaia) non tam liberalitatem, quam premium & remunerationem fuisse eorum, qui cōstructis edibus vrbem auxerant, sic cōstat *ex l. annonas 11.* ibi: *Annonas ciuicas ad hoc militaribus viris beneficium diuale distribuit, vt qui emolumenta perciperet, ædificandi studio magnitudinem vrbis augerent*, l. si quæ 12. *Si quæ speciatim annonæ domus in hac vrbe habentibus diuæ memoriæ Constantini, vel Constantij largitates concessæ sunt, l. eos, quos 13. C. T. de annonis ciuicis, & pane gradili.* Et facit *l.1. eiusdem*. Vnde merito conqueri possent, si cum spe annonam consequendi magnos sumptus ædificando fecissent, corruptas species acciperent. Ergo siue mixtio hoc moderamine sit facienda, siue nulla facta mixtione frumentum erogandum, perpetuo congruit, id diurnis horis, non vero nocturnis, aut dubiæ lucis agendum, vt assequetur, si vt lege nostra disponitur, publici horrei ianuæ nulli à primis tenebris reserentur.

Cuius simile est, quod definitur 30
l.26.tit.21.libr.5.Recop. Nempè Officiales domus monetariæ non posse ante Solis ortum, vel post Occasū, hoc est,

est post vndecimam horam, lucis penultimâ, monetam cudere. Verba hæc sunt: *Otrosi, ordenamos, y mandamos, que los nuestros Oficiales de cada vna de las dichas casas, no puedan labrar, ni labren la dicha obra antes del Sol salido, ni despues del Sol puesto, sopena, q̃ el q̃ lo tal biziere muera por ello.* Si enim ipsis tenebris monetæ percussio liceret, falsificantibus proculdubio pateret aditus, & adulterina confici posset, cum ea sit obscuritatis conditio, vt monetæ præsertim cognitionem impediat. Hinc creditor, cui à debitore fuit noctu facta realis debitæ peccuniæ oblatio, illam accipere optimè recusare poterit, ob periculum improbæ monetæ, cum vix tunc constare valeant an nummi, quos debitor soluit, probi sint, an reprobi, vt multis relatis docet Tiraq. *de vtroq; retract.* §.1.*glos.*11.*n.*10.*&* 12. & Polydor. Ripa *de nocturn. tempor.c.*109.*n.*2. Carrosc. *de oblation.p.*1.*q.*2. Pyrrus Maur. *simili tract. de solutionib. & oblationib. vbi specialiter de oblatione agit, in quibus cum solutione conueniat, n.*6.*pag. mihi* 105.

Sit ergo postremum hac hora, siue 31 cum dies inclinat, maximè tempore Quadragesimæ debere Episcopos cum suis familiaribus Litanias recitare, ex admonitione M. Antonij Genuensis *in manuale Pastor.c.*23.*n.*9. non quasi ad eiusmodi preces aliquo præcepto, aut Ecclesiastica lege adstringantur, nullam adhuc inueni; sed quia vt tunc illas emittant maioris perfectionis, & humilitatis ratio congruentissimum euincit.

MINVTA HORAE DVODECIMAE

DVodecima hora ædificare, quid veteribus? 1.

Dies in duodecim, & nox in totidem horas diuiditur 2. & 4

Soli duodecim radij tribuebantur, ibid.

Dies totum spatium dicitur, quo Sol est supra Orizontem, & nox è contra quantum est infra Orizontem, ibid.

Dies naturalis duodecim horarũ masculini generis est, ciuilis vero viginti quatuor fœminini, 3.

Licet vbi tempus computatur per dies, vltimus ceptus non habeatur pro completo, ipsius vltima hora si fuerit cepta, habebitur pro completa, 4.

Annus non per momenta temporum, sed per dies computatur, qui nec per momenta numerantur, sed per horas, 5.

Citatus comparens vltimâ hora lucis postremi diei termini, vt contumax punitur, 6.

Iudicia noctu ferri nequeunt, ibid.

Supplicium noctu sumi, an debeat? ibid.

Recte factum habetur, quod vltima hora termini fit, & quomodo hoc accipiatur, 7. *& seqq.*

Qui publico Camerario intra certum tempus soluere tenetur, si vltima hora termini soluere intendat, & Camerarius haberi nequeat, nullam pœnam incurrit, 8.

Intra terminum esse dicitur, qui est in vltimo momento termini, ibid.

Vltima hora termini comparens, aut soluens ita liberatur, si eo tempore necessaria ad actum possint expediri, 9.

Car-

Carnispriuij ludis proniores redduntur homines ad Quadragesimale ieiunium, 83.

Christus paulò ante passionem abijt in Bethaniam recreationis causa, ibi.

In Quadragesima ludi non decent, 84.

Interruptio inueteratæ consuetudinis scandalum generat, 85.

Quadragesima quoad solemnitatem, à prima luce diei cineris incipit, 86.

Melius est delictum dissimulare vbi impediri nequit, quam legem prohibitoriam ipsius ludibrio exponere, 87.

Aquæductum habens diurnarum, vel nocturnarum horarum duodecim tantum eo vti potest, 88.

Seruitus aquæ auriendæ in Vrbanis, nõ nisi diurna existit, 89.

Obseruatio primæ vocis in festo S. Ioannis post duodecimam horã noctis, ad capiendum augurium pro nuptijs puellarum, vanissima est, 90.

Alfil *lingua nostra, quid denotet*, 91.

Alfil Toledano, *vnde dictum, ibid.*

Vbi statum punit delictum in die S. Ioannis, si fuerit commissum post duodecimam noctis illius diei, non erit statuto locus, 93.

Mensis computatur à duodecima noctis vltimi diei præcedẽtis mensis, etiam quoad alternatiuam beneficiorum, 93.

Media nox dicitur cum incipit sonare hora duodecima, & si nõdum omnes ipsius pulsus finierint, 94.

Vbi plura sunt horologia, Parrochiæ stãdum est, aut illi, quod eius viciniæ homines solent sequi, 95.

Galli cantus an probet mediam noctem lapsam? 96.

Galli cantus probat mediam noctem in fauorem Ordinorij prouidentis beneficia, vt suo mense vacantia, 97.

Galli & si frequenter circa Auroram cãnãt, alijs tamen horis cãtare solent, ibid.

Galli pro diuersitate regionum aut canunt, vel non canunt, 98.

Cicadæ quibus locis obmutescãt, ibid.

Galli cantus an probet, arbitrio relinquitur iudicantis, 99.

Episcopus debet ante prouisionem beneficij, quod nocte primi diei, vel vltimi, sui mensis vacauit, de hora vacationis inquirere, 100.

Notarius debet etiam noctis horam instrumentis adijcere, ibid.

Si non appareat de hora vacationis, ideoque nec de mente Episcopus, poterit beneficium prouidere, 101.

1 Dvodecima hora ędificamus, vt veteribus dictum de eo, qui vltimo vitæ termino in gẽtia agreditur, obseruant Cælius Rhodigin. *antiquar. lect. lib.* 7. *c.* 9. & Casan. *in Cathalog. gloriæ Mũdi, par.* 12. *cõsid.* 43. *vers. Quid autẽ.* Inde refert Plutarchus *in M. Crassi vita*, ab eoque Anton. August. *emend. libr.* 4 *cap.* 13. *ad finem*, Lilius Girald. *de annis, & mensib. pag. mihi* 604. Cum Deiotarum Regem Senem admodum eadem ætate offendisset Crassus Vrbẽ ædificantẽ: Quid tu, inquit, *Deiotare?* Duodecima hora ædificare cepisti? *Cui Rex, Ne tu quidem,* inquit, *Crasse matutino tempore Partos oppugnas.* Duodecima itaque hora ædificamus, idest, vltima naturalis, & artificialis diei, quoniam vt sæpius ediximus, dies in duodecim, & nox in totidẽ horas diuiditur, iuxta illud Christi, Ioannis 11. *Nonne duodecim sunt horæ diei?* (Quod inde quasi prouerbium, apud Hebræos fuisse

in iudicio vltima hora lucis, nēpè duodecima, pro contumace haberi, vt talē que puniri, *c. consuluit 24. de offic. indic. delegat. eo vers. Cum circa vltimam saltē partem tibi fit in negotio procedendum*, iuncto vers. Sequenti, ibi: *Nos tamen eā procedendi horam congruam intelligimus, ex qua possis ante noctis tenebras perficere quod incumbit.* Ex quibus verbis ita communiter deducunt interpretes, & quidem meritò, cum eo tempore comparuisse videatur, quo nequit iudicium fieri, ex quo diurnis, non vero nocturnis horis debeat ius dici, vt ex Geminiano *cons. 91. n. 9.* notat Card. Tusch. *pract. conclus. iuris lit. I. cōclus. 38. n. 1.* latissime Polydo. Rip. *de noctur. tempore, c. 134. per totum*, & Curia Pisana *lib. 1. cap. 7.* Vbi id de more Hispaniæ esse affirmat, nisi aliqua necessitas vrgeat, quod desumpsisse videtur, quamuis locis suppressis, ex *l. 7. tit. 4. p. 3. l. 5. tit. 22. eadem par.* Imò nec supliciū de sontibus summi hoc tempore licet: debet enim vti prisciori sæculo, obseruatum ostendimus, interdiu, & duodecim horas lucis id exequi, teste Seneca *lib. 3. de ira, cap. 19.* quoniam animaduersiones, quo notiores sunt, plus ad exemplum emendationemque proficiunt, Alex. ab Alex. *Dier. genial. lib. 3. cap. 5.* Idcirco ab eodem Seneca, ibidem *cap. 18.* merito Caij Caligulæ Imperatoris extrahordinaria sæuitia notatur, qui complures Romanos ad lucernam decollauit, quorum nonnullos refert Petr. Faber. *semestr. lib. 2. c. 9.* Et si non diffitear, aliquando expedire, etiam noctu supplicium sumere, vt cum facinus adeo fuerit atrox, quod nocte commissum, nec opporteat in sequentem diem inultum permanere, sic Polydor. Rip. *vbi sup. cap. 9. nu. 11. argum. l. dies festos, C. de feriis.* Veluti cum iudici impudenter resistitur; quo casu nō fine acclamatione aliquando Toleti factitatum meminimus. Vidimus enim tanti criminis reum duplici fasce aut lucerna publice delatum sua terga percutienda meritò dedisse, argumento eorum quæ ex Signorolo *dict. cons. 52.* scribit Tuschus *vbi sup. num. 3.* videlicet, vbi expedit iu diciū noctu fieri, luminaria magna adesse debere.

Nec refragatur vulgaris illa doctrina quæ habet rectè factū videri, quod vltima hora termini factū agnoscitur. Cuius meminit Speculator *in tit. de dilationibus, §. dilationum, vers. Quid si dicatur*, & Ioannes Andreas *in cap. praeterea, el 2. de appell.* Vbi etiam Franc. asserentes debitorem satis in termino soluere, qui soluit vltima hora termini, vnde Bald. *in l. data opera, paulò ante finem, vers. Vltimo nota, C. qui accusar. non poss.* inquit, quod si quis fuit condemnatus in pecunia, & si non solueret intra decem dies in manu Camerarij communis, esset condemnatus pœna corporali; & Camerarius communis non fuerit inuentus in vltima hora termini, nō committitur pœna corporalis, quia ipsi condemnato licebat in vltimo momento termini facere solutionē, & sic erat spectandum vltimum momentum termini, referunt Alex. & Bartol. *in l. fin. §. fin. ff. de public.* & Lazar. Fœnut. *de momento tempor. c. 23. num. 14.* vbi horum omnium illam exhibet rationem, quia intra tempus esse dicitur, qui est in vltimo dicti temporis momento. 7 8

9 Hæc inquam minime obstrigilant, quia sunt accipienda eo casu, quo vltima hora termini adhuc tempus congruum & aptum ad actus solemnitatē, aut valorem existit; tunc enim dubio procul erit asserendum vltima hora cōparentem, soluentem, vel quid aliud facientem ad quod intra certi temporis metas tenebatur liberari, vtpote congruo tempore exsoluētem. Secus vero vbi illo vltimæ horæ spatio res vtiliter expediri nequiret, vtpote sententia extrema hora lucis, quia tunc comparens contumax habebitur. Cum nondū supetat tempus quo valeat ex iure causa discuti ad sententiam, argumento text. *in l. stipulationes non diuiduntur 72. §. si quis ita, vers. Plane, & l. insulam 124. cū vulgaribus, ff. de verbor. obligat.*

10 Inde est, testes examinatos, & iuxta intentionem producentis deponentes vltima hora termini, suspectos haberi, cum vel nihil in termino, vel paru alijs addu-

adductis testibus fuit probatum, præsumitur enim siue reum, siue actorem in probatione deficientem, ne ab actione, vel deffensione sua caderet falsos illos, vel subornatos testes vltima hora termini adduxisse. Et enim si aliter res se haberet, præcipuos hos testes initio proferret, neq; enim debebat tam magnam rem tandiu reticere, vt egregie scribit Consultus *in l. si quis forte, §. 1. ff. de pœnis, c. 1. de frigid. & malef.* & in proposito contra differentem post longum tẽpus aliquam peremptoriam & præcipuam exceptionem objicere, instrumẽtum edere, aut quid simile facere, quo posset victoria reportari, hanc suspitionem vti concludentis falsitatis expendunt Paul. Castrens. *cons. 281. n. 1. vol. 1.* Crauet. *cõs. 28. n. 6. lib. 1. & cõsil. 298. n. 17. lib. 4.* Cephal. *cons. 287. n. 33.* Ossasc. *decis. Pedemontan. 117. num. 9.* Mascard. *de probat. conclus. 740. nu. 17.* Menoch. *de præsumpt. lib. 2. præsumpt. 91. ex nu. 5. & lib. 5. præsumpt. 3. num. 105. & præsumpt. 20. nu. 39. & cons. 267. lib. 3. ex n. 27. & cõs. 422. n. 39. lib. 5.* Bertaz. *cons. criminal. 521. n. 28. lib. 2.* Farinac. *de falsitate, quæst. 153. nu. 181. & seqq.* Surdus *cons. 132. n. 4. lib. 1.* Suadeturq; illo Matthæi *26. c. Nouissime autem venerũt alij duo falsi testes*, quasi tempus adducẽdi falsos testes extremum, & vltimũ sit, & vel ex eo solum falsitatis notentur, quod nouissime adducuntur.

11 Similiter nec testes probant, qui vltima hora instantiæ fuerunt publicati, quia eorum copia dari non potuit, vel terminus parti ad faciẽdum suas defensiones, vt ex iure fieri debet, & probat Socinus *cons. 105. num. 7. vers. Tertio etiam, vol. 4.* Est enim perspicuum actũ vltimo momento factum non tenere, quando adhuc superest aliquid agendũ, vt post Tiraquel. *de retract. p. 2. §. 1. glos. 7. n. 42. in fin.* concludit Lazar. Fœnut. in proposito, *de momento temporis, cap. 23. nu. 10.*

12 Ergo vt rem prosequamur, Episcopus, qui iubere potest nõ fructus percipiantur, absque præsentia alicuius deputati ab ipso, vt ij quibus decimarũ ius competit, adsint fructum descriptioni, ex Franch. *decis. 417.* Biuio *decis. 4. n. 37.* Thesauro *decis. 9. part. 1.* Cabalo *resolut. criminal. cent. 2. casu 168.* Nõ nisi ad duodecim horas diurnas id prohibere potest secundum Aloysium Ricciũ *in prax. Episcop. decis. 544. nu. 6.* Vbi ita scribit: *Intellige tamen prædictam ampliationẽ, vt in maiori tempore quam duodecim horas diurnas remanere debent prædicti fructus in terra ad finem faciendi prædictam descriptionem, vt refert fuisse in Senatu Sabaudiæ decisum, Thesaurus decis. 9. cuius decisionis ratio fuit, ne si diu fructus existerent in fundo, præberetur materia delinquendi, cum possint noctis tempore à vicinis subripi.* Itaque accipiẽdum 13 est quod tradit idem Cabalus, *num. 2.* videlicet facta denunciatione temporis seu die Baroni, seu eius Ærario, si nõ transmittit hominem Baro, ne messis, seu fruges amittantur, vel corrumpãtur licere vassallis triturare, & colligere messem, & alios fructus, pro quibus decima debetur.

Nec me latet horam duodecimam nõ 14 semper pro vltima, quin & multoties pro meridiana vsurpari, maxime apud nostros, vt pluries notauimus, præsertim *H. 6.* obseruatque Bustamante *in Ceremoniali, lib. 1. c. 4. rubr. 15. num. 3.* Si quidem cum dies à media nocte in mediam noctem ciuiliter, spatioque viginti quatuor horarum computatur iuxta præscriptum *l. more 8. ff. de ferijs*; lucis hora duodecima mediam diei partem constituit. Hucque respexisse videtur Asinius *de executionib. §. 6. c. 28. n. 20. pag. mihi 152.* cum inquit, quod si nõ ap 15 pareat qua hora edictum fuerit publicatum ad excusanda delicta, post duodecimam, & in vesperis prolatum, & affixum præsumitur, argumento *l. mercator 51. ff. pro socio*, vt vel sic integra dies ab hora publicationis nondum transacta videatur, ante cuius termini lapsum non præsumitur edictum ad omnium notitiam peruenisse ex eodem Asinio. Et Iacob. de Graf. *decis. aurear. part. 1. lib. 2. de ieiunio, cap. 37. num. 37.* vbi ex glos. *in c. vnum, §. alias ea demum, versicul. Ieiunantibus 25. dist.* inquit esse cõtra consuetudinem Ecclesiæ, & lethale

ante

ante duodecimam horam, quæ antea sexta nuncupabatur in diebus ieiunij manducare, vti *sup. Hora 9.* animaduertimus, vti & non nulla alia, quæ hác inspectionem plane stabiliunt.

16 Quo sensu & multoties hora noctis duodecima pro vltima diei ciuilis, initioque sequentis accipitur. Vnde ieiunium siue naturale, siue Ecclesiasticum ab ea incipere, cõmunis omnium traditio sustinet. Ideoque cum in Sacerdote sacrificaturo, & in Laico communicaturo abstinentia à cibo & potu desideretur, *cap. Sacramenta, de consecrat. distinct. 1. c. liquido, de consecrat. dist. 2.* Id autem à media nocte, siue duodecima ipsius hora saltim præstare debent, vtpote communi adsentiens, concludit Theodor. Rubeus *in Horario Vniuersal. Ecclesiast. cap. 21. n. 2.* Filiuc. *tom. 1. tract. 4. cap. 8. n. 234.* Villalob *tom. 1. tract. 7. diffic. 3. nu. 2.* Suarez *tom. 3. disp. 68. sect. 3.* Ioan. Machad. *in Perfect. Confess. tom. 1. libr. 2. part. 4. tract. 8. docum. 4. num. 4.*

17 Quod subaudiendum velim, dummodo communicaturus, aut celebraturus sit certus de hora duodecima noctis, quoniam si de ea dubitãs, & an fuerit vel non exaudita ambigens, aut biberit, aut comederit, nec à cõficiẽdo siue recipiẽdo Eucharistiã remouebitur, si fidès deeetur, Sãctio *in select. disput. 42.* Layman. *lib. 1. tract. 1. c. 5. §. 4. num. 36.* Antonin. Diana *resol. moral. p. 3. tract. 4. resol. 29.* nouissime P. Leander *quæst. moral. in sept. Sacram. tom. 2. tract. 7. disp. 5. quæst. 4.* quibus assentiri videtur Machad. *vbi proxime, num. 6.* vbi hanc probabilissimam opinionem appellant, licet contrariam magis probabilem defendat P. Sanchez *de matrim. lib. 2 disp. 41. num. 40.* AEgid. *quæst. 80. art. 8. n. 48.* Bonacina *disp. 4. quæst. 6. punct. 2. n. 7.* Fagund. *præcept. 3. lib. 3. cap. 5. num. 18.* Villalob. *tom. 1. tract. 1. disp. 21. n. 6.* Lugo *disp. 15. nu. 44.* Philibert. *tract. 3. de Sacrific. Missæ. part. 3. cap. 3. num. 7.* & alij, eo vtique, quia possessio stat pro Ecclesia præcipiente eiusmodi ieiuniũ ab hora noctis duodecima; Ergo vt iura suadent, melior debet esse conditio possidentis, *l. si debitor, ff. de pignor. Regul. impari, de Regul. iuris in 6.* cum vulgaribus. At nihilominus potius crediderim possessionem stare pro libertate volentis communicare, dum nõ liquet ad eam horam deuenisse, qua præceptũ Ecclesiasticũ incipit vigere. Cum enim hoc semper non obliget communicaturum, vel sacrificaturum die sequenti, sed tantum ab hora noctis duodecima, donec hæc sonuerit, aut fuerit percepta, vt nullã vim habet, nec possidebit.

18 Ex quo cum alijs infert P. Leand. *ibid.* posse item illum communicare, qui vt cœnam assumeret dicto aliquorum accessit asserentium horam noctis duodecimam non sonuisse, alijs sonuisse affirmantibus, quia præceptum ieiunij Eucharistici, non est impositum dubitanti, sed certo scienti non esse ieiuniũ, vt etiam placet Lugo *vbi supr. num. 43.*

19 Quæ sententia securius erit amplectenda, vbi de hora duodecima ambigens nonnulla habuerit, quæ magis in negatiuam partem impellerent. Veluti si nondum campanam ad Matutinum pulsari solitam audierit; vel si domestici dixerint mediam noctem non esse, & si id certo non fuerint adtestati: tunc enim proculdubio ad altaris Sacramẽtum accedere poterit; licet eiusmodi rationibus quasi deceptus biberit, aut comederit, ex sententia P. Sanchez *dicto loco, & in Summ. lib. 1. cap. 10. n. 36.* cui alter Sancius adhæret, & Machad. *vbi sup. num. 7.*

20 A quibus & illud promanat, nullã culpam incurrere, qui cum vnius horologij duodecimam noctis horam audierit, cibum sumit, donec ab alio horologio eandem horam iterum audiat, quãuis die sequenti communicet, vel sacrificet: quia diuersa horologia se habent, veluti diuersæ opiniones probabiles, quarum altera tute sequi potest, ita Sanchez *de matrim. dicto lib. 2. disp. 41. nu. 40.* & Selectarius *sup. num 18.* Fagund. *præcept. 4. lib. 1. cap. 10. nu. 3.* Villalob. *tom. 1. tract. 1. diffic. 21. nu. 7.* Antonin. Dian. *3. part. tract. 4. resol. 36. & part. 4. tract. 3. resolut. 19.* P. Lugo *disp. 15. nu. 45.* Ioan. Mach. *dicto tract. 8. doc. 4. n. 8.*

P.

P. Leander *dicto loco q.* 5. Vbi ex mente omnium id accipit, dummodo alias clarè non constet de errore vltimi ho-
21 rologij. Nam si inordinatum & incertum haberetur, haudquaquam posset quo ad horam probabilem opinionem inducere, vt nec Doctor, cuius inscitia satis esset nota, alijs in casibus.

22 Vtrum vero cuilibet sit liberum vnum sequi horologium quoad ieiuniũ Ecclesiasticum, alterum vero quoad naturale ita, vt existente die ieiunij post duodecimam noctis vnius horologij cœnet, & carnes edat die sequenti licitas; de hinc vero audito alio horologio abstineat, vt accedente luce communicet, vel rem sacram perficiat, disputat eleganter Eminentissimus P. Lugo. *disp.* 15. *de Sacram. sect.* 2. Et concludit non posse illum, qui semel accepit vnum horologium pro regula ieiunij Ecclesiastici, postea pro libito illud relinquere. & accipere aliud (verba sunt ipsius:) *Quia quamuis liberum sit vnicuique regulariter loquendo amplecti ex duabus sententijs probabilibus quam voluerit; eam tamen quam amplectitur debet retinere, (quandiu de eius improbabilitate non constat) quoties libera variandi potestas resultat in præiudicium tertij, qui hoc modo fraudaretur iure suo, quod habet non probabile, sed certum ad aliquid exigendum.* Vnde licet liberum sit vnicuique accipere pro regula quodlibet horologium, non tamen est liberum recedere ab illo in præiudicium tertij. *L. sicut* 5. *de act. & obligat.* Quia eo ipso quod vnum horologium accipit, videtur renunciare omnibus alijs. *L. post diem* 7. *ff. de leg. commiss. l. cum ita legatum.* §. 1. *de condition. & demonstrat.* Steph. Grac. *discept. forens. tom.* 1. *cap.* 152. *num.* 12. Ioan. Maria Nouar. *quæst. forens. lib.* 1. *q.* 44. *num.* 5. Et se habere perinde, ac si non esset vllum aliud. Cum ergo in nostro casu superior ex vi duplicis præcepti habeat ius certum vt post comestionem hodiernam homo nihil comedat ante communionem crastinam; quo iure fraudaretur, si homo iuxta primum horologium cœnet post mediam noctem, & iuxta secundum celebret cras, non debet concedi talis libertas, sed dicendum quod eo ipso, quod vult homo accipere primum horologium pro regula ad cœnandum, obligat se implicite ad sustinendam illam regulam, quãdiu de eius errore non constat, ne superior fraudetur iure suo, quod habebat ex complexione vtriusque præcepti, vt homo nil comederet ante communionem crastinam post prandium, vel refectiunculam hodiernam. Quare hanc sentẽtiam nouissime amplectitur P. Leander *dicto tract.* 7. *quæst.* 6.

Qui quidẽ, & *quæst. sequenti* discutit, 23 an vbi vnicum tantum existit horologium communicaturus die sequenti debeat, audito primo pulsu horæ duodecimæ nocturnæ à cibo & potu abstinere, vel possit vsque ad vltimum pulsum manducare? In qua quæstione licet negatiuam mordicus tutarint P. Sanchez *lib.* 1. *de Matrim. disp.* 41. *nu.* 40. Villal. *in summ. tom.* 1. *tract.* 1. *diffic.* 21. *num.* 6. Garcia *de benef. tom.* 1. *part.* 5. *cap.* 1. *num.* 524. *cum seqq.* Fagund. *præcept.* 4. *lib.* . *cap.* 10. *num.* 6. Castr. Palaus *de consc. dub. tract.* 3. *disput.* 3. *puncto* 8. *num.* 10. *ad* 3. Aegid. Trullench *lib.* 3. *Decalog. cap.* 2. *dub.* 4. *num.* 8 Anton. Diana *resolut. moral. part.* 3. *tractatu* 4. *resol.* 36. *in fine.* Ioann. Machad. *in Perfect. Confess. tom.* 1. *lib.* 2. *part.* 4. *tract.* 8. *docum.* 4. *num.* 9. Et alij passim: Affirmatiuam nihilominus probabilem cõtendunt Martin. Bresser. *de conscient. lib.* 4. *cap.* 11. *num.* 107. Idem Diana *part.* 6. *tractatu* 6. *resol.* 24. Et doctissimus P. Leander, à quo vt hac de re consultus ipsius opinionem libens probaui; & nunc libentius comprobo. Fauent enim huic parti vrgentissimæ rationes, quas eludere nescio. An ex iure liceat, audi amicissimũ Leandrum eas omnes ita expendentem, vt nec verbis parcendum putarim: *Primum, quia horologium (vt prædicti Doctores fatentur) est testis nobis, quæ hora diei, aut noctis sit indicans; at hoc nequit nobis indicare nisi per de-*

determinatos, & assignatos pulsus:
24 Ergo quovsque omnes illos dederit, non erit nobis testis horæ, quam nobis indicat. Confirmatur, quia horologium datum est nobis in signum temporis, aut horæ diei, vel noctis: Sed nequit esse nobis signum mediæ noctis per vnicum pulsum, sed per duodecim, ergo quousque omnes illos dederit, non erit signum mediæ noctis: Ergo vsque ad id tempus optime poterit quis edere, & die sequenti communicare, cum id possit vsque ad mediæ noctis signum, quod non datur vsque ad vltimum & duodecimum pulsum horæ.

25 Secundò, quia licet verum sit, quod cum primus pulsus horæ sonat (imo & primus pulsus pro quatuor quadrantibus, vt bene in hoc Lugo) iam sit completa hora mathematice, physice, vel secundum se sumpta, non tamen sumpta vt oportet, moraliter, & vt est nobis signum, quia hoc modo non cōpletur quoad vsque vltimus sonat pulsus: Ergo confirmatur, quia hora moraliter sumpta non incipit, vt existimant contrarij primo pulsu horæ, qui est indifferens ad hanc, vel illam horam, sed ex vltimo qui eam determinat, & durat vsque ad vltimum alterius horæ: Ergo antecedens probatur, quia vt experientia constat, quādo quis post mediam noctem Sabbati, carnibus vult vesci, nullo modo id facit, quoad vsque vltimum horæ duodecimæ audiat, & enumeret pulsum: Ergo hora moraliter sumpta, ab vltimo vnius horæ pulsu, vsque ad vltimum alterius computatur: Ergo, &c.

26 Tertiò, summo argumentū ex concessis ab Aegidio Trullench, cui consentit Diana *part. 6. tract. 6. resol.* 34. quia si probabile sibi, & merito, videtur, quod non violet ieiunium ille, qui post primum pulsum minorem quadrantis edit, aut bibit aliquid vsque ad primum pulsum horæ maioris, eo quod moraliter pulsus minores quadrantis, & primus horæ maioris pulsus, pro vnico tempore computari possunt: Probabile etiam sibi videri debet, propter easdem rationes, non violari ieiunium ab illo, qui post primum pulsum horæ maioris edit, aut bibit aliquid, vsque ad pulsum vltimū eiusdem horæ. Quia (vt vtar verbis eiusdem Trullench) *licet mathematice, & rigore Theologico, cum incipit pulsari primus pulsus horæ maioris, iam sit completa hora duodecima noctis, & incipiat alia hora alterius diei, tamen quoniam moraliter, omnes pulsus horæ maioris cōputari possunt & debent, pro vnico tempore, & quasi compleri tota hora per vltimum pulsum; ideo probabile existimari debet non violari ieiunium vsque ad vltimum pulsum horæ maioris.* Addo, quia id etiā pie credi potest de pientissima Ecclesia matre; nolletq; ob tam breuissimum tempus priuare fideles sacra cōmunione: Ergo Ioannes Aegidius, & cum illo Diana; aut concedat nostram sententiam esse probabilē, aut tueatur omnino sententiā P. Ioannis de Lugo.

Quartò, quia mirum est profectò, 27 quod (secundum probabiliorem opinionem) vbi sunt diuersa horologia, licitè possit quis, postquam aliquod eorum horam duodecimam sonuerit, edere, & bibere, & multoties per spatium vnius quadrantis, aut dimidiæ horæ, vt experientia docet, donec aliud horologium sonet, & crastino cōmunicare, & quod non possit edere, & bibere vbi est tantum vnum horologium, donec istud perfecte, & complete sonet horam duodecimam, detque nobis signum mediæ noctis per duodecim pulsus, per quorum vltimū nobis finitur vna, & incipit altera hora? Optime ergo poterit quis edere, & bibere vsque ad vltimū pulsum horæ duodecimæ, & die sequenti communicare.

Nec contra hoc obstat, Ecclesiam 28 ad Eucharistiæ susceptionem ieiunium petere naturale, quod non potest dari, nisi toto tempore physico antecedenti sumptionem Eucharistiæ suscepturus sit ieiunus; sed non est ieiunus toto tempore physico antecedenti, si post inceptam dictæ diei horam primam comedit, vel bibit: Ergo non poterit

communicare. Nam hæc obiectio nulla redditur ex eo, quod Ecclesia, quæ tale ieiunium præcipit; id facit iuxta signa moralia, nempe horologia, quæ per primum pulsum non indicant horam determinatam, sed potius, imo
29 tantum per vltimum. Hæc optime Leander, quibus vltro consentio; dum tamen addiderim rectè procedere, nisi certo sciat communicaturus proximā ab horologio designandam horā duodecimam futuram (vtputa quia vndecimam iam numerauit) hinc enim, post primum pulsum à cibo abstinere debet, quia ceteris ictibus non indiget ad horæ cognitionem, quam indubitanter scit esse duodecimam. Cessat igitur hoc casu ratio pręcipua indifferentiæ, quam habet regulariter primus pulsus horologij tam ad vnam, quam ad aliā horam: necnon & ratio signi, quæ non nisi in vltimo pulsu certificatur. Ideo que si spatio sonitus totius numeri duodecimæ horæ aliquid cibi, aut potus sumpserit, nec communicare, nec sacrificare sequenti die poterit.

30 Diximus etenim sequenti die, quia vtcunque ieiunus is fuerit, statim post duodecimam noctis horam sacrificandi, aut communicādi ius illi haud quaquam patenit. Peccat ergo quicunque hoc tempore id fecerit, *vt sup. Hora* 2. affatim ostendimus, & probat Cardinal. Toletus *in sum. lib. 2. cap. 1. num.* 4. Inde inferens grauiter delinquere sacerdotes, qui tempore Paschatis Resurrectionis statim post mediam noctem celebrant, & populum communicant, vt citius postea possint vesci carnibus. Cui consentit Theodor. Rubeus *in Horario vniuersali Ecclesiastic. cap. 19. num.* 7. Et si Henriq. *lib.* 8. *c.* 4. *in glos. liter.* v. ex eoque Antonin. Diana *resolut. moral. part.* 3. *tractat.* 4. *resol.* 44. *in fine*. Teneant eum, qui proxime ante mediū noctis cœnauit, in Dominica incidente in vigilia Natiuitatis Domini, posse statim post medium noctis sacrificare, & communicare.

31 Illud vero difficilius est, quod indiscrimen adducit idem P. Leander *dist. 2. part. tractat. 6. disp. 13. quæst.* 25. Videlicet, an satisfaciat præcepto recitandi, qui paulò ante duodecimam noctis horā cœpit ipsius diei officium persoluere, si post dictam duodecimā illius maiorem partem recitauit? Qua indisquisitione probabile putat eiusmodi ita recitantem adimplere præceptum, idque ex sequentibus.

Primum, quia omnes Horæ Canonicæ vnicum officium, & vnica oratio reputantur, præcipiunturque vnico præcepto, & habent rationem vnius obiecti eiusdem præcepti ex Nauarro, Lælsio, & Bonacina. Ergo probabile etiam erit, illum, qui eas ante mediam noctem incæpit, etiam si post illam finiat, finire eas tempore congruenti, & adimplere præceptum recitandi. Consequentiam probat, quiā res vna, & indiuidua incæpta tempore apto, optime finiri potest, immo & debet si res est præcepta tempore cōsequenti, si id incontinenti fiat. 32

Secundo, quia receptissimum est, posse recitari Officium Matutinum diei sequentis post vesperas diei antecedentis: quia fictione quadam totum hoc tempus vespertinū tribuitur diei sequenti. Ergo pari modo licebit recitatio maioris partis offiicij etiam post duodecimam noctis; quia vt vespertinum tempus trahit ad se diem sequentem, ita etiam tempus illud nocturnum vndecimæ & dimidiæ horæ, v. g. in quo quis cœpit recitare officium diuinum hodiernum trahit ad se fortiori iure, partem aliquam diei sequentis, in qua potest adimplendo præceptum, complere officium. Argumento eorumque tradit glos. *in c. quod à patribus 75. dist.* 33

Tertiò, quia existente præcepto non celebrandi Missam post meridiem, vt multis firmat Francolinus *de Horis Canon. cap. 41. num.* 1. Potest sacerdos inchoare illam ante meridiem, etiam si præuideat nō posse finire nisi post meridiem, vt excommuni praxi Doctorum obseruat Henriq. *lib. 9. cap.* 24. Ergo similiter, & de officio diuino erit dicendum, cœptum ante mediam noctem, 34

noctem, rectè post illam posse finiri.

35 Quartò, quæ incontinenti fiunt, inesse videntur, *l. lecta, ff. si certum petat.* cũ similibus; Ergo pars Officij diuini incontinenti post duodecimam noctis emissa inerit parti solutæ ante dictam horam, & censebitur ac si simul cum ipsa eodem tempore fuisset soluta.

35 Quintò, præceptum iniunctum Episcopis de non ordinando nisi Sabbatis quatuor temporum, *c. fin. 75. dist.* Satis adimpletur perficiendo mane diei Dominicæ sequentis ordines in Sabbato cœptos, dicto *cap. quod à patribus, ead. dist.* Igitur & impleuitur præceptum recitandi, perficiendo die crastino officium, quod fuerat hodierno cœptum, dummodo consecutiue id fiat.

37 Sextò, quia vt est probabile, posse eum licitè Diaconatum v. g. recipere mane illius diei, cuius vespere annum vigesimum explet, vt idem affirmat *disp. 5. quæst. 8.* quia vespera hoc casu trahitur ad mane; ita esse debet licere post mediam noctem recitare reliquũ officij præcedentis diei, quasi tempus illud post mediam noctem trahatur ad illud ante mediam noctem.

38 Septimo facit sufficienter præcepto annuæ confessionis obtemperare, qui vltima hora anni incipit confiteri, licet elapso anno cõfessionem perficiat. Quare cum non maior sit vnius, quam alterius præcepti vis, etiam quotidianę recitationis legi paruisse videbitur, qui cœptam congruo tempore officiũ incongruo adimplet.

39 Octauò, quia ea est natura rei vnicæ, & indiuiduæ, vt cœpta legitimo tempore, possit illegitimo finiri, ni aliud obsistat aut præceptum, aut impedimentum: Ergo cum officium diuinum sit indiuiduum, & vnicum, si ante duodecimam noctis inchoetur, nil oberit quominus & post duodecimam possit finiri.

40 Hæc sunt rationes quibus suam nititur suadere nouissimam opinionem Leander; verum illis non tantum deferendum constituo, vt speciem saltim probabilitatis habere auxim affirmare. Est enim inconcusum, obligationem recitandi respicere singulos dies, ita vt quolibet pensum officij sit necessario persoluendum, *cap. fin. 92. dist. c. dolentes, de celebr. Missar. Clement. 1. eod. titul.* Concil. Basil. *sess. 21.* Pius V. *in Bulla cuius meminit* D. Thomas 41 *quotlib. 5. art. 25.* Cum ergo dies quoad diurnum Officium intelligatur ab hora duodecima noctis præcedentis diei vsque ad duodecimam sequentis, veluti affirmant P. Sanchez *de Horis Canon. 2. dub. 35.* Bonac. *tom. 1. eod. tractat. quæst. 3. puncto 3. nu. 2.* Castr. Palaus *2. tom. tractat. 7. disput. 2. punct. 4. num. 1.* Aegid. Trullench *1. Decalog. cap. 7. dub. 18.* D. Ioan. de Escobar, *de Horis Canon. quæst. 4. num. 117.* Et tandem post alios supra relatos, Idem Leander *dict. disp. 13. quæst. 22.* Ambigi nequit hoc tempore viginti & quatuor horarum transacto, nullam officij partem posse persolui, etiam ab eo, qui paululum ante diei extremum recitare incipit; alioqui maiori spatio viginti & quatuor horarum circunscriberetur recitandi quotidiana obligatio.

Deinde, quia si verum esset, obligationem adimplere eum, qui parum ante mediam noctem incipiens recitare, 42 partem Officij eo tempore, partem vero aliam post dictam mediam noctem persoluit; idem dicendum de alio quocunque obligato ad factum intra certum tempus, vt scilicet liberaretur incipiendo præstare factum vltima hora constituti temporis, dum consecutiue reliquum facti post terminum præstaretur. Quod ius non admittit, imò expresse detestatur, constituens, eo ipso eiusmodi obligatum teneri ad pœnã, vbi ad eam temporis extremitatem deuentum est, qua opus nequeat perfici: *l. cum stipulatus 113. l. stipulationes non diuiduntur 72. §. 1. vers. planè; l. hoc iure. 10. de verbor. obligat.* Ergo, quia facti perfectio intra tempus designatum requiritur ad liberationem, & ne pœnæ stipulatio committatur; alioqui si inchoatio sufficeret, cum hæc vel vltimo termini momenti dari pos-

set, non antea pœna deberi dicendum erat, quam etiam extremum temporis constituti fuisset lapsum, vt ad incursæ dictæ pœnæ exactionem voluit Cōsultus in dicta *l. stipulationes non diuiduntur, §. si quis ita, primo responso, & in l. insulam. 124. ff. eodem*; cuius contrarium leges statuerunt.

43 Rursus conuincitur, quoniam actus non tribuitur tempori quo inchoatur, sed illi potius quo perficitur. Vnde satis ad rem Baldus *in l. si quis eum, §. 1. num. 3. ff. de vulgar. & pupil.* inquit, quod si notarius ante mediam noctem testamentum alicuius scribere incæperit, & post mediam noctem illud perfecerit, debere in testamento à Notario sequentem diem adijci, quia attenditur vltimum momentum, quo res perficitur. Argumento *l. contractus. C. de fide instr.* quam *ibidem* sequūtur Paulus Castr. & Alex. *num. 9.* Felin. *in c. Pastoralis, num. 15. de Rescript.* & Lazar. Fœnut. *de momento tempor. cap. 23. num. 1. cum seqq.* Vbi id nonnullis alijs exemplis confirmat. Igitur licet preces Horariæ fuerint ante mediam noctem incœptæ, cum tamen sequenti die fuerint absolutæ, potius hac die officium, quam præcedenti di-
44 ctum videbitur. Quod nihil proficiet ad liberationem, cum pensum vnius diei, non posit alia solui, vt alibi notauimus, & post alios obseruat Bonacin. *de Horis Canon. disp. 1. quæst. 3. punct. 3. prop. 2. num. 3.* rectè D. Ioan. de Escobar *eod. tractat. quæst. 4. n. 120.*

45 Item facit, siquidem actus vltimo momento factus, nec valet, nec iuuat quando superst aliquid agendū, vt ex Tiraquel. *de retract. part. 2. §. 1. glos. 7. num. 42. in fin.* tradit Fœnut. *vbi proxime num. 3. & 10.* probaturque expresse *in l. cum Syllanianum 11. C. ad Syllanian.* ibi. *Nihil enim actum esse credimus, dum aliquid addendum superest.* Ergo licet fuerit cæptum officium diuinum vltimo spatio præsentis diei, cum tamen supersit aliquid soluendū, nil proficiet ad impletionem præcepti, etiam si die sequenti recitetur, id est, post mediam noctem, cum hæc extrema (vti diuersis diebus) ratione temporis non posint coniungi. Maxime non subsistente, aut irrita manente illa parte officij soluta ante mediam noctem, ex eo quod alia pars deficiebat, iuxta dictæ decisionis mentem. Quod enim nullius roboris existit nullam vim habet trahendi ad se aliud; nec minus poterit ab alio trahi, vel cum eo coniungi. Est enim nullitatis con 46
naturale vt nullum producat effectum, *l. 4. §. condemnatum. ff. de re iudic. l. non potuit, §. non quæuis, ff. de bonor. poss. contr. tabul. l. 2. ff. de auctor. tutor.* cum notissimis.

Adstruit hoc ipsum singularis Vl- 47
piani responsio *in l. 2. §. si quis tamen cum posset, ff. si quis caution.* vbi quærit, si quis cum posset non incidere in tempestatem, vel fluminis vim si citius & opportuno tempore nauigasset, an sit aliqua exceptione, vel excusatione iuuandus? Ex respondit huic fauendū non esse, neque ei exceptionem concedi debere. Sic & eadem ratione nec excusandus, nec iuuandus erit sacerdos, qui cum per integrum diem potuisset pensum diuini Officij commode, & rite præstare, differre maluit in illud diei vltimum momentum, quo id perficere non valuit, etiam si reliquum officij post dictum tempus, sed alio die persoluerit, quoniam hoc vt intempestiuum nil prodest.

Item conducit *regula* illa iuris 174. 48
ff. de regulis iuris, quæ habet, *eum, qui potest facere, vt posit conditioni parere, iam posse videri*; & tamen nolle, vt subaddit ex Consulti mente, *ibidem* Petrus Faber. Ergo cum liberum fuisset eiusmodi initiato aptiori tempore recitare, ex quo non fecit, noluisse videtur; ac consequenter lethale crimen admisisse effractione præcepti.

Et tandem expresius hoc euincitur 49
rationibus, quibus aduersæ facillime deprimuntur. Prima enim nec aliquid obstringit, cum & si fateremur septem Horas Canonicas vnicum constituere Officium diuinum (negant enim plerique) indiuiduitas illius ex eo non rectè inferretur; cum vnicum officium posit

possit esse, & diuiduum, vt est. Non aliter ac domus, quæ licet vnica sit ex quo tamen ex pluribus angulis, cœnaculis, & cameris constat, diuidua existit. Nec quod omissio huius officij vnum tantum, & non plura peccata inducat ex sententia aliquorū apud Dianam *part.2. tract.12. resol.5.* quidquam iuuat, cum hoc non tam ex indiuiduitate proueniat officij diuini, quā

50 ex vnitate: Quia vt recte inquit Diana *supra* omnes Horæ sunt partes vnius officij, tamquam vnius actionis moralis integræ, & ideo illius totius vna est omissio integra, atque ita vnū peccatum. Vel prouenit ex violatione præcepti, quo sacerdos, aut Beneficiarius singulis diebus tenetur septem Horas Canonicas recitare, quod cum vnicum sit, vnum solummodo ipsius transgressio peccatum generat. Vt explicat P. Suarez *de Religione tom.2. lib.4. cap.25. num.18.* & P. Vazquez *in opuscul. de benef. cap. 4. §. 1. dub.5.* ex Syluestro *verb. Hora q.12. part.6.*

51 Nec maioris ponderis agnoscitur secunda ratio, cum non æque procedat argumentū recitationis Matutini alterius diei in Vesperis ipsius, ad casum de quo nostra dissertatio; illud enim eo licite fit, vt nec semel notauimus, quia more Ecclesiastico, & quoad integrum officium diuinum per orandum dies à Vesperis præcedentis diei exordium capit. *cap. de esu carnium 11. de consecrat. dist. 2.* Quo circa Vespere recitans Matutinum sequentis diei non diuersa, sed eadem die recitat. Vocatur enim sequentis diei Matutinum improprie, & magis ex modo nostro loquendi, qui diem lucem tantum ipsam appellamus; quā quia re vera alterius diei sit. Hic ergo vespertinum tempus non trahit ad se diem sequentem, vtpote infeliciter ratiocinatur Leander, imo componit cum mane sequenti diem integrum, ex præscripto suæ institutionis Genes.1. *Factum est vespere & mane dies vnus.*

52 Corruit pariter dictæ opinionis tertium præsidium ex Missa desumptū, quæ dum inchoatur ante meridiem, potest multo post meridiem absolui. Si quidem vt vel mediocriter in iure versato innotescit, inde fit, quia sola Missæ inchoatio ante meridiem cadit sub præcepto, non finis, vt cum Suario *tom. 3. in 3. part. disp. 80. sect. 4. vers. dico secundo.* profert Aegid. Trullench. *in Bul. cruciat. lib.2. §. 5. dub. 3. num. 5.* Ergo dum congruo tempore incipiatur, de fine non erit curandum, quoniam & si hora quarta contingat, non indebito tempore celebratur; non aliter ac de celebritate ordinum dispositum legimus *in dicto cap. quod à patribus 4. 75. dist.* Vbi cum exordia consecrandi in Sabbato fiant, vt instituto Ecclesiæ cauetur, nil refert si continuetur ieiunium, quod in Dominicam sequentem ordinatio protendatur. At in nostro casu diuersæ res se habet, cum non solum officium diuinum debeat spatio viginti & quatuor horarum incipi, sed etiam ex præcepto absolui.

Quartum itidem fundamentum nutat ex eo, quod vt nec longe notauimus, singulis diebus, vel quibusque viginti quatuor horis præceptum recitandi integrum officium vrget, quæ certi temporis præscriptio formam substancialem inducit. Sic Roland. *Consil.72. num.71. lib.3.* Osascus *decis. Pedemont.163. n.9.* Virgin. de Bouac. *in Const. Marchiæ glos. 6. num. 162.* Card. Thusc. *pract. conclus. iur. lit. F. conclus.14. num.23.* Farinac. *2. fragm. litt. L. num. 303. vers.6.* & illis subscribens D. Ioan. de Escobar *de vtroq. foro art. 2. num.6.* Cœterum commune illud dicterium, scilicet, inesse videri, quod in continenti fit, minime aptatur his, quæ pro forma, & essentialiter requiruntur, vt ex Ripa *resp. 13. num. 25. vers. non obstat dum dicit, vol. 1.* testatur Anton. Gabriel *commun. conclus. lib.1. conclus.15. num.25.* 53

Quintum etenim satis sub motum manet ex dictis in responsione ad tertium; sextum ergo diluamus, cui & si fuerit plene satisfactum illis, quibus *Hora 1.* contra eundem Leandrum ostendimus, improbabile prorsus vi- 54

deri ordinatum mane illius diei; cuius vespere ætatem agit necessariam, suspensum non manere; tamen subnectam côcessa probabilitate huius sententiæ nihil ea in proposito consequi, quia nec similis est casus; ibi agitur solum de implemento ætatis; at in nostra quæstione lis est de præcepti obseruantia, quod singulis diebus replicatur. Ita, vt hodiernum excludat hesternum; & nemo licet peccauerit, fructusque beneficij restituere teneatur, ad solutionem omissi diuini officij præterita die sequenti adstringitur. Sic Barthol. à S. Fausto *lib. 2. de Horis Canonic. quæst.* 189. *vers. Hinc qui pridie*. Ex quo eleganter obseruat D. Ioannes de Escobar *simili tract. quæst.* 4. *num.* 120. vbi enim certi dies sunt designati ad aliquid faciendum, ipsis elapsis id fieri non debet, nec potest alio tempore. Ita Bald. *in cap. licet, de suppleud. negligent. Prælat.* Iason *in Auth. quæ supplicatio, n. 5. C. de precib. Imper. offer* nam tempus determinatum alterius temporis functionem non recipit. Bart. *in l. 2. ff. de re iudic.* subscribit Nicol Anton. Palma *in praxi rerum notabil. 2. part. glos. 11. n. 7.* Ergo vno die, duorum dierum obligationibus præsentis scilicet & præteriti nemo, & si duplex officium recitet satisfaciet. Nec contrarium exemplo ordinati mane illius diei, cuius vltima parte necessarium ætatem impleuat, dicitur.

55 Ad id vero de confitente vltima hora anni, septimo loco expensum respondetur, præceptum de annali cônfessione non exposcere integram confessionem intra metas cuiuslibet anni, sed tantum quod confiteatur: Satis que huic impositioni satisfecisse videbitur, quisquis confiteri congruo tempore incipit, & si ob temporis angustiam intra ipsum annum confessioné perficere nequeat. Cæterum præceptum recitandi quotidie, singulis diebus officij integritatem requirit, vt iam monuimus.

56 Vltimum tandem fundamentum, satis ex se eneruatur; cum enim probari poterit Officium diuinum rem esse indiuiduam, cum ex septem Horis diuersis recitandis temporibus componatur? Repugnat vtique diuise persolui debere, & tamen indiuiduæ naturæ esse. Cum illud sit indiuiduum, quod neque naturales, neque intellectuales partes recipit, veluti seruitus, *l. 4. ff. Cato. l. stipulationes non diuiduntur 72. ff. de verbor. oblig.* docet Hothom. *de verbis iuris, verb. indiuiduum.* Maxime cum non solum officium diuinum per horas diuisionem admittat, sed & per singulos Psalmos, & Orationes, quoniam quælibet habet per se aut precem, aut laudationem, aut sententiam, quo circa etiam per longum tempus discontinuari posse multis ostendimus *supra Hora 2.* Et probat innumeris 57 adductis ipse Leander *dict. disput.* 13. *quæst.* 20. qui & *quæst. sequenti* ideo resoluit, non esse peccatum dicere Matutinum vespere, & Laudes Aurora sequentis diei (& si laudes proprius Matutinas preces vocari contendat Gasp. Barth. *aduersar. lib. 5. cap. 17.*) Ergo ex parte indiuiduitatis obtineri nequit, vt cœpisse sufficiat congruo tempore, licet post mediam noctem finiatur. Præsertim cum hoc absque culpa fieri non posse agnoscat idem Leander, tantum grauem culpam excludens, vers. *Tertio id probo*, ibi: *Poterit nihilominus quis saltem absque graui culpa, vsque ad mediam noctem, paulò minus differre; & tunc incipere officium, & absque interruptione complere illud vsque ad mediam noctem.* Quod vero sine culpa, & si leuissima fieri nequit, minime potest vt probabile tute defendi.

Ex quibus consequenter venit im- 58 probanda eiusdem P. Leander resolutio, *dicto tract. 7. disp. 5. quæst.* 17. Verum existimantis eum, qui cum masticaret buccellam panis audiuit duodecimæ noctis non solum primum pulsum, sed etiam vltimum, non teneri illam statim de ore eijcere, quin posse deglutire, & tamen die sequenti communicare: Contra Sancium *in select. disput.* 42. *num.* 30. Dianam 2. *part. tract.* 14

tract. 14. *resol.* 51. & 3. *part. tract.* 4. *resol.* 36. Lugo *disp.* 15. *nu.* 26. Aegid. *quaest.* 80. *art.* 8. *num.* 49. quibus addendi Villalobos *tom.* 1. *tract.* 1. *diffic.* 21. Garcia *de benef.* 1. *tom. part.* 5. *c.* 1. *à nu.* 524. Ioann. Machad. *in Perfect. Conf. tom.* 1. *lib.* 2. *part.* 4. *tract.* 8. *docum.* 4. *num.* 9. Et tandem contra communem omnium quotquot nunc extant.

59 Idque ea ratione, quia dicta buccella non imponitur hodie ori ab extrinseco; quod putat necessarium vt communionem posset impedire, ex D. Thoma, & Diana quos adducit. At hæc ratio inefficax est, ne dicam insubtilis, cum ieiunium, quod consistit in abstinentia, non infringatur inductione cibi intra os, sed ipsius traiectione in stomachum (imo & traiecti cibi ante mediam noctem indigestione, vt ex *glos. in cap. nil, vers. minimum* 7. *quaest.* 1. protinus appareuit.) Ergo hæc, & non appositio ori erit attendenda, aut post duodecimam noctis, vel antea cōtigerit, vt sequatur communio. Diana vero diuerso casu loquitur *part.* 3. *tract.*

60 4. *resol.* 37. Vbi citat Leander scilicet in traiectione reliquiarum alimenti præcedentis diei, quæ, eò putat, non violare ieiunium naturale, quia non per modum cibi, sed saliuæ deglutiuntur ex sententia aliquorum, quo in casu & si nec adeò vrgeat consideratio amotionis ad os; tamen quia inde quodammodo infertur, illas reliquias vtpote cibi alterius diei ita esse contritas, & assidua oris humiditate liquatas, vt saliuæ possint adscribi, non omnino erit ratio aspernenda.

61 Et conuincitur expressius ex eodē Leandro *quaest.* 18. *sequenti*, vbi reiecta opinione Suar. *disput.* 68. *sect.* 4. Vazquez *disp.* 211. *cap.* 3. *num.* 31. Filliuc. *tract.* 4. *num.* 236. Reginald. *lib.* 29. *num.* 119. Aegidij *quaest.* 80. *art.* 8. *num.* 48. & *seqq.* Syluij *ead. quaest.* Molfes. *tract.* 3. *cap.* 10. *num.* 13. Bonacin. *disp.* 4. *quaest.* 6. *punct.* 2. *num.* 7. Dian. 2. *part. tract.* 14. *resol.* 59. & *part.* 6. *tract.* 7. *resol.* 15. Hurtad. *disp.* 9. *diff.* 15. Lugo *disp.* 15. *num.* 26. & 37. Philibert. *tract.* 3. *de sacrific. Missæ part.* 3. *cap.* 3. *num.* 6. & 7. Granad. *tract.* 10. *disp.* 8. *num.* 4. Et aliorum, probabile item putat, ante mediam noctem aliquid Sachari ori imponentem paulatim traijciendum, & partem ante, partem vero post duodecimam noctis traijcientem posse in crastinum communicare, ex Tabiena *verb. communicare*, §. 49. Barth. ab Angelis *in examen. confess. dialogo* 4. §. 214. *litter. A.* & Brund. *in Theolog. moral. part.* 1. *tract.* 10. *quaest.* 22. Si tamen ea intentione Sacharum sumpserit, vt totum ante mediam noctem degluciat, qua existente, quidquid post mediam noctem in pectus stillauerit, quasi die præcedenti stillasset habendum est, vt nec communionem impediat. Ergo sola appositio cibi die antecedenti non sufficit, vbi aliquid sequenti die fuit in stomachum immissum ad hoc, vt cōmunicare liceat; cum potius animo & intentioni degluciendi standum sit, an diem vel antecedentem, vel subsequētem respexerit? Ex quo etiam hæc vltima ipsius opinio satis refellitur, necnon & ex eo, quia sola intentio minime efficere potest, vt quod vere hodie traijcitur, non frangat hodiernum ieiunium.

Est & memoratu dignissimū, quod 62 licet ex iuris communis dispositione Canonicus Theologus dum lectionis causa à Choro abest, nullas distributiones lucretur, ex sententia Glossæ *in cap. nonnulli, de Magistris*; tamen vt debito muneri diligentius incumbat à S. P. Gregorio XIII. fuit indultum, vt non solum pro horis, quibus legit, sed pro omnibus indistinctè quoad effectum percipiendi dictas distributiones pro præsente habeatur, vt quidquid integris duodecim horis diei naturalis Canonicis in Choro præsentibus deberi contigerit, siue ratione Horarum Canonicarum, siue Missarum, aut alterius cuiuscunque emolumenti; id omne Theologo absque diminutione aliqua sit præstandū, vt hoc vltimum Sacram Eminentissimorū Cardinalium Congregationem declarasse *in vna Oriolen.* 12. *August.* 1628.

1628. testatur August. Barbos. *de Canonic. & Dignit. cap. 27. num. 35.* &
primum obfirmant Piasec. *in praxi
Episcop. part. 2. cap. 3. num. 9. vers. similiter.* Gonçalez *in regul. 8. Cancellar.
§. 7. prob. num.* 180. Nicolaus Garf.
de benef. part. 3. cap. 2. num. 118. Armendar. *in addit. ad Recop. leg. Regn.
Nauar. lib. 2. tit. 23. l. 2. §. 2. de Residentia num.* 68. Moneta *de distribut.
quotid. part. 2. quæst. 10. nu. 27.* Aloys.
Riccius *in praxi rerum fori Ecclesiast.
decis. 495. & 498. in prima editione,
aliàs resol. 286. num. 6. in secunda editione.* Ex quibus idem Barbosa *supra
num. 33. & de potest. Episcop. allegat.
56. nu 8.* Qui semel & iterum ita Eminentissimos Cardinales definisse re-
63 fert. Consentit alijs adductis D. D.
Ioann. Solorçan. cuius ingenio nil
finxit natura vel mollius, vel dulcius,
vel felicius, *tom. 2. de iure Indiar. lib. 3.
cap. 44. num. 33.* Ioann. Machad. ipsius
memor. *in Perfecto Conf. tom. 2. lib. 4.
part. 4. tract. 5. docum. 7. num. 1.*
64 Deinde pernoctare dicitur extra vrbē Pręses, aut extra domum vxor, qui,
quæ ve nulla parte noctis in vrbe, vel
domo fuit *l. Vrbana Familia* 166. *§. pernoctare, ff. de verbor. sign. Pernoctare
extra vrbem intelligendus est*, inquit
Pomponius, *qui nulla parte noctis in
vrbe est*, Per, *enim totam noctē significat.*
Siue duodecim horarum totum circulum, quo noctem circunscribi initio
diximus, & probat Lilius Gregor. Girald. *de annis & mensibus, pag. mihi* 603.
qui idcirco inanem eorum dubitationem dicit in Epistol. Seruij Sulpitij
lib. 4. familiarium, qui nesciunt quo
pacto ad Kalendas Iunias noctis hora
decima dicatur, vbi agitur de nece M.
Marcelli, ignorantes æque noctes vt
dies diuidi in horas duodecim. Cuius
pernoctationis sensum nec infelicius
confirmatur verbis Petri Halloix *tom.
2. Illustr. Oriental. Eccles. Scriptur. in
notat. ad cap. 7. vitæ S. Abertij in fine.
Sic & S. Homobonus Confessor* (hæc
sunt) *cum propinquante mortis hora vesperi ad templū accessisset, ibique in precationibus vsque ad horam diei primam
ex more pernoctasset.* Ex more, nedum
suo, sed & Christi subaudiri potest,
cum & ipse in oratione pernoctare soleret. *cap. plerumq; §. his ita respondetur;
Eo vers. legitur enim quod Saluator noster
se inclinauerit, sicut quando digito scribebat in terra: Et de montibus frequenter descenderit, in quos ascendebat: Vt
vel pernoctaret in oratione. 2. quæst. 7.*

Consentit *l. illud 15. ff. de Offic.
Præsid.* vbi Marcianus illud obseruandum dicit, ne qui prouinciam regit, fines eius excedat, nisi voti soluendi
causa, dum tamen abnoctare ei non liceat. Est enim abnoctandi & pernoctandi eadem perfecta significatio,
quæ totam duodecim horarū nocturnam seriem complectitur, vt *ibidem*
post Glossam notant omnes, & Petrus
Rebuff. *in dicta l. vrbana §. pernoctare
in principio.* Non aliter ac totius noctis appellatio *in l. 3. vers. sciendum.
ff. de Offic. Præfect. Vigil.* cum Præfectum Vigilum per totam noctem vigilare debere, & coerrarè calciatum,
cum hamis, & dolabris, scribit Paulus: adeo, vt nec sufficeret, veluti refert Petr. Rebuf. supra excubias agere vsque ad mediam noctem, sed tota
nocte coerrare deberent. Quod sum 65
me notandum pro Prætoribus nostræ
Regiæ Curiæ, Præsidibus, & alijs iudicibus, quibus similis cura patrijs
legibus iniungitur, præsertim *l. 20.
tit. 6. lib. 2. nouioris recollectionis*, cuius 66
decisione inuigilandi forma ita præscribitur, vt inter plures certis & successiuis horis munus diuisum, tota
nocte obambulent, ideoque profert *dicta l. §. 7. Que cada vno de los dichos Alcades reparta à sus diez alguaciles, y porteros las horas de aquella noche, como le
pareciere que mas conuiene, y de manera que por lo menos hasta que amanezca,
siempre an de rondando por cada quartel
vno de los dichos diez alguaciles, distribuyendoles las horas que ha de rondar cada
vno.* Et vt patet *ex §§. sequentibus*
vnusquisque, siue Pręses, siue satelex,
vel apparitor deputatis horis & locis,
seu vicis oberrare sic tenetur, quasi
sui officij potissima munia in oberran-
do

do consistant, veluti §. 19. verba de-
67 monstrant, ibi: *Si no que todos ronden, y acudan à la dicha visita, de manera que la primera y la mayor obligacion de sus officios sea esta.* Aliter vero de omnibus nocte commissis singuli pro ratione temporis & horæ, qua acciderint tenebuntur, vt sententia complectitur *§. 20. Que los dichos alguaciles, y escrivanos sepan, que todos los delitos, y escandalos y ruidos que sucedieren en su quartel de dia, o de noche, hã de ser por su quenta, si no los averiguaren y prendieren los delinquentes.* Consentit Albericus *de statutis, quæst. 158. part. 2.* & Petr. Re-
68 buf. *loco proxime adducto*, dum inquiunt iudices, qui tota nocte oberrare debent teneri de commissis post mediam noctem, nisi aliud statuto caueatur; & si eiusdem Alberici opinioni standum est, *ibid, & in l. nam salutem, §. effracturæ, num. 2. vers. sed quid si custodes ff. de Offic. Præf. Vigil.* vel nisi aliud inter eos fuerit conuentum, qui ad integræ noctes excubias tenentur. Nam si officiales iustitiæ, aut custodes castri inter se vigilias, vel custodiam diuiserũt, vt alij vsque ad mediam noctem, alij vero vsque ad exorientem Solem vigilarent; ijs cubantibus, aut dormientibus qui ex pacto ad vigilias tenebãtur, si castrum adoriantur hostes, docet Albericus absoluendos esse alios dormientes, qui ex lege pacti ad vigilias eo tempore non tenebantur. Quem sequitur Gerard. *singul. 37. num. 1.* Ias. *in l. vnic. §. si procurator, num. 5. ff. si quis eiusd.* quod probant *ex l. Diuus 14. ff. de Offic. Præsid.* ibi: *Cum autem ex litteris tuis cognouerimus, tali eum loco, atque ordine esse, vt à suis, vel etiam in propria villa custodiatur: recte facturus nobis videris, si eos, à quibus illo tempore obseruatus esset, vocaueris, & causam tantæ negligentiæ excuseris, & in vnumquemque eorum, prout tibi leuari, vel onerari culpa eius, videbitur constitueris, &c.* Ex quibus deduci videtur consanguineos, qui ad furiosi custodiam obstringuntur, etiam apud nostros *l. 9. tit. 1. part. 7.* si inter se diuiserint, pro modo temporis quo vnusquisque seruare debebat, de commissis à furioso teneri.

Cæterum licet hoc respectu priuatæ custodiæ, vt est furiosi, admittat Polidor. Ripa *de nocturno tempore, c. 75. num. 6.* in alijs vero qui ad publicam arcis, vel ciuitatis custodiam ex officio tenentur omnino respuit, ni adsit consuetudo, aut Principis assensus, qui id permittat, cum ex dicta *l. 3. §. sciendum, ff. de Offic. Præf. Vigil.* quæ Præfectis obligationem per totam noctem vigilandi iniungit. Tum etiam, quia quæ sunt publicæ auctoritatis, nõ possunt propria diuidi voluntate. Vnde tutores, qui citra iudicis auctoritatem tutellam diuiserunt, minime excusantur, sed insolidum omnes tenentur, *l. si diuisio, C. de diuidenda tutela.*

Et quam maxime congruit præsenti 69
inspectioni duodecimæ horæ; quod dicta *l. recollectionis §. 13.* disponitur teneri, scilicet, antiquiorem Curiæ Præsidem singulis diebus ante meridiem summum Castellæ Præfectum de illis omnibus certiorem facere, quæ præcedenti nocte contigerint, & de quibus fuerit à cæteris Præsidibus, & satellitibus admonitus. Hæc sunt verba: *Que el mas antiguo de los dichos Alcaldes esté obligado todos los dias a dar quẽta muy particular, por su persona, ò por escrito, antes de medio dia, de todo lo que los dichos seis Alcaldes y Alguaciles le huuieren dado de la noche antes, al Presidente de el nuestro Consejo, para que el lo tenga entendido, y nos la pueda dar de lo que conuiniere à nuestro seruicio.* Cuius dispositionem ad Prætorem item, hoc est, *al Corregidor*, & Proprætores, id est, *Tenientes* ipsius Curiæ produxit nouissimè *Decretum* 217. optime Gubernationis, quod *auto de buen gobierno* solet nuncupari, vt habetur *in excusis pagina mihi* 83.

Sed vt ad vxoris pernoctationem 70
redeamus, diuortij iustam suppeditatem causam, *l. consensu 8. §. vir quoque, C. de repudijs*, ob adulterij suspicionem inde prouenientem, de qua Mascard. *de probat. conclus.* 60. Menoch. *de præsumpt. lib. 5. præsumpt.* 41. & Polidor.

Ripa *dicto tract. cap.* 168. *num.* 1. Eo pertinet illud Q. Mutij apud Aulum Gellium *noct. Atticar. lib.* 3. *cap.* 2. qui euulgare, solebat non esse vsurpatam mulierem, quæ cum Kalendis Ianuarijs apud virum causa matrimonij esse cœpisset; ante diem IV. Kalendarum, Kalend. Ianuarias sequentes vsurpatum esset. Cum non impleretur trinoctium, quod abesse à viro vsurpandi causa ex duodecim tabulis deberet; quoniam tertiæ noctis posteriores sex horæ alterius anni essent, qui inciperet ex Kalendis, argumento *l. naturaliter*, 5. *l. in vsucapionibus* 6. *l. ideòque* 7. *ff. de vsucap.* meminit Alciat. *in dicta l. Vrbana*, §. *pernoctare num.* 9. *vers. quæritur quid sit*. Vbi Gellianam scripturam corruptam notat, ex loco verbi *abesse à viro*, reponendum arbitratur, *qua trinoctio abnoctasset*. recenset Polidor. Ripa *dicto cap.* 168. *n.* 3.

Nec magis viro licet eiusmodi per-
71 noctatio extra domum, cum nocturno tempore debeat vxori adesse, ex illa celebri sententia Bart. *in l. Mauia nepotem* 13. §. *vxore, num.* 2. *vers. Doctores nostri, ff. de annuis legat.* Qua testatur, communiter Doctores concludere, legatū alicui, vt cum aliquo cōmoretur, eam admittere interpretationem, vt in die moretur cum quo debuit virtute legati, de nocte vero cum vxore sua, vt ei debitum reddat. Argumento *l. Medicus l. cum patronus in fine l. penult. in fine, ff. de operis libertor.* cui subscribit Polidor. *dicto loco n.* 7. *& prius cap.* 34. *nu.* 1. idque adeò verum putat glos. *in cap.* 1. *verb. seruitia, de coniug. seruor.* Vt si seruus nocturno
72 tempore (ita enim subaudiri debet, cum potissimum soluendi debitum tēpus sit nox) eodem instanti, ex ab vxore causa debiti, & à Domino seruitij occasione postuletur; ad vxorem potius accedere obstringatur, improbata sententia aliorum, qui prius Domino esse obtemperandum docent. Tum quia obligatio qua erga vxorem tenetur, est spiritualis & Sacramentalis, qua vero domino adstringitur temporalis solummodo, vt notat glos. marginalis *in dicto cap.* 1. Tum etiam, quia ex eo quod prius vxori respōdeat nullum præiudicium, vel saltim modicum fiet Domino propter moram modici temporis: Nisi Dominus in auxilium personæ suæ peteret seruum suum, Veluti sentit glos. *dicto vers. seruitia.*

Nilominus pro Domino hoc casu vocante seruum, stat lex nostra patria, 2. *tit.* 5. *part.* 4. maxime vbi nullum incontinentiæ periculum ex eo possit vereri, quod relicta vxore Domino morem gesserit, accipe verba: *Llamando el Señor à su sieruo para mandarle que faga algun seruicio, si en aquella misma sazon le llamare su muger, que cumpliesse fadebdo, en tal manera ante debe el sieruo ir à facer el mandado de su Señor, que con la muger, fueras ende si entēdiesse el marido, que si non fuesse entonce à ella que faria enemiga con otro.* Fortè, quia ea obligatione innodatus matrimonium cōtraxit, argumento *cap. ex literis* 5. *de pignorib.* quo circa cum vtraque actio, 73
vxoris, nempe, & Domini, serui corpus respiciat; Dominicæ, vtpote priori & potentiori magis deferendum erit, *l. qui balneum, in princip. l. potior, in princip. ff. qui potior. in pignor. hab. l. si fundum. C. eodem, cap. qui prior*, 54. *de regul. iuris, lib.* 6. *l.* 27. *&* 29. *tit.* 13. *part.* 5. *cum notissimis.* Maxime cum & matrimonium species sit seruitutis, vt ex glos. 1. *in cap. mulieri, de iure iurando*, Baldo *in l. bonæ fidei num.* 12. *C. de rebus credit.* Zasio *consil.* 3. *vol.* 2. *nu.* 26. notat Thom. Triuisian. *de priuileg. sponsal. priuileg.* 1. *num.* 17.

Aliter vero distinctione adhiuita rem digerit nouissime Anton. Diana *resolution. moral. part.* 7. *tract.* 7. *resol.* 38. *Aut enim*, inquit, *seruus duxit vxorem inuito & reluctante Domino, & tūc potius Domino, quàm vxori debet obtemperare. Siquidem ita contrahendo, non potuit Domino nocere, vel iuris sui prioritatem auferre: Aut vero Domino assentiente contraxit, & hoc casu primo vxori, & de hinc Domino adesse debere, quoniā ex eo quod dicto matrimonio consensit, hoc implicite voluisse videtur.* Vnde si eadem hora impossibilia essent redditio debiti,

debiti, & mandatum Domini; prius vxori, quam Domino pare teneretur.

74 De presbytero ergo siue laico, qui post cœnam & crapulam nulla intercecta dormitione pernoctauit, solet disquiri, an rectè die sequenti sacrificet, vel communicet? Et licere, commune extat scribentium placitum, vt post D.Thom. *quæst.*80.*art.*8.*ad quintum* obfirmant Nauar. *cap.*21.*num.*53. Reginald. *lib.* 29.*num.* 119. Sot. *dist.* 12.*quæst.*1.*art.*8, Henriq. *lib.*8.*c.*49. Graf. 1.*part. lib.* 2.*cap.* 44. *num.* 1. Suarez *disput.*68.*sect.*4.*vers. sed quid.* Barth. ab Angel. *dialog.*4. §.218. Filliuc. *tract.*4.*cap.*8.*quæst.*10.*num.*237. Bonacina *tom.*1. *disp.*4. *quæst.*6. *puncto* 2. *num.* 11. Fagund. *præcep.* 3. *lib.* 3. *cap.*5. *num.*6.& nouissime P.Leander *resolut. moral. in sept. Sacram.* 2. *part. tract.*7. *disp.* 5. *quæst.* 45. Et his mouentur, quia contrarium nullibi cautum inuenitur; & quia dici ieiunus à media nocte, seu duodecima potest, qui nondum cibum digessit. Ex quo sequitur, subiungit Bonacina, sacerdotem qui in vigilia Natiuitatis Domini pransus est, vel ientaculum sumpsit prope mediam noctem, posse post mediam noctem celebrare quamuis non dormierit, & cibum non digesserit, nam dicitur ieiunus à media nocte, ex Rodrig. *cap.* 249. *de Missa num.* 11. cuius in aliam rem iam meminimus.

Oppositum tamen sentit gloss. *in cap. nihil verb. minimum* 7. *quæst.* 1. Vbi pransum & non ieiunum quo ad sumptionem Eucharistiæ habendum profert, qui post duodecimam noctis præteriti cibi indigestione laborat, & ipsius eructationes patitur. Quasi eo die traiectus cibus credatur, quo in stomacho durat, & indigestus gulam petens, iterum ori apponitur. Cuius sententiæ extitisse Ioannem de Lapide, & alios refert P. Leander supra, sed tamen nullo iuris testimonio firmasse.

Quod nec inficiari audeam, cum præfatam glossæ opinionē confirmet text. *in cap. si constiterit* 12. *de accusat.* Quod miror doctissimam glossam latuisse. Ibi enim presbyter de vinolētia accusatus, & quod in taberna pernoctauerit, ita quod altera die nulla præmissa dormitione Missam cantasset, vti peccaminosus beneficio priuatur; à quo si dormisset, ob solam vinolentiā, & ebrietatem tantum suspenderetur, *c. crapula* 14. *de vita & honest. clericor.* Ergo minime licet ante dormitionem, 75
vel digestionem, citra culpam ad Eucharistiam accedere: Quia vt repetit ibidem gloss. verb. *dormitione*, nō videtur ieiunus, sed pransus, qui post mediam noctem insomnis permansit, hoc est indigestus. Ita enim dormitionis verbum interpretatur plerique *indicto cap.* cum somno ipso digestio fiat iuxta Hippocrat. *lib.* 6. *de morb. popular. p.*4. & 5. Galen. 2. *de causis symptomat.* ex quibus ita concludit Sorapan *in Medicina Hispanica part.* 1. *refran* 6. Guliel. Stuckius *antiquitat. conuiuial. lib.*3. *cap.*25.

Hinc, qui data opera nimio plus se ingurgitant, sicque intemperate stomachum replent, vt nec per diem decoquere possint, somno indigent ad digestionem, & quidem plus solito. Idcirco veteres vbi crapula, aut cibo grauidi, ad sextam horam meridianam sequentis diei sopori indulgebant. Ita Rutil. Lupus *lib.*2. *de figuris sententiar. Nam simul*, inquit, *atque sex prioribus horis dici* (sic enim emaculandum locum censet Gasp. Barth. *lib.* 55. *aduersar. cap.*1.) *nimia cibi ac vini satietate, vix meridiano tempore plenus crapula est experrectus.* Consentit Seneca: *Nonnulli*, scribit, *maiorem partem noctis in conuiuijs exigunt, vino vero madentes & mersi vsque ad horam sextam dormiunt, hoc est matutinum eorum. Et Epistola* 122. *Turpis qui alto sole semisomnis iacet, cuius vigilia medio die incipit, & adhuc, multis hoc ante lucanum est; sunt qui officia lucis noctisque peruertunt, nec ante diducūt occulos hesterna grauesis crapula, quam appetere nox cœpit*, quibus idem Barthius subscribit *vbi proxime*: *Rectè* inquit, *crapula & cibo grauis, officia lucis noctisque peruertere, cū die ipso somnum capiant, quem nocte nimia oppletio deterruit.* Hunc respexit Ecclesiast. *cap.*31.

cap.31. vigilia, & cholera, & tortura, viro infrunito: Somnus sanitatis in homine parco, dormiet vsque in mane, & anima illius cum ipso delectabitur. Nihil magis experimento cognitum, quam eum qui se cibis impleuit vsque ad satietatem, non posse dormire, sed aut totam noctem vigilare, huc & illuc se se iactantem, neque posse loco consistere: aut dormire somnum grauem cum multis horrendisque in somnijs, neque eum longum, sed crebro interruptum, ac cum cholera non nunquam & tortura, hoc est, cum anxietate vẽtriculi & vomitibus cibi corrupti, aut nauseis, & ructibus nidorosis (hic affectus vocatur ab Hippocrate cholera sicca) & cum torminibus intestinorũ. Illud quidem ob cibos corruptos, qui adhuc in ventriculo hærent, hoc ob eos, qui in intestina descenderunt: Eũ vero qui parce, aut citra saturitatem cœnauit, dormire vsque in mane, & animam eius cum ipso delectari, hoc est, magnam ex somno voluptatem capere, & expergisci alacrem, & expeditum: Quod quidem signum optimè peractæ coctionis, atque adeò bonæ valetudinis est.

Verum quidquid hęc euincant, & superius enumerati defendant, aliud tamẽ consuetudine admissum in ijs qui casu, aut stomachi debilitate eiusmodi cruditates patiuntur, certo comperi-
76 mus, cui etiam in materia Eucharistica standum, probat text. *in cap. illa autem 11. vers. alia vero 12. dist.* ex quo ita notauimus *annalibus nostris de atate ad omnes humanos actus requisita anno 11. quæst. vnic. num.9.* Præsertim cum nec defuerit qui existimet somnum ad ciborum cogtionem minime necessariã, quasi rectius vigilia fiat, vt cõtra Hippocratem, & Galenum validissimis rationibus contendit Laurent. Ioubertus *Decad.1.paradox.8.* qui & inter alia illud profert: *Quamobrem vigilans plus ciborum concoquit sex horis, quam dormiens horis duodecim. Propterea & matutina vigilia, & exercitio adhuc egemus prius quam sit prandendum.* Ergo tantũ abest (si Iouberto credimus) quod lautissime cœnans, si in somnis noctẽ præterierit à cęlesti prandio sequenti die arceatur, quod imo ex eo vti magis digestus securius ad illud deberet inuitari.

Nec ab his dissonum videtur, iram 77
in odium & læthalem culpam transire, si vltra duodecim horas diurnas perseuerauerit, & nocturna extriterit iuxta Apostol. *ad Ephesios*: Quoniam vt pulchrè Ambrosius, die orta, cum die decidat oportet. Theodoretus: *Iræ mensuram dedit mensuram diei; veretur enim ne noctu quiescens cogitatio morbum augeat: Ira enim diuturna atque inueterata fit odium.* Vnde Tertul. *de pacientia cap.14. Sol super iram nostram si occiderit, periclitamur. Non licet nobis vna die sine pacientia manere.* Cui quasi consentiens S. Paulinus *Epistola ad Desiderium*: *Nec spectem*, scribit, *vt Sol occidat super iram meam, ne occidat vita mea; si ante clauserit vesper diem, quam extinxerit pax furorem.* Admonet item P. Ludouic. de la Cerda *in dictũ locum Tertuliani, num.232.*

Hinc perfulget verus sensus Toletani Concilij in *cap. vnum orarium, §. alidis, vers. & quamuis 25. distinctione.* Vbi peccata capitalia recensens, tandem vltimo subijcit: *Et si longo tempore teneatur iracundia, & ebrietas.* Longum enim tempus hic ad incursionem læthalis culpæ ex iræ aut ebrietatis perseuerantia, vnius tantum naturalis diei subauditur, vel vt expressius loquar, nõ maioris spatij duodecim horarum lucis, ex proxime notatis. Quo item respexisse videtur Fabianus Papa *in cap. si quis iratus, 5.2. quæst. 5.* cum definijt, quod si quis iratus crimẽ cuilibet temere obiecerit, conuitium non est pro accusatione habendum: Sed permisso tractandi spatio, si id quod iratus dixit, per scripturam se probaturum fateatur. Spatium equidẽ quod irato indulgendum desiderat, quis ambigit duodecim horarum, & quidem diurnarum futurum. Quo elapso si scripto quis obiectum crimen fuerit attestatus, accusationis vicem subibit. Nec eandẽ respuit explicationẽ text.

in

in cap. diuortium, de pœnit. dist. 1. Vbi calore iracundiæ misso repudio, si in breui reuersa est vxor, non diuertisse videtur. Id est, si intra circulum duodecim horarum reuertatur; hæc enim breuis habetur temporis intercapedo, quam si ira non excesserit, nec in odiũ vertetur, nec in diuortiũ si interea regressa sit vxor. Non enim tunc ratio humana sufficiens tempus habuisse videtur deliberationis, quo debeat re primere motus, ne in grauius scelus procedant iuxta Alex. de Ales, quem sequitur Turrecrematã *in dicto cap. vnd Oratium. num.* 9.

78 Illudque etiam minime latere debet, quod indicat S. Chrisostomus *Orat.* 2. *aduersus Iudæos*, vt inconstantiam nostram in propugnanda cœlestis beatitudinis laurea improperat, scilicet, spectatores in Olympicis certaminibus duodecim horis absque aliquo recessu indefessos adstitisse. Chrisostomi verba hęc sunt: *Absurdum fuerit alios in certaminibus Olympiacis quotidie à medio noctis vsque ad meridiem* (quod duodecim conficit horas diei ciuilis) *durare spectantes, vt videant, cui cæsura sit corona, nudoque capite excipere Solis radios, nec prius abscedere, quam de certamine fuerit pronuntiatum: Nos vero nunc, quod certamen fit non de tali corona, sed de corona immortali, defatigari, tædio affici.* Quo testimonio vt singulare notat Aloif. Nouarin. *Schediasmat. Sacroprophan. lib.* 6. *cap.* 6. *num.* 31.

79 Item nec erit obliuiscendum, operarijs, quos *Iornaleros* dicimus, mercedẽ esse vltima cuiusque diei hora, cui duodecima respondet, necessario soluendam. Quoniam vt inciuile est pensionem peti, nisi omnibus partibus eius temporis præteritis, de quo inter partes cõuenerat, ex Accursio *in l. Aede C. de locat. l.* 1. *§. si pensio demigrando,* Bart. *in l.* 1. *§. Diuus, ff. de varijs & extraord. cognit.* Renato Choppin. *de priuileg. rustic. lib.* 2. *cap.* 8. Sic nil adeò ciuile quam mercedem diurnã, elapso iam die extrema ipsius hora deberi, ac exigi posse. Cardinal. *in clement. vlt. quæst.* 13. *de præbend.* Asinius *in prax. §.* 31. *cap.* 31. *num.* 36. Vincent. Carroc. *de locato part.* 4. *quæst.* 2. *quæstion.* 13. *principal. num.* 2. Docentes mercedem dari debere potest finitas operas, sed ante solis occasum. Quod ex Deuteronomio mutuatum agnoscitur *cap.* 24 *vers.* 14. *Non negauis mercedem indigentis, & pauperis fratris tui, siue aduenæ, qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadem die reddes ei pecuniam laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustentat animam suã: ne clamet contra te ad Dominum, & reputetur tibi in peccatum.* Quo sensu dictum videtur illud Leuitici 19. *vers.* 13. *Non morabitur opus mercenarij tui apud te vsque mane:* Et aliud Tobiæ 4. *vers.* 15. *Quicunque tibi aliquid operatus fuerit, statim ei mercem restitues, & merces mercenarij tui apud te omnino non remaneat.* Debet est enim præstatio mercedis diaria, quia magis insumptus diurnos erogari videtur, quam solarij nomine, vt expendit Renatus *supra*, & probatur adducto Deuteronomij testimonio ibi: *Quia pauper est, & ex eo sustentat animam suam.*

Quod de illis operarijs intelligunt 80 Bartol. *in l.* 1. *§. Diuus, ff. de varijs & extraord. cognit.* Cauallin. *melliloq.* 694. & Carrocius *vbi proxime num.* 1. qui ad modum pauperes non sunt, quoniam si egestate præmantur, poterunt de mane, & ante exhibitas operas mercedem exigere, vt melius ita sibi, suisque prouidere possint, ex eodem Bart. *in l.* 2. *C. locat.* Speculat. *in tit. de Salario, §. sequitur. vers. Et quando,* Ioann. Andr. Bald. *in l. diem functo, num.* 6. *ff. de Offic. assessor.* vbi Ioann. Bologn. *n.* 21. *Sum. Angel. verb. locatio, num.* 12. Beneincas. *de paup. quæst.* 8. *spect. num.* 17. Ioann. Lup. *in cap. per vestras, §.* 11. *n.* 14. *de donat. inter vir. et vxor.* quos sequitur Vincent. Carrocius *dicto n.* 1.

De qua etiam hora duodecima accipendum admoneo terminum occasus 81 solis, qui frequenter indulgentiarum, & Iubilæorũ acquisitioni solet à Põtificibus præscribi. Vt plurimum enim sub hac forma conceduntur, à primis vesperis festi, vsque ad occasum solis

 diei

diei sequentis. Vsque ad horam vigesimamquartam in Italia, subiungit Theodor. Rubeus *in Horario vniuersal. Ecclesiast. cap.* 25. Qua Sol occidit, vel alia hora Sol occidit iuxta horas aliarum Regionum. Quæ hora vigesima quarta in Italia, vel alia hora occasus Solis extra Italiam, est finis diei artificialis, nimirū temporis quo Sol supra Horizontem commoratur. Aliter vero præfata verba intelligi etiam posse arbitratur, vt non accipiantur de occasu corporis solaris, & sic quod occasus solis extendatur ad totam durationem crepusculi, quod de vespertino intelligitur, cum Matutinum appelletur Aurora. Et sic in fine diei vulgaris: Vulgus enim totum tempus, non tantum quo Sol est supra Horizōtem, sed etiam ex quo illucescit dies, vsque ad finem illuminationis, à principio, scilicet, Auroræ vsque ad finem crepusculi advocat diem.

Et hoc vltimum magis probatur Francolino *cap.* 93. *à n.* 3. *vsque ad* 9. ab eoque non esse recedendum putat idem Theodor. cum materia sit fauorabilis, & nemini præiudicialis, accedente præsertim obseruātia, & occulta summorum Pontificum vigilantia. Namque Francolini opinionem egregie confirmari, ait Rubeus, ex his, quæ superius dixerat *cap.* 19. *n.* 4. *§. et ex his patet*, videlicet; ortum Solis non intelligi, quando substantia Solis oritur, sed quando apparent radij solares, quod contingit in fine crepusculi. Cui & suffragari personarum commoditatem, artificum, agricultorum; & similium notat, vt de Missæ sacrificio in Aurora scripsit *dicto cap.* 19. *n.* 6.

82. Vtrum autem possit Episcopus edicto prohibere ne clerici, aut laici, vltra duodecimā noctis tertiæ feriæ carnispriuij laruis delectentur, vel choreas ducant? Venustissimæ satis disquisitionis est. Quam eruditè admodum disputat Oldrad. *consil.* 62. *incipienti, et circa*, & Ioann. Neuizan. *in Sylua nuptial. lib.* 4. *num.* 67. Qui in ea hæc tria disquirunt, an liceat, an deceat, & an expediat. Et primum quod liceat Episcopo hoc interdicere suadetur, quia id omne potest prohibere ex quo timetur peccatum, *cap. nouit, de Iudicijs.* Sed ex choreis, & si malæ non sint *cap. et cognouerunt, de pœnit. dist.* 2. frequenter solent mala oriri; ergo possunt merito ab Episcopo etiam laicis interdici. Deinde, quia id expresse firmare videtur Præpositus *in cap. cum cessante, de appel.* dum Principis edictū valere, inquit, quo eiusmodi choreæ de nocte prohibentur.

At oppositum verius iudicatur, quoniam Episcopus nullam aduersus laicos obtinet iurisdictionem, nisi vbi adest peccatum, vt notatur in dicto *c. nouit.* Choræ vero & laruæ ex natura sua nullum continent peccatum, vt diximus, ergo nequam laicis illas prohibere poterit. Et facit, quia talis ludus 83
sit vt eo recreati efficiantur proniores fideles ad quadragesimale ieiunium, *c. Conuiuia,* 44. *dist. cap. non mediocriter, de Consecrat. dist.* 5. docet glos. *in cap. donare,* 86. *dist.* Panorm. *in cap. et si Christus, penul. notab. de iure iur.* Exemplo Saluatoris Christi, qui secundum Bonauenturam *in meditat. de Passione Domini.* Iam imminēte Passione abijt oblectationis causa in Bethaniam. Ergo cum hoc sit honestum, impediri non debet.

Secundò, quod hæc prohibitio de- 84
ceat, adstruitur, quia indecens est vt quadragesimali tempore quo pœnitētiæ vacare debemus, choreis & tripudijs delectemur, *cap. non oportet, et* 1. 33. *quæst.* 4. *cum duobus seqq.* maxime cum ad consequendam perfectam gratiam remissionis peccatorum oportere sentiat, text. *in cap.* 1. *circa finem, de pœnit. dist.* 5. abstineri à spectaculis & ludis. Contrarium tamen sequendum videtur, cum ob antiquam & immemorialem consuetudinem absumendi integram eiusmodi noctē ludis & choreis, quæ iam priuilegij vicē obtinuit. *l. hoc iure, §. ductus aquæ ff. de aqua quot. et æstiua*, cuius interruptio molestiam 85
proculdubio & scandalum generaret, *cap. delicta, de excessib. Prælat. l.* 2. *de Const. Princip.* Tum etiam, quia S. Pontifex

tifex & reliqui Episcopi tollerant dictas choreas ea nocte ad saturitatem. Essetque nimiæ præsumptionis velle corrigere, quod à reliquis Episcopis irreprehensibile iudicatur, *cap.* 1. *&* 2.
86 *& cap. quemadmodum*, 12. *dist.* Et tandē conuincitur, quia & si quo ad esum carnium quadragesima post cœnam incipiat, *cap. denique*, 4. *distin.* quoad festa & opera nondum est quadragesima ante lucem diei cinerum, *cap. si præfodiens*, *vbi Felin. de homicid.*

Tertiò, quod Reipublicę & fidelium bono expediat talis prohibitio inde coniectari videtur, quoniam tendit in correctionem morum, quam maximè Episcopum curare decet, ne sanguis ouium de manibus suis requiratur, *cap. irrefragabili, de Offic. Ordin.* Cæterum
87 oppositum magis arridet, videlicet, quod etiam si liceret, & deceret tale edictum, non tamen expediret, cum probabiliter à subditis negligeretur, quo casu etiam si manifestum peccatū in choreis agnosceretur, iustius erat dissimulare, quam edictūm contemptibile proferre, *cap. denique*, 4. *dist.* vbi eo tolleratur consuetudo comedendi carnes vsque ad mediam noctem, quia euelli non poterat. Quod etiam multis alijs confirmat Ioann. Neuizan. *supra* obiectis simul respondens, à quibus libēter abstineo, ne exscribere videar, satis enim ex eo fonte auximus, vt plane liqueat minime Episcopo licere simile edictum euulgare.

88 Dictis annectam, diurnarum, aut nocturnarum horarum aquæductum habentem duodecim tantum horis eo vti posse, cum diei noctisque spatium nec longius pateat. Hocque indicasse videtur Pomponius, *in l. 2. ff. de aqua quotid. & æstiua*, cum inquit: *Si diurnarum, aut nocturnarum horarum aquæductum habeam; Non possum alia hora ducere, quam qua ius habeam ducendi.* Alia hora intelligo, non tantum respectu qualitatis, sed & numeri, hoc est, vt nec solum prohibeatur habenti ius auriendi aquam diurnis videlicet horis, eam item nocturnis aurire, sed etiam vltra numerum diurnarum aqua vti. Cum si maiori duodecim horarū spatio vteretur, proculdubio & nocturnis horis aquam duceret. Quod modus constitutæ seruitutis, necessario seruandus, *l.* 4. *§. penult. & vlt. ff. de Seruit.* nequaquam admittit, cum certis horis aquæductum habens, illis, & non alijs eo vti debeat. Imò si alijs, & non constitutis vtatur, legitimo tempore vtendo seruitutem amittit, *l. si communem* 10. *§ si .ff. quemadm. seruit. amitt.* vbi ita Paulus: *Si is qui nocturnā aquam habet, interdiu per constitutum ad amissionem tempus vsus fuerit: Amisit nocturnam seruitutem, qua vsus non est. Idem est in eo, qui certis horis aquæductum habens, alijs vsus fuerit, nec vlla parte earum.* Nisi inter eos quibus separatim diurnis, nocturnisque horis aqua debebatur, conueniat, vt permutatis temporibus ducere liceat, *l. cum constet.* 5. *§. fin. ff. de aqua quot. & æstiua*: *Inter duos*, inquit, *qui eodem riuo aquam certis horis separatim ducebant, conuenit vt permutatis inter se temporibus aqua vterentur. Quæro, cum amplius tempore seruitutibus præfinito, ita duxissent, vt neuter eorū suo tempore vsus esset, non ius vtendi amisissent? Negauit amisisse.* Et meritò, vnusquisque ergo ius suum retinuit ministerio alterius, vt rectè *ibidem* Accursius, cui etiā Anton. Faber. subscribit.

Nec reticeam Polidor. Rip. *de noctur. temp. cap.* 119. *num.* 3. existimantem hanc formam constituendi seruitutem aquæductus nocturnis horis, ad prædia tantum rustica partinere, quoniam in vrbanis seruitus aquæ nocturnæ haud iure datur, si Firmano creditur, *verb. seruitus aquæ auriendæ*, afferenti illum, qui habet seruitutem aquæ auriendæ de puteo vicini, debere ea vti de die, non autem de nocte. Eo nimirum, quo de itineris seruitute idem docuit, & nos alibi obseruabimus. 89

Est & huius horæ aliā nec invenusta obseruatio, sed quam vanissimam & superstitiosam admonemus, verbis Doctissimi D. D. Laurentij Ramirez de Prado, *in Pentecontarcon, cap.* 49. *Sed nunc herent*, inquit, *quod deplorandum* 90

est, aliquot superstitiones, quas nec diuturni temporis spatium delere valuit. Vnam tãtum apponam, vt obscuro Catulli loco, nunquam (fas sit ita loqui) intellecto prælucentam facem. Puellæ Hispaniæ nupturientes inprofesso Natiuitatis Sancti Ioannis Baptistæ.

——— ——— Per actis omine votis.

In tempesta nocte (hoc est ipsius hora duodecima) *velut fenestris pendentes, ex nomine primum illic audito cognominem maritum certum sibi pollicentur & augurantur. O vana religio! O sequioris sexus, et leuioris imbecillitas! qua ab hinc tot annis captandi ominis superstitionem religiose obseruas.* Cuius vanitatis antiquitatem ex Cicerone optime probat, *lib.* 1. *de diuinatione*, ex Valerio Maximo, *lib.* 1. *cap.* 5. §. 4. & tandem ex Catullo, *Epigr.* 62. de nuptijs Iuliæ & Manlij, quem hoc sensu explicandum satis acutè coniectatur:

Te timens cupida nouos
Captat aure maritos. —

Est enim spectantis primam vocem ominis captandi causâ timor necessarius, ne forte infælicem exaudiat, vnde Ouid. *Fastor.* 1.

Ad primam vocem timidas aduertimus aures.

Meminit eiusmodi superstitionis Villalob. *in sum. tom.* 2. *tract.* 38. *diffic.* 7. *num.* 18. Ioann. Machad. *in Perfecto Conf. lib.* 2. *part.* 3 *tract.* .*doc.* 6. *num.* 2. & ante Horosc. Couarub. *lib.* 2. *de falsa Prophet. cap.* 14. & ex eo Torreblanca, *iuris Spiritualis, lib.* 9. *cap.* 8. *num.* 22. vbi hanc vanitatis speciem à
91 nostris *Arfil* vocari testantur. Cuius vocis significationem & originem, *in Elucidario nostro linguæ Hispanicæ* ita describimus: *Alfil*, sic enim dicendũ est, non Arfil, *especie de aguero, quando las palabras que otros dizen sin aquella intencion, alguno las tuerce y aplica a su proposito para adiuinar cosas futuras. Es Arabigo, el qual llama Fil al juizio, discrecion y agudeça, o congetura. Y el Hebreo, Phelila a la agudeça, dedõde se dixo Alfilel, y filo al agudeça de el cuchillo, por que el Arabigo al Alfilel llama Fil. Y de aqui Arabigos, y Hebreos llaman al Elefante Fil, por el mucho instincto y agudeça que tiene. Y por esso a su diente dezimos Marfil.* Vnde suspicor *Alfil Toledano*, dictum prouerbij instar, pro omni argutia & subtilitate, ducta metaphora à Toletanorum acumine & dicendi quasi innata felicitate. Quidquid alij hac de re minus benè effutierint.

Et forsan de hoc primæ vocis augurio, quod post duodecimam noctis profesti S. Ioannis nupturæ capiunt leuissimæ puellæ subaudiendus veniet D. Augustinus, *in cap. non obseruetis,* 16. 26. *quæst.* 7. vbi superstitiosas quasdam obseruationes enumerans, post nonnulla hæc subijcit: *Siue qui attendunt somnialia & falso Danielis nomine intitulata: Et sortes quæ dicuntur Sanctorum Apostolorum, & auguria auium: Aut aliqua pro domo facienda, aut propter coniugia copulanda.* Sed expressius hoc crimen enunciat apud nostros, *l.* 1. *tit.* 23. *part.* 7. ibi: *La segunda manera de aduinança es de los agoreros, e de los sorteros, e de los fechiceros, que catan agueros de aues, o de estornudos, o de palabras a que llamã prouerbio.* Sic enim vulgo ineptissimam hanc leuitatem compellant, & vnico prouerbij nomine agnoscunt.

Eiusdem noctis id etiam subijciam, 92
quod ex Federico Senensi, *Consil.* 44. *factum tale est*, tradit Andr. Tiraquel. *de retract.* §. 1. *glos.* 11. *num.* 11. Videlicet, quod si statutum punit delictum commissum die Sacro Diuo Ioanni, is qui nocte media eius diei, hoc est, hora iam duodecima deliquit, non est statuti pœna puniendus: Siquidem tale statutum ob reuerentiam tanti festi conditum videtur, quod vesperis finitum est. Iuxta notata *in cap. alma, fin. §. adijcimus, de sent. excõm. lib.* 6. Quod etiam voluerunt Romanus, Paulus Castrensis, Alexander, & Iason locis à Tiraquello relatis. Qui & *num.* 12. inde infert oblationem pretij ex causa retractus fieri posse nocte, dummodo ante duodecimam horam postremi illius diei eius temporis, quod datur ad retrahendum, ex iudicio multorum quos in idem adducit.

Quibus

93 Quibus consentit mensem computari a duodecima noctis vltimi diei præcedentis mensis, vnde Februarius, verbi gratia, initium habuit postquã trigesimi primi diei Ianuarij duodecima noctis hora sonuerit. Sic multis probat Nicolaus Garcia, *de benef.* 5. *part. cap.* 1. *num.* 523. hanc mensium cõputationem etiam præfiniens quo ad beneficiorum alternatiuam inter S. Pontificem & Ordinarium, aut quoscunque alios, quibus menstrua, seu vicissitudinaria eiusmodi beneficiorum prouisio competit, vt prius docuerat, Hieron. Gonçal. *in regul.* 8. *Cancell. gloss.* 11. *à num.* 9. Vbi pro regula constituit, quod mensis Apostolicus terminatur in dimidia noctè vltimi diei, & ex illa dimidia nocte in posterum incipiat mensis Ordinarius, & durat vsque ad dimidiam noctem vltimi diei illius mensis. Ex Rebuf. *tract. de nominatio-nib. quæst.* 16. *num.* 2. *Et in concordat. in rubric. de Collationib.* §. *Præfati Ordinarij, verb. sequentibus mensibus*, Gomez. *in regul. de infirmis resignãt. quæst.* 33. *per totum*, & alijs, quibus pluries Rotam subscripsisse testatur. Est ergo
94 media nox cũ cœpit sonare horã ipsius duodecima, etiam antequam desinat horologium, seu ante finitos pulsus illius horæ, vt explicat Garcia *supra num.* 524 quia cum primus ictus exauditur, iam fuit hora completa, & ideo pulsus quasi demonstratiuus præcedẽtis horæ, ad tempus sequentis spectat. Vt latius *supra* constitit *hac eadem Hora num.* 25. Vnde qui expirauit dato iam primo pulsu duodecimæ noctis, vltimi diei, exempli gratia, Decembris, antequam omnes illius horæ pulsus finirentur, non in Decembri, sed in Ianuario mense decessisse videbitur.
95 Si vero non vnicum, sed plura sunt horologia, prosequitur Nicolaus Garcia, *num.* 525. Parrochiæ, aut Ecclesiæ horologio standum erit, cuius confinio beneficiarius decedit; vel illi, quo eius viciniæ homines reguntur, dummodo nulla tunc laborasset de ordinatione aut errore notabili. At si nullum sit horologium in oppido, aut sit ita male dispositum, quod appareat minime certam temporis rationem reddere: Vel si non exaudiatur, aut tunc non fuerit exauditum, accipienda erit media nox iuxta cursum noctis, arbitriumque & iudicium hominum qui de ea re experimentis satis fuerint edocti, vt ex astrorum aspectu, aut galli cantu si S. Rotæ definitioni adhærendum, teste Verallo *decis.* 71. *in manuscriptis, part.* 2. Ioseph. Ludouic. *decis. Perusina* 116. *num.* 7. Polidor. Ripa *de noctur. tempore cap.* 160. *& cap.* 161.
Vbi cum vacasset beneficium vltima 96 nocte mensis Apostolici, per obitum, in loco quo nullum erat horologium, & tam Episcopus, quã Pontifex quasi in mense cuiusque vacasset, prouiderent. Lite inter prouisos exorta apparuit ex testium depositionibus, tempore obitus gallos cantasse, qui frequenter iuxta auroram vocem emittunt. Et causa ad S. Rotam delata, fuit dictum: Vacationem euenisse post mediam noctem, & consequenter beneficium non fuisse reseruatum, sed ad collationem Ordinarij spectasse, tanquam in mense Ordinario vacauerit.

Quam Rotæ opinionem merito suo 97 tantũ casu procedere arbitratur Garcia *ibidem num.* 526. in fine, scilicet, vt sustineatur prouisio Ordinarij, vtpote cui ius commune fauet, nam de iure communi omnes menses spectant ad Ordinarium, *cap.* 2. *& per totum, de Concess. Præbend.* Abbas *in cap. Mandatum, de Rescript.* latè Paul. Aemil. Veral. *decis.* 214. *part.* 2. Extra hunc vero casum parum, aut nihil gallicinio deferendum circa horarũ designationem existimo. Quoniam & si frequentius gallinacei iam aduentante die canãt; vnde persuasum canore suo solem velut reducem consalutare, vt credidit Heliodorus *lib.* 1. *Æthyop.* siue ex Orienti applaudere, ex sentẽtia Forcaculi *in iuris Ciuilis Auiario, cap.* 10. *num.* 1. Hinc *Præcones Auroræ*, dixit Antipater Thessalonicensis, *lib.* 7. *Epigrammat. Et Ales diei Nuncius*, apud Prudentiũ Cathemer *Lucis Aues* cõpellat Martial. *lib.* 14. *Epigram.* 223.

Surgite, iam vendit pueris ientacula pistor,

Cristatæ que sonant vndiq; lucis aues.

Vbi Domitius Calderinus notat, à duabus rebus lucis aduentantis signũ accipere, & à pueris ementibus ientacula, & à gallis canentibus, qui Authore Plinio, geniti à natura sunt ad excitandos mortales in opera, & somnum rumpendum. Cui consentit Gasp. Barthius, *aduersarior. lib.* 35. *cap.* 8. *circa principium. Nam Deorum peculiari munere*, inquit, *id genus animalis destinatum ad excitandos somno mortales credebant, vnde & Sacrum Marti ob vigilias ad eius cantum ductas, & nuncium diei, & solis auem venerabundi vocabant.* Inde Vigil. *in Moreto*:

Iam nox hybernas bis quinque peregerat horas,

Excubitorque diem cantu prædixerat ales.

Decima hora canere dixit, vt elapsa media nocte, & duobus horis ante primam lucem id fieri significaret. Siquidem cum nox duodecim sit horarum, vt alibi explicauimus, vnde hora noctis sexta est media nox, *l. qua ætate, ff. de testam, l. ideoque, ff. de vsucapion.* decima hora noctis est quarta castrensis vigilia, id est cum nox exacta est exceptis duobus horis, vt egregie exponit Stephan. Forcatul. *dicto loco.* Sicque accipiendum admonet Hieron. Gonçalez *dicta gloss.* 11. *num.* 37. illud Christi *apud Matthæum, cap.* 14. *& Lucam* 22. *Antequam gallus cantet bis, terme negabis.* Cum tum iam nox versus auroram inclinasset.

Licet ergo frequentius galli post mediam noctem, & circa auroram canant; hoc non ita perpetuum, & quasi naturale existit, vt multoties etiam ipsa luce, & noctis initio vocem proferant, veluti quotidie experimur, & sæpius audisse ante solitam horam cœnandi refert Gonçalez, *supra num.* 20. siquidem cum tunc galli cucurient, quãdo cibus in omne corpus digestus, & mirificatus est, teste Democrito apud Ciceronem, *lib.* 2. *de diuinat.* Forcatul. & Polidor. *supra* quacunque hora lucis, aut noctis id accidat exillarẽtur, & cantent operæ pretium est.

98 Quibus accedit pro diuersitate regionum, gallos etiam diuersimode vel citiùs, vel tardius cantare, vti hac ratione & non cantare solent. Nam Plinius, *lib.* 29. *cap.* 4. Ælian. *lib.* 3. *c.* 35. & Lælius Risciola *Horarũ successiuar. tom.* 2. *lib.* 12. *cap.* 7. *num.* 36. referunt Thessalonicæ in Macedonia vicum esse Nebam, vbi galli nullã vocem omnino emittant, præterquam si addatur collo circulos è sarmentis. Quod Cicadarum exemplo facillimesuadetur, quæ in locis opacis & vmbrosis non canunt, aut quidem parum, vnde Plinius, *lib.* 11. *cap.* 27. Solinus *polyhistor. cap.* 8. Pausan. *in Eliac. poster.* narrant, Cicadas in agro Rhegyno prope fluuium Cæcinam silere omnes, cum vicinæ Locrensium maxime sint canore. Cuius diuersitatis rationem ex vmbra, & humiditate præscribit Lælius Visciola, *dicto loco num.* 30.

99 Quod cum ita sit dubium & incertũ, plane euincitur, minime accedendum Rotæ existimanti sufficienter constasse de vacatione in mense Ordinario, ex quo apparuit eo tempore noctis vltimi diei præcidentis Apostolici mensis, quo obitus contigit, gallos cantasse. Quasi id fuerit irrefragabile signum elapsæ mediæ noctis, siue duodecimæ horæ, quæ finijt pariter & inchoat diem. Nec Securius adhærendum colligitur Baldo, *in cap. consuluit,* 24. *num.* 11. *de Offic. de legat.* qui galli cantum antecedenti diei esse adscribendũ, docet his verbis: *Ego tamen consulo quod Notarius ponat horam noctis, puta galli cantu, quod attribuitur diei præcedenti, vel horam matutinam, quod attribuitur diei sequenti.* Quoniam vt præmisimus, hac in re nil certum potest constitui, cum nec gallus certas sui cantus horas habeat; quo circa arbitrio iudicis relinquendũ putat Gonçalez, *num.* 25. vt pensatis circunstantijs, testium rationibus, alijsque coniecturis decernat, an sit gallicinio standum hac in re, vel non.

100 Qui quidem *n.11.* cautissime Episcopum acturum admonet, si antequam conferat beneficium vacans ad finem sui mensis, vel in principio illius, ea vlti na nocte quæ finem imponit mensi Ordinario, & principiū mensi Apostolico, vel è conuerso; faciat examinari testes de hora, & puncto obitus vltimi possessoris, & in ipso collationis instrumento annotauerit. Vt vel sic de tempore vacationis cesset controuersia, & an in mense Ordinario, vel Apostolico acciderit. Ita in simili docuerunt Baldus, Felinus, Tiraquelus, Polidorus Ripa, Tiberius Decianus, & Azebedus apud eundem Hieron. Gonçal. *num.* 14. Tutius asserentes, notarium semper horam noctis adscribere, vt ex ea appareat an antecedenti, vel subsequēti diei debeat actus adscribi, cum talis possit esse naturæ, vt vno die factus subsistat, altero vero omnino intercidat. Cæterum si ignorauerit notarius an fuerit media nox elapsa, adscribere debebit id factum in fine diei talis, & principio diei sequentis, quod verificabitur ipso puncto & hora mediæ noctis, siue in medio duarum dimidiarum noctium, vt in dicta *l. more Romano*, 8. *deferijs*, & *in dicto cap. consuluit, de Offic. de legat.*

At si nullis probationibus, vel coniecturis constare possit de hora vacationis, vtputa quia mane primi diei Ianuarij, verbi gratia, fuit in lecto mortuus repertus beneficiarius, nec appareat an ante, vel post mediam noctem obierit. Hoc in dubio Episcopus poterit beneficium prouidere, quia præsumptio stat pro eo, cui de iure communi prouisio omnium beneficiorum suæ diœcesis competit. Et nisi manifestè de reseruatione constet, non erit iure suo priuandus. Vt optime resoluit Nicolaus Garoa, *dicta* 5. *part. cap.* 1. *num.* 527. contra Gonçalez existimantem hoc casu actorem, siue ab Ordinario, siue à Pōtifice prouisum semper succumbere debere, vti nō probātem, possessorem vero absoluendum. Ex regula actore non probante, &c. Et cum sunt partium iura obscura cōtra petitorem iudicandum, *§. retinendæ, vers. commodum, de interdict. cap.* 2. *de probat. regul. cum sunt partium*, 11. *de regul. iuris in* 6. quibus affatim respondit Gonçalez *ibidem à num.* 530. *cum seqq.* 101

MINVTA HORÆ DECIMÆQVINTÆ.

Atio quare de horis Decimatertia, & Decimaquarta nil dicatur. 1.

Partus vt septimestris habeatur, centesimo octuagesimo secundò die, & quindecim horis à cōceptione natus esse debet, ibidē.

Paulus I. E. addidit Vlpiani computationi de septimestri partu, quindecim horas quas omiserat. 2.

Paulus, lib. 4. *sententiar. titul.* 9. *§. septimō mense, explicatur.* 3.

Vox maturior *apud Paulum, quid significet.* 4.

Maturior, pro primo accipitur, ibid.

Paulus, aliquanto post Vlpianum scripsit. 5.

1 Duodecima ad decimáquintam horam, Horographiæ nostræ stilus decurrit, nam etsi intercedant decimatertia, & decimaquarta, nec vnquam aut in libris nostris sonuerunt, aut numerantur. Decimamquintam vero etsi nullo plane iuris loco audierim, vnico tamen necessariò subaudiendam admonet egregie Federic. Bonauentura, *de octomestri partu, lib. 7. cap. 26.* à quo, nomine suppresso (vt & ferè omnia quę de partu scripsit) Alphonſ. Carrança desumpsit, *cap. 10. num. 12. & in notis ad l. 3. ff. de suis & legit. hared. num. 1.* qui verbis Vlpiani, *in dicta l. 3.* quibus partum centesimò octuagesimo die natum legitimum, & naturalem agnoscit, quindecim horas addendas putant. Eo videlicet, quia Vlpianus: *De eo autem*, inquit, *qui centesimo octogesimo secundo die natus est, Hippocrates scripsit, & Diuus Pius Pontificibus rescripsit, iusto tempore videri natum: Nec videri in seruitutem conceptum, cum mater ipsius ante centesimum octogesimum secundum diem esset manumissa.* At Hippocrates non scripsit de eo, qui centesimo octogesimo die tantum fuit natus, sed illius qui & post quindecim horas supra dictum spatium lucem vidit, vt ipsius verba eu incunt *initio opusculi de septimestri partu* iuxta Cornarij conuersionem, quæ sic leguntur: *Septimestres autem nascuntur centũ & octoginta duobus diebus ac dimidio, & insuper accedente diei particula.* Hoc est, centesimo octogesimo secundo die & quindecim horis, cum vigesima quarta parte alterius, vt ibidem explicat Galenus, Cardanus, Ferdinandus Mena, quibus adhæret Francisc. Valesius *controuerſ. lib. 2. cap. 11.* Ioannes Lalamantius, *in Commentarijs super libr. de septimestr. partu. Hippocratis, Schol. 1.* Vbi tot horas per quotam diei partem dicto textu esse intelligendas notat. Quas quidem Vlpianus aut breuioris scripturæ gratia, aut quasi minimum neglexit. Nisi dicamus cum Horatio Augenio, *lib. 2. de hominis partu cap. 9.* illas consulto vti non necessarias ad partus vitalitatem detraxisse. Quod & si omnino detestetur Carrança *supra*, tamen Federic. Bonauentura *assto lib.* &c. admittere videtur his verbis: *Quo enim loco illud dignum videtur animaduersione, Iureconsultum exactam illam Hippocratis septimestris spatij computandi rationem non esse secutum*; *cum quo tam partem, horas scilicet quindecim additas ab eo summa dierum 182. videatur despexisse.*

2 Idcirco Paulus vt diminutam Vlpiani computationẽ suppleret, septimo saltim mense natum partum esse opportere respondit, *in l. septimo mense, ff. de stat. homin.* vt superstes habeatur, testimonio Hippocratis. Qui non aliter septimestrem esse partum, aut talem dici admittit, quam si centesimum & octogesimum secundum diẽ, & quindecim horas cum quarta parte alterius egerit. 3 Sed clarius id fecisse videtur, *lib. 4. sententiar. titul. 9. §. septimo mense.* Vbi cum dixisset matres tam ingenuæ, quam libertinæ ciues Romanæ, vt ius liberorum consequtæ videantur, ter, & quater peperisse sufficiet; dummodo viuos, & pleni tẽporis pariant. Ita non multo post subdidit, quasi nobis apperiret quid pleni temporis nomine sit intelligendum: *Septimo mense natus matri prodest; Ratio enim Pythagorei numeri hoc videtur admittere, vt aut septimo pleno, aut decimo mense partus maturior videatur.* Septimum plenum dixit, id est, absque diminutione quindecim horarum (vti diceret) quas è computatione huius mensis detraxit Vlpianus. Alioqui quę ratio esse poterat, vt integri septimi mensis partus ad consequendum ius trium liberorum, vbi viuus & legitimi temporis sufficit, desideretur; cum natus post viginti dies & quindecim horas eiusdem, vitalis sit, & legitimus? Hippocratẽ audie vbi proxime: *Septimestres autem nascuntur centum & octuaginta duobus diebus ac dimidio, & insuper accedente diei particula, si enim primi mensis dies quindecim supputaueris, deinde*

deinde quinque mensium dies centū quadraginta septem & dimidiam (in vnde sexaginta enim diebus quamproxime duo menses perficiuntur) his igitur sic habentibus ad septimum mensem supersunt dies plures quam viginti: Et est tota summa dimidij anni, vna cum aliquantula diei parte.

4 Nec vox *maturior*, qua ibidem Paulus vtitur, hæc conturbat, cum alium esse partum septimestrem maturū supponere videatur, qui non septimo mése pleno, sed minus pleno nascatur, de quo *dictā l. septimo mense*, cū Alphonso Carran. *c.* 10. *num.* 12. qui ex Federico Bonauēt. desumpsit, *lib.* 7. *cap.* 26. iam pridem accepimus, *annalib. nostris de ætat. ad omnes human. actus requisit. anno* 1. *quæst.* 6. *num.* 40. Aliumque esse maturiorem perfecto iam septimo mense exeuntem, qui solus ad ius triū liberorum obtinendum proficere videtur. At nunc magis placet dictionem *maturior* comparate ibi positam, sed habito respectu ad partus decimestres, qui septimestribus maturiores sunt; ita vt sensus sit, rationem Pythagorei numeri admittere, vt vel maturus septimestris partus, vel maturior decimo mense editus matri prosit ad prædictum ius consequendum. Nisi dicamus verbum *maturior*, hic ea notione positum, vt primos pariendi terminos septimum scilicet, & decimum mensem significaret. Quibus saltim mulier peperisse debet, vt iuris sit triū liberorum particeps. Hoc enim sensu vsurpatum legimus apud Ouid. 13. *Metamorph.*

Si mora pro culpa est, ego sum maturior illo:

Id est, prior veni.

Sed siue hoc, siue illo modo interpreteris perspicuum manet, eo Paulum septimo mense pleno partum editum desiderasse, vt vel sic Vlpiani cōputo quindecim horas adderet, quas ille neglexit; scripsit enim Paulus multo post Vlpianum, & si coetanei fuerint, vt id omne egregie expendit & confirmat Federic. Bonauent. *dicto lib.* 7. *cap.* 37. tandem concludens: *Quid igitur mirum si Vlpiani sanctionem banc iam pridem ab eo in libris ad Sabinum diuulgatam Paulus ob occulos habens, quasi eam explicaret, illudque adderet, quod Vlpianus tacuit; cum eum non lateret hoc dierum* 182. *internallum, quod Vlpianus iam receperat, ex eiusdem Hippocratis sententia, & primum esse tempus pariendi, & spatium septimestre constituere, quod tamen non dixit Vlpianus; libro decimonono responsorum scripsit ipsi Vlpiano consentiens septimo mense nasci perfectum partum iam receptum esse propter Hippocratis autoritatem? receptum enim iam esse intellexit præsertim ab Vlpiano in suis libris ad Sabinum.* Quæ verba maximè nostram explicationem confirmant.

MINVTA HORAE VIGESIMAE.

Dies ciuilis spatio viginti & quatuor Horarū concluditur, 1

Marito licet deprehēsum adulterum viginti horis retinere testādæ rei causa, 2.

Marito in adulterum non nisi diaria potestas erat, 3.

L. Capite quinto 25. *vers. quid ergo, ff. ad leg. Iuli. de adult. enucleatur,* 4.

Etiam si adulter dum à marito depre- hen-

Frequens

1
FRequens ciuilis diei mentio in libris nostris occurrit, id est, illius, qui spatio viginti & quatuor horarum concluditur, *l. more*, 8. *ff. de ferijs*. Inde est, viginti, aut viginti & quatuor horarum spatium nonnullis casibus obseruari, & si de horis XIII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. XIX. XXI. XXII. & XXIII. Nec verbum quidem legatur. Præfiguntur enim marito, cuius animus non ad san-
2 guinem, nec ad cædes, vt Quintilianus ait, & Brison. *lib. singulari ad leg. Iuliam, de addult. pag. mihi*, 116. Viginti horæ, vt totidem adulterum retinens, testes aduocet, ius suum, vel hoc modo incolume reseruans, *l. capite quinto*, 25. *ff. ad leg. Iul. de adult.* Vbi ita Vlpianus: *Capite quinto legis Iuliæ, ita cauetur, vt viro adulterum in vxore sua deprehensum, quem aut nolit, aut non liceat occidere, retinere horas diurnas, nocturnasque continuas non plusquam viginti, testandæ eius rei causa*. Consentit Michael Attaliata Græcus interpres Synopsis, *titul*. 70. *vers. si maritus*, cuius hæc series: *Si maritus deprehendat adulterum, quem non liceat, aut nolit occidere: potest eum retinere viginti continuis horis, & testes inducere, futuros in accusatione testimonio, quod deprehensus in adulterio fuerit. Eadem, et pater mulieris facere potest*. Obfirmat Petr. Gregor. *in præludijs optimi Iurisconsul-*
3 *ti, lib*. 4. *cap*. 10. *num*. 8. Barnab. Brisonius *vbi proxime*, exiguo autem hoc tempore legem retentionem circumscribere subdens, quod priuato homini non sit diutius nocentis permittenda custodia, cum publicæ carceres ad eam rem habeantur. Mihi tamen non displicet, ideo sic statutum, qui mariti in adulterum deprehensum, non nisi diaria potestas erat; debebat enim, vt excusationi esset locus, & incontinenti factum constaret, intra diem à deprehensione munus suum exequi, quod ni fecisset, nullæ iam partes iudicis in illo manebant. Insinuat Attaliata, *supra vers. permittitur patri*, ibi: *simul autem debet ambos occidere, non hunc hodie, illum post dies*. Et patet ex *dicta l. capite quinto*. Vbi diurnis, nocturnisque continuis horis adulterantem retinere marito indulgetur; sed non pluribus viginti, vt vel sic demonstraret, reliquas quatuor horas aut cædi, aut remissioni ad iudicem, Magistratum, que loci inseruire debere.

Hæc ergo quasi viam muniunt ex-
plicationi *dictæ l. capite quinto, vers.* 4
quid ergo. Vbi ita quærit Vlpianus: *Quid ergo si euaserit?* (adulter nempe) *an reductus custodiri viginti horis possit? Et putem hic magis dicendum reductum retineri posse, testandæ rei gratia*. Quod ita subintelligendum admoneo, dummodo intra diem reducatur, & custodiatur; quoniam si elapsis decem horis v. g. post deprehensionem fuerit reductus, non amplius, quam per quatuordecim horas continuas poterit custodiri. Hocque sensisse videtur Attaliata, *loco proxime adducto eo vers. Si vero dum occidit adulterum, filia fugerit eo non dissimulante, ac persequutus post horas aliquot*, (non maiores viginti) *apprehenderit: incontinenti videtur occidere*. Quæ sunt verba Consulti, *in l. quod ait*, 23. *§. fin. ff. ad leg. Iul. de adult.* Ex qua ita obseruat D. Franc. Cuenca *de sui defensione, lib*. 3. *quæst*. 4. *num*. 53. etiam subdens ex Augustino Arimin. *ad Angelum de maleficijs, verb. que ay adulterato la mia dona, num*. 21. quod & si filia fugiens in castro occlusa tueretur, paterque eam obsessam post quinque aut sex menses occiderit, dicitur filiam incontinenti occidisse. Quod verum fatemur, cum toto eo tẽpore pater fuisset in persecutione, nec antea potuisset interimere. Sed licet hoc respectu occisionis admittendum videatur, respectu tamen priuatæ carceris, & detentionis adulteri à patre, vel marito minime procedet; cũ aliud lex decreuerit, *in dicta l. capite quinto*, id tantum ad viginti horarum spatium producens, vt retulimus.

Hinc meritò notat Iacob. Cujat. *de* 5
præscrip. cap. 2. *in fine*, lapsum Græcorum, qui sub titulum *de duobus diebus* casum

casum *dictæ l. capite quinto*, proponũt, ex Basy. *lib.* 60. *titul.* 37. *cap.* 24. vt constat ex Eustathio, *de temporibus & interualis*, vbi eadem rubrica *de duobus diebus, num.*3 hæc leguntur: *Si maritus, aut pater adulterum in vxore, vel filia deprehenderit, quem nolit, aut non liceat occidere: viginti nocturnas diurnasque horas eum retinere debet, rei testandæ causa.* Potius enim ad horas, vel ad titulum vnius diei spectat; quo loco rectius Dinus *de præscriptionibus*, & Cujatius supposuerunt.

6 Ad exemplum huius definitionis, quasi generali regula constituunt interpretes, semper, & quocunque casu priuatis ius permittit aut debitoris, aut nocentis apprehensionem, siue inclusionem; debere apprehensum intra viginti horas iudici manifestari; vt post Bartol. & cæteros antiquiores obseruant Tiberius Decianus, *criminal. tom.* 2. *lib.* 7. *cap.* 10. *num.* 3. Farinac. (qui vt dicit Fontanela *de pactis nuptialib. clausf.* 4. *gloss.* 15. *num.* 16. *is vnus est, qui in materia criminaria vix locum alijs reliquit vllum, quo possent fimbrias extendere, ac suæ eruditionis specimen commonstrare*) *tom.* 1. *praxis criminal. quæst.* 27. *à num.* 21. Camil. Borrel. *controuersiar. iuris, controuers* 10. *num.* 1. Baius *in praxi, lib.* 1. *cap.* 24. *num.* 5. & ex nostris Gregor. Lopez *in l.* 5. *titul.* 7. *part.* 7. *gloss. vlt. & in l.* 2. *gloss.* 1. *titul.* 29. *ead. part.* expresſius Didacus Perez, *in l.* 17. *vers. quæramus tamen, titul.* 14. *lib.* 2. *Ordin.* Azeuedus, *in l.* 7. *num.* 10. *tit.* 23. *lib.* 4. *Recopil. & in l.* 4. *num.* 9. *titul.* 4. *lib.* 8. Quibus in locis perperam pro viginti horis, viginti & quatuor scribit, auctoritate *dictæ l. capite quinto*, Bobadilla *in politica, lib.* 3. *cap.* 15. *num.* 14. *& lib.* 5. *cap.* 3. *num.* 8. *in fine.*

7 Vnde taxandus venit quotusquisque censet, teste Iodoco Danahuderio *in practica criminali, de captura, cap.* 15. *num.* 6. & Farinacio *supra*, infra sex horas debere retentum iudici manifestari: quoniam vt præcitati edocent, & præsertim Anton. Gomez *variar. resol. tom.* 3. *cap.* 9. *titul. de captura reorum, num.* 3. ad finem, *vers. item adde.* Proposita opinio, quæ viginti horas in id præfigit, non solum verior, sed & communior apparet.

Quam vtique temperandam constituo, dummodo licuerit priuato, aut alio cuilibet propria auctoritate, & sine iudicis mandato siue criminis, siue debendi reum capere, tunc enim præfata viginti horarum detentio ipsi licebit ex præscripto *dictæ l. capite quinto.* 8
Quæ in addulterum scripta est, quem non solum retinere, sed & interficere impune pater, vel maritus poterant. Est enim, vt loquitur Ioan. de Platea *in l.* 1. *ante finem, vers. & nota quod tenens aliquem, C. de Cohor. Princ. lib.* 12. Isto casu captura ab initio licita, sed retentio vltra viginti horas illicita. Cæterum si deprehensio fuerit iniusta, & in casu non permisso, tunc etiam si non maiori spatio viginti horarum, sed minori, & momentaneo, priuati carceris crimen admittitur, & ipsius pœna succedit, iuxta Bartol. Decium, Clarum, & Bossium, quibus accedit Tiberius Decianus, *vbi nuper num.* 2. Farinac. *dicta quæst.* 27. *num.* 22. & 24. hanc opinionem communem appellans.

Qui & illo casu idem præfiniunt, 9
quo habens facultatem apprehendendi, eo tamen animo exequitur, vt nec post viginti horas ad iudicem, detentũ adferat, sed priuato carcere retineat. Efficit enim talis animus, vt vel sola momentanea inclusione statim, & à principio reus priuati carceris habeatur. Ex mente Bartoli, Saliceti, & Fulgosij, *in l.* 1. *C. de priuat. carcerib.* & eiusdem Bartol. *in dicta l. capite quinto*, quos Decianus adducit *dicto, num.*

Nisi causa correctionis id fieret vel 10
à patre, marito, Domino, aut Abbate, & similibus: à quibus filius, vxor, seruus, aut Monachus vt licitè capitur, & retinetur, alligaturque etiam vltra viginti horas absque metu priuati carceris, & ipsius pœnæ, veluti multis comprobant Tiberius Decianus *supra, à num.* 4. & Prosper. Farinac. *dicta quæst.* 27. *num.* 25. *& seqq.*

Vel

11 Vel nisi debitor, siue fur mandato iudicis à creditore, vel Domino rei furatæ captus, cum ad publicam carcerē duceretur, ab ipsis loco beneficij impetraret, vt domi retineretur quasi in pignus, donec plene satisfecerit: ne fortè in publicis carceribus detentus, ab alijs creditoribus arrestaretur. Cum enim volenti & optanti nulla fiat iniuria, imò gratia, & beneficium, *l. cum donationis*, *C. de transaction.* Hoc casu nullum priuati carceris crimen admittitur, aut ipsius pœna incurritur ex simili retentione vltra viginti horas. Argumento, *l. 3. §. si quis nolentem*, *ff. de liber. homine exhibendo*, cuius auctoritate ita docet Alberic. *in l. Vnic. num. 2. vers. quæro de quæstione*, *C. de priuat. carcerib.* Gigas *de crim. læsæ Maiestat. lib. 1. titul. qualiter & à quibus crimen læsæ Maiestat. commit. quæst. 35. num. 10.* Tiber. Decianus *dicto cap. 10. num. 8. & 12.* & Farinac. alios adducens *dicta quæst. num. 30.*

12 Vtrum autem detinens meretricem libidinis causa vltra viginti horas, sit reus priuati carceris solet dubitari? in qua quæstione negatiuam partem defendunt Bartol. *in leg. verum*, *ff. de furtis*, Angel. *de malefic. verb. qui iudex dictum Caium*, *num. 10.* Neuiçan. *in Sylua nupt. lib. 4. num. 46. vers. facit, quia includens meretricem*, Bossius *titul. de pluribus violent. num. 62.* Follerius *in praxi criminal. verb. item quod commisit crimen læsæ Maiestatis*, Bertazol. *Consil. criminal. 426. num. 2. in fine, lib. 2.* & alij per Farinac. *supra num. 31.* Hortens. Caualcan. *de brachio Regio in fragment. 6. part. fragm. 38.* Idque ea ratione, quia hoc casu nec iniuria, nec vi mulier detinetur; sed concupiscentiæ potius causa & ipsa annuente, quæ omnia priuati carceris crimen excludunt, ex proximè notatis.

Nilominus affirmatiuæ, vt veriori accedentes Gigas *vbi supra num. 12.* & Tiberius Decian. *dicto loco, num. 11.* indistinctè affirmant, quamlibet mulierem, etiam meretricem retinentem aliquo momento, explendæ libidinis occasione, reum effici priuati carceris, quoniam iste non est ex casibus, in quibus licet à principio detinere, prout licet in specie, *l. capite quinto*, *de adulterijs*; sed imò ex his, in quibus capere non licet.

In hac ergo ambigua quæstione, quā nec ausus fuit definire doctissimus Farinacius, partem affirmatiuam, vt securiorem eligo, inconstanterque profiteor; meretricem detinentem, licet maiori spatio viginti horarum, nullum priuati carceris crimen admittere. Quia & si verum sit eiusmodi retentionem minime, nec momento permitti vti peccaminosam; hoc tamen non sufficit, vt priuati carceris pœnæ sit locus, sed alteri libidini, & incontinentiæ debitæ. Priuati ergo carceris delictum non perpetratur nisi ab eo, qui nolentem & inuitum iniuriæ causa recludit, quod de meretrice proposito casu nemo dicet.

Imò nec de eo, qui ita leui, & facili carcere, quamuis post viginti horas detinebatur, vt nec magno negotio posset ad libitum exire. Ita Carrerius *in praxi titul. 3. de homicidio, & assassinio, §. circa quartum, num. 37.* Bertazol. *Consil. criminal. 426. num. 5. vol. 2.* vbi id extendit vt locum habeat, Etiā si cum difficultate posset exire, vel aufugere. Quod displicet Deciano *dicto cap. 10. num. 13.* vbi propositam sententiam sic intelligendam admonet ex mente Angeli, quando carceratus non simpliciter de facili, sed multum de facili poterat aufugere, cui & consentit Farinac. *supra, num. 32.* 13 14

Nec requisita ad priuati carceris crimen reperiuntur in eo, qui ex antiqua consuetudine vltra viginti horarum spatium delinquentem, aut debitorem includit Alex. *Consil. 233. num. 13. vol. 6.* Iason, *in l. de quibus*, *num. 8. ff. de legib.* Tiber. Decian. *supra, num. 14.* Nec in recludente Bannitum, quē occidere licebat Gigas *de crimine læsæ Maiestat. lib. 1. titul. qualiter & à quibus, &c. quæst. 35. num. 9.* Bertazol. *Consil. 429. num. 1. in fine vol. 2.* Farinac. alios adferens *dicta quæst. 11. 33. & 34.* Vel in eo qui non vsurpandæ iuris- 15 16

X

17 iurisdictionis animo, sed ex iusta alia causa, vtputa alicuius proditionis metu aliquem domi retinuit. Bertazol. 18 *dicto Consil.* 426. *vol.* 2. Farinac. *ibi proxime, num.* 35. *in fine.* Siue in Scholastico, cuius fauore in ductum extat, vt possit scriptorem detinere incompedibus, vt librum iuxta pacta conscribat, *gloss.* 1. *in l. stipulatio, §. fine autem, ff. de noui operis nunciatione,* 19 Tiber. Decian. *supra, num.* 15. Aut in iudice incompetente malefactorē detinente, cum etsi non actu, habitu tamen iurisdictionem obtineat, quæ ad exclusionem priuati carceris sufficit, Tiber. Decian. *ibid. num.* 16.

20 Secus verò de iudice incapace, vt laici respectu clerici dicendum est; huic enim minime licet Ecclesiastici fori subditum vltra præscriptū viginti horarum spatium, etiam ex grauissimo delicto detinere, *gloss. & Bartol. in dicta l. capite quinto*, Camil. Borrel. *Consil.* 68. *num.* 16. Zenedus plures referens, *quæst.* 26. *num.* 3. Farinac. *in praxi, quæst.* 8. *num.* 118. Bobadilla, *in polit. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 327. Curia Philip. 3. *part §.* 11. *num.* 4. Ambrosin. *de immunitate cap.* 18. *num.* 34. Castr. & Diana apud Garciam *de excellent. sacerdot. tract.* 1. *diffic.* 3. *dub.* 2. *punct.* 2. 21 *num.* 24. Quod si à priuato aliquo clericus reluctans, & inuitus, licet momento parietibus conclusus detineretur, vtique in canonis sententiam incideret, *cap. nuper* 29. *§. nos igitur, de sent. excommunic.* Zanet. *de contrarietate inter ius ciuile & Canonicum, num.* 325. & alijs adductis Tiberius Decian. *dicto cap.* 10. *num.* 22. qui id etiam procedere *ex dicto, cap. nuper,* asserit, quamuis clerici corpus non tangatur, sed includatur solummodo. Cui consentiunt plures apud eundem Garciam *supra, punct.* 2. *num.* 13.

22 Illud tamen in proposito non omittam, spatium scilicet viginti horarum de iure communi ad manifestationem eorum statutum, quos priuatis adprehendendi potestas inest; nouissimo iure Regio apud nostros, ad viginti & quatuor fuisse auctum (instar statuti Romani, cuius formam describit Farinac. *dicta quæst.* 27. *num.* 21.) vt patet ex *l.* 2. *titul.* 14. *lib.* 8. *Recopil.* Vbi casus referendo quibus priuati carceris crimen temere admittitur, ita inquit: *Y entiendase ser carcel priuada, saluo si el acreedor prendiere a su deudor, que se vaya huyendo, o tuuiere poder, o facultad que su deudor le aya dado por escriptura para que lo pueda prender no le pagando su deuda, entregandole toda via en estos dos casos a la persona que ansi prendiere dentro veinte y quatro horas a los Alcaldes ordinarios de el lugar mas cercano, que no sean sugetos al dicho acreedor.* Et vt 23 id obiter notem huius l. decisione validum supponitur pactum scripto initum, quod liceat creditori propria auctoritate capere debitorem, vt patet ibi: *O tuuiere poder, o facultad que su deudor le aya dado por escriptura para que le pueda prender.* Ex sententia Innocent. *in cap. ex rescripto, de iure iurando,* contra Dinum *in l. alia causa, §. eleganter, ff. soluto matrim.* quem sequuntur Bartol. & alij *in l. in perium, de iurisdict. omnium iudic.* Tiber. Decianus *dicto, cap.* 10. *num.* 15.

Perperā enim Azebedus *in l.* 7. *num.* 10. *titul.* 23. *lib.* 4. *Recopil.* ipsius ver- 24 bis *dictæ l.* 2. dispositionem eo probari itidem arbitratur, quod satellitibus, siue alguacelis iniungit, vt quos citra superioris mandatum adprehenderint, statim in earcerent; & si nocte id fecerint, teneantur die sequenti notum iudici facere, vt habetur *eo vers. Y mandamos so la dicha pœna, que los que ansi fueren presos por los nuestros Alguaciles, hallandolos delinquiendo, antes que los metā en la carcel, los trayan ante los dichos Alcaldes, y justicias, y les digan la razon de la prision, para que hagā justicia. Y si los prendieren de noche, los pongan en la carcel, y luego por la mañana otro dia lo hagan saber a los dichos Alcaldes y justicias, para que hagan lo que por ellos les fuere mandado.* Quod prius cautum fuerat *l.* 1. *titul.* 14. *lib. Ordin. Regal.* Quibus locis tantum abest, vt spatio viginti quatuor horarum satelitibus permittatur detentio Reorum, quos siue

sine mandato capiunt; quod imò protinus iuueantur publicis vinculis mancipare, reseruata obligatione factum intimādi iudici, in mane sequētis diei, & non vltra, si captura nocturno tempore contigerit.

25 Huc respicit *l. 43. titul. 18. lib. 6. Recop.* quæ liberè cuicumque permittit earum rerum apprehensionem, quarum extractio extra Regnum prohibetur; cum illas iam prope confinia ipsius conuehi prospexerint. Dum tamen eas intra viginti quatuor horas apud proximioris loci iudicem consignent. Sic *præfata l. Mandamos y permittimos, que qualesquier vecinos, y moradores de qualesquier Ciudades, villas y lugares de nuestros Reynos, que fallaren que sacan las cosas vedadas, y fallaren, que las sacan dentro de vna, o dos leguas de los fines de nuestros Reynos; que por su propia autoridad las puedan tomar, y las traygan al lugar mas cercano dentro de veinte y quatro horas, y lo notifiquen luego a la tal justicia de el tal lugar, &c.* notat Roderic. Suarez *allegatione, 18. num. 8.* Bobadil. *in polit. lib. 4. cap. 5. num. 13. & 25.* & Azebed. *in dicta l. num. 3.* vbi inquit, eum, qui intra dictum horarum numerum res apprehensas nō manifestauerit, descripserit, & annotauerit, fraudis suspicione proculdubio aspergi. Quia vt regulare est, spatio dicti temporis constringitur propria auctoritate aliquem, vel aliquas res capiens iure permittente, iudici manifestare.

MINVTA HORAE VICESIMAE QVARTÆ.

primo, vel secundo sonanti horologio sit standum? 31.

Terminus obijciendi, aut accusandi judices in causa syndicatus numeratur ab hora euulgata sindicationis, ad similem post triginta dies huic rei legibus designatos, 32.

In computando termino sindicationis an primo horologio standum sit, cum alia nondum sonauerint? 34.

Si horæ sonitus fauorabilis sit reo, standum est primo horologio, secus vero si fuerit odiosus, 35.

In pœnalibus post certam horam, vt puta in solutione decimæ ab executato, in addictione redditus Regalis, in venditione iudiciali ad certam horam præsignata, in multa non venientis ad Concilium, vel forum Prætoris tempore consueto, & tandem in amissione armorum post horam quietis, non primo, sed posteriori horologio standum erit, 36.

Plura horologia habent se tanquam plures opiniones probabiles, quarum alteram potest quis tute sequi, 37.

Vbi plura sunt horologia, ad similitudinem testium maiori & certiori numero accedendum erit, ibid.

Non est Iurisconsultis indignum de crepitaculis horologiorum disputare; nam diminutissimis rebus disserere illis conuenit, ibid.

Alexander consilium de Asino scripsit, ibid.

An si extrema pars septuaginta & duo horarum in causa decimæ executionie incidat in diem solemnis supplicationis, processionis, aut alterius publicæ lætitiæ, debeat in dictas horas computari, vel ex illis deduci, 38.

Feriarum tempus non præstat excusationem in his, quæ sine Prætore fieri possunt, ibid.

Qui præuidere potuit impedimentum futurũ, vt debito tempore soluisset, si antea non soluit morosus dicitur, 39.

Cum finis termini incidit in feriatum, ne damnum sequatur, eo res peragi potest, 40.

Festiuis diebus ab omni opere, etiam forensi est quiescendum, 41.

Citatus vt intra certum diem compareat excusatur si feriatus sit dies, 42.

Dies impedimenti non computatur in termino, 43.

Tempus nisi liberum assignetur, integrum dari non videtur, 44.

Consanguineus, cui ex causa retractus res adiudicata est, si intra viginti quatuor horas pretium soluere teneatur quarum pars incidit in festum, vel diem solemnis processionis, an sequenti die soluens liberetur? 45.

Qui certis adhibitis solemnitatibus debitam pecuniam intra certum terminum soluere tenetur, excusatur si terminus incidat in feriatũ, secus si particulari solatione satisfaciat, 46.

Solutio quacunque hora licet intempestiua facta releuat, dummodo intra terminum fiat, 47.

Filius nõ aliter natus quo ad patris successionem

1 PER duodena regit mūdi Sol aureus astra, vt cecinit Virgil. *lib.* 1. *Georgic.* singulis viginti quatuor horis Orbem suis radijs lustrans eo modo, quo à diuino spiritu Ecclesiast. 1. *vers.* 5. describitur: *Oritur sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur: Vbique renascens, girat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem: lustrans vniuersa in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur.* Qui qui-
2 dem cursus diem constituit, quem aliqui naturalem vocant, vt notat Casaneus *in Catalogo gloriæ Mundi, part.* 12. *Considerat.* 42. & 43. Franc. Castrac. *de Societatibus offic. cap.* 62. Azebedus *in Curia Pisana, lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 3 & *in l.* 4. *titul.* 4. *lib.* 7. *Recop.* noster D. Alphons. Perez de Lara vir quidem incomparabilis memoriæ, & infinitæ pœne lectionis, *de anniuersar. & cappel. lib.* 1. *cap.* 9. *num.* 22. & nos legalem, aut ciuilem vocitamus ex *l. more,* 8. *ff. de ferijs*, indicāt *gloss. in l.* 2. *de verbor. sig.* & *in Auth. de hæredib.* & *falcid.* §. *hinc nobis, verb. cura, collatione* 1. Ripol. *variar. resolut. cap.* 5. *num.* 143. Et alij, quorum in eandem rem diuersis locis meminimus. Quod præsensisse mihi videtur Zeno Veronensis *Sermon. vltimo* illis verbis: *Sol quotidie nascitur, eademque die qua nascitur moritur. Nec tamen instantis finis sorte territur suos vt repigret cursus, vt horas ac momenta producat, vt saltem paulò diutius diei sui moretur in vita, sed fideles semper, semper intrepidus ad sepulchrum noctis cognatæ contendit sciens in ipso se habere quod vinit; denique adimitur ei ortus si ei aufertur occasus.* Cuius mentem cum nec satis percepisset vir aliòquim celeris ingenij Gasp. Barth. *aduersar. lib.* 42. *cap.* 15. quasi de naturali die, aut lucis tantum spatio meditaretur, incautius ab eo dictum arbitratur: *eadem die moritur*, Dies enim, inquit, cum sole interijt, nec longius illius spatium, vt in eo mori Sol dici possit.

Hinc pientissima Mater Ecclesia, 3
quæ huius diei viginti & quatuor horarum formam obseruat nullum ieiunare absque aliqua comestione vltra prædictum spatium permittit, *cap. sint tibi, cum seq. de consecrat. dist.* 5. biduo enim, vel triduo ieiunare nequaquam patitur, *cap. non dico, ead. dist.* vbi D. Hieronymus: *Non dico hebdomadas*, ait, *non dico ieiunia duplicata; Sed saltem singulos dies absque ciborum luxuria transigamus.* vbi *gloss. verb. duplicata*, notat duobus diebus continuis inhediam

diam minime sustinendam, *cap. literas, de tempor. ordinat.* Ecclesia ergo, vt optime ratiocinatur Paul. Zachias *Medico-legal. lib. 5. titul. 1. quæst. 1.*
4 *num. 28.* Non intendit ex abstinentia, quam præcipit in ieiunio inducere famem illam in extremo gradu, aut non naturalē, sed indigentiam tantum quādam primi generis, ex qua & caro affligitur, & spiritus promptior ad sua munera existit; atque ea de causa non permittit hominem, præter consuetudinem assumendi alimenta vltra spatiū diei vnius ieiunare, *dict. cap. non dico,* ne in famem illam morbosam, aut alia peiora incidat symptomata: Quin &
5 ob hanc ipsam causam rectè conceditur licentia præueniendi horam refectionis in ieiunio destinatam ijs, qui Stomachos exquisitioris sensus sortiti, & suctum ventriculi ocius & molestius persentientes, in prædicta Symptomata, in Lipothimiam, & huiusmodi labuntur. Hinc Hebræi adeo graue & nobiscum duorum dierum ieiunium, maximè si illis nihil penitus comedatur iudicant, vt parient quadraginta dierum ieiunio, in quo non continuatis diebus ieiunetur. Ita Aloisius Nouarin. *Schediasm. Sacro-prophan. lib. 8. cap. 16. num. 84.*
6 Nec quod biduo Apostoli ieiunauerint, *cap. Sabbato, de consecrat. dist. 3.* ibi: *Nam vtique constat Apostolos biduo isto & in mærore fuisse, & propter metum Iudæorū se occultasse. Quod vtique non dubium est in tantum eos ieiunasse biduo memorato, vt traditio Ecclesiæ habeat, isto biduo Sacramenta penitus non celebrari.* Et plerique fideles in primitiua Ecclesia, qui à parasceue vsque ad Auroram Dominicæ resurrectionis nullum gustabant cibum. Vt Sanctus Dionysius Alexandrinus obfirmat his verbis: *Siqui autem non modo non transmisisis, sed ne ieiunatis quidem, vel etiam in delicatis, opiparisque conuiuijs consumptis præcedentibus quatuor diebus, ad duos, eosque solos extremos dies cum venerint, illi à se cibo non gustato transmisis parasceue, & Sabbato, magnum quid & egregium se facere existimant, si ad Auroram vsque permāserint: Non existimo eos ex æquo certamen subijsse cum ijs; qui se pluribus diebus prius exercuerunt.* Refert idem Aloisi. Nouarin. *dicto lib. 8. c. 22. num. 118.* Et fieri solitum à nonnullis his temporibus passim obseruatur, qui huius bidui ieiunium *el traspasso* vocitant.

Hoc inquam minime superiora infringit, quia vt *in dicto cap. non dico,* ad finem admonet doctissimus Turrecremata, licet duobus diebus continuis non sit abstinendum à cibo, propter defectum naturæ; tamen vbi non timetur huiusmodi defectus non est peccatum tanto tempore ieiunare: Si fiat ab aliquo præsertim aliqua inspiratione diuina: Sicut multi olim dicantur ieiunasse duobus, vel tribus diebus sine cibo, quibus nec audacter fecerim si Apostolos ipsos adscripserim, vtpote cœteros meritis & sanctitate præcellentes. Quo referendum videtur scriptum à Philone Iudæo, *lib. de vita* 7
contemplatiua. Aegyptiacos Patres, in Eremo, qui maximis ieiunijs carnē macerabant, ad sextam diem ieiunos mansisse; sed tamē nunquam hunc terminum pertransisse. Et alia quorum memoriam fecit Federic. Bonauent. *de octomestr. part. lib. 6. cap. 62.* Et nouissimè eximiæ literaturæ vir & amicus noster D. Franc. de Cuenca *in Scholijs ad commanda instrum. claus. 33. à num. 33.*

Vnde subinfertur, nequaquam à 8
mortali excusandos immanissimos Iudices, qui vt facilius veritatem, & vt proprius dicant, quam ipsi veritatem optant tormentis extorqueant; non antea miseros de crimine notatos quæstioni exponunt, quam prius intolerabili inhedia vltra viginti quatuor horas cruciauerint. Res quippe v.t iniquissima, & Christiano iudice prorsus indigna. Etenim sicut torquendus non debet teneri ligatis manibus per spatium temporis ante torturam, vtpote admonet Prosperus Farinac. *prax. criminal. tom. 1. quæst. 38. n. 37.* Quia 9
plus patitur in eiusmodi ligatura, quā in ipso æquleo: Nec exquisitis insolitisque

ſitiſque cruciatibus, etiam in atrotioribus affligi poteſt, vt idem exclamat *ibidem num.55.& ſeqq.* quanto rectius dicendum erit prædictum longiſsimæ famis, quaſi tormentorũ immane præludium penitus à foro exulandum, & non niſi graui culpa poſſe à iudicibus experiri. Maxime cum hæc potus &
10 cibi carentia ſit tormentum & quidem immaniſsimum, truculentius quam gladius belli, aut peſtis, vt inquit D. Hieronym. *ſuper Amos, lib.3.* Et nonnullis oſtendit Ioan. Baptiſ. Pontanus *de aliment. cap.1. num.1.* & Mart. Colerus *ſimili tract.1. cap.1. num.12.* vnde Carrer. *in praxi de tortura, §. circa tertium, num.24.* inquit, *tormentis extractam illius confeſsionem videri, cui eſus, & potus carceribus fuit denegatus,* conſentit Mart. Coler. *dicto lib.1. cap.43. num.84.* Aſſerens inhedia tortum confitentem ſe hoc, vel illud admiſiſſe, ſibi non præiudicare, niſi ad fuerint ſufficientia indicia ad torturã, & in confeſsione poſtea ſponte, & libere eduliorum facta copia perſeuerauerit, ex Bart. *in l.1. §. Diuus Seuerus, n.2. ff. de quæſt.* Angel. de Aretio *tract. de malefic. verb. quod fama publica, num.99.* Chil. Konig. *in Proceſſ. cap.2. num.22.* At tormentum vnum poſt aliud, nullo interiecto ſpatio, infligi prohibetur, vt poſtmodum conſtauit.

Cæterum vt cibi hæc indigentia, ſpatio viginti & quatuor horarũ torquendum, vtpote ad internetionem vexat; ita & earundem horarum quies, & laxatio poſt eculeum ita reficit, & præteritæ quæſtionis metum excutit, vt vel hac ratione elapſo eiuſmodi viginti & quatuor horarum interſtitio, & non antea debeat tortus ratificari, ex doctrina Iacobi Butrigarij *in l.2. C. de cuſt. reorum,* aſſerentis quæſtionẽ paſſum debere quieſcere ſaltim per vnum diem naturalem poſt torturam, antequam ducatur ad tribunal, vt ratificetur Greg. Lopez *in l.4. verb. otro dia, tit.30. part.7.* Dueñas *regul.1156. limit.3.* Iulius Clar. *in prax. lib.5. §. fin. quæſt.94. num.1. ad medium,* Ant. Gomez *tom.3. variar. cap.13. num 24.* Bobadil. *in polit. lib.5. cap.3. num.83.* Inſinuat Farinac. *prax. crim. tom.1. quæſt.38. num.91.* Ioann. Machad. *in Perfect. Conf.2. part. lib.2. tract.3. docum.6. num.6.* & nouiſsimè P. Petr. de los Angel. *in prax. iud. Regularium, part.1. cap.24.* & confirmatur dicta, l.4. ſeptem partiti noſtri iuris ibi: *De que los preſos fueren metidos a tormẽto ſegun que de ſuſo diximos, è ouieren dicho lo que ſupieren ſobre aquello porque los atormentaron, e ouieren eſcrito ſus dichos de ellos, deben los tornar a la priſion do ſolian eſtar antes que los atormentaſſẽ, e mager que alguno de ellos conoſcieſſe quando le atormentaſſen aquel yerro ſobre que lo puſieron a tormento, non lo debe por ende el juzgador mandar juſticiar luego, mas tornelo a la priſion faſta otro dia, e de ſi facer que lo aduzgan otro dia antè el, e decirle anſi, &c.* Formulam ratificandi præſcribit.

Et licet Gregorius *vbi proximè* ſentiat, hac lege minime probari tranſcurſum viginti & quatuor horarum neceſſarium poſt tormenta ad ratificationem, ſed tantum eo ipſo die inflictæ quæſtionis reum quieſcere debere, ſequentique adducendum ratificandæ confeſsionis cauſa: Iudicio meo fallitur (liceat ita de tanto viro loqui) quoniam verba illa: *Mas tornelo a la priſion faſta otro dia, e de ſi facer que lo aduzgan otro dia.* De legali die viginti quatuor horarum, cuius noſter ſermo ſunt accipienda: Alioqui tortus v.g. vndecima hora noctis, poſt duodecimam poſſet ratificari, quod nemo dicet, cũ rationi ipſi repugnet, qua hæc temporis intercapedo inducta agnoſcitur, videlicet, vt reus depoſita formidine tormentorum, quæ fuit perpeſus, liberius confiteatur, quod ne vix quidẽ mediocri horarum circulo eueniet. Imò quocunque tempore ante lapſum viginti quatuor horarum ad ratificationem interrogetur, ſtatim à tormento interrogatus videbitur. Argumento *l. quod ait lex.23. §. fin. ff. ad legem Iuliam de adult.* ibi: *Et interpoſitis horis,* quas viginti eſſe oportere, *ſupra Hora* 12

20. adno-

20. adnotauimus: Cuius testimonio & Andr. Carrerius *in indice praxis criminalis, verb. tortura, vers. adde quod si quis*, debere esse interuallum de confessione ad ratificationem, ideoque illud saltim viginti horarum agnoscit. Vti & fecisse videtur Vmbertus Locatus *in prax. iudic. Inquisitor. verb. tortura. vers. solent hic*. Et si prorsus illius loci scripturam suspectam habeam, proque vigesimaquarta hora, vigesimam tantum positam crediderim, vt nec male sequentia demonstrant, *puta die sequenti*, & inferius: *Per vnum diem naturalem*. Si ergo die sequenti ratificationem faciendam edocet, idque ex Bart. *in cap. qualiter & quando 2. de accusat. & l. 2. de cust. reor.* Ioann. Butrig. *in l. 2. C. eod.* Thom. Cormerio *iuris ciuilis Romanis Gallicique, lib. 33. titul. 3. cap. 14.* Igitur post viginti & quatuor horas? vti *& in nostra l. pat*[illegible] Philosophandum eadem coniectura suadet. Iuxta quem sensum praxis admisit, & vltra antiquiores, Bobadilla *supra*, & nouissimè Ioann. Machad. *in Perfect. Confes. tom. 2. lib. 6. part. 2. tract. 3. doc. 6. num. 6.* illa verborum seriei *Dado pues tormento al reo, si confessò el delito, dispone vna ley de el Regno* (4. *scilicet titul. 30. part. 7.* vt in margine habetur) *que su confession no sea valida, hasta que espontaneamente la ratifique, passadas veinte y quatro horas.* Itaque minime audiendus erit Gregor. Lopez dum putat, in arbitrio iudicantis positũ an debeat tortus per viginti quatuor horas quiescere, vel minori spatio, secundum qualitatem rei, & tormentorum, ita, quod verisimile sit tormentorum dolorem, & metum cessasse; quia vt dixi hoc, vix ante viginti quatuor horas accidere solet. Idem ex Angelo & Gandino sentit Hortens. Caualcan. *de brachio Regio part. 3. n. 181* inde concludens, maximè in attrocioribus in arbitrio iudicantis positum an ratificatio eadem die, puta post quatuor, vel sex horas fiat. Præsertim vbi confessus in tormentis esset facinorosus, & solitus talia perpetrare; vel quãdo contra eum fuerunt indicia vrgentia: aut quando esset vir fortis, qui vix tortus statim fassus sit delictum, quod fecisse præsumitur: extra quos casus post horas saltim duodecim ratificationem faciendam sentit *in pract. & Theorica testium part. 4. num. 158.* Sed id nulla adducta ratione, nisi quia satis congruum tempus videtur, vt in Euangelio legitur. Quod quam fuerit improbabile satis liquet. Verius tamen existimo quòd statim *ibidem* subijcit, videlicet, diem & horam ratificationis necessarij describendam. Vt an legitimum temporis internallũ inter torturam & ratificationis solemnia intercesserit, plane ex actis constare possit.

Si verò citiori spatio confessionem 13
tormentis extortam reus adprobauerit, nec illi hoc quidquam ad condemnationem officiet; quia non libere, sed metu potius quæstionis elicita: Cuius adhuc nondum transacto dicto tempore trepidatio durare præsumitur, vt ex communi obseruat dicta practic. iudic. Regular. *supra* & indicat *dicta l. 4.* ibi: *La confession hecha en el tormento, sino fuere confirmada despues sin premia non es valedera.* Idem enim est ratificationem absque oppressione & metu fieri, oportere ad effectum condemnationis, ac debere post viginti quatuor horas interuenire; vt in alterius legis Regiæ explicatione adnotauit egregie Bobadilla *dicto loco n. 83.* cum inquit: *Y es de aduertir, que aunque la dicha ley dice, que la confession de el delito se a hecha sin premia, es lo mismo, si hecha en el tormẽto se ratifica despues, passadas veinte y quatro horas, ante el juez.* Conducit scriptum ab Vmberto Locato *supra* ex Claudio Zaneto *in margine practic. Papiens.* videlicet, quod confessio ratificata post tormenta, ne videatur facta metu tormentorum, debet ratificari per vnum diem naturalem post tormenta, alias diceretur facta metu tormentorum, per ea quæ voluerunt Bart. & DD. *in l. 1. §. Diuus, ff. de quæst.* ex Angelo *in l. 2. C. de cust. reor.* & plenius Alex. *Consil. 93. 3. part.* Quod dilucidius stabilitur 14
sententia

sententia Graeci Eustathij *de tempor. & interuall. vbi de primo die num.* 2. Ita afferentis: *Ante diem vnum praedicere debet is; qui de aliquo examen habiturus est, futurum examen. Ne rei subito casu in metum, ac pertarbationem conijeiantur*: Sic Basil. *lib.* 60. *titul.* 50. Legitur etiam apud Attaliatae *Synops. titul. de quaestionib. siue examinibus: Ante diem vnum praedicare oportet, futuram examen: Ne Rei subito casu perterrefiant.* A quo nec longe distat Paulus noster *in l. vnius facinoris*, 23. *§. fin. ff. de quaestion. Cogniturum*, cum inquit, *de criminibus Praesidem, oportet ante diem palam facere, custodias* (siue custoditas personas quaestionis habendae causa, ne medicamentis forte tormenti vim eluderent) *se auditurum. Ne hi, qui defendendi sunt, subitis accusationum criminibus opprimantur*. Est enim vnius diei spatium necessarium, vt quaestionis metu prope consternatus animus sistat.

Quod item producendum malim ad iterationem torturae, vt scilicet, semel illam expertus, non possit etiam vrgentissimis nobis accedētibus indicijs iterū ante viginti quatuor horas eculeo exponi. Sic Paris de Puteo *de sindicat. verb. tortura, el* 2. *cap. viso, de indicijs, num.* 3. Carrer. *in prax.* 2. *tract. de indicijs, §. circa sextum, de repetitione torturae, num.* 3. & 15. Conrad. *in*
15 *pract. de neg. crim. num.* 31. *vers. sed non vltra.* Franc. Personal. *tract. de indicijs & torm. num.* 83. & ex his Farinac. *dicta quaest.* 38. *num.* 103. Vbi ex communi resoluit torturam, alia diuersae die esse repetendam. Idem sentit Anton. Gomez *tom.* 3. *variar. cap.* 14. *n.* 27. & Machad. *supra, num.* 7. Luculenterque euincitur apud nostros *ex dicta l.* 4 *partitā illic: Puedenlo meter a tormento, aun dos veces en dos dias repartidos.*

16 Mortuus etiam, vt & id notem, nō solet sepeliri nisi elapsis viginti quatuor horis, teste experientia, & Crescentio *decis.* 13. *de rescript.* inde inferens; quod testibus deponentibus certa hora vidisse aliquem deferri ad sepulturam, verisimiliter à communiter accidētibus debet intelligi, obijsse per plures horas antea, saltim viginti quatuor. Est igitur haec, vt vulgaris, & vetusta assuetudo si Ciceroni fidem habeas, maxime *pro Cluentio*: *Eo ipso die*, inquit, *puer cum hora vndecima in publico valens visus esset, ante noctē mortuus, & postridie ante lucem conbustus est.* Idque nimia celeritate; vt Sueton. *de funere Othonis, & celeritet & paruo* 17 *cultu (nam ita praeceperat) funeratus.* Erat enim inopinatae mortis, & acerue quasi solemne breuis tumulatio. Sic Ioann. Kirchmannus *de funerib. Romanor. lib.* 1. *cap.* 1. *Nam publica tantū & indictiua funera totidē postulasse dies* (nouem, scilicet, vt mox constauit) *videntur: non autem tacita vel acerba, in quibus plerumque omnia raptim fiebant: Nec ideo tot dierum spatio opus.* Publica 18 enim funera non nisi post nouem dies ducēbātur, vti egregie Iacob. Guther. *de iure Manium, lib.* 1. *cap.* 16. Qui apud maiores, inquit, *vbi quis extinctus esset, diebus septem domi illius corpus asseruabatur & curabatur, labando, vngendo, osculando, complorando, conclamādo.* Octauo die funus procedebat & corpus incendebatur, nono sepeliebatur. Et si qui ludi in mortui honorem fierent, ab eo nouendiales sunt appellati. Hinc nouendiales illae feriae apud Consultum *in l.* 2. & 3. iuncta Accursij explicatione, *ff. de in ius vocando*, apud Imperatorem *Authent. vt cum de* 19 *appellat. cognoscitur §. haec autem collat.* 8. *Auth. sed neque, cap. de sepulchro violat. Nouel. Iustinian.* 115. Et apud nostros *in l.* 1. *titul.* 13. *part.* 1. *l.* 13. *titul.* 9. *part.* 7. Quibus omnem exactionem contra defunctum ipsius que haeredes per nouem dies cessare praecipitur. Obseruant Ioann. Gutier. *de iuram. confirm. part.* 2. *cap.* 3. *num.* 18. Didacus Perez & Padilla quibus nouissime consentit D. Ioann. Franc. de Cuenca *in Scholijs ad instrum. comand. gloss.* 26. *num.* 85.

Et iuuatur superior sentētia ex Rebusso, *titul. de sententijs prouisionalibus in praefat. num.* 47. *vers. sumptum intelligēre*

ligere debemus, & Polidor. Ripa *de noct. tempore, quæst. 92. num. 1.* Vbi solent, inquiunt, mortui in vesperis, noctu custodiri, vt altero adueniente die sepulchro condantur. Et si eo retorqueant vt noctu mortuos sepeliri permissum negent. Ex quo infert ibidem Rebuff. *num. 51.* illi non esse parendum, qui velle noctu sepeliri testatur. Cum quia Ecclesiæ consuetudo aliud admisit; Tum quia populi precibus & orationibus careret, quas proculdubio si interdiu tumularetur fuisset consecuturus. At hoc quàm sit vanissimum facile conspicitur, quoniam nulla aut lege, aut consuetudine Ecclesiæ nocturna funera prohibentur; Imo frequenter nobilium qui in egestate decedunt, eo tempore fiunt; Et si antiquas ciuiles leges attédimus, noctu fieri necessario præcipiebantur, teste Alexandro ab Alexandro *dierum genial. lib. 3. cap. 7.* ibi: *Idque noctu & obscura luce: Ideo ardentes faces adhibebant. Nam die funus efferre, vetusto more non licuit: Quod Demetrius Rex cauit edicto, vt ante lucem, vel post crepusculum efferantur corpora: Die vero non liceret* refert Cælius Rhodigin. *lib. 17. cap. 19.* & Tiraquel. *in dict. locum Alex. litera N.* vbi cum Seruio notat, inde permansisse ritum, vt mortuos faces antecedant, quo & nunc vtitur Ecclesia. Quod si nullo diuiniori nitatur principio, haudquaquam exaudiendus Rebuff. *supra* illum de hæresi suspectum existimantem, qui disponeret fore sine lumine sepeliendum, quia hoc esset contra bonos mores, & laudabilem Ecclesiæ ritum, qua de re videndus Iacob. Menoch. *de præs. lib. 6. præs. 45. à n. 41. vers. Nonum est signum.*

20 Sed vt cœptum prosequamur, vereor tamen ne hæc præsumptio, qua mortem supponimus funus præcedere saltim viginti quatuor horis, nostris legibus reijciatur, quibus dies mortis & funeris pro vno, eodemque scribitur. Vnde cum *dicta l. 1. titul. 13. part. 1.* Nouendiales induciæ hæredibus à die conditi corporis indulgeantur, ibi: *Fasta nueue dias despues que fuere soteirado.* Cæterum *in dicta lib. 13. titul. 9. part. 7.* à die mortis, expressis illis verbis conceduntur: *Fasta que passen nueue dias despues que el finò.* Sicque vel Regias sanctiones quo ad exordium eiusmodi feriarum dissidere credendum erit, vel saltim nullum intercessisse diem inter mortem & sepulchrum, sed vtrumque eodem accidisse.

At ego neutrum admitto, certius 21 arbitror semper, omnique tempore dictas horas interfuisse ante humationem. Vt iure & nunc ita disponi exoptat nouissime D. Franc. de Cuenca vbi proxime *claus ul. 33. num. 27.* idque his elegantissimis verbis: *Ob hoc inconueniens iure decernendum fuisset; extinctos repente, per diem saltim integrum nec sepeliendos, neque ornatu funesto cæteriendos esse, ob quam & maioris temporis expectationem Lazari resurrectio à Iudæis calumniari non potuit, quod miraculum, miraculorum fuisset portentum, non solum tempus, ornatus funestus, sed fœtor spirans è corpore Lazari plene ostētarunt.* Longiori tamen spatio nec ad petitionem creditoris, cadauer debitoris inhumatum detineri permittitur. Reipublicæ enim quam maxime interest defunctorum corpora citissime mandari sepulturæ, ne fœtorem excitent, & pestem, aut alios morbos, argumēto *l. 3. §. Diuus, ff. de sepulchro viol.* obseruat multis Matthias Colerus *de Process. execut. part. 1. cap. 6. num. 116.*

Ex legibus tamen adductis potius elicio duplicem diem obitus scilicet, & sepulturæ pro vna vsurpari ad effectum computandi nouédiale illud terminum intra quod hæres, vel de familia nequit conueniri. Sicque fictione quadam tunc mortuum testatorem dici cum sepelitur; non quia viginti & quatuor horis antea non decesserit, sed quia elapso dicto tempore incipit quasi certo sciri illum defunctum: Detinetur ergo hoc spatio inhumatum cadauer experiendi causa, an verè sit exanime. Ne fortè nimium festinando sepulturæ traddatur, qui animam 22 nondum

nondum omnino expirasset, vt ex Seruio *lib. 5. Aeneidor. Virgilij* refert Ioann. Kirchmannus *dicto cap. 1.* Igitur meritò duo isti dies mortis, scilicet, & sepulturæ, instar vnius habentur iure nostro. Quod nec inauditum, aut inusitatum videri debet, cum etiam Ca-
23 nonicis sanctionibus habeamus electionem Episcopi, quæ post obitum quiescentis fieri potest, *cap. Episcopo 4. cap. Episcopo 5. 8. quæst. 1.* non nisi post ipsius illationem in sepulchrum exordiendam, *cap. nullus 8. 79. dist.* Quod idem & in Regis electione facienda iure nostro occurrit. Etenim cum *l. 9. proœmij vetustissimi fori iudicum*, ab ipsa hora præmortui Principis facultas successorem nominandi concedatur; id iam sepulto antecessore exequendũ notat *ibid.* Alphons. Villadiego, *num. 24.* ex Baldi doctrina *in dicto cap. Bonæ Memoriæ.*

24 Succedat nunc & alia inspectio iuris nostri, quo in pœnam morosi debitoris inducitur reum executum, & intra viginti quatuor horas non soluentem, teneri etiam ad debiti partem decimam, insuper Officiali exequenti persoluendam in pœnam commissæ moræ, *l. 21. 22. & 23. titul. 21. lib. 4. Recopil.* obseruat Azebed. *in l. 18. eiusdem titul.* Bobadil. *in polit. lib. 5. cap. 2. num. 25.* Amator Roder. *de execut. cap. 7. num. 30.* Ioann. Gutier. *lib. 1. pract. quæst. 33.* Parlad. *rerum quotid. lib. 2. cap. fin. 6. part. §. vnic. num. 28.* Villadiego *in polit. c. 2. n. 94.*

25 Quod ita subaudiendum est, si loci consuetudo eiusmodi decimæ exactionem admittat, *l. 7. dicto titul. 21.* vt in Curia Regali vigere probat *ibidem.*

26 Quæ vtique viginti quatuor horæ ab illa computandæ sunt, qua fuit executio inita, siue contracta in personã vel ad domum si debitor fuerit absens. Quandoque hac sola ratione, vt alibi notauimus, Tabellioni sub grauissimis pœnis iniungitur obligatio adscribendi horam factæ executionis, *dicta l. 21.* ibi: *Y el escriuano ante quien passare assiente la hora en que assi se hiziere la dicha execucion, para que se vea y entienda, quando se cumple y acaba el dicho dia natural*, probat item *l. 30. eiusdem titul.* meminit Azebed. *supra ante num. 1. & iterum num. 6.* Amator Roderic. *vbi supra num. 28.*

Si verò debitor intra præfatum horarum spatium creditoris satisfactionem ostenderit, proculdubio decimã excusauit, vt *dicta l. 22.* continetur ita: 27
Mandamos que mostrando el deudor contenta de la parte dentro de veinte y quatro horas, no sea obligado a pagar la decima: Y que lo dispuesto en las decimas se entienda en otro qualquier derecho de execucion. Quod sic intelligendum meritò arbitratur Gutierrez *vbi proximè*, etiam si non realis, vel in pecunia satisfactio fuerit, sed quod creditor dicat intra dictas viginti quatuor horas, *que se da por contento y pagado*, quamuis nihil receperit, & appareat dictam confessionem extortam precibus & importunationibus debitoris, vt decimę solutionẽ excludat. Etenim verbum *contentamiento*, quo lex nostra vti- 28
[illegible] quo quomodo animo faciatum complectitur, etiam si nihil acceperit. Vt huius vocis proprietatem explicans Ambrosius Calepinus apud Passeratium *verb. contentus.* Neque enim, inquit, contentus is dicitur, qui continet, sed qui nihil desiderat. Qua in re nec hæsitationi locus manet attentis *verbis ipsius capituli Curiarum Matriti, anni 1582.* a quo dicta *l.* fuit desumpta; quibus id plane ostenditur, maximè in precibus; quarũ seriem recenset Azebed. *in dict. l. 17. num. 5.*

Similiter etiam decimæ solutionem 29
effugiet debitor, qui nondũ transactis dictis horis, debitam quantitatem iudicis auctoritate apud publicum sequestrum, seu aliam legitimam personam deposuerit: Dum tamen proprijs sumptibus intra tertium diem notum id suo creditori fecerit, vt expresse definitur *dicta l. 23. titul. 21. lib. 4. Recop.* hac verborum serie: *Mandamos que depositando el deudor dentro de veinte y quatro horas, despues que fuere requerido la deuda porque es executado, en persona lega, y abonada, ante vn Alcalde, y en su*

ausencia ante vn Regidor, y no ante otra persona, quede libre de pagar decima, ni otro derecho de execucion, conque a su costa, dentro de tercero dia, despues de hecho el deposito, lo haga saber a la persona, a cuyo pedimiento es executado: Lo qual todo se entienda no auiendo obligacion de hazer la paga en algun lugar particular. Tunc enim nisi depositum fiat loco destinato solutioni nil proficiet, nec ad decimæ excusationem. Si verò intra prædictum spatium creditori, iudici, aut officiali exequenti debitum obtulerit; & vel quia accipere recusarunt, aut dum numeraretur vltima termini hora excurreret, proculdubio à decime solutione liberaretur, vt expendit Villadiego *supra*.

30 At nouioribus sanctionibus Catholicorum Principum Philippi III. & Philippi IV. quæ iam diu præfatis Curijs Matritensibus fuerat enixè efflagitata, nec obtenta, productio vigintiquatuor horarum ad septuaginta & duo, siue ad tripl[illegible] diem naturalem, fuit vtilissime [illegible]nignèque indulta, *audi l. 30. dicto titul. 21. nouioris recollect. Queremos y es nuestra voluntad, que en las execuciones que se hizieren en qualesquier Ciudades, Villas y lugares de estos nuestros Reynos y Señorios, por qualquiera de nuestros Alguaciles, o otras justicias, para lleuar las decimas de ellas, sea necessario que ayan de passar, y passen setenta y dos horas, que se quenten desde en la que se trabare la dicha execucion, &c.*

31 Hac ergo nouissima decisione existente, quæ & antiquioribus in eo consentit, quod præscriptum horarum spatium ab illa esse calculandum præcipit, quæ fuit executio facta; itavt eadem hora tertij diei, si creditor non fuerit satisfactus, incipiat decima deberi: Dubitandum occurrit vbi plura sunt Horologia, cui standum sit quo ad hunc effectum, an primo sonanti, vel posteriori? Hanc questionem egregie digerit Castel. de Bobadilla *dicto lib. 5. polit. cap. 2. num. 25.* cuius verba cum maxime instituto nostro conueniant, multaque definiant, transscribere non verebor:

De passo tocaré a qui, hæc sunt, *lo que* 32
se me ofrecio siẽdo Corregidor en la Ciudad de Soria, que auiendose pregonado la residencia a cierta hora, y cumpliendose el termino de ella a la misma hora de el vltimo dia de los treinta que la ley assigna para esto, presentò vn vezino ciertos Capitulos contra mi antecessor, dada ya la hora de vn relox, y estãdo por dar de los otros: y yo no quise admitirlos, porque de momento a momento ya se auian cumplido los dias, y termino de la ley, y passados aquellos, como deximos en el capitulo precedente, y se verà en el siguiente, queda præscripta la acciõ contra los residenciados: Y aunque 33
para euitar calumnias y controuersias seria vtil admitir la querella y capitulos, pues de otro relox resta por dar la hora; y conuiene a la Republica saberse y castigarse los delitos: pero porque el acusar es odioso, como queda dicho, y se ha de restringir, y no ampliar, y al capitulante que estuuo en el pueblo, no le ha de aprouechar su dolo, y toda disposiciõ y acto se entiẽde de la primera vez: Digo, que tãpoco los admitiera agora: porque aunque a la republica conuenga el escarmiento de las culpas, entiendese por la orden y forma, y en el termino estatuido por derecho: passado el qual, queda prascripta el accion, y el officio de la justicia para el castigo de ellas: y en esta duda se de he hazer vna distincion: O el auer dado la 34
hora es fauorable al reo, el qual en duda ha de ser fauorecido, como es para no demandarle, ni capitularle al fin de el termino, y con malicia: y en tal caso basta verificarsẽ el cumplimiento del, con auer dado la hora de vn relox, porque para euitar la consequencia, basta dar instancia de vn acto. Y a este proposito haze vna ley de el Reyno que dize ansi: Y si aquel querelloso no querellò en aquel tercero die despues que vino a la Villa, no le deuen oyr su querella, in perquirirsela escriuirsela, *l. 23. titul. 3. lib. 6. non recollect. O es odioso el auer dado* 35
la hora, como lo seria para cobrar la decima de el executado, no contentando a la parte en las veinte y quatro horas; o para quedar rematada la renta

Real,

Real, o hecha la venta judicial aplazada hasta tal hora, para pagar la multa el que no viniere al cabildo, o a la audiencia a tal hora, o para pedir las armas al que fuere tomado con ellas a tal hora: En estos y otros casos, en que se sigue daño, o pena de aver passado el termino abria lugar prorogarle de vn relox a otro.

36 Itaque opinio Bobadillæ, quæ ad decimæ excusationem vltimo horologio stari oportere docet, veluti & in cæteris rebus odiosis, proculdubio iuri consona videtur. Maximè si repetas, quæ in simili quæstione de Officio diuino scripsimus *sup. hora vigesima*, vbi & illud commune ex quam plurium sententia tradidimus habere se plura horologia, vtpote plures opiniones probabiles, quarum alteram quilibet in proficuis, & fauorabilibus, vt culpam effugiat tute sequi potest, alijs relictis consentit Bobadillæ dictis elegans Parladorij locus, *quotid. quæst. post sex quicenturiam, quæst. 9. num.* 10. Sed illius sententiam eo solummodo veram reputans, vbi duo tantum horologia sunt in oppido; nam si multa extiterint in oppido horologia, idem quod de testibus pronuntiandum credit; vt nempe sequatur fidem illorum, quæ numero vincunt, & certiora esse solent. Nec irridendum, inquit, quod crepitaculorum rationem habeamus, tanquam iurisprudentiæ Maiestatem dedeceat eiusmodi tractare quisquilias. Enim verò licet iurisprudentiæ amplissima sit Maiestas, vt quæ rerum diuinarum, atque humanarum sit scientia: At ipsa nec minutissimas res pertingere dedignatur, vt est videre, cum aliàs *in §. Gallinarum, instit. de rerum diuisione, l. 1. ff. si quadrupes*. Ex Alexandrum nostrum legimus de Asino edidisse Consilium, quod habetur, *vol. 1. Consil.* 13. Quid quod hæc quæstio de Horologio ad multa vtilis esse poterit: Veluti cum agitur de retractu rei familiaris, vel de decima executionis, & ad aliàs per multas iuris quæstiones. Hæc satis ad rem Parlador.

37 Non ita facilis negotij erit perquirere, an extra pars temporis septuaginta duo horarum, quæ in diem incidit solẽnis supplicationis, publicę processionis, aut alterius extraordinariæ lętitiæ, debeat in dictas horas cõputari, vel de illis deduci ita, vt executatus, qui die sequenti, debitum soluit liber maneat, etiam à decimæ præstatione? Multa sunt quæ hinc inde quęstionem ancipitẽ reddant, nam pro imputatione festiui diei in terminum, facit *l. 1. §. nunciat. ff. de oper. noui nunc. & l. Miles 11. § sexaginta, ff. ad l. Iul. de adulter.* Vbi feriarum dies nullam præstant excusationem quominus aliquid, quod absque Prætore exequi licet, præstituto tempore fieret: ergò nec iuuabũt non satisfacienti debitori, cum solutio ex illis sit, quæ iudicis præsentiam, vel auctoritatem nõ requirunt, vt expresse Guid. Papæ *quæst.* 205.

Deinde quia cum debitor prędidere potuisset futuram solemnitatem in termino dictarum horarum, debuit rem ita disponere, vt antecedenti tempore, & ante impedimentum solueret. Quod si non fecerit in mora esse videtur, & quidem inexpurgabili, etiam si statim post feriatum diem soluat, argumento text. *in l. 2. §. si quis tamen cum posset, ff. si quis cautionib.* 38

Item quia vbi finis temporis ad aliquid statuti incidit inferiatum, etiam eo potest res peragi, ne ex lapsu damnum sequatur, *l. Pomponius 13. §. arbiter. l. si feriatis, 36. ff. de recept. arbitris.* Igitur qui eo non soluit cum potuisset, meritò decimam inferet, nec ab eo facta post terminum solutione liberabitur. 39

Pro exclusione quoque siue deductione dictæ solemnitatis à termino duo & septuaginta horarum nec leuiora insistunt. Vrget festorum solemnitas, quæ tanta esse debet, vt ab omni opere sit quiescendum, *cap. placitã* 15. *quæst.* 4. *cap. decreuit* 20. *quæst.* 5. Maximè à forensi & iudiciali, *vers. per integram causam* 15. *quæst.* 4. *cap. licet, cap. conquæstus, de ferijs.* Si enim his diebus nil agi oportet, ergo nec soluere? Cui enim imputari poterit quod non 40

fecerit, quod facere non debebat? Aut cui ex hac causa non soluenti, si protinus cessante impedimento satisfecerit, non succurretur?

41 Praesertim si iuris esse constituti expendam citatum, vt intra certum diem compareat, excusari si feriatus dies sit, *l.2.§.1.* ibi: *remittit pœnam non comparenti, quia dies feriatus fuit, ff. si quis in ius vocat.* vbi Bartol. Abbas *in cap. conquæstus, num.21.* & *ibidem* Matth. Colletus, *num.22. de ferijs*, Marant. *de Ordine iudic. part.6. verb. citatio, num.* 120. & Hortens. Caualcan. *de brachio Regio part.6. num.534. in fine*, vbi ideo infert, quod si Fluizanensis v.g. teneatur comparere in ciuitate Florentiæ intra decem dies continuos post appellationem, & cum in tempore Florentiæ aduenerit, inibi quasdam ferias seruari repererit, & sic intra decẽ dies audiri nequiuit, adeo quod impeditus ex eo, quia ob ferias nequiuit audiri, nec legitime comparere, ad se præsentandum coram iudice appellationis; adhuc transactis ferijs locum esse cõparitioni, dummodo prima die iuridica sequenti immediate post dictas ferias se legitime præsentet, & compareat coram iudice appellationis, iuxta sententiam alterius Caualcani *decis.* 27. *num.24.* & 25. *part.*1. Bart. *in l.* 2. *num.*4. *C. de tempore ad appel.*

42 Quibus consequens est diem impedimenti, non computari in termino, *l. quibus diebus*, 40. *in princ. ff. de Condit.* & *demonstr.* ibi: *Quibus diebus vicinus tuus te via publica, cum ad parẽdum conditioni ire velles, ire prohibuerit, nec perte stetet quominus agendo ob calũniam eum submoneas: Hi dies conditioni non imputabuntur*: Ergo nec dies publicæ lętitiæ in spatio dictarum horarum; imò liberum erit debitori, eo elapso creditori soluere, vt decimæ præstationem euitet.

43 Et demum ex mente *dictæ l. Regiæ*, quæ septuaginta & duas horas ad solutionem præstat debitori conuento; quæ nisi liberæ permittantur, integræ dari non videntur. Liberæ enim minime dicuntur, quando omnibus non licet soluere ob festum. Nam quod obijcitur potuisse debitorũ primis horis debitum offerre, hoc leve est, & aduersante *dicta l. Regia* proponitur. Cur enim ipsa septuaginta & duas horas concedit, si non impune liquit primis cessare, & insequentes horas diligentiam soluendi reijcere?

Hæc sunt momenta rationum, quibus similem illam quæstionem discutit prolixiori calamo doctissimus Annæus Robertus *rerum iudicat. lib.*4. *cap.*15. scilicet, an præcipiente lege municipali consanguineum, cui res causa retractus sententia fuit adiudicata, teneri intrà vigintiquatuor horas pretium soluere, sub amissione iuris; si executio dictæ sententię inciderit in tempus solemnis supplicationis, vel publicæ processionis, matutinum diei spatium, quod processioni & supplicationi destinatum fuerat, in illas viginti & quatuor horas imputari deberet; an verò æquius esset deduci tempus illud, nec in vigintiquatuor horas imputari: Quo casu liberum foret reliquo diei spatio, velut durantibus adhuc vigintiquatuor horis, pretium ex lege retractus, vel exsoluere, vel solemniter consignare? Qua in quæstione senatum censuisse obfirmat consignationem, quæ post supplicationis, & processionis publicæ solemnitatem pomeridiano tempore facta fuerat, legitimam, & congruo tempore factam videri. Ideoque rem consanguineo retractus iure adiudicasse. 44

At in proposito fœdere distinctionis dictam ambiguitatẽ ex mente Annæi Roberti, & senatus componendã censeo. Aut enim debitũ proquo fuerat facta executio eius erat qualitatis, vt non rectè nisi obsignatione publica & iudiciali intercedente solueretur: Aut eius, cui priuata & particulari solutione fieri satis potuerat? Priori casu dubio procul existit, tempus publicæ letitiæ, & festiuitatis deducendum fore à termino dictarũ duo & septuaginta horarum, ac proinde solutionẽ eo transacto factum proficere ad decimæ elusionem, vt meritò senatus apud 45

Rober-

Robertum iudicauit; quia consignatio legitima, veluti ipse aduertit, non priuati alicuius confessioné, sed actuarij publici, aut eius qui ad recipiendas consignationes edicto publico præpositus est, agnitionem & singrapham requirit. Qui quidem ob publicam lętitiam & festiuitatem domi non solent continere.

E conuerso ergo si priuata solutione potuit debitor creditori satisfacere, nil est quo possit iuuari ad excusationé decimæ, si intra dictum terminum septuaginta duo horarum non soluit; cum etiam die feriata facere potuisset, vt ex dictis palã euincitur. Nam quod postea, id est, statim elapsa festiuitatẽ satisfecerit, nil prodest hoc casu, quo non admittitur moræ purgatio. Igitur indubitanter decimam debebit.

46 Cui & per quã similis est distinctio, qua penè eadem quæstione vtitur Petrus Caballus *resolut. criminal. cent.* 3. *casu* 24. *num.* 14. scilicet illa stante municipali lege, quod non descripti in ordine militari, deferentes arma prohibita puniantur certa pœna pecuniaria, quam nisi intra mensem soluerit, condemnentur ad triremes: an soluens vltima hora termini, qua Camerarius cui tradenda pecunia, non erat in officio, incidat in dictam riremium pœnam? Vbi licet quoad aliàs pœnas negatiuam partem veluti iuri conformẽ defendat, in corporalibus id quidem attenta æquitate negat, quæ suadet, vt dummodo intra præfixum terminum, quacunque hora, etiam intempestiua facta solutio releuet; Quod humanius esse concludo.

47 Aliud enim quod proficuè satis nostro iure cautum in *l.* 13. *Tauri, hodie l.* 2. *titul.* 8. *lib.* 5. *Recopil.* adnotemus. Nempe filium non aliter editum naturaliter, nec abortiuum præsumi, quam si viuus totus in orbem prodierit, & saltim per spatium viginti & quatuor horarum naturalium in vita permansit, cœlestemque, sacra ablutione, fuerit consequutus. Hæc sunt verba: *Por euitar muchas dudas, que suelen ocurrir cerca de los hijos que mueren recien nacidos, sobre si son naturalmente nacidos, o si son abortiuos; ordenamos y mandamos, que tal hijo se diga que naturalmente es nacido, y que no es abortiuo, quãdo nascio viuo todo, y que alumenos despues de nacido viuio veinte y quatro horas naturales, y fue baptizado antes que muriesse.* Notant hic pœne omnes Glossographi, vti & insuccessibilem esse, patrisque testamentum non rumpere, si post ipsius mortem nascatur, & intra præfatas vigintiquatuor horas decesserit: Vt & nos meminimus *tract. de ætate ad omnes humanos actus requisita anno* 1. *quæst.* 7. *per totam*, vbi hac de re exactius egimus.

Diserte sane & apte additũ est (subiungit Alphonsus Carrança *in Scholijs ad dictam l.* 13. *Tauri num.* 9. *ad calcem disputationis de partu pag. mihi* 683.) à legislatore nostro verbum illud, *naturales* cum de horis loqueretur, vt comprehenderet tam horas diei, quam noctis, de quibus *in l. ideoque* 7. *ff. de vsucap. & vsur. l. a qua ætate,* 5. *ff. de testam.* (quæ inde diurnæ & nocturnæ appellantur *in l. capite quinto* 25. *ff. ad legem Iuliam, de adult. l.* 2. *ff. de aqua quotid. & æstiua*) ita vt vigintiquatuor horæ continuæ, sint ab editione partus ad subsequutam eius mortem. 48

Sed cui hoc mirum non videatur, virum ita celeris ingenij sic inaduertenter locutum, vt ad necessitatem continuationis horarum dictum verbum *naturales* retulerit, quasi dari posset vita discontinua, aut alternis horis viuens. Qui enim viuit, necessario cõtinue & vna serie id faciat operæ pretium est, nemo mane vitam ducit, & vespere intercidit, vt alio die iterum viuat. Neque enim naturale horæ cõtinuæ dicuutur, sed æquales. Habeo fidelissimũ testem ex Astrologis Franc. Barocium *Cosmographiæ lib.* 3. *cap.* 2. *paulò post initium*, his verbis: *Similiter diuidendo diem naturalem siue longus, siue breuis, in duodecim partes æquales, in totidemque noctem, alia quædam species horarum nobis oritur, quæ naturales appellantur, quia duodecim partes diei naturalis sunt, & eo quod natura rerum* 49 *magistra*

magiſtra nos docuit per eas diſtinguere
dominia Planetarum in diebus naturali-
bus ac in noctibus. At certum eſt nec
hoc ſenſu naturales horas *in dicta l.* ſub
audiri poſſe, cum non de naturali die
duodecim horarum, ſed de ciuili vi-
gintiquatuor conſiſtente alloquatur;
cuius & ſi non ſemper ęquales ſint ho-
ræ, totius tamen diei ſpati um æquali-
tatê perpetuo habet cum cæteris die-
bus, etiam æquinoctialibus. Nam
quidquid hyberno tēpore diurnis ho-
ris decreſcit, nocturnis accedit; &
quid ęſtiuo diurnis accreſcit, noctur-
nis adducitur, quo fit, vt circulus ſiue
quantitas diei nunquam minuatur, &
ſi partes ipſius ſiue horæ aliquãdo pro
ratione lucis, vel vmbræ differant. In-
de noſtris naturales horæ, etiam in-
æquales dicuntur, vtpote, quæ natu-
ra ipſa vel maiori, vel minori luce; aut
è cõuerſo maiori, vel minori tenebra-
rum ſpatio creſcunt, aut decreſcunt.
ita *gloſſ. in l. 2. de verbor. ſignif.* Gregor.
Girald. *de annis & menſibus pag. mihi*
603. & Polidor. Ripa *de noctur. tem-*
pore cap. 6. num. 14. Sed nec hæc na-
turalium horarum acceptio ex prope
dictis, verbis *noſtræ l.* congruere po-
teſt, cum etiam hoc ſenſu circulus vi-
ginti quatuor horarum eandem ſeruat
magnitudinem, ac cum omnes horæ
ſint æquales.

50 Idcirco aliquando cum hoc ego ta-
citus mecum ipſe volutarem, horas
naturales, pro perfectis & ſexaginta
minutis conſtantibus eſſe *in noſtra l.* ac-
cipiendas exiſtimabam. Etenim ſicut
naturalis ſolutio dicitur, quæ ex vera
& intergræ quantitatis numeratione
reſultat, *l. Stychum*, 95. *§. naturalis, ff.*
de ſolut. Sic & naturales horæ appel-
latas vellim ſuo numero conſtantes.
Argumento eorum quæ de naturali
ætate egregie nimis ſcripſit Toletanus
noſter Alphonſ. Perez de Lara *de anni-*
uerſar. & capel. lib. 1. cap. 9. n. 29.
Quas ita expoſtulaſſe noſtram deciſio-
nem apparet, vt vel hoc modo incer-
titudini, fraudibus, & impoſturis Ho-
rologiorum quo melius potuit occur-
reret. Poterat enim euenire, vt poſthu
mus intra dictas vigintiquatuor horas
verè decederet, & tamē vt patris hære
ditatem conſequeretur, ita à matre,
vel alijs, quibus naſcentis bona erant
obuẽtura, ita horologia male diſponi,
vt eorum ſonitu vitam poſthumi ma-
iorem viginti & quatuor horarũ fuiſſe
conuinceretur. Quod velut præ ocu- 51
lis habens *l. noſtra* prædictas horas, nõ
horologij, ſed naturales & de minuto
in minutũ computandas more Aſtro-
logico deſiderat. Maximè cum fere
ea ſit Horologiorum natura, vt ſæpe
ſæpius etiam citra fraudem vacillent,
ita Iacob. Mandel. *Conſil.* 83. *num.* 27.
quo circa magis debet attendi tempus
propter quod pulſatur hora, quã ipſa
pulſatio, *l. etſi non ſint, aliàs l. cum au-*
rum, 19. *§. perueniam, ff. de auro &*
argent. legat. falſa enim demonſtratio
eſt rejicienda, *l. demonſtratio, & l. falſa,*
l. cum tale, §. fin. ff. de condit. & de-
monſtrat. vt in propoſito concludit
Mandel. *ſupra, & n.* 27. qui & *n.* 25.
ideò prædixerat teſtis depoſitionem
de hora eſſe incertam, imò & inueri-
ſimilem ſi affirmatiue de certa hora te-
ſtetur, ex Alexandro *Conſil.* 65. *num.* 4.
vol. 2. aſſerente teſtem de tempore lo-
quentem dubitatiue, magis probare,
quam ille, qui affirmatiue & pręciſe
de tēpore recordatur; ſequitur Franc.
Calletus *in additionibus ad Fulvium Ta-*
cianum de probat. lib. 2. cap. 25. liter. P.
& ſi contrarium ſentiat Gambar. *de*
poteſt. legat. lib. 3. *num.* 668. *&* 670.
qui ad hoc vt teſtis concludat de ho-
ra, oportere exiſtimat, quod non præ-
ſumptiue, ſed determinate deponat.

Huius igitur tēporis partus ſit opor- 52
tet, vt patri ſuccedat, ſiue is naturali-
ter, ſiue exacto ventre naſcatur, vt me-
rito *dictam l.* extendunt Anton. Go-
mez *ibid. num.* 4. Ioan. Gutier. *lib. 2.*
practic. quæſt. 101. *num.* 5. *&* 6. & Al-
phonſ. Carrança *ſupra, cap. 6. num.* 14.
in fine, & in Scholijs ad dictam l. Tauri,
num. 7. Vbi idem eſſe dicendum de fœ-
tu maturo à matris ventre execto af-
firmant, qui ſi viginti & quatuor horas
vixerit, & ſacro fuerit baptiſmate re-
generatus, ad parentum ſucceſsionem
admit-

admittetur; *ex l. quod dicitur, ff. de liber. & posthum. l. etiam ea, 141. ff. de verbor. signif.*

53 Si tamen non maturus, seu illegitimi temporis prodierit, licet vltra prędictas horas durauerit, & baptizatus fuerit insuccessibilis habebitur, vt postremis *eiusdem l.* verbis exprimitur. Non aliter ac si diminutus corpore, & membris non integer ederetur, quia imperfecti huius partus vita etiam si viginti & quatuor horas excesserit, nihil quoad successionẽ proficiet, vt in *eiusdem l.* explicatione admonet Palac. Rubeus, *n.* 14. & Auendan. *in fine*, requiritur enim ipsius verbis, quod totus nascatur filius, qui successurus est, & quidem viuus.

54 Cur autem à legislatore nostro ad eiusmodi effectum viginti & quatuor hic horarum numerus, magis quam alius desideretur? iam semel *Annalibus nostris vbi supra* exquisiuimus, cognationi tandem, & affinitati id tribuentes, quã iste numerus cum baptismo optinet, ex Petro Bungo *de mysterijs Numeror. num.* 24. Nunc verò & forte probabilius eo factum subiungimus, vt hoc modo per diem filium viuere debere significaret, vt natus crederetur; nam ex vulgari placito, cuius & *ibidem* meminimus, *num.* 4. is in lucem æditus haudquaquam præsumitur, qui saltim per diem non vixit, & si alijs credimus per biduum, vel triduum vtpote erudite satis scripsit frater noster DD. Alphonsus de Narbona (qui tantum in literis progressum fecit, vt cunctos ferme quicunque literis ætate hac claruerunt, habere meruerit laudatores) is inquam *in 3. part. nouæ Recollect. l.* 10. *gloss.* 2. *num.* 10. *titul.* 6. *lib.* 1.

55 Cæterum ne à iuris nostri prudentissimis sanctionibus discedamus *l. fin. titul.* 16. *lib.* 2. *nouæ recollect.* Aduocato, qui vltra taxam aliquid honorarij loco accepit iniungitur obligatio, intra viginti quatuor horas illud clientibus restituendi; vt patet ibi: *Y que constando por la dicha declaracion, o por otras diligencias, que los dichos Abogados huuieren llebado mayor premio y precio por el patrocinio de el pleyto, y trabajo en hacer las dichas informaciones, que el que pudieron llebar, ajustandose con la dicha tassa, y moderacion, bueluan y restituyam la demasia dentro de veinte y quatro horas, sin embargo de suplicacion y otro qualquier recurso.* Sed hæc dispositio, & si quotanis Regalibus Cancellarijs prima die post S. Epiphaniæ soléniа inter alias obseruanda ex more legatur, vt & qua die hoc scriptitamus factũ in hac inclyta Vallisoletana audiuimus; meritò in desuetudinem abijt, vt & taxa *l.* 1. *eiusdem titul.* Etenim premium nobilissimæ aduocationis non consistit in indiuisibili, cum & suam habeat latitudinem, vtpote & pretia & æstimationes aliarum rerum. Quis ergo diffitebitur, non omnium Iurisperitorum scripta, & allegationes pariles esse? Nemo profecto, qui ingenij celeritatem, & hominum scientiam diuersam agnouerit. Formicam vtique conferet Camelo, qui me similem Bartolo, aut inferioris notæ professori faceret. Hoc cum ita sit, non omniũ vna merces, aut premium idem esse debet, sed inæquale prout cuiusque excellẽtioris iudicij & literaturæ ratio expostulat. Hinc plures apud Ioannem Machad. *in Perfecto Confess. tom.* 2. *lib.* 6. *part.* 3. *tract.* 1. *docum.* 6. *num.* 2. tenent, aduocatis non posse certum stipendium à lege pro consilio aut libellis assignari, sed ipsorum prudentiæ & moderationi esse relinquendum; vt pensatis debitis circumstantijs iustum recipiant, vti nunc obseruatur, maximè à Regalis Curiæ doctissimis causarum Patronis, quibus si ex merito munerandum foret, ipsorum facundię & eloquentiæ nec ingens auri pondus responderet.

Illud etiam ad ius nostrum spectat, 56 cuius meminit Hurtad. de Mendaça *vol.* 2. *disp.* 169. *sect.* 12. §. 119. & refert Antoninus Diana *resolut. moral. part.* 6. *tract.* 4. *resol.* 23. *vers. puto tamen.* videlicet bona mobilia, quę ab hostibus fuerãt nobis furto subtracta, ab ipsisque detinebantur, ita victoris fieri,

fieri, nec veris dominis restitui debere, cum saltim viginti quatuor horis fuerint ab hostibus post prædam possessa. Quæ sententia ex septem partita illa *l. 26. titul. 26. part. 2.* deducta videtur, qua ita disponitur: *Pero lo que dyimos, que se debe tornar a sus dueños de la pressa que ouiessen tirado a sus enemigos, nõ se entiende de aquello que ouiessen trasnochado en su poder vna noche, o al dia metido en pos de muro de alguna su fortaleza; o dentro en hueste; porque aquel dia no lo puediessen cobrar los que fuessen de pos de ellos. Ca por qualquier de estas razones ganan el Señorio, aquellos que lo lleuan, e pierden lo los otros suyo era. E por ende, quien dende adelante lo ganare, debe por derecho ser suyo: pues que lo saca de poder de los enemigos.*

Ex quibus verbis Hurtadi de Mẽdoça, & Antonini Dianę opinio venit omnino rejicienda, quibus vt furata ab hostibus capientium fiant, vnius tantum noctis lapsus desideratur inter earum apprehensionem, & expugnationem. Ergo immeritò non nisi viginti quatuor horis transactis id concedunt memorati scriptores. Nec suffragatur quod præmittunt; duo necessaria esse, vt bona mobilia existentia victos possint iustę retineri. Alterum vt hostis res alienas vexerit ad castra, alium ve locum tutum, vbi possent ea tueri à veris dominis: alterum vt nox intercesserit inter earum rerum apprehensionem & expugnationem. Quia hoc libere, & extra verum supponitur, cum certius sit quodcunque horum sufficere, vt possint hostes dominium prædæ acquirere, nec vtrumque simul exposci, veluti manifestis *dicta l.* verbis exprimitur ibi: *No se entiende de aquello que obiessen trasnochado en su poder vna noche, o al dia metido en pos de muro de alguna su fortaleza, o dentro en hueste, &c.* Disiunctiue enim requiritur, vel quod pernoctauerint res apud hostes, vel quod eadem die captionis intra castra induxerint, vtpote etiam iure cõmuni attento voluit Angel. *in l. ab hostibus, la 2. C. de captiuis,* cuius sententiam *nostram l.* confirmare *ibidem* animaduertit Gregor. Lopez *gloss. 1. vers.* cum ergo, vbi sic satis ad rem: *Cum ergo reducti sint intra præsidia, licet non pernoctauerint, domini prædæ facti sunt secundum Angelum, & ita cauetur in dicta l. partitæ.* Quare sentientes prædam non aliter capientium fieri, quam si per viginti quatuor horas, vel saltim per vnam noctem apud hostes permanserit, optime reprehendit Petrin. Bellus *tract. de re militari, part. 3. titul. 1. num. 11. & 12. vers. insuper sciendum.* & Petr. Caballo *resol. criminal. cent. 2. casu 140. num. 8.*

In illis verò, quæ mari ab hostibus 58 capiuntur, nulla pernoctationis ratio habetur, vt recuperantium fiant; cum siue pernoctauerint, siue non, dum tamen intra ditionem & castra inimicorum non deuenerint, prioris domini manent, ipsique debent restitui, si interim repetantur, *l. 31. dicto titul. 26. part. 2. l. 13. titul. 9. part. 5.* Ex quibus ita obseruat Gregor. Lopez vbi *supra,* illam discriminis rationem assignans; quia eiusmodi naturæ mare existit, vt nihil eo tutum possit haberi. Itaque cum ad dominis acquisitionem, & vt res capientium fiant tuta, securaque possessio desideretur, *dicta l. 26. part. l. postliminij, 5. in princ. vers. antequã, l. postliminium, 19. §. postliminio, ff. de capt. & postl. reuers.* non antea hostium erunt, quam intra sua tuta collocauerint.

Illud autem siue terrestri, siue maritimę prædæ est commune, vt si à domino persequatur, nec pernoctatione, aut inductione in castris hostium efficietur: Quoniam toto eo tempore veteris domini manet, quando ab ipso persequitur. Argumento *l. naturalem, 5. 1. ff. de acquir. rerum domin.* tenet in proposito Salicet. *in dicta l. ab hostibus, la 2. in princ. vers. sed tunc quæro, C. de captiuis*; quem sequitur Gregor. Lopez *supra ad finem.* 59

Sed an eiusmodi leges etiam in conscientia obstringant? Non est pręsentis inspectionis disquirere, tamen non omitam Duuallium *in 2. 2. tract. de charitate quæst. 16. art. 5.* contra nostras leges 60

leges inuehi, illas iniquitatis & iniustitiæ deferentem, quasi nulla Principi potestas insit disponendi de bonis subditi, quorum vtile dominium non habet: in hocque notat Couarruuiam, & alios; quorum sententiam Antonin. Diana *dicta quæst.* 23. probabilem, & securam in praxi contra eundem Duuallium appellat.

61 Maioris vtique negotij erit inquirere, an scilicet ante lapsum viginti & quatuor horarum post susceptum Sacratissimum Christi Corpus, liceat reos suspendere, aut morti tradere? Nequaquam permitti sentiunt Iulius Clarus *in prax* §. *fin. quæst.* 99. *num.* 3. Corset. *singul.* 68. Vega *p. 1. summæ cap.* 61. *casu* 21. Anton. Cucus *instit. maior. lib.* 5. *titul.* 5. *num.* 107. Ant. Scap. *de iure non scripto lib.* 5. *cap.* 210. *num.* 7. Zerol. *in prax. Episcop. part.* 2. *verb. Damnati ad mortem. Et verb. Eucharistia*, Anton. Gāma *post decis. quæst.* 1. *n.* 12. & 15. Bobad. *in polit. lib.* 3. *cap.* 15. *n.* 25. Ant. Gom. *tom.* 3. *de delictis, cap.* 14. *num.* 6. Aloif. Riccius *in praxi rerum fori Ecclesiast. resolut.* 455. *num.* 3. *pag. mihi* 542. vbi late. Huicque sententiæ accedere videtur Hostiens. *in summ. de immunitate Eccles.* quem sequitur Hypolit. de Marsil. *in praxi*, §. *oportune*, *num.* 50. Ludouic. Carrer. *in practic.* §. *circa*, *num.* 102. Dum per tres dies ob reuerentiam tāti Sacramenti sententiæ executionem esse differendam scribit. Et si ex mente etiam eiusdē Hostiensis sufficere, vt in diem sequentem producatur contēdat Gāma *vbi supra*, *n.* 15. idem docet Or-

62 tiz *in summa c.* 19. *vbi de* 4 *præc. Eccles.* Multis tamen contrarium magis arridet, & posse etiam eadem die susceptæ Eucharistiæ morte affici, vt certius probatur. Hi sunt Nauarr. *in manual. cap.* 25. *num.* 23. & *consil.* 40. *de pœnit. & remission.* Sà *verb. Eucharistia*, Maiol. *de irregul. cap.* 24. *num.* 15. Villalob. *in sum. tom.* 1. *tract.* 7. *diffic.* 39. *num.* 11. Henriq. *lib.* 8. *cap.* 50. *num.* 1. Suarez *in* 3. *part. tom.* 3. *quæst.* 80. *disp.* 68. *sectione* 7. Zambrana *de casibus tempore mort. cap.* 3. *dub.* 5. *n.* 6. Layman *in Theolog. moral. lib.* 6 *tract.* 4. *cap.* 6. *num.* 20. Siluius *in* 3. *part. quæst.* 80. *artic.* 8. Reginald. *in praxi tom.* 1. *lib.* 29. *cap.* 6. *quæst. vlt. sect.* 2, *num.* 20. Coninch *de Sacrament. quæst.* 80. *art.* 8. *num.* 8. Zenedus *quæstion. Canonic. quæst.* 3. *num.* 4. Sancius *in selectis disput.* 4. *à num.* 4. nouissime Pater Leander *quæstion. moral. in sept. Sacram. part.* 2. *tract.* 7. *quæst.* 13. Vbi hanc opinionem longe probabiliorem vocat, docuerat Antonin. Diana *resol. moral. part.* 3. *tract.* 6. *miscelan. resol.* 59. inde inferens vers. notandum est, non esse necessarium tempus viginti quatuor horarum inter sumptionem Eucharistiæ & mortem intercurrere, licet Panormi & in Regno Castellæ aliter obseruetur.

Hinc transcursis quatuor horis à 63 suscepta Eucharistia, posse reum sanguinis pœnas luere tenet Victorelus *in notis ad cap.* 28. *lib.* 2. *Toleti*, & *ad Emanuel Sà verb. Eucharistia*, *num.* 2. quasi eo tempore iam fuerint species Sacramentales cōsumptæ; imò & post vnicam tantum horam, vt malunt Nauarrus, & Sà *locis vbi proximè*, Fagund. *præcept.* 3. *lib.* 1. *cap.* 4. *num.* 3. Sotus *dist.* 12. *quæst.* 1. *art.* 12. Clauis Regia *lib.* 6. *cap.* 12. *num.* 9. Sancius *in selectis disp.* 40. *num.* 4. Antonin. Diana *supra vers. vnde afferunt multi*, & 5. *part. tract.* 3. *resol.* 38. & amicissimus P. Leander *dicto tract.* 7. *disp.* 2. *quæst.* 14. Quoniam etsi nonnihil habeat irreuerentiæ statim à communione mortis pœnam à reo exigere, huic tamen malo satis occurritur vnius horæ interuallo, vt subiungit Diana *dicta resolut.* 59. *in fine* tenet Fragosus *de Regimine Reipubl. Sæcul. lib.* 5. *disp.* 12. *n.* 65. P. Garcia *in sum. de excel. Sacerd. tract.* 3. *diffic.* 4. *dub.* 4. *punct.* 1. *n.* 8. & *n.* 17.

At ego etsi probabilitatem huius 64 posterioris sententiæ detrectare non audeam; priori tamen libentius accedo, vtpote maioris reuerentiæ & suspicionis. Dedecet enim illum, qui huius cælestialis alimoniæ, & vt rectius dicam beneficio ita Christum inducit, vt ipsum personet, & quasi cum

eo

eo vnum efficiat; nullo interiecto spatio execrabile supplicium expendere. Rectè igitur apud nostros hac in re prouisum agnoscitur *in l.* 10. *titul.* 1. *lib.* 1. *nouæ Recollect.* ibi: *Mandamos, que todas las personas que fueren condenadas a muerte, y se huuiere de executar la justicia, pidiendose de su parte, y pareciendole a su confessor, que se le puede y debe dar, se les de vn dia antes, que en el tal condenado se aya de executar la justicia, proueyendo que se les diga Missa dentro de la carcel en el lugar mas decēte que estuuiere señalado por el Ordinario.* Quod ita ad vnguem obseruandum velim, vt aliter iudices facientes de eo in sindicatu teneantur, nisi iustissimæ alicuius causæ obtentu impunitatem contendant.

65 Et fortè vt propria sua actione Christus huiusce veritatis satis nos instructos relinqueret, pridie Passionis & patibuli, sacratissimum illud celebrauit conuiuium, cœnam scilicet, *cap. panis, de verb. qui pridie, de consecratione dist.* 2. qua se ipsum sacramentaliter communicauit, *cap. nec Moises, ead. dist.* vbi sic D. Hieronymus: *Nec Moises dedit vobis panem verum: sed Dominus Iesus ipse conuiua & conuiuium: ipse comedens & qui comeditur.* vbi gloss. idem ex D. Isidoro confirmans hoc etiam dat versiculos:

Rex sedet in cœna, turba erat duodena;
Se tenet in manibus, se cibat ipse cibus.

Docet expressè D. Thom. *quæst.* 81. *art.* 1. Petr. de Palude *in* 4. *distin.* 11. *quæst.* 1. *art.* 7. Laud. *in Sacramētali, de Sacram. Eucharist. col.* 12. *vers. vsum,* Stephan. de Gaeza *in repet. cap. Ad limina,* §. 6. *num.* 106. 30. *quæstion.* 1. Suarez *disp.* 75. *sect.* 2. Vazquez *ad art.* 1. *quæst.* 82. qui in hoc omnes Catholicos cõuenire scribit, idem sentit Granad. *contr.* 6. *tract.* 10. *disp.* 12. *num.* 1. & nouissime P. Leander *quæst. moral. in sept. Sacram. tract.* 7. *disp.* 11. *quæst.* 31. 2. *tom.* aduersus Villalobos *in summ. tract.* 7. *diffic.* 44. *num.* 1. vbi id non esse certum audet affirmare, cum plane ex relatis constet, & nec obscurè ex illis Christus verbis apud *Lucam, cap.* 22. *Desiderio desideraui hoc Pascha manducare vobiscum antequam patiar.* Nolebat enim Christus absque communione decedere (non quia ea indigeret sed vt daret nobis exemplum sumendi, vt in baptismo fecit, *cap. proprie, de consecrat. dist.* 4. notat *gloss. vbi supra*) & quia ignominioso noscentium supplicio vitam acturum sciebat, non nisi pridie se ipsum sacro sui corporis cibauit viatico.

Hinc periculosè ægrotantibus, quibus etsi non ieiunis viaticum hoc cõceditur, ne contingat absque eo decedere, vt definitur Concilio Constantiensi *sess.* 13. & iuxta communem praxim Ecclesiæ docent D. Thom. 3. *part. quæst.* 80. *art.* 8. Stephan. Gaeza *supra num.* 116. Vazquez *disp.* 211. *cap.* 4. Suarez *de Sacram. disp.* 68. *sect.* 5. Lugo *disp.* 15. *sect.* 3. *à num.* 58. Bonac. *disp.* 4. *quæst.* 6. *punct.* 2. *num.* 22. Filliuc. *tom.* 1. *tract.* 4. *cap.* 8. *n.* 138. Basseus *verb. communio, num.* 44. P. Garcia *de excellent. sacerdot. tract.* 3. *diffic.* 5. *dub.* 2. *punct.* 4. & P. Leander *vbi supra, disput.* 5. *quæst.* 38. Ex quo Eminentissimus Lugo *d. cto loco, num.* 74. laudat consuetudinem deferendi Sacratissimam Eucharistiam ad infirmos horis pomeridianis, aut vespertinis. Quod nedum ad eos qui ex morbo periclitantur, sed & ad eos quibus violentæ mortis periculum imminet producunt Fagundez *praecept.* 3. *Eccles. lib.* 3. *cap.* 5. *num.* 21. Bonacina, & Marchin. apud Garciam *supra punct.* 4. *num.* 48. vbi factum D. Guerrer. Archiepiscopi Granatensis referunt, qui damnatis ad mortem quamuis non ieiunis Eucharistiam concedebat, vnde infert Lugo *supra, num.* 72. Non teneri iudicem eo supplicij executionem differre, quia reus est pransus & communicare nequit, cum & si delicti qualitas expostulauerit etiam non ieiunus possit quasi moribundus Eucharistiam suscipere.

His ergo quibus ob mortis periculum licet etiam pransis Eucharistiam suscipere, non tantum id semel permittitur,

titur, sed & pluries eodem morbo & periculo dummodo inter communionem, & communionem viginti & quatuor horarum dies intercedat. Ita Dominic. Baltanas *in Margarita Confessor. §. de requisitis ad communicandu,* Layman. *in Theolog. moral. lib.* 5. *tract.* 4. *cap.* 6. *num.* 20. Philibert. *tract.* 3. *part.* 3. *cap.* 3. *num.* 11. Sa, Hurtadus, & alij apud P. Leandrum, *dict. disp.* 5. *quæst.* 40. vbi recensitis varijs hac de re opinionibus, quas cumularat Ioann. Machadus *in Perfect. Confess. lib.* 2. *part.* 4. *tract.* 8. *docum.* 5. huic tandem vt probabiliori acquiescit. Primò, quia Concilij Constantiensis definitio, cuius supra meminimus, id absque limitatione infirmis concedit: Secundò, quia si periculose decumbens potest licitè, ex aliorum sententia non ieiunus communicare post tres, sex, octo, vel decem dies, cur & singulis diebus non licebit? Quibus & aliam rationem subiungit Antonin. Diana *resolut. moral. part.* 1. *tract.* 14. *resolut.* 77. videlicet, toties posse non ieiuno infirmo Eucharistia ministrari, quoties sano ieiuno. Ergo singulis vigintiquatuor horis! cum quotidie ijs liceat communicare, vt colligitur ex Concilio Tridentino *sess.* 22. *cap.* 8. *optaret*, inquit; *Sancta Synodus; vt in singulis Missis Fideles adstantes, non solum spirituali, sed etiam Sacramentali Eucharistiæ perceptione communicarent, cap. si quoties, de consecrat. dist.* 2. vbi D. Ambrosius. *Si quotiescunque effunditur sanguis Christi in remissionem peccatorum effunditur: debeo merito semper accipere, qui semper pecco: debeo semper accipere medicinam c. non iste, ead. dist. qui animæ nostræ substantiam fulcit iste panis quotidianus est: accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit. Sic viue vt quotidie merearis accipere*. Et cum D. Thoma 3. *part. quæst.* 80. *art.* 10. D. Franc. Anton. Molina *in instructorio sacerdot. tract.* 7. *cap.* 7. Fagundez *præcept.* 3. *Eccles. lib. cap.* 7. *num.* 7. P. Ludouic. de S. Ioann. *quæst.* 7. *art.* 13. *dub.* 4. *append.* 1. Baunij *tract.* 5. *quæst.* 8. & innumeris rationibus & auctoritatibus pro hac parte adductis illā toto nexu defendit Ioan. Sancius *in selectis disp.* 22. *&* 23.

Non tamen desunt, qui ab istis omnino dissentiant, & quotidianam communionem licitam detrectentur. Sic, eruditè P. Ferdinand. Quirinus de Salaçar *in practic. frequentiæ sacræ communion. cap.* 13. Eminent. Cardinal. Lugo *disput.* 17. *per totam*, Paul. Sherlogius *tō.* 1. *in Cantica Antiloq.* 4. *sect.* 10. *&* 11. & nouissime P. Garcia *dicto tract.* 4, *diffic.* 4. *dub.* 5. *puncto* 2. At ego in hoc opinionum discrimine, vtpote, qui nec primis labijs spiritualis vitæ mella degustaui, nullum interponam iudicium, sed tantum cum D. Augustino *in c. quotidie.* 13. *de consec. dist.* 2. proferam: *Quotidie Eucharistiæ communionem accipere, nec laudo, nec vitupero: omnibus tamen Dominicis diebus communionem hortor: Si tamen mens in affectu peccandi non sit.* Et post pauca: *si dixerit quispiam non quotidie accipiendam Eucharistiam, alius affirmat quotidie: faciat vnusquisque quod secundum fidem suam pie credit faciendū. Nec enim litigauerunt inter se, aut quisquā eorum se alteri præposuit, Zachæus & ille Centurio, cum alter eorum gaudens in domo sua susceptit Dominum, alter dixit: O Domine, non sum dignus vt intres sub tectum meum: ambo Saluatorem honorificantes, quamuis non vno modo ambo peccatis miseri, ambo misericordiā consecuti. Ad hoc valet quod manna secundum propriam voluntatem in ore cuiusque sapiebat.*

Ergo cum nondum liqueat an quotidie oporteat semel communicare, minus cōstabit au bis id vnica die fieri posit. Etsi P. Vazquez *disp.* 214. *cap.* 10. *in fine*, vt indubitatum defendat Ecclesiastico præcepto id prohibitum inueniri in *cap. sufficit, de consec. dist.* 1. *cap. consuluisti, de celebrat Missar.* quibus sacerdotibus præcipitur, vt semel tantum quotidie celebrent, & Sacratissimum Christi Corpus suscipiant. Quod cum sacerdotibus quorum maior dignitas & vitæ perfectio interdicatur; laicis necessario interdictum etiam videbitur: Maximè cum ratio prohibitionis *dicti cap. sufficit:* *Quia*

Quia Christus semel passus est, & totum mundum redemit, illos itidem complectatur. Vt & placet P. Garc. *supra dub.5. qui puncto* 1. hoc adeò irrefragabile putat vt nec id admittat in eo, qui cum mane ex diuotione communicauit, vespertino tamen tempore in mortis incidit periculum, & viaticum suscipere optat. Ex doctrina P. Suarez *disp.* 69. *sect.* 3. *§. rogabis*, Vazquez *disp.*214. *cap.*2. *n.*14. Coninch. *de Sacrament. quæst.* 80. *art.*11. *dub.*3. *num.*100. Præposit. *art.* 11. *num.*54. Fagund. *præcep.*3. *Eccles. lib.*1. *cap.*3. *num.*7. Granad. *de Euchar. contr.* 6. *tract.*10. *disp.*3. *num.*9. Laym. *tract.*4. *cap.*5. *num.* 5. Lugo *disput.*16. *sect.*3. *num.*51. & docuerat Anton. Diana *part.* 3. *tract.*4. *resol.*40. quamuis postea in oppositam sententiam magis inclinarit, *part.*4. *tract.* 4. *resol.* 197. *& part.*5. *tract.*3. *resolut.*33. cum Gasp. Hurtado *disp.*10. *de Euchar. diffic.*2. Ochagauia *tract.* 2. *quodlib.* 4. Ludouic. de Torres 2. 2. *part.* 2. *cap.* 58. *dub.*2. *num.*3. Kelisonio 3. *part. quæst.* 80. *art.*10. *notab.*2. Homobon. *in consult. casuum conscientiæ vol.* 2. *part.*5. *responso* 47.

66 Porrò nec est obliuiscendum inueteratæ illius consuetudinis, assignandi in Cathedrarum, Canonicatuum, Beneficiorum, & insignium collegiorum petitionibus, viginti & quatuor horarum spatium; vt eo, ex textu quem Sors dederit, ad vnius horæ lectionem candidati attingantur. Cuius meminit S. P. Gregorius XV. *in Constitutione incipiente* Supremæ dispositionis, *Nonis Nouembris* 1622. circa Canonicatuum pœnitentiariorum prouisionem edita. Præcipiens quod terminus sexaginta dierum assignari debeat, quo elapso, per Ordinarios & Capitula in præsentia oppositorum ex aliquo libro forte aperto vnum punctum materiarum moralium tradi, & super eo intra vigintiquatuor horas singuli oppositores per integram horam, seruato tamen inter eos graduum susceptorum ordine, in singulis facultatibus publicè legere, & duo alij per aliam horam argumentari. Et si tales oppositores in Theologia Magistri, vel Bachalaurei, aut illius professores existant, dato eis puncto super Euangelio, per horam similiter publice prædicare, seu concionari debeant, & alias in omnibus & per omnia prout in cōcursu Præbendarum, Magistralium, & Doctoralium fieri consueuit. Refert Aug. Barbos. vir incomparabilis diligentiæ, *de Canonic. & dignitat. cap.* 26. *num.*24. Et de Parrochialium cōcursu loquens Ioann. Machad. *in Perfecto Confess.* 1. *tom. in prolocutione ad Prælatos Ecclesiæ, paulo post princip.* & iterum *tom.*2. *lib.*4. *part.*4. *tract.*5. *document.*9. *num.*4. vbi de Canonici Doctoralis prouisione, siue electione agit.

Quod literarium experimentum adeò 67
spiritum corpusque agit, vt nec immeritò, immanissimo vigiliæ tormento compares; imò præferas, cum illud vix possit viginti & quatuor horis sufferri, & tamen istud frequenter per quadraginta infligebatur; teste Hyppol. Marsil. *in l.* 1. *in princip. num.*76. *vers. nam ponitur reus, ff. de quæstionib.* & Prospero Farinacio *praxis criminal. quæst.* 38. *num.* 70. *tom.* 1. Quo solo eos rectè sensisse nec semel sum arbitratus, qui iuge studium, assiduumque in literis laborem martyrium dixere, vt fuisse nonnullos memorat Aloys. Nouarinus *Schediasm. Sacro-prophan. lib.*2. *cap.*4. *num.* 19. vires suas offerre Deo videtur, corpus suum mactare, se quodammodo Deo immolare, qui studijs vacat, agnouisse iudicat Petr. Blesensis, dum *Epistola* 14. ita scribit: *Recogitabo dies perditos in amaritudine animæ meæ, residuumque annorum meorum studijs immolabo.* Confert Historia apud Cæsarium *lib.* 12. *exemplorum cap.*46. quæ his verbis à Beatissima Christi matre prolatis concluditur: *Re vera Scholares si innocenter viuunt, & libenter discant, Martires sunt. Quod si postea artes doctas in charitate, maximè in Dei seruitio exercuerint; magnam ex hoc mercedem consequentur.* Cæterùm quantò acerbius hoc viginti & quatuor horarum experimentum, Ephimeram,

meram, aut Diarium morbum expendo, tantò plus me diuinæ bonitati obnoxium, & obstrictum indesinenter profiteor; cuius ope scopulosum hunc cursum, vt sæpius, & nonnullis fortunaciùs percurri.

68. Accedat & illud Castelli de Bobadilla militare consilium, *lib.4. politicæ cap.3. num.7. vers. es de tan grande*, scilicet, Castri, siue fortalitij tuitionem, detentionemque ita expedire, vt nedū per dies, sed & per horas & momenta ipsius possessio differri, & produci debeat. Vnde inquit: *Quando el Principe manda a su Alcaide, ò Castellano, que entriegue alguna fortaleza, o tierra, señalando dia para ello, debe el tal Alcaide dilatar la entriega hasta la vltima hora de aquel dia*: nempe, *Vigesimaquartas* Idque moritò; si quidem cum belli ita sint dubij euentus, forte vel illa nouissima hora poterat res ita se habere, vt nulla deditionis necessitate Castro præfectus obstringeretur. Quod quam maxime ab Hispanis nostris Satagendum videtur, vtpote quibus a maioribus & natura ipsa insitum exactam fidelitatem suis Regibus hac in re singulariter præstare, *l.2. titul:18. part.2.* ibi: *Lealtad es cosa, que endereça los homes en todos sus fechos, porque fagan siempre todo lo mejor. E por ende los Españoles que todavia vsaron de ella, mas que otros omes, veyēdo el gran peligro, que podria acaescer a sus señores, e à ellos mismos, si las fortalezas de el Reyno se perdiessen, pusieron quatro cosas porque fuessen mejor guardadas, &c.* & l.12. eiusdem: *Sabidores fueron mucho los antiguos de España, para guardar su lealtad: Por ende catando todas las cosas, porque los Castillos fuessen mejor guardados, de manera que los señores no los perdiessen: è acatando todo aquello porque esto se ficiesse mejor, &c.* Credebant enim nullo etiam mortis, aut captiuitatis periculo excusari posse ducem, vel arcis custodē, si illius formidine amisisset; cum magis apud eos semper constiterit antiquæ fidelitatis, quam propriæ vitæ ratio: *E tanto encarecieron los de España fecho de castillo, que tovierō que ninguna de las otras cosas, porque se podrian escusar los omes de no venir, que non se escusaban por ello, aquellos que los castillos toviessen, mas que se deben auenturar a todo peligro, por dar los castillos à sus señores; Is tovieron que era mucho mejor de prender muerte, en viniendolos a dar, que caer en pena de trayción, no lo quiriendo facer.* vt cauetur *in l.18.* & expressius *in dicta l.2. & 6. eiusdem titul.* latissimè plura D. Anton. Aluarez *in singul. tract. de la Obligac. de los Alcaides, 3. part. negatiua, cap. 3. per tot.*

Inde disponitur in *l.8. titul.17. part. 4. Ca segun el fuero leal de España, seyēdo el padre cercado en algun castillo que toviesse de señor, si fuesse tan cuytado de fambre que non oviesse al que comer, puede comer al fijo, sin mal estanza, ante que diesse el castillo, sin mandado de su señor.* Notat *ibidem* Gregor. Lopez, & noster Balth. de Amescua *de potestate in seipsum lib.2. cap.2. num.31.* vbi eiusmodi l. dispositionem meritò, vt singularem commendat. Quam non ita strictè intelligendam admoneo, quasi hoc saltim extremæ necessitatis casu, humanis carnibus vesci permittat. Quod vix vllus sibi persuadet, qui ipsius Conditorē Catholicissimū agnouerit; & nil adeò nostra religione vetitum, quam immanissimæ hæ dapes: Quandoque hac ratione Christus sub speciebus panis & vini, corpus & sanguinem suum, etsi diuinissimum Sacra Eucharistia delituerit. Quia si in similitudinem carnis corpus suum fidelibus manducandum instituisset, pre horrore à susceptione retraherentur, ideòque maluit pane, & vino (veluti suauissimæ & necessarissimæ dapes) ad tantum conuiuium alicere, *cap. forte, de consecrat. dist.2. Fortè dicas* (inquit Ambrosius) *quomodo vera caro, quomodo verus sanguis, quia similitudinem non video carnis, non video sanguinis veritatem? Primò omnium dixi tibi de Sermone Christi, qui operatur, vt possit mutare & conuertere genera & instituta naturæ. Deinde vbi non tulerunt Sermonem Christi Discipuli eius, sed audientes*

dientes, quod carnem suam daret ad manducandum, & sanguinem suum ad bibendum, recedebant: Solus autem Petrus dixit: Verba vitæ æternæ habes, & ego à te quomodo recedam? Ne igitur plures hoc dicerent, & ne veluti quidam horror cruoris, &c. cap. quid sit sanguis. 73. ead. dist. *& ideo mainum & panendum mysterium: quia aliud videtur, & aliud intelligitur. Sed cum mysterium sit, verum corpus & sanguis dicitur, figuram panis & vini habet; faciente Domino: quia nō habemus in vsu carnem crudam comedere & bibere sanguinem.*

Suspicarique potest eo Christianorum carnes cæteris insuauiores, Deū effecisse (si verum est quod aiebant Barbari Brasilienses teste Maffæio, *lib.* 13. *Histor. Indicæ, pag.*360. & D. Don Ioann. de Solorçano *de Indiar. iure lib.*2. *cap.* 14. *num.*64. intinctis Sacro baptismate carnibus, multum de pristina saporis gratia deperire) vt vel ipsa insipiditate eos, nedum à propria filiorum, sed & aliorum baptizatorum carne ablegaret. Abhorret quippe hoc nefarium edulium à pietate Christiana, etiam vbi ingens fames grassatur; nam etsi non ignorem aliquando obsidionum necessitatibus à Gallis itèm & Hispanis assumptū; vt multis ostendit Theatr. vitæ humanæ *vol.*14. *lib.*3. *pag.*2939. & D. Don Ioann. Solorçano *dicto lib.* 2. *cap.* 12. *num.* 47. *cum seqq.* semper quidem barbarè, & inhumanè factitatum proferam. Quoniā (vt egregiè Valerius Maxim. *lib.* 7. *cap.*6.) tam dirum facinus nullo potest necessitatis obtentu excusari, veluti de Numantinis agens scribit: *Numantini a Scipione vallo, & aggere circundati, cum omnia quæ famem eorum trahere poterant, consumpsissent, ad vltimum humanorum corporum dapibus vsi sunt: quapropter capta iam vrbe, complures inuenti sunt artus & membra trucidatorum corporum sinu suo gestantes: nulla est in his necessitatis excusatio; nam quibus mori licuit, sic viuere necesse non fuit.* Præsertim si ad euitandum mortis periculum, vbi ad sustentationem alius cibus non suppetit, homo occidatur, vt in casu nostræ *l.* quia id est ita intrinsecè malum, vt ob nullum mortis timorem liceat, homo enim non potest occidi, vt sit nutrimentum nostrum, vt docent Caietan. 2.2. *quæst.*48. *art.*2. *ad finē, in solutione ad secundū,* & Vincent. Candid. *disquisit. moral.*21. *art.* 1. *dubit.*2.

Ergò præfatæ l. mentem fuisse potius credendum erit patri, tantam in filium hoc obsidionis casu potestatem concedere, vt illum vendere ad famem subleuandam permittat. Quam distractionem filij deglutionem vocat, quasi rem deuoret, qui ipsius pretio depascitur. Ex vulgari regula quæ habet pretium ipsam rem censeri, *l. venditor ex hæreditate, ff. de hæred. vend. l. si & rem.*27. *ff. de pet. hæredit. l. pater, ff. de adimend. legat. l. Imperator, §. fin. ff. de legat.*2. præsertim apud nostros, quibus ea loquendi formula, seu Hispanismus frequens existit, vt id comedere dicamus, quò comedendum emitur; inde *fulano come diez mil ducados de renta.* Passim proferimus, & vt Hispanismum notat D. Sebast. Couar. *in Thesauro linguæ Hispan. verb. Comer*: quo circa tenendum idem fuisse legislatorem nostrum scripsisse patrem, obsidionali hac fame ingruente posse filium deglutire, ac si illum vēdere posse affirmasset; vt planè sequentia dictæ l. verba etiam demonstrant: *Onde si esto puede facer por el señor, guisada cosa es, que lo pueda facer por si mismo*: hoc est, *filium distrahere*; alioqui fieret, quod vbicunque pater fame vexaretur, etiā extra obsidionem posset filij carnibus subleuari, cum idem hoc casu patri ac & obsidionis vbi de Domini commodo ex castri tuitione principaliter agitur, indultum circa filium videatur.

Sed vt vt sit perspicuū ex dictis euadit eam fidelitatem in custodiendis Regni castris nostros obseruare deberè, quæ exacta nimiaque sit, adeò vt nec statim Principi ipsorum traditionem præcipienti fuerit obtemperandum, sed cunctanter & segnitie quadam, probat elegans text. *in l.*27 *dicto titul.*18. *part.*2. *Mandando* (hæc sunt verba)

verba) el Señor natural al que tiene el Castillo del en fieldad, que lo diesse al otro Rey, con quien auia la postura, esto aun non touieron por bien los antiguos, que lo ficiesse, a menos de gelo emplazar complidamente, assi como sobre dicho es. E maguer todos los plaços sean passados, con todo esso non lo debe dar al otro Rey, mas al portero de su Señor, que le diesse señalada mente para esto. E deuelo ansi facer, porque si su Señor mandare dar el Castiello al otro Rey, non cayga en el blasmo, quel puedan reptar despues, porque lo dio. Quod cum ita sit, nequaquã de veritate propositæ admonitionis ex Bobadilla erit ambigendum; quoniam vbi detradendo fortalicio agitur præceps obedientia nocere solet; ideòque quantũ absque infidelitatis nota licuerit, proferendum oportebit, veluti *ad postremam horam*, si intra diem illud necessariò tradere obstringatur, fortè enim eo quamuis breui spatio ita belli casus eueniènt, vt deditionis cesset necessitas.

Nec huic admonitioni repugnat quod respondit Modestinus, *in l. Desertorem, 3. §. miles, vers. in bello, ff. de re milit.* nempe: *In bello qui rem à duce prohibitam fecit, aut mandata non seruauit: Capite puniri, etiam si res bene cesserit.* Quia proposito casũ differens Castri traditionem ad vltimam horã diei, quam in id Princeps designauit, præceptam potius quam prohibitam rem facit. Cum omnes vigintiquatuor horæ ipsius diei sint in præcepto, vsque ad vltimum punctum, vt de obligatione recitandi officium diuinũ superius agentes expendimus.

69 Porrò est & id etiam notandũ obligationem præcepti diem festum collendi, ordinariè spatio vigintiquatuor horarum concludi, cum non nisi ad naturalem diẽ producatur; extra casum quo particulari aliquo præcepto pars tantum diei assignaretur. Quoniam cum eiusmodi horarum circulus non sit à naturali iure, quin ab Ecclesiastico tantum obseruationi festorum adscriptus, potest vtique vt procrastinari, & optimè restringi. *Vnde constat,* (inquit P. Suarez *de religion. tom. 1. lib. 2. cap. 31. num. 3.*) *posse in Ecclesia dari præceptum, vacandi in festo aliquo pro dimidio tãtum die naturali, vel etiam artificiali, vt ab ortu solis vsque ad meridiem, vt licet non ex vi præcepti, ex deuotione tamẽ id fieri videmus die cinerũ, & defunctorũ, quorũ matutina pars cõmuniter omnibus in obseruatione habetur.*

Cæterùm, cum hoc ad cõmunes Ecclesiæ festiuitates non pertineat, rectè præmittimus regulariter illas spatio viginti & quatuor horarum contineri; cuius principium sit media nox. Nam etiã aliàs respectu aliarum rerum ab occasu Solis, in alium occasum; vel ab ortu, in sequentem ortum; aut denique à meridie in alium meridiẽ possent dies numerari, vtpote alibi notabimus, & eleganter prosequitur Cardinal. Turrecremat. *in cap. 1. de consecrat. dist. 3.* & Baptis. Viuian. *in rationali ad text. in cap. 1. vers. sed de vespera de ferijs.* At in proposito à media nocte in mediam noctem debet terminus hic viginti & quatuor horarũ, siue naturalis dies mensurari, iuxta præscriptum *l. more, 8. ff. de ferijs,* ita post Couar. *lib. 4. cap. 19. num. 9.* Nauarr. *cap. 13. num. 5. & 8.* Sotum & alios receptissimum concludit Suarez *vbi proximè, num. 4.* ex communi traditione Ecclesiæ, de qua in Hispania, Italia, & Gallia, satis ipsi constare affirmat, creditque & in vniuersam Europam similiter obseruari, cum adhuc de contraria consuetudine nec quidquam audierit. Et meritò quia hic mos est facilior, & videtur maximè rationabilis, vt tota dies Dominica obseruetur, & eius obseruantia incipiat a tempore Resurrectionis Domini, vel proximè circa illud; & omnino distet ab obseruantia Sabbati Iudaici, quod summè sacri Canones exoptant *dicto cap. 1. de consecrat, dist. 3.* ibi: *Ne à Iudaismo capiantur.* Et confirmat exemplo præcepti ieiunandi, cuiusvia media nocte vsque ad mediam noctem à carnibus abstinendum est:

Ruit tamen, & quasi 71
Grauiter ad terrã pondere vasto concidit,

Adstructa propositæ resolutionis machina si ad ius spectes *in cap.1. de consecrat. dist. 3. cap.1. de ferijs.* Quibus planè statuitur in omnibus Ecclesiæ festiuitatibus vacandum esse à seruilibus, à vespera vsque in vesperā. Quod mediæ noctis computum prorsus excludit. Multipliciter illis occurrere tentat P. Suarez *vbi nuper n.6.* Et tandem reiectis Glossæ, Panormitani, & aliorum coniecturis, circa verum ipsorum sensum, in illum maximè inclinat, sumi scilicet ibi *vesperam* pro nocte, sed non determinari punctum noctis à quo incipit festum; sed intelligendum esse iuxta communem consuetudinem.

Verùm si quale suspitionis nostræ iudicium afferre licet, verius pronuntio dictis locis, à vespera in vesperam feriandum, non tam ex præcepto de obseruandis festis, quam ex deuotione nascentis Ecclesiæ proferri; qua illud frequētissimum legitur, fideles omnes maximè festiuis diebus singulis Horis Canonicis adfuisse. Veluti affatim ex Patribus constat, præsertim ex Augustino *Serm.251.* de tempore: *Veniāt ergo cuicunque possibile sit,* (ex more hortatur) *ad vespertinam, atque nocturnam celebrationem, & oret ibi in conuentu Ecclesiæ pro peccatis suis Deum.* Et expressiùs *l. nostra 2. titul.23. part.1.* quæ id etiam in perpetuum seruandum omnibus per Hispanias degentibus religiosissima iniungit his verbis (de festis agens) *Mas debense trabajar de ir apuestamente, e con gran omildad a la Eglesia, cuya fiesta guardan, si la ouiere hi, si non à las otras, e oyr las Horas con gran deuocion.* Cæterùm cum dies festus, quoad officium diuinum attinet à vesperis incipiat, vt *Hora 4.* multis ostendimus, & agnoscit idem Suarius *dicto cap.31. num.5.* ab eò tempore feriandū necessariò illis erat, qui iuxta deuotionis suæ ritum omnibus Horis diuinis illius festi adsistere debebant.

72 His accenseam, iudicem non aliter posse propriam sententiam in accessorijs deficientem supplere, quam si intra spatium vigintiquatuor horarum id fecerit, vt plerique existimant ita subaudientes Consultum *in l. Paulus, 42. ff. de re iudic.* illa verborum parte: *reliqua autem, quæ ad consequentiam quidem iam statutorum pertinent, priori tamen sententiæ desunt, circa condemnandum reum, vel absoluendum debere supplere, scilicet eodem die.* Cui quasi vsurpatis verbis congruit ius nostrum *in l.5. titul.13. lib.2. fori leg.* & expressius *in l.3. titul. 22. part.3.* ibi: *E esto ha de fazer tan solamente en aquel dia que dio la sentencia, ca despues no lo podria fazer, como quier que las palabras de su juicio bien las puede mudar despues, e poner otras mas apuestas.* Sed si rectè inspiciantur tam hæc, quā *dicta l. Paulus* verba, propositam thesim respuūt communemque potius stabiliunt asserentem diem quoad eiusmodi sententiæ suppletionem, non naturalem & vigintiquatuor horarum accipi oportere; sed iudicialem, scilicet, & quo lata fuit ipsa sententia, ita vt adijciēdi illud tantum tempus iudex liberum habeat, quod eiusdem diei latæ sententiæ fuerit reliquum. Quandoque nullum alium sensum admittant dictiones illæ: *eodem die*, & illæ: *solamente en aquel dia que dio la sentencia*, quibus adductæ ll. rem explicant: ita accipiūt in proposito Bald. *in l. terminato, C. de fruct. & lit. expens.* Bart. *in l.2. n.2. C. de sentent. ex pericul. recit. & in l. ab executore, 4. num.7. quæst.2. ff. de appel.* Gregor. Lopez *in dicta l.3. part. gloss.6.* Franc. Marc. *decis.670. num. 5. & 18.* Surd. *Consil.288. num.5. lib. 2.* alijs adductis Sigism. Scaccia *de re iudic. gloss.14. quæst.17. num.16.* qui & *n. sequenti* illam adfert rationem; *quia quod fit eadem die, dicitur fieri incontinenti; & quæ fiunt incontinenti dicuntur in esse.* Latè Bel. *in tract. de His quæ incontin. fiunt, 1. & 2. part. per tot.*

Intra horas verò, quæ ex die ipso latæ sententiæ superfuerint non solùm poterit, quinimò & tenebitur iudex de accessorijs omissis pronunciare, si verbis Consulti standū est *in dicta l. Paulus,*

lus, quibus eo tempore iudicem omissa debere supplere cauetur. Expendit Socin. *in cap. qualiter*, *num*. 134. *de accusat*. & ex eo Scaccia *vbi proximè*, *num*. 18. hoc etiam ad iudices delegatos, & arbitros producens, ex eodem
73 Socino *ibidem num*. 134. nisi in sententia fuisset de accessorijs, veluti de expensis, siue ad absolutionem, vel condemnationem aliquid pronunciatum, quia iterum de illis iudicare prohibetur. Quod ita subintelligendum velim, dummodo desiniendo de expensis aut alijs accessorijs fuisset in sententia actum; quoniam si ad reseruationem fuerit de illis scriptum, vt puta sibi reseruando facultatem pronunciandi de expensis, aut alijs accessorijs, vt passim fit; hæc reseruatio minime extinguit libertatem subaddendi intra eundem diē latę sententię accessoria omissa; imò dictam facultatem fortiùs cōseruauit, vt aduersus nonnullos cum Abbate, Anania, Socino, Gofredo, Speculatore & alijs, veriùs arbitratur Scaccia *dicto loco num*. 21. cui admodum durum videtur, vt quod possem facere sine reseruatione, non possim quia illud faciendum mihi reseruaui.

74 De taxa verò expensarum, an possit ita reseruatio in sententia adijci, vt etiam post eundem diem prolationis liceat æstimare? Ibidem discussit ipsemet Sigis. Scaccia, id ex iure & praxi licitum affirmans, *num*. 23 vti & *numeris sequētibus* alia obseruat huc maximè spectantia, a quorū transcriptione nedum ex more abstineo, sed & quia ipsum consulas optime concinantem.

75 Obtineat ergò superpondij vicem quæstio illa, tam nostro, quam veterū Patrum æuo solemnis; an scilicet post habitam pollutionem mortalem, aut illicitam copulam fas sit intra vigintiquatuor horas, etiam facta Confessione Sacramentali, celebrare, vel Sacram Eucharistiam suscipere? Negant D. Bonauent. *in 4. distin. 12. art. 2. quæst*. 3. Nauar. *de pœnit. dist. 6. cap. 1. & in Manuali cap. 21. num. 51. & cap. 25. num*. 93. Marsil. *in 4. quæst. 6. art*. 4. Couar. *in Clement. si furiosus, part. 3. num*. 8. Bonac. *de Eucharist. disp. 4. quæst. 6. art. 2. dub*. 8. Sotus *in 4. dist. 12. quæst. 1. art. 7. conclus. 1. in princ. vers. si vero*, Menoch. *de arbitrar. casu* 590. *in princ*. Acunha *in cap. 1. num. 5. distin*. 6. & alij penes ipsos, qui etsi non læthalem, vt plerique malunt, venialem saltim eos culpam incurrere, qui habita culpabili hac pollutione sacra pertractant, & Eucharistiam aut conficiunt, aut suscipiunt, vt indubitatum tenent.

Et mouentur primò auctoritate B. Gregorij cuius fit mentio *in cap. 1. 6. distin*. eo vers. *Si vero ex turpi cogitatione Vigilantis oritur illusio in mente dormientis, patet animo suus reatus. Videt enim à qua radice inquinatio illa processerit. Quia quod cogitauit sciens, hoc pertulit nesciens, & propter talem pollutionem à sacro mysterio ea die abstinere oportet.*

Secundò aducuntur ex Missali Romano Clementis VIII. & Pauli V. auctoritate recognito *Rubric. defectib. circa Missam*, §. 9. *num*. 3. vbi ita præscribitur: *Si præcesserit pollutio nocturna, quæ causata fuerit ex præcedenti cogitatione, quæ sit peccatum mortale, vel euenerit propter nimiam crapulam, abstinendum est à communione, & celebratione, nisi aliud confessario videatur.* His auctoritatibus, (vt inquit nouissimè P. Garcia *de excellent. sacerdot. tract. 3. diffic. 5. dub. 2. punct. 2. num*. 13.) *fue muy celebre opinion en tiempos antiguos, que no debe celebrar, ni comulgar, el que en la noche antecedente, o dentro de veinte y quatro horas ha tenido polucion, que fuesse mortal, o copula illicita, aunque se aya confessado, y que esta polucion impide no solo ex consilio, si no ex necessitate.*

Affirmant tamen quam plures, & verius arbitrantur pollutionē, quamuis culpabilem nec Missę Sacrificium, nec Communionem impedire, si præuia Confessione fiat. Sic S. Thomas *quæst. 80. art*. 7. Suarez *disput. 68. sect. 2*. Fagund. *precept. 3. lib. 3. cap. 6. num*. 6. Sancius *in select. disput. 23. num*. 29.

*n.*29. Philib. 3. *part. tract.* 3. *c.* 2. *n.* 10. Machad. *lib.* 4. *part.* 1. *tract.* 10. *docum.* 5. Basseus, Vers. *Communio, circa finem*, Valerus *verb. fornicatio, diffic.* 3. *num.* 4. quibus subscribentes, idem sentiunt nouissimè P. Leander *quæst. moral. in sept. Sacram. part.* 2. *tract.* 7. *de Eucharistia disput.* 6. *quæst.* 1. & P. Garcia *de excellent. sacerdot. tract.* 3. *diffic.* 5. *dub.* 2. *punct.* 2. *num.* 14. qui implicitâ eiusmodi quęstionem *Quinque propositis conclusionibus* optimè explicat, easque sic ellicit: *La polucion nocturna que no es pecado mortal, ni dexa distraccion de espiritu, ni afecto a la torpeza, no impide ni ex necessitate, ni ex consilio, sino que puede celebrar y comulgar el que la padecio, y es mejor hazerlo que abstenerse.* Quod exemplo cuiusdam Heremitæ euincit, qui cum nocturna, quamuis inculpabili illusione pollutus, ab Eucharistiæ susceptione humilitate abstineret; vt tanto solatio maioribus festiuitatibus careret, id ipsum à dæmone patiebatur. Alteram conclusionem ita constituit: *Digo lo segundo, quando la polucion es venialmente culpable, y no ha dexado afecto deprabado, no impide, ni ex necessitate, ni ex consilio, ni se ha de dexar de celebrar, o comulgar, porque aquella culpa ya passò, y no que da afecto.* Si enim nullum vestigium impudicitiæ, aut libidinis animo reliquit, pollutio per se vt venialis, nec communionem, nec sacrificium poterit impedire, quoniam tantùm hoc læthalibus, non ergo venialibus insitum agnoscimus. Sequentem conclusionem sic disponit: *Digo lo tercero, la polucion mortalmente culpable, y a fortiori, la copula fornicaria, adulterii, &c. Si no se ha confessado, y juzga que se dispuso bien, no impide de necessidad la comunion, pero sera buen consejo abstenerse, si no ay infamia, o nota en la omission, y esto aunque no ayan quedado afectos libidinosos.* Ita consulunt ex Patribus, & nonnullis viris Sanctis, Bonacina *disput.* 4. *quæst.* 6. *punct.* 2. *num.* 4. Valer. Reginal. *lib.* 20. *num.* 115. Bauno *tract.* 10. *de Presbytero*, *quæst.* 33. Machad. *lib.* 4. *part.* 1. *tract.* 10. *docum.* 5. Prosequitur itaque prædictus Auctor & inquit: *Digo lo quarto, la polucion que dexa turbacion en el alma, y causa distraccion en las cosas espirituales, y afecto al vicio torpe, aora sea solo venialmente culpable, aora mortalmente, aunque se aya vno confessado y no impida de necessidad, pero es buen consejo abstenerse aquel dia para ocasionar algunos actos de humildad, y de religion en orden a la consideracion de la grandeza de Dios Sacramentado.* Quæ sententia licet contra Sancium *intellect.* communis tamen apud omnes habetur, cõ vt notat egregiè March. *cap.* 2. *num.* 22. Lugo *disput.* 15. *sect.* 1. *num.* 4. & 10. quia susceptio hæc dominici corporis, ex quo cum irreuerentia fit, absque veniali fieri nequit. Stat enim optimè hoc sensu quem ad Sacram Eucharistiam in gratia accedere, & nihilominus ab ea cum peccato veniali recedere, vt admonet Cardinal. Lugo *loco vbi proximè, num.* 4. & sensit idem Garcia *ibidem, num.* 17. vbi fundamentis Sancij respondet, & tandem nonnullos casus ab hac generali regula excipit, quibus nec ex omissa celebratione, aut Eucharistię susceptione scandalum generetur, vtrumque non obstante pollutione eiusmodi turbatiua licere concludit. His vltimam conclusionem ita annectit: *Digo lo vltimo, ninguna fealdad o mancha que no contiene culpa, o no induce horror, impide la celebracion, o comunion, si no ay escandalo, ò menosprecio; de suerte, que nec pollutio, nec fluxus menstrui sanguinis, aut seminis, morbus caducus, rarò eueniens & non emitens spumam, morbus gallicus, aut similia impediunt.* Quam commu- 75
nem dicit & probari à D. Thoma 3. *part. quæstion.* 80. *artic.* 10. & latissime à Suario *disput.* 68. *sect.* 2. & Suadetur *ex cap. ad eius* 4. 5. *distinct.* & hæc omnia etiam ad quæstionem illam extendit: *An liceat communio post habitam coniugalem copulam intra vigintiquatuor horas, sine nocte antecedenti?* Quam eisdem regulis dirimendam

dam constituit, contra eundem San-Sancium *disput.* 23. *numer.* 11. 12. & 13. qui nimis absolutè semper licere affirmat, & meritò reijcitur à recentioribus. Quo referenda sunt tradita à D. Ferdinando de Mendoça *de confirm. Concilij Illiberit, lib.* 1. *cap.* 6. & à nonnullis de quibus per Leandrum *tract.* 7. *disput.* 6. *quæstion.* 4. quæ consultò omitto vt operi nostro vltimum *Vale* adijciam; nam etsi salutatio hæc ex priscorum ritu vespertina, & vltimæ quodammodo horæ diei naturalis extitit, veluti prioris & matutinæ *Aue*, aut *Salue*, si Suetonio fides adhibenda est Galuam narranti (*in ipsius vita cap.* 4.) veterem ciuitatis exoletumque morem, ac tantum in domo sua hærentem, obstinatissimè tenuisse, vt liberti seruique, bis die frequentes adessent, ac mane *Saluere*, vespere *Valere*, sibi singuli dicerent. Refert, multis euincens, Barnab. Brisson. *de formul. lib.* 8. *pag. mihi* 851. posteriori itemque ciuilis nostri diei horæ adscribere, haud ingens piaculum habebitur. Vltimam ergò manum Horographiæ nostræ ciuili non inciuiliter eò modo ponendam ipse censui. Fausta præ cor illi quæcunque accidat, *Omine secundò, Sydere dextro*, O Deus! auspicio; beneficioque tuo summo, cuncta nobis annuas, vt iusta vota nostra bono publico fœliciter impleas.

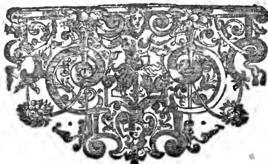

INDEX

INDEX EORVM,

Quæ ex

SACRO, & PROPHANO IVRE,

Singularibus Explicationibus in hoc opere Illuſtrantur.

EPI-

EPITOME
RERVM & VERBORVM
MEMORABILIVM;

Quæ
In hoc opuſculo continentur.

Quorum Prior interpoſita literá A, *aut* H, *Operis ſiue* Antelogium; *ſiue* Horam; *Secundus Notabile, aut Numerum cuiuſque deſignat.*

intra

B.

dens collationi absque hora creditur, Hora.2.num.15.

Bruta Hora quinta diei Deo laudes effundunt, vt & cęteræ creaturæ reliquis horis, H.5. num. 10. Rationem habere quis dixerit, *ibid.*

C.

Campana Nō nisi statis, & designatis certis horis pulsari debet, A.n. 139. Ipsius assidua pulsatio magnā vicinis molestiam infert, *ibid.* Vnica tantum permittebatur, *ibid.* n.140. fuit cum malleo aureo, *ibid.* pulsabatur in funeribus, maxime diuitū, in quibus plura tintinnabula etiam deferri solebant, *ibid.* num. 141. signum appellabatur, & quare, *ibid.* num. 142. à sonitu ipsius fugiebant Moscobitæ, *ibid.* num. 143. ipsius sonus Dei misericordiam significat, *ibid.* num.145. eius pulsatio non est pueris committenda, *ibid.* ipsius sonitu dabatur indicium periculi imminentis, *ibid.* num. 146. est Dei lingua, 147. significat Ecclesiam, 148. illius nimio sono significatur loquacitas, 149. Eam pulsantes superpelliceis indui debēt, 150.ipsius pulsus non debet pueris committi, *ibid.* illius immoderatus pulsus in Parrochialibus Toletanæ diœcesis prohibetur, num. 151. pulsata quæ est benedicta nonnullos operatur effectus, & an moderato vel nimio pulsu? 152. statis horis sonans, perpetuo sonare videtur, 153. ipsius primo pulsu dæmō fugit, *ibid.* num. 155. debitis horis pulsata, etiam si damnum vicinis inferat, non obstare dicitur, 156. quietis, quę ex nostris legibus singulis noctibus pulsari debet, per horam sonet oportet, etiam in paruis locis, H.1.num. 91. si non sonuerit debito noctis tēpore & post horam à tempore, quo pulsari debet, fuerit quis deprehensus, punitur: quia tanti temporis ignorantia non pręsumitur, num.99. quietis singulis noctibus hic mali tempore pulsari apud nostros debet, H.9. num.6. comedendi horam designabat, *ibid.* 11. pulsatur quotidie ad Aue Mariam vespertino tempore, H. 11. num. 23. Decima hora pulsanda, H.10. num.5.

Canic. Quando incipiat, A.num.18. quod habeat ortum in media hora, quomodo accipiatur, *ibid.*

Canonic. Siue Cathedralis, siue Collegiatæ Ecclesiæ, qui singulis diebus lectioni Sacræ Scripturę interesse debet, per horam ad id astringitur, H.1. num.29 Theologus tenetur singulis diebus per horam Sacram Scripturam, vel Theologiam Scholasticam exponere, H. 1. num. 97. Hora, qua legere debet, arbitrio Episcopi assignanda erit, vt & materia, *ibid.* Theologus, qui die quo legit habetur pro presenti in choro; quo ad Matutinum sequentis diei si in vespera dicatur, non habetur presens, H.4. n.15. Theologus dū lectionis occasione à choro abest, integri diei distributiones, & cætera emolumenta lucratur, H. 12. num.6.

Capitul. Ecclesiarum Cathedraliū & Collegialium, & aliæ ipsarū congregationes, non debent fieri cum officia celebrantur, H.6. num.7.

Cappell. Cardinalium, an illis absentibus gaudeant ipsorum priuilegijs quoad Missæ celebrationem in eorum Capellis, H.2. num.5. quibus onus perseipsos celebrandi est impositum, per alium id facere nequeunt, H.1. num.136. si teneantur singulis diebus celebrare, an possint semel aut bis in anno omittere, aut pro se celebrare, H.5 num.11.

Capt. Ab Hostibus si fuerint mobilia furto ab alijs subtracta, ita capientium fiunt si ab hostibus fuerint saltim vigintiquatuor horis possessa, H. 24. num. 57. vide *Furata ab Hostibus.*

Captivitatis Hora, & redditus; siue captiuitatis & obitus, pro vna reputantur, H 1 num 94.

Captus Ab hostibus non ante seruus fit, quam si in præsidia fuerit

Detin. Aliquem iure permittente, vltra viginti tamen horas id facere nequit, hora 20. num. 6. Nulla lege permittente, quamuis momento, priuati carceris crimen admittit, num. 8. Eò animo, vt nec post viginti horas reum manifestare velit, priuati carceris reus erit, num. 9. Vltra viginti horas furem vel debitorem, qui dum mandato iudicis ad carcerem ducerentur, à Domino rei furatæ, vel creditore impetrarunt, vt donec soluerétur quasi in pignus domi suæ includerentur, nō delinquit, num. 11. Meretricem libidinis causa vltra viginti horas, an priuati carceris possit accusari? n. 12. Aliquem ita leui carcere, vt possit ad placitum exire, de priuato carcere non tenetur, num. 3. Non punitur si priuatis vinculis detentus potuit, licet cum difficultate, aufugere, num. 14. Ex inueterata consuetudine reos, vel debitores, minimè punitur, num. 15. Bannitū, quem occidere licebat, non incidit in pœnam priuati carceris, num. 16. Non vsurpandæ iurisdictionis animo, sed alia iusta causa, nullum crimen admittit, num. 17. Casu permisso de iure nostro per viginquatuor horas id facere potest, Hora 20. num. 22.

Dictio, Post, Tempus præcedens excludit, maxime vbi terminus statuitur ante dictionē diem, A. num. 130. Operatur vt dies vbi adijcitur, non computetur in termino, *ibid.* *Per*, ex sui natura, importat cōtinuationem temporis, H. 1. num. 59.

Diecvla Horam importat, A, num. 130.

Dies Naturalis, qualis dicatur? A. n. 29. Idem cum ciuili putat esse Petr. Rebuff. cuius sententia notatur, n. 57. Artificialis siue laboris, vel artificio designatus, duodecim horarum esse debet, num. 58. Habito respectu ad vitam hominis, non à media nocte, sed de momento admomentum cōputatur, num. 128. Naturalis durat quousque aliquis vnū ab alio discernere nequit, hora 1. num. 82. Festus frangitur secundū aliquos, ex labore dimidiæ horæ, vel saltim vnius, hora 2. num. 24. Verius est quod non frangatur, etiā per duas horas laborando, num. 25. Quoad officium diuinū, in quatuor partes diuiditur, quarū singula triū est horarum, hora 3. num. 2. Quoad horarum recitationem incipit à primis vesperis antecedentis diei, & finitur occasu Solis diei sequentis, hora 4. num. 4. Ab Ecclesia non horis Horologij, sed Canonicis metitur, num. 6. Quadragesimalis, quo vespere recitantur ante prandium, potest Matutinum dici post meridiem, num. 7. Quoad esum carnium, quomodo numeretur? hora 4. num. 9. Respectu horarum minorum, incipit à media nocte; quoad Matutinum verò, à vesperis antecedentis diei, num. 14. Quoad Matutini recitationem est triginta horarum, n. 21. Quoad opus ferrarium ab hora quarta matutina incipit, & nona noctis finitur, num. 25. Artificialis apud nostros non tam horis, quam ortu & occasu solis metitur, hora 5. num. 7. Ipsius maiorem partem septem priores horę constituunt, & quomodo hoc accipiatur? hora 7. num. 29. Potissima illius pars principium, *ibid.* Tertiā ipsius partem octo horæ constituunt, hora 8. num. 2. In duodecim, & nox in totidem horas diuiditur, hora 12 n. 2. & 64. Totum spatium dicitur, quo Sol est supra Orizontem, *ibid.* Naturalis duodecim horarum; masculini generis est; ciuilis verò viginti & quatuor, fœmenini, num. 3. Licet vbi tempus computatur per dies, vltimus ceptus non habeatur pro cōpleto; ipsius vltima hora, si fuerit cœpta, habebitur pro completa, num. 4. Quoad integrum officium Diuinum, computatur à media nocte in mediam noctem, num. 41. Illa debet testamento adijci, à notario, qua absoluitur, non qua scribi incipit, hora 12. num. 43. More

Eccle-

 in

Habitvs

aut

aut Redemptionis nostræ mysterio ea operatum, H.3. num.8.

Hora Tertia Diei fuit Christus columnæ alligatus, flagellatus, & Iudæorum linguis Cruci affixus, H.3. num.4. & 6. Spiritus Sanctus super Apostolos descendit, num.5. & 10. Missæ solemnes diebus festiuis dici debent, num 9. Sacra appellabatur, num.11. Ante illam minime sacerdotibus licebat cibum sumere, aut conuiuia facere, *ibid.* Ientaculum sumi solebat, num. 12. Episcoporũ consecrationes celebrari debent, n. 14. Apostoli super Paulum & Barnabam manus imposuerũt, num.15. Non est de substantia consecrationis Episcopalis, sed tantùm de solemnitate, num.17. Conueniebant in forum Magistratus, Prætores, Iudices, Litigatores & Aduocati, apud Romanos, num.18. Ea quo sensu D. Marcus dixerit, Christum Crucifixum? H.6. num.3.

Hora Qvinta Infelix vocatur, H.5. n. 1. Matutina nostri, aut Gallici Horologij laborandi initiũ præstat, num.2. Illa Deo Bruta laudes effũdunt, vt & cæteræ creaturæ reliquis horis, num.10.

Hora Sexta, Sexti diei, qua peccauit Adam, & fuit de Paradiso eiectus, Christus mori, & affligi voluit, H. 6. num. 1. Ipsius nomine cur Euangelistæ tempus Passionis nominarunt, & non meridiei? n. 2. Cur ea preces esse afferendas decreuerit Ecclesia? num. 6. Missa in professis debet decantari, num. 7. Quietis est hora, num.13. Diei, cur meridies vocatur? num.14. In ciuitatibus solet ea ad nolam Canonicam pulsari, H.9. num.1.

Hora Septima Filius Reguli à febre liberatur, H.7. num.1. *De Septenario Numero*, Summaque ipsius præstantia, Vide Bungum, *de Numeris*, Fabium Paulin. *in libris Septem de Septenario*, Anton. Zara. *in Anatom. Ingenior. Membr.7. Sect. 2.* & Cyprian Vbert. *in tract. de Cruce, lib. 1. à capit. 27. ad 38.* Vbi plura singulariter id circa.

Hora Octava Brumali tempore Magistratus, tenetur ex præscripto nostrarum legũ singulis diebus ingredi senatum, H.8. num.1. Decuriones ciuitatis concilium inire debent, *ibid.*

Hora Nona Canonica ita appellatur, quia diei hora nona recitatur, H. 9. num.1. Ad Canonicam solet in ciuitatibus hora diei sexta pulsari, *ibid.* Christus Spiritum emisit, descendit ad inferos, & lateris vulnus fuit perpessus, num 2. Discipuli Domini ad Orationem conueniebant, num.3. Fuit primus homo de paradiso eiectus, num. 4. Rebus ferijs expeditis, ea voluptati & libidini veteres indulgebant, num.4. Quia illa meretrices præstituendi causa cellas aperiebant, *Nonariæ* fuerunt dictæ, num.5. Ab ea vsque ad decimam hyemali tempore cãpana quietis singulis noctibus pulsari apud nostros debet, H. 9. num.6. Missæ solemnes diebus quadragesimalibus celebrari consueuerat, num.7. Post illam vespertinum officium persoluebatur, num. 8. Prandij erat maxime diebus ieiunij, nunc verò sextæ, num. 11. Baptismi solemnia illa celebrari consueuerant, num.20. Illa Sacros ordines celebrare erat consuetum, num.27.

Hora Decima Testamenta in foro, & Basilica, apperiebantur, H. 10. num.1. Significat diem exactum, n. 2. Quare Discipuli ad Dominum accesserunt? num. 3. Apud nostros singulis noctibus campana quietis pulsari debet, num. 5. Incipit nox quoad delationem armorum, n.6.

Hora Vndecima Otij & desidię tẽpus, H. 11. num. 2. Finitur ea dies artificialis, n. 3. Post eam nocturno tempore licet omne immundum proijcere, n.5. Decrepitam ætatem præfigurat, num. 8. Qui nocturna hac hora diuinum officium persoluit, dummodò ante duodecimam expleuerit, non peccat, num. 9. Ea recipiens subdiaconatũ, professionem

ridiano, domum iudicis ingredi nō licebat, A. num. 49.

Meridies, Mane, occasus, & suprema tempestas, partes erant, quibus antiquitus dies diuidebatur, A.n.5. Finis regendi Curiam dicebatur, n. 49. Ad effectum celebrādi Missam, non punctualiter, sed moraliter est numerandus, hora 7. num. 7.

Metatores Regij, quot horis & diebus qualibet hebdomada conuenire debeant? hora 3. num. 21.

Minoris Fauore si non cōstat de hora natiuitatis, expectandus est totius diei exitus, & si non de die, sed de solo mense, aut anno totus mensis, vel annus, hora 1. num. 35.

Minutum In sexaginta secunda; secundum in sexaginta quarta; quartū verò in totidem quinta, & sic successiuè diuiditur, A. num. 37.

Missa Ante Auroræ initium non potest celebrari, hora 1. num. 13. Potest inchoari per horam, & quadrātem alterius, ante secundum aliquos per horam & dimidiā, vel per duas horas ante solis irradiationem, n. 14. Iusta causa intercedente multo ante duas horas ab irradiatione solis potest incipi, num. 16. S. Ildephonsi in Toletana Ecclesia singulis diebus celebratur, & quo tempore? *ibid.* An possit à sacerdote iter facturo dici ante præscriptum auroræ tempus? *ibid.* Quo tempore dici possit, vt operarij audiant ad laborem profecturi? Ad communicandum infirmum morti proximū? Nocte Sancta Natiuitatis; ex dispésatione Episcopi? *ibid.* Intra mediā horam finiri debet, hora 1. n. 110. Quibus horis ante aurorā celebrari possit ab his, qui ex priuilegio ius habent celebrandi ante auroræ aduentum, hora 2. num. 1. Celebrari potest à regularibus S. Francisci, & S. Dominici tribus horis ante solis ortum, hora 2. num. 2. Solemnis diebus festiuis tertia hora dici debet; priuata vero quacunque matutina, hora 3. num 9. Solemnis fuit celebrata ab Apostolis die Pentecostes, cum Spiritus Sanctus super illos descendit, num. 10. An possit à Canonicis dici, cum diuina officia celebrantur, absque amissione distributionum; Et quid si superioris licentia accesserit? hora 6. n. 7. Qua hora post meridiem possit celebrari? hora 7. num. 6. & 8. Ipsius respectu meridies non punctualiter sed moraliter debet numerari, n. 7. Priuilegia ipsam celebrādi post meridiem Pius V. reuocauit, n. 8. An possit dici à Regularibus vi suorum priuilegiorū tribus horis post meridiem? n. 9. & seqq. Potest iusta intercedente causa, (vtpúta alicuius solemnitatis) post tertiam horam à meridie dici, n. 10. Inchoari vales à sacerdote iter facienti, post meridiem, n. 11. Vt dicatur horis pomeridianis, an possit ab Episcopo dispensari, vel à Commissario S. Cruciatæ? n. 12. & 13. Permittitur post meridiem pro communicando infirmo, si species Sacramentales deficiant, n. 14. Si cum dicitur, ægrotauerit sacerdos, poterit finiri ab alio sacerdote, etiam pranso, alio ieiuno non existente, *ibid.* Cum fuerit ante meridiem inchoata, post illum rectè finitur, n. 16. Incipi potest post horā tertiam à meridie, in celebratione ordinum, si ipsorum solemnitas fuerit ante meridiem cepta, n. 17. Ipsius præceptum, an solum pro tempore ante meridiē, vel pro omni eo obliget, quo possit, etiam ex inopinato aliquo casu inueniri? n. 18. Si audiatur statim à media nocte, sufficit pro adimpletione præcepti, n. 19. Auroræ si audiri negligatur ab eo, qui certo scit aliam eo die non futurā, peccatum admittitur, n. 20. Audiri debet ab incola illius loci, vbi festum colitur, etiam si breui spatio temporis futurus sit alio loco, vbi dies non colitur, n. 21. Solemnis diebus quadragesimalibus celebrari consueuerat hora nona, h. 9. n. 7. Potest inchoari ante meridiē, etiā si sacerdos prȩuideat nō posse eā finire nisi post meridiem, h. 12 n. 34 & 52.

O.

VALE

V.

FINIS.